Del 2

Innholdsfortegnelse

Jon Persen – Del 2 - Avisinnlegg av og om Jon Persen..... 9

Noe om min nåværende kjæreste..... 9

Bjørnen og andre spetakler på Grytlien, del I..... 10

Bjørnen og andre spetakler på Grytlien, del II..... 12

Vær snill mot avlshoppene..... 14

Jeg måtte hjem etter narrestikkene mine..... 17

En krigserklæring..... 19

Skifteforretning og gravøl..... 21

Fra fjellet..... 23

Den nå i Vestre Gausdal nedskutte bjørnens historie, del I..... 23

Den nå i Vestre Gausdal nedskutte bjørnens historie, del II..... 26

Innsamling til en fattig familie på Liumsberget i Follebu..... 30

En reise til Kristiania uten et øre i lommen..... 33

To forskjellige ungdomsstevner..... 39

Jon Persen i Vålebro..... 41

Beret Teigøya – Plutselig blind..... 42

Heller de nødlidende enn Lillehammer-politiet..... 44

Achilles..... 45

En ekteskapsannonse..... 47

Bonden og kulturen..... 50

Hovedstadsbrev til dølene..... 52

En avskjed til Lillehammer..... 54

Opptegnelser fra fjellene, del I..... 57

Opptegnelser fra fjellet, del II..... 59

Opptegnelser fra fjellet, del III..... 61

Reisebrev, del I..... 63

Reisebrev, del II..... 65

Åpent brev til Lillehamringene..... 68

Reiseskildringer, del I..... 69

Reiseskildringer, del II..... 71

Reiseskildringer, del III..... 73

Reiseskildringer, del IV..... 76

Jon Persen på studiereise..... 79

Influensa..... 79

Reisebetraktninger..... 81

Vålebru..... 82

Reiseskildringer *84*
Skal Gudbrandsdølene miste både sin ekserserplass, sitt navn og sin fane? *85*
Krangel om Jon Persen. *87*
De uberømte – eller noen ord til trøst og oppmuntring for oss budeier og kvegrøktere. *87*
Aulestads treskeverk – trukket av et nytt esel *89*
Innkalling til samarbeid om oksedrift. *90*
Kanefart, moro, konsert og en svingom *91*
Åpent brev til min beste venninne *92*
Den politiske situasjonen – speilet blant de firbeinte *94*
Å reise sitt eget minnesmerke *96*
Til begge herredsstyrer i Gausdalsbygdene! *97*
Et ultimatum. *98*
Den nå skutte bjørnen i Vestre Gausdal – en beretning *99*
Storbjørnen i Gausdal *101*
Åpent brev til "Gudbrandsdølen", eller et 10-årig takknemlig tilbakeblikk. *103*
Innlegg i Gudbrandsdølen om oksedriften. *106*
En alvorlig formaning til rette vedkommende. *107*
En utrangert melkeku på Jørstadmoen. *108*
Mitt 42-årsjubileum som verdensborger. *110*
Løveros og Brandros *112*
Opprop til Gausdølene *115*
Fra Jørstadmoen *117*
Elgen og Bjørnen *118*
Åpent brev til sosialistene *120*
Gudbrandsdalens Folkehøyskole *122*
En trillingfødselsdag *123*
Storoksens saga, del I *123*
Storoksens saga, Del II *126*
Grevinnen av Gleinstopdalen, del I *128*
Grevinnen av Gleinstopdalen, del II *130*
Grevinnen av Gleinstopdalen. Del III *132*
Fra Vestre Gausdal *133*
Forlovelsenotis i Gudbrandsdølen 12. august 1911 ..... *134*
Åpent brev til rette vedkommende *135*
Åpent brev til Vestre Gausdølerne *136*
En mann fra Gausdal drept i Amerika *138*
Åpent brev, del I *139*
Åpent brev, del II *140*
50 år gamle trillinger *142*
Norges nye oppvåkning – eller den hellige erobringskrig *142*

Notis i Gudbrandsdølen, 21. januar 1914: *145*
Hvordan Jon Persen provianterer *145*
Stor fruktbarhet – kompliserte forhold *146*
Er dyrene blitt stjålet? *147*
Åpent brev til rette vedkommende *147*
Hva Jon Persen mener om Ragnarok og den grønne jord *149*
Fylkestinget anbefaler fredning av bjørn *151*
Bjørnens fredning, del I *152*
Eller: Er det forsvarlig å røyke fredspipe med skogens konge? Av Jon Persen *152*
Bjørnens fredning, del II *153*
Mer om bjørnens fredning *155*
Bjørnen og romantikken. *156*
Hva Jon Persen mener om husholdningen i stat og fjøs. *158*
Olme okser. *159*
Bjørn i Gausdals vestfjell *161*
Jon Persen på 57-årsdagen *161*
Et høyt fall uten alvorlige følger *163*
Jon Persen - Om ekteskap og skilsmisse *163*
Syndfloden *164*
Noah og arken – Castberg og forbudet Av Jon Persen *164*
Oksedriften i Gausdal *166*
Et sjeldent tilfelle – tre hardføre okser *167*
Ungdommens moralske forfall *167*
Eit ord til ettertanke for innflytte lærarar i Gudbr.dalen. *170*
Svar til lærer Olav Feidje *170*
Kommunistoppdragere – m.m. *171*
Svar til P.K. *173*
Til hr. Jon Persen *174*
Hva enkelte misforstår *175*
Noen betraktninger om kvinnen og ekteskapet *175*
Enda en fedrift *176*
Bjørn i Vestfjellet *179*
Tvillinger og trillinger – eller gudinnen Fauna *179*
Gausdals fedrifter. *181*
Fedriftene i Gausdal *181*
Gausdals fedrifter og samlingskveene *182*
Oksene og fjellsaken mellom Gausdalsbygdene *183*
Vestfjellets helligdom krenket *183*
«Nautapostelens» første alminnelige brev til bolsjevikene *185*
Kolikk eller trolldrev hos folk og fe *187*

Hr. apostel Jon Persen, adr. «Dølens» nautegård! *189*
Mer i debatten om kommunisme. *190*
Fine fliser eller frimodige ytringer *191*
60-årige trillinger. *192*
Jon Persens 60-årsdag *194*
Jon Persen på 60- års dagen. *194*
60-års trillingsfest utsettes til 70-årsdagen. *196*
Jon Persen - Innsamlingen til ham *197*
En takk fra Jon Persen *198*
Jon Persen blir morsker seg *199*
Da jeg fulgte kua mi til slakteren *199*
20-årsjubileet for fedriftene i Gausdal *201*
«Rens parlamentet» *204*
Garden og bonden. *206*
Storoksen «Rusken» i jubileumsdriften *208*
Å være sin egen politi og ordensmakt *211*
Fellesdrifter for Fron? *213*
Jon Persen på Fron *215*
Fellesdriftene og «spillkraften på Jonsborg» *216*
Jon Persen og fedriftene *216*
Dyrene og vi, del I *217*
Dyrene og vi, del II *220*
Dyrene og vi, del III *222*
To slags moderkjærlighet *224*
Bjørn i Gausdals vestfjell. *225*
Oksedriftene i Gausdal *226*
Brandros og hennes gemal *226*
En okse skadet i Gausdals oksedrift *229*
Avlsokser i Gausdalsbygdene. *229*
Eli Bø 102 år gammel *230*
Fellesdrifter i Fronsbygdene *231*
Det norske Storting og mine oksedrifter. *232*
Jon Persen og fedriftene *234*
Et tilbakeblikk på mitt gjeterliv og på mine fellesdrifter. (Del 1) *235*
Et tilbakeblikk på mitt gjeterliv og på mine fellesdrifter (Del 2) *237*
Bilder fra livet blant dyrene i Vestfjellet *240*
Mor og begge barn *244*
En birkebeiners betraktninger over forbud og tvang *244*
Kua melker like mye på tre som på fire patter *247*
En trofast og heltemodig pleiemor *248*

En kongeaspirant fra Vestfjellet død *250*
Jon Persen om oksedriften og vårknipa *250*
Betraktninger over bykultur og bondekultur, del I *251*
Betraktninger over bykultur og bondekultur, del II *253*
Betraktninger over bykultur og bondekultur, del III *255*
Den oppvåknende 100-åring og bondetoget *257*
«Gjestebudet» på Maihaugen *260*
Fra en Gausdals tur *260*
Jonsborg *261*
Jonsborg til salgs. *262*
Gjallarhornet *262*
Sauemyrderiet i Gausdals vestfjell *264*
Politiske valgbetraktninger *265*
Valgprat og kunst. *268*
Trillingene er 64 år *269*
Bjørnejakten i Gausdals Vestfjell *270*
Brandros og jeg som stående under de gode makters beskyttelse. *270*
Løst og fast i Lillehammer *274*
Jon Persen og storoksene. *274*
„Fantkrøttera“ *274*
Jon Persen og pengelotteriet *275*
Løst og fast i Lillehammer *276*
Jon Persen - «Knækkenbeinern» og statsutstillingen på Fåberg. *276*
Gjør vi for lite for turistene? *277*
Fellesdrift av okser i Fronsbygdene. *277*
Guldkalvens fjøs i Vestre Gausdal. *278*
Sjeldent jubileum i V. Gausdal. *279*
Jon Persen innbyr til en 65-års trillingfest. *279*
Trillingene Persen 65 år *281*
Jon Persen 65 år *281*
Trillinger fyller 65 år *282*
En sjelden begivenhet *283*
«Vestfjellets løve» *284*
Trillingenes 65- års dag *285*
Vestfjeldets løve *285*
Trillingjubileet i V. Gausdal *286*
Forholdet mellom de store og de små blant mennesker og blant dyrene *286*
Gausdals fellesdrifter, og da særlig sauedriften *288*
Solgudens bredpannede okser og bilder fra Odysseen forsøkt anvendt på norsk politikk *290*
Jonsborg som nasjonaleiendom for Vestre Gausdal mot føderåd på gamlehjemmet *292*

Auksjon på Jonsborg ... *295*
Lydia er død ... *295*
«Husmannen på Manglefjell» - Eller Johan Tjæreværket. ... *295*
Det hvite hus i Vestre Gausdal. ... *297*
«Det hvite hus» i Vestre Gausdal. ... *298*
Fra de gamles leir. ... *299*
Åpent brev fra fårehyrden til sjelehyrden ... *301*
Storoksen "Kronion" ... *304*
Til fjells. ... *308*
Lærer Hans Skjelles minne. ... *308*
Åpent avskjedsbrev, del I ... *311*
Åpent avskjedsbrev, del II ... *313*
«Storoksen», «Fortun»s minne og «Bligut»s hyleri ... *316*
Oksedriftene i sommer. ... *319*
Jon Persen bringer sørgebudskap fra okseverdenen ... *320*
Fedriftene i Vestfjellet har det bra. ... *320*
Driftene i Vestfjellet ... *320*
Åpent hyrdebrev til fjellbygdene ... *320*
Gammelbrunens minne ... *322*
Nautapostelens alminnelige brev til sine menigheter (okselagene) ... *325*
Jon Persen kjøper avlsokse. ... *326*
Bjørnen. ... *326*
Uheldige bjørnejegere. ... *329*
Da oksedriften beseiret bjørnen – og Jon Persen kona. ... *332*
Våre fellesdrifter. ... *334*
Utvalgsskuene. ... *337*
Jon Persen vil forbedre rasen. ... *337*
Oksedriftene i Vestfjellet. ... *337*
Dyrevern og andre nautbetraktninger. ... *338*
En takk til Opland landbruksselskap ... *340*
To sauer skutt i Gausdals vestfjell. ... *342*
Kronion og hans familie ... *342*
Kronion og hans familie – II ... *344*
Kronion og hans familie III. ... *346*
Kronion og hans familie IV ... *347*
Grautkjerringer eller barselsvisitter ... *349*
Bedømmelse av folk og fe her i landet ... *350*
Gausdals oksedrifter og hva dermed står i forbindelse, del I. ... *352*
Farens plikter mot barna. ... *352*
Av Jon Persen I. ... *352*

Gausdals oksedrifter og hva dermed står i forbindelse, del II *353*
Gausdals oksedrifter og hva dermed står i forbindelse, del III *355*
Hvem vil overlate meg en «bondedatter»? *356*
Åpent brev til ungkarenes leir på Sell *358*
Fra Jon Persen *360*
Åpent brev til det store publikum *360*
Jon Persen 70 år. *362*
De 70-årige trillinger som imorgen feirer sin fødselsdag *363*
Jon Persen - Gudbrandsdalens kjente oksegjeter og dyrevenn er i dag 70 år *364*
Jon Persen 70 år *365*
Svær stas på Persen-trillingenes 70-årsdag. *366*
I fødselsdagslag hos glade og fornøyede 70-åringer. *367*
Fra Dyrebeskyttelsen. *368*
Takk. *368*
«Kronions» fødselsdag. *368*
Åpent brev til Lillehammer–Gudbrandsdalens dyrebeskyttelsesforening. *371*
Festen for budeier og kjørekarer. *372*
Åpent brev til det store publikum. *373*
Fellesdriftene - Ingen okser til fjells med spisse horn og ustelte klauver! *375*
Utvalgsskuene for storfe. *375*
Til driftstyret, okseeierne og saueeierne i Gausdals-driftene. *376*
Vestfjellets løve har snart ikke noe mere å brøle for. *377*
Et oprop fra Jon Persen. *377*
Med mikrofonen på setertur. *379*
Jon Persen – 71 år. *379*
Sau i fjellet i vintertid *380*
Kronions-festen på Sønstegård. *381*
Åpent brev til dyrebeskyttelsen *383*
Ekstrapremien til Blakken *384*
Kronion til salgs *385*
Dyrebeskyttelses-festen og noen etterbetraktninger. *385*
Olme eller sinte okser og hva dermed står i forbindelse. *388*
Nok et innlegg i okseforsvaret. *389*
Jon Persen er bekymret *391*
Åpent avskjedsbrev til Kronion *392*
Åpent brev til Karen Botterud *394*
Svar til Jon Persen. *397*
Åpent brev til Karen Botterud. *399*
Svar til Jon Persen. *401*
Noen sluttbemerkninger til Karen Botterud. *402*

Noen skildringer av hestens edelmodighet og godhjerthet..... 404
Jon Persen forteller om hvorfor kua ligger borte..... 407
Åpent brev til den overkloke kontrollassistent i anledning Kronion og hans avkom. 409
Åpent brev til stortingsmann Erling Bjørnson..... 410
Folkets røst..... 412
Trilling-jubileum i V. Gausdal. 413
„Svartper" ble borte i Vestfjellet i sommer. 413
Da ørnen røvet Maria Stuart. 413
Seterreis og lurlåt på Maihaugen..... 415
De store og de små eller barnas paradis. 415
Reinsku fra Valdres arrestert i Vestfjellet..... 417
Fredkolla fra Vestfjellet..... 417
Blyantrisp om reinsku og politikere..... 419
Valgbetraktninger efterpå eller hvem skal bære bjellen. 420
De ville okser i Vestfjellet..... 422
De gamle guder, helgener, funksjonærismen og dyrevernet..... 424
Trillinger blant folk og dyr..... 426
Mennesker jeg møtte - Hestegjeteren fra Vestfjellet..... 428

Noe om min nåværende kjæreste

De tre tingene som interesserer meg mest i verden er politikk, kjærlighet og krig. Om mine krigerske bedrifter i Storfjellroene, og hvordan det gikk da jeg hadde ferie og utførte den store politiske operasjonen på Mesnabroen, har «Dølen» fått informasjon om tidligere. Nå skal den også få høre om mine kjærlighetsaffærer og min nåværende kjæreste.

At gjetergutter har kjærlighetstrang like mye som andre, kan bevises av historien om patriarken Jakob, hvor det fortelles at han påtok seg å gjete i hele sju år for en vakker jente. Selv om jeg ikke er en slik «jentegutt» som Jakob, er jeg likevel ikke fri for kjærlighetstrang. Og hvor uberettiget denne følelsen enn er for dagens gjetergutter, som ikke har råd til å ha et så kostbart møbel som en kone, ble jeg i 1884 forelsket i en blomstrende skjønnhet med flagrende lokker.

Jeg kom da inn i en forferdelig kjærlighetskrise, og nå forsto jeg så inderlig godt Jakob. Jeg visste liksom ikke helt om det var dag eller natt, om jeg var våken eller sov. Og når jeg tenkte på den skjønne, brant mitt indre av forferdelige kjærlighetsflammer.

Dette var, som sagt, i 1884. Da gikk det, som kjent, et politisk jordskjelv over Norge, som rev vetodøren av hengslene og rystet 11 statsråder ned fra sine kjære taburetter. Da våknet patriotismen i meg, og i begeistring svor jeg ved meg selv at jeg ikke ville ha noen annen kjæreste enn fedrelandet. Og jeg var ikke lite stolt av denne min utkårede.

Men jo vakrere kjæreste man har, desto mer kan man være sikker på å bli fornærmet av forsmådde elskere. Slik har også jeg flere ganger vært nær ved å bli fortvilet over de fornærmelsene min kjæreste har måttet tåle fra en forsmådd elsker. I fjor, for eksempel, var jeg nær ved å miste både sans og samling. Jeg leste da nemlig i «Verdens Gang» at en svenske ved navn Bjørlin hadde gitt ut en bok, hvor han påsto at svenskene hadde erobret eller voldtatt Norge i 1814.

Min kjæreste – voldtatt! Da jeg leste dette, ble alt svart for øynene mine, og jeg var nær ved å besvime. Da jeg kom til meg selv igjen, spekulerte jeg litt på om jeg skulle skyte meg, men heldigvis fikk jeg snakket med folk som hadde mer erfaring med kjærlighet enn jeg. De sa at det ikke var noe å bry seg om, disse løgnaktige skrønene som en forsmådd elsker fant det for godt å servere. Norge hadde aldri vært erobret av svenskene. Jeg følte meg nå igjen glad og lykkelig ved denne nyheten.

Den man elsker, vil man også gjerne se. Derfor unnlot jeg aldri i sommer, når anledningen bød seg, å gå opp på Gråhøen. Fra toppen av denne høye pyramiden kunne jeg beskue mitt kjære fedreland. Det storslåtte panoramaet som da utbredte seg for mine øyne, lar seg ikke beskrive.

Å, skjønnhet! Å, ynde! Å, mitt dyre land, hvor du er vakkert! Hvert åndedrag oppe i denne friske og rene luften smakte så avslappende og forfriskende! Jeg tok da gjerne opp Grunnloven fra lommen og leste om hvor fritt og selvstendig Norge er. Jeg følte meg da så

glad og lykkelig som noen elsker noensinne kan føle seg når han er innesluttet i sin kjærestes favn.

Likevel ble mitt ansikt noe mørkere når jeg tenkte på hvor mange som fantes mellom disse stolte fjellene, som er svake når det gjelder å holde overgrep og innblanding borte fra landets enemerker. Ordet «fedrelandsforrædere» tynget da mine tanker.

Da falt øynene mine på saueflokken som gresset lenger nede i fjellet, og oppmerksomheten min festet seg ved dragsauene, som stadig dro seg nølende etter den stadig fremadskridende majoriteten. Da slo det meg at vårt Høyre-parti, som alltid motvillig trekker seg etter den stadig fremadskridende utviklingen, heller burde kalles «politiske dragsauer» enn «fedrelandsfiender», noe som til og med for en gjetergutts mening er et svært stygt navn.

Når man elsker mye, lengter man også etter ekteskap. Det gjør også jeg. Jeg lengter nemlig etter å bli innlemmet i de ekte borgernes tall, slik at jeg kunne få innflytelse på mitt fedrelands skjebne med min stemme.

Men dessverre har frihetspartiet gått ut av valgkampen med et så knapt flertall at innføring av allmenn stemmerett er en umulighet i nærmeste fremtid. Det blir nok altså ingen annen råd enn å vente med ekteskapet til min kjæreste har gjort opp med sin forsmådde elsker på den andre siden av kjølen.

Så vil jeg til slutt ønske deg, mitt kjære fedreland, og alle dine trofaste venner et godt og gledelig nyttår! Men pass deg endelig for den forsmådde elskeren!

Vestre Gausdal, 31.12.1894
Jon Persen, gjetergutt

(Gudbrandsdølen 11. januar 1895)

Bjørnen og andre spetakler på Grytlien, del I

Av Jon Persen

I 1893 hadde jeg også påtatt meg å være leder for en saueflokk, og Grytlien i Vestfjellet ble anvist meg som operasjonsfelt. Den 10. juni flyttet jeg inn der med mine tropper. Dette sauebeitet eides av to karer fra Gausdal, og den ene bodde i Augedalen – derfor kalte jeg dem spøkefullt for Augedals-bataljonen.

Med stor myndighet tok jeg over styret over mine undersåtter. Jeg var som en liten konge der oppe – riktignok uten at jeg var hellig. Jeg kunne både kritiseres og anklages, og ansvaret for det jeg gjorde bare jeg selv.

Til tross for denne makten var jeg ingen tyrann. Umiddelbart innførte jeg allmenn stemmerett – det vil si at alle hadde rett til å breke. Som en motstander av rang og klasseskiller lot jeg både den lille sauen med kort hale og den store med lang hale av edel rase få de samme rettighetene.

Etter tre ukers human behandling kunne jeg også avskaffe legemlig avstraffelse. Med fornuftig bruk av brød og salt vant jeg snart såpass respekt at sauene fulgte meg hvor jeg gikk. Det gikk heller ikke lenge før de ble så tamme at de lå ute om natten, og dermed slapp jeg det strevsomme arbeidet med å rense fjøsene. Jeg fikk tid til å tilbringe kveldene hos de unge og muntre jentene på naboseteren. Min oppgave var da bare å passe sauene, gi dem salt og spøke med jentene. Gjeterlivet mitt i sommerens første del kan oppsummeres i noen få ord.

Ikke rart, da, at jeg følte meg lykkelig og fornøyd. Og noe som økte tilfredsheten min enda mer, var en notis i avisen om at det i utlandet var død en slektning av kongehuset, og at det der oppe på samfunnets høye tinder var beordret sorg i hele fjorten dager. De kan nok forstå, Hr. Redaktør, at jeg følte meg heldig som hadde fått en hederlig plass på de geografiske høyder – der ingen kunne kommandere meg verken til å le eller gråte.

Selv om sommerens første del var nokså ensformig, hendte det likevel en episode jeg aldri har opplevd verken før eller siden. Jeg ble nemlig trampet ned av sauene. En kveld, mens jeg strødde salt på steinene, strømmet de rundt meg så tett at det var umulig å røre en fot. Og for å gjøre det verre, kom en stor vedde rett imellom beina mine og sendte meg rett til værs. Jeg falt bakover og fikk saltkoppen rett i ansiktet. En del salt la seg i skjegget, og da grep ei sau munnen full og nappet meg så voldsomt at jeg måtte skrike – men da fikk jeg munnen full av salt. Klærne ble nesten tråkket av meg. Slikt kan kalles flertallstyranni – men at mindretallstyranni er verre, skal jeg snart komme til.

Om kvelden den 25. august hadde jeg vært på besøk hos naboseteren. Rundt midnatt var jeg på vei hjem over ei myr. Månen skinte klart og alt fikk et spøkelsesaktig skjær.

"Månen skinner om natten blek,
og vovene triller så stille.
Ingen hulder steg opp av myr,
og varslet hr. Persen noe ille."

Men det kunne hun godt ha gjort. For da jeg neste morgen kom opp til høyden der saueflokken hadde sitt nattkvarter, var det ikke en eneste sau å se. Forundret og bekymret gikk jeg opp på en fjelltopp for å få oversikt. Der så jeg mine stakkars sauer stå tett samlet ved en bekk – og jeg skyndte meg dit.

Men akk og ve – det var et forferdelig syn! Sauene som hadde gått ute i syv uker og tidligere var hvite som snø, var nå fulle av myrjord og blod. Det var tydelig at bjørnen hadde vært på ferde. Jeg ble stående som lamslått. Den reneste skrekken lyste ut av hvert eneste sauefjes. Da de fikk øye på meg, omringet de meg straks, og det sørgmodige brekingen deres gikk meg rett i marg og bein. Et mer enstemmig tillitsvotum har aldri blitt gitt noen parlamentarisk minister.

Nedbrutt som en feltherre etter et nederlag fulgte jeg de ulykkelige undersåttene tilbake til setra for å telle dem. Resultatet ble: seks døde og seks skadet, hvorav to dødelig. Den totale ødeleggelsen denne redselsnatta ble altså åtte sauer. Det var ikke annet å gjøre enn å stenge sauene inne om natta, men det skulle vise seg å ikke bli lett.

Allerede første natt i kveen ble jeg vekket ved midnatt av et forferdelig bråk. Sauene løp ut av fjøset og raste rundt i kveen, huset skalv, vindusrutene klirret, og jord og sot falt ned av pipa. Jeg spratt ut av senga og løp mot døra – og der sto en stor bjørn rett utenfor grinda! Jeg ropte til den med tordnende stemme at den måtte komme seg vekk. Men den reiste seg på bakbeina og stirret på meg som om den aldri hadde sett folk før. Der sto fjellets store bror i egen høye person, med all sin ustyrlige maktlyst. Måneskinnet glinset på de våte klørne og de grådige tennene.

Det gjaldt nå å holde den ute, så den ikke blandet seg inn i mine indre forhold. Uten våpen hadde jeg bare én mulighet: å forsøke å skremme den. Jeg grep luren som sto i gangen og tutet og brølte i den som en rasende okse. Det viste seg at bjørnen slett ikke var så modig som den så ut – den satte seg ned på fire bein og tok til å hoppe av sted i voldsomme sprang.

Etter denne dramatiske situasjonen var det umulig å få sove igjen. Jeg tente opp i peisen og kokte kaffe. Da kaffen var drukket, ble jeg sittende og gruble over min ensomme og farlige tilværelse. Tankene som raste i hodet mitt var alt annet enn lyse. Det var ikke enkelt å bo alene på en seter, truet av en mektig og overlegen fiende som kunne utslette hele saueflokken. Ikke rart jeg ønsket meg både kone og gevær – men ingen av delene kunne skaffes med det første.

Det var en tvingende nødvendighet å gjøre meg kampklar med det jeg hadde. Jeg tok øksa og slipte den grundig, og sverget på å forsvare sauene mine til det ytterste.

Neste morgen møtte jeg en mann som skulle ned i bygda. Jeg ba ham ringe til saueeierne og forklare den alvorlige situasjonen. Det lovet han å gjøre – og det gikk ikke lang tid før nyheten om angrepet på Persens saueflokk på Grytlien runget gjennom Gausdals telefonlinjer. Bjørnen hadde angrepet – og ført død og ødeleggelse med seg. Hele bygda lyttet. Telefonsladderen stanset. Alle fulgte med.

(Fortsettelse følger…)

(Gudbrandsdølen, 23. april 1895)

Bjørnen og andre spetakler på Grytlien, del II

Av Jon Persen

(Slutten)

Som jeg tidligere har fortalt, hadde jeg to sauer som var dødelig skadet. Den ene hadde fire dype sår i ryggen etter bjørnens klør, og blødde fra sårene. Den andre var også stygt medtatt – med ett hull i manken, to i bogpartiet og to til i låret. Ut fra sårene å dømme hadde bjørnen tatt tak med den ene labben foran og den andre bak, og slengt sauen fra seg. Den var full av myrjord. Jeg lot sauen slakte, og med eiers tillatelse brukte jeg kjøttet i mitt enkle kosthold.

Det er rart med det – der de store holder måltidene sine, faller det som regel en liten smule til de små også. Kjøttforsyningen tidligere i sommer hadde vært heller dårlig. Det står riktignok skrevet at hyrden skal leve av hjorden, men jeg turte ikke leve etter Bibelen akkurat

der. Da ville jeg nok fort fått lovens voktere på nakken – og de bærer heller ikke sverdet for ingenting.

Kjøttet av den nevnte sauen kokte jeg om kveldene, og det var med en spesiell følelse jeg spiste av det som hadde vært i bjørnens klør. Jeg visste jo også så godt at den som ved sin rovlyst hadde skaffet meg denne maten, trolig ville dukke opp igjen om to-tre timer. Mellom klokken 12 og 1 pleide den å komme i nærheten av seterhusene nesten hver natt, og de samme scenene gjentok seg – med den forskjellen at jeg nå alltid tok med meg øksa. Hvis ikke luren skremte den, hadde jeg planer om å kløyve forstandskassen dens for å få maktsyken ut av hodet.

Men det ble aldri til det. Den stakk alltid av når jeg blåste krigsfanfarer i luren. Jeg var ute hele fjorten ganger i høstnattens mørke og jagde denne skumle røveren bort fra sauekveens fredelige og forsvarsløse innbyggere – hvis hele eksistens hvilte på mitt mot og min årvåkenhet. Men det lyktes meg i det minste å forsvare bataljonen min så godt at jeg ikke mistet flere dyr enn de jeg allerede har nevnt.

Jeg er nok ikke av de mest lettskremte, men jeg må innrømme at jeg ikke akkurat var lystig til sinns hver gang jeg måtte ut i mørket for å møte denne truende faren. Det var uhyggelig når mørket skjulte fienden, og jeg bare hørte snøftingen og det ville brummet i nærheten.

Som sagt, jeg tilkalte saueeierne – og de kom til krigsskueplassen. Med sterke ord beskrev jeg hvor håpløs situasjonen var, fiendens overmakt og villskap, og nødvendigheten av forsvar hvis jeg skulle klare å stå imot i denne skjeve kampen. Men merkelig nok virket det ikke som de ville gjøre noe som helst. De mente at bjørnen ikke var så farlig, så lenge man ikke provoserte den. De ba meg være forsiktig, og minnet meg på at tålmodigheten dens kunne ta slutt, hvis jeg drev med for mye «knyttneve-politikk».

Helt ute av meg av harme ropte jeg:
"Kjenner dere ikke rovdyrnaturen til dette udyret nå, etter at den nettopp har drept åtte av deres beste sauer, så vil dere aldri forstå!"

Men de fortsatte å unnskylde bjørnen, og mente det ikke var så uvanlig at en sulten bjørn tok noen sauer. Ja, de forsvarte den så varmt at det nesten virket som det var deres egen «søta bror»!

Dette gjorde meg så rasende at jeg øyeblikkelig leverte min avskjedssøknad. Men den ville de ikke ta imot, annet enn på betingelse av at jeg fortsatt ledet de «løpende forretninger». Jeg gjorde dem da oppmerksom på at «løpende forretninger» i dette tilfellet betydde å gjete. De svarte ikke, men så på hverandre med et forståelsesfullt blikk.

Jeg sa rett ut at uten våpen kom jeg mest sannsynlig til å lide et fullstendig nederlag – noe som ville være like skadelig for dem som det var ydmykende for meg. Da gikk det et lys opp for meg: Jeg forsto endelig hvorfor de var så rare i sitt forsvar av bjørnen. De ønsket å ydmyke meg – selv om det gikk på bekostning av deres egen saueflokk. Jeg er nemlig Venstre, og de er Høyre.

Ja, Høyre er seg selv lik – til alle tider og steder!

Jeg har tidligere beskrevet hvor fredelig og trivelig det var tidlig på sommeren. Nå derimot, etter at bjørnen begynte å rumstere, ble alt annerledes. Det var som om det kom forstyrrelse inn i alle forhold.

Alle hesteføIgene, som hadde gått i setertraktene hele sommeren, forsvant som ved et trylleslag. Naboseterens kuflokk var urolig og oppskaket – og spesielt storoksen var blitt svært sint. Den gikk nesten hele tiden og brølte. Jeg glemmer aldri hvor voldsom den ble når den kom til restene av en bjørnedrept sau. Den gravde med forbeina og brølte så det kunne høres langt av sted – og røsten var både grov og alvorlig. Jeg og den hadde nøyaktig samme meninger. For når jeg kom til restene av en slik sau, tenkte jeg:

"Ve den nordmann som ikke blir sint når han ser dette!"

At storoksen var sint, kunne både ses og høres. At saueflokken var vettskremt og vanskelig å holde styr på, sier seg selv. Bare én sau nøs litt for høyt, så spratt hele flokken av sted i vill flukt. Det var ofte svært vanskelig å få dem samlet igjen – spesielt for meg, som aldri har hatt noen spesielle anlegg for trav.

Høsten 1893 var, som sagt, både vanskelig og farefull. Ikke rart at jeg lengtet etter den dagen jeg kunne stille meg i spissen for troppene og marsjere tilbake til fredeligere områder. Den dagen kom omsider.

Den 24. september snødde det som om himmelen var åpen. Det ble vanskelig for sauene å finne mat. Om kvelden da jeg kom til setra, hadde saueeierne ankommet. De kunne gi meg den gledelige beskjeden at jeg skulle være klar for avreise neste morgen klokka 7. Jeg fikk det da travelt med å pakke sammen.

I mellomtiden hadde det kommet en kar med en stor kuflokk til Grytlien. Han ble innkvartert hos meg for natten. Jeg syntes synd på dyrene hans, som stod sammenkrøpet rundt husene og frøs i snøværet.

Neste morgen startet avmarsjen. Naboseterens store kuflokk utgjorde fortroppen, resten av kuflokken hovedstyrken, så jeg i spissen for mitt regiment – og kløvhestene som baktropp. Dette følget var så langt at det strakte seg flere kilometer, og så storslått at det nesten overgikk Alexanders triumftog.

Da vi kom nedover Svadsumslien og fikk øye på den grønne dalen nedenfor, ble jeg fylt av samme glede som Hannibal og hans soldater da de fra Alpene skuet ut over Italias grønne marker.

Vestre Gausdal

(Gudbrandsdølen, 26. april 1895)

Vær snill mot avlshoppene

Av J. Persen

Siden det nå er så lenge siden jeg sist skrev noe i Deres avis, kunne noen av Deres lesere tro at jeg er død – men det er heldigvis ikke tilfelle. Til mine venners glede, og mine fienders ergrelse, kan det også opplyses at jeg er ved god helse.

Denne sommeren har jeg riktignok ikke hatt det ærefulle vervet å føre tilsyn med en saueflokk, men til gjengjeld har jeg funnet på noe som ikke er mindre storslagent: Jeg har reist til og fra fjellet med hopper, og besøkt både kommunehingstene og statshingstene i Sikkilsdalen. Det er kjekke karer, kan De tro – og det er virkelig storslagent å se disse stolte dyrene, med sine løvemanker, galoppere rundt og vokte hoppene sine med samme myndighet som sultanen vokter sine haremsdamer.

Noe morsommere enn å sitte på ryggen av en vakker hoppe og ri over fjellviddene, mens et lite føll danser rundt moren sin, er det knapt mulig å tenke seg. Spesielt blir jeg begeistret når vi kommer opp på en høyde. Det storslagne panoramaet som da åpenbarer seg for øyet, styrker fedrelandskjærligheten. Jeg rir da drømmende, og synes jeg ser birkebeinerne blinke med sverdene mellom fjellene.

Og når det hender jeg rir på hopper som har voksne sønner på Gardermoen, da kjenner jeg en grenseløs begeistring for den lykkelige mor. Jeg gratulerer henne med de fedrelandsforsvarere hun har gitt oss – som nå trener for å verne vår frihet og selvstendighet. Og jeg sier til henne at hun ikke trenger være det minste bekymret for sine kjære gutter – de er sikkert både lærevillige, edruelige og pliktoppfyllende. Akkurat slik som det sømmer seg sanne forsvarere av fedrelandet.

Og hva hennes lille føll angår, er det ikke godt å vite hva det kan bli til i fremtiden. Kanskje det en dag vokser opp til å bli kavalerihest, og galopperer over Iddesletten med en kavalerist på ryggen, for å melde den norske overkommandoen at nordmennene har slått Knallbombens Stjernes tropper og gitt Karl XIIs sverd den siste knekk.

Når jeg sitter i slike dypsindige betraktninger, lar jeg gjerne hoppa stanse så veslebrunen får die, og imens holder jeg små lovtaler for henne. For selv om hun er en fyrstedatter i hesteverdenen og oppvokst på en stor gård, bærer hun meg på sin sterke rygg med den samme stolte holdningen som om jeg var general selv. Det vil nok gå mange tusen år før menneskene blir så edle og rettferdige som hestene er på dette området.

Når man har slike tanker om hester, er det umulig å være annet enn snill og god mot dem – og det fortjener de virkelig. Men dessverre finnes det folk som er så samvittighetsløse at de mishandler selv avlshopper med føll. Jeg vil fortelle om en slik hendelse, som dessverre er både trist og sann:

Sent i august var jeg i Sikkilsdalen for å hente to hopper. Der fikk jeg høre om en mann fra Mjøsområdet som hadde behandlet tre hopper på en helt uforsvarlig og uforskammet måte. Han hadde reist fra Sikkilsdalen langt utpå formiddagen og helt til Dalbakken – en strekning på over fire timers lengde – uten å la hestene hvile eller spise. Da han endelig kom frem sent på kvelden, bandt han de stakkars, slitne og sultne dyrene – to til gjerdet og én til stabburstrappa – uten å gi dem så mye som et strå med høy. Der måtte de stå hele natta uten mat.

Om morgenen, etter selv å ha forsynt seg godt med mat og drikke, tok han igjen de stakkars dyrene og red til Leirvolden – en hel mil – uten å gi dem en eneste matbit først. Og selv om det ikke ville vært noen kunst å ta en god rast på dette stedet, spente han straks den ene hoppa for kjerra, bandt de andre i, og kjørte videre. Om han ga dem noe mat etter dette, vet jeg ikke – men jeg har ikke kunnet finne ut at de fikk noe som helst fra han forlot Sikkilsdalen til han kom forbi Østre Gausdal.

At slik ubarmhjertig behandling av dyr skjer, er ganske enkelt hjerteskjærende. Jeg var nær ved å dø av harme da jeg så stedet hvor hestene hadde stått om natta. De hadde gnagd store hakk i gjerdet og stabburstrappa, og gravd i jorda etter gressrøtter. Når hopper blir behandlet slik – hvordan skal det da gå med føllene? Hvor skal de få næring fra?

Jeg har hørt folk si – og jeg tror det er noe sant i det – at mange føll har fått en knekk av Sikkilsdalsreisen. Den har hemmet veksten og gjort at de ikke har blitt så gode hester som man kunne forvente av prisvinnende foreldre.

Dette er heldigvis et sjeldent tilfelle – de aller fleste mishandler ikke dyr. Men det kan ikke nektes at enkelte kjører for lange dagsetapper og gir for dårlig fôr underveis. Særlig gjelder dette dem som mot lav betaling påtar seg å frakte flere hopper tur/retur og samtidig står for fôringen.

Det ville derfor ikke skade om bøndene var mer nøye med hvem de betror å frakte sine mest verdifulle avlsdyr til og fra fjernere steder.

Og hvor plagsomt det er for hoppene og føllene når én mann skal frakte mange alene! Hestene må bindes i hverandres haler. Gjør man det for tett, er det vanskelig i myrer og steinur. Gjør man det for løst, kan de lett tråkke seg fast. Og gjennom tett skog er det virkelig ille. Hopper napper etter løv, får hodet på én side av trestammen, og da må enten tauet ryke – eller halen.

Jeg har selv sett jernkrokene i grime og seletøy bli rettet ut i slike sammenstøt. Om det er smertefullt for hestene å rive ut halen, kan jeg ikke si sikkert – jeg har jo aldri hatt hale. Men selv om det skulle være fornøyelig for hester å dra hverandre etter halen, noe jeg sterkt betviler, så er det uansett en stor plage for føllene. De kan bli hengende over tauet med halsen, og når det strammes voldsomt, kastes de rett på ryggen.

Selv om jeg kunne sagt enda mer til hoppers forsvar, må jeg likevel runde av – ellers kan det bli for langt. Men til slutt vil jeg uttrykke et inderlig ønske: at folk lærer seg å være snille og gode mot hester i alminnelighet – og mot avlshopper i særdeleshet.

Jeg har fått en oppriktig kjærlighet til disse firbeinte frøknene med flagrende manke. Jeg synes de stumme absolutt trenger en advokat i hver bygd. Og hadde jeg bare evnen i samme grad som viljen, skulle jeg forsvart deres sak – og det med kraft!

Vestre Gausdal, 23. september 1895

(Trykt i Gudbrandsdølen 27. september 1895)

Jeg måtte hjem etter narrestikkene mine

Av J. Persen

Vestre Gausdal, 15. oktober 1895

På en gård her i bygda hadde kalvene vært borte nesten hele sommeren, uten at eieren hadde klart å finne ut hvor de hadde tatt veien. Tre voksne karer hadde – én etter én – forsøkt seg som etterforskere, men uten resultat.

Tidlig i oktober tok eieren derfor kontakt med meg og ba meg reise ut som en slags etterforsker, med full myndighet til å finne og arrestere de savnede, uansett hvor de måtte befinne seg. Jeg sa ja med én gang – særlig da jeg hørte at det sannsynligvis kom til å bli en vanskelig oppgave. Jeg er nemlig av den typen som helst vil gjøre noe ekstra – så jeg har noe å skryte av.

Jeg fikk med meg en stor niste, og så bar det av gårde. Den første dagen brukte jeg på å forhøre folk oppe i Gausdalshøydene. Jeg måtte finne ut om det fantes andre dyr på fjellet enn de jeg lette etter, og om noen visste noe om de bortkomne kalvene.

Jeg fikk vite at ingen ku hadde vært der oppe på fjorten dager, men at noen elgjegere nylig hadde sett kalver sør på Bødalskjølen, sammen med en okse – men de var like sky som harer. Altså – sørover måtte jeg!

Det var litt av et oppdrag å lete etter hjelpeløse kalver i dette kuperte terrenget, tett bevokst med småskog. Å finne dem der ville i så fall være et sjeldent lykketreff.

Neste morgen begynte jeg likevel å lete i nevnte områder. Jeg undersøkte alle stier nøye for ferske spor, og selvfølgelig analyserte jeg også all ku- og kalvemøkk jeg fant.

Utpå dagen lykkes det meg å finne både ferske spor og nylagt møkk – både etter kalver og en voksen okse. Nå var jeg nesten sikker på at jeg hadde dem i nærheten. Men uansett hvor godt jeg brukte fornuft og kløkt, kom jeg ingen vei. Hadde bare oksen eller kalvene giddet å raute litt, skulle jeg nok ha funnet dem. Men nei – de holdt på den dypeste taushet.

Sliten og lei etter å ha snust og leita mellom buskene hele dagen uten hell, satte jeg meg ned på en stubbe og tenkte over situasjonen. Jeg måtte jo finne en løsning – jeg kunne ikke risikere å måtte gå hjem med uforrettet sak. Da slo det meg plutselig: Jeg kunne gjøre som Peik i eventyret – gå hjem etter narrestikkene mine. Det vil si: hente luren. Jeg visste nemlig at hvis jeg rautet og brølte i den, ville i alle fall oksen svare.

Som tenkt, så gjort! Jeg løp hjem og hentet luren – det trofaste instrumentet som alltid har vært meg til stor nytte, og som bare blir mer og mer uunnværlig.

Merkelig nok gikk jeg så og brølte som et helt naut en hel dag, uten å høre noe som helst annet enn mitt eget ekko. Utpå kvelden var jeg like frustrert som når man ringer til kjæresten og hun aldri svarer.

Men neste morgen fortsatte jeg likevel søket med samme entusiasme som dagen før. Hvis jeg ikke fant dem nå, så måtte jeg vel til slutt spørre stjernekikkerne om hjelp. Men heldigvis ble det ikke nødvendig.

Utpå dagen kom jeg til en trang dal, som minnet mistenkelig mye om den dalen Mumle Gåseegg hoppet over med storklubba si, den gangen fanden selv var etter ham.

Jeg gikk opp på en bergknaus og blåste i luren. Ekkoet svarte fra alle åsene rundt. Og plutselig hørte jeg noe som liknet på en okselyd – tydeligere enn ekkoet! Jeg ble så glad at jeg spratt opp, børstet bort håret fra ørene og blåste i luren igjen.

Joda, der hørte jeg det igjen – enda tydeligere! Jeg fortsatte å blåse og fikk svar hver gang – og de kom nærmere og nærmere.

Det gikk ikke lang tid før en stor, vakker okse kom frem fra krattet, fulgt av fire fine kalver. Oksen hadde store horn og en panne bredere enn hodet til noen stortingsmann. Den hadde hvite flekker her og der, og lignet nesten på Apis, den hellige oksen fra oldtidens Egypt – men det kunne den jo ikke være, for hvis jeg husker rett, ble den siste Apis-oksen drept av Kambyses i år 525 før Kristus.

Jeg gikk bort til oksen, som sto og brølte med senket hode, grov i bakken med forbeina og pisket sidene med halen – og så riktig morsk ut.

"Kyra oksen da!" sa jeg. "Du trenger da ikke være så rasende bare fordi jeg blåser litt i et ekte norsk instrument som en lur. Du er vel ikke så høyrevridd at du ikke tåler norske toner? Og hvis du absolutt vil slåss, så får du heller ta turen over kjølen – og jeg mener ikke Bødalskjølen – og prøve deg på den gulbrune storoksen som står der og brøler mot oss. Du og jeg, vi er norske karer begge to – vi bør holde sammen. Her, værsågod, ta et stykke brød."

Jeg ga ham en hel lefse, klappet ham på halsen, og vi ble straks gode venner. Det kjentes nesten som om vi begge tilhørte det nasjonale partiet. Jeg trodde også at jeg skulle klare å få med meg kalvene i samme parti – men der tok jeg feil.

Da jeg og oksen ruslet nedover, håpet vi at kalvene ville følge etter. Men nei, takk! De ble stående akkurat der de var – like standhaftige som Yngres Konservative Forening. Jeg hadde ikke annet valg enn å jage dem med meg.

Det ble en vill jakt med disse halvvilldyra, og det er rett og slett for omfattende å beskrive alt som skjedde. Men så mye kan jeg si: Etter å ha løpt, snublet og rullet rundt så jeg endte opp med beina i været to–tre ganger – uten å brekke så mye som et hår i nakken – og brukt en rekke triks og knep, lyktes det å få dem ned i en innhegning.

Men nå var jeg så andpusten at jeg peste som et lokomotiv. Jeg måtte ned i bygda for å hente hjelp til å få dem videre ned til hovedveien.

Da vi kom dit, brøt oksen ut gjennom en grind og løp rett bort til en kuflokk. Jeg tok av meg hatten, takket for hjelpen og følget – og gjorde ikke noe forsøk på å få ham med meg videre.

Han hadde gjort sitt i sivilisasjonens tjeneste. Vi unge fortsatte på livets grå landevei, og innimellom blåste jeg i luren – så eieren kunne høre at nå kom Persen med kalvene.

(Gudbrandsdølen 18. oktober 1895)

En krigserklæring

Av J. Persen
Vestre Gausdal, 4. november 1895

Ved enkelte anledninger har jeg – sammen med kamerater som er like dårlige som meg selv – havnet i litt omtåket tilstand. Jeg har naturligvis aldri drukket for mye, men som uvant med sterke drikker har jeg alltid tålt for lite. I alle fall mindre enn de alkoholerfarne, som ikke føler seg normale uten å ha fått i seg en viss mengde brennevin. Selv om jeg bare har drukket en brøkdel av det de tåler, har jeg blitt unormal – og blitt ansett som storforbruker, mens de blir rost for sitt store måtehold.

Ja, det har gått så langt at jeg er blitt hånet av fiender, kritisert av venner – og jentene har pekt finger av meg for min angivelige drikkfeldighet. Ei jente i Øyer var så dristig at hun sa meg rett opp i øynene at jeg burde reformere meg selv før jeg kunne tenke på å reformere samfunnet.

Før har jeg ergret meg stort over å motta formaninger både fra fjern og nær om å bli en ordensmann – det virket som om alle hadde aksjer i meg. Men nå har jeg fått et annet syn på saken. Mine venner har rett. Jeg tilhører ikke bare meg selv, men hele samfunnet – og har derfor plikt til å bruke evnene mine på en god måte, ikke sløve dem bort i drikk, men sette dem i arbeid for fedrelandet og fellesskapet.

Ingen må tro at jeg ikke har forstått hvor skadelig alkoholen er før nå. Tvert imot – jeg har mange ganger prøvd å bekjempe denne flytende fienden, men hver gang har jeg lidd de mest skammelige nederlag. Dette har jeg ikke forstått før nå i det siste.

Og slik gikk det til:

Forleden dag satt jeg og ergret meg over de ydmykende nederlagene vårt kjære fedreland har måttet lide på grunn av Høyre-partiets unasjonale holdning. Jeg grublet over om det ikke fantes en kur mot denne "gule feberen" som har rammet halve nasjonen.

Da kom jeg plutselig til å huske ordene til jenta fra Øyer – at jeg burde reformere meg selv. Det førte til at jeg begynte å undersøke meg selv – og jammen fikk jeg en overraskelse. For jeg oppdaget at jeg, akkurat som fedrelandet, består av to partier: et frihetselskende selvstendighetsparti – og et ynkelig underkastelsesparti, som med skam å melde, er erklært forbundsfelle med den flytende kongen – Alkohol.

Nå forsto jeg hvor nederlagene kom fra – og det er nesten et mirakel at jeg ikke for lengst har blitt fullstendig erobret av general "Butler". Jeg innser nå at det er på høy tid å gå til kamp – både mot mine indre og ytre fiender. Og siden selvstendighetspartiet i meg for øyeblikket er i flertall, benytter jeg anledningen til å erklære krig mot fienden.

Krigserklæringen lyder som følger:

"Hans majestet Kong Alkohol!
Jeg, J. Persen – ikke konge eller hertug av hverken Oldenburg, Stormarken eller Ditmarsken – men likevel gjetergutt fra Grytlien og Storfjellsroen, erklærer herved, i kraft av min stilling som fri og selvstendig borger, at jeg ikke lenger vil underkaste meg ditt overherredømme. Jeg er fast bestemt på å bekjempe deg med alle våpen jeg har til rådighet. Du har forstyrret min økonomi, ødelagt min kreditt, og det som verre er: brakt meg i miskreditt hos mine beste venner.

Du har smigret min forfengelighet så mye at jeg én gang ble stående midt i gata og innbilte meg at jeg var Demosthenes – folkets taler – som fremmet fedrelandets sak i kamp mot fienden og taleren Aischines. Den gangen fikk du meg også i en slik svakhetstilstand at jeg ble tatt til fange av én av de gule.

Det finnes ingen verre tyrann enn deg, og du står ikke tilbake for verken Frans II av Napoli eller Kong Bomba, som han også ble kalt – fordi han bombet sine egne byer. Og for at du skal vite hva du har i vente, skal jeg fortelle hvordan det gikk med ham:

Etter at han hadde plyndret og tyrannisert sitt eget folk til fortvilelse, kom Garibaldi med sine frivillige og tente revolusjonens flamme. Frihetshelten hadde med seg sin Anita – ridende ved hans side. Hun tente ikke bare motet hos kjempene, men deltok også aktivt i kampen. Tyrannen ble jaget fra punkt til punkt, fra by til by i sitt eget rike – og hadde snart bare én eneste festning igjen. Derfra måtte han også flykte, etter at et kruttårn ble sprengt i lufta.

Akkurat slik skal det gå med deg, Kong Alkohol. Du sitter nå veldig løst på din råtne trone!

Avholdsbevegelsen – denne frihetselskende Garibaldi – har nå kommet med sine kjempere, og med seg har den også sin "Anita", kvinnen, som ikke bare oppildner mennene i kampen, men selv står i front. Fire byer er allerede falt i avholdssakens hender – og flere vil følge.

Du, Herr Alkohol, vil – som nevnte tyrann Bomba – bli jaget fra by til by, og snart har du bare én eneste festning igjen: Apoteket. Og selv der vil du bli jaget bort, når vitenskapen sprenger den gamle fordommen om deg som medisinsk nødvendighet i lufta.

Og først da – først da – kan folket, med mye større rett enn de som drepte Cæsar, løpe gjennom gatene og rope:
"Tyrannen er død!"

Mange vil nok bli forbauset over at jeg våger å erklære krig mot min mangeårige herre. Men jeg sier: ingen kjenner tyrannen bedre enn den som har vært i hans klør. Og jeg vil nå si som Fredrik den store av Preussen sa ved en viss anledning:
Narrestrekenes tid er forbi!
Kong Alkohol får nå se seg om etter en ny narr.

Jeg står altså i ferd med å avlegge min generalfeil. Jeg kaller den det av to grunner:
For det første, fordi det er min største feil.

For det andre, fordi generaler også drikker. General Grant i Nordstatene, for eksempel, var så drikkfeldig at han nesten ble avsatt. Men han ble avvendt fra sin uvane – og endte som USAs president. Jeg har nå tenkt å gjøre det samme. Kanskje jeg også kan ende opp som president i en eller annen republikk!

Og om du spør meg hvem som har vakt min begeistring for avholdssaken, så er svaret: kvinnene.

Jeg sammenlignet dem tidligere med Anita Garibaldi, og jeg vil nå fortelle en liten historie fra hennes liv:

Under et sjøslag i Sør-Amerika sto hun med sabel i hånden og oppmuntret soldatene. En kanonkule kastet henne og to matroser i bakken. Garibaldi løp til og trodde hun var død. Men nei – hun reiste seg opp, frisk og hel. De to andre var døde. Han tryglet henne om å gå ned i kahytten.

"Ja," sa hun, "jeg skal gå ned – men bare for å jage opp de uslingene som har gjemt seg der."

Hun gikk – men kom straks opp igjen, med to–tre skamfulle matroser foran seg. De hadde gjemt seg for kamp – og blitt reddet av ei kvinne!

Jeg lurer på hvor mange slike uslinger våre kvinner her hjemme også har måttet jage ut fra sine gjemmesteder.

Anita Garibaldi var et lysende eksempel på ei kvinne som forsto sin oppgave: å ta del i mannens kamp. Men jeg synes ikke dagens norske kvinner står noe tilbake. Tvert imot – de står nå i spissen for å bekjempe mennenes største tyrann.

Ved sitt inntog i Christiania i 1814 sa Christian Frederik at det «hulde kjønn forskjønner enhver forsamling ved sin nærværelse». Men i dag – i vår tid – forskjønner kvinnen fedrelandet ikke bare med sin ynde, men med sin edle og heltemodige innsats. Og jeg skulle ønske at hun snart får sine politiske rettigheter – for da vil hun garantert bli den rensende kraften i samfunnet, slik hun allerede er det i hjemmene våre.

V. Gausdal 4–11–95.
J. Persen.

(Gudbrandsdølen 12. november 1895)

Skifteforretning og gravøl

Av Jon Persen

Å holde skifteforretning i et dødsbo *før* gravølet er nok noe ganske enestående. Likevel har dette nylig skjedd her i Vestre Gausdal – men det var jo heller ikke noe mindre enn bjørnens etterlatenskaper som skulle fordeles.

Bjørnen ble sendt til Kristiania og omstøpt til klingende mynt, og summen utgjorde, inkludert skuddpremie, omtrent 250 kroner.

Spørsmålet ble nå hvem som hadde krav på disse pengene – bare heltene fra slaget ved «Sedan», eller *alle* krigens deltakere og veteraner? Den falne fienden hadde vært mektig nok til å dekke krigskostnadene, og da ville det vært urettferdig om seierherrene alene stakk hele gevinsten i lomma, uten å dele med de andre som også hadde vært med i felttoget. Det var ganske innlysende.

Det ble derfor besluttet å holde en skiftesamling, og alle "aksjeeiere" ble innkalt for å møte og ivareta sine interesser.

Skiftesamlingen ble avholdt på Moe den 29. februar, og rundt 20 mann møtte fram. Det første man gjorde, var å bevilge og utbetale honorar til dem som hadde innringet bjørnen. Dette tok hele 60 kroner – selv om de som hadde meldt fra om gamle bjørnespor borti Skåndalsmarka, etter at bjørnen for lengst hadde gått over på vestsiden, ikke fikk noe for strevet sitt.

Deretter gikk man over til å diskutere hva resten av pengene skulle brukes til. Etter langvarige forhandlinger ble følgende forslag vedtatt med knusende flertall:

En seiersfest skulle arrangeres snarest mulig, til ære for den nedkjempede fienden, hvor alle regulære tropper fra ingeniørvåpenet, infanteriet og sanitetsvesenet som hadde deltatt i krigen, skulle inviteres.

Resterende midler skulle brukes som skytterpremier under en skytterfest til sommeren. Bare skyttere fra Gausdalsbygdene ville ha adgang til konkurransen.

Da dette var vedtatt, ble det nedsatt en parlamentarisk kommisjon for å arrangere fyrstens gravøl.

Den 15. mars ble seiersfesten avholdt på Moe stasjon – og den skal visstnok ha vært svært vellykket. Det var verken et avholdslag eller et drikkelag, men akkurat passe sterkt – slik at heltene under taler, sanger og klingende glass kunne minnes sine bragder.

At skytterne feiret seieren over bjørnen er nok ganske rimelig. Romerske hærførere måtte jo også etter seier holde sine triumffester – selv om de måtte vente et helt år på det.

Nei, det mest bemerkelsesverdige er at de – helt tilfeldig og ubevisst – holdt seiersfesten sin på en så historisk og for mange fyrster så skjebnesvanger dag som 15. mars.

Denne datoen markerer nemlig 1940-årsdagen for mordet på Julius Cæsar. Og den 15. mars ble jo også den russiske keiseren drept for noen år siden. Mange andre hærførere har også måttet bite i gresset nettopp denne dagen – men jeg skal la være å nevne flere, av hensyn til plassen.

Bjørnens siste rester skal altså – som sagt – gå til skytterpremier. Hvem som vinner disse, har jeg ingen planer om å opplyse "Dølens" lesere om. For da ligger jeg nok i fjellet igjen, og har forhåpentligvis andre bjørner å skrive om.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 31. mars 1896)

Fra fjellet

Av Jon Persen, overgjeter

Det har blitt observert bjørner på forskjellige steder her omkring. Nylig var noen valdreskarer ute på jakt etter fire bjørner ved Liumsætra, men uten å få skutt noen av dem. De jaget imidlertid dyrene østover – i retning mitt operasjonsområde.

Ved Rævsjøen så en øykjegjeter for noen dager siden ei binne med unger, og på flere andre steder i området har det også vært sett slike skapninger. Det er faktisk ikke lenger siden enn i går at en liten bjørnunge løp tvers gjennom saueflokken min ved Rævåa. Og for noen netter siden har en bjørn revet over ende en stor bjørk i Rævådalen – en times vei fra sætra.

Truende krigsskyer samler seg altså i alle horisonter, og mitt forsvar er i elendig stand – jeg har ikke så mye som ei rifle. Men om høstens «manøvrer» skulle bli stormfulle, kan jeg likevel ikke miste motet. Jeg må gjøre som jeg har gjort før under slike forhold, nemlig:

Lide og tåle,
stri og stråle,
jage bjørnene vekk
uten spor av skrekk,
og alltid med fritt mot,
uten gevær ved fot.

Det hadde så klart vært ønskelig om jeg eide ei rifle, så jeg kunne slippe å lage så mye leven for å forsvare meg og flokken min. Men det er ikke noe å snakke om i denne verden. For den som ikke har rikdom og trøst – han får pinadø bruke mot og kjeft.

(Gudbrandsdølen)

(gjengitt i Samhold (Gjøvik), 16. juli 1896)

Den nå i Vestre Gausdal nedskutte bjørnens historie, del I

av

Gjetergutten Jon Persen

1. Mange bjørner i bygda

Vestre Gausdal har alltid vært bjørnens hovedkvarter i Gudbrandsdalen, men aldri har bygda vært så full av disse udyrene som nå i begynnelsen av denne vinteren. Det har vært jaktet på fire bjørner på vestsiden av Olstadgrenda, og samtidig har også folk fra Svatsum jaktet seks beist lenger vestover. I tillegg har det hele tiden vært strev med én bjørn på østsiden av dalen. Det er denne bamsen historien kommer til å dreie seg om. Vestre Gausdølene har altså måttet ruste seg både mot øst og vest. Det har vært mye jakt og mange skudd, men til nå bare ett fall.

Men ingen bør tro at alle disse adelige storkarer er innfødte Gausdøler – nei, fire av dem er kommet til oss nordfra. Resten er nok fra vårt eget lokale kveg.

At fire av udyrene er innvandret, kan jeg opplyse følgende om:
For en tid siden var jeg borti Vinstradalen i Nord-Fron, og da fikk jeg høre at et par engelskmenn hadde drevet elgjakt der i høst. En natt hadde bjørnen spist opp en del av hodet på en stor elgokse som de hadde skutt. I sin harme sverget den ene engelskmannen at neste hode var verdt like mye som halve Norge.

At norske borgere krenket engelske «besittelser» vakte selvsagt stor harme blant britene. De fikk med seg noen fra Vinstra, og uten krigserklæring rykket de etter fienden – som bestod av fire større og mindre bjørner. De innhentet dem og skjøt noen salver, riktignok uten å treffe dødelig, men storbjørnen ble likevel såret bak. Selv om denne nordiske Herkules var rasende, våget han ikke å binde an mot en stormakt, og tok straks flukten sørover for å søke beskyttelse blant venner og slekt i Gausdal.

2. Kongedatteren fra Vinstra-dalen

Blant de flyktende bjørnene var det også en ung og vakker binne. Hun hadde mørkebrun pels ispedd lyse, sølvglinsende hår. En skjønnhet blant adelen i Vinstradalens furuskoger.

Da flyktningene kom til Breisjøen, tok de pause for å vurdere situasjonen. Storbjørnen brummet av harme over engelskmennene, som han anså som de verste anarkister – slike som bare reiser rundt og gjør attentat på fyrster. I slike tider gjaldt det å søke allianser, og det klokeste var derfor å gå til skogens konger i Gausdal og danne forbund med dem.

I mellomtiden sto den glinsende prinsessen på bakbeina og klorte utålmodig på en furulegg. Hun erklærte at hun ikke ville følge med lenger, men heller gå sin egen vei og finne seg en kjæreste. Hun hadde ikke tenkt å sove vintersøvnen alene – hun ville hvile i armene på en fyrstesønn. Deretter gikk de tre bjørnene tvers over Espedalen til vestsiden og trakk sørover. Vi lar dem gå hvor de vil, og vender tilbake til vår heltinne.

Med den mest aristokratiske holdning spaserte hun sørover på østsiden. Som de fleste unge frøkner var hun glad i seg selv, og kastet ofte blikk til sidene for å betrakte sin vakre pels. Ved åpne vanndammer stoppet hun for å speile seg. Hun var ikke i tvil om at hun kom til å gjøre stormende lykke blant ung-bjørnene hun måtte møte.

Men uheldigvis for den fremmede prinsessen, var alle de kongelige i Gausdal for tiden på vestsiden av dalen.

«Bedre lykke til våren,» tenkte hun, og begynte å grave seg et hi i Vendalen, på østsiden av Vestre Gausdal. Da hiet var ferdig, bar hun inn dyktig med mose og la seg til å sove sin vintersøvn.

3. Forfølgelsene begynner

Men hun hadde ikke ligget der lenger enn til midten av november før en gårdbrukersønn oppdaget sporet hennes. Han begynte straks å gå store omveier for å få ringet inn bjørnen – noe han etter hvert lyktes med. Men han kom så nær hiet at bjørnen hørte ham. Da mørket falt på, ristet hun støvet av føttene og gikk ut på sin nattlige vandring.

Da gårdbrukersønnen noen dager senere kom tilbake med tjue jegere, fant han hiet forlatt – til stor ergrelse.

Nå ble den stakkars adelsdamen utsatt for en grusom forfølgelse. Hun trakk sørover, men i dagevis ble hun jaget frem og tilbake mellom Dørdalen og Bødalskjølen. Hennes eneste musikk var krigsrop og våpenklang. Hun visste ikke hvor hun skulle gjøre av seg. En lørdagsnatt forsøkte hun å gå tvers over bygda til vestsiden nede i Forsetgrenda, men bikkjene der skremte henne tilbake på kjølen. Hun ble så redd av larmen at hun løp halvannen mil nordover igjen til Gammelsæterlia.

I den bratte lia mot Dørjen, rett ovenfor gården Snertingdalen, la hun seg et nytt leie i en maurtue og sovnet igjen.

Så inntraff noe riktig pussig, som førte forfølgerne på villspor og lot henne få ligge i fred lenger enn planlagt. Jegerne hadde leid to menn til å ringe bjørnen på nytt. De gikk inn på Rauskogen og tok en stor runde, men på grunn av litt nysnø så de ikke sporet, som gikk nordover.

Om kvelden ruslet de hjem, overbevist om at bjørnen lå innenfor ringen.

En dag i begynnelsen av desember rykket en krigshær på tretti modige menn inn på Rauskogen for å landsforvise den lodne «Ganger-Rolf» med riflene sine. Poster ble satt ut, og en spredt skyttelinje på tolv mann rykket frem med hyl og skrik for å skremme fienden ut til postene. Men all skriking og banking i granleggene var forgjeves – ingen bjørn kom fram.

Om kvelden ruslet krigerne hjem, sinte over blind alarm. Men snart ble sporet funnet igjen, og bjørnen ringet på nytt. Det ble bestemt at hun skulle få ligge i fred til utpå jul.

Under alle disse begivenhetene hadde jeg vært borte fra bygda. Jeg ble svært overrasket da jeg ved hjemkomsten fikk høre at hele mitt folk – Vestre Gausdølene – i lang tid hadde vært i krigsberedskap, og at fiendens posisjon igjen var oppdaget og skulle angripes fjerde juledag.

Øyeblikkelig gikk jeg til overkommandoen og ba om lov til å være med i krigen og rapportere. Nei! Reportere ville han slett ikke vite av – ikke engang om han hadde blitt nødt til å godta Kristiania-redaktøren som bodde nede på Veisten. Det beste var, mente han, at bjørnejaktens fiaskoer ikke kom ut i offentligheten.

Jeg gjorde ham da oppmerksom på den motviljen det hadde vakt over hele Europa da russerne under beleiringen av Plevna jaget bort alle korrespondentene fra leiren. Det virket – jeg fikk tillatelse.

4. En skrekkelig drøm

Natten til fjerde juledag lå jeg på en gård omtrent en mil sør for bjørnens soveplass. Da jeg tenkte på all ergrelse og alle søvnløse netter Breilubben hadde påført meg, fikk jeg slik lengsel etter neste dag – da jeg håpet at denne min verste fiende skulle bli skutt for mine øyne – at jeg ikke fikk sove før langt utpå natta.

Endelig, mot morgengry, duppet jeg av – men ble plaget av de frykteligste drømmer og bar meg ille i søvne.

Det virket som om bjørnen bare var såret, og rasende stormet den mot jegerne. De ble vettskremte og flyktet alt de orket. Jeg også. Den rasende bjørnen jaget meg så fort at klabbene fra skohælene slo meg i nakken. Men snart lammet skrekken kreftene, bjørnen innhentet meg, og med et så vilt brøl at jorden skalv, kastet den seg over meg og bet seg inn i skulderen min så det knaket i beinet.

Jeg våknet med et rop: «Au, au, au!»
Folkene på gården trodde jeg hadde fått feber og ville absolutt legge kalde omslag på tinningene mine. Jeg sa at jeg bare hadde hatt et fryktelig mareritt om bjørnen, og spurte hva klokken var. Den var da halv seks.

Det var på tide å stå opp, og snart la jeg i vei til Snertingdalen – det avtalte samlingsstedet for krigsmakten.

(Aftenposten, 27. januar 1897)

Den nå i Vestre Gausdal nedskutte bjørnens historie, del II

av
Gjetergutten Jon Persen

5. Slaget i Gammelsæterlia

Da jeg ankom stedet, ble jeg stående lenge ved fjøset og speide etter krigsmakten. Til slutt avslørte solstrålene som blinket i våpnene at krigerne nærmet seg. Snart kunne man se en marsjerende kolonne på 35 mann komme over bakken ved Flutuen. Det tok ikke lang tid før de nådde Snertingdalsgården.

Dette var krigsvante kjernetropper fra tidligere bjørnekriger i Gausdal. De mest berømte veteranene var J.K. Olstad og Karl Mangrud. Disse to, sammen med en kamerat, skjøt tre bjørner på akkurat det stedet som nå igjen skulle bli åsted for dagens blodige drama. Men

som hærens Achilles kunne likevel Øivind Myklebø fra Svatsum regnes – han skjøt nemlig en bjørn med hagle helt alene i 1895.

For øvrig hadde nesten alle deltatt ærefullt i den langvarige krigen mot storbjørnen som ble felt tredje juledag i fjor.

Etter at alle hadde fått servering – kjerringa på gården ville ikke at noen skulle gå ut sultne i jula, må vite – satte kolonnen seg igjen i bevegelse, tvers over Dørjen og opp i lia. Alle var, om ikke sikre på seier, så i det minste håpefulle.

Ringen var stor og bestod av bratt terreng og tett granskog. Da hæren nådde kampplassene, delte den seg: de beste skytterne gikk mot nord og ble postert i en bueformet linje på nordsiden, mens de mindre erfarne tok sørflanken og skulle drive bjørnen mot nord der hovedstyrken stod klar.

Midt i angrepslinjen gikk en kjempekar, P. Haarstad. Han var tre alen høy, kraftig bygget og bredskuldret som de gamle heltene. Han måtte stadig rope både til høyre og venstre for å holde linjen samlet.

Både angriperne og postene kjente hjertet hamre – noen av kamplyst, andre av frykt. Alle forsto alvoret.

Da man kom midt i ringen, reiste bjørnen seg, gned søvnige øyne med forlabbene og ruslet nordover. Haarstad ropte: «Her har han gått! Her er sporet!»

Noen halvvoksne smågutter på venstre flanke ropte: «La oss hyle og skrike, han kan komme hit!» En annen gutt, som hadde et husgevær på skulderen, sa: «Æsj, vi har da børse!»

I sentrum av postlinjen stod K.K. fra Svatsum. Han visste ikke ordet av det før bjørnen kom rett mot ham oppover et lite bekkefar. Han lot bamsen komme bare noen skritt unna før han ropte: «Holdt!» Bjørnen stanset og stirret forbauset på ham. K.K. siktet og skjøt – men bommet.

Bjørnen ble så forskrekket av det uventede skuddet at den kastet seg baklengs over en bergkant og flyktet nordover. Sentrum av styrken trakk til seg tropper fra begge flanker og satte etter.

6. Ventetid og skudd i mørket

Mens dette pågikk, stod jeg i bakken på solsiden av Dørjen og fulgte slagets gang. Men etter skuddene å dømme trakk kampen seg stadig lenger innover mot Gammelsæteren. Jeg gikk derfor tilbake til Snertingdalen.

Noen jegere var allerede kommet tilbake – de hadde stått nærmest Dørjen for å blokkere bjørnens fluktvei mot Dørdalen. Men stemningen var spent, og tiden sneglet seg avgårde. Det ble foreslått at vi skulle spille kort – 101 – for å få tiden til å gå.

Vi forsøkte, men det nyttet ikke. Uvissheten gjorde oss så distré at vi spilte bort både trumfknekt og trumfess til ren fant. Spillet ble avsluttet.

Etter hvert kom flere jegere tilbake, men de kunne bare melde at noen få hadde fortsatt forfølgelsen, og at de hadde hørt skudd langt inne på kjølen – men visste ikke resultatet.

De gjestfrie folkene i Snertingdalen serverte middag til alle jegerne – uten forskjell på stand. Jeg, gjetergutten, ble servert nøyaktig det samme som storbøndene og embetsmennene. Hva samtalene dreide seg om ved bordene er vel lett å gjette seg til.

Etter maten kom en smågutt tilbake fra slaget og meldte til en jeger at bjørnen igjen hadde trukket sørover, og at den måtte være såret – det var blod på begge sider av sporet. Jegeren ropte straks: «De har skutt gjennom lungene på'n, nå som det er blodsprut på begge sider!» Det vakte mye latter – de syntes det var utrolig skarpsindig å kunne se at det var lungeblod.

Sent på kvelden kom de siste jegerne tilbake med rapport:

De hadde fulgt bjørnen langt innover mot Gammelsæteren og skutt flere skudd, men bamsen hadde fått for stort forsprang. J. Flutuen gikk alene et stykke og fikk plutselig se bjørnen igjen mellom noen busker. Han skjøt – men i halvmørke og tett granskog var det mer hell enn dyktighet å treffe. Likevel trodde han at han hadde truffet, for bjørnen blødde.

Fotnote: Da bjørnen til slutt ble skutt, hadde den bare et lite sår over nakken – antagelig fra dette møtet. Den må ha ristet seg, og blodspruten stammer trolig derfra.

7. Fiendens siste leirplass og konflikten med Østre Gausdal

Etter å ha unnsluppet slaget i Gammelsæterlia, vandret hennes kongelige høyhet sørover. Flere ganger ble hun igjen ringet inn, men klarte å flykte om natten. Til slutt gravde hun et nytt hi i en maurtue høyt oppe på kjølen mellom Gausdalsbygdene. Hun la seg dog ikke i hiet, men under en gran like ved – og inntok en avventende holdning i håp om fredeligere tider.

Tankene som presset på nå var alt annet enn lyse. Hun hadde vært forfulgt i ukevis, uten ro eller hvile, og ofte i livsfare. Den vakre pelsen hun var så stolt av hang nå i folder rundt en mager kropp. Hun ville gjerne ha byttet bort sin kongelige tittel mot musenes fredelige liv under snøen.

Men akk, hun kunne ikke gjøre som adelige damer under den franske revolusjon – flykte forkledd. Livet var ikke lenger verdt å leve.

Vi lar henne ligge der med sine mørke tanker, og vender tilbake til bygda for å se hva forfølgerne foretar seg.

8. Striden mellom øst og vest

Det ble bestemt å gjøre et nytt forsøk på å ta bjørnen 7. januar. Men da oppdaget en jeger fra Østre Gausdal sporet, og selv om han visste at bjørnen var ringet av Vestre Gausdal, dro han hjem og begynte å samle tropper.

Den 6. januar fikk én fra vest-siden vite at det ble gjort betydelige forberedelser i nabobygda – østringene hadde planer om å ta bjørnen før vestringene. Det skulle skje tidlig neste morgen.

Det ble dermed om å gjøre å mobilisere raskt – og ved hjelp av telefonen gikk det fort. Langt før det ble lyst 7. januar var en krigsstyrke fra Vestre Gausdal på plass – rundt 40 mann, alle med skarpladde rifler.

I grålysningen ble en rekognoseringsgruppe sendt ut. De traff på en speider fra Østre Gausdal, som frekt hevdet at han hadde like stor rett til bjørnen som alle andre. Men det ble gjort klart for ham at vestsiden både var tallmessig overlegne og mer berettiget – det var de som hadde brukt tid og penger på å følge denne bjørnen.

Om østringene ville jakte, fikk de finne seg en annen bjørn. Med dette budskapet måtte speideren vende tilbake – hvor mange han hadde med seg vites ikke. Forhåpentligvis få.

9. Fiendens fall

Et krigsråd ble holdt, og følgende slagplan lagt:

Angrepsstyrken skulle rykke frem fra østsiden, mens skarpskytterne posterte seg på vestsiden. To vågale menn skulle snike seg inn på sporet og forsøke et overraskelsesangrep. Når signalet ble gitt, skulle resten rykke frem med leven for å hindre bjørnen fra å slippe unna østover.

Denne nøye gjennomtenkte planen lyktes over all forventning.

Jon Myklebø og Karl Mangrud fikk det ærefulle oppdraget med å sende hennes kongelige høyhet en «morgenhilsen». De listet seg frem på hver side av sporet, med fingeren på avtrekkeren. Snart oppdaget Karl en mørk skikkelse under en gran og gjorde kameraten oppmerksom. Begge siktet og skjøt – figuren falt og ble liggende. De sendte hver sin kule til for sikkerhets skyld.

Et rungende *hurra* forkynt at Gausdals befolkning hadde én fiende mindre.

10. Etterspill og ære

Skuddene og jubelen samlet jegerne. Alle ble overrasket over at bjørnen ikke var større. Det viste seg å være en ung binne, ikke helt fullvoksen, mager og utmattet etter lang forfølgelse – men med en særdeles vakker pels: mørk brun ispedd sølvglinsende hår.

Skuddene hadde truffet i siden og bog, samt hode og nakke. Det ubetydelige såret over nakken stammet fra Gammelsæterlia.

Etter beundring og diskusjon tok P. Haarstad bjørnen på ryggen til han traff en vedkjører som kjørte henne ned til bygda.

Av alle bjørnene fra Vinstra-dalen var det bare hun som falt her. Det kan derfor ikke sies at:

Ikke en levende sjel kom hjem
som kunne sine landsmenn fortelle
hvor farlig det er å besøke dem
som bor mellom Gausdals fjelle.

Men dersom vi også regner med den falske alarmen på Rauskogen, ble det – fra små trefninger holdt utenfor – ført tre store slag mot bjørnen før hun ble beseiret.

Så jeg avslutter historien slik – uten å lyve altfor mye:

De kjempet i dager, de kjempet i tre,
slik en løve det sømmer;
Sin fiendes hjerteblod ville de se –
her hjalp verken sukk eller bønner.

(*Aftenposten, 28. januar 1897)*

Innsamling til en fattig familie på Liumsberget i Follebu

En bitter livskamp

Fra en gjetergutt i Vestre Gausdal har vi fått følgende brev:

På plassen Liumsberget i Østre Gausdal bor en kone som nå går med sitt syttende barn. Hun har hatt 8 gutter og 8 jenter og bare én om gangen. Alle er friske og velskapt, og det er ikke mangel verken på brunetter eller blondiner. Da mannen er 50 og kvinnen 45 år gammel, er det intet i veien for at hun kan få enda flere, og det burde hun også ha, i alle fall 18 – ja, hun kunne sammenlignes med Tordenskjolds mor.

Men hvor storartet det enn er å skaffe landet så mange nyttige borgere, er det dog for de to en blandet fornøyelse, for de er ytterst fattige. Da jeg for noen dager siden avla dem besøk, var det 5 små barn hjemme hos dem ennå. Det var ynkelig å se de dårlig kledde små stakkarer med savn og nød malt i de bleke ansiktene og ikke ha noe å hjelpe dem med. Det hadde gått på et vis før, sa mannen, mens han var frisk og sterk, men nå var hans helse nedbrutt, og det så mørkt ut.

– «Du har vel hjelp av fattigvesenet?»
– «Ja, vi har 10 våger mel om året. Det har jeg fått uten oppfordring, men det er dog av mine tyngste stunder når jeg skal hente det.»

Ja, her hadde han nok dessverre altfor rett; for blant armodens masker finnes ikke få som kan kalles de fattiges adel, og de setter alle sine evner og krefter og sin ære inn på å greie seg selv, og når nøden driver dem til å motta en hjelp som anses for uverdig, føles det bittert som døden. Det er for galt at slike folk skal bli hjulpet på en måte som avstumper æresfølelsen og knuser motet; for det er jo ikke foreldrene selv, men fedrelandets og samfunnets, som får nytten av barna når de blir voksne.

Mange ganger, når jeg har vært ute i fattige hjem med tallrike barneflokker og tenkt over hvor utrolig mye lettere ungkarene kommer gjennom verden enn de som må streve med en stor familie, har jeg ofte tenkt at det burde legges en passende avgift på peppersvennene, og at denne burde anvendes til underhold for barneflokker som er for tallrike til å forsørges av foreldrene. Da kom disse egoistene, som er for feige til å kjempe for kone og barn, til å yte noe på folkeformerelsen og barneoppdragelsen de også.

Jeg vil nu rette en inntrengende oppfordring til folk med hjerte og midler om å sende denne fattige og tallrike familie en liten skjerv til klær og mat. Ja, det ville være ønskelig om jeg kunne finne flere, så kanskje den 17. verdensborger, når han utpå sommeren, liten og naken, vokser seg inn i verden, kunne få det noe lettere og bedre enn den siste halvdel av hans søsken har hatt det.

Vil noen sende noe, så er faderens adresse slik:
Mathias Liumsberget**,** Follebu, østre Gausdal.

(Glommendalen, 16. juni 1897)

Til Mathias Liumsberget,
Ø. Gausdal, om hvis familiesituasjon vi meddelte et brev i et av de foregående numrene, har varaordfører Mathias Blilie, innen kretsen av amtsformannskapets medlemmer, foranstaltet en innsamling, som innbrakte kr. 41,00, som er vedkommende oversendt.

(Samhold, 28.juni 1897)

Mesna Bruks arbeidere har ifølge *Gudbr.* samlet inn 29 kroner til Mathias Liumsberget i Gausdal.

(Oplandenes Avis, 8. juli 1897)

Til **Matias Liumsberget** i Gausdal er det samlet inn kr. 10,00, vesentlig blant skolebarna i Bjørklund krets.
På andre steder i bygda skal det foregå lignende innsamling.
På en gård på vestsiden av fjorden skal det etter sigende også bli arrangert kaffefest til inntekt for den hardt prøvede familien.

(Samhold, 28. juli 1897)

Den fattige, men tallrike familien på Liumsbjerget i Gausdal, som ble omtalt av en jetergutt fra Vestre Gausdal, har fått mye hjelp etter jeterguttens artikkel. Den ble også lest i England og Amerika, og penger er sendt familien både fra disse landene og fra Norge, skriver "Jutell"

(Samhold, 3. september 1897)

Matias Liumsberget og hustru i Gausdal har sendt 3. Distrikts Jernbanekvinneforening følgende takk:

Til
3. Distrikts Jernbanekvinneforening.

Herved bringer kvinneforeningen vår og nedenfor nevnte barns hjerteligste takk for de tilsendte 20 kronene.

Navn	**Fødselsdato**
Tobias	6. november 1871
Hans	20. juni 1873
Marie	20. november 1874
Elias	29. juli 1876
Rønnaug	2. mai 1878
Netta	25. oktober 1879
Sina	28. januar 1881
Otto	10. oktober 1882
Mathea	21. mai 1884
Timan	25. september 1885
Ellev	19. mai 1887
Oline	11. november 1888
Edvard	23. mai 1890
Laura	21. november 1891
Karen	17. mai 1893
Jørgen	15. september 1894
Nora	2. juni 1897

De beste hilsener med velsignelse og takk!
Matias Liumsberget og hustru

(*Oplandenes Avis, 13. oktober 1897)*

En reise til Kristiania uten et øre i lommen

Av Jon Persen.

I.

Vanskeligheter med å komme avsted.

Under kvegutstillingen på Jørstadmoen hadde jeg levd over evne i den grad, at jeg den tredje dag i kvegmarkedet ikke hadde mynt igjen. Det vil si, jag hadde i flere dager levd av mine få penger uten inntekter, og at slikt kan virke forstyrrende på en gjetergutts finanser er en selvfølge.

Å være pengeløs har vel aldri vært noe misunnelsesverdig, men dobbelt harmelig var det nå, ettersom jeg gjerne ville til hovedstaden og se kongestasen under jubileumsfesten. Nå så det håpløst ut. Imidlertid ble jeg ikke forknytt, men spaserte oppover plassen med storkarssleng på staven. Da fikk jeg høre, at det var en fekar tilstede, som hadde en oksedrift, som i sommer hadde en jaget en bjørn ut i Vinstervannene, og disse okser var solgt til en slakter i Kristiania.

Dette var noe for meg; for det første var disse kjekke gutter en verdig deputasjon å reise til jubileumsfesten med. For det annet var det heller ikke uten interesse å gjøre en Kristianiareise uten penger, noe, som visstnok de fleste ville ha betakket seg for. At fekaren omtaltes som noe grinaktig av seg, gjorde meg kun mer ivrig på å komme av sted.
Jeg er nemlig ikke av dem, som helst ynder å gå etter en jevn bane, hvor ikke noe hender. – nei, tvertimot; det uberegnelige, uforutseende og romantiske virker på meg med magnetisk tiltrekning. Jeg hadde ikke før vært i Kristiania, og kom jeg til å reise dit pengeløs i følge med en gnier, hadde jeg utsikt til å få oppleve noe av hvert. Jeg kunne bl.a. hilse på tre store redaktører derinne, i hvis blad jeg har skrevet. Det kunne således hende, at jeg fikk penger av dem, og det motsatte kunne også hende.
Det var utsikt til både å bli rikelig hjulpet og til å komme i en skrekkelig knipe. Aldri har jeg hatt bedre utsikt til å få oppleve noe på forhånd ukjent.

Øyeblikkelig gikk jeg til fekaren og spurte, om han ikke behøvde en mann til kvegrøkter under reisen med oksene til Kristiania. Han svarte først unnvikende, men da jeg gjorde ham oppmerksom på, at jeg ikke var av de kostbareste, men at han kunne få gi det han selv ville, når jeg fikk fri reise og til en dags opphold i byen, ble jeg antatt.

Men å komme til hovedstaden tidsnok til jubileumsfesten viste seg likevel å være umulig; det var ikke nautvogner nok å få fatt i. De første, som hadde tinget på, kom etter hvert med, mens de andre måtte vente, til deres tur kom. Morgen etter morgen var jeg og fekaren på Fåberg stasjon med oksene, men måtte hver gang ta dem med oss igjen.

Havnegangene ble snauere og snauere, de sultne og misfornøyde oksenes raut og brøl ble for hver ble for hver dag mer og mer alvorlige og høylytte.
Oksene brølte, og fekarene bante på jernbanestyrelsen, som bestandig har vogner nok, når nautene fra Statens store fehus skal ut, men nå da det gjaldt for Gudbrandsdølen å få slaktefeet til Kristiania, var det ingen vei å komme.

Det var helle ikke noe under, at fekarene ergrede seg. De hadde kjøpt feet til nokså høye priser i vår og hadde i sommer ofret både tid og penger for å fete det i fjellene, og nå skulle det gå og magres ut igjen for jernbanens skyld. Verst var det likevel for dem, som hadde sendt gjeldfeet utover Mjøsbygdene og ikke kunne komme etter, før de hadde kvittet seg med oksene. Slik forholdt det seg også med min prinsipal.

Endelig en torsdagsmorgen kom det beskjed om, at det var kommet tre vogner til vår disposisjon. Vi tok oksene og drev dem til Fåberg og inn i kveen. Med de sultne dyr slo seg rebelske. To store okser, en hvit og en rød, begynte å stanges så jordspruten stod til værs. Jeg, som fryktet at krigen mellom den hvite og den røde kunne bli for langvarig, gikk bort for å megle fred. Men kampen var så voldsom, at gjerdet sprang, og oksene for i berserkergang brølene utover stasjonstomten uten å ta det minste hensyn til de mange plakater, som er oppslått på alle mulige og umulige steder. Det måtte mange karer til for å få disse galninger inn i kveen igjen, og mens man kastet tau om hornene og trakk dem inn i vognene, måtte jeg og et par andre gå rund gjerdet med en lang svålk å skrike og slå av alle krefter.

II.

De notable størrelser opptar plassen.
Jeg sitter på en pinne hele dagen uten mat
Og anstiller filosofiske betraktninger.

Endelig, etter mange byks og mye bråk var oksene brakt inn – 13 i hver vogn. Jeg passet mitt snitt og steg inn der, hvor de største og villeste okser stod. Men herregud for en plass. Vognene er bestemt for 12, og nå var det sprengt inn 13 og det av de største beist. Det ble ingen annen plass for min person enn å sitte på en bom som stengte oksene på den ene siden av døren, og det verste var, at jeg kom til å sitte rett over hodet på en stor svartsidet okse, som hele tiden hadde en særlig interesse av å sette hornene opp i min korpus.

Mens toget rullet sydover, kunne jeg vel hatt rikelig tid til å røke min pipe; men jeg hadde mer enn nok med å holde meg fast og vokte meg for oksehornene. Imidlertid benyttet jeg anledningen til å studere mine medpassasjerer, blant disse kan nevnes notable størrelser som storoksen fra Teige i Kvam og store Morian fra Byhre ved Vistra stasjon eller Stor-Battumen, som han også ble kaldt. Denne okse hadde ved første øyekast vakt min beundring og høyaktelse. Han var mørk brun med en lysere rand over ryggen, gammel og stor med mange premier fra kvegutstillingene. I vår ansåes han til å være for stor og svær til avlsokse og ble derfor solgt til fekarene. Hele sommeren hadde han vært fedriftens store genius og beskytter og fungert både som tambur og vakthavende offiser. Hver kveld, når fedriften hadde lagt seg på plassen, torde ikke Morian å slå seg til ro, før han hadde gått et par ganger brølende rundt feet, og han var da meget grov og alvorlig i røsten. Når dette var besørget, la han seg opp på en høyde, og Gud nåde den rolighetsforstyrrer, som trådte inn i leiren, etter at tappenstrek var slått.

Lenger borte stod en sort okse med en hvit flekk i pannen og et sal over ryggen. Dette minte meg om oksen Apis fra Egypten, og jeg syntes, at det var dumt å holde en okse for hellig. Likevel, da jeg samtidig tenkte over, hvor mye vi har ofret for – og dyrket en konge, som bare i navnet var vår, ble det klart for meg, at hver tid har nok med sine egne dumheter. Apis var da i alle fall en nasjonal helligdom.

Imidlertid kom toget til Hamar; der stod toget så lenge at vi kunne få noe til livs. Fekaren bad meg med til en kafe og forlangte kaffe og smørbrød; men ettersom jeg ikke spiser smør, slo jeg i meg kaffen og la ut igjen. Vel hadde jegs ikke hatt tid til å spise om morgenen, og det var heller ikke utsikt til å få noe før vi kom til hovedstaden om kvelden; men det var da ikke verre med meg enn med oksene. Kunne disse, som i de siste dagene hadde gått i en snau havnegang, holde ut en hel dag uten mat, så var det skam, om ikke jeg kunne gjøre det samme.

Kommet inn i vognen igjen falt jeg atter i betraktninger over mine ulykkelige kamerater. De stod der nå så sultne, at det var et stort tomt rom å se oppe ved ryggraden, og de brølte av hunger og harme. I disse brøl lå slik misfornøyelse og alvor, at de lød i mitt øre som det dumpe drønn, som går foran revolusjonene. Men hva hjelper kraft og mot når man er for godmodig til å vende hornene mot tyrannene? Hadde disse sterke gutter gjort revolusjon oppe på Fåberg i stedet for å slåss innbyrdes, hadde det ikke stått i menneskelig makt å få den inn i vognene. Nå var det for sent, siden de hadde latt seg binde med tau om hornene. Men de hadde det likevel bedre enn Finland og Polen. De hadde da lov å brøle så mye de ville.
Selveste Morian, som hele tiden hadde sett forknytt ut, stod nå tankefull med bøyet hode. I likhet med så mange andre storinger hadde han fått sine utmerkelsestegn og hadde vel innbilt seg å være noe framifrå til kar; men nå ble han var, at han bare var en alminnelig okse.
Kommet søndenfor Eidsvoll begynte også jeg å føle meg sløv og elendig. Det hadde nå blitt mørkt, og alt i et gikk det blanke stjerner for mine øyne. Jeg var ikke riktig viss på, enten jeg begynte å bli gal eller snart kom til å dåne, hvilket ikke være noe under heller, når jeg hadde sittet på en pinne en hel dag uten mat. Ingen av delene viste seg å være tilfelle; for uten at jeg merket det, hadde man kople fra de forreste vognene, så jeg kom nærmest maskinen, og de blanke stjerner var bare gnister fra lokomotivet som for forbi dørgløtten.
Endelig befant vi oss i Kristiania. Mørket, som jeg hadde sittet i, gjorde at jeg i ble i den grad blendet av den sterke belysningen, da jeg trådte ut på plattformen, at jeg måtte nyse adskillige ganger, innen jeg kunne forsone meg med lyset.

Stutene ble nå overlatt til slakteren. Jeg og fekaren fikk oss losji og en lunsj, deretter la vi oss til å sove. Imidlertid holdt vogndunderen meg våken den lengste del av natten. Neste morgen ble jeg honorert med hele kr. 6,00, akkurat 30 øre mer enn billetten tilbake til Fåberg kostet.

III.
Herkules ved skilleveien.

Der sto jeg altså i den fremmede by med kun kr. 6,00 i lommen, og som Herkules ved skilleveien ble jeg lenge stående på Lilletorvet og fundere, hva jeg skulle gripe til. Å gå på jernbanen igjen og sulte to dager i trekk var vel å ta et kurs i sultekunsten; men ettersom jeg aldri har tenkt å utdanne meg slik, hadde jeg mindre lyst til det, og et opphold i byen kostet penger. Vel hadde jeg to brødre i byen som jeg ikke hadde hørt fra på mange år, og om jeg kunne finne dem, eller i hvilken stilling de var, var heller ikke godt å vite. Og om jeg gikk til de tre redaktører som ovenfor nevnt og fortalte dem om min skrekkelige pengeknipe, var det ikke sagt at finansene ville bli synderlig forbedret. «Aftenposten» og «Verdens Gang» hadde honorert mine skrifter så rikelig, at det var ikke mer å vente.
Det eneste sted, hvor jeg hadde en liten sjanse, var hos «Intelligensen». I dette blad hadde jeg nylig skrevet i søndagsnummeret; men om det var verdt noe eller ei var uvisst, og det verste var at jeg ikke kunne komme dit uten å forbruke av de pengene som skulle bringe meg til Gudbrandsdalen igjen.

Den store rikdom, som bredte seg ut foran meg, og tanken på egen fattigdom gjorde meg mismodig. Jeg kunne ikke begripe, at noen skulle være så rike og andre så fattige, og at de første skulle ha all aktelse, mens de siste bare skulle være foraktet. Men da jeg husket, at Aleksander den store benyttet asner og esler til å bære gullet, følte jeg meg atter trøstet; jeg var da i alle fall ikke et esel.

IV.
Et besøk hos en venstre- og en høyreredaktør.

Hvor risikabelt det enn var å forbruke noen av de pengene, som skulle befordre meg hjem igjen, steg jeg likevel opp i en vogn og ba om å bli kjørt til «Intelligensen», og snart var jeg der.
Jeg gikk inn på ekspedisjonen og spurte etter redaktøren. Han bor i annen etasje, men han kommer snart ned, var svaret.
Men jeg måtte ha min skjebne avgjort straks, og det ble meg forklart, hvor jeg måtte gå. Jeg gikk opp trappen og banket på den første og beste dør jeg traff. En grov stemme ropte: Kom inn!
Jeg fulgte selvfølgelig kallet uten å ane feiltagelsen og trådte inn. En nokså tykk herre stirret stritt på og spurte hav som feilte meg.
Jeg ville gjerne snakke med redaktøren.
Jeg er ikke redaktør, men doktor, jeg! Sa han med en stemme, som fikk meg til å fare fortere ned trappen, enn jeg var kommet opp. Det ble nå ingen annen råd, at en gutt fra ekspedisjonen måtte følge meg, og nå traff jeg den virkelige, som viste seg å være både intelligent og snill og fri for grinaktighet og kniperi.
Da han fikk høre, hvem jeg var og om min skrekkelige pengeknipe, nølte han ikke med å utbetale meg hele kr. 15,00 for det jeg hadde skrevet i bladet. Ja jeg skulle også få «Intelligensen» gratis inntil videre. Herr Hjalmar Løken så ut til å være et av de beste mennesker jeg har truffet, og jeg forlot ham med mange takksigelser.
Det er ikke bare humbug med den sak, hans avis kjemper for, nemlig en bedre og friere eksistens for de små og vergeløse i landet.

Nå bar det til «Aftenposten». Denne tur kunne jeg imidlertid gjerne ha spart meg. Vel traff jeg redaktøren, og han sa vel også, at det var morsom at jeg avla ham en visitt; men jeg måtte unnskylde, han hadde det så skrekkelig travelt.
Jeg mente, at høyreredaktørene gjerne kunne ta det makelig; det var å stampe mot brodden likevel nå.

Han innrømte, at det ikke så videre lyst ut, men håpet likevel på fremtiden. Akk ja, håpet en nå likevel det siste som forlater et menneske. Men hvorledes kan nå også et parti som Høyre vente å knytte seieren til sine faner.

Det var morsomt også utenfor venstreavisene. Folk stod i flokker og jublet over Nasjonalpartiets store fremgang, og når en plass var erobret fra Høyre, gjenlød husrekkene av begeistrede hurrarop. Utenfor Høyres derimot stod kun noen få og leste jobbposten med den største håpløshet malt i ansiktet.

Imidlertid måtte jeg se å finne mine brødre, hvilket jeg etter litt søk oppnådde. De var i nokså gode stillinger, og jeg fikk den hjerteligste mottagelse. Min trillingbror Kristian var gift med

en svensk dame og levde lykkelig med henne. Dette åpnet mine øyne for, at ekteskapet i det minste er en union, som er utholdelig mellom nordmenn og svensker.
Det er merkelig med meg og min nevnte bror. Jeg og han og en jente, som også lever, er nemlig trillinger. Vi har således vært i dameselskap før vi kom til verden, og da er det vel ikke noe under, om vi er såpass damevennlige av oss, at en livsledsagerinne kunne være ønskelig.

Dog er jeg for mitt vedkommende for mye opptatt med andre gjøremål til å tenke på slikt. Nok om dette.

V.
Hos «Verdens Gang».

Neste dag besluttet jeg å besøke «Verdens Gang»; men det var med blandete følelser jeg bekvemmet meg dit. Jeg har alltid hatt den oppfatning, at dette bladet har hatt noe aristokratisk ved seg. Bestandig har dette blad strøket mitt navn under mine skrifter, enten de har hentet dem fra andre aviser, eller jeg har sendt dem direkte inn. Dette har jeg ofte ergret meg over, og nå tenkte jeg å sende Herr Thommessen et lite mistillitsvotum. Jeg ble imidlertid så smigrende behandlet, at jeg glemte slik småtteri.

Jeg gikk inn på ekspedisjonen og spurte etter redaktøren og fikk den beskjed, at han var å treffe i tredje etasje. Da jeg grudde meg for å gå trappene, ble det meg betydet at jeg kunne ta elevatoren, hvilket jeg også gjorde. Tanken på at jeg steg til værs for å hilse på landets største redaktør, gjorde meg høytidelig og alvorlig til sinns. Kommet opp leste jeg meg fram til jeg traff døren, hvor det stod: «Til Redaktøren». Jeg banket på og trådte inn. En mann med et respektinngydende ytre satt ved et bord og skrev. Jeg hilste og ba om unnskyldning for at jeg forstyrret ham.

Han svarte ingen verdens ting, ba meg bare sitte ned, og uten å verdige meg et øyekast satt han fremdeles og skrev. Jeg forbannet i mitt stille sinn min egen dumhet; at jeg kunne finne på å besøke en slik storing; men aldri har jeg tatt mer feil. Da han var ferdig, så han opp og sa:

- De er altså i byen?
- Ja, men hvordan kan du kjenne meg?
- Bjørnson har omtalt deg for meg.
- Hvilken Bjørnson?
- Gamlen selv.
- Hvor lenge blir de her i byen?
- Jeg har tenkt å reise igjen i morgen.
- Nei, De må vent, De far, til Krogh kommer hjem, så han får tegne Dem for bladet.
- Mine finanser tillater ikke et langt opphold her.
- Bry Dem ikke om det. De skal få leve på min bekostning. De har å møte her mandag formiddag kl. 10 presis. Og kommer de ikke på minuttet, vil De bli mulktert. Vi er ikke å spøke med vi redaktører.

Da jeg kom ut på gaten igjen, kunne det nok hende, at jeg følte meg ikke lite stolt over å skulle få leve på «V.G.» bekostning og bli intervjuet og bli intervjuet og tegnet av en verdensberømt kunstmaler for landets mest populære avis. En statsråd eller en stortingsmann kunne ha grunn til å føle seg smigret over slikt.

Dette var en lørdag og kunne derfor hatt tid til å se meg om i byen; men det regnet og var så tåket vær, at jeg fant det klokest å holde meg inne. Dessuten var det heller ikke rådelig for en ukjent å fare omkring uten følge. For øvrig syntes jeg også, at disse stengatene var forbannet harde for hovene.

VI.
Intervjuet og tegnet av Christian Krogh.

Mandag kl.10 befant jeg meg på gangen hos «V.G.»; men de, som ikke kom presis, var redaktøren og tegneren. Imidlertid tenkte jeg over, hvor aldeles motsatt reglene det var at en som ikke stammet fra en rik slekt, og som ikke hadde tatt sine embedseksamener og siden forfremmet fra stilling til stilling, ved klart og sikkert avansement lik en stokk med strømmen, skulle bli intervjuet og tegnet. Heller ikke kunne det sies om meg, at jeg allernådigst var utnevnt til ridder av noen orden. Nei stjerneskuddene har nok aldri nådd et så lavt samfunnslag som gjeterguttene. Det ville nok ble en elendig biografi. Imidlertid var det en trøst, at jeg skulle intervjues av Krogh, som nylig har tegnet «Kampen for tilværelsen» i et maleri. Nå skulle han også få skildre denne, men i en annen skikkelse. Ingen anså jeg for bedre skikket til å skrive min biografi og til å tegne meg enn Herr Krogh.

Disse og andre tanker sysselsatte meg mens jeg ventet på de to herrer. Men snart kom redaktøren og lukket meg inn på mottagelsesværelset og lot meg få plass i en sofa. Han var ovenikjøpet så vennlig å bringe meg sigarer og aviser, idet han da håpet at jeg skulle føle meg tilfreds, hvilket jeg tilkjennega med et takknemlig smil. Selv gikk han inn på et annet værelse. Fort vekk kom nå både herrer og damer og gikk inn til redaktøren og ut igjen. En statsråd trådte også inn og ble det litt lenge. Så kom det en ung vakker dame, antakelig en forfatterinne, og satte seg hvor jeg var. Hun så meget intelligent og edel ut. En stund satt vi tause, men snart brøt jeg tausheten ved å uttale min glede over Venstres fremgang. Da tindret hennes øyne, i det hun jublet over, at syttende mai solen endelig hadde begynt å tine opp her i landet. Hun talte med slik freidighet, at jeg uvilkårlig måtte tenke på amasonene blant Garibaldis frikarer, som kjempet så tappert for sitt fedrelands frihet.

Endelig kom Krogh og begynte å overhøre og spørre meg ut om alt mulig. Jeg fortalte ham det vesentligste av min livshistorie; at jeg hadde hatt for trang plass i mors liv, at jeg var blitt fordervet i benene, og at den verden jeg var trådt inn i også var så trang at jeg ikke hadde fått utvikle meg som jeg burde, og at jeg hadde måttet bruke alle min åndsevner og legemskrefter for å greie meg, men at jeg tross alt dette har vist meg situasjonen voksen, i det jeg tross alt dette ikke bare hadde kjempet meg seierrik fram selv, men at jeg også med mine ben har fremmet saker for andre ulykkelige. Dette lyder vel som selvros, men leserne får betenke, at dette bare var svar på spørsmålene han ga meg. Resten av intervjuet er for kjente ting for leserne til å gjentas her.

Herr Krogh har altså hatt rikelig stoff til å skildre kampen for tilværelsen, hvis han bare hadde vært oppgaven voksen; men dessverre, det var han ikke. Det kommer dels av, at han ikke har forstått Gausdalsspråket, dels av, at han har lagt an på å skrive humoristisk. Følgen er, at jeg i biografien tar meg uhyre dum og tomset ut.

Da jeg var intervjuet og tegnet, tok jeg avskjed med den respektable redaktør, som var vennlig nok og ga meg kr. 15 til skyss og diett, ja han tilbød meg også sitt blad gratis. Dette var en

likeså kjærkommen gave som pengene. Jeg skal nå i kritiske tider ikke oftere behøve å løpe lange veier for å lese «Verdens Gang».

Neste dag begav meg på hjemturen i det beste humør. Kristianiareisen jeg hadde innlatt meg på uten et øre, ble likevel en liten smaus for meg, takket være Venstre-redaktørene, uten hjelp hadde det nok kommet til å se mørkt ut for den fattige gjetergutt.

(Gudbrandsdølen, 3. 7. og 10. desember 1897)

To forskjellige ungdomsstevner

av Jon Persen

1. Ankomsten til Vålebro

I pinsen hadde jeg bestemt meg for å dra på ungdomsstevnet i Vålebro. Derfor dro jeg fra Gausdal første pinsedag til Jørstadmoen, hvor jeg overnattet til andre pinsedag, for derfra å ta veien til Vålebro.

Men enten dere tror det eller ei, så regnet det dråper så store som amerikanske og spanske krigskuler.

En rekrutt spurte meg om jeg skulle til Cuba som krigsreporter, eller hvor jeg egentlig hadde tenkt meg.

Jeg svarte som sant var, at turen gikk til Vålebro – men at det ikke nyttet så mye nå i regntiden.

Neste morgen klarnet det heldigvis opp, og jeg fikk det travelt med å komme meg avgårde. Som stukket av en veps spratt jeg opp av senga og løp som en oppjaget skyssmerr inn mot Fåberg jernbanestasjon for å rekke toget. Og ikke lenge etter befant jeg meg i Ringebus hovedstad – Vålebro.

Da toget stoppet på stasjonen, ble vi møtt av hornmusikken, som hadde kommet nordfra. De blåste i messinghorn og dundret løs på stortromma. Dette ble sagt å være vakker musikk av dem som hadde greie på slikt – men for meg hørtes det altfor fremmed ut til å være gudbrandsdalsk.

Hadde det i det minste vært lokketoner fra lur som møtte oss! Men det er jo sant – det finnes vel knapt noen igjen som lokker frem lurtone her i dalen, bortsett fra meg selv. Men luren min hadde jeg klokelig latt bli hjemme, siden jeg i fjor på Lillehammer nesten fikk bot for å spille på den. Det var nemlig ikke godt å vite om politiet i Vålebro tålte såpass nasjonal musikk noe bedre enn de i Lillehammer.

2. Et besøk hos Vålebro Avis – og tømmerfløting etter § 79

Det første jeg alltid gjør når jeg kommer til en ny by, er å hilse på byens mest fremtredende redaktør. Jeg antok selvfølgelig at jeg ville finne ham oppe i bysentrum, så jeg gikk rett over «Karl Johan» til Grand Hotel – eller skysstasjonen.

Men der fikk jeg høre at redaktøren, trett av bylivets larm og mas, hadde trukket seg tilbake til sitt landsted i nærheten av byen.

I furuskogen rett ved jernbanestasjonen hadde redaktør Thorvaldsen nemlig bygget seg en vakker villa i gammel norsk stil. På taket vaiet det norske flagget, som vinket vennlig til meg og liksom inviterte meg inn.

Jeg hilste på ham og takket for sist. Han ba meg ta plass, så vi kunne slå av en prat om gammelt og nytt.

Etter at jeg hadde satt meg og fått tent pipa, spurte redaktøren:

— Hvordan går det med ungdomssaken i Vestre Gausdal, da?

— Det finnes ingen annen bevegelse der oppe enn den i elver og bekker, svarte jeg.

— Har elva laget isråk i år også, kanskje?

— Nei, men det merkelige er at i fjor gjorde elva revolusjon, og i år har den igjen stanset utviklingen.

— Hvordan det da?

— Jo, ser du. Det skulle fløtes 10 000 tylvter tømmer nedover elva – noe som aldri før har skjedd. Man trodde man kunne få alt til å gå som smurt nå rett etter frihetskampen. Men det var for lite vann, og snart lå tømmerlunnene stille som Venstres program i forrige stortingsperiode.

Da vannstanden steg, samlet tømmeret seg i store lunner. Først la flere hundre tylvter seg fast ved Olstadbrua. Så fikk man løsnet det – og da for det avgårde med brak og bulder, selv de største stokkene reiste seg. Men hele klatten satte seg fast igjen tvers over elva ved Bratland, en halv mil lenger sør. Der demmet vannet seg opp så veien på sørsida ble revet bort, og en åker skylt vekk på baksida.

Det er rart med det, redaktør – når utviklingen og friheten blir stengt, så går det utover både offentlig og privat eiendom.

Elva vår var nå blitt både sosialist og anarkist.

— Hva skjedde så videre?

— Jo, nå skal du høre. Radikalerne kom straks etter og ropte: «Ta i og dra i tømmerstokkene da!» Og tømmeret beveget seg igjen. Men tror du ikke det stanset igjen ved Veisten?

Tømmeret fra Bødalen hadde også støtt til, så nå fylte minst 3000–4000 tylvter hele elva over flere hundre meter.

Jeg skjønte straks at det måtte være noe trollskap ute og gikk sydover.

Da jeg kom frem, traff jeg Thor Bergseng – som er en slags marineminister langs elva.

— Jeg har studert denne elva siden jeg var guttunge, sa jeg til ham, men aldri har jeg sett den legge seg til slik tre ganger på ett år!

— Skal tømmerfløtinga nå også behandles etter Grunnlovens § 79, som flaggsaken og andre av våre store programsaker?

— Får vi løsnet det her, sa Bergseng, så legger det seg nok igjen ved Forsetbrua?

— Vær trygg, sa jeg, for Vetobrua ble jo kastet i 1894 – da den store tømmerlunna, Statsrådsaken, seilte avgårde etter våre politiske elvefar.

Nå henvendte jeg meg til admiralen – eller overfløteren – Bernhard Bråten, og spurte om det ikke blant tømmeret fantes en eller annen særklasse – en som, som Saul i Bibelen, var et hode høyere enn de andre – og som hadde tilrevet seg makten og stanset hele utviklingen.

— Jo da, svarte han. Det er nok 15-alingene fra Hellebergslia som har skylden. Vi har måttet hugge av noen av dem, men de skulle nok vært hugget av alle sammen.

Redaktørens forbauselse var stor over hvordan Gausdalselva kunne illustrere både vår politiske utvikling og verdenshistoriske begivenheter.

— Etter den franske revolusjon måtte man jo også hugge ned enkelte storfolk som sto i veien for friheten, sa han.

— Denne elva er min politiske tørrfisk, svarte jeg.

Så tok jeg farvel med den vennlige redaktøren, og ruslet oppover til Mehlumen for å kjøpe sukkertøy og sigarer som jeg kunne selge på stevnet, så jeg tjente inn til skyss og diett på hjemveien igjen.

(Vaalebro Avis, 7. juni 1898)

Jon Persen i Vålebro

Jon Persen oppholder seg i dag her i Vålåbro. Han var innom og hilste på oss i går, og uttrykte sin fornøyelse over at hans tyfus-artikkel hadde skapt uro i «rosenes leir».

(*Vaalebro Avis, 3. oktober 1899*)

Beret Teigøya – Plutselig blind.

De må hjelpes straks.

av Jon Persen

Da jeg leste Bjørnsons vakre artikkel i *Gudbrandsdølen* om Beret Teigøya, våknet en sterk lengsel i meg etter å få hilse på veteranens gamle enke enda en gang.

Jeg reiste derfor rundt i Gudbrandsdalen og solgte sigarer og sukkertøy på auksjoner. Etter skytefesten på Vinstra så jeg en anledning til å besøke Beret.

På toget nordover fikk jeg høre at hun plutselig hadde mistet synet. Jeg ble grepet av mismot, og straks jeg gikk av toget, sprang jeg sørover mot Kvam – og snart sto jeg på Teigøya.

Jeg traff begge de gamle kvinnene alene. Det var med én gang tydelig at noe var galt – et mørkt slør lå over Karis ansikt. Jeg hilste og spurte hvordan det stod til.

– Å, Gud trøste og hjelpe oss! Mor har blitt blind, svarte Kari.

– Hvordan gikk det til?

– Å, hun var ute en stund og kom visst til å stirre rett mot sola, og da gikk det brått galt med øynene hennes.

Den gamle moren, som satt på senga bak peisen, ble nå oppmerksom og spurte om det hadde kommet fremmede folk.

– Det er Jon Persen, svarte Kari.

Beret reiste seg da opp, støttet seg mot peismuren og sa:

– Kom hit og sett deg her nå, Jon. Jeg kan ikke se deg lenger, men jeg kan kjenne deg med hendene.

Jeg satte meg på sengekanten ved siden av henne, og hun famlet til hun fant hendene mine. Så begynte hun å takke og velsigne meg.

– Alle har vært så snille mot oss siden du skrev om oss i *Verdens Gang*, sa hun. – Når du skriver i avisa igjen, må du hilse og takke Gustav Lærum fra oss. Han har nylig sendt oss en kasse med mat, kaffe og annet. Han er så snill, han Gustav. Han har lovet å komme igjen snart også – men jeg får vel aldri se ham mer, jeg nå som har blitt blind.

Så begynte hun å gråte.

Jeg tente en fyrstikk og spurte om hun kunne se noe som helst.

– Jeg ser bare som en liten lysning, svarte hun.

Jeg ble rørt ved tanken på at disse øynene var de eldste i hele landet, og at de hadde sett solen stige over Norge i mer enn hundre år. Og nå rant tårene fra de samme øynene som i 1814 hadde grått da de så kjæresten marsjere nedover dalen med den lille helteskaren som dro mot grensa for å kjempe for den friheten og selvstendigheten vi i dag nyter godt av.

Men nå kunne hun ikke lenger se sine velgjøreres ansikter. Skulle hun, den eneste gjenlevende av de gråtende mødrene fra Norges trengselsår, ikke få synet tilbake – og få se 17. mai-sola skinne over all den godhet og varme som dikterkongen og de unge jomfruene ville bre over henne og datteren? Hun, som hele livet hadde kjempet mot nød og fattigdom.

Tanken på hvor ironisk skjebnen er, gjorde meg tungsindig. Og etter å ha tatt et rørende – og, som jeg tror, siste – farvel med denne Norges eldste og kjæreste kvinne, forlot jeg Teigøya.

B.B. (Bjørnstjerne Bjørnson) oppfordrer til rask hjelp – og det er det god grunn til. I sommer har de to gamle kvinnene klart seg noenlunde ved hjelp fra reisende. Men nå er turiststrømmen over, og situasjonen deres blir verre.

Beret og hennes gamle datter bor alene i en husmannsstue på Teigøya. Nå som moren er nærmest blind og helt hjelpeløs, vil det bli umulig for datteren å hente livsnødvendigheter – selv om de hadde hatt noe å kjøpe for.

Det er rørende hvordan Kari Teigøya strever for sin gamle mor. I høst har hun gått og sanket ved og båret den hjem på sin gamle, bøyde rygg – langveis fra. Nå har hun hugget veden opp, så det lå en stor haug både bak peisen og utover gulvet.

Nå må de hjelpes – og det snarest.

Og dere kvinner – vår store og folkekjære dikter har tillit til dere, idet han spesielt oppfordrer dere til å verne om landets eldste søster og hennes datter.

Det er heller ingen grunn til å tvile på kvinnekraften.

Det var jo etter de vestfalske jomfruenes forbønn at Sulla strøk Cæsar fra dødslisten, og da mener jeg at Gudbrandsdalens og Lillehammers unge kvinner har makt nok til å redde disse to gamle fra den fryktelige tyrannen – fattigdommen.

Men det gjelder å handle – og handle straks.

Til slutt, herr Bjørnstjerne Bjørnson!

I Deres brev skriver De at jeg skal få æren for det som måtte bli gjort heretter. Her må jeg få protestere. Ingen bør tro så lavt om meg at jeg vil ta æren for det andre gjør. I brevet mitt til Dem skrev jeg jo at jeg er blitt så ubrukelig her i verden at jeg ikke kunne løfte et våpen for fedrelandet, om det skulle komme i fare – og at det jeg kunne gjøre for veteranens enke, det fikk være mitt offer på fedrelandets alter. Fedrelandet må jo stå høyere for en mann enn både ære og berømmelse.

Men mange takk, store dikter, for den gode attest De ga meg. Måtte jeg fortjene den, og en dag bli en ekte dikter og en heder for landet!

Før har jeg vært ganske drikkfeldig, men da jeg leste Deres brev, bestemte jeg meg for aldri mer å smake på sterk drikk – og det løftet har jeg holdt siden.

Lykkes det for meg å overvinne lysten til drikk og bli en ordensmann – da skal den æren være Deres, Bjørnstjerne Bjørnson.

Jon Persen

(*Gudbrandsdølen, 24. oktober 1899*)
(Gjengitt også i Social-Demokraten 27. okt., Tunsbergeren 28. okt., Politiken 8. nov., og Fremskridt 13. nov. 1899)

Heller de nødlidende enn Lillehammer-politiet

Gudbrandsdølen har mottatt følgende brev fra den originale Jon Persen som hadde fått det tilsendt fra en ukjent.

Vedlagt sender jeg Dem 20 kroner til hjelp for de etterlatte etter de fattige fiskerne.

Jeg har nemlig fått et forelegg på 20 kroner hos lensmannen i Ringebu, for en konfrontasjon jeg hadde med politiet i Lillehammer. Men jeg vil heller bidra med disse pengene til fellesskapet – og eventuelt sone tre dager i fengselet i Sel – enn å berike den institusjonen man kaller Lillehammer politikorps.

Jeg håper, herr redaktør, at De velvillig sørger for at gaven min blir levert til de rette vedkommende.

Otta, 26. oktober 1899
(*Dette brevet ble gjengitt i en rekke aviser, blant annet i Fremskridt, Kongsberg Adresse, Holmestrandsposten, Tromsø, Vestlandske Tidende, Nordland, Nordlendingen, Politiken, Østlands-Posten, Søndmørsposten, Nordisk Tidende (New York), og Skandinavien (Chicago).*)

(Kommentarer til denne innsamlingen:
Natt til 14. oktober 1899 ble 29 fartøyer ødelagt og 141 fiskere fra kystsamfunn i Midt-Norge omkom i uværet den natten. I tillegg omkom 30 i Røvær-ulykken ved Røvær. Særlig hardt ble fiskeribygda Titran sørvest på Frøya rammet; Av de omkomne var 32 fra Frøya, 18 fra Kristiansund, 13 fra Smøla, 9 fra Bud og 8 fra Hitra.

Det ble satt i gang en landsdekkende innsamling til det etterlatte og det kom også støtte fra Sverige og Danmark. Kjente nordmenn som Bjørnstjerne Bjørnson og Fridtjof Nansen støttet innsamlingen med foredrag, og også Jon Persen deltok.)

Achilles

Bråvallaslaget – eller kampen mellom unghingstene i Heimdalen
av Jon Persen

På hesteutstillingen ved Lillehammer i høst ble jeg begeistret over å se hele Norges villeste kraft, samlet på ett sted – fra Eidsvoll til Dovrefjell. Dette var gamle sønner av Norge – de kunne reise seg uten drammer og springe i været uten kommando.

Som nr. 1 stod *Achilles* fra Ringebu – vill og ustyrlig, skrikende av full hals så det hørtes over hele plassen.

Lenger borte stod *Vingsterdølen*, med manen bølgende nedover halsen som fossefallene i Vinstra. Ikke langt derfra trampet *Labori* i gulvet og vrinsket. Det var som om han ville kjempe for sannhet og rett, selv med en kule i ryggen.

Jeg skal ikke ramse opp flere av disse kjekke guttene, men vender tilbake til *Achilles*. Denne hingsten reddet i fjor sommer Gudbrandsdalen fra nederlag og vanære.

Det var 1. juli i fjor at unghingstene ble sluppet i Heimdalen, og den villeste kamp brøt løs.

Hvem har ikke hørt om Bråvallaslaget – den ville kampen på de svenske slettene mellom sørgermanere og nordgermanere, hvor sistnevnte drev de første sørover? Den ene grenen av folket var bortskjemt i flatbygdene, mens fjellfolket hadde herdet seg i livets harde kamp.

Pilene stod tett som skyer for sola, og dampen fra blodet steg som tåke – sier historien.

Og nå, igjen: en vill kamp skulle utkjempes mellom stammefrender – hvorav den ene del var oppfostret i flatbygdene, og den andre bar på ekte norsk fjellkraft.

Men det så mørkt ut for dalens sønner. Mjøsbygdenes hingster var feite og blanke, og så ut som løver. Dølehestene derimot, som hadde gått ved moren eller gamle Blakken bak plog og harv, var bare sånn passe feite og glinsende.

Men det hindret dem ikke i å skrike seg hese av mot og kamplyst.

Da hingstene ble sluppet løs, begynte den villeste kamp. Opptil åtte par hingster reiste seg på bakbeina, bet og slo etter hverandre med full kraft. Kampbrølet runget mellom fjellene, og jorda rundt hytta ble snart opptråkket som en nypløyd åker.

I starten så det ut til at dølene ville tape – noe som vakte bekymring. Men snart snudde krigslykken.

De feite dagdriverne fra flatbygdene begynte å skumme og svette – og én etter én falt de til jorden. Likevel var det én stor hingst fra en storgård på Toten som fortsatt slo gudbrandsdalshestene over ende. Det vakte uro blant mennene fra dalen, som stod og så på.

Skulle virkelig ikke Gudbrandsdalen lenger kunne hevde sin plass som Norges kjernetropper?

Men redningen var nær.

Et voldsomt hestevrinsk hørtes nede fra Hinøgellien, og noen ropte:
– *Fols, fola!*

Snart kom en stor, svart hingst over bakkeryggen – dansende i alle retninger, med en mann hengende etter som en filledukke, hodet slengende til begge sider av veien.

Det var Ranklevens hingst – *Achilles* fra Ringebu – som trådte fram på kampplassen.

Han var nok ingen dagdriver – for man kunne se merker etter seletøy både i man og andre steder. To mann måtte holde galningen mens de fikk grime på ham.

Så satte han i et krigsbrøl verre enn noen indianerhøvding, og fór i vill galopp mot en hingst fra Hedemarken. Da den hadde fått juling, ble *Achilles* stående, med sitrende lepper og utspilte nesebor, og så seg om etter en mer verdig motstander.

Han fikk øye på storbrunen fra Toten – han som hadde slått ned de modigste dølehestene borte ved hytta. *Achilles* vrinsket så det runget. Selv *Makabeus* kunne ikke skreket høyere på kampens dag.

Han satte av sted i strak galopp, og manen stod rett til værs som kammen på en hane.

Det tok ikke lang tid før de to løvene stod i den villeste kamp. De reiste seg på bakbeina, bet, slo med forbeina, tok ryggtak – det var en fryktelig brytekamp.

Mennene fra både flatbygdene og Gudbrandsdalen sto med grimer og bissel i hendene og så på med spenning. Alle skjønte at denne tvekampen ville avgjøre hele slaget.

Søringenes håp lå i at Totens-brunen skulle vise seg sterk nok, mens dølene satte alt på at *Achilles* ville redde dalens ære.

De kjempet med vekslende hell – lenge var utfallet uvisst.

Men til slutt lyktes det *Achilles* å legge totningen i bakken. Baglerbispen ble liggende på ryggen med gapet åpent, og etter at seieren var sikret, ga *Achilles* ham et siste alvorlig spark med bakbeina før han forlot ham.

Sør-troppene hadde nå fått nok. De ruslet ut på myra og begynte å beite.

Ja, det var som alle skottene ropte da deres oberst falt:
– *Gud fri oss fra denne banden!*

La oss ta lærdom av dette – og ikke bli for feite og blanke – for det kan ende med både skam og nederlag på kampens dag.

Achilles fikk premie og ble solgt til Etnedalen.

Jeg kunne ikke annet enn å kaste armene om halsen på ham og takke ham for det han hadde vært for Gudbrandsdalen.

Hingsten løftet meg fra bakken, så brystet mitt hvilte mot hans – og to stolte gudbrandsdalske hjerter banket nå mot hverandre.

Jon Persen

*(*Gudbrandsdølen, 9. november 1899*)*
(Gjengitt også i avisen Normanden*, Christiania)*

En ekteskapsannonse

Jeg er makeløs – men ønsker å bli en helstøpt mann.
av Jon Persen

Det skjedde hos redaktøren i *Gudbrandsdølen*. Jeg leverte ham et skriveri, som han leste gjennom, og så strøk han seg over luggen og sa:
– Du er makeløs, Persen. Synd du ikke kan grammatikk og rettskriving – det ville gjort det lettere for deg å skrive.

Da jeg kom ut igjen, klarte jeg ikke å få ordene «makeløs» og «grammatikk» ut av hodet. Og oppe i gata møtte jeg en ung, vakker dame som så så intelligent ut – jeg er sikker på at hun kunne grammatikk! Jeg så på henne med like begjærlige øyne som en jakthund ser på ei rype, og tenkte:
Om du bare var min – da ville jeg ikke lenger vært enestående. To mangler ville vært løst på én gang.

Og tenk for en ære å bli fru Persen – og få lov til, som Bjørnsons frue, å rette dikterens tekster!

Men ettersom damen, som så mange andre kvinner, nok var mer glad i seg selv enn i meg, var det risikabelt å fri. Jeg kunne få kurven.
Så tenkte jeg: Hvorfor kan ikke en skribent som jeg bare annonsere etter en livsledsagerske? Underlig at jeg ikke har tenkt på det før!

Hør godt etter nå, mine damer!

Gjetergutten, skribenten og dagdriveren m.m. – Jon Persen – ønsker å inngå ekteskap med en ung kvinne som kan grammatikk og for øvrig har de egenskapene som nevnes nedenfor.

Men, dere giftelystne Evadøtre – tro ikke at et vakkert ansikt er det viktigste for meg. Heller ikke stas og fjas. For det er jo ofte sånn at den dårligste varen har den fineste etiketten.

Nei, det skal ikke gå med meg som da jeg kjøpte mitt første urverk. Jeg forelsket meg så i den vakre tallskiva, at jeg endte opp med et dårlig verk inni – uten trekk, og som ikke engang tålte justering. Nei, denne gangen skal jeg se meg bedre for! Jeg vil ikke risikere å få en husfrue med bare et vakkert ytre – og så dårlig indre at hun ikke engang er verdt en brudevielse.

Wergeland spør i sin politiske katekisme:

Hvordan skal hun være, hun som en nordmann bør ta til hustru?

Og svaret lyder:

Sunnhet i hjertet og sunnhet på kinn,
ei rynker på nesa, men styrke i sinn.
Hjernen ei natteblinde,
og skjorte og skjørt – spunnet av egne hender.

Men finnes det ennå en kvinne skikket til å bli hustru for en ekte nordmann?

La oss gå gjennom samfunnsklassene og se.

Før i tiden kunne til og med gjetergutter få prinsesser – men den gode gamle tiden er for lengst forbi.

Så har vi frøknene da. Jo, de er søte og elskverdige – i hvert fall på overflaten – og de kan nok grammatikk. Men altfor mange mangler sunnhet i kinnene. Hjertet får vi ikke sett. Og skjorte og skjørt er slett ikke lenger hjemmelaget.

Nei, jeg må nok slå både prinsesser og frøkner ut av tankene og vende blikket lenger ned i samfunnet – for eksempel til bondejentene.

Her har landet en rikdom av helse og kraft, som vi virkelig kan være stolte av. Men dessverre – om jeg kurtiserer gårdmannsdøtre, så er det mange som kruser på nesa og kaster på nakken – og det er også snart slutt på at klærne er hjemmesydd.

Og om hun har gått nok skole til å kunne grammatikk, er hun ofte så «sivilisert» at jeg ikke har bruk for henne.

Men det er ikke helt håpløst – for hederlige unntak finnes i alle klasser. Det må da finnes én som passer for meg også!
Vår Herre er da ikke dummere enn stormakeren – han setter vel ikke umake mennesker inn i verden. Den rette går der ute – bare jeg kunne finne henne.

Men – den rette kvinnen skal ikke kjøpe katta i sekken heller.

Jeg har lest om gjetergutten David, mine damer – at han var en mann etter Guds hjerte, selv om han gjorde seg skyldig i både ekteskapsbrudd og mord – og likevel ble han sin tids største dikter og sanger.

Nå er det et faktum at også *jeg* er landets mest berømte gjetergutt. Men tror dere jeg er feilfri, vil dere bli skuffet.

Riktignok har jeg ikke laster som drar mot hverken utroskap eller tyveri – men jeg har hatt lett for å gjøre dumheter. Likevel har jeg også kvaliteter som tyder på at jeg er laget av godt materiale.

Ler dere nå, mine damer? Det var da en grunnløs latter!

Er det ikke god malm i jernbaneskinner kanskje, selv om de innimellom slår seg? Når sola skinner for varmt på dem, slår de ut til siden – det kalles *solslyng*. Og når frosten presser opp under, står de i bue – det kalles *kulp*.

Men da kommer det banevoktere og retter opp.

Akkurat slik er det med meg! Når jeg – i kontakt med sterk drikk – kan det hende at jeg svinger litt i gata. Kall det solslyng. Og om det er for tungt og kaldt i livet, og alt føles isende og tomt, da griper jeg til flaska – for å glemme. Da har Persen fått *kulp*.

Men jeg har også en ekstra dyd. Eller – et fortrinn, kanskje.

Jeg er nemlig trilling – og har vært i dameselskap allerede før jeg ble født! Dermed må jeg vel ha et visst anlegg for å forstå meg på kvinner – noe som trengs i ekteskapet.

Den gang var det riktignok to gutter om én jente – men nå ber jeg ydmykt Vårherre om å få én kvinne alene.
(Noe som ikke er lett i vår tid, hvor fri kjærlighet har fått så stort fotfeste.)

Men vent litt – nå vet jeg det: Jeg skal bare kalle henne ei «skrøpelig kjerring». Da er jeg trygg! For i folkesjela holdes ekteskapet fortsatt i ære.

Men skulle det, mot alle odds, finnes en kvinne som forstår meg.

En som kan tenke og føle med meg – som Anitra Garibaldi – og som kan stå kjempende ved sin manns side.
Og i hvis armer det finnes både lys og varme.

Da får det heller være med grammatikken og folkeskikken. Da vil jeg mye heller forbli *enestående*.

For det finnes knapt noen kvinne – uansett hvor mye grammatikk hun kan – som virkelig kan lære andre å sette de store og små tingene på rett plass.

Jon Persen

(*Gudbrandsdølen, 18. november 1899*)

Bonden og kulturen.

Æslet og Bjørnson
av Jon Persen

Det er ikke nok å være kultivert på innsiden – det må synes på utsiden også. Men å kle seg like elegant og fornemt som de rikeste byherrene, blir for mye å be om – særlig for fattige bønder. Hvorfor kunne det da ikke, i likhet med Kristiania, være mulig å få låne snippkjole og slike høye svarte hatter som rommer minst åtte liter, for en billig penge når man ville ut og spasere?

Vi kjøpte oss i hvert fall spaserstokk og lorgnett – for i Karl Johans gate er det mange som bærer dannelsen sin i antrekket, og intelligens og lærdom kun i brillene.

Og det hjalp ikke om naturbarna fra fjellbygdene pekte på oss og hoiet at vi så ut som julebukker og apekatter.

Ifølge Darwins teori er menneskeslekten utviklet fra apene. Derfor kunne det ved fremtidige jordpåkastelser være passende om kulturpresten utroper:
«Av apekatt er du kommet – til apekatt skal du igjen bli!

Men det gjelder å bevege seg – fra det langsomme til det raske.

Det må visst gjelde på kjærlighetsfronten – for noe tregere enn en bygdegutt på frierferd skal man lete lenge etter. Og hvilket styr det blir av det! Og så lang tid det tar før alt er på plass. Bygdejentene er nemlig så blyge og tilbakeholdne at man nesten må snike seg på dem som en tyv om natten – derav ordet *nattefrieri*.

Denne gamle skikken er kanskje ikke så ille for vanlige folk, men for meg, som har bein så stive at jeg ikke kan liste meg lydløst – verken i sokkelesten eller på tå – så er det rett og slett håpløst.

For en tid siden prøvde jeg derfor et annet middel og satte inn
en *ekteskapsannonse* i *Gudbrandsdølen*. Men dølejentene var tilbakeholdne – mens det meldte seg rikelig med frøkner. For de er mer kultiverte og kvikkere i vendingen.

Men hva skulle jeg med en så fin og myk skapning? Det ville vært like meningsløst som å slippe en elegant arabisk hoppe løs i følget til Dale-Gudbrand.

Nei, for å få litt mer skikk på jentene våre, er det kanskje ikke annet å gjøre enn å få oppover noen frøkner fra Kristiania – så de kan lære dølejentene skikk og bruk. Da ville både annonser og natteløping bli overflødig. Jenter ville da komme av seg selv – fra det trege til det raske. Det er slik det må gå.

Ja, bare kulturen kunne gjøre stormskritt gjennom bygdene, så den til slutt nådde meg også!

Kanskje det da ville stå i en hovedstadsavis i 1903:
«Jon Persen, iført snippkjole, flosshatt, lorgnett på nesen og med en nyoppkrøllet frue under armen – som han har giftet seg med på tre måneders oppsigelse – ble observert spaserende gjennom Follebu. Bjørnstjerne Bjørnson stod på verandaen på Aulestad, klappet i hendene av begeistring over at kulturen på så kort tid hadde nådd helt ut til gjeterguttene. Eslet, som løp ute i gården, lo så voldsomt at det fikk magepine.»

Men om det skulle gå med kulturen som det gikk med eslet, så når nok verken jeg eller bygdefolket opp til heder og verdighet.

Jeg kan like gjerne med det samme fortelle litt om dette merkverdige dyrets skjebne.

Som kjent tok Bjørnson med seg et esel fra Italia da han kom hjem fra utenlandsreisen sin. Hva han egentlig tenkte med det, er ikke godt å si. Han mente det nok godt. Men som alt annet fremmed folk ikke forstår, vekket det både forundring – og frykt.

Som alle utvandrere hadde dyret behov for å orientere seg. Og i tillegg led det av en uimotståelig kjærlighetstrang.

En kveld hadde det tatt seg en rusletur opp til en gård oppe i åsen over Aulestad. En liten gutt kom ut og fikk øye på et underlig dyr som stod der ute og skrek av full hals – naturligvis på riksmål.

Gutten ante ikke om det var selveste djevelen, den nye kulturen, eller hva i all verden det var – og ble så redd at han løp inn i gangen og besvimte.

Men det holdt ikke med at eslet skulle på besøk alle steder. Det trengte seg også inn blant hestene på Aulestad og forsøkte å kommandere dem rundt. Det kunne selvfølgelig ikke de stolte dyrene finne seg i – særlig ikke den gamle Jægerhesten, som irriterte seg over alt nytt som ble forsøkt innført.

En vakker dag tok han eslet på bakbeina og sendte det så høyt til værs at det bare manglet noen meter før det nådde opp til Vårherre selv.

Å innføre esler for å fortrenge dølehestene var nok et forsøk på å gå fra det tunge til det lette – men samtidig også fra det sterke til det svake, og verre enn det: fra det kloke til det dumme.

Selv Bjørnson, som ellers alltid har full kontroll, ble satt ut.
Skulle det vise seg at stallen ble fulle av esler, kunne de alle like gjerne stemme i salmen: *«Så la oss nå si hverandre farvel»* – og utvandre.

Han grep da til det eneste kloke han kunne gjøre i en slik situasjon: Eslet ble kastrert.

Men selv da passet det ikke på Aulestad, og det var ikke annet å gjøre enn å sende det til tannlege Sandvig på Lillehammer – i håp om at det kunne tilegne seg litt norsk kultur ved å studere antikviteter.

Men den praktiske Sandvig fikk heller ikke noe inn i det eslehodet – for et esel er nå en gang et esel.

Nå har Bjørnson til slutt måttet sende eslet til Kristiania, hvor det trolig trives godt blant sine egne. For det står i Aleksander den stores krigshistorie at eslene ble brukt til å bære gull – og i hovedstaden finnes jo kapitalen.

Det ville vært ergerlig om Bjørnson skulle erfare at bykultur er like ubrukelig på landsbygda som esler er som erstatning for hester i Gudbrandsdalen**.**

For da blir ikke jeg kultivert – med mindre Stortinget kommer på å gi meg reisestipend eller dikterlønn, så jeg kan få reist ut og lært det som trengs for en dikter.

Men da lover jeg – på forhånd – at jeg ikke skal forsøke å innføre noe så dumt og meningsløst som bykultur og esler når jeg kommer hjem igjen.

(Gudbrandsdølen, 17. februar 1900)

Hovedstadsbrev til dølene

Sagførerforretning i over 20 kuldegrader
Alt går i rasende fart – blodsugerne er borte
av Jon Persen

Når en mann fra bygda oppholder seg i hovedstaden, er det visst vanlig at han skriver Kristiania-brev hjem til lokalavisene. Det har likevel blitt sagt at mange slike «brev» egentlig er skrevet hjemme på redaksjonskontoret.

Men nå, kjære døler, skal dere få et brev skrevet av en av deres egne – skrevet i Gudbrandsdalens hovedstad.

Jeg skal ikke denne gangen skrive så mye om byen selv, men heller om mine egne affærer – så dere kan se hvor forbløffende langt en husmannsgutt kan komme i byen, bare han har litt flaks.

Tro det eller ei, men det har lykkes meg å stige i gradene og nå titulerer jeg meg både som *høyesterettsadvokat og sorenskriver**!***

Hvordan det gikk til?

Jo:
På dagtid står jeg og sager ved for harde livet. Om kvelden går jeg på skriveskole. Det er over 20 elever – i tillegg til meg. De må selvfølgelig regnes som mine kontorister, mens læreren, Gangstad, må regnes som min skriverfullmektig.

Ja, jeg har virkelig kommet meg opp! Jeg kan nå stolt – og til ergrelse for de øvrige advokatene – annonsere:

Høyesterettsadvokat Jon Persen
Tomtegata
Forkorting av lange vedkubber og kløyving av vanskelige vedskier
Kontortid: 19–21

Livet i 20 minusgrader:

Det er interessant å gå ut i Storgata en iskald morgen for å gå på arbeid. Utallige røyksøyler stiger mot den sølvhvite himmelen. Røyken fra vedfyringen minner om vulkanen Vesuv, som sender ødeleggende lavastrømmer utover landskapet.

Folk og hester raser av gårde i vill fart. Det knirker under føtter og meier så det høres ut som en hel flokk ryper holder konsert.

Gammel-Brunen og Bruna løper rimdekte, med manen flagrende. Lenger nedover gata farer storbonden sørover med dranktønna på sleden. En hvit dampstråle står ut av neseborene hans, og han ser så stolt og vill ut at selv Grimsborken ikke kunne sett mer kraftfull ut.

Selv «Ølkvitten» – om dere lurer, så er det bryggerihesten – har fått teppe over ryggen. Han nyter her i byen omtrent samme status som oksen Apis i det gamle Egypt – og det er ikke rart, for han har jo brakt glede og varme inn i mange tørste hjem.

Denne hesten er et geni. Han vet nøyaktig hvor han skal stoppe, og hvor han skal sette punktum og komma. Gid jeg var like kyndig i grammatikk!

Kulde og rettferdighet:

Det er ikke noen spøk å sage ved i over 20 kuldegrader. Men én fordel er det: kleggen, myggen og de andre blodsugerne holder seg unna.

Når jeg står der i kulda og fryser, for at andre skal få det varmt, hender det jeg tenker:

«Om bare advokatene også ville kjempe for sannhet og rett – og lytte mer til samvittigheten enn til tørre lovparagrafer – da hadde ikke pengehaier og blodsugere hatt mulighet til å få enker og farløse barn kastet ut av hjemmene sine midt på vinteren.»

Litt om kulturen:

Jo da, kulturen – det er ikke så verst. De tydeligste kulturmerkene jeg har lagt for dagen hittil, er vel de oppsnurrede bartene mine og måten jeg svinger meg som en storkar når jeg er ute i gatene.

Men det er kanskje ikke så rart at jeg ikke har blitt mer kultivert – jeg er så grundig lei av å være med på å fø opp restaurantfolk og andre snyltere, at jeg ikke har vannet «roten» med verken champagne eller annen sterk drikk siden jeg ble byborger.

Om Samlaget og føderåd:

Det så lenge mørkt ut for Samlaget (vinmonopolet), men heldigvis døde nylig en av de som levde på det – og kanskje klarer det seg en stund til uten å gå konkurs.

Dere bønder i Gudbrandsdalen, som klager så mye over at dere må yte litt føderåd – dere kunne lært av Samlaget! Det har mange flere å fø opp, og klager ikke.

Likevel har det penger til både å støtte totalavholdssaken og gi til gudstjenester, kirkeklokker, orgel og andre hellige formål.

Føderåd er en ganske trygg levevei, men jeg mener at de menn som har viet livet til menneskehetens beste heller burde få nasjonal belønning.

Elektrisk lys og klokker:

Og det at vi døler skal være så misunnelig og sure fordi vi har bidratt til elektrisk belysning og tårnur her i byen, det er bare tull. For en dag kan vi få bruk for det selv.

Jeg, for eksempel, sitter hver kveld under en elektrisk lampe og skriver. Og når jeg er nede hos *Gudbrandsdølen* og hogger ved, kan jeg kikke gjennom en glipe i skjermen og se hva klokka er.

Folk påstår at tårnuret ikke går riktig – men det tror jeg er tull. Hvordan skulle den, som er så stor og henger så høyt, kunne ta feil? Nei, småklokkene må pent rette seg etter storklokka – enten de vil eller ikke.

En lykkelig byborger:

Når jeg tenker over hvor heldig jeg er – hvor hederlig og fin min stilling er blitt etter at jeg ble byborger – da kan jeg ikke annet enn å føle medlidenhet med dere døler der oppe i dalen. Uten kultur, uten ære, uten elektrisk lys – mens jeg går her, nyvasket, under lyset fra lampene, omgitt av smilende frøkener og tårnklokker.

Å ja, lev vel da, Gudbrandsdøler:

Dere skal få høre mer om livet i byen i mitt neste Lillehammersbrev. Da kan det hende jeg forteller litt om Th. Lundes motiv for å tilby gratis tomt i 20 år – for et fellesslakteri.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 1. mars 1900)

En avskjed til Lillehammer

Opp på høydene – tilbake til fjellene igjen!
Av Jon Persen

Når en prest forlater sin kjære menighet, er det skikk og bruk å holde en salvelsesfull avskjedspreken – en som fremkaller tårer og gjør lommetørklær gjennomvåte. Når jeg nå vil holde en liten avskjedstale til mine venner, lillehamringene, er det ikke for å trøste verken meg selv eller noen andre. Tvert imot – mange av byens gode borgere har gitt meg vennlig støtte, noe jeg gjennom min oppførsel har vist meg uverdig til å motta. Derfor føler jeg behov for å forklare meg.

Mens det var kaldt og surt, var jeg like rolig som en av byens veloppdragne jakthunder. Men så snart det ble varmt i lufta og fuglene holdt konsert i tretoppene, begynte jeg å murre som en bjørn – eller rettere sagt: brøle som en løve i bur.

Etter å ha vært i totalavholdslosjen «Dalens stjerne» i flere måneder, falt jeg tilbake. Jeg har fått mye kjeft og mange spørsmål om det. Men dere kan like gjerne spørre Vesuv hvorfor den nylig hadde utbrudd. For folk med for trange tankeporer er det umulig å forstå at det nettopp er de vulkanske kreftene i ens indre som forårsaker slike utbrudd.

Det er lengselen tilbake til fjellene som har blitt for sterk i meg.

Litt lindring har jeg fått ved å studere Sandvigs samlinger, og når savnet ble for stort, løp jeg opp langs Mesnaelva og lyttet til elvesuset. Tre netter har jeg sittet ved Storfossen og drømt meg tilbake til fjellene.

Det var som om fosseduren tolket fjellivet for meg. Jeg har hørt oksebrøl, kyr som rauter, hester som vrinsker, geiter som breker. Og når strømhvirvlene spratt oppover bergsidene, lød det i mine ører som kjærlighetens søte hvisken. Det minnet om nasjonalkledte jenter med flagrende lokker som ropte på ku og geit – og fjellenes ekko svarte med jubel.

Ja, jeg lengter tilbake til fjellene – der friske vinder løfter sjelen og manes fram styrke. Det er noe helt annet enn byens samlag og ølsjapper, der alt drukner i søle.

Jeg må tilbake til elvene Vinstra, Revåa og Dokkelva, der bjørnene har sine hi og hvor Norges Herkules står på bakbeina og gnager barken av furuleggene.

Der ute går kubølingene i farger som skulle få en til å tro at alle verdens flagg var plantet langs fjellsidene, mens frihetens ørner svever majestetisk mot himmelhvelvingen.

Og der går hingster, hopper og føll – kraft, morskjærlighet og uskyld, alt samlet i ett syn. Hva har en by å stille opp med mot det?

La meg gi ett bilde til fra fjellet:

Det er sent en kveld på Storsætra. Ku og geit er melket, alt er i orden – men storoksen «Morian» er borte. Han har vært i brytekamp med nabosætras storokse, beseiret ham og jaget ham hjem igjen.

Budeia sier da til gjetergutten:
– Gå opp på høgda og se etter storoksen!

Oppe på åsen hører gutten et raut som kunne målt seg med krigsluren «Andvake». Vel framme på stølen står oksen og skriker så skremmende at selv den modigste kunne ha besvimt av frykt.

Men budeia er ikke redd. Hun går rolig bort til den galne kjempen, snakker vennlig til ham og gir ham litt salt. Det virker som olje på opprørte bølger. Så tar hun ham i hornet og leder ham rett inn i fjøset og på bås.

Finnes det kvinnehender i byen som kunne temmet slike krefter?

Nei, jeg trives ikke i en så flat og tørr tilværelse som bylivet. Her skjer det ingenting. Jeg, som er vant til å kjempe mot bjørner for å beskytte de vergeløse, og som har gått blant døde og sårede.

Ja, jeg har til og med vært vitne til at et lite lam ble tjoret fast i morens tarmer, og da søya slikker lammet og selv dør, ser jeg et rørende bevis på at morskjærligheten er sterkere enn døden.

Her i byen, derimot, finnes verken poesi, skjønnhet eller redsel.

Og hvor storslått et tordenvær er i fjellene!

Det er ikke bare noen puslete brak. Nei – ekkoet ruller rundt i dalene som en evig fossedur. Himmelens batterier braker løs, og tordenguden svinger sitt flammende sverd mot tindene.

Saueflokken løper i flokk og panikk etter hvert brak. Generalen har mistet kontrollen – nå kommanderer majesteten selv troppene på naturens store paradeplass.

Og så kommer hagl og regn så voldsomt at det nesten har slått meg overende. Utslitt, våt og kald har jeg kjent meg elendig – men så bryter sola gjennom skyene og forgyller de siste regndråpene. Da føles det som om Hyrdenes Gud smiler til meg med tårer i øynene.

Her i byen, derimot, smiler ingen trofast til meg. Jeg er lei av rottene som smyger seg langs fortauene.

Nei, det er ikke rart jeg lengter tilbake til fjellene – denne fedrelandets vakreste helligdom, fri for løgn og hykleri. Det er så underlig vakkert å bli favnet av naturens storhet. Da føles det som om Moder Norge legger armene om sin ulykkelige sønn og tilgir alle dumhetene hans.

Her i byen finnes ingen nåde – ikke engang for den uskyldigste liten tabbe. Om jeg bare snubler litt i gata, går ryktene gjennom byen like raskt som lurtonene bærer over fjellene.

Men å kreve at jeg skal oppføre meg like dannet og polert som byens fornemste borgere – det er både hjerteløst og tåpelig. Jeg har ikke gått verken på forbedringsanstalt eller studentfabrikk.

Nei, jeg er bare en stein som har rullet rett ut av de norske fjellene, med alle sine skarpe kanter. Ikke som klebersteinen fra Sel, som må innom høvelmaskinen før den sendes til byen.

Nei, mine kjære – vi har nok alle både feil og dyder. Lys og skygge hører sammen. Og jeg er slett ikke bare et mørkt naut – hos meg finnes både lyse og mørke sider. Selv sola, sier de, har sine flekker.

Til slutt vil jeg rekke hånden til byens beste borgere – barna – og si farvel.

Hvor ofte har ikke dere samlet dere rundt meg når jeg har fortalt eventyr og historier om våre stolte forfedre. Dere er framtiden, like rene og uskyldige som de 7000 i Ninive som ikke hadde bøyd kne for avgudene – og som var sterke nok til å redde byen fra undergang.

Og farvel til dere voksne borgere.

Jeg vet at også dere deler lengselen etter fjellene – men deres forretninger og inntektskilder binder dere fast.

Dere minner meg om stallfôrede unghingster ved fulle krybber – som tramper og vrinsker og lengter tilbake til fjellene, der de som føll gikk ved morens side.

Men fjellets frie sønn kan ikke bindes – ikke engang med en gull-lenke.

Farvel!
Kanskje jeg vender tilbake til byen – når jeg har fått puste ut.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 3. juli 1900)

Opptegnelser fra fjellene, del I

Av Jon Persen

Dette skrev jeg mens jeg var hestegjeter på Langsuen i sommer. Til høsten ble det avvist av *Gudbrandsdølen* – grunnet «mangel på innhold». Om redaktøren på Lillehammer har rett i det, eller om han rett og slett har begynt å miste evnen til å se verdien i det ekte norske og gudbrandsdalske, overlater jeg til folkets egen dom.

Reisen til fjellet med Storbruna.

«Opp på høydene, tilbake til fjellene igjen!» – det var mitt rop mens jeg gikk og led i sommervarmen på Lillehammer. Endelig nådde jeg mitt mål, men det så lenge mørkt ut. Jeg

er nemlig for fattig til å reise som turist. Kunne jeg ikke få følge med en hoppe eller to til fjells, var det håpløst.

Flere ganger ble jeg lurt av bønder fra Fåberg som, i siste øyeblikk, ble for betenkte til å la meg ta med hestene deres – som om jeg hadde bedt om døtrene deres i giftermål! (Noe jeg for øvrig ikke har det travelt med.)

Men så slo frihetens time også for meg.

En dag i midten av juli ringte det på telefonen fra Ringsaker. De spurte om jeg kunne ta meg av reisen til Langsuen – eller Vesterheim – med Storbruna, som akkurat hadde kommet hjem fra utstillingen i Odense, der hun hadde fått førstepremie.

Jeg svarte ja på flekken – og var nær ved å svime av glede. Nå kunne jeg gi blaffen i Fåbergingene og hoppene deres! Nå hadde jeg fått ansvar for landets fornemste hoppe!

Lengselen etter å komme av gårde og inn mellom fjellene var så sterk at jeg ikke fikk sove om natta. Klokken fem om morgenen sto jeg opp, greide luggen, snurret litt på barten og la i vei for å rekke morgentoget sørover.

Det eneste liv jeg så i byen, var to grå katter ved Victoria hotell, som sloss så hårene føk. «Bare slåss, dere bykatter,» tenkte jeg, «dølekatter må holde seg i skinnet når de er i byen – ellers får de jakthundene etter seg.»

Hjemme hos Storbruna fikk jeg den beste mottakelse. Det var ingen diskusjon om betaling, og jeg fikk med både niste og annet jeg trengte. Jeg og gårdbrukeren var rørende enige om at det nesten er en helligbrøde å la en avlshoppe sulte på vei til avlssætra.

Jeg skulle få med havre – «så mye som trengtes». Men det viste seg å bli en ulykke – både for meg og hoppa.
At dyrevennlighet kan bli til dyreplageri!
(Og mer om det senere.)

Utålmodig etter å komme meg av gårde, insisterte jeg på at det måtte sales på «flyvende flekken». Det fikk jeg ikke gehør for – ikke før jeg hadde fått skikkelig mat i magen. Og det beste av alt: jeg ble behandlet som et menneske på like fot – ikke slik det så ofte går med meg, hvor jeg forlater et sted med sårede følelser.

Endelig var Bruna ferdig og salet. Men – var dette virkelig Storbruna? For tre år siden red jeg henne fra Sikkilsdalen til Ringsaker. Da var hun tam som et lam. Nå sto hun der – fet og blank, med utspilte nesebor, hodet høyt hevet og et vrinsk som fikk henne til å se ut som en villkatt.

Hun hadde nok levd for godt under utenlandsreisen – uten tilstrekkelig mosjon – og lengselen etter fjellet hadde satt hele kroppen i opprør.

To mann måtte holde henne for at jeg skulle komme meg opp i salen. Og så red jeg av gårde – under alles ønsker om en trygg og god ferd.

Veien fra gården til Lillehammer passerte Bruna nærmest som i dans. En slags hurramarsj – midt mellom skritt og trav. Men fikk hun bare litt slakk i tøylene, satte hun opp farten: først trav, så vill galopp – og det så voldsomt at jeg kunne ha blitt sendt opp til Vårherre på et øyeblikk.

Vel framme i Lillehammer, lot jeg Bruna ta sin staseligste holdning – og jeg selv satt rak og stolt som en general. Alle måtte innrømme at jeg så bedre ut til hest enn til fots.

Nå skulle de få se – alle disse, som i likhet med Saul er et hode høyere enn oss andre, og som er så raske til å kaste sine spyd etter gjetergutter – at selv en som Persen kunne ta seg ut som en herremann, når han først var løftet opp på en høy hest.

Nord i gata holdt noen menn på å grave opp en kloakk. Bare hakker og spader var synlige – ikke menneskene selv. Bruna trodde visst det var trollskap, og det var umulig å få henne forbi.

Til slutt måtte jeg rope til arbeiderne at de måtte stige opp, slik at hun kunne se at det var folk.

De utslitte arbeiderne så kanskje ubetydelige ut fra mitt høye sete – men tanken på at det nettopp er arbeiderne som er samfunnets grunnmur, gjorde at jeg måtte gi Bruna en alvorlig irettesettelse.

For selv om hun var fin og fornem, og på en slags stipendiereise etter utenlandsopphold, burde hun ikke være så høy på seg selv at hun ikke kunne gå forbi noen arbeidere – uten at de måtte stå «i giv akt» for henne.

(Mer følger.)

(Gudbrandsdalens Blad, 9. november 1900)

Opptegnelser fra fjellet, del II

Av Jon Persen

Reisen til fjells med Storbruna (forts. fra forrige nummer).

Vi tok inn på et hotell, men nå ble jeg bekymret. Salen og havresekken hadde klemt hoppa såpass at ryggen begynte å hovne opp i betenkelig grad. Det var ikke annet å gjøre enn å sette henne på kaldtvannskur. Hun stønnet og var øm, men jeg sa til henne – og det var sant – at det må en god rygg til for å bære gode dager. Og det var jo ikke verre med henne enn med mange andre fornemme folk, som også må søke seg til spa eller kurbad for både ekte og innbilte plager.

Etter to døgn var hevelsen helt borte. Fagkyndige erklærte Bruna utenfor fare, og sa at reisen kunne fortsette.

Havren hadde jeg byttet mot høy, og den harde sadelen lot jeg ligge igjen på hotellet – den var da gammel nok til å ha gjort sin verneplikt! Jeg steg opp på hestens bare rygg og red av sted.

En kar fra Gausdal ropte til meg:
– Skal du ri hele ni mil sånn, så blir du skrekkelig sår i bakenden!
Men jeg svarte at det får gå som det går med meg – så lenge hoppa slipper å bli klemt igjen. Det var jo tvilsomt om noen ubetydelighet som jeg kom til å få premie for noe som helst, hverken i innland eller utland.

Da vi kom ovenfor Forsetsetra i Vestre Gausdal, dukket de første fjelltoppene opp, og jeg ble rett og slett begeistret. Det er rart at vi nordmenn alltid har hatt så dårlig dømmekraft når det gjelder vårt eget.

Storbruna, for eksempel, hadde bare fått tredje premie på utstillinger i Norge – men i Odense fikk hun første! Slik er det med alt. Vi må liksom til utlandet for å få øynene opp for verdien av det vi har hjemme.

Men jeg undret meg: kunne det tenkes at også Storbruna – i likhet med så mange andre norske stipendiater – hadde blitt litt blendet av utlandets storhet, og snakket varmt om det på fedrelandets bekostning? Jeg fikk lyst til å intervjue henne.

– Bruna, ropte jeg, hadde du det godt i Odense? Trivdes du?

Bruna svarte:
– Jeg hadde det for så vidt godt. Jeg fikk mat og stell, og ble klappet på hver dag av fine herrer og damer med silkehansker. Men jeg trivdes ikke. Jeg skjønte jo ikke et ord av det flate, myke språket deres – det manglet både stål og fjellklang. Jeg ble grundig lei av bøkeskogen og savnet fjellvinden.

– Ja, men var det ikke lettere å leve i Danmark, hvor gresset vokser til knes, enn å slite opp høver mellom steiner og fjell?

Bruna kastet på hodet så luggen falt bak det ene øret, og sa:
– Joda, det var nok mat. Gresset rakk kua til knærne – men de var tjora. Jeg vil ikke bytte ut fjellviddas frihet mot et behagelig liv. Hva er vel mer verd enn friheten?

Så hevet hun hodet og vrinsket. Så bar det av sted – i vill galopp! Jeg klamret meg fast i manen og skrek:
– Fola! Fola! Er du gal, Bruna?

Heldigvis møtte vi noen turister, blant dem en dame som så ut som et fugleskremsel. Bruna ble så redd at hun sprang av veien og ut på en myr, hvor hun stanset og sukket tungt.

– Det nytter ikke å sukke, Bruna, sa jeg. Du er ikke alene om å spore av i fortvilelse over alt som hindrer deg i ferden mot høydene. Det er jo nettopp i myrene vi setter oss fast.

Etter tre dagers reise fra Lillehammer nådde vi endelig Langsuen. Men gjeteren var borte – han var i Vesterheim med hestene. Jeg måtte binde Bruna så lenge, men hun var så utålmodig at hun rev seg løs gang på gang. Til slutt var det knapt noe igjen av grime og tauverk.

Gjeteren kom til slutt tilbake og førte henne til Vesterheim, hvor hingsten Kolbein gikk med sitt harem – femti firebeinte skjønnheter med flagrende manke og stolt holdning.

Da Kolbein fikk øye på Bruna, satte han hodet høyt, vrinsket vilt og kom galopperende så jord og stein sprutet.

Grimsborken fra eventyret kunne ikke vært villere.

Han tok Bruna med kjærlighetens rett – og hva som foregikk der, får jeg overlate til fantasien, for moralistene kunne finne på å kalle meg en skandaleforfatter.

Men kanskje kommer det en premiehingst ut av det.

Bruna kostet meg mye bekymring og slit underveis, men jeg klarer ikke annet enn å like den hoppa. Hun var en blanding av styrke og skjønnhet, villskap og mildhet – som om hun var hugget rett ut av den norske naturen.

(Fortsettelse følger.)

(Gudbrandsdalens Blad, 13. november 1900)

Opptegnelser fra fjellet, del III

Av Jon Persen

Hjemreisen fra Langsuen.

Endelig, i slutten av august, nærmet tiden seg for hjemreisen.

Overgjeteren, E. Gran, hadde påtatt seg å få hele hurven hjem – skodde og i god form – til Jørstadmoen. Vi startet med å sko hestene ute i fjellheimen. Min jobb var å holde i hoppene mens en gutt holdt oppe beinet og E. Gran slo på skoene. Men noen av hoppene – spesielt de unge – var ikke til å spøke med.

Klokka fire om morgenen, den 31. august, sto vi opp, kokte kaffe og spiste vårt siste måltid i Langsuhytta. Jeg og nevnte gutt måtte ut for å samle sammen hesteflokken, mens Gran gjorde klar salene og resten av bagasjen.

Hoppene befant seg nede i Fatkvolven, omtrent en halvtime fra hytta.

Jeg la bislet på Rindals-Raua, en hoppe fra Saksumdalen, steg opp og red av sted mens jeg ropte "Fola, fola!" så fjellene svarte med ekko.

Ved hytta ga vi dem salt, og så begynte salingen. Men mange av salene var så gamle at de hadde passet bedre i Sandvigs Samlinger enn på en hesterygg. Da alt var klart, satte jeg meg opp på Rindals-Raua og red i spissen, ropte og lokket så godt jeg kunne. Hoppene vrinsket og føllene svarte – de som red bak skrek og jaget på. Det var et livlig syn. Snart lå Langsufjellene langt bak oss.

Hingsten, som om våren bare hadde vært flammer og fyr, var nå tam som en gammel hoppe. Der kan du se hvordan omsorgen for en stor familie kan kue selv den mest voldsomme galning.

Alt gikk fint mens vi holdt oss i slake lier og vante beiteområder, men så snart vi nådde Fossbekklia, skjønte hoppene at det bar hjemover. Én etter én slo de opp og begynte å galoppere – og snart var hele flokken i full fart nedover lia. Salene hang seg fast i bjørkekrattet, og vi måtte til slutt stige av alle sammen.

De to andre karene gikk med tre saler hver på skuldrene, og jeg med to. Vi var så sinte at det gnistret av oss. Skylden ble lagt på meg som red foran, men det er jaggu ikke så lett å bremse en flokk som allerede har bestemt seg.

Vi tok dem igjen ved en myr nord for Liumsætra, og så måtte vi bruke tau, grimer og alt vi hadde for hånden for å få salene på igjen.

Ved fiskebua ved Mjødokka tok vi en pause. Men å få hvile var det ikke snakk om – for selv om hestene gikk rolige omkring, skulle de absolutt rulle seg, både hopper og hingst, og vips – der røk salene av igjen. Jeg var så harm at jeg sverget ved meg selv: dette blir siste gang jeg er med på noe sånt som denne mærratrafikken!

Vi red videre, men jeg ble urolig – vi nærmet oss nemlig kjøreveien som går gjennom Gausdalsfjella. Jeg visste at når vi kom dit, ville det bli et forferdelig styr. Og ganske riktig: så snart vi nådde den brede veien, spratt Storbruna forbi meg, slo opp og begynte å danse av glede over den flate vegen hjemover. Hoppe etter hoppe fulgte etter.

Det var som om de hørte hjemlandets toner i grusen under hovene.

Ja, til og med gamle merra fra Roverud danset som hun hadde fått ungdommen tilbake. Nå hadde gamle frue funnet igjen danseskoene sine!

"Raua" ble ivrig hun også, og jeg hadde ikke annet valg enn å slippe litt på tøylene.

– Ja, ja, sa jeg høyt, skal det danses, så dans da vel! Vals, polka eller galopp – jeg skal nok holde meg fast!

Mankene flagret rundt meg. Taktfaste hovslag og glade vrinsk fylt luften. Føllene satte halen til værs og spratt rundt i alle retninger. Mange av hoppene gjorde det samme. Ja, til og med "Raua" begynte å tråkke i vei.

Forferdet rakte jeg staven i været og ropte:
– I gamle jåler får da holde dere til de gamle, nasjonale dansene og la ungdommen ta seg av Wienervalsen og polkaen!

På Forsetsetra overnattet vi, og neste dag red vi gjennom Gausdal – men der skjedde ikke noe særlig å berette om.

Da vi nærmet oss Jørstadmoen rundt klokken to, sto det samlet en god del folk – menn og gutter som skulle hente hester, og en del tilskuere. Alle ventet spent og stirret nordover.

Men da det led utover ettermiddagen og ingen hester kom til syne, begynte folk å bli urolige. De antok straks at Persen hadde rotet bort hele hurven.

– Det er da pokker også, sa de, at en slik tulling skulle få ansvaret for noe han overhodet ikke kunne mestre!

Men klokka fire klarnet det opp, både på himmelen og i ansiktene til de frammøtte.

Langt nord i Fåberg steg en tykk støvsky til værs og la seg som et slør over dalen. Den nærmet seg raskt.

Det ble liv i leiren.

Smågutter som i dagevis hadde gledet seg til å hente Bruna og Vesleøiken løp mot veikrysset ved garver Nilsen, kastet lua til værs og ropte av glede:

– Nå kommer de! Nå kommer de!

Jeg fikk den gleden å levere alle hoppene – feite og vakre – tilbake til Jørstadmoen. Men ikke ett eneste anerkjennende ord fikk jeg.

Den eneste oppmuntringen kom fra en skøyer fra Fåberg, som skriblet på den støvete frakkeryggen min:

"Velgjort, blir ille lønnet."

(Gudbrandsdalens Blad, 27. november 1900)

Reisebrev, del I
til Gudbrandsdalens Blad

Sent hver høst, når det ikke lenger er mulig å bli favnet av den storslagne fjellnaturen, og lengselen etter å fordype meg i noe stort og vakkert har revet i stykker mitt indre, har jeg måttet legge ut på pilegrimsreise til Otta, for i taus tilbedelse å dyrke de historiske minnene.

Alle norske patrioters hjerter må her juble av glede og takknemlighet over fedrenes innsats mot det skotske røverpakket.

På vestsiden reiser Pillargurikampen seg, og på østsiden Kringen. Otta og Laugen møtes her, og det er som om høyre og venstre forenes ved minnenes fot – til en uimotståelig kraft mot overherredømme og frihetskrenkere.

"Til Otta! Til Otta!" hadde i flere dager vært omkvedet i tankene mine, mens jeg satt nede i Vålebro og skrev for bladet. Søndag morgen den 17. spurte jeg redaktøren om han kunne skaffe meg noen penger og billett til Otta, så jeg kunne reise nordover som bladets flygende korrespondent.

Jeg skulle samtidig arbeide for å fremme bladets utbredelse. Til dette svarte redaktøren selvfølgelig ja, og det var ikke lenge før toget rullet av gårde – og jeg med det.

På Hundorp la det seg en mørk sky over pannen min. Det er så ergerlig at alt som er meg kjært og dyrebart skal forvrenges og fordanskes. På denne gamle gudbrandsdalske kongsgården gikk det så langt at de til og med brukte haleløse hester!

Gid Dale-Gudbrand kunne stige ut av sin kjempehaug og jage all denne fremmede ukulturen vekk fra Gudbrandsdalen.

Da jeg kom til Kvamsporten, viste Bjørnsons profil seg for meg der oppe på fjellet – det såkalte Kvams-vokteren – og jeg tenkte at hadde dikteren vært til stede da fattigvesenet tok fra Beret Teigøen og hennes gamle datter den lille hjelpen de fikk, en hjelp jeg tidligere hadde klart å tilkjempe henne via Stortinget, så ville han nok ha voktet Kvam mot den skammen og vanæren det var å sette den siste gjenlevende av de gråtende mødrene på sultelønn i hennes siste år.

At Bjørnson, etter min oppfordring, skrev noen linjer for henne, gjorde at jeg ikke kunne annet enn å sende både dikteren og Berets hjelpere – Lillehammer-damene – en takk fra hjertet.

Likevel ble humøret mitt mørkere ved tanken på hvor vanskelig det er for en liten mann å utrette noe for andre, selv om han har ordets makt, så lenge han ikke har rikdom og et stort dikternavn å flyte på.

På Otta ble jeg vennlig mottatt av herr Jørstad på apoteket, som skaffet meg gratis nattelosji. Søndag kveld holdt ungdomslaget i Sel kurvfest med dans etterpå. Jeg ble invitert av formannen i ungdomslaget og takket ja.

Nå syntes jeg ikke det var rett å belaste Jørstads gjestfrihet lenger, så jeg spurte om losji på tre andre steder, men fikk til svar at det var fullt av reisende. Jeg håpet imidlertid at dansen ville vare helt til morgenen, så kunne jeg klare meg uten losji.

På kurvfesten møtte det ikke så mange som man kunne vente, særlig ikke når det gjaldt å støtte en god sak. Det verste var at spillemennene som var bestilt og hadde lovet å komme, ikke møtte opp. Man hentet fram et trekkspill, og det ble både danset og skreket en del, men det ble nå ikke helt som det skulle.

Klokka halv fire sluttet dansen. Og det var stausselig for meg, som ikke hadde noe sted å sove. Og så bitende kaldt som det var! Men jeg kunne da ikke være dummere enn ei ku heller – det var bare å kaldskjene på samme vis.

I to og en halv time løp jeg fram og tilbake i Ottas hovedgate for å holde varmen. Sulten, trøtt, kald og søvnig følte jeg meg forferdelig ulykkelig og bitter. Jeg fikk en sterk mistanke om at rikdom og fin slekt spiller en stor rolle i denne verden – og at Alexander den store hadde rett da han påsto at ingen festning er uinntakelig, bare man finner en åpning stor nok til å slippe inn et esel lastet med gull.

Men jeg håper at Otta, som ellers har et så hederlig folk, ikke blir som andre turiststeder – at man får for vane å bøye kne for gullbærende esler. I så fall vil Pillargurikampen og Kringen ha god grunn til å rope: "Ta av deg skoene! For stedet du står på, er hellig!"

Da folk endelig sto opp, fikk jeg et varmt rom på Otta hotell, hvor jeg fikk sove og hvile ut etter nattens kulde og strabaser.

Og så reiste jeg videre nordover til Vågå – men det får jeg skrive mer om senere.

Jon Persen.

(Gudbrandsdalens Blad, 30. november 1900)

Reisebrev, del II

Fra Otta til Vågåmo – Veteraner fra fortiden – Krigsberedskap mot ulven

Mens jeg lå i dyp søvn på Otta hotell og drømte om dans og munter ungdom – og syntes jeg leste i vakre jenters øyne at livet fortsatt er verdt å leve – ble jeg vekket av en ung gutt fra Lalum, som rusket i meg og spurte:

– Hvordan lar gudene deg leve, Persen?

Jeg spratt opp og spurte hva som sto på.

– Å nei, det er ikke Jerusalems ødeleggelse heller, men jeg hørte du skulle nordover, og så tenkte jeg at du kunne få gratis skyss. Gammel-Gulen traver så fort nordover at det er lett å kappløpe – selv med nordlyset!

Jeg ble øyeblikkelig klar for reise, men i kulda trengtes det yttertøy – og det måtte være skikkelig gammeldags. Jeg ville ikke ha det på samvittigheten å forlede folk til avgudsdyrkelse

ved å vise meg i en ny frakk. En geiteskinnstrøye passet best. En slik fikk jeg låne av en bonde på Otta – og stolt over å bære en veteran fra den tiden da dølene gjorde seg bemerket for annet enn klesdrakten, trakk jeg den på meg og dro nordover Ottadalen.

På Barstad fikk jeg husly. Om morgenen kom husbonden bort til senga med en bjørneklo og spurte:

– Kjenner du denne?

– Ja, jeg skulle mene at den mørke fyrsten har rakt ut sin klo etter både meg og sauen mange ganger, så den kjenner jeg godt. Ve den nordmann som ikke kjenner det i hjertet når han ser den. Men hvordan har du fått tak i dette udyret?

Han fortalte:

– Jeg vokste opp i Kvikne. Da jeg var guttunge, var jeg og en kamerat på baksiden av Vinstra og jaktet. Vi satte opp feller for ryper og annet vilt, og hadde bare hagler med oss. Så oppdaget vi et nygravd bjørnehi i en bakke, og det var tydelig at bamsen lå der inne – sporet i snøen viste det. Vi klødde oss bak øret og ergret oss over at vi ikke hadde med kuler.

Etter en liten krigsrådsdiskusjon om vår egen styrke og fiendens posisjon i hiets trygghet, fikk vi en idé. Det var ei kullhytte i nærheten. Der fyrte vi opp bål, smeltet hagl på ei steinhelle, og støpte kuler i et pipehode en av oss tilfeldigvis hadde i lomma. Vi banket og spikket for å få kulene til å passe i børsepipa, og så ladet vi og begav oss tilbake.

Bjørnen hadde krøpet lenger fram i åpningen og lå der og ristet litt på hodet. Vi la an og fyrte av. To skudd knallet – og Kvikne hadde én bjørn mindre. Det var en diger rugg, og vi måtte hjem for å hente hest og folk for å dra den ut og frakte den hjem.

Disse modige guttene må man kunne kalle ekte etterkommere av de gamle kjempene – ingen pingler født i Bangedalen, det er sikkert.

På dagtid reiste jeg rundt i Lalum, og utpå kvelden kom jeg til Nedre Bjørnstad. Husene der var så gamle at de kunne plasseres rett inn i en antikvitetssamling. Stokkene var over en halv meter brede. Dette var noe annet enn de elendige plankehyttene som bygges rundt jernbanestasjonene i dag. Inventaret passet også til huset – og beboerne viste seg å være like gjestfrie som de gamle nordmenn. Kort sagt, alt var så gjennomsyret av hygge og harmoni at det grep meg.

Jeg hadde gått i landflyktighet fra Lillehammer og andre steder i Gudbrandsdalen, der bykulturens og materialismens kalde isskorpe har lagt seg over folk og samfunn. Nå søkte jeg dit hvor fedrenes ånd fortsatt lever – ikke bare som rimroser på vinduene.

Dette var et slikt sted – og jeg nølte ikke med å be om husrom. Jeg trengte ikke spørre to ganger.

Det var noe annet som trakk også: dagen før hadde ulven tatt en geit rett ved gården, dratt den bort i en bakke og spist den med glupsk appetitt.

Hele gården var nå nærmest i beleiringstilstand. Geitene måtte ha vakt, og to bistre hunder sto bundet til sengestolpene – de knurret og hylte i sinne over ikke å få løpe ut og angripe.

Jeg fikk et levende bilde av hvor fortvilt det føles når fienden lusker rundt i landet, og de modigste blant oss ikke får lov til å slå tilbake. Hunden "Jæger" var lys grå og vant min dypeste respekt. Eieren hadde brukt ham til å jakte både elg og bjørn, og alltid – når han støtte på sauer eller geiter – tok han en omvei for ikke å skremme de uskyldige. Men mot bjørnen, da var han en løve.

I sommer hadde til og med kronprinsen leid «Jæger» med seg på jakt i Sverige. Jeg gikk bort til ham for å trøste.

– Det er for galt, sa jeg, at en så modig gutt som deg skal stå her bundet – når både tenner, kjeft og kraft er så sårt tiltrengt i fjellet. Men vent bare til bjørnen kommer ut – da får vi nok bruk for snusfornufta di. For du er altfor god til å falle for en snikmorder som gråbeinen.

Hunden så på meg med kloke øyne og logret. Jeg ønsket fra dypet av hjertet mitt at alle som omgås de kongelige hadde like lite av hoffmannsnykker som denne hunden.

Bjørnstad eies nå av O. Ellingsbo. Han er både elg- og bjørnejeger, men hadde dratt til Kristiania med krøtter. Hjemme glemte de likevel ikke forsvaret. Nei, mannen er borte, men vi må forsvare gården selv! Forbannet være den slyngelen som nå ville spart på kruttet.

Slik tenkte nok både gamlingen og tjenestegutten på Bjørnstad, da de fant fram børse og gråbeinhagl og gjorde seg klare til å ta udyret på åteplassen den natta. Men ulven holdt seg unna.

At udyr dreper husdyrene våre er sørgelig og ergerlig – men denne gangen skjedde det faktisk etter eierens eget ønske! Noen dager tidligere hadde nemlig gråbein tatt en bukk fra en husmann oppe på Tolstadsåsen, og herr Ellingsbo hadde da – for spøk – sagt at om ulven bare kom hit, skulle den få den fineste geita hans.

Han regnet nok med å få sjansen til å sende regninga for geitekjøttet gjennom rifla – men den sjansen rakk han ikke, for han var borte.

Neste morgen forlot jeg dette gjestfrie og i alle ledd så interessante stedet og satte kursen nordover mot Vågåmo, hvor jeg ble møtt med den vennligste mottakelse.

Det er nok mye vakkert og godt – og noe mindre godt – å skrive om Vågå også. Men det får vente til jeg skriver mitt spesielle brev til vågværene.

Så lev vel da, mine elskelige – både sønnafor og nordanfor Otta.

Jon Persen

(Gudbrandsdalens Blad, 11. desember 1900)

Åpent brev til Lillehamringene

Før jeg går videre i mine reisebrev gjennom Dalen, synes jeg det er på sin plass å si noen ord til dere byborgere – for selv den største skurk kan lide urett.

Gjennom Gudbrandsdalen ble jeg nærmest båret frem på folkets armer. Overalt ble jeg ønsket velkommen, og folk regnet meg som en av sine egne, selv om de fleste aldri hadde sett meg før. Men da jeg kom tilbake til Lillehammer igjen, ble jeg møtt så kjølig at storingene i Kristiania på Henrik Wergelands tid umulig kunne ha vist sitt hat tydeligere overfor dikteren etter at han begynte å skrive i *Statsborgeren*.

Dere kunne ikke en gang gjengjelde min hilsen på gaten – dere svarte bare med hatefulle blikk.
Plutselig var det jeg som var "smusseskribenten" i *Gudbrandsdalens Blad*.
Det var jeg som var "araberen og hans sekretær", som angivelig bare hadde ett mål: å frarøve Lillehammer omlandet sitt og ødelegge byen.

Dette er en misforståelse, mine herrer.
Jeg har ikke bidratt med en eneste næring til denne dystre, hylende uglen – misunnelsen og hatet mot slekt og frender i Lillehammer, som nå truer med å brette sine mørke vinger ut over hele Gudbrandsdalen. Til det er dalen altfor vakker.

Nei, jeg er verken araber eller indianer.
Men en fredspipe kan vi da røyke likevel – selv om jeg ikke er meg bevisst å ha gjort byen noe vondt.

Og ikke tro at jeg misunner dere de arvede pengesekkene.
Tvert imot. Jeg som kom halt og vanfør til verden, uten en skilling i lomma – og som likevel kan gå med hodet hevet og motet fritt, like stolt som noen av dere – jeg har nok mer grunn til å forakte enn å misunne dere.
Særlig slike som Jakob Skomaker, som feigt forlot lesten for å livnære seg på andres svakheter – de får pent tåle min forakt.

Men hederlige folk – de skal få beholde sin ære, enten de bor på Lillehammer eller i Gudbrandsdalen.

Jeg for min del er ikke mer ulykkelig i min trange tønne enn at jeg godt kan se rikdom i øynene uten misunnelse.
Som Diogenes bare ba den innbilte og store Aleksander om å flytte seg, så solen igjen kunne skinne på ham.

Deres forakt og hat mot meg er urettferdig. Jeg har ikke gjort noe verre enn det så mange andre har gjort – nemlig å gripe til denne folkets store utluftingsventil: drikken – når det

kjennes som om man skal kveles.
Og det er jo noe dere selv har lært meg.

Neste gang jeg kommer til Lillehammer, håper jeg dere ikke ser på meg som profeten Jonas, som løp gjennom byens gater og ropte død og undergang. For jeg har verken noe spesielt å elske eller hate dere for – om man da ikke regner med at jeg noen ganger har vært nær ved å forelske meg i noen frøkener.
Men deres gode kildevann – både fra samlaget og bryggeriet – har alltid kurert meg for denne farlige hjertelidelsen, og reddet meg fra å falle og miste meg selv i for fine armer.

Vålebru, 9. januar 1901
Jon Persen

(*Gudbrandsdalens Blad, 11. januar 1901*)

Reiseskildringer, del I

Av Jon Persen
Fra Vågåmo til Lom

Avbrutt i mine reisebrev, må jeg nå fortsette:

Tidlig på dagen forlot jeg Vågås hovedstad, Vågåmo, og la kursen nordover. Underveis tok jeg inn på en gård for å hvile litt.

Da jeg i sin tid var sauegjeter, var det som oftest sauedrifter fra Lom og Skjåk jeg hadde med å gjøre. Disse dyra hadde bestandig en trassig trang til å gå nordover. Jeg tror det var patriotismen som drev dem. Det har alltid vært et inderlig ønske hos meg å få se fedrelandet til disse stakkars undersåttene mine, som aldri glemte hvor de kom fra. Nå hadde jeg sjansen.

Om kvelden kom jeg til skysstasjonen Garmo, hvor jeg ble tatt vennlig imot og ble værende over natta. Gården ble drevet og stelt av fire jenter, og det var så hyggelig der at jeg ikke klarte å rive meg løs før langt utpå ettermiddagen.

Så tok jeg skyss til Andvord i Lom.

Her var det igjen gamle hus, og antikviteter manglet heller ikke i den store og vakre gjestestua. Døtrene på gården viste seg å være både intelligente og opplyste – slike ekte norske fjellroser, upåvirket av byens fakter og unoter, kan virkelig gjøre et mannshjerte begeistret.

Mens jeg satt og samtalte med disse jentene om kjærlighet, politikk og krig, kom gårdbrukeren inn og ønsket meg velkommen.

– Er det du som driver Andvord? spurte jeg.
– Ja da, svarte han.

– Da var det bra vi fikk møtes, for jeg har et lite regnestykke å gjøre opp med dere.
– Hva skulle det være for noe?
– Jo, det er en sau fra denne gården som har fornærmet meg så grovt at en forsoningsskål er på sin plass.

– Fortell, så får vi høre!

Jeg kremtet et par ganger og fortalte følgende sanne historie:

– I 1896 lå jeg på Grytlien i Gausdal og gjette en saueflokk fra Lom. Den største væren var fra gården deres. Når jeg ga salt, brukte jeg ei stekepanne med langt skaft. En kveld strødde jeg salt på steinene, og sauene trengte seg tett innpå meg – så tett at jeg ikke kunne røre en fot. "Storandvorden", som alltid gikk blant lederdyra, kom brekende og trengte seg mellom beina mine så jeg falt bakover og fikk hele innholdet i panna rett i ansiktet. En god klatt salt la seg i skjegget mitt, og en sau tok en jafs – nappet meg i skjegget så brutalt at jeg måtte skrike. Jeg fikk munnen full av salt, og klærne ble tråkket av meg.

– Slike tilstander kan med rette kalles flertallstyranni, og siden det er du, Hr. Andvord, som har latt denne sauen få så dårlig oppdragelse at den gjør opprør mot selve "generalen", så synes jeg du bør ofre noe på forsoningens alter.

Mannen var ikke sen om å hente fram flaska, og vi hevet glassene og skålte for fred og forsoning – og for god forståelse både mellom gjetergutter og saueflokker og mellom konger og undersåtter. Og vi ønsket begge at det snart måtte komme en tid hvor det ble slutt på at den ene tråkker på den andre.

Andvord ligger vakkert til, rett under Lomseggen.

Det var bitende kaldt da jeg forlot gården, og etter alt det ekte norske, vakre og gode jeg hadde opplevd der, kunne jeg ikke annet enn å snu meg gjentatte ganger og se tilbake mens jeg rullet videre mot Loms hovedstad, Fossberg.

En vindkule virvlet en snøsky til værs fra toppen av fjellet. Det var som om bygdas stolteste kjempe vinket farvel til gjetergutten med sitt hvite lommetørkle.

Hvor strålende vakkert var ikke dette! Ikke bare folket var gjestfritt og vennlig mot meg, men til og med selve fjellene sto og hilste.

I strålende humør gjorde jeg mitt inntog i Fossberg – en liten blomstrende by i rask utvikling.

Som fremmed i byen vakte jeg naturligvis oppsikt. Jeg var ikke bare en merkverdig reisende med et uvanlig ytre – men på ballet på Otta hadde det gått som vanlig: jeg hadde blitt mer forkjøla enn forelska, og nå hostet jeg så det hørtes ut som en bjeffende hund i gatene. Folk stirret forskrekket på meg. Jeg nøyde meg med å svinge staven storslått og spankulere videre uten å la meg merke.

På nordsiden av gata tok jeg inn på et hotell.

Fra et siderom hørtes høylytte stemmer fra alvorlige menn.
– Er det statsrådsmøte her? spurte jeg kjerringa.
– Gå inn og se etter, svarte hun.

Jeg gikk inn.

En literflaske sto på bordet. Fire karer reiste seg – noe møysommelig – rakte fram hendene og ønsket meg velkommen.

– Dette er Frelsesarmeen som er samlet for å fyre av en stor takkekanon, forklarte en skjeggete mann, og hvis bare Persen ville bli med, var han hjertelig velkommen.

Dette lot jeg meg ikke be to ganger om, i håp om at en slags "kaffedoktor" kunne frelse meg fra de grusomme hosteanfallene som fikk kroppen til å skjelve som under et jordskjelv fra pol til pol.

Og slik gikk det også. Neste morgen våknet jeg frisk og rask på Fossheim hotell, uten en gang å kjenne ubehag i redaksjonskontoret.

På Fossberg ble jeg i to døgn, og i løpet av oppholdet kom tiden da folket skulle telles. Jeg ble også tatt med.

Å oppgi alder, formue, kone, medhustru eller kjærester og slikt – det var greit. Men hva skulle jeg kalles?

Jeg ga folketelleren følgende valgmuligheter: Gjetergutt, journalist, arbeider, dagdriver, sakfører, lasaron, probenrøiter *(handelsreisende/sjarlatan)* eller landstryker.

Hva han valgte, vet jeg ikke – men at jeg ble regnet blant folket, det er sikkert.

Å nei – skulle en folketeller gi alle mennesker en sann tittel, fikk han nok en både vanskelig og farlig jobb.
Men det må nå en gang komme for en dag – enten det er i byene eller på bygda – hvor mange det egentlig er som ikke fortjener folkets navn.

(Gudbrandsdalens Blad, 15. januar 1901)

Reiseskildringer, del II

Av Jon Persen

En drøm ved Skjåkgrensa – Gudbrandsdalen snudd på hodet – Bjørnsons tale på Lomseggen

På tilbakereisen gjennom Bøverdalen snødde det voldsomt. Føret ble tungt.

En bonde sør i dalen, hvis navn jeg nå har glemt, syntes synd på meg og hentet en sprek hest og kjørte meg til Fossberg. Vi ble regelrett bombardert av klumper fra høstens bakbein.

«Ja hold nå frem, min traver god,
la se om du er av Sleipners blod!»

Igjen måtte Fossberg ta meg inn i sin gjestfrie favn. Men om natta hadde snøværet gått over til regn, og all snøen var borte. I dette hundeværet var det ikke annet å gjøre enn å bli der et døgn til.

Men om natten klarnet det opp, og om morgenen så veiene ut som om de var av glass.

Men til Skiåker måtte jeg, enten det bar på langs eller tvers. Jeg fikk meg en skikkelig pigg i staven og satte av sted.

Det var ikke annet å gjøre enn å løpe så fort at jeg ikke fikk tid til å skli – og det tok ikke lang tid før Skjåk åpnet seg for blikket mitt.

Jeg ble overrasket over bygdas skjønnhet i vinterskrud.

I Bøverdalen hadde den ene storslåtte og ville opplevelsen avløst den andre. Her var det derimot jevnt og ordentlig. Fjellene skrådde jevnt oppover, og dalbunnen var ganske flat og pent bebygd med middels store gårder.

Jeg satte meg på en stein, støttet albuen på kneet, la hodet i hånden og tenkte over folkelige særtrekk i Norddalen. Det var så underlig, syntes jeg, at i de frodige bygdene – hvor man bare trengte å pløye, så og harve for å få rike avlinger, og hvor man ikke bare hadde ved like inntil husveggen til eget bruk, men også kunne selge en god del til byene, ja, til og med tømmer for tusenvis av kroner – der så bøndene så mismodige ut og klaget bittert over dårlige tider.

Men her i nord, hvor man måtte vanne den tørre jorda store deler av sommeren, kjøre veden milevis, og kjøpe materialer i stedet for å selge – her var folket glade og livslystne, og i tillegg så patriotiske både i byggeskikk og klesdrakt. Ja, selv «målet til mor» hadde de fått innført i skolene. Og gjestfriheten deres kunne selv de gamle nordmenn få konkurranse av.

Hvordan kunne jeg ikke annet enn å holde av disse fedrelandets ekte sønner og døtre?

Men de var misforstått.

Øynene mine ble mer og mer tåkete, og det forekom meg at jeg i søvne så Gudbrandsdalen snudd på hodet. Norddølene hadde blitt flyttet sørover, og sørlendingene hadde fått plass i Norddalen. Men levemåten og særtrekkene hadde de tatt med seg.

Husene i Norddalen var nå for små og enkle, og den varme klesdrakten som beskyttet mot fjellvinden, ble ansett som en skam å bruke. Om vinteren var kvinnene oppe én dag og lå i to. Mennene forsto seg ikke på vanning, og ville heller ikke slite med det om natta. De ble til og med uvenner med hverandre om vannet, og slagsmål ble daglig kost.

Å kjøre ved så lange avstander var de uvant med, og det å måtte kjøpe bygningsmaterialer i stedet for å selge, syntes de var en grov urettferdighet.

Det gikk mer og mer nedover for sørdølene i Norddalen, og storbøndene på de tørre, små gårdene vakte medlidenhet. Skattene deres ble gang på gang ettergitt. Men det hjalp lite.

Til slutt ble det fremmet et forslag i Stortinget om å bevilge de som bodde på de tørre gårdene en årlig sum i erstatning for manglende regn.

Dette ble likevel ikke vedtatt. I stedet ble det enstemmig bestemt at de stedegne folkene, både i nord og sør, skulle vende tilbake til sine egne bygder.

Det virket nå som jeg våknet etter å ha vært borte fra tilværelsen en lang, lang tid.

Store folkemengder av begge kjønn og i alle aldre sto utover markene under Lomseggen. Ombyttingen skulle nå finne sted – og det var de hjemvendte lomværingene som sto der.

Bjørnson sto oppe på fjelltoppen og strakte ut hendene for å ønske lomværingene velkommen tilbake.

Han begynte sin tale med å be om tilgivelse for at han tidligere hadde undervurdert bondekulturen. Hvert sted hadde sin egen kultur – det hadde nå vist seg. I Sør-Gudbrandsdalen fantes det store og frodige gårder, og man hadde kalt dem "stordøler", og ikke uten grunn, etter vanlige begrep.

«Men mine herrer og damer!» ropte dikteren, «storhet handler ikke om ytre glans! Nei! Jo større vanskeligheter man kan overvinne med enkle midler, desto større er helten! Bøndene fra Sørdalen klarte seg ikke på Lom, mens de opprinnelige lomværingene trivdes og levde godt. Dette beviser hvem som egentlig er størst! Den sanneste og høyeste kultur er å tvinge livsgrunnlag ut av en karrig natur! Det er det lomværingene har gjort! Disse hedersfolkene har ikke bare ryddet land og bygget opp ei bygd, men de har til og med, på kunstig vis, fått rike avlinger fram. Og jo hardere man må kjempe for sin elskede, jo mer elsker man henne. Det lærer vi også av lomværingene – for Lom er den første bygda i landet som, av ren patriotisme, har innført fedrenes klangfulle språk i skolene.»

Dikteren ba, i fedrelandets navn, om å få takke lomværingene og ønsket at de måtte få leve lykkelige og tilfredse i sine gamle hjem.

En ustanselig storm av applaus brøt nå løs – både over talen og over dikterens omvendelse. Fjellenes ekko svarte slik at selv den største syvsover måtte våkne.

(Gudbrandsdalens Blad, 22. januar 1901)

Reiseskildringer, del III

av

Jon Persen

Gjennom Skjåk

Forferdelig kald og stiv reiste jeg meg opp fra steinen, og jeg måtte kommandere meg selv til å gå i stram marsj på stedet en god stund før det var mulig å fortsette reisen.

Men var det egentlig rett av meg å reise rundt på gårdene nå like før jul, når kvinnene var så opptatt med julevask og forberedelser? Kanskje jeg ikke ville være velkommen. Det kunne være best å snu.

Men så slo det meg at siden jeg bare er en fattiggutt og ingen fin herre med flosshatt og gullbriller, så ville jeg neppe skremme vettet av de stakkars travle husmødrene. Dessuten ville det være interessant å studere folket midt i travelheten.

Og så var det noe annet som trakk.

For to år siden gjorde jeg en 17. mai-reise til Otta og hadde med meg et ekte norsk flagg. Ved avskjeden kom jeg i prat med ei vakker jente fra Skjåk, og som en spøk ble vi enige om å vinke til hverandre når jeg reiste. Hun skulle stå på verandaen på Loftsgaard og vifte med et hvitt tøystykke, og jeg skulle svare fra togvinduet med flagget mitt. Men jeg bar meg dumt ad, og det har jeg alltid gjort.

Jeg visste nok at rødt er kjærlighetens farge, men jeg husket ikke at det også er stoppesignal for tog.

Toget tutet og kjørte avgårde, og jeg og jenta vinket alt vi orket. Men på Otta-broen stoppet jammen toget.

Konduktøren kom så sint at det freste av ham. Han spurte hvorfor jeg hadde gitt stoppesignal.

«Det var bare ment som en avskjedshilsen til Otta-jentene,» sa jeg.

En bot ble nevnt, men da jeg forklarte hvor urettferdig det ville være å bøtelegge meg fordi kjærlighetens makt var sterk nok til å stoppe selv et tog, brast alle i latter. Jeg har ikke hørt mer om den saken siden.

Denne jenta ville jeg prøve å finne igjen nå, så vi i det minste kunne få oss en hjertelig latter sammen. Og det skulle ikke gå meg som Moses på fjellet – at jeg bare fikk se landet, men aldri komme inn i det.

Føret var livsfarlig, og verst var det at veien gikk opp og ned hele tiden.

Oppover bakkene løp jeg som en skodd travhest, men nedover lå jeg fort på ryggen og sparket.

Det er merkelig hvor mange som er sanne løver i motgang, men som snubler og faller straks de får litt medgang.

En detaljert beskrivelse av reisen gjennom Skjåk er unødvendig, for folket i bygda ligner så mye på lomværingene. Likevel er det noe som kan nevnes.

Som trillinggutt har jeg stor interesse for både tvillinger og trillinger. Jeg har aldri vært i noen bygd hvor det var så mange tvillinger som i Skjåk – både voksne og barn. Det merkelige er at jeg har fått det inntrykket at tvillinger, og særlig trillinger, ikke bare er vakrere, men også mer intelligente enn de fleste andre. Kanskje det kommer av at slike barn ofte blir sett på som en byrde og ikke så lett blir bortskjemt som enebarn – som blir tatt imot nesten som en halvgud.

På et par gårder der oppe så jeg et par voksne tvillingsøstre som i både skjønnhet og dyder kunne måle seg med hvem som helst.

Så til saken: Det var to ting som trakk meg nordover. Det første var muligheten til å få smake litt «Skjåk-genever» – hjemmebrent brennevin, slik nordmennene drakk under kampene mot svenskene.

Denne drikken kunne muligens være fri for byens juks og etsende stoffer som bare fyller en med stormannsgalskap og innbilskhet. Det andre var å besøke en over 100 år gammel kvinne ved navn Sau-Anne.

Mitt første ønske skulle bli oppfylt – på en humoristisk og romantisk måte også.

Langt nord i Nordberg, på kveldstid, hadde jeg gått meg ordentlig sliten i beina, og for å få hvile litt og ta en fornuftig røyk, gikk jeg av veien og satte meg under en furu.

En flasketut stakk opp av mosen. Jeg gravde den løs med staven, og den viste seg å være fylt helt til korken.

En mann kom gående på veien. Jeg fortalte ham om funnet og spurte hva han trodde det var i flasken.

«Det er ekte Skjåk-genever,» sa han. «Jeg gjemte den under et marked ved Lindsheim for ti år siden, men nå er jeg totalavholdsmann, så du kan gjerne beholde den.»

Om kvelden kom jeg til en nokså stor gård og ba om husrom. En agent for premieobligasjoner fra hovedstaden var også innlosjert der.

«Hvor kommer du fra?» spurte jeg.

«Fra Jødeland,» svarte han.

«Du tok vel med deg en flaske fra Jordanelva, da?»

«Hjemmebrent, mener du? Nei, det er ikke å oppdrive. Siden detektiv Gløtvold gløttet inn i hjemmene og fikk satt mange brennevinsbrennere på vann og brød, er folket der borte blitt så mistenksomme mot fremmede at det ikke er snakk om det lenger.»

Med en triumferende mine tok jeg fram flasken og ropte:

«Om du har vært uheldig, så har min lykkestjerne vært desto mer strålende!»

Jeg fortalte ham om det verdifulle funnet mitt, og glass ble hentet.

Vi tok en dram hver og ble forbauset over hvor fint og godt det smakte – men det var fryktelig sterkt.

«Det der var saker,» sa agenten.

«Jo, det kan nok brenne en kjeltring ren innvendig.»

«La oss skåle for kongen,» sa agenten.

«Er du sprø?» ropte jeg. «Dette er altfor norsk til å skåle for svenskekongen med! La oss heller skåle for Gudbrandsdalen som kjempens hjem!»

«Dølene skrøner voldsomt om dalen sin,» svarte han. «Men jeg har ikke sett noe så særlig enestående her oppe. Jentene, for eksempel, er så kalde og utilnærmelige, mens byjentene i Kristiania er både vakre og sjarmerende. La oss heller løfte glasset for kvinnen – altså den dannede og intelligente bydamen!»

Vi hadde tatt flere drammer, og stemningen steg høyt.

Til nå hadde jeg holdt meg i skinnet, men nå ble jeg sint.

«Aldri i verden skåler jeg for slikt skrap som Kristiania-frøknene!» ropte jeg. «Disse som ikke en gang klarer å hekte på seg kjolen selv, langt mindre gjøre noen nytte – og som har falske tenner, falskt hår og Gud vet hva annet falskt de består av! De vil se ut som fjellroser, men sminker seg, og for å ha fyldige bryster som en dølejente, bruker de gummiballonger! En enslig byfrøken kunne gå i stykker bare du rørte ved henne! Nei, både kvinnene og alt annet i byen er like falskt og elendig som byens brennevin sammenlignet med hjemmebrent. Jeg ville ikke gitt 15 øre dusinet for byfrøkener, mens jeg med glede kunne gått gjeter i sju år for ei vakker dølejente!»

Samtalen endte i dårlig stemning. Det kan nok hende at kritikken min mot byene var litt overdreven – men sånt tar kong Alkohol ikke så nøye.

(Gudbrandsdalens Blad, 25. januar 1901)

Reiseskildringer, del IV

Av Jon Persen

Tilbakereisen

Som nevnt tidligere, hadde jeg også planer om å besøke den over 100 år gamle Sau-Anne. Jeg tenkte å skrive om henne i *Verdens Gang* og appellere til folkets barmhjertighet, så kanskje det kunne lykkes å få denne gamle sauegjeteren bort fra fattigkassa igjen. Men om

morgenen våknet jeg så slapp og elendig etter Skjåk-geneveren at både viljestyrke og nestekjærlighet var som blåst bort.

Jeg innså at siden jeg måtte skrive hele ti ganger i ulike aviser – og til og med til et par stortingsrepresentanter og til selveste Bjørnson i Roma – før Beret Teigøien fikk hjelp, så var det altfor mye styr å få en hundreåring forsørget med pennen. Nei, nå var jeg lei hele fillegreia og bestemte meg for å vende tilbake.

Det var dessuten bare åtte dager til jul, og jeg hadde ennå ikke kommet meg over solsiden av Skjåk.

Og det hendte i de dager at juleveden skulle kjøres hjem. Jeg møtte en vedkjører, hoppet opp på lasset, og sørover bar det på holkeføre.

Ved Forberg-gårdene steg jeg av og begynte å gå gjennom hjemmene igjen.

I Skjåk var jeg innom mange steder hvor det ikke fantes en eneste avis. Da jeg undret meg over dette, svarte de at de hadde det så travelt at de ikke engang fikk lest det de burde i salmeboka og Bibelen. Skjåkværingene levde i små kår og hadde det slitsomt, men de var så godhjerta og gjestfrie at jeg tror de heller ville gått ut av senga og sovet på gulvet enn å nekte en fremmed husly.

Den som kommer fra frodige bygder, har nok ingen anelse om hvor tungt det er å holde liv i dyra i de tørre bygdene. Jeg kan fortelle et eksempel:

Det var på en forholdsvis stor gård i Skjåk. Jeg overnattet der, og om morgenen gikk jeg ned i fjøset for å se til kua. Gårdens døtre var budeier. Hestestallen var i den ene enden av fjøset. Da jeg skulle gå ut igjen, sto den ene jenta og møkket opp hestemøkk i kjørler og blandet inn rakeløv og halmrester.

«Hva slags lapskaus er det du lager der?» spurte jeg.

«Det er til kua,» svarte hun.

«Stakkars ku som skal ete hestemøkk da!»

«Det er det beste måltidet hun får om dagen.»

Nå vet jeg jo at det hender – særlig på steder med sommerturister – at arbeiderne må nøye seg med restene etter dagdriverne. Men at én skapning skulle spise møkka til en annen, det syntes jeg gikk over alle grenser.

Jeg måtte likevel overbevise meg selv om hvordan kua tok imot denne – etter min mening – noe udelikate retten. Kjørla ble satt opp i båsen, og kua forsynte seg med god appetitt.

Det var ganske rørende å stå der og være vitne til disse stakkars dyrenes store nøysomhet – som måtte nøye seg med noe som allerede hadde gått gjennom et annet dyr. Kua i de

fruktbare bygdene, som får kløver, timotei og hakkelse med mel daglig, ser da ikke noe mer fornøyd ut, hun heller.

Å nei, både bolig og mat har kanskje ikke så mye med tilfredshet å gjøre som mange tror.

Det er sikkert strevsomt nok å tvinge naturen til å gi det nødvendige for skjåkværingene. Men litt lettere kunne det vært.

Jeg har ikke vært i noen annen bygd som har bedre forutsetninger for et stort fellesmeieri.

I Aura er det rikelig med vannkraft, og stedet ligger så sentralt at hele hovedsognet kunne nå dit med melka. Det ville vært gode muligheter for å danne et felles kjørelag, så det ikke ble så mye bryderi for hver enkelt. Men det overlater jeg til skjåkværingenes egen vurdering.

Vandringen gjennom Skjåk var interessant. Overalt var folk i sving med juleforberedelser, særlig kvinnene. Det hendte ofte at alt i huset lå hulter til bulter under rundvasken, og at skrikende småunger hang i skjørtet til mor. Under slike forhold var det ikke rart om en travel husmor ikke satte så stor pris på uventet besøk. Unntaket var meg. Hvis barneflokken ble for mye for kvinnene, var det bare å sette et barn på hvert kne og fortelle eventyr. Det var morsomt å se de små dølenes kinn lyse av glede. Det kunne nok ikke skade om voksne oftere fortalte barn uskyldige historier og eventyr.

Til dere kvinner i Skjåk og Lom – jeg vet dere syntes det var litt leit at en avis-skribent som meg kom på besøk når huset var uoppryddet. Men kjære vene, hvem kan vel vente at det skal være fint og pyntelig midt i rundvasken? Under revolusjoner har det alltid sett så som så ut – til alle tider.

Mens jeg avanserte sørover i Skjåk, inntraff det en hendelse som kunne blitt skjebnesvanger. Det regnet voldsomt, og vannet sto dypt over isen på Ottaelva, og det var vanskelig å komme seg over. Men jeg pleier bestandig å bli reddet i siste liten, og slik ble det også denne gangen. Da jeg kom til Kjeken, traff det seg så godt at mannen der skulle til Fossberg på et ærend, og han tok hest og karjol, så jeg fikk skyss. Det knaket og braket i isen, og jeg kjente fortvilelsens kalde fingre krype nedover ryggen, men Kjeken trøstet meg med at han hadde kjørt over is som hadde vært dårligere før. Og dessuten – vi må jo dø en gang uansett, og da kan det være det samme om bautasteinen blir reist i Skjåk eller i en annen bygd.

Jeg skjønner nå at jeg begynner å bli trøttende for leseren, så jeg skal fatte meg i korthet.

Til slutt vil jeg fortelle at jeg ikke lyktes i å få leilighetsskyss tilbake til Otta, slik jeg hadde håpet.

Det ble ikke annet å gjøre enn å slå høvene i iskladden, riste løvemanken og fare stolt frem med hodet hevet.

Selvfølgelig skulle jeg opp til Graffer, men å komme opp Rådsbakken var ingen spøk. For hvert tre skritt fram gled jeg fire tilbake. Jeg hadde valget mellom å utdanne meg som bakstrever eller som skogskatt – jeg valgte det siste. Jeg måtte hugge meg fast i kvister og fururøtter for ikke å skli ned igjen som en annen tømmerstokk ned til Vågåvatnet.

På Graffer ble jeg tatt godt imot, fikk losji og god servering. Det gjorde sterkt inntrykk å få studere alle de gamle gjenstandene på gården.

Det er skrevet så mye om dette fra før, så jeg lar det ligge.

Jula nærmet seg nå med raske skritt, og julaften feiret jeg i et koselig hjem i Vårdalen.

Om hjemreisen videre vil jeg ikke skrive – bare si at det gikk fra fest til fest, fra ball til ball, med taler og sang og glassklang. Det hele står for meg som en skjønn drøm – der musikken ljomet og jentene flokket seg rundt meg, smilende med flagrende lokker.

Til slutt vil jeg:

Takke bøndene fra Skjåk, Vågå og Lom
Så hjertelig,
Fordi de så kjærlig imot meg kom,
Og så vennlig de til meg snakket.

(Gudbrandsdalens Blad, 29. januar 1901)

Jon Persen på studiereise.

Jon Persen befinner seg for tiden på studiereise gjennom Lesja og Dovre. Vårt blad vil senere motta reiseskildringer fra disse bygdene fra hans hånd.

(*Gudbrandsdalens Blad, 15. februar 1901*)

Influensa

Av Jon Persen

«All god og fullkommen gave kommer ovenfra», står det skrevet i Bibelen. Men at det også kan slenge ned noe fra skyene som slett ikke er av det gode, kan jeg herved bekrefte.

Det gjelder særlig influensaen.
Først fikk den russiske keiseren sykdommen, så kong Oscar, og deretter var det statsminister Boströms tur. Han hostet og spyttet som en gammel husmann.

Da selv den største storsvensken var feid overende, meldte influensaen seg også her i landet, og snart fikk vår egen statsminister vondt i hodet, ble stiv i ryggen og måtte gå hjem og legge seg.

Fra ham spredte sykdommen seg til Stortingets president, stortingsrepresentantene og de sivile og militære embetsmennene.

Det var forferdelig hvordan influensaen herjet oppe i samfunnets høyder. Mange ble slått ned, og det syntes jeg i grunnen bare var rett og rimelig – disse store hadde jo stått der lenge nok og skygget for sola og fratatt de små både lys og varme.

Jeg trøstet meg imidlertid med at sykdommen ville bruke lang tid på å arbeide seg gjennom samfunnsklassene og komme helt ned til oss gjetergutter.

Men forrige vinter var tiden kommet.

Likevel hadde influensaen glemt to storinger, nemlig Bjørnstjerne Bjørnson og Thorstein Lunde. Det er kjent at dikteren da befant seg i Tyrol, og grossereren var så opptatt med det nasjonale kongedømmet at ingen fikk audiens. Selv frøken Influensa måtte, som dødens engel ved israelittenes dører i Egypt, gå nådig forbi.

Men så hendte det morsomme at to store menn ble slått av influensa samtidig med oss gjetergutter, og for en gangs skyld ble satt på samme benk som meg. Dette skjedde, som vi skal se, etter mitt eget ønske.

Forrige vinter var det gnistrende kaldt, og jeg sto på gården til Thorstein Lunde og skar ved. Jeg trampet med beina, frøs og hadde det vondt.
Så en dag hørte jeg at Bjørnson lo så inderlig godt oppe på Lundes værelse, og jeg ble gruelig irritert over at det skulle være så stor forskjell på to diktere. Jeg ønsket av hele mitt hjerte at det snart måtte komme noe som kunne jevne ut denne forbannede standsforskjellen, som var like kald og nådeløs som polarstrømmen. Og mitt ønske skulle bli oppfylt.

Først ble Bjørnson syk og måtte legge seg. Han brummet som en bjørn over å bli avbrutt i kampen for bykultur, riksmål og andre mål han hadde satt seg.

Men ikke før var løven fra Aulestad godt gjemt under dynene, før også Lunde begynte å skrante og måtte legge seg. Han var like opprørt som Bjørnson over at kampen for fellesslakteriet og nordbanen måtte avbrytes.

Men også jeg skulle få den samme «ære» som dikteren og grossereren – og standsforskjellen skulle for en gangs skyld jevnes ut.

Dagen etter at Lunde hadde lagt seg, sto jeg og skar ved med brennende hode og kastet opp med jevne mellomrom.
Plutselig begynte alt å snurre rundt for øynene mine, og jeg svimte av med saga i hånda.

Det var lett å skjønne at influensaen hadde grepet meg, og siden det ikke er med meg som med de store – at jeg har medisiner på lager – måtte jeg til apoteket etter nafta, og til polutsalget etter konjakk.

I hele to dager kurert jeg meg selv så godt jeg kunne. Den tredje dagen måtte jeg til legen.

Men merkelig nok fikk jeg høre at det ikke var influensa jeg hadde – bare en liten forkjølelse. Og så fikk jeg mange antydninger om at jeg hadde tatt for mye medisin.

Det er merkelig i denne verden, mine damer og herrer!

Om tusenfryd og vårsol møtes og fremkaller sykdom hos de store, kalles det influensa – men vi småfolk blir bare «forkjølet».

Og om en av oss smaker litt på det sterke, så er vi straks «fulle som svin» – mens den fine herren bare blir begeistret, kommer i god stemning eller, i verste fall, «litt omtåket» – selv om to mann må lede ham opp trappen.

Men uansett, mine venner: vi mennesker er like, med den forskjellen at sykdommer og svakheter får andre navn oppe på samfunnets høye tinder enn nede i folkedypet.

Jon Persen
(Gudbrandsdalens Blad)

(Arbeidet, Bergen, 15. februar 1901)

Reisebetraktninger.

Av Jon Persen

«Gudbrandsdalens Blad» har annonsert reisebrev fra min hånd – noe som bare blir vanskeligere og vanskeligere, jo lenger man reiser og fortsetter å skrive, for både folk og forhold er så like i de forskjellige bygdene. Dermed har reiseskildringer lett for å bli langdryge og tørre i lengden.

«Gudbrandsdølen» sin redaktør reiser også rundt i dalen og skriver reisebrev, og han har funnet ut at han har vært så heldig at han i stor tilfredshet roser sine egne produkter. Og det er bare bra, at det endelig kom noe mer appetittlig enn denne tørre Lillehammer-langhalmen som de siste årene har blitt ristet ut for dølene, og som de etter hvert er blitt hjertelig lei av – mens det friskeste seterhøyet har havnet i papirkurven.

Nå vil det nok bli annerledes – både i den ene og andre retningen. Og det kan gjerne Filseth takke meg for, for hadde ikke Persen lagt ut på tur, så hadde nok den ærede redaktør fortsatt sovet søtt mellom armene på de bløte Lillehammer-borgerne. Bare han nå ikke lar seg blende av ordførere, ligningsmenn og andre autoriteter, men tørker av gullbrillene sine – da vil han få øye på en hærskare av småbønder og arbeidere av begge kjønn, som ikke bare er dalens, men også landets kjernetropper.

En folkeskribent som skal tegne samfunnsbygningen, må ikke bli forelsket i tårnspirene, men først og fremst undersøke den sterke grunnmuren som alt hviler på – nemlig den produserende arbeiderklassen. På landsbygda har denne grunnmuren dessverre blitt ganske

glissen, til agrarernes fortvilelse og fedrelandets skade. Årsakene er mange, og både arbeidere og bønder må ta sin del av skylda – men mest de sistnevnte.

Allmenn stemmerett er nå innført, men forståelsen mangler.
Ved siste valg ville ikke patrisierne regne plebeierne som sine rette brødre. Og i en bygd i vår kjære dal gikk det så langt at de store viste arbeiderne fra seg, enda de på forhånd visste at det ville gå dem som Wellingtons soldater i slaget ved Waterloo – at de ville falle på sin post uten å vike en tomme.

En redaktør eller journalist påtar seg et stort ansvar ved å tie om samfunnets feil – av feighet.
Men samfunnets skarpeste skurekluter blir alltid fryktelig slitt og tidlig utslitt. Det skal likevel ikke skremme meg.

Det er likevel nødvendig først å reise gjennom landet og studere forholdene. Og finnes det ingen annen måte å komme seg fram på, så får det heller skje som landstryker.

Fra Hedalen, Lesja og Dovre har det for et par uker siden kommet flere skriftlige oppfordringer til meg om å også besøke disse bygdene. For å oppfylle dette ønsket har jeg nå satt meg i bevegelse. Jeg er ferdig med Hedalen og har kommet et stykke nordover på Dovre.

Fra Hedalen vil det bli skrevet om både Fenrisulven, Midgardsormen og storbjørnen på Ellingsbø – og annet som vil interessere folket.

Fra Otta kommer ølsamlags-betraktninger – eller en skildring av samfunnets store hyklermaske. Og siden jeg også har møtt selveste «Dovregubben», vil heller ikke det forbigås i stillhet.

Ja, når dette leses, befinner jeg meg trolig ved foten av Dovrefjell.

Så får dere leve så inderlig vel, dere gode borgere av byen Vålebrua og andre venner og venninner rundt om i den vakreste av alle daler.

Jon Persen

(Gudbrandsdalens Blad, 1. mars 1901)

Vålebru

Byens plikt overfor berømte menn – og hva en journalist skylder sin by.

Hele tre byer i Tyskland har kjempet om å få Ibsen til å bosette seg der, og alle har vært stolte over sine berømtheter. Og sånn skal det være også.

Men nå har jeg noe å si dere, kjære borgere i byen Vålebru:
Jeg er også en av landets berømtheter, og har nå tatt opphold i deres gode by, og har bodd

her i lengre tid – uten at det hittil har blitt vist meg noen offentlig hyllest eller æresbevisning. Ikke for det – jeg er ikke det minste ærekjær – men jeg synes likevel det kunne vært en helt annen mottakelse da jeg forleden kom tilbake fra min utenlandsreise til Lesja og Dovre.

Dere viste ikke den minste oppmerksomhet. Det var akkurat som om jeg hadde kommet til en fremmed by og reist inkognito.
Tenk hvor stolt og selvsikker jeg ville blitt dersom hele byen hadde vært pyntet med flagg, musikken hadde spilt opp, og både damer og herrer hadde tatt imot meg med hurrarop og blomsterkasting da jeg steg av toget!

Hadde byen bare forstått å fremheve og hedre seg selv, ville den ha tatt imot meg på den måten. Og ikke bare det – byens fedre burde også ha arrangert en festmiddag i det største lokalet, med meg og stedets mest fremstående menn til bords. Hele natten kunne vi ha tilbrakt i taler, sang og glassenes klang!

Vi ville blitt begeistret, livlige i humøret og riktig opprømte – slik det sømmer seg for gode borgere av en by. Vi kunne skålt for konge, fedreland og broderfolk – og i den opphøyde stemningen selvsagt sendt et underdanig telegram til kongen og kronprinsen, og fått så nådige og rørende svar at selv nabobyen ville blitt grønn av misunnelse.

Dette ville kastet glans over byen! Men at det ikke skjedde, er nok delvis min egen skyld også. Jeg har jo heller aldri gjort noe særlig for å fremheve dere eller gjøre byen kjent.

Men det skal det nå bli en endring på.

I morgen skal jeg gå til gamle smeden ved nordre bygrense og intervjue ham. Han sitter inne med opplysninger om byens utvikling fra de første tider til nå, så jeg kan få skrevet byens strålende historie. Deretter kan jeg intervjue byens mange fremragende borgere, og skrive om alt som skjer her i vår gode by.

Jeg skal rose og fremheve byen slik at dere alle får god grunn til å være stolte av meg. Dette er sagt til herrene.

Men tillat meg samtidig å si noen ord til damene også:

Det kan ikke nektes at vi her i byen og omegn nå er rikelig forsynt med unge skjønnheter med moderne hårfrisyrer og yndige krøller ved tinningene. Man kan jo nesten eksplodere av ren elskov når man ser dem trippe nedover gatene!

Men akk – det er både trist og sant at mine aksjer står sørgelig lavt hos det skjønne kjønn her i byen.

Bare i går – jeg møtte frøknene Knap og Smelbak og tok dem i hånden for å hilse – men de rev den til seg igjen. Og sånn er de fleste. Det er til å fortvile over.

Men det er nok min egen skyld, for jeg er altfor simpelt og bondeaktig kledd. Jeg bruker ikke hvit krage, heller ikke mansjetter, og barten min er nok ofte bustete og uflidd.

Hvordan kan jeg da forvente å gjøre inntrykk på unge frøkener?

Men nå skal det bli orden på det også. Jeg skal se både fin og fornem ut.

I går leverte jeg vårfrakken min til farger Østby for å få den vasket og børstet. Den har fått en ruststripe tvers over ryggen som visstnok ikke kan vaskes bort, men det får man leve med – for det er vel som i andre byer: Det er kun utsiden som teller, og da får vi minne oss selv på at korsreven er mer ansett enn både kvitreven og raureven – selv om den ikke kan måle seg med blårev og sølvrev.

Jon Persen

(Gudbrandsdalens Blad, 2. april 1901)

Reiseskildringer

Gjennom Heidal til Otta. – Del II
Av Jon Persen

Det hører til sjeldenhetene at en mann med mine økonomiske forhold blir så gjestfritt og hjertelig mottatt på en skysstasjon. Ikke bare skulle mat og losji være gratis – det gikk heller ikke an å få betale for ølet jeg hadde bedt om.

Da jeg forlot Ellingsbø og ruslet nordover, måtte jeg flere ganger snu meg og se tilbake. Stedet rommet ikke bare en gjestfrihet som var de gamle nordmenn verdig, men gårdens yngste sønn hadde til og med vist et løvemot som kunne måle seg med de gamle berserkene – da han som ung gutt skjøt en storbjørn rett i hjertet, uten å skjelve på hånden, da den kom brummende mot ham med gapende kjeft.

En slik sønn kan Mor Norge med rette kalle sin egen tapre gutt. Og Sjoa, oppe ved Ridderspranget, kunne ha sunget sin seiershymne.

Med disse tankene i hodet kom jeg til Bjølstad, hvor jeg fikk en like hjertelig mottakelse, og ble værende i to dager. Gården er en av de største i Gudbrandsdalen, og har siden uminnelige tider tilhørt etterkommere av Harald Hårfagre.

Nå er det en enke som eier Bjølstad – og ikke bare det, hun eier også Tofte på Dovre, og har føderåd på Isum på Fron. Hun er som en dronning over et lite kongerike, og jeg må innrømme at jeg først syntes det virket meningsløst at én enslig kvinne skulle eie så mye av fedrelandets jord, mens tusenvis av borgere med familier knapt eier jordlappen de kan dekke med hånden.

Men etter å ha fått høre så mye vakkert om de kongelige tradisjonene enkefruen representerer, endret jeg mening.

På Bjølstad og Tofte har det alltid vært en urokkelig regel at alle – uten unntak – får gjestfri mottakelse, enten det er en stolt bonde eller den mest slitte landstryker. Det aksepteres ikke at noen går sulten eller tomhendt fra gården, og alle som trenger det får gratis husly.

Slekta har alltid vært human og hensynsfull mot sine husmenn og arbeidere. Det har ikke vært som mange andre steder, hvor utslitte arbeidere blir kastet på samfunnets store skraphaug – fattigkassa. Nei, alle som har lagt ned sin arbeidskraft på gården, får når de ikke lenger orker arbeide, et hjem der, god omsorg, og til slutt en verdig begravelse.

Marie Isum er svært nøye med at de gamle tradisjonene holdes i hevd.

Dette er så tiltalende at det er umulig å ikke føle stor respekt for denne Gudbrandsdalens egen Viktoria.

Det er kanskje ikke så mye mer å berette fra Hedalen, men én ting må ikke glemmes: Det gikk rykter om et dyr som i skumringen hadde vist seg flere steder i bygda.

Sporene i snøen var så store, fortalte en mann, at da han la lua si i dem, dekket den ikke på langt nær. Det var verken bjørn, ulv, jerv eller gaupe. Ingen kunne begripe hva slags dyr det var.

Men det kunne ikke være noe annet enn Fenrisulven som har slitt seg løs.

Det står jo i norrøn gudelære at det først skal komme tre strenge vintre. De har vi nå hatt. Deretter skal Midgardsormen og Fenrisulven rive seg løs.

Oppe i Muvannet hadde noen turister i fjor sommer sett en diger sjøorm, så stygg og stor at det ikke kunne være noe annet enn Midgardsormen.

Og etter det – da kommer Ragnarok.

Dog får vi håpe at katastrofen ikke bryter løs før jeg er ferdig med mine reiseskildringer.

Jon Persen

(Gudbrandsdalens Blad, 16. april 1901)

Skal Gudbrandsdølene miste både sin ekserserplass, sitt navn og sin fane?

Ingenting har vakt så stor harme og uro i Gudbrandsdalen som forslaget om endringer i den norske hærordningen.

Dette merkelige dokumentet går nemlig ut på intet mindre enn at dølene skal fratas både sitt navn, sin ekserserplass og sin fane.

Det anbefales at Stortinget vedtar at alle Gudbrandsdøler nord for Øyer (både linje og landvern) under sitt ærefulle navn (fra Svarten) skal overføres til Terningmoen og heretter kalles 3. og 4. kompani av Østerdalens linje- (og landverns-) bataljon. Dølenes historiske navn skal heretter bæres – foruten av Mjøsbygdene – av Løten, Hurdal og Romedal!

Vel skal Øyer, Fåberg, Gausdal og Lillehammer få lov til å utgjøre 1. kompani av bataljonen, men da må vi huske at de historiske tradisjonene nordfra nettopp slutter ved Øyers grense.

Øvingsplassen skal bli Gardermoen. Jørstadmoen legges ned som ekserserplass, heter det videre.

Ja, indignasjonen er stor, både blant de militære på Jørstadmoen og i landdistriktene. Og det er ikke til å undres over heller – for Gudbrandsdølene har de stolteste tradisjoner og den ærefulleste historien i hele Norden. Dette kan bevises historisk.

Slaget ved Bråvalla var en kamp mellom den sør- og nordgermanske stammen, på de sørsvenske slettene. Her var det dalens kjemperekker i kong Rings hær som avgjorde slaget til seier for den norrøne stammen.

På midten av 1600-tallet hadde svenskene inntatt deler av Trøndelag. Gudbrandsdølene, som ikke ville leve i et lemlestet fedreland, rykket da frivillig over Dovrefjell og jaget svenskene ut av landet igjen. Det var da bøndene brynet øksene sine, hvor enn en hær dro frem. Om det er Pillargurikampen og Kringen – om enn stumme, så uforgjengelige vitner.

I 1814, da strupetaket rundt vårt fedreland ble stadig strammere, og Christian Frederik reiste rundt i landet for å undersøke folkets vilje, var Gudbrandsdølene de eneste som frivillig møtte frem og tilbød krutt og bly til hæren – for land og frihet.

Gudbrandsdølene er den sterke jernslangen som til alle tider har sluttet seg trofast om fedrelandet i farefulle stunder – og er så avgjort verdige til å beholde sitt navn og sin heder.

Den nye hærordningen har som mål å muliggjøre raskere mobilisering, men ved å lemleste og splitte bataljonene, vil disse bli svekket, og de egenskapene som gir styrke til å tåle strabaser og møte døden med frimodighet, vil gå tapt.

Og for bataljonssjefen vil det bli hett nok. Det vil gå akkurat som med meg på Nysæteren: Den ene halvdelen av saueflokken var fra Lom, den andre fra Torpa. Aldri har jeg blitt så sårlendt og mager som den gangen. Troppene mine hadde ikke annet til felles enn merke-klaven.

Gudbrandsdøler og Østerdøler vil heller ikke ha annet til felles enn uniformen.

Skulle det bli en realitet at Gudbrandsdølene ble fratatt sitt navn til fordel for en sydligere og bløtere befolkning, da er det så sørgelig at bautasteinene kunne hatt grunn til å protestere – og kjempene ville uroet seg i sine gravhauger.

For øvrig vil Gudbrandsdølene aldri finne seg i å bli innlemmet i en historieløs, fanefattig bataljon. Imot dette må det protesteres – i Guds og folkets navn.

Gudbrandsdølene har til alle tider kjempet trofast for fedreland og frihet – og har fortjent å få beholde sitt navn, sin ekserserplass og sin fane.

Jon Persen,
trykt i Gudbrandsdølen

(Glommendalen, 3. juli 1901)

Krangel om Jon Persen.

«Gudbrandsdølen» på Lillehammer inneholder i sin leder i siste nummer en «oversikt» over de avisene som angivelig ligger i «personlige feider» med hverandre.

Naturligvis kan «Dølen» selv slå seg på brystet og si at den heldigvis lever i fred og fordragelighet med sin gamle kollega på stedet, «Tilskueren».

Vi hever oss over dette smålige kranglet fra Trangvik, som enkelte småaviser ser ut til å ha en tilbøyelighet for – mener antakelig avisa.

Men har «Dølen» i det øyeblikket den skrev nevnte leder, glemt sin kjære konkurrent oppe i Vålåbrua?
Så langt vi har kunnet observere, har disse to konkurrentene slett ikke ført noe særlig eksemplarisk fredelig sameksistens.

De har til og med gått så langt som å slåss om – Jon Persen.

(Samhold, Gjøvik, 17. august 1901

De uberømte – eller noen ord til trøst og oppmuntring for oss budeier og kvegrøktere.

Når jeg uten videre stiller meg i rekken blant budeier og kvegrøktere vil det nok overraske noen. Men saken er den, at jeg gjennom to år som omreisende har erfart at det er vanskeligere å omgås mennesker enn dyr – og jo mer dannet og kultivert et menneske er, desto verre blir det. Enten er det min egen skyld, eller så skyldes det at dyrene rett og slett er edlere og bedre enn menneskebarna – det skal være usagt. Men fakta er fakta.

I høst så det mørkt ut for meg. Smiger, alkohol og en god del tvetydig kritikk førte nesten til undergang. Jeg ble lei av hykleri og falskhet og lengtet etter å komme tilbake til sunne og solide forhold – og ikke minst til igjen å få omgås mine venner som aldri svikter: dyrene.

Etter en tid på leting etter en plass som buskapsgjeter, kom jeg til slutt til Aanrud – gården der dikteren Hans Aanrud er født og vokst opp. Her manglet det en til å stelle kyrne og gjete, og jeg var ikke sen om å ta på meg oppgaven – noe jeg hittil har klart til alles tilfredshet.

Nå er jeg altså kommet inn i en trygg stilling og har på en måte fått fast grunn under føttene igjen. Men – og det er merkelig nok – har jeg også trådt inn i et yrke som, til tross for sin hederlighet og store nytte, ikke har hatt særlig høy status. Vel arrangeres det budeiefester rundt omkring, der det deles ut premier og vi høster ros og smiger – da er vi, for en gangs skyld, som konger for en dag. Men også på disse festene kan det smålige sniket seg inn. I en bygd i Gudbrandsdalen hendte det en gang at en budeie ikke fikk utbetalt premien sin, fordi hun skulle gifte seg og dermed kun skulle stelle sin egen ku. Men å tro at en kvinne, fordi hun er forlovet, straks «selger kjæresten sin for en sølvskje», er en fornærmelse mot både våre rettigheter og følelser. La oss håpe slike hendelser snart er historie.

Men mine kolleger – selv om vår stilling er lavt lønnet og lite ansett, la oss ikke miste motet! La oss se idealet bak arbeidet vårt: det store og det vakre – nytten for folk og fedreland.

Vi kan kanskje ikke kalle oss samfunnsstøtter slik de store gjør det, men i og med at Norge ikke kan bestå uten budeier og kvegrøktere, kan vi med stolthet se på oss selv som en av de bærende søylene i samfunnsbygningen.

Vårt arbeid er både tungt og ansvarsfullt. Hver dag – også på helligdager – må vi stå på fra morgen til kveld, og i kalvingstiden går mang en natt uten søvn eller hvile.

Vi har fått et stort ansvar. Gårdens viktigste «departement» er lagt i våre hender. Og ettersom jordbruket er landets mor- og næring, hviler en stor del av fedrelandets velstand på vår flid, innsikt og omtanke.

Hvor vakkert og ærefullt! Og selv om tomhjernede folk har sett ned på oss, så får vi desto mer heder av dem vi betjener. Hver morgen i fjøset møter vi hjertelige velkomsthilsener – kuenes raut, sauenes breking og geitenes mekring er jo tillitsvotum av beste sort!

Når fjøset er rent, og dyrene feite og blanke, blir fjøsrommet nesten høytidelig. Og se bare hvor vakre kyrne står i rekker på sine båsplasser, i alle slags farger! De er så glade i ros og gode ord, og jeg holder mange begeistrede foredrag for dem. Jeg forklarer dem at selv om de står i tvang, så skal de ikke tro det er straff. De skal ikke ha fangekost – nei, mat og drikke skal de få, så mye de trenger.

Det skal ikke være så urettferdig som i statens nautefjøs, hvor de såkalte finere rasene får mer enn de trenger, mens flertallet sultefôres. Kua lytter og ser ut til å dåne av forbauselse – men jeg forklarer henne så godt jeg kan, at mennesker i dag står under dyrene når det gjelder naturlighet – og at de mektige spiser de svake, men på en annen måte enn i dyreriket.

Bjellekua kan man virkelig bli begeistret for – hun inntar jo en levende og viktig rolle i flokken, omtrent som ministrene i staten. Men selv om hun er viktig, får hun ikke mer mat enn de andre – og til hennes ros skal det sies at hun heller ikke rauter etter mer enn hun trenger.

Ja, vi har virkelig mye vakkert å glede oss over, vi som får stelle med dyrene. Hvor mye ungdommelighet, poesi og skjønnhet finnes det ikke hos ungdyra! Jeg er faktisk halvveis forelsket i ei kvige – kullsvart i fargen og med en krøllete pannelugg, minner hun om en

sydlandsk skjønnhet. Jeg kaller henne Frøken Italia. Med sitt lille, pene hode og små, spisse horn ser hun snobbete og fin ut – akkurat som en fornem frøken – men disse egenskapene er min kjære fri for.

Toårskvigene er ellers vriene å stelle. Dårlig høy og halm blir lett liggende igjen i båsen – og ofte sparker de bakover. Men vi får være tålmodige og bære over med det – disse unge fruene bærer jo sitt første barn, og dyra er underlagt naturens lover, de også.

Nei, vi husdyrpassere og budeier har sannelig en plass i samfunnet som er like stor, hederlig og skjønn som noen annen. Men det er jo også sørgelig: for selv om vi er blant de mest uunnværlige, er vi de minst ansette og dårligst betalte.

Men det er kanskje ikke så rart – det er jo vi, slike som oss, som må brødfø alle dem som tjener mer enn de fortjener, og alle dem som har store inntekter uten å gjøre noen nytte for verken fedreland eller folk. Disse snylterne på samfunnets kropp kunne vi tilgitt, hvis de i det minste – i takknemlighet – ikke hadde stått lavere enn dyrene. Men det er nettopp slike som forakter oss mest.

La nå det være som det vil. Vi kan blåse i det – og for eksempel speile oss i kuas store, troskyldige øyne. Der ser vi oss slik vi virkelig er, for kua kan ikke lyve.

Til slutt – en vennlig nyttårshilsen til mine kolleger rundt om i Norges vakre bygder og daler. La oss vie dyrene ikke bare våre evner og krefter, men også all vår omtanke og kjærlighet. Og det burde ikke være vanskelig å elske slike skapninger som er oss så hengivne og som alltid viser oss sin takknemlighet og kjærlighet.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 16. januar 1902)

Aulestads treskeverk – trukket av et nytt esel

Som kjent fraktet Bjørnson med seg et esel fra Italia da han vendte hjem til Norge for å ta fatt på kulturkampen. Men dyret passet dårlig til norske forhold og lot seg slett ikke kultivere – så det var ingen annen råd enn å sende det til hovedstaden. Og det er jo der alt slags rusk og rask havner, det som ikke lar seg foredle.

Stordikteren ergret seg selvfølgelig i det stille over fadesen, selv om han ikke lot det synes utad. Men han bestemte seg likevel for å rette opp tabben – og innføre i bygda en ny, utenlandsk og uprøvd drivkraft som til og med kunne fungere i mindre forhold.

I høst kjøpte han seg nemlig en petroleumsmotor og treskemaskin – av nyeste sort og med alle moderne forbedringer. Nå farer dette treskeverket rundt på gardene i Gausdal. Og jeg har fått ansettelse ved maskinen! Jeg kan ikke få fullrost denne motoren og maskinen godt nok.

Dere har vel lest om Mumle-Gåsegg, at da han tresket på kongsgården, sto støvet som en sky over hele tunet? Den gang var det tørkeår – da var det lett å skryte! Men her kommer Bjørnsons treskeverk og skal treske nå, i fuktige låver som ligner mest på en våt vaskefille. Og maskinen gjør jobben sin så grundig at det ikke er igjen et eneste korn i halmen med så mye som en snev av næring i seg.

Mye lo blir nå tresket på rekordtid – som ellers bare ville råtnet i låven. For treskeverket er så lett at det kan kjøres etter veier der en dampmaskin ville måttet snu.
Motoren er på 7 ½ hestekrefter, kostet 3500 kroner, og går jevnt og trutt – uten å stønne og pese som en storbydame i oppoverbakke. Den er ikke som de store dampmaskinene som stønner og piper bare de skal røre litt på seg.

En av de største fordelene er at den ikke er det minste brannfarlig. Den kunne like godt stå midt i låven – og det sier ikke lite! Dikterkongen ville selvsagt aldri ført en brannstifter inn i dalen.

Men – ingen i denne verden er feilfri. Og det gjelder også Bjørnsons nye esel. Det kan verken uttrykke seg på riksmål eller landsmål – altså: det har ingen dampfløyte å signalisere med. Men det har jeg ordnet opp i! Så fort jeg oppdaget mangelen, ringte jeg etter min gode gamle jegerlur, *Andvake*, som høres en mil i alle retninger. Med den gir jeg de nødvendige signalene under treskinga – og blåser revelje om morgenen og tappenstrek om kvelden.

Og du skulle sett oss når vi drar videre til neste gard! Jeg går først og blåser «Napoleons marsj over Alpene» i full styrke, mens maskinen durer og rister bak meg så folk tror det er et helt kanonbatteri på fremmarsj.

Ja, det er sånn det er med meg, Herr Redaktør: Den ene dagen kan jeg se ut som den ynkeligste sjel i hele dalen – og to dager senere er jeg plutselig ansatt i en av de mest ærefulle og aktede stillingene.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 4. november 1902)

(Denne historien ble også gjengitt i Buskerud Blad, 9. november 1902, og i Nordisk Tidende, New York, 27. november 1902)

Innkalling til samarbeid om oksedrift.

Østre Gausdals Landbruksforening

innkalles til møte lørdag 28. førstkommende
i kommunelokalet kl. 3 ettermiddag.
Til forhandling foreligger:

1. Henstilling fra Vestre Gausdals Landbruksforening om samarbeid med å få en feplass i Vestfjellet belagt med oksedrift fra begge herreder.

2. Likeså fra samme om å bevitne forbud mot å slippe andre enn godkjente okser på fellesbeitene i fjellet.
3. Amund Thallaug forteller litt om sin stipendiereise.

Otto Kalstad

(Lillehammer Tilskuer, 26. februar 1903).

Kanefart, moro, konsert og en svingom

(Skrevet av Jon Persen)

Trist hadde søndagen gått, så jeg gikk i knudret humør. Utpå ettermiddagen selte gårdsgutten Storrauen for å reise etter en vanntønne, idet han nynnet:
"Å kjøre vann, å kjøre ve', å kjøre jenta mi eia."

Men nå fikk vi annet å tenke på. Ekkoet på baksiden lyden av en så vill rammel og skrangel av bjeller ar en kunne tro, det var selveste Åsgårdsreien, som kom. Snart så vi en rekke med over 20 hester i fullt trav – trekkende med seg både damer og herrer.

De kjører nok jenta si eia de, sa jeg, og så tok jeg en kjelke og ruslet avgårde, for saken måtte da undersøkes.

Ved meieriet sto en masse hester og kjøreredskaper. Det viste seg å være Lillehammer Totalavholdsforening som hadde arrangert kanefart. En av deltakerne ba meg bli med opp på salen og ta et intervju, til dette ga jeg et unnvikende svar.

Jeg gikk opp til Fedjes skolehus, satte meg på kjelken, og i rasende fart bar det utover. Meierisalens vinduer var fylt med smilende og vinkende damer.

> Ja hun satte de vakreste jenter i rad, at følge vår idrett med smil og kvad.

Men nå, tenkte jeg, skal de ærede bydamer få se en idrett, som jeg visstnok er alene om i hele landet, nemlig å stå på hodet på en kjelke, som går i rasende fart nedover bakken. Som tenkt, så gjort. Men begeistringen og jubelen var overveldende. Det lød som en fjern torden fra salen.

Da jeg nede ved alfarveien hadde stanset og kommet meg på rette enden igjen, kom en hel flokk henrivende vakre frøkner springende nedover. Én tok kjelken, og de andre tok gutten mellom seg. Nå ble jeg ført inn som æresgjest – for nå hadde jeg gjort noe ingen hadde gjort før, sa de.

Oppe i salen sto tre unge henrivende blondiner klare til å oppvarte meg med kaffe, kaker og andre saker, og det gjorde det med slik elskverdighet, at jeg uvilkårlig måtte tenke på de tre gode norner, som i følge myten gyter urdavann utover verdenstreets rot. Det var ikke fritt for at også jeg gjennomstrømtes av ny livskraft, for det er underlig med kvinnen, hr.

redaktør. Intet legger lettere issørpe rundt ens hjerte enn den sure og uvennlige kvinnen, hvorimot den blide og vennlige nettopp er skikket til å oppildne til kamp og edel dåd.

Det er akkurat som med en Bjørnsonmotoren. Det er lampen, som skaper gassen eller drivkraften.

Etterpå ble det vekslet mellom taler og sang. Feidje var også innbudt og holdt en tale om, at avholdsfolkets moral pekte ut over død og grav. Han varslet også at felespilleren Odden skulle holde konsert der på salen kl. 8. Og hvis Lillehamringene ville overvære den, så skulle han nok tale med fyren, så det skulle bli råd med en svingom etterpå. Dette ble møtt med stor begeistring.

Så begynte leken. Valsemesteren fra Valseverket spilte både vals og andre danser, og nå svingte man seg taktfast i dansen. Alle samfunnslag var representert – til og med en overrettssakfører og en tannlege kunne sees på gulvet.

Snart var salen full til siste plass. Odden begynte å spille, og det gjorde han ypperlig. Han spilte både nasjonale leiker og slåtter, springdanser og hallinger – som inneholdt elvesus og fossedur. Ja, han tolket også for oss barnegråt og sang og lallen ved vuggen foruten kulokk, kuraut og bjelleklang. Alt ble møtt med stormende applaus – og det var fortjent.

Etter den siste livlige svingomen begynte Lillehamringene å bryte opp. Vårherres store buelampe lyste dem hjemover gjennom vinternatten.

Føret og været var nå nettopp skapt for utflukt. Man risikerte ikke å bli forkjølet, nei, da var det lettere å få seg en forelskelse på halsen.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 3. mars 1903)

Åpent brev til min beste venninne

Kjære «Bruna»!

Skilt fra meg er du dog ikke glemt. Jeg lovet deg jo også en gang å gjøre deg like berømt som «Rauen» og «Borken».

Det bor en skjønn sjel i et skjønt legeme, har ganske visst Platou sagt. Etter denne skjønne sjel i våre skjønnheter har jeg dog hittil skuet forgjeves. Så kom jeg til ditt hjem, «Bruna», og du ble min kjørehest, og noe skjønnere og bedre kunne aldri vært lagt i mine hender.

I begynnelsen var vi mistenksomme overfor hverandre. Du mistenkte meg for å være en tyrann, som ville slå deg, rykke og rive i tømmene og skjelle og smelle for alt og ingenting. Ja, du bet endog etter meg, når jeg spente deg på og av. Jeg på min side fryktet dine jernbeslått

bakbein. Det var heller ikke så godt å vite hva en slik ung seksårig villkatt «i Freias lette spann» kunne finne på.

Men hvor ble vi ikke gledelig overrasket av hverandre. Jeg erfarte snart at «Bruna» min overgikk alle jeg hittil har truffet (menneskene medregnet) i forstand, edelmodighet og høysinn.

Det er ingen risiko å rose deg for dine mange dyder, for du er ikke det minste forfengelig, og du blir ikke gladere i deg selv enn i meg allikevel.

Hvor jeg kom til å holde av deg, «Bruna»! Wergeland kunne aldri vært gladere i «Veslebrunen» sin. Du nærmer deg mitt skjønnhetsideal; du bruker verken korsett eller krølltang, og er fri for falske tenner, falskt hår og andre skrøbeligheter, som plager så mange av dine tobente søstre i denne verden.

Din hoveddyd tør dog være, at du er like stolt og vakker i arbeidssælen som i stassælen. Slikt er underlig, for dere hester regnes jo ikke blant fornuftige skapninger, så dere skulle ha evner til å se idealet bak deres virke, nytten for folk og land.

Din patriotisme og kjærlighet til hjemmet er rørende. Dette lar seg dog lett forklare. Du er sikker på å finne krybben full av gårdens egne uforfalskede produkter: slik ekte gudbrandsdalsk føde gir kraft, arbeidslyst, energi og øker fedrelandskjærligheten.

Innen menneskeheten, hvor man mange steder for en stor del bare må nøye seg med bykultur og dekketøy, vender mange seg med forakt fedrelandet ryggen.

Din klokskap og forstand er beundringsverdig. Når jeg lesste på, sto du og så til siden bort på lasset, og når det var jult og i stand, la du av gårde og gikk bestandig så stødig at selv om veien var nokså skakk og vrang, veltet ikke lasset. Jeg behøvde ikke å ta i tømmene. Det var bare å be deg gå dit jeg ville. Du lærte også snart navnene på de forskjellige hus og steder på gården akkurat som et menneske.

Når vi om morgenen reiste til ysteriet med melken, vakte det forundring at en slik hoppe kunne styres uten at hodet satt med tømmene. De visste ikke at det sterkeste tøylet er kjærlighetens makt, og hvor strålende vakre er ikke disse med frihetens farger.

Men om du gledet deg i mitt vennskap, hadde jeg ikke mindre bruk for din kjærlighet. Når jeg spente på deg og greide den lange manen bort fra bogringen, var det så morsomt å få slå armene om den vakre halsen din, og det var da ofte at jeg klaget for deg både over innbilte og virkelige fornærmelser. Du spisset ørene, men svarte kun med leppene. Det var som om du ville si meg at slikt smårtteri ikke er noe å bry seg om; du var "Bruna", og jeg var Persen, likegyldig hva folk sa og mente.

Men at du var «Bruna»; jeg må dog tross alt ha medlidenhet med deg. Du er nå, som du selv vet, i velsignede omstendigheter og går der tung og tusler og puster. Dette, min venninne, er dog ingen ulykke, men derimot så hederlig at du i likhet med dronning Ragnhild godt kunne gå i vakre drømmer om ditt avkom. Men det er ikke å tale om; dere avlshopper er likeså

dumme som kvinnen. Hun ser heller ikke det store skjønne i å være hustru og mor og få bære fedrelandets fremtid under hjertet.

De egenskaper som her er nevnt, «Bruna» mi, er kun menneskelige – men nå kommer jeg til å ane noe guddommelig hos deg.

En usedvanlig kald dag frøs jeg i den grad fordærvet beina mine, at jeg ble liggende i hele tre dager uten å få sko på. Den fjerde dags morgen spente jeg på deg for å reise med melken; men oppover til Fougner er det meget bratt. Det falt meg dog ikke inn å plage deg til å trekke meg; jeg hinket kun ynkelig baketter. Du ventet tålmodig. Til slutt var det umulig å få deg frem. Du ble stående, og humrende så du bort på lasset. Jeg forsto nå at du ville jeg skulle sette meg på, og nå la du av sted i smått trav oppover de bratte bakkene. Kort over ditt høysinn og din edelmodighet tok du deg ut som en gudinne, mens din lange man falt som gyldne faks utover den stolte manke.

Men du underbart vakre «Bruna», hvordan kunne du forstå noe som så vanskelig går inn i menneskehetens bevissthet, nemlig at en vanfør har vanskeligere for å komme frem i livet enn en som ikke mangler noe. Og hvor godt gjør ikke en slik handlemåte. Bestandig nå, når motgangens strømmer møter meg for sterkt og motet er nær ved å synke, viser din stolte brune skikkelse seg for mitt indre øye, og med det halve av luggen festet bak det ene øret ser du liksom så energisk ut, manende meg til fortsatt kamp for en fri og uavhengig stilling i min bitre livskamp.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 4, juni 1903)

Den politiske situasjonen – speilet blant de firbeinte

(*Etter «Gudbrandsdølen»*)

Bjørnstjerne Bjørnson og det nasjonale samlingspartiet. Castberg og sosialistene.

Valgkampens dønninger rullet helt inn til fjellbygdene. Hele flokken skulle jo slaktes, og selv E. Enge hadde med sitt lite gjennomtenkte selvforsvar lagt mørke skygger over egne utsikter.

Cromwell renset sitt parlament – bare hans puritanere fikk slippe inn. Kameraderiet på samfunnets høyder hadde ført til forfall, het det helt opp til oss. Jeg spratt opp av glede. Hvis det nå var slik at det var de uprøvde, men kloke og dugelige som skulle representere folket, da var vi gjetergutter de rette. Det var jammen på tide at vi fikk plass på Stortingets benker. Dikterkongen fortjener takk!

Nå visste jeg også hva storoksen min, som jeg har kjærere enn noe annet dyr, skulle hete. Han er brun som en bjørn, med en stjerne i panna, og sønn av oksen Bjørn – det måtte jo bli Bjørnstjerne Bjørnson. Og om noen okse noensinne har fortjent et æresnavn, så er det han. Med veldige horn og bred panne ser han ut som en ekte stortingsmann – og hans rauting runget som lurtone over fjelldalene. Kampstilen hans hadde blitt ordspråklig: han

slapp aldri taket, men stanget heller aldri bakfra, som filleoksene gjør. Reisen hans rundt sætrene med brøl og rauting var en begivenhet.

Castberg må også nevnes – men ikke den statsadvokaten altså. Nei, denne livlige fyren fikk navnet sitt etter at en sinna geit en gang kastet ham utfor et berg. Han er en vanlig bukk, snøhvit i pelsen med langt og fint ragg, og skjegget er så langt at han ser eldre ut enn alle de andre.

I fjor gjorde bukken en riktig sosialistisk gjerning. En fattig husmann slepte på en tung sekk med korn. Castberg snek seg etter, bet hull i sekken, så innholdet rant ut, og fulgte så etter og åt kornet som rant ned. Det tok han som betaling for å ha «lettet» byrden for den fattige mannen.

Etter hvert så jeg alle bevegelser blant mine undersåtter i lys av den politiske situasjonen. Toftflokken, som er rødfarget og vil hjem om kvelden, var det gamle, ærlige Venstre. Geita var sosialistene, og en svart bøling som ville ligge ute – det var det uforbederlige Høyre.

Like fullt viste jeg meg som en ekte og ærlig demagog. Skulle vi over en elv, tok jeg bare et par flate steiner og skrapte på dem og gikk foran – akkurat som partilederne gjør med programmene sine. De lover stort og bruker flotte ord. Dumrianene trodde det var brød, og når jeg var trygt over, kunne steinene kastes.

Uansett hvilken snedig taktikk jeg brukte, kunne jeg ikke hindre partidannelser. Geita slo seg sammen med Toftkua, og med Castberg i spissen hoppet hele flokken over gjerdet og inn på lykkja.

Jeg holdt mange foredrag mot disse elendige sosialistene – som ikke en gang kunne respektere eiendomsretten, og som trodde at frihet betyr å ødelegge fremtidens matfat.

Men en overraskelse ventet: storoksen Bjørnstjerne Bjørnson begynte å holde igjen kyrne ute på beite. Det gikk særlig utover de ungnautene og de høstbære. En kveld hadde hele fantasifølget lagt seg til ro på Salmagerplassen. Uten meg selv av sinne ropte jeg:
– Hvem der?

– Det nasjonale samlingspartiet, rautet hele flokken.

– Er dette nasjonalt? ropte jeg med tordnende røst. – Ikke å ville hjem om kvelden?

At storoksen, som har fått salt av mange fremmede hender, ikke lenger vet hvor han hører hjemme, det får vi kanskje unnskylde. Men dere – dere som aldri har vært utenfor havnehagen, dere burde i det minste vite at man skal tilbake til sætra før kvelden.

Likevel, det er ikke dumt av høstkalvene å holde seg til Bjørnstjerne Bjørnson. Sånn er det jo i politikken også – mange som har Stortingsmann i magen, er født sent på året. Det gjelder bare å ikke ta det for rolig. Men det er farlig å løpe for fort også – det kan gå som med Lingjerde og hans drektige hoppe, som ikke nådde frem i tide.

Skulle Cromwell igjen få for seg å rense Stortinget, og det blir spørsmål om min politiske trosbekjennelse, kan jeg oppsummere den slik:

1. Jeg er ikke imot sparsommelighet i statsbudsjettene – så lenge det ikke går ut over meg selv.
2. Jeg har ikke noe imot forhandling, så fremt det er sant at den gulbrune storoksen – som i århundrer har angrepet oss eller stått med hornene klare – nå har forandret seg. Jeg kan godt stå sammen med puritanerne, slå ham mellom hornene og klappe ham på halsen. Men skulle han bli sinna igjen – da finnes det ingen bedre til å steine slike gærninger enn vi gjetergutter. Det fikk Goliat erfare.
3. Når det gjelder folketrygden, er det vanskeligere å uttale seg. Men som kvegrøkter har jeg erfart at når man én gang har løftet på en okse, vil den ikke reise seg selv igjen. Da må du løfte hver gang. Og løftede kyr – dem har vi nok av i dette landet fra før. Jeg har lært at det er best å stå på egne bein – selv om de er skakke.

Det er min politiske trosbekjennelse.

Jon Persen

(Valdres, 19. september 1903)

Å reise sitt eget minnesmerke

Av Jon Persen

VI.

Akerbrytertanker – Den store bestefar – Hans ankomst i himmelen – Chicago-utstillingen, eller livet etter døden og graven

Når jeg så utover de velstelte gårdene rundt omkring, ble jeg grepet av underlige tanker – stolte, men også litt vemodige.
Hva slags æresbevisning har egentlig blitt gitt til dem som har ryddet denne jorden, dyrket den opp og med sitt slit skapt denne frodige og blomstrende bygda?
Akk – dessverre må det sies med skam: ingen.

Først har de slitt som treller under høvdinger og lendmenn, så under adelen og presteskapet, og nå under storbønder. I alle tider har disse uunnværlige menneskene måttet nøye seg med det enkleste av mat, den minste betalingen – og det mest uforskammede av alt: de har helt til det siste fått høre at de "bare er enkle folk". Ja, de har hørt det så ofte at de har begynt å tro det selv.

Å, du store rekke av idioter, så tett og dum du er i både mengde og tanke!

Nei, hør nå her, dere Norges stolteste og mest nyttige helter – dere uberømte, både de som hviler under torva og dere som ennå kjemper deres utakknemlige tilværelse over den:
Ingen kjemperad har etterlatt seg en større rikdom for folk og land enn dere. Resultatet av deres slit er grunnlaget for all kultur, velstand og all nyttig virksomhet her i landet.

Man har sagt at kapital er «krystallisert svette». Men oppdyrket jord er mer enn det – den er det uforgjengelige, det rustfrie, det som ikke kan stjeles. Selv om landet ble hærtatt, ville denne evig nærende moderjord fortsatt kunne mette Nora sine sønner i frihetskampens tid.

(Begynnelsen av denne artikkelen er gjengitt i Del 1 av boka under overskriften:

Bestefar død og jeg fikk ikke være med i begravelsen).

(Gudbrandsdølen, 17. mars 1904)

Til begge herredsstyrer i Gausdalsbygdene!

For Vestre Gausdals Landboforening har jeg nå reist rundt i bygda med en liste til dannelse av en oksedrift, som er tenkt lagt inn på feplassene kommende sommer.
83 okser er tegnet i Vestre Gausdal, og ved en agitasjonsreise i Østre Gausdal har jeg også oppsøkt og fått lignende antall der i bygda. Imidlertid ble to av de plassene jeg tenkte å benytte for min oksedrift bortleid, og betingelsene er vedtatt av leieren.

Vi har nå kun Skytterbuplassen igjen til eget bruk, som det finnes hytte på. Dette er vel en utmerket fin vårplass, men høyfjellsplasser er også nødvendige.

Mine blikk vendtes da mot Langsuen og Vesterheim, som muligens kunne være ledige, ettersom disse lå ubenyttet forrige sommer.

Men så får jeg høre at Fåbergs interessentskap for hingst annonserer, at hvis det meldes et stort nok antall hopper, akter de å benytte plassene også kommende sommer.

I kraft av min stilling i spissen for 150 Gausdals-okser finner jeg meg nå både berettiget og forpliktet til å fremsette følgende spørsmål til besvarelse snarest mulig:

1. Hvor lang er leietiden for Langsuen og Vesterheim, og på hvilke betingelser er plassene bortleid?
2. Hvor mye betaler leierne for plassene, når disse ikke benyttes, men allikevel er bortbundet?
3. Er ikke leiekontrakten brutt fra leiernes side, så nevnte plasser blir disponible for oss Gausdøler kommende sommer?

De ærede herredsstyrer gjøres oppmerksom på, at det er av største viktighet å få disse spørsmål besvart snarest mulig, så det kan bli klarlagt om vi har havneganger for vår egen oksedrift eller ikke kommende sommer.

Ærbødigst
Jon Persen,
Vicekonge av Vestfjeldene.

(Gudbrandsdølen, 2. april 1904)

Et ultimatum

Vi, Jon Persen, visehøvding over Vestfjeldene, hertug av Rævsjø og Nonstjernene, Torstjern, Skytterbuli og Fosbekken, greve av Salmagerli, Skjelbrei og Revsjøplassene, samt Langsuen og Vesterheimen, arvefyrste over Slien, Leppe, Nordbuen og Vestmjøs,* gjør herved kjent at vi har fått vite at det i de siste årene har foregått en grov rovhamning på våre beiteområder. Bønder fra andre bygder har ulovlig trengt seg inn og oversvømt våre beiter med storfe og sau, og til og med jaget bort våre egne hesteflokker

Vi har derfor vervet en bataljon okser fra våre brødre i Gausdalsbygdene, som kommende sommer vil bli sendt til noen av de mest utsatte områdene for å beskytte dem mot fremmede inntrengere. Dette krigerske tiltaket er helt nødvendig. Og det retter seg særlig mot én storbonde, som jeg nå utfordrer til kamp. Han har i en årrekke overfylt våre fjellbeiter med sine dyr, og det så hensynsløst at det minner om hvordan hunerkongen Attila herjet.

Leseren kan tolke dette som de vil – enten som en bestemt person, eller som en fingert figur, hvor fekarenes sletteste egenskaper er samlet.

Ja, konge Attila, det er godt kjent hvordan du i fjor ulovlig herjet i andres beiter. Du drev storfe på tvers av Gausdal og Valdersgrensen, og kom så østfra inn i Vestfjellet med en stor fedrift og rundt 600 sauer. Først gikk det ut over Frons Vestfjell – beitene Svarttjernhullet, Kruskrav og Skriurusten ble snaugnaget. Den stolte “Dalegudbrand” og hans fruer måtte klare seg med fangekost i flere dager på grunn av deg.

Visehøvdingen i Fronsfjellet og Hingstens formynder slo i bordet og svor at dette skulle få dette skulle bli deg en kostbar affere. Men ingenting skjedde. Så dro du inn på ditt eget territorium en stund, for siden å havne i Gausdalsfjellene.

Denne rovdriften er i seg selv opprørende – men den hjerteløse behandlingen av dyrene dine er enda verre. Vi har alltid sett vennlig og kjærlig behandling av dyr som en av de høyeste verdiene, og vi vet hvordan du behandler de stumme.

Mange drivere koster penger, og for å spare arbeidskraft lar de dyrene på en måte lemleste. Gamle kyr er glade i hjemmet sitt, drives hardt og blir fortvilet og ulykkelige. Det går særlig utover de gamle dyrene. De må enten slepe på stokker, eller de blir "hardbindet". Begge deler er dyreplageri, men det siste er helt forkastelig.

Å “hardbinde” betyr at man knytter en tynt tau hardt rundt hasen på det ene bakbeinet, slik at senen klemmer inn i leddet og lammer foten. Dyret må da humpe på tre bein og slepe det fjerde etter seg.

Det er til og med pålitelig fortalt at to av dine kyr, konge Attila, gikk “hardbundet” hele sommeren. Tauet skar seg så dypt inn at det grodde hud og hår over. Å se din buskap gå forbi setrene med skadde og lidende dyr har brakt tårer til mange budeiers øyne. Det går et rop gjennom hele Gudbrandsdalen over den hjerteløsheten dere viser dyrene.

Kort sagt, konge Attila: Hvis du og dine ikke slutter med å plyndre våre fjellbeiter og mishandle dyrene, kommer dere til å bli anmeldt for dyreplageri. Og det mangler ikke på vitner!

Til slutt vil vi også uttrykke vår store misnøye med at dere i Gausdal fortsatt ikke har svart på de tre spørsmålene som ble stilt i "Dølen" for en tid siden. Men siden vi likevel har fått tilstrekkelig beiteplass til okseholdet vårt, kan vi la den saken ligge.

I visshet om at dere heretter vil avstå fra å leie bort beiteplasser i Vestfjellet til fremmede, forblir vi deres, brødre på begge sider av Kjølen (Bødalskjølen), med kongelig velvilje og nåde.

Jon Persen

*Våre 14 feplasser i Vestfjellet.

(Gudbrandsdølen, 11. mai 1904).

Den nå skutte bjørnen i Vestre Gausdal – en beretning

Av Jon Persen

Vestre Gausdal har alltid vært bjørnens hovedkvarter her i landet. I løpet av det siste tiåret har det blitt felt ikke færre enn 17 bjørner her i bygda. Mange har sikret seg udødelig ære i disse bjørnejaktene – ja, selveste kronprinsen har sanket sine laurbær i et av disse felttogene.

To ganger tidligere har det blitt felt tre bjørner på én gang – imponerende nok – men nå er selv den rekorden slått. Det store slaget i Svadsum kan regnes som bjørnens egen Sedan, det første store nederlaget skogens konge har lidd her i landet i manns minne.

Men før jeg beskriver denne glimrende seieren, må jeg gi en kort redegjørelse for krigens forhistorie.

Jon Myklebø og hans husmann Jon Aasen er begge erfarne jegere og pleier ofte å jakte sammen. Fredag kveld før pinse la de begge ut på jakt mot Baklien for å lokke tiur på leik. Borte ved Grinjudalen ble de vitne til et merkelig snøras, som hadde gått utfor et 20 meter høyt berg. Til sin store overraskelse oppdaget de at raset endte i sporene til en diger bjørn, som hadde reist seg opp og luntet videre.

Altså hadde Hans Majestet selv gjort seg skyldig i et aldri så lite fall – enten av klønethet eller ren glede, hvem vet. Men underlig er det uansett. De kongelige faller alltid bløtt og uskadet, mens småfolk kan slå seg for livet ved bare ett feilsteg.

Å følge etter bjørnesporene var det likevel ingen av dem som vurderte. Det er en kjent sak her i bygda at det er nytteløst å jage enslige hannbjørner om våren, særlig på hard snø. Hadde det derimot vært ei binne med unger, ville det vært en helt annen sak.

De ble i stedet enige om å utsette tiurjakta til 2. pinsedag. Men Jon Myklebø ble forhindret og kunne ikke bli med, så Jon Aasen tok med seg svigerfaren Jon Aspebakken – en gammel energisk jeger, som for øvrig minner sterkt om general Cronjé.

Oppe i Lien glemte de snart tiurjakta. Friske spor etter ei binne med unger avslørte noe langt mer spennende. Snart hørtes også et voldsomt leven – hvining, brumming og kjefting. Det kokte nok i begge to, men hva skulle de gjøre? De hadde kun haglegevær og ikke engang kuler. De måtte vende tilbake til Myklebø og rapportere at bjørnefamilien holdt til inne i Baklien.

En lynrask offensiv måtte til, men ettersom mørket snart falt på, ble det bestemt å vente til neste morgen – da kunne også Myklebø bli med. Nå var det tre Jon-er i krigsråd – det rene joniske forbund! Selv om det var Myklebø som satt med strategien og generalegenskapene, ble det likevel den unge Jon Aasen som kom til å spille Cæsars rolle i dette triumviratet.

Utover kvelden la de snedige planer mot kongehusets liv. Det ble også diskutert om Myklebøs gamle jakthund «Fin» skulle få bli med. Han hadde vært med på hele 64 elgjakter, og var en solid kar som forstod seg på farens alvor.

Men eieren protesterte: Fin var ærlig, grei og trofast, men slett ikke egnet som bjørnehund – han var opplært til å følge elgspor, og ville være hjelpeløs mot bjørn. Dessuten var Fin for ærlig – han ville konfrontere bjørnen rett fram og bli knust. Det ble derfor bestemt at Peder Nergaarden kunne få være med, med sin gårdshund «Barfod» – en langt mer skranglete, men snikende type.

Tredjedags morgen var krigsstyrken samlet på Myklebø, klar for avmarsj. Før de dro, overlot Jon Myklebø sitt doble gevær – med ett løp rifle og ett løp hagle – til Jon Aasen. Haglpatronene inneholdt svanehagl – som han spøkefullt kalte «barnebillettene til de evige jaktmarker».

At Myklebø overlot det beste våpenet til sin husmann var en storsinnet og nesten kongelig handling – minnet om Olav Tryggvason, som under kampens hete delte ut nye sverd til sine menn.

På Hæsengvolden sluttet også veteranen Martin Holen seg til. Han hadde skutt en bjørn på 400 meters hold i Dørdalen, og hele troppen besto nå av erfarne bjørnejegere. Aldri hadde en farligere bande av insurgenter rykket frem mot kongehusets bastion.

Jon Myklebø, Jon Aasen og Holen ble postert på nøkkelsteder for å stanse eventuell retrett. Jon Aasen og Peder Nergaarden skulle danne angrepsstyrken.

Snart hørtes igjen den redselsfulle lyden – sterkere og mer gjennomtrengende enn kvelden før. Binna knep kjevene sammen i raseri og laget en hvessende, knekkende lyd – som når man presser en kvist mot en sirkelsag, sa Aasen senere.

De kom frem til en rabb med god utsikt, og fikk øye på bjørnen. Den nærmet seg, kastet snø til værs med labbene, og stanset brått – bare 100 meter unna. Hun reiste seg opp med

labbene på snøkanten, krummet nakken, og det så ut som en manke rullet fremover. Da hun fikk øye på jegerne, blåste hun gjennom nesen så det pep.

Der stod hun – Herkules selv, vaktsom og vill – fremmanet av den sterkeste kraft: morskjærligheten.

Men hva hjelper naturens mot og krefter mot menneskets skytevåpen?

Jon Aasen tok sikte på hodet og fyrte av. Binna spratt straks opp på bakbeina, stupte forover, rullet, reiste seg igjen og falt – død, sammenkrøllet ved en granlegg. Hunden Barfod ble så skremt av synet at han forsvant som en pil gjennom lien, svømte over elva og spurtet hjem til Nergaarden, hvor kvinnene skjønte at noe alvorlig hadde skjedd.

Det viste seg at hodet ikke var truffet – men skuddet hadde gått gjennom bogpartiet og ut på andre siden.

Så var det ungene. Ingen steder å se dem. Aasen lette rundt – og fikk plutselig øye på noe som rørte seg oppe i ei furutopp. Jo, der hang de – tre søte små! Den ene lå med hodet lent koselig mot en kvist og solte seg.

Aasen tok sikte og fyrte løs – en jamrende pipelyd hørtes før en av ungene falt ned, død. Et nytt skudd sendte neste ned, tumlende fra kvist til kvist. Da han skulle ta den i nakkeskinnet, glefset den – men et spark gjorde slutt på det.

Den siste ungen ble hengende fast i noen greiner, og måtte ristes ned. Myklebø kløv opp i treet og ristet så kraftig at den tredje ungen falt.

Fire bjørner var altså felt – og det merkelige var: Binna hadde trillinger! To svarte, en grå. Jeg som selv er trillingsønn kan ikke begripe det – men det finnes mye merkelig i verden. Ja, hele denne jakta er én eneste stor underlighet – for det regner ikke akkurat bjørnunger fra furutrær i Svadsum hver dag.

(Gudbrandsdølen, 7. juni 1904)

(Denne hisltorien ble gjengitt i Hamar Stiftstidene, 18. juli 1904, i Samhold (Gjøvik), 19. juli 1904, Gjøviks Blad, 21. juli 1904, Indtrøndelagen 17. august 1904).

Storbjørnen i Gausdal

Tar først sau – og jages så på flukt av oksedriften
Av Jon Persen

Ingen må tro at vi er blitt kvitt bjørnene selv om fire av udyrene nylig ble felt. Tvert imot – det er sannsynligvis selveste storbjørnen, han som falt ned fra fjellet i Grinjudalen, som nå har gjort seg gjeldende igjen.

Den 30. juni tok jeg en tur til fjells for å inspisere oksedriften. På Sønstegardssetra hadde bjørnen dagen før tatt to sauer – den ene var bjellesauen. Begge tilhørte Martinus Stubberud i Auggedalen, som har seter der oppe. Geitene ble så skremte at de lå borte hele natten, og et lite lam som hadde mistet moren sin ble funnet sammenkrøpet oppe i steinura.

Stedet for udåden var Aangsjøfjellet. Da jeg gikk forbi, ønsket jeg inderlig at røverhøvdingen skulle våge seg inn i oksedriften – da ville han nok få kjenne på klauvene.

Og denne gang skulle jeg for én gangs skyld få bønnhørelse.

Vår gjeter hadde hittil ikke vist seg å være oppgaven voksen, så jeg måtte bli værende på Leppe fellesbeite i flere døgn for å innvie ham i gjeterlivets hemmeligheter.

Flere ganger så vi et stort mørkt dyr oppe på fjelltoppene, hvor det fra sin høye utsiktspost holdt øye med oksene. Det var ingen ringere enn skogens konge og viddenes hersker – bjørnen – som satt der oppe og lengtet etter oksestek.

Så, lørdag kveld 2. juli, sto jeg og gjeteren på en høyde og skuet utover. Ungoksene kom i små flokker, rautende mot plassen, mens storoksene tok det med knusende ro. Solen kastet blåaktige stråler utover skyene, og den første okseflokken stoppet brått og snuste i været.

«Sola trekker regn, og oksene trekker luft,» sa jeg til den alltid motløse gjeteren. «Snart blir det regn, og da får vi fin havn, og lettere blir det å jage oksene.»

Knapt hadde jeg sagt det, før den fremste flokken satte av gårde med voldsomme brøl og halene i været. Oksene kom i full fart fra alle kanter, skrikende og med tungene ut av kjeften. Snart fôr hele driften frem og tilbake over Leppeplassen, som i kokende bevegelse.

Men hva var det vi så? Et stort mørkt dyr lekte seg midt blant oksene – først på bakbeina, så hoppende høyt over oksenes rygger! Til slutt sprang udyret i lange byks mot vestre Leppvatnet, forfulgt av de rasende oksene. Det stupte så voldsomt ut i vannet at det gikk en stund før det dukket opp igjen, og svømte så over – mens de stolte seierherrene ble stående igjen ved vannkanten, brølende med senkede horn.

Det hersket ingen tvil: Dette var røverhøvdingen fra Aangsjøfjellet, og han var nå jaget på flukt. Da han steg i land på andre siden, ble vi enda sikrere – han var så rasende at han strekte seg over seg, slo framlabbene sammen, rev opp torv, kjerr og stein og kastet rundt seg. Deretter labbet han tilbake mot Aangsjøfjellet, sannsynligvis for å spise restene etter Stubberuds sauer.

Han kom for å hente seg oksestek – men fikk oksehorn i stedet! Og det mest bemerkelsesverdige med dette slaget var at generalstaben – altså storoksene – ikke deltok. Det var oksedriftens rekrutter, ungoksene, som vant denne glimrende seieren alene og uten ledelse.

Det kommer av at de store alltid er de lateste – og har et ubegripelig godt hjerte for mat.

Men storoksene bør likevel ikke klandres, og slett ikke bjelleoksen. Jeg kjenner ikke til noe, verken to- eller firbeint, som jeg har så stor respekt for som ham. Han kommer fra Blihovde i Østre Gausdal, er seks år gammel, premiert og har et imponerende ytre – men er likevel kjælen og godmodig.

Ved å stange over ende alle som har opponert mot ham, har han gjort seg fortjent til navnet *Stang*. Han er oksedriftens forsvarsminister og regjeringssjef. Og en mer norsk regjering finnes ikke! Ja, hans bondekulturelle norskhet har vært så markant at han har blitt arrestert flere ganger på sanatoriet – for å ha gått der og brølt mot bykulturen.

Men *akkurat det* om bjelleoksens norskhet må du ikke ta inn i avisa, redaktør! For da kunne snart Sigurd Ibsen komme og lure bjella av ham. Og det ville være ergerlig, for det er jaggu morsomt å ha en så ekte norsk regjering for en så kraftfull og handlekraftig ungdom som vi nå har inne i Vestfjellet, lel.

(Gudbrandsdølen, 14. juli 1904)

Åpent brev til "Gudbrandsdølen", eller et 10-årig takknemlig tilbakeblikk.

Heltemodig kamp – sladderlavinen – snobberud skysstasjon – den grønkledde og hofftrollet – folkevond på redaktørens kontor – en høymodig handling.

Av Jon Persen

Nå i begynnelsen av det nye året har jeg hele 10 års velgjerninger av "Gudbrandsdølen" å være takknemlig for, og jeg ville være et utakknemlig kreatur om jeg ikke nå sendte bladet og redaktøren en offentlig takkeskrivelse. Og det kan nok hende at jeg samtidig plikter å komme med en redegjørelse om visse foreteelser og især om grunnen til min siste Lillehammertur.

Som kjent har det nå gått en stor sladrelavine over landet. Norges flinkeste landmann, direktør Hirsch, ble sladret ut av sin stilling, og lufttrykket var enda sterkt nok til å kaste en statsråd ned av taburetten. Lavinen tok fart nedover, og det kan se ut til at flere av våre beste menn skulle sladres ihjel.

Jeg håpet dog å være for ubetydelig til å bli rammet, men tok feil. På grunn av en sjalu ektemanns fikse ide, at hustruen satte meg høyere enn ham, løp på høstparten de skammeligste rykter om meg i bygden, hvilken løgn og forbannet dikt, og det verste var at opphavet vanskelig kunne nås.

Jeg var fortvilet nær av sorg og harme og sto vergeløs. Og nå kunne jeg ha sett fremtiden forhåpningsfullere i møte enn noensinne før. På midtre Olstad hadde jeg med egne krefter brutt opp 1½ mål åker i et fryktelig ulende. Det var tungt for meg, som kun er henvist til å stå på knærne under arbeidet, mens jeg opplivdes dog av den stolte tanke, at dette arbeidet var minst like hederlig og patriotisk som Garibaldis kamp for Italias enhet. Det var nemlig om å gjøre å slå sammen to åkre. Oksen Apis kjøpte jeg av Iver Olstad til slakt, og enda ble der tilovers noe til hus og ved for vinteren. Jeg kunde nå ha utsikt til å vederkvege meg ved

kjøttgrytene i stedet for som andre arbeidsløse gå og forvente, at der skal regne manna ned fra himmelen.

Så var det min garderobe om å gjøre; men ettersom du, hr. redaktør, har holdt meg med klær i flere år, turde jeg nå også regning på din hjelpsomhet. Alt kunne ha sett lyst og godt ut for meg, bare ikke denne menneskehetens tiger sladderen hadde begynt å slikke meg om hjerteroten med sin skarpe tunge.

Over midten av oktober var jeg ferdig på Olstad, og jeg gjorde da kraftig innhugg i en ny akkord på Ulven; men dette ble et riktig vinterfelt-tog. Uti i november var det nokså kaldt og især om morgenen; men jeg var allikevel på arbeidet kl. 4 om morgenen og gravde i måneskinnet; for sorg og harme over sladderen jog søvnen bort fra mine øyne.

Det var også noe annet, som trykkede meg. Som du selv vet, hr. redaktør, kan jeg ikke, slik som Napoleon, at jeg er vant til å sove på valplassen, det vil si, at alt jeg hittil har stilt meg i spissen for, har gått seirende gjennom og blitt til lykke. Således ble også landboforeningens oksedrift en slags seier for meg, for så vidt at det ble oksedrift, men på grunn av forskjellige omstendigheter, som jeg ikke var herre over, ble denne kun en mindre heldig spekulasjon. Ja, en okse er enda ikke kommet til rette igjen ennå. At jeg skulle ha stått i spissen og fremmet noe, som kun ble av tvilsom lykke for Gausdalsbygdene, og ovenikjøpet være den indirekte årsak til, at en stakkars okse ynkelig skulle krepere av hunger og kulde mellom fjellene var uutholdelig å tenke på.

Det var derfor ikke et under, at da jorden ble frosset, og jeg i likhet med «Tordenskiold» på Mjøsen måtte legges opp i uvirksomhet, drog til Lillehammer. Nå drakk jeg mer vedholdende enn noen gang før. For det første gjaldt det nå om å søke selvforglemmelse, for det annet var det absolutt nødvendig å sette folkesnakket i en annen retning. Det fulgte over en slags lynavleder for sladderens gjennomtrengende metoder, så disse skulle ramme mer i utkantene av hjerteregionen.

Hvis bare de ærede damer, som etter forlydende skal ha talt mine trinn over samlagstrappen, hadde visst om min hjertelidelse, så hadde de nok ikke omtalt med slik forakt dølaguttens stigen over nedverdigelsens terskel.

Det var også noe annet som hadde brakt meg i krigsstemning. Jeg hadde nemlig møysommelig gjennomsøkt den samme bitre skole, som fredelige okser, når de blir folkevonde. Når oksen om sommeren slippes med bølingen på sæteren, er han bare godmodighet og elskverdighet, sæterguttens stolthet og budeiens øyesten Utpå sommeren tar stutefar seg en liten uttur for å se seg om og går brølende fra sæter til sæter. Alle steder blir han møtt med mistenksomhet og uvilje og kastet stein på. Oksen blir harmere og harmere, og når han kommer hjem til sæteren, er han så rasende, at han endog tar sin egen budeie på hornene, hun, som han bestandig har betraktet som innbegrepet av alt godt og skjønt i denne verden.

I godt humør og med den beste tro om medmennesker var jeg også tatt ut fra V. Gausdal, men underveis ble i midlertid så opprørende urettferdig og uforskammet behandlet på et hotell og skysstasjon, at det nesten trosser enhver beskrivelse. Stedet for udåden kan foreløpig være unevnt. Men så meget vil jeg si rette vedkommende, at han gjerne kan ta seg

iakt. Bobrikoffs og v. Plehves avskyelige overmot og tyrannånd skal ikke så upåtalt få utvikle seg på Storsnobberuds skysstasjon, det skal jeg sørge for. Der skal bli rig anledning for Kong Farao til å sette etter gjætergutten med alle sine stridsvogner. Inne i byen gikk det ikke stort bedre.

Som bekjent er det drikketrafikken, som også skal oppholde den stolte bindeplanke mellom nåtid og fortid, Sandvigs samlinger, og som alle alt sumpigt vann overskyllede planter er også denne blitt belagt med et grønt slim og farlig å betrede for alle, som ikke ved stadig øvelse har drevet det til å prestere sanne underverker i balansekunsten.

Og denne planken, som er så ekte norsk som furuen som skåret ut av treet Yggdrasil.

Forført av det grønnkledde ble jeg gående i byen i flere dager. Hofftrollene ropte gjentatte ganger: "Spis ham, spis ham!" uten at Dovregubben var til stede og ropte: "Isvann i blodet!" Det heter vel at trehodede troll er gått av moten, selv tohoder får så vidt leve, og de hodene er knapt nok noe å se på – men to hoder har da Lillehammers hofftroll, og disse er store og dumme nok, nemlig de underste etasjene i begge samlag.

Her er det i motsetning til førsteetasjene snobberiet så utpreget, at om for eksempel en Birkebeiner av mitt kaliber forviller seg der inn, blir vi uten videre vist døren. Denne uforskammetheten er vel så opprørende, at den måtte vært løgn – men det er dog ikke desto mindre sant. Og byen har en Birkebeiner i sitt våpen; men la oss unnskylde trollenes flokk, for det er slik hos dem, at:

Svart synes hvitt, og stygt synes pent,
Stort synes lite, og stødighet synes rent.

Jeg hadde nå gjennomgått mer enn nok til å bli folkevond. Da jeg kom ned på ditt kontor, hr. redaktør, var jeg minst like opprørt og harm som omtalte okse, når han kommer tilbake til sin sæter. Derfra skriver det seg også, at jeg enda kunne vise meg ubehagelig og vrang mot deg, som bestandig har vist deg som min beste venn og velgjører.

Da var det, hr. redaktør, at du la for dagen en edelmodighet og et høysinn mot meg, som nesten er overmenneskelig*. I stedet for å hive meg på døra, som etter omstendighetene kunne vært juridisk medholdelig, fant du frem en godt som ny dress og undertøy og forærte meg. En hatt lot du meg også få, godt som ny og av en så fremmed beskaffenhet at maken ikke finnes i Gausdal. For å forstå min takknemlighet måtte en først ha følt trykket av den nød og den mangel som du hjalp meg ut av. Og det var noe annet også, som avfødte meg den største aktelse og beundring. Det er nemlig bekjent for meg at du stadig er omgitt av de avskyeligste insekter – like fra den summende tordivel og ned til de ynkelige blindklegger som summer deg om ørene og legger ondt inn for meg. Men du tar ikke det minste hensyn til sladderen. Hadde du til eksempel tilhørt Nautenes tallrike rekke, så hadde du nok sjenet vekk fra den fattige gjetergutt for lenge siden med halen i været.

For lenge siden, ja, for det er nå over 10 år siden jeg første gang skrev til ditt blad og mottok vennlig støtte, og for at ingen skal oppfatte dette kun som uforbeholden ros og smiger, skal jeg i et par senere artikler behandle et par kniper, som "Gudbrandsdølen" har hjulpet meg ut av.

*) Som man vil forstå av hele fremstillingens toneart, har Jon Persens lovtaler over redaktøren kun ytterst lite med virkeligheten å gjøre. Red.

(Gudbrandsdølen, 2. februar 1905).

Innlegg i Gudbrandsdølen om oksedriften.

Fra Vestre Gausdals Landboforenings oksedrift 1904 har jeg mottatt en merkelig regning, som lyder:

An 2 okser med driften à kr. 4,00 kr. 8,00
For den siste ettersøkning av bortkomne okser kr. 2,00
Sum kr. 10,00
Ovenstående kr. 10,00 bes betalt.

V. Gausdal, 13. februar 1905
Ole G. Snertingdalen,
Landbofor. Kasserer.

E.F. I regnskapet over oksedriften er 5 av eierne av de bortkomne oksene ilignet kr. 2 hver for den siste ettersøkning, nemlig De og Ole Helleberg, Svein Kalstad, Kristian Fyksen og T. Blihovde.

Ole G. Snertingdalen.

Herav sees så meget av regnskapet, at den siste ettersøkning har kostet 10 kroner, samt at kun de 5 ovennevnte okseeiere har måttet dekke dette. Det skulle nok også være interessant å få vite hvor mange ettersøkninger og til hvilket kostnadsnivå, der tilsammen er foretatt med denne oksedrift, om det til dette er benyttet legdslemmer eller ekstrarutinerede amerikanere, og hvilken daglønn enhver av dem har hatt.

Da den nye kassereren bor så avsides som mulig blir det nok de færreste, som vil besvære seg med å komme dit opp for å se regnskapet, især er det meget ubeleilig fra Ø. Gausdals. Det der således på valget av kasserer ut til, at man søker å holde regnskapet så skjult som mulig, hvilket også formannens svar til «spørrere» i «Tilskueren» viste. At denne formann – som nu er avansert til Formannskapsordfører i V. Gausdal av egen maktfullkommenhet og visdom – forandret det innsendte stykkes underskrift fra "spørgere" til "spørger", og samtidig også viste et annet navn på denne "spørger", må vel være betegnende for, hvilken makt og visdom dette Amerika forlener sine borgere med, når de bare er så lærevillige som Hr. Kraabøl. Av ham kan lære å tilegne seg noe av hvert både av naboer og slektninger.

Angående den tilsendte regningens betaling tillater jeg meg foreløpig å uttale meg mer utførlig, når jeg har sett regnskapet, som jeg til dels for "spørgerens" forslag foreslår utlagt i Handelsforeningen eller hos Kristian Engeland, som vil være mest sentralt for begge bygder.

V. Gausdal, 20.02.1905
Stener Waalen

(Gudbrandsdølen, 28. februar 1905).

En alvorlig formaning til rette vedkommende.

Brutalitetens makt og kjærlighetens makt, eller å svinge krigsguttens gamle forrustede sverd over nåtidens opplyste rekrutters skuldre.

Både gjennom dyreriket og verdenshavet går to sterke strømmer – hvorfor alt nå bøyer seg. Golfstrømmen og polarstrømmen representerer verdens makter. Medens den varme strøm har fått alt til å grønnes og leve, har den kalde strøm til alle tider kun brakt død og lammelse over alle områder.

Dette har aldri stått klarere for meg enn nettopp nå, og derfor skal en viss kaptein ha æren og takken. Han har brakt meg til å se tilbake på mitt lange seterliv, og hvilke under det kan utrette å behandle de undergivne på rette måten, medens urettferdighet kun har reaksjon som sin følge.

For ca. 15 år siden gjaldt det i Gausdal om å få ledet og voktet sauedrifter på opp til 300 stykker dyr. Unge, kvikke gutter forsøkte seg, men måtte gi opp. "Å, dere dumrianer!" tenkte jeg. Vet de ikke at skaperen har nedlagt en guddommelig makt hos oss alle, hvorved den ene kan beseire den andre? Således nemlig, at den som elsker, han vil bli elsket igjen.

Skjønt jeg er Gausdals skraleste gutt i bena, grep jeg allikevel luren og stilte meg i spissen for sauedriftene, blåste de nydeligste toner jeg kunne, ga salt, skriblede og kjælte for sauen. Om natten sloss jeg med bjørnen.

Jeg steg slik i sauens aktelse, at alle fulgte meg som en mann, hadde jeg nær sagt. Slikt kan utrettes ved kjærlighetens makt.

Og denne makt tror jeg er nødvendig for alle som har det store hedersverv å stå som ledere for store flokker av mennesker eller dyr.

Så kommer jeg til ekserserplassen.

Jeg var nær ved å dåne av forbauselse over hvor dumt og bakvendt en kaptein kunne operere.

Når vi gjetergutter kommer inn på vidden, er det især i begynnelsen nødvendig å være overbærende med vankunnigheten. Men her gjorde stikk motsatt. Her sto en kaptein, en leder for en stor gutteflokk, og brukte en så grov munn og råe uttrykk, at vi gjetergutter aldri har nedlatt oss til slikt. Han sto og skjellte, smelte og endog kalte sine rekrutter for idioter og dromedarer, og det kun for at de enda ikke hadde vunnet å tilegne seg de rette grep og vendinger.

I himmelens navn da, tenkte jeg, er han ikke vel bevart?

De, hr. kaptein, tillat meg som Gudbrandsdalens mest berømte gjetergutt og hærens dikter og skribent å gi Dem noen ord som advarsel.

I fjor fikk jeg med meget møye istand en oksedrift, som nok i antall kan måle seg med Deres kompani, skjønt mine i dannelse og intelligens lå meget tilbake å ønske. Oksedriften ble imidlertid lagt i ukloke hender, der ikke engang forsto nødvendigheten av å lokke på dyrene og gi dem salt. Følgen ble, at en stor del av driften oppløste seg og for over setrene til skade for seg selv og kua.

Hvor er jeg ikke bekymret for Dem, hr. kaptein. Skulle farens stund atter inntreffe for vårt Norge og gjensidig forståelse mellom befalet og mannskapet bli nødvendig, ville De, hr. kaptein, være svært lite skikket til å gå i spissen.

For øvrig er det stor forskjell mellom en bataljon soldater og en oksedrift.

Menneskehetens barn, hvorav bataljonene består, har etterhånden fra urtiden til nå gjennomgått en gjennomgripende utvikling i opplysning, dannelse, intelligens og humanitet, som De, hr. kaptein, ser ut til ikke å ha fulgt med i.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 23. mai 1905).

En utrangert melkeku på Jørstadmoen.

Av Jon Persen.

Å drikke seg full har alltid blitt sett på som å kaste skam over seg selv – men på en ekserserplass går det ikke slik det gjør på våre vanlige beiter. Hvis for eksempel en stor og en liten okse står side om side og stanger i maurtuer og sprer jord og gresstuster over ryggen, så blir de begge like skitne. Men på ekserserplassen er det annerledes: om en stor og en liten drikker seg like fulle, er det som regel den lille som blir tatt inn på firkanten, mens storoksen går rundt like rank og fin.

Da jeg skrev mitt avskjedsbrev til linje og landvern på Jørstadmoen, inntraff det en svært stor begivenhet:
Fåbergs berømte melkeku – Ølsamlaget – er nå blitt utrangert som tuberkuløs. Det ble nedstemt.

Og dette nautet, som har hatt så stor betydning i min livshistorie! Allerede ved fødselen ble det diskutert hva kua skulle hete. Fåberg kalte den "Lykkeros", et navn kua aldri har gjort seg fortjent til. Lykkeros passer nemlig ikke – for det har vist seg at den ikke frembringer helter, men snarere reiser flere arresttelt. "Blidros" passer heller ikke – den har stanget over ende flere kjekke odelsgutter enn noe annet folkefarlig naut i hele dalen. "Brandros" har også vært foreslått. Men la oss forsøke navnet Slikkeros.

Riktignok har Slikkeros på Jørstadmoen forårsaket mye trøbbel – men den har også blitt utsatt for stor urett. Den har nemlig fått skylden for alle uordenene rundt plassen siden den åpnet sine gjestfrie dører for et utakknemlig publikum.

Du, Slikkeros, kunne hatt god grunn til å rope som Peer Gynt i en lignende situasjon:

Best å skynde seg bort, så en slipper å bære
all verdens synder.
Jeg har mer enn nok med mine egne!

Ja, dine egne, ja. Du har også minnet meg på hornene dine én gang. Det ble likevel ingen ulykke for meg – tvert imot den mest interessante begivenheten i mitt liv, fordi jeg ved den anledningen fikk et lite innblikk i vår såkalte rettspleie.

Det skjedde i Herrens år 1903. Linje og landvern var også samlet på Jørstadmoen. Jeg holdt på å skrive om kommunale melkekuer og deres påståtte eller maskerte naut-natur. Med manuskriptet i lomma steg jeg stolt og rakrygget inn på Samlaget. I det nordre hjørnet satt en klynge soldater. De inviterte meg på et glass øl. På oppfordring leste jeg høyt fra manuskriptet mitt. Bestyreren ble rasende og ba meg forlate lokalet.

"Når oksen har tømt bøtta, så går han," svarte jeg.

Men jeg hadde knapt sagt det før bestyreren grep meg i frakkekragen bakfra og dro meg ut på ryggen – ut i tobakkskliss og svineri.

Under frihetskampen grep jeg en taburett, og den nevnte bestyreren fikk seg en skramme i sin dumme panne.

Jeg var nå så fornedret som et menneske kan bli i denne verden, og så sint at det riktig gnistret av meg. Jeg gikk gjennom leiren og viste soldatene min sølete rygg. Jeg spurte dem om de kunne la en slik krenkelse og ydmykelse gå ustraffet.
"Vil dere bare følge meg, alle mann," sa jeg, "så kan vi velte dette elendige skuret!"

Kl. 8 på kvelden ville hele mannskapsstyrken være samlet, og da skulle det gå som det heter:

Ham fulgte 1400 mann
som alle hadde ondt i sinne.

Vreden blant soldatene var stor, og alle lovte å støtte meg.

Men bestyreren fikk nyss om planene og ble så redd at han straks ringte etter lensmannen. Jeg ble arrestert og fikk ikke engang komme opp på Jørstadmoen for å finne vitner til mishandlingen. Jeg kjente nemlig soldatene igjen, men visste verken navn eller nummer.

Nei, det skulle visst bare være anklagere som skulle vitne mot meg.

Det som ergret meg mest var likevel at jeg, mot min protest, absolutt skulle føres inn i rettsprotokollen som "skriverarbeider" – og jeg som aldri har vært verken kontorist eller skriverfullmektig, men har forfattet hver eneste linje jeg har skrevet.

Men det nytter ikke å klage, når fjellet er trollmurt og man bare møter overlegne motstandere. Dreyfus ble jo også degradert, og han ble sendt til Djeveløya, akkurat som det ikke var keiser Napoleon, men general Bonaparte, som ble sendt til St. Helena.

Men jeg har i grunnen ingen grunn til å klage likevel. Hos herr Larsen fikk jeg jo utsøkt gjestfrihet, og jeg fikk skrevet så mye jeg ville. Jeg fikk over 30 kroner for skriftene mine i forskjellige aviser. Og da jeg reiste sørover over Mjøsa mot Gjøvik for å sone resten av synderegisteret mitt, samlet passasjerene inn 20 kroner og ga meg – de ble nemlig rørte over min skjebne.

Resultatet av hele ståheien ble altså at aktor og forsvarer hver fikk 30 kroner, mens Jon Persen tjente 50. Og ingen av oss led noe tap i anseelse av hele affæren.

Nei, jeg har virkelig ingen grunn til å bære nag til den nå avdøde melkekua på Jørstadmoen. Og jeg kan med god samvittighet gi henne samme gravskrift som en dikter skrev over en sinna kone:

Nå er hun død og vel begravet –
og fred har hun, og nabolaget.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 29. juli 1905)

Mitt 42-årsjubileum som verdensborger.

Av Jon Persen.

En vanskelig fødsel – Vis-Knut ved trillingens vugge – En stolt revolusjon – Stor ære og voldsom kanonade på jubileumsdagen

Den 31. oktober kl. 15 var det nøyaktig 42 år siden jeg for første gang så dagens lys. Og ettersom det hele veien har gått nesten som et teaterstykke med meg, måtte også min ankomst til verden være én eneste stor meningsløshet – noe som nok heller bør tilskrives tilfeldighetene enn en planlagt orden fra en høyere verdensstyring.

Jeg ble nemlig født i et fattig hjem, hvor barneflokken allerede var stor nok. Først kom det ett barn alene, så tvillinger, og da jeg liten og naken våget meg frem i verden, utgjorde jeg baktroppen i en hel marsjkolonne. Vi var nemlig trillinger, og jeg var den tredje og siste.

Det var mer enn nok kamp om både mat og klær før vi kom til verden, og livsgrunnlaget ble jo ikke større av at vi ankom. Slikt er jo egentlig meningsløst. Hva skulle man gjort i hæren,

for eksempel, hvis man ikke sørget for mer proviant til bataljonssamling enn til rekruttskolen? En slik materialforvalter hadde fortjent sparken.

Det verste var likevel at jeg, på grunn av trang plass i mors liv, ble klemt i beina. Det var altså første gang i mitt liv at jeg fikk erfare at jeg var «en for mye» – og det har jeg fått erfare mange ganger siden, så ofte at jeg har lurt på om det egentlig bare skulle vært tvillinger denne gangen også, og at jeg var ment for en annen klode, men ved en uforklarlig feil ble sendt til denne bakvendte verden – til feil adresse.

Det måtte lages barnetøy i all hast. Man hadde ventet to – ikke tre. Etternølere må jo bare ta det som kommer. Jeg måtte finne meg i å bli tullet inn i en gammel skjorte med min bestefars strømpebånd som linnet.

Hendelsen vakte enorm oppsikt, og det gikk rykter helt til Lillehammer. Fru Olstad sendte opp noe barnetøy, så Jon Persen kunne bli anstendig kledd (*). Jeg ble for øvrig sentrum for nysgjerrigheten – alle var spente på om jeg ville overleve, og hva slags skapning jeg ville bli, dersom jeg vokste opp.

For mine foreldre, som var nær ved å fortvile over det som hadde skjedd, var det av største viktighet å få vite min skjebne. Vis-Knut ble tilkalt, og vismannen sto lenge og så på meg, dypt tankefull – som om han funderte over noe. Så lyste han plutselig opp og sa:
"Gutten kommer til å vokse opp. Han vil både gå og stå, og Gud har gitt ham slike gaver at folk vil bli forundret. Han kommer til å klare seg selv – akkurat som de to andre."

Og den store seerens ord gikk bokstavelig talt i oppfyllelse. Jeg har nok kjempet meg frem uten hjelp fra fattigvesenet. Men jeg har også erfart at om det var trangt for meg før jeg kom til verden, har det ikke vært særlig romsligere her heller. Likevel har jeg klart å finne meg til rette i min trange tønne – selv om jeg ofte har tenkt at det kunne vært færre store "Alexander" som skygget mellom meg og solen.

Å beskrive hele mitt livsløp er for omfattende, og det trengs heller ikke – mye er jo kjent fra mine artikler i avisene. Det får holde å nevne min fødselsdag, som jeg endte opp med å feire langt mer storslagent enn jeg hadde turt håpe på.

I sommer har jeg holdt på med å bryte opp ett mål jord for H. N. Bø, og det var oppløftende å tenke på at jeg nå erobret en ny provins for det unge, frie Norge. I andre halvdel av oktober kom det snø, og gjorde kampen til et virkelig vinterfelttog. Men det knuste ikke motet. Verre var det å tenke på den ydmykende nederlaget ved Karlstad-forliket – og jeg tenkte med meg selv at et land som lar seg håne slik, og overgir grensene uten kamp, ikke fortjener slike tapre gutter som åkerbryterne.

Jeg begynte å samle sammen redskapene for å gi meg – og ble sittende lenge, omtrent som Hannibals skygge mellom ruinene i Kartago. Da kom H. N. Bø ruslende:

"Du kan godt få slutte for i år," sa han. "Men om du vil, så kan du heller gå fra erobring til revolusjon."

Der borte på Kårstadåkeren ligger det noen store steiner som burde vært sprengt. Den beste matjorden har samlet seg rundt disse, og nå gir den næring til ugress og snylteplanter som sprer frøene sine med vinden over til de andre åkrene."

"Jeg påtar meg dette stolte arbeidet!" ropte jeg begeistret. "For jeg er akkurat i humør for revolusjon. Jeg håper at den frigjorte provinsen blir anerkjent som republikk, og at ingen er så naive at de vender seg til stormakten – fjellet – med bønn om å få steinene tilbake. For det man frigjør seg fra i en revolusjon, bør man ikke ønske tilbake."

Det gikk ikke lenge før revolusjonen var i full gang. Men å kjempe med troll og berguhyrer er ikke lett. Det var utrolig hvor mye matjord som hadde samlet seg rundt disse steinene gjennom århundrer – og dette måtte først graves og bæres bort.

Ikke rart så mange nyttevekster tørker ut, når så mange egoister legger beslag på all næring de selv ikke trenger.

Men nå var dommens dag kommet. Og det var befriende – på selve fødselsdagen – å kunne sprenge i lufta så mange jordfaste stormenn, for én som hele livet har måttet tåle så mye hån og forakt fra lignende hold.

Den 31. oktober kl. 15 var ti av de største steinene boret og ladet, og alle luntene ble tent samtidig. Det smalt og dundret så det hørtes milevis, og ekkoet fra fjellene applauderte. Dette var en kanonade selv en konge kunne vært misunnelig på. Og alt dette skjedde – kun til min egen ære, og til nytte for landet.

Det er godt når landets interesser kan forenes med ens egne prinsipper, ære og stolthet.

Min dikterkollega Bjørnson sa på møtet i Lillehammer at "landets velferd bør veie mer enn ens egne prinsipper, og at prinsippene i så fall får seile sin egen sjø".

Det kan så være. Men mine prinsipper er av en slik art at de er forenlige med landets velferd – derfor vil det aldri oppstå noen konflikt.

(Gudbrandsdølen, 18. november 1905)

Løveros og Brandros

Eller en republikansk gjetergutts tilbakeblikk på de politiske situasjonene.

Nei, nå skal vi snakke litt sammen –
bare om løst og fast,
og glemme det som er vrangt og skakt,
og det som sårer og stikker.

Ja, slik heter det hos Peer Gynt. Men det som bare er «løst og fast» for den ene, kan lett være «sårt og hvast» for en annen.

Monarkistene jubler i vilden sky og håner oss eks-republikanere, selv om de burde forstå at republikanerne er blant landets største tenkere – med historien som bakgrunn og noen skritt foran sin tid.

Vi på vår side er også glade og fornøyde med det som er oppnådd, selv om våre følelser kan ligne en manns som ikke fikk den første kjærligheten sin, men senere kom i et godt forhold med en annen. Han kan likevel ikke annet enn å sende vemodige tanker til henne som en gang opptok hele hans hjerte og ga ham de skjønneste drømmer – som dessverre ikke gikk i oppfyllelse.

At ens høyeste ideer går i vasken får man tåle, når det viser seg å være en historisk nødvendighet – selv om det er tungt. Men dobbelt ergerlig er det når alt skjer gjennom krokveier, hvor både hestehov og revefotspor er synlige.

Ja, hvor stolte var vi ikke 7. juni, og hvor begeistret ble vi ikke over vår kjære Løveros, som denne minneverdige dagen ristet av seg det svenske grime-tøyet, så bjellen falt ut og ble ubrukelig. Gjetergutten tok nå bjellen, klaven og alt utstyret og festet det langt inne på svensk side. Brandros, som hele tiden hadde stått og glant surt mot Løveros, ble aldeles rasende, og de to dyrene var nær ved å barke sammen. Gjetergutter og kvegvoktere gikk imellom, og i Karlstad måtte våre menn gå med på å fjerne det ene hornet til Løveros – for fredens skyld. Hun skulle likevel få bli anerkjent som en ekte norsk fjellku og få rett til å bære sin egen bjelle. Selvfølgelig ble hun såret, men den allmenne oppfatningen blant utlendinger var at dette ikke spilte noen rolle – retten til å være seg selv veide opp for alt.

Det var ikke oppfatningen blant de store nautene på beiteplassene.

Ingen tvilte vel på at Løveros ville gått seirende ut av kampen, men det verste var at hun kunne blitt satt på bås i to år – og det ville vært dårlig stelt med så mange små kje, lam og kalver som daglig trenger fersk melk. Stortingsmennene må jo også – like sikkert som pusekatter – få sin daglige melkeskvett. (*)

Det fikk gå med hornet som det ville. Men hvor sårt og stikkende var ikke dette.

Det var likevel en gledelig sak at Løveros var drektig – selv om det var usikkert om det skulle bli en ny Apis (hellig okse) eller en republikk. Alle var nå grundig lei av hellige okser, messingbjeller og låseklaver. Ble det født en republikk, var det en selvfølge at kua fikk bære en ekte norsk jernbjelle i en fri klave – som kunne tas av og på etter behov.

Det var fortsatt for tidlig til kalving, og ingen ønsket en for tidligfødt kraftkalv.

Men hva skjer? Sent en kveld kommer en av de utsendte gjeterhundene tilbake og melder til gjetergutten Løvland, at det på en av de nærmeste beiteplassene var en ledig messingbjelle – riktig blank og ren og vakker i klangen. Han hadde reservert den for Løveros, men betingelsen var at valget ble godkjent av aksjonærene.

Øyeblikkelig ble det holdt fjøsråd, og her ble betingelsene vedtatt med stort flertall. Det ble også bestemt at kua skulle kalve om omtrent 14 dager.

Så begynte agitasjonen. Den ene skrekkhistorien overdøvet den andre. Monarkistene påsto frekt at Løveros nå lå nede og ikke ville klare å reise seg igjen ved egen hjelp. Messingbjeller hadde omtrent alle stornaut rundt oss – og skulle vi da sette på kua vår en jernbjelle, var det ikke å forvente at noen ville hjelpe oss å reise henne opp igjen. Vi måtte huske at vi er små og svake. Dessuten skremte de med urolige tider og farer for Løveros. Nissen hadde vist seg i gangene og begynt å bære høy bort til andre bølinger. Store og små trollkatter trillet rundt som garnnøster over fjøsgulvet. Dette var onde varsler, og det gjaldt å få Løveros i orden så snart som mulig.

Men republikanerne påviste dette som blank løgn. Løveros var ingen ligge-ku. I 1814 reiste hun seg mot hele Europa, og nå skulle hele verden hjelpe henne opp? Sludder! Og å tvinge en ku til å kalve for tidlig kunne være farlig. Dette var hennes fjerde kalv – men det var bare den første, for 1000 år siden, hun med stolthet kunne se tilbake på. Den gangen gikk alt naturlig og normalt for seg. Den andre kalven, Kalmarunionen, ble et misfoster til sorg for alle. Den tredje, Svea-unionen, var ikke stort bedre.

Nå gjaldt det å gi kua ro til å bære frem en frisk og levedyktig kalv vi kunne få glede av.

Når det gjelder bjella, var det ingenting farligere enn låseklaven – for om den var romslig nok da den ble satt på, kunne den lett bli for trang når kua vokste. Som eksempel ble nevnt Frankrike, som flere ganger på 1800-tallet nesten ble kvalt av for trange låseklaver.

Hele greia gikk forbausende fort over – omtrent som Gausdalselva når den går isråk. Mange har undret seg over hvordan man på forhånd kunne vite at det ville bli kongedømme – men dette er lett å forstå. Kamelen på Aulestad, som hele livet hadde studert Løveros, hadde nemlig fortalt Løvland at han hadde kjent på kua og at kalven sparket på høyre side. Da kunne det ikke slå feil – det måtte bli en hellig okse. Men hadde kalven rukket å legge seg over til venstre, kunne det blitt republikk av hele greia.

Derfra kom altså hastverket.

Så ga man kua djevelstrå – og følgen ble at Løveros den 12. og 13. november kalvet en Apis uten fødselsveer.

Og kua har nå fått sin nye bjelle – som visstnok skal ha mer norsk klang enn noen hadde trodd, og låseklaven skal være den romsligste i verden – til å være en låseklave.

Brandros er visst nær ved å krepere av misunnelse – og det har hun bare godt av.

Alt gikk jo godt og gledelig til slutt.

Men ingen bør tro at en republikaner ikke kan hedre en nyvalgt konge. Vi er dannede folk, ikke pøbelen. Vi bøyer oss for fakta og for lovlig vedtatte forhold.

Lørdag 26. november ankom Haakon VII til landet som norsk konge, og vi gjorde det vi kunne for å hedre hans ankomst. Jeg ville heller ikke stå tilbake.

Arbeidsroen hadde vendt tilbake til landet, og jeg hadde vendt tilbake til Kårstad for å sprenge stein for H. N. Bø. Den 25. hadde jeg boret og ladet seks store steiner. Det slo meg at siden vår nye konge kom fra verdens mest avanserte jordbruksland – og at hans oppdrag i Norge måtte være å fremme landbruket – så var salutt med sprengladninger fra nydyrket jord den beste måte å hilse ham velkommen på.

Den 26., da flagget gikk til topps på Sørbø, fyrte jeg av, og det lød en kanonade som rett og slett var kongelig.

Ekkoet i fjell og åser virket som et ekte Håkonar-mål, som overgikk selv sagatidens. Snart lå en grå røyksky over åkeren, som etter hvert løste seg opp i blått.

"Der," ropte jeg, og pekte med hånden, "farer mine idealer – der løser republikken seg opp, og den kommer ikke tilbake før om århundrer. For ut går ikke Dovregubbens grind."

Jon Persen

*Fotnote:
Stortingsmennene har for øvrig en betenkelig likhet med oksedriften min i fjor.
Disse utmerket seg heller ikke særlig med evnen til å representere sine eiere, men mer i forhold til hvor godt de la på seg (næringsopptaket).
De som la på seg best, ble nemlig kjøpt av slakter Veberg i Drammen – som brenneriokser.
De mest utviklede stortingsmennene får jo også både én og to båser i storfjøset.

(Gudbrandsdølen, 28. desember 1905)

Opprop til Gausdølene

Vestfjellet i fare – Arven fra fedrene må vernes
Okser i alle aldre må mobiliseres

På grunn av flere år med dårlige avlinger og tuberkuloseundersøkelser er storfebestanden i bygdene våre blitt betydelig redusert. Det har derfor vært vanskelig å kjøpe inn nok fe, og flere av feplassene våre har blitt stående ubrukt i lengre tid.

Nå har det kommet fram at misunnelige feholdere i nabobygdene har sendt en feilaktig fremstilling av situasjonen til forstmesteren, som igjen har sendt den videre til Landbruksdepartementet. Departementet har nå rettet en direkte henvendelse til herredsstyrene i begge Gausdalsbygdene – med et budskap som i praksis innebærer at beiteplassene våre egentlig tilhører staten.

En grov og frekk løgn!

Siden den norrøne stammen slo seg ned her i landet, har disse beiteområdene tilhørt Gausdølene. Selv om det har vært perioder der alle ikke kunne brukes – som under svartedauden – har vi aldri mistet eiendomsretten.

Disse fjellbeitene har i generasjoner vært en kilde til velstand for bygdene. Lokale bønder har kjøpt inn fe og sendt det på beite, og fordi dette er noen av de frodigste fjellbeitene i landet, har dyrene vokst seg store og feite. Selv om oppkjøperne har tatt over markedet de siste årene, finnes det ingen grunn til at vi ikke kan drive oppfeiting i egen regi.

Vi Gausdøler trenger ikke selge mager slakt til høsten!

Men enda verre enn tapte inntekter er faren for at staten nå vil *overtar eiendomsretten* til disse beitene. Det ville vært rent tyveri – akkurat som da vi for 50 år siden mistet almenningsrettighetene, blant annet takket være forstmester Barth. Nå har staten kløktig skaffet seg retten til allmenningene, og det virker som de planlegger å gjøre det samme med beiteområdene.

Det må aldri skje!

Selv om staten skulle forsøke å ta eiendomsretten, kan de ikke få bruksretten – ikke så lenge vi bruker beitene selv. Og om vi holder driften i gang, får de heller ikke grunnlag for å overta administrasjonen. Vi må for alt i verden unngå å ende opp med å måtte be om tillatelse fra et departement for å bruke våre egne eiendommer.

Hva gjør vi? Jo – vi mobiliserer!

For øyeblikket er det fortsatt noen plasser ledige, og de kan trygt besettes med en ny oksedrift. De fremste områdene er allerede dekket opp – blant annet av en gausdalshingst med hopper og er derfor godt beskyttet. Det som nå må prioriteres, er midtplassene – de aller frodigste og beste. Her legger jeg den nye oksedriften.

Det hadde vært ønskelig å sette i gang kvigedrift også, men siden vi mangler hytter på Læppe og leieperioden på Langsuen og Vesterheim ikke er over, får vi utsette det. Heldigvis er stemningen for drift god i begge bygder, og jeg har allerede fått registrert rundt 50 dyr i driftsboken. Jeg regner med at vi vil få minst 100 brølende okser til sommeren!

På de fleste gårdene jeg har vært innom, har folk vært stolte av å få registrere én eller flere modige stuter som vernekraft for fjellbeitene – slik det bør være.

Og til dere kvinner – en liten påminnelse:

Det har flere ganger skjedd at når jeg har forsøkt å få registrert en ellers overflødig okse til drift, har kvinner på gården motsatt seg det – slik at mannen har gitt etter for husfredens skyld.

Dette er uverdig og lite patriotisk! Deres plass er å oppildne, ikke å hemme, når noe stort og viktig skal forsvares. Husk at Grunnloven sier at enhver mann skal bidra til fedrelandets vern – og nå er det oksen som har denne plikten!

Så ja – staten har frekkheten til å ville annektere beitene våre, men vi skal stå imot.
Til sommeren blir det mobilisering av den største oksedriften Gausdal noen gang har sett – med brøl og raut over fjell og vidder.

Okseeiere kan trygt melde sine okser inn.
Vi har nå de beste plassene tilgjengelige, dyra er lette å holde, og det blir både godt vakthold og rettferdig administrasjon. En erfaren fjellkar skal ha overoppsyn, og jeg ser etter en dyrekjær og flink gjeter for å sikre trygg og god drift.

Gausdal – stå opp for beitene!

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 8. februar 1906)

Fra Jørstadmoen

Av Jon Persen

Her i leiren er alt bra. Helseforholdene er tilfredsstillende, og forholdet mellom offiserer og soldater kunne ikke vært bedre. Maten er god og rikelig.

Men det er rart, redaktør. I fjor, da vår kjære Norge var i fare, og svenskene strammet grepet mer og mer, var soldatene fulle av begeistring. Alle sverget på at landet måtte reddes – koste hva det koste ville.

Men nå, når Norge faktisk er fritt, er det nesten ingen begeistring å spore. Kanskje det er fordi man først forstår hvor mye noe betyr for én – når man står i fare for å miste det?

For noen dager siden hadde bataljonen utmarsj. Under forberedelsene la jeg merke til noe vakkert: noen av de som hadde det bedre økonomisk blandet noe ordentlig godt i feltflaskene til de som hadde mindre. Rørt slo jeg hendene sammen og tenkte: *Om det bare kunne vært sånn i hele samfunnet!* For vi er jo alle som en stor hær som marsjerer fra vugge til grav – og vi burde støtte hverandre. Men dessverre er det altfor ofte slik at de rike bare fyller de fattiges "reiseflasker" med mismot og bitterhet. Ikke rart at noen blir «folkevonde» av det.

Men soldatene viste hvordan ekte kameratskap skal være – og de fortjener en takk og et rungende hurra for det!

Neste morgen, da bataljonen kom tilbake, stod jeg på murkanten på Brunlaug og ventet, klar til å hylle dem. Sollyset glitret i våpnene da de kom over broen – som en mektig jernslange slynget de seg oppover veien. Jeg tenkte med stolthet på at Gudbrandsdølene alltid har vært Norges ryggrad i krig, og at det kanskje er nettopp slike tropper som har fått svenskene til å nøye seg med bare grensefestninger.

Jeg ropte:
«Lenge leve Gudbrandsdalens bataljon – uten margarin!»
– og hele bataljonen svarte med et unisont «Hurra!».

Og det var ikke så rart – for om noen fortjener ekte setersmør og gammelost på brødskiva, så er det soldatene våre. Det er noe annet enn den usle smørja som smelter og renner ned i sekken.

En kaptein hilste til meg – og det var den dyktigste av dem. Han har dyrket opp mer jord enn noen annen bonde i herredet. Kanskje ikke så mange andre kapteiner har «erobret nye provinser for Norge». Når de dugelige anerkjenner en, kan silkehanskene gjerne gå forbi uten å bli lagt merke til.

Brigademusikken gikk i spissen. Den minnet meg nesten om ei stor kubjelle – stortromma som grove bjeller, og lydene i musikken minnet om elvebrus, fossefall, oksebrøl og rauting. De finere tonene bar tankene til solrike fjellskrenter og huldrer med buskapen sin.

Men så vakker som musikken var, så var den altfor svak og «bløt» for fjellfolket vårt.

Hvor ble det av lurene? Under sveitsernes frigjøringskamp var det jo krigslurene fra Uri og Unterwalden som fikk motet opp i folket og skremte fienden. Og kong Sverres lur, Andvake, var ikke å spøke med, den heller!

Norge skal bli det det en gang var, heter det – og da må vi ikke vende ryggen til dette mektige åndepustet fra fedrene: luren.

Gudbrandsdalens bataljon – dere som har landets stolteste tradisjoner – dere bør gå foran og ta luren i bruk som krigsmusikk. Da vil nok andre følge etter.

Og om det skulle være slik at alle lurblåsere har dødd ut her i landet – gi meg beskjed! Så skal jeg, om nødvendig, lage et passende antall lurer og sende dem ut til Jørstadmoen til neste rekruttopptak.

Så får dere ha det riktig godt, soldater – og takk for det fine samværet!

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 19. juli 1906)

Elgen og Bjørnen

eller Det store dødsrittet i Vestfjellet
Av Jon Persen

Dagen etter valget den 6. august rodde Anton Olstad og en kamerat nordover Dokkvannet. Nord for Revåmøtet, ved en holme, fikk de øye på noe stort og grått som delvis lå skjult i vannet. Hva kunne dette være? Var det et bergtroll som hadde druknet, eller kanskje en stor samlingssekk som en eller annen stortingsfrier, i harme og frustrasjon hadde kastet fra seg?

Dette måtte undersøkes nøye, og det viste seg snart at det ikke var noe overnaturlig, men en diger elgokse. Men for et syn! Elgen var forferdelig tilredt – den hadde fire dype hull på begge sider av nakken, huden var flådd av det ene låret, og det ene øret var revet av. Forferdelig! Hadde den vært i klørne på en bjørn?

Trolig hadde bjørnen overrasket elgen mens den lå og hvilte. Elgen hadde reist seg i panikk og løpt av gårde i vill fart, mens bjørnen hadde klamret seg fast. For et ritt det må ha vært!

Turens spor kunne følges: fra Revåbakken, over Revåen, videre over Revåvollene og ut i Dokkvannet. Der hadde det utmattede dyret til slutt forsøkt å kaste av seg den fryktelige rytteren. Ved den nevnte holmen hadde elgen kollapset. Den klarte ikke en gang å gå opp på land, men ble liggende i vannet. At bjørnen ikke spiste seg mett, men forlot byttet, tyder på at den må ha blitt skremt bort.

Stien der de hadde løpt var forferdelig å se på – trær var veltet, store riper fra bjørneklør kunne sees i furuene. Bjørnen hadde slått både til høyre og venstre, med begge frambeina, enten for å rive elgen over ende eller for å holde seg fast. Men det hjalp ikke å klore seg fast lenger – skogens konge måtte gi tapt.

Hvordan dette dødsrittet egentlig skjedde, kan man bare gjette på, men det er tydelig for den som tenker skarpt.

Elgen hadde naturligvis stått i furuskogen ved Tjæreværket, der det ble vurdert å bygge kongevilla. Den hadde stått og skubbet halsen mot en furulegg og lyttet til klangen fra Bjørnsons nye kubjelle oppe ved Droktjernshaugen. Tenk om kongen virkelig fikk sitt hjem i furuskogen! Tenk å bli felt av en ekte fyrste og serveres ved kongelig taffel! For en ære for en simpel elg fra Gausdal!

Men slike kongelige drømmer gjør en døsig, og elgen ble tung i hodet. Den trengte søvn. Men hvor skulle den legge hodet? Da kom redningen – en liten rev kom løpende med en stor sovepute i munnen, la den foran elgens føtter, logret med halen og gikk sin vei.

Og denne godtroende skogens konge tok soveputen på hornene, gikk til Revåbakken og la seg til å sove.

Det var så fredelig å hvile der i drømmenes verden – som i Dronning Ragnhilds drømmerike – det 1000-årige kongedømme og være trygg på at man skulle vokse og verne om sitt nye, friske skudd av 1905-stammen. Ro og fred lå i luften.

Men som ordtaket sier: Når du sier «fred og ingen fare», da kommer ulykken – og snart reiste en stor bjørn seg i bergskaret ovenfor, steg ned og kastet seg over den trygge syvsoveren.

Resten av historien endte med elgens siste ord:

«Lenge leve årvåkenheten! Bort med soveputen – la heller reveljen gå gjennom leiren!»

(Gudbrandsdølen, 23. august 1906)

(Denne historien ble gjengitt i Kongsberg Tidende, 27. august 1906, i Aftenposten: Ukens Nytt, 28. august 1906, i Lindesnes, 5. september 1906, i Nordfjord, 13. september 1906).

Åpent brev til sosialistene

Av Jon Persen

Siden jeg skrev mitt innlegg under valgkampen, *«Å nominere seg selv til Stortingskandidat»*, har det vært ganske underholdende å gå rundt i gatene.

Den ene sosialisten etter den andre har ropt etter meg:
«Det er da frekt å håne en av våre ledere på den måten!»

Men jeg hadde faktisk ikke tenkt det som noe personlig angrep – det skulle bare være en illustrasjon på hvordan politisk ambisjon kan klatre oppover ved å spille på folkets dumhet. Likevel ble det tolket av mange arbeidere både på Lillehammer og i bygdene rundt som en fornærmelse – ikke bare mot lederen, men mot dem selv.

Dermed ble jeg automatisk plassert som en motstander av sosialismen – eller enda verre, en ren aristokrat.

Men la oss være ærlige: Hva er egentlig sosialisme? Svaret på det virker det som svært få faktisk har kontroll på. Likevel er det et så mektig slagord i politikken, at bare du nevner det, så utløser det ramaskrik – akkurat som når en okse blir klar over at det er en revunge i hiet. Den skriker, og hele flokken stemmer i.

Akkurat sånn er det også i valgkampene:
Én demagog roper, og så følger hele gjengen etter.

Gjelder alle partier. For når storoksen brøler, så må hele bølingen brøle.

Sosialisme, sies det, handler om kamp for frihet, likhet og brorskap. Det bygger på den franske revolusjonens menneskerettighetserklæring – som igjen bygger på den amerikanske frihetserklæringen: *At alle mennesker er født like og har like rett til å eksistere.*

Det er det ingen liberale mennesker som er uenige i.
Men når det gjelder midlene for å nå målet – der begynner uenigheten.
For det er ikke gjort på et blunk å forandre selve menneskenaturen.

Sosialistenes idé om en «sosialstat» – hvor alt skal være felles – ville i praksis bare være det samme som å masseprodusere reiskuer**.**

Hva det er, spør du? Vel, en «reisku» er ei ku som, etter å ha blitt hjulpet opp på beina mange nok ganger, slutter helt å forsøke å reise seg selv. Hvert år på samme tid ligger den der, hjelpeløs, og må løftes. Til slutt må den kanskje henge i en slags sele.

Sånn ville samfunnet også blitt, dersom alt ble felleseid og ingen fikk personlig utbytte av sitt eget strev. Alle ville regne med at «de andre» tok seg av jobben – og til slutt ville ingen stå på egne bein uten å bli heist opp av noen andre.

Men hvem skal da heise oss opp – hvis alle ligger nede?
Nei, da kunne vi like gjerne hengt oss opp i en krok alle sammen først som sist.

Min mening om sosialismen er denne:
La oss i første omgang nøye oss med å arbeide mot en rettferdigere fordeling.

La oss sørge for at ikke storoksen (eller bjellekua**)** får like mye som fem småkyr tilsammen – mens småkyrne sulter og blir sparket i hodet av de mette som søler fôret sitt ned i renna.

Alle bør fôres såpass godt at de orker å stå på egne bein. Båsene må være store nok til at hver og én kan legge seg og reise seg uten å skrubbe av seg hud og hår.

Melkemengden og fôrmengden må stå i forhold til hverandre. Det har tidligere vært helt skammelig urettferdig! Mens feite storfe har stått ubrukelige året rundt, har magre småkyr blitt melket til blods.

Og fikk vi bare jaget ut de late og frekke krøtterdyrene som lever av å snylte på nyttefeene – da kunne vi kanskje fått et system selv en bysosialist kunne akseptere. I hvert fall hvis han ikke tilhører den gruppen som vil leve behagelig på andres bekostning uten selv å bidra.

Men uansett – landet vårt vil ikke i lengden finne seg i å bli styrt av bysosialismen**.** Like sikkert som at kua smeller med halen i været når bremsene kommer – like sikkert vil folket slå tilbake mot dem som suger blodet av bygdene.

Det får være nok nå at byene dominerer over landet.
Lenge har krigsropet vært: *«Vokt deg, bonde – nå kommer garden!»*
Fremtidens rop må være: *«Flytt deg, garde – nå kommer bonden!»*

Og da vil det nok gå som det gjorde ved Hemingsstedt i Ditmarsken for mange hundre år siden: Garden tapte.

For bonden – det er hele landbefolkningen. Garden – det er byene og noen løse fugler på landet, som ikke burde betros viktige verv på vegne av bøndene.

Og dere sosialister – hvis dere ikke liker dette,
så skriv gjerne mot meg i avisene! Jeg lover å stå for det og «stange med dere» så lenge jeg orker.
Men pass på: Har dere fleinhorn, så taper dere – selv om dere er dobbelt så store som meg.
Inntil videre står jeg her, klar i forsvarsstilling, og brøler litt frem og tilbake – med knekte horn.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 18. september 1906)

(Denne historien er gjengitt i Samhold (Gjøvik 1885-1920), 21. september 1906).

Gudbrandsdalens Folkehøyskole

Av Jon Persen

Kjære redaktør,
Avisens uttalelse nylig om Gudbrandsdalens Folkehøyskole og dens andre lærer var kloke og sanne ord. Den anerkjennelsen som ble gitt til Rasmus A. Stauri har han fullt ut fortjent. Det er takket være ham at vi i det hele tatt har en folkehøyskole her i dalen.

Det finnes en lov i fysikken: «Intet dødt legeme kan sette seg selv i bevegelse, og når det først er i gang, kan det ikke stoppe av seg selv.» Det samme gjelder for åndsliv og institusjoner. Folkehøyskolen i Gudbrandsdalen hadde blitt et slikt dødt legeme – til stor sorg for alle oss som hadde tro på den. Da kom Rasmus Stauri og blåste nytt liv i den.

Men som så mange idealister før ham, har han nok også fått erfare at det han fikk i gang, på ingen måte var i fare for å løpe løpsk av seg selv. Folkehøyskolene har alltid møtt motstand og skepsis fra folk som ikke forstår deres verdi.

Stauris skole har nå virket her i dalen i fem år. Det er sikkert at de fem elevkullene vil se tilbake på sitt opphold som noe av det beste og viktigste de har opplevd i livet. Skolen setter varige spor i ungdommen. Man kan ofte se på folk hvem som har gått på folkehøyskole – de ser friere, lysere og mer våkne ut enn andre.

Det er som da jeg var sauegjeter. Den snøhvite sauen som kom ned fra høyfjellet skilte seg klart ut fra de lurvete sauene som hadde stått stengt inne i trange fjøs.

Og like tungt som det er for en buskap å bli jaget ned fra fjellet for tidlig på sommeren, like vemodig er det for oss elever når folkehøyskolekurset er over. Alle ser tilbake med lengsel, akkurat som kuene som snur hodet mot fjellet og rauter når de må forlate friheten, lyset og den gode beiten.

At en skole kan bli så kjær, og sette så dype spor i et menneske, er det beste beviset på dens verdi.

Men nå må Gudbrandsdalen virkelig våkne, for det står mye på spill. På initiativ fra Rasmus Stauri har Stortinget bevilget midler til å opprette en *videregående folkehøyskole* på Østlandet. Eidsvoll har allerede vedtatt store pengegaver for å få denne skolen til sin bygd, og flere andre distrikter vil nok følge etter.

Får vi ikke denne nye skolen lagt hit, står vi også i fare for å miste den vi har. For det er rimelig å tro at Stauri – med sin kunnskap, utdanning og erfaring – vil bli den mest naturlige lederen for en slik videregående folkehøyskole, uansett hvor den legges.

Stauri er ungdommens leder i Gudbrandsdalen. Vi som har fått undervisning av ham, ser på ham med respekt, tillit og varme.

Det er rimelig å tro at han søkte midler til den videregående skolen med håp om å styrke sin egen høyskole her i dalen. Nå er det opp til oss Gudbrandsdøler å våkne og støtte ham – slik at denne nye skolen kan bli knyttet til den vi allerede har.

Hvis vi ikke handler raskt, kan vi bli stående uten noen folkehøyskole i det hele tatt. Og det har vi rett og slett ikke råd til. For det er høyst usikkert om det igjen vil komme en mann som frivillig vier sine krefter og evner til Gudbrandsdalen slik som Rasmus Stauri har gjort.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 23. april 1907)

En trillingfødselsdag

Den 31. oktober fylte tre søsken, Kristian, Rønnaug og Jon Persen, 50 år. De er trillinger fra Vestre Gausdal, hvor faren deres var husmann.

To av trillingenes eldre søsken er tvillinger, og en av dem har igjen en datter som nylig fikk tvillinger selv.

Kristian bor i Kristiania (Oslo) og arbeider som maler, mens de to andre gjør sitt beste for å klare seg i hjembygda.

Jon har en medfødt misdannelse i beina, men han står på likevel. Han arbeider, forteller eventyr og skriver litt i avisene.

(Vår Tid, Kristiania. Illustrert Ukeblad)

Storoksens saga, del I

fortalt av ham selv
Av Jon Persen

I.
Barndom, oppdragelse og mishandling.

I Gausdals oksedrift for 1906 stanget storoksen gjeteren overende, slik at han ble litt skadet – men ikke verre enn at han reiste hjem dagen etter. Det skjedde i kveet på Kraabøl, da oksene skulle leveres om høsten.

Et rykte spredte seg raskt, og det påstås den dag i dag i Gausdal at gjeteren døde rett etter hendelsen. Mot dette må det protesteres på det sterkeste! Det kan bekreftes med hundrevis av underskrifter at vedkommende, hvis navn vi ikke trenger nevne her, lever i beste velgående på Harpefoss i Sør-Fron.

At denne staselige oksen i offentlig omtale er blitt stemplet som berserk og manndraper – og til slutt måtte dø som en forbryter – har ergret meg såpass at jeg nå har bestemt meg for å skrive hans saga.

Folket ler av og frykter en «olm okse» – og snobberiet blant storbøndene og den urettferdige behandlingen som ellers ble vist meg da oksedriften ble avsluttet i fjor høst, gjorde at jeg følte jeg måtte åpne meg for noen som virkelig kunne forstå meg. Og da slo det meg at storoksen, han måtte være den rette. Vi to brølte jo i fellesskap i harme over urettferdighet oppe i Svatsum.

Da jeg i fjor høst skulle forlate Gausdal og begynne på folkehøyskole, gikk jeg en tur til Leikvam for å snakke litt med Stutefar.

Morian, som han het, sto da inne i fjøset på båsen og ble foret opp. Jeg gikk inn, tok en melkekrakk og satte meg i gangen rett foran hodet hans. Han sto og drøvtygde, så ganske morsk og alvorlig ut – men det lå likevel et mildt drag over både øynene og ansiktet. Vi så på hverandre lenge uten å si noe. Til slutt brøt jeg stillheten:

– Jeg syns det er leit, sa jeg, at en så stor og flott kar som deg mistet besinnelsen og stanget ned din egen gjeter. Hele Gudbrandsdalen snakker om det. Ja, det går til og med rykter om at gjeteren døde av det. Nero og Caligula kunne ikke vært verre omtalt, og det selv om du slett ikke er noen tyrann.

Morian blåste ut gjennom nesen så det suste som et spindelvev gjennom fjøset, og så begynte han å snakke:

– Menneskene, sa han, er noen store uhyre. De driver bare og plager og mishandler sine ofre. Akkurat som de gamle romerne – de ser bare med ett øye: sitt eget. De snakker bare om virkningen, aldri om årsaken.

– Der har du rett, sa jeg. Men kan du ikke fortelle meg hele din historie?

Morian svelget drøvtygget og begynte:

– Jeg er født i 1900, i det lange fjøset på Lysgaard ved Lillehammer. Mora mi kjenner jeg ikke – vi kalver får jo ikke en gang lov til å patte mora vår. Vi blir unnskyldt for å bli bortskjemt av henne.

Det første jeg husker, er at jeg danset med de andre kalvene så rumpa slang. Så en dag kom Wollebæk inn i bingen og begynte å se på meg og kjenne på kroppen min.

– Han er rakrygget, brei og kraftig bygd, sa han. En skikkelig premieokse dette her.

De andre kalvene ble båret ut én etter én og kom ikke tilbake. Hvor de ble av, vet jeg ikke. Jeg fikk heldigvis rikelig med mat og vokste godt. Etter hvert fikk jeg min egen bås, og jeg var kjempestolt – følte meg nesten voksen. Når storoksen brølte, så brølte jeg med!

Fjøsfolka sa: «Av den kalven må det bli noe stort. Bare han ikke blir olm!». Men jeg var jo ikke olm. Jeg hadde jo ikke noe å være sint for. Jeg var glad i folk – slikka på alle som kom bort til meg. Alle kalte meg «Gromgutten sin».

Jeg levde lykkelig og fredelig på Lysgaard i halvannet år. Jeg fikk gå i havna og leke og tulle som jeg ville. Tok et skikkelig tak med selveste storoksen, og han lot meg som oftest vinne. Jeg trodde jeg var den sterkeste i hele fjøset, og gikk rundt og brølte av glede hele dagen.

Men denne gode tiden fikk en brå slutt.

Da jeg var halvannet år gammel, kom det en dag tre karer inn i fjøset med noe i hendene. De var blide, klappet meg og snakket koselig. Jeg trodde de var mine beste venner og begynte å slikke på dem. Men for noen Judaser! Plutselig grep to av dem tak i hornene mine, og med et tau bandt de hodet mitt fast. Så satte de inn en ring i nesa mi – og det gjorde så vondt at det stakk gjennom marg og bein. Jeg sto lenge og skalv.

Det gode humøret mitt forlot meg. Kom det fremmede i nærheten, ble jeg rasende. Denne ydmykelsen kunne ikke glemmes. I båsen og ute på marka var det umulig å spise uten at ringen kom i veien og gjorde vondt. Verst var det i kort gress – da måtte jeg legge hodet på skrå og bruke tunga gjennom munnviken for å få tak i maten.

Selv om natta måtte jeg være forsiktig med hvordan jeg la meg. Den tryggeste stillingen var å legge kjeven over den ene framfoten – men da ble foten så nummen at det var vanskelig å reise seg om morgenen. Det er helt utrolig hvor mye unødvendig lidelse de dumme, hjerteløse menneskene kan påføre oss dyr!

– Men hvem i alle dager er det som har funnet på dette meningsløse med ring i nesa på en fredelig okse? spurte jeg.

– Det må være det store triumviratet Hirsch, Ødegaard og Wollebæk – disse overkloke karene som tror de kan fuske selveste Gud i faget! Hadde det vært Skaperens mening at vi skulle gå med ring i nesa, så hadde vi vel vært født med det! brølte Morian så det dundret i hele fjøset.

(Gudbrandsdølen, 5. mars 1908)

Storoksens saga, Del II

fortalt av ham selv
Av Jon Persen

II.

Forfremmet til storokse – Kjøring som storkar – Ankomst til Leikvam – Møtet med en verdensmakt – På utstilling – Premiert

– Vel, fortsatte oksen, det skjedde egentlig ikke noe særlig bemerkelsesverdig før jeg ble tre og et halvt år gammel. Men da inntraff det som uten tvil var det største øyeblikket i mitt liv.

Det var i mars 1904. Fjøsfolka begynte plutselig å stelle meg ekstra fint. Jeg vridde litt på meg og prøvde å forstå hva som var i gjære.

Sveiseren klappet meg og fortalte at jeg skulle flytte til Leikvam og bli storokse der på gården. Han roste meg for at jeg hadde oppført meg pent i det siste.

– Hvis bare Gausdølene behandler deg med klokskap og mildhet, sa han, så vil de få glede av deg. Du er en av de vakreste oksene som noen gang har vokst opp på Lysgård.

Han hadde rett – jeg hadde ikke vært sint på lenge. Jeg hadde vendt meg til ringen i nesa, og den gjorde ikke så vondt lenger. Jeg slo meg ikke vrang og bjeffet ikke til folk som før.

Men det å komme seg opp til Gausdal var lettere sagt enn gjort. Veiene var blanke av is. Den eneste måten å frakte meg på, var i en svær trekasse – akkurat som om jeg var en gris!

At jeg, en forfremmet storokse, skulle kjøres rundt som slakt i kasse, gjorde meg rasende. Jeg brølte av skam og harme. Men det gikk ikke lang tid før jeg skjønte at dette kanskje ikke var noen feil likevel. For hva så jeg?

Tobenede storkarer – mennesker – kjørte forbi i alle retninger, med svulmende bryst og hovmodige miner. De som gikk på egne bein ble sett ned på. Ja, det virket som om jo mer man lot seg frakte av andre, jo mer respekt fikk man.

Dette gikk imot hele min natur. Om det skulle være slik blant storokser også – da ville jeg ikke få én glad dag igjen i livet.

På Leikvam fikk jeg likevel en mottakelse verdig en storokse. I fjøset sto 47 dyr, og kyrne – ja, noen av dem var riktig så vakre. Den gamle oksen ble fetet opp for slakt. Han sto og brølte da jeg ble bundet til båsen som hadde vært hans. Men det hjalp ikke å brøle. Slik er det nå en gang blant stornaut: Når du blir for stor og tung til båsen din, må du vike for yngre krefter. Så får du stå til pynt og lage lyd en stund til – før slakteren henter deg.

Her på Leikvam møtte jeg for første gang en verdensmakt jeg tidligere ikke visste noe om: en jente.

Et menneskevesen – slank, med små hender, krøllete hår og myke, brune øyne. Jeg var vant til at det bare var mannfolk som hadde stelt meg, og deres makt var først merkbar når de fikk tak i neseringen min og bandt meg på ben og horn. Men denne kvinnen – hun kunne få meg til å gjøre hva som helst, bare med vennlige ord og milde hender. Ville hun leie meg ut, var det nok å ta meg i hornet og si: «Kom, Morian». Jeg fulgte. Slik bør mennesker lære – det er kjærlighetens makt som temmer de sterke krefter.

7. juni 1904 var en ny merkedag. Det var kvegutstilling ved hovedkirken i Østre Gausdal – og selvfølgelig skulle både jeg og store deler av bølingen dit.

Men så var det nær ved at jeg ble ordentlig sint igjen – på grunn av dårlig behandling. I stedet for å la meg gå midt i bølingen, som en konge blant sitt følge, ble det tau i nesa, tau i hornene og fotlenker på beina. Jeg ble behandlet som en forbryter på vei til fengsel! Jeg brølte av raseri – det var som bare en virkelig sint okse kan gjøre.

På vei inn mot kirken hørte jeg også kraftige brøl bak meg. Først trodde jeg det var ekkoet mitt – men nei! Det var storoksen fra Thallaug som også kom dit. Vi ankom samtidig og ble bundet ved hver vår granbusk, rett ved kirkegårdsmuren. Vi sto rett ovenfor hverandre. Vi brølte begge av mot og kampvilje – men det var umulig å komme løs for å stange.

Plutselig ble det stille. Vi så på hverandre – og oppdaget: begge hadde ring i nesa. Og vi var de eneste. Ingen andre bar dette skammelige forbrytermerket.

Vi ble grepet av en slags broderlig medfølelse. For vi hadde samme skjebne. Thalaugoksen var oppdrettet hos stortingsmann Gillebo i Øyer, og jeg – som kjent – hos Wollebæk på Lysgård. Begge fra store og moderne gårder. Men vi misunte dem – oksene fra de «dumme, gammeldagse bøndene» – som slapp ring i nesa og som aldri trengte å brøle av smerte og mishandling.

Vi fikk forresten begge 3. premie. Men jeg overhørte prisdommer Kvisselien si til de andre dommerne at vi egentlig burde fått 2. premie – om vi ikke hadde sett så olme ut. Det kunne vi takke neseringene våre for.

Men vi hadde ingen grunn til å være misfornøyde. Jeg, en okse på tre og et halvt år, hadde allerede blitt storokse i en av Gausdals største og flotteste bølinger – og fått premie attpåtil. Et tobent naut ville nok blitt både høy på pæra og pyntet seg med sløyfer og bånd. Men vi, de firbente – vi er ikke så forfengelige.

Jeg kjente meg ikke ett hakk bedre med premiesløyfen på enn uten. Jeg lengtet bare hjem til fjøset og bølingen

(Gudbrandsdølen, 7. mars 1908)

Grevinnen av Gleinstopdalen, del I

eller historien om bjørnen som nylig ble skutt i Vestre Gausdal
Av Jon Persen

I.

Fødselsstiftelsen – første utflukt – kongens forsørgere – hoffnobbene – Vestfjeldets største skandale – skilsmissen – et uventet gjensyn og ekteskapsplaner

Vestre Gausdal har alltid vært bjørnens hovedkvarter i landet vårt, og Gleinstopdalen har til alle tider fungert som en slags fødselsstiftelse for det stedegne bjørneslaget vårt. Dalen ligger på vestsiden, oppe ved Svatsum, rett under Holberget, kjent for sin gamle Jotun.

På nordsiden av Gleinstopdalen finnes en rekke bjørnehi fra både eldre og nyere tid. I ett av de øverste ble den unge, ulykkelige binne født, hun som denne fortellingen handler om. Det skjedde våren 1906. Faren hennes var eldste sønn av kjempebjørnen som etter to års krig ble felt av Gausdølene i 1896. Moren var søster til storbjørnen som ble skutt av kronprins Gustav av Sverige i 1903.

Faren – Kong Bruno den første, eller Den store av Vestfjellet – hersket over et rike så stort at det strakte seg fra Synnfjorden i sør, til Vinstra i nord, fra Ringebu i øst og helt over til Slidre i vest. Han var én av sin samtids mektigste bjørner.

Første gang den lille datteren hans kom ut under åpen himmel, døpte han henne i Gleinstopbekken til navnet Brumapatra **–** for hun brummet stadig, vant som hun var til å få patte hos mor. I samme anledning ga han henne tittelen: Grevinnen av Gleinstopdalen**.**

Dalen var nemlig ett av majestetens mange biland, hvor han pleide å ta vinteropphold med dronningen når det var ventet «en gledelig begivenhet».

Men våren 1906 var det dyp snø og matmangel i fjellet. Det eneste å oppdrive var maurtuer – og tre sultne bjørner blir ikke mette av det alene. Så en natt dro den kongelige familien vestover på skaren. Lille Brumapatra ble sår under føttene, men det fikk ikke hjelpe. Ute i Revåbakken kom de over en elg som Jakob Smiugarden hadde skutt, gravd ned og glemt. De kongelige forsynte seg etter hjertens lyst – og gned seg veltilfreds om snutene, over hvordan det alltid finnes noen tyver og kjeltringer i samfunnet som – uansett hvor tøft det er – klarer å skaffe de kongelige både mat og underholdning.

Hele sommeren oppholdt familien seg over Dokk- og Revådalføret. Først levde de av planter og bær, siden av elginnvoller. Men utpå høsten, da det ble dårligere med mat, flyttet de nordover til Nonstjern-plassen – og der ventet dem uventet mat i overflod.

En okse i min egen oksedrift hadde nemlig krepert under en snøstorm og veltet ned i en holdipil. Der lå den begravd, inntil bjørnen dro den opp og spiste hele framdelen. Oksen tilhørte Kristian Dahl på Frøisen og var ulykkesforsikret i forsikringsselskapet Odin – men selv med de beste bevis var det umulig å få noen erstatning.

Frem til da hadde den kongelige familien levd i fred og fordragelighet. Men nå brøt det ut et voldsomt slagsmål mellom konge og dronning – om hvem som skulle få hjertebiten av oksen! Det hele endte i et grusomt basketak, og dronningen og datteren ble kastet på porten.

Dette ble den største skandalen fjellet noen gang hadde vært vitne til.

Da binna og datteren nå var overlatt til seg selv, ba moren henne innstendig om aldri å snakke høyt om det som hadde skjedd.

– Ved hoffene skjer det mye som må forbli hemmelig, sa hun dystert.

De to fortsatte østover. Borte i Storhølen rev kongen ned en tørrfuru, knakk noen bjørker og gravde seg inn under en stor fururot i Snublien, hvor han la seg til vintersøvn. Dronningen og Brumapatra la i vei vestover mot Fjelldokka, gravde seg et hi og gikk til ro der.

Da våren kom, våknet de i rett tid. Men snøen lå enda dyp, og det var umulig å finne mat i nærområdet. De gikk tilbake mot Nonstjern igjen, men der var bare noen avgnagde bein igjen av nevnte okse – restene hadde rev og ravn forsynt seg med. Dermed måtte de igjen søke ned i Svadsumslien og gå løs på maurtuene.

Men på veien gjennom Ångsjølia, nede i Valslettet, skjedde noe uventet. Der traff de ingen ringere enn Kong Bruno den første**.**

Den gamle binna stusset først – slikket seg så om snuten, rusket i pelsen og gikk bort til ham for å hilse. Men han viste ikke annet enn tenner, skjøt ryggen og slo etter henne med labben. Datteren ville han heller ikke vite noe av.

Og vet dere hvorfor?

Bak ham stod en ny binne – ung og mørkebrun, med krøllete hode og blank pels. Det var ingen ringere enn enkedronning Kleopatra av Snublien.

Og da gikk det plutselig opp for vår gamle dronning hva som hadde skjedd – at hun var forlatt. Forkastet. At hennes konge hadde byttet henne ut. Med én som var yngre.

Det gamle dyret ble nesten farlig å se på. Ryggen skjøt i været, øynene var glødende. Hun stilte seg opp på bakbeina og rev barken av granleggene i sinne.

Datteren jog hun også bort. Kanskje av skam, kanskje fordi hun ville fremstå som fri og ny – klar for en eventuell ny frirunde. For det er som med folk: ingen enke, skilt eller forstøtt kvinne ønsker å ha en unge hengende i hælene hvis det er ny kjærlighet på gang.

(Gudbrandsdalens Folkeblad, 12. oktober 1909)

Grevinnen av Gleinstopdalen, del II

– eller historien om bjørnen som ble skutt i Vestre Gausdal
Av Jon Persen

II.

Kongen som enkemann – et festmåltid – jomfruburet – knall og fall – tidens bølge – helveteshunden Cerberus

Grevinnen av Gleinstopdalen var bare ett år gammel da hun ble nødt til å klare seg selv. Sommeren 1907 levde hun så uskyldig og jomfruelig som mulig – bare på planter og bær. Om vinteren lå hun i hi på nordsiden av Haukådalen, rett overfor Helleberg.

Våren 1908, da grevinnen igjen stakk hodet ut av hiet, fikk hun seg en overraskelse: der stod faren! Men han var blitt så mager, gammel og krumbøyd at han nesten var ugjenkjennelig. Og det var kanskje ikke så rart – han hadde hatt et tøft år. Under elgjakten i 1907 ble han først skadeskutt av Jakob Smiugarden da han nærmet seg noe elgkjøtt. Dagen etter ble hans vakre dronning skutt av kaptein Mjøen borte ved Dokka.

Den tidligere så stolte bjørnekongen var nå ydmyket og resignert – og gikk med på at datteren kunne følge ham som selskapsdame. De to trasket opp igjen til Svatsumslia, men ombestemte seg underveis. Mellom Vårsætervollen og Brandsteinskleiva krysset de elva og gikk over til østsida, opp i Haustsetermarka – bort i Bendalen. Der ble de boende til midt i juni.

Den gamle kjempen kom seg gradvis til hektene. En natt steg han opp fra Bendalen og gikk inn på Kjølen, med Brumapatra hakk i hæl. Ute på Liredet ved Myklebø fikk de øye på en elgokse som lå og sov under en bjørk.

Bjørnen ble grepet av blodtørst og rå jaktlyst. Datteren beordret han til å gjemme seg bak en busk. Så kastet han seg over elgen i et voldsomt sprang. Elgen spratt opp, men da hadde bjørnen allerede fått høyre framlabb i elgens manke – og venstre labb grep rundt bjørka. Treet brakk på midten, men holdt akkurat lenge nok til at bjørnen fikk revet elgen overende.

Dermed var det stakkars dyret dødsmerket. Et kongebord ble dekket, og det ble fest. For Brumapatra var dette det første måltidet med ferskt kjøtt og varmt blod – og det vekket en dyp hunger i henne. Etter dette ønsket hun bare å drepe og spise.

Men som så ofte ellers i verden: gammelt og ungt går sjelden godt sammen. Etter hvert ble det uutholdelig for den unge, livsglade datteren å omgås den gamle, grinete bjørnen. Han så i tillegg så barsk og truende ut at alle unge hannbjørner flyktet bare de så ham på avstand.

Og Brumapatra? Hun hadde større ambisjoner enn å dø som «grevinne av Gleinstopdalen». Hun bar alle forutsetninger for selv å bli dronning av Vestfjellet. Men for å styrke sjansene sine, måtte hun bryte med sin grinebiter av en gamle far.

En høstkveld snek hun seg stille bort fra ham – han lå i en maurtue og sov – og listet seg ned til Svatsum. Men ei skravlebikkje satte i med å gjø, og skremte henne opp på Kjølen igjen. Neste natt lyktes det henne å komme seg tvers over bygda, tilbake til Gleinstopdalen. Der gravde hun seg et lite hi under en granrot, fylte det med mose og la seg til vintersøvn.

Men hun hadde knapt sovnet før hun hørte dunk og drønn fra skogen. De store falt, de små ble stående. Joda – de store trærne, som så lenge hadde stått og skygget for sola, ble endelig felt. Brumapatra kikket forsiktig ut fra hiet.

Og hva så hun?

Menn i busserull, med økser i hendene, som svingte dem med stor kraft mot de største trærne. Kunne dette være de beryktede sosialistene, som det hadde gått så mange rykter om? Vel hadde korpen klunket om at en farlig tid nærmet seg for både konger, adelen og resten av aristokratiet – men det kunne da ikke være så ille, så lenge det bare var trærne som fikk gjennomgå?

Brumapatra følte seg trygg. Hun var jo grevinne – datter av en mektig konge – og kunne da umulig være i fare. Hun krøp tilbake i hiet, tettet åpningen med en mosetust, og la seg til å sove igjen.

Men det nytter ikke å sove seg unna virkeligheten.

Tidens bølge ruller videre – enten du sover eller er våken. Det fikk vår unge grevinne snart merke.

Tømmerhoggerne nærmet seg stadig mer. To av dem – Kristian Kirkebøbakken og Peder Aspebakken – hadde flere ganger gått forbi hiet, og begge hadde undret seg over dette merkelige hullet under granrota, med en mosedott stukket inn i åpningen.

Lørdag 20. februar sa Peder til kameraten:
– Nei, nå vil jeg se hva som er i det hullet, jeg.

Han gikk bort og begynte å dra mosen vekk med hånda. Plutselig kom det knurring og brumming nede fra dypet. Og før han visste ordet av det, spratt bjørnen rett opp og forbi ham!

Peder ble – naturlig nok – målløs av skrekk. Hvem som helst kunne ha besvimt. Ja, selv om helveteshunden Cerberus plutselig hadde dukket opp fra underverdenen, kunne han ikke blitt mer forfjamset.

Brumapatra satte seg på en liten kolle, gned søvnen ut av øynene og forsvant. Tømmerhoggerne ruslet hjem til sine familier og fortalte om dagens ville eventyr.

(Gudbrandsdalens Folkeblad, 21. oktober 1909)

Grevinnen av Gleinstopdalen. Del III

– eller historien om bjørnen som ble skutt i Vestre Gausdal
Av Jon Persen

III.

I landflyktighet – selvtrøst – Homer og Trojas helter – Cæsars felttog – den dødelige geværsalven

Den ulykkelige «grevinnen» var nå jaget bort fra sitt eget jomfrubur i sitt eget grevskap. Inni seg klandret hun seg selv for ikke å ha forstått tidens tegn. Hun hadde vært dum – selvfølgelig burde hun ha rømt allerede første gang hun hørte øksehugg og trær som falt i skogen.

Men at disse fryktede radikaler og sosialister virkelig var så nådeløse vandaler, som ikke hadde noen respekt for tradisjoner og nasjonale helligdommer? Nei, det hadde hun ikke trodd. Oppe i det gamle familiehiet, der Gausdals konge- og kjempebjørner i århundrer var født, måtte hun da kunne føle seg trygg? Med mindre de faktisk hadde tenkt å gjøre seg til «varg i veum».

Hun labbet oppover mot hiet, som var minst fire meter dypt, og det fantes ikke annet råd enn å bakse seg nedover, baklengs. På bunnen var det bare klar is. Hun kravlet opp igjen, vasket av litt barnåler og kastet det ned som underlag, og laget seg et enkelt leie.

Men hun la seg med tungt sinn.

Korpens varsler om at farlige tider var i vente hadde vist seg å stemme. Og hun kunne ikke forstå at hun hadde gjort noe galt. Det heter jo at fedrenes synder skal straffes på barna, og familien hennes hadde jo alltid levd som kongelige – av rov. Men kunne man virkelig si at «seieren tilhører den som kom, så og vant», hvis hun bare skulle skytes ned og glemmes?

Og hva med heltene? Ville det gå dem godt? Cæsars skjebnesvangre dag – 15. mars – nærmet seg. Og hvis det hele skulle trekke ut i noen dager, kunne hans sørgelige endelikt snart bli gjentatt i Gausdalen også.

Min egen uro viste seg å være fullt berettiget.

Da jeg ankom til slottet – der oppe ved Gleinstopdalen – lå bjørnen allerede død ute på tunet. Kroppen var gjennomhullet av skudd.

Det hele hadde gått raskt og effektivt. Krigsmajoren – altså jegerlaget – bestod av: Ole og Peder Haugen, Cæsar og Olaf Landaasen samt Helge Rognerud. De hadde reist fra Lillehammer tidlig samme morgen og ankom krigsskueplassen litt over middag.

Martin Saghaugen hadde kjørt feltmarskalk Cæsar etter en tømmervei opp til slagstedet, mens hans erfarne soldater marsjerte til fots med «geværet blankt og ladet». Martin Holen, som også hadde vært med på å ringe inn bjørnen tidligere, var med som veiviser.

De to tømmerhoggerne som opprinnelig hadde funnet bjørnehiet, ble for øvrig ikke med – fordi bjørnen ble skutt dagen før de var tilsagt å møte.

Det tok ikke lang tid før jegerne kom over spor i snøen – de gikk opp gjennom Gleinstopdalen og videre ned en bratt kløft. Her befant det seg et gammelt og svært dypt bjørnehi, som nesten alle i Svatsum kjenner.

Noen knekte grangrener og andre tegn overbeviste revolusjonsstyrken om at bjørnen virkelig hadde flyktet fra Versailles – til Paris – og nå bodde her.

Det ble nå avgjørende å få hennes majestet ut i lyset.

– Kom ut nå, så skal du få bli med til Lillehammer! ropte Ole Haugen.

Men bjørnen delte åpenbart ikke kongens eller storkarers begeistring for den byen.

En lang stang ble ført ned i hiet. Martin Holen fant fram en grov staur og begynte å stikke ned i åpningen. Det kom knurring og gurgling fra dypet, og lyden kom nærmere og nærmere. Snart var bjørnen oppe med forparten – i det samme smalt det:

En samlet geværsalve!

Bjørnen falt tilbake – død. Ingen tegn til liv. Hun måtte dras opp igjen, noe som krevde en del slit.

Det viste seg nå at det ikke var en fullvoksen kjempe, men kun en tre år gammel binne – men en riktig kraftig og vakker en.

Kraftige hurra-rop steg opp mellom trærne: Grevinne Brumapatra av Gleinstopdalen var død.

(Gudbrandsdalens Folkeblad, 23. oktober 1909)

Fra Vestre Gausdal

Hr. Jon Persen – til Jonsborg!
Hva var det som brast så høyt i valgene i Gausdal?

Om man ikke kan svare med Einar Tambarskjelver, så er det likevel noe som likner:
Det handler om *«Jonsborg av dine hender, Persen!»*
Du får erfare det gamle ord: *«Det gode varer sjelden lenge; knapt har man det, så smyger det seg bort.»*

Så vidt du – med stort strev og etter mange prøvelser – har sett dine anstrengelser kronet med hell, idet ditt kjære Jonsborg snart står ferdig, så reiser det seg skyer i horisonten. For heller ikke du, Persen, «har fred lenger enn naboen vil».

For se – sosialistene kommer, samlet i flokk, ropende om *«den frie stemmerett»* – men ender opp som nyttig stemmekveg. Og med det gjør de det mulig for Staten, før eller siden, å jage den rettmessige eier ut av sitt eget hjem, uten én øre i erstatning. Skal Jonsborg da bli en røverborg?

Hva mener disse menneskene om rettferdighet? Også her følger de det gamle verset:

«I støvet med Snillets (Persens) glorie,
Og bagateller (Stemmekveget) mot styr,
Det er en gammel historie,
Som stedse forblir ny.»

Men si meg, Persen – vil du la dette skje?
Du har jo en skarpere penn enn de fleste, og du kan svinge den som både sverd og le. Med dine frodige og ofte ganske treffende sammenligninger mellom to- og firbeinte skapninger, kunne du få folk til å forstå – på folks språk – hva dette egentlig handler om.

Kanskje har du også bedre innsikt i og evne til å forklare det «fine» og «rettferdige» i disse konsesjonslovene, som sosialistene stadig forsvarer. For jeg – og flere med meg – kan ikke oppdage annet i dem enn grov urett. Kanskje er det rett og slett dumhet, misunnelse og vond vilje som ligger bak.

Nei, Persen – la oss i det minste bruke våre evner til å protestere mot denne urimeligheten! La oss slå ring om den frie stemmeretten og hindre at valg blir redusert til karikaturer – manipulert av agitatorer og maktklikk.

For min del, gode Persen, skal du få sitte på din tue i fred og nyte Jonsborgs lune stue, så lenge rett og fornuft får råde i dette landet.

B. P. Toft

Bes innrykket også i andre Lillehammer-aviser.

(Lillehammer Tilskuer, 4. november 1910)

Forlovelsenotis i Gudbrandsdølen 12. august 1911

Kundgjørelser.

Forlovede:

Bergine Flugstad,
Faaberg.

Jon Persen,
Jonsborg, V. Gausdal.

Åpent brev til rette vedkommende

Hvem har ansvaret for det egyptiske mørket på Jørstadmoen denne gang?

Når man betrakter leiren her på moen en kveld, kan man ikke unngå å drømme seg tilbake til Egyptens land på Faraos tid. I barakker og telt hersker det dypeste mørke, mens det i underoffisersbrakken og i offisersmessen lyser.

Slik var det også i 1907. Den gang var harmen blant den mørkelagte ungdommen like sterk – og like berettiget – som nå. Men det skulle det ikke snakkes om. Det var som om man hadde satt en grense: *Selv om hele leiren var full av telt, var det ikke sikkert at man fant heltemot.*

Alle ergret seg, uten at noen våget å ta saken i egne hender. De brummet av harme, guttene fra dalen, og klaget til ingen. Men så ble jeg, enstemmig av begge bataljoner, utropt til deres folketribun. Stolt tok jeg imot kallet, og min kamp mot mørkets fyrste ble kronet med seier. Mørket ble fordrevet – nesten øyeblikkelig – av det underfulle lyset.

Men hvor er det blitt av alle lyktene og lampene som den gang ble innført til Jørstadmoen? Kun noen få henger igjen på leirgatenes hjørner. Den gang sørget en klok og velvillig oberst for lys og hygge for soldatene – både ute og inne.

Nå har urimeligheten gått så langt at det er strengt forbudt for menige soldater å bruke selv en liten lysstump**,** kjøpt for egne penger. Hvem har gitt rette vedkommende en slik despotisk myndighet?

Dette stemmer i hvert fall ikke overens med vår frie, demokratiske konstitusjon – den samme konstitusjonen dølaguttene ofrer sin fritid for å lære å verne om og forsvare.

Å tvinge soldater til å famle rundt i mørket – uten å kunne se sin seng, sine klær eller sine eiendeler – er en så brutal innskrenkning av personlig frihet og menneskerett, at ingen fri og ærgjerrig nordmann bør finne seg i det.

Selv straffanger får jo kle av seg og legge seg i lampelys!
Ja, til og med våre oksedrifter – vårt stolte gudbrandsdalske fjellfé – blir mer menneskelig

behandlet. Når nautetoget ankommer Eidsvoll i høstmørket, får de faktisk en lykt i hver vogn.

Da skulle det ikke være heksekunst å gi én lykt per telt eller brakke heller.

Det er derfor ikke underlig om harmen over vilkårligheten vokser dag for dag blant soldatene. Jeg vil derfor, som dølenes folketribun, henstille til rette vedkommende**:**

Er det klokt å behandle dalens sønner på en slik måte – sønner av bataljonen som til alle tider har vært Norges kjernetropper, og som har de stolteste og mest ærefulle tradisjoner i fedrelandets historie å bygge på?

Jon Persen, Jonsborg

(Gudbrandsdalens Folkeblad, 15. august 1911)

Åpent brev til Vestre Gausdølerne

Garden og bonden – før og nå
– eller å komme seg forbi Huseby-ulven og ungene hans

Når vi leser historiske beretninger om hvordan adelen og ridderskapet i middelalderen krenket bønder og småfolk, er det lett å prise Gud for at slike tider er forbi. Men jammen lever kampen mellom de som yter og de som nyter videre – mellom bonden og garden – den dag i dag. Det har sjelden vært tydeligere for meg enn nå, etter det som skjedde i herredsstyret i Vestre Gausdal under behandlingen av doktorsaken.

Aldri har Gardens kamp mot bonden vært mer hovmodig og kravstor – og aldri har bonden vært så sørgelig feig, føyelig og underdanig.

Under slaget ved Hemmingstedt i Ditmarsken ropte Garden:
«Pass deg, bonde – nå kommer Garden!»
Men foran bondelaget gikk en ung jente med fane, og de svarte:
«Pass deg, Garden – nå kommer Bonden!»
Og garden ble slått grundig.

Jeg trodde jeg skulle få oppleve noe liknende her – at det endelig var bondens tur til å stå opp og si: «Nok er nok»! Da doktor Mathisen og hele den overlegne Lægeforeninga hans stilte seg opp og ropte:
«Pass deg, bonde – nå kommer Garden!»
Tenkte jeg: Nå skjer det! Nå blir de sendt hjem med halen mellom beina!

Men nei. I stedet bøyde herredsstyret nakken og godtok alle kravene hans – ja, som om han var kong Mathisen den Første av Gausdal. Ansettelse på livstid, uten oppsigelse, uten konsekvenser – og som om hele Østre Gausdal bare måtte bøye seg uten å si et ord.

Men kjære venner – Bonden, altså det fastboende folket på landet som lever av jorda, er og blir en mektig kraft – sterkere alene enn alle andre stender til sammen! Og likevel klager vi på at vi ikke blir hørt eller respektert i det offentlige.

Men hvordan kan vi vente respekt, når selv en rik og stolt fjellbygd som vår lar seg kue og kryper som knehøner for en doktor og hans krav?

For det er nemlig sånn i denne verden, at når du prøver å få til noe godt og vakkert, må du alltid forbi Huseby-ulven og ungene hans. Men da nytter det ikke å komme krypende, logrende og med bikkjebøyd rygg! Nei – det må rettes rygg og tales klart.

Se bare på Norge i 1814 – da vår «Nora» (fedrelandet) for frihetens skyld måtte kjempe mot den store ulven og hans unger. Hun fikk seg noen slag, men reiste seg igjen og kom seg helskinnet forbi i 1905. Og det er ikke måte på hvor mye vi da nektet å kaste oss i støvet for stormaktens krav.

Eller ta meg og Bergine – tror noen virkelig at vi hadde fått bo lykkelig på det vakre Jonsborg hvis vi hadde kommet krypende og tiggene forbi Huseby-ulven og hans unger i sommer? Vi sto oppreist – og vant. Og det finnes da, takk og lov, ingen lov som forbyr ei gardjente å gifte seg med en husmannsgutt. Det handler bare om å være rak i ryggen – og ikke altfor myk i knærne.

Det finnes heller ingen lov som forbyr ei bygd å ha sin egen lege. Men da må man ikke falle på kne for legestandens stormannsgalskap og kravmentalitet.

For det gjelder ikke bare Vestre Gausdal – dette angår hele landet. Kampen mot legens krav om stadig mer makt og penger blir en av de viktigste kampene i vår demokratiske utvikling. Og den demokraten som svikter her – han svikter sin evelgere og hele sitt program.

Før i tiden var det prestene som sugde mest av almuen. Nå har de fleste av dem fått klipt tennene sine – men legene har overtatt rollen. Bak en maske av velgjørenhet og nestekjærlighet for å lindre sykdom, skjuler det seg kravmentalitet, grådighet og et ønske om å utplyndre folket.

Så mitt budskap til det norske demokrati er klart:
Reis dere – sett foten ned – si nei!

Og Vestre Gausdal fikk æren av å være først ute. En gruppe bygdepatrioter, ledet av Martin Kraabøl, sto i årevis imot doktor Mathisens overtakelsesforsøk. De sto som Leonidas og hans spartanere. Men ved forrige valg ble tøylene glidd over i hendene på Peter Kraabøl og hans folk, som ikke var av samme støpning.

To arbeiderrepresentanter, som ble valgt på helt andre løfter, lot seg rive med over til doktorens parti – og dermed fikk han flertall. Ikke på ekte folkelig støtte, men på politisk svik.

Og hva gjorde Peter Kraabøl og hans «tolv»? Sa de som spartanerne i gamle dager:
«Kom og ta det!»
Nei. De la seg flate. De overga seg til doktor Mathisen – uten kamp.

Sviket fra de to arbeiderrepresentantene er blitt påpekt, og det med rette. Men det moderate partiet har også sviktet – for det var da ingen i det partiet som gikk til valg på at de skulle ansette Mathisen på livstid! Dette var et uhørt vedtak – noe av det drøyeste et herredsstyre kan finne på.

Og dersom doktoren ikke ville jobbe videre på de vilkårene han opprinnelig ble ansatt under, ja, da kunne han bare tusle videre – akkurat som Gambetta sa til en vrang minister: *«Bøy deg – eller gå av.»*

Nå får vi heller huske ordene til Gambetta:
«Menn er ingenting – prinsippene er alt.»
Men i herredsstyret vårt er det omvendt. Prinsipper er ingenting – mennene og partiene er alt. Og hvis de har noen prinsipper, så er det bare å ydmyke og straffe motparten – selv om det går utover bygda i lang tid framover.

Så: Bøyer dere dere enda en gang, så vil aldri «Garden» bli slått – og dere vil aldri få noen egen lege i Vestre Gausdal. For som det heter:
«Der står respekt av menn som bygger med sverd ved lend.»

Og gir man en overklasse for mange fordeler, så skal man ikke bli overrasket om det en dag ikke går an å stenge Dovregubbens grind.

Jonsborg, 17. januar 1912
Ærbødigst,
Jon Persen

(Gudbrandsdalens Folkeblad, 27. januar 1912)

En mann fra Gausdal drept i Amerika

Amerikanske aviser melder at **Peter Olstad**, opprinnelig fra Vestre Gausdal, er blitt drept i nærheten av Madison, Wisconsin.

Peter hadde nylig mistet sin kone, og etter dette bestemte han seg for å flytte inn hos sin bror, Hans. Han solgte gården og alle sine eiendeler, og la ut på reisen for å starte et nytt kapittel. Men bare noen dager senere kom den tragiske beskjeden: Peter var funnet død, flytende i vannet ved Madison.

Ifølge rapportene skal tre menn ha lokket Peter med seg til et avsidesliggende sted, hvor de deretter drepte ham og kastet kroppen i vannet. Motivet skal ha vært ran – morderne hadde fått vite at han bar med seg penger. De ble senere observert på drikkesteder, hvor de forsøkte å bruke pengene hans, og ble raskt arrestert.

Peter Olstad ble født på Olstadeie i Vestre Gausdal i 1859, og emigrerte til Amerika for 27 år siden. Der hadde han opparbeidet seg en solid økonomi, og han ble regnet som en hederlig og respektert mann i alle sammenhenger. Begravelsen ble en stor markering med hele 25 vogner som fulgte ham til graven. Mange deltok for å vise sin medfølelse og ære hans minne.

Peter var bror av forfatter og samfunnsdebattant Jon Persen**.**

(Aftenposten, 21. august 1912)

(Samme notis ble gjengitt i Buskerud Amtstidende, 23. august 1912).

Åpent brev, del I

Til det norske folk generelt, og Vestre Gausdøler spesielt
Av Jon Persen

Vi har vel alle lagt merke til dette under saueklipping: Den tålmodige sauen som lar seg klippe nesten inn til skinnet, får ros og kos, mens den som spenner fra seg og sender saksa veggimellom, får kjeft og hard behandling.

Akkurat slik fungerer også skatteligninga. De lydige blir favorisert. De som tør stille spørsmål ved urettferdigheten, får svi.

Jeg kjenner dette personlig – for nå har den gamle storvedden på Jonsborg blitt klipt for første gang. Og kanskje det ikke er så urimelig, men én ting burde klipperne forstå: Ull vokser ikke på huden man klipper av. Like lite som penger vokser tilbake når man tapper sparekontoen for å overleve.

Folk kjenner jo historien min: Født vanfør og blakk. Hele livet har jeg balansert på kanten mellom frivillig hjelp og ren nød. Så – i 1910 – bestemte jeg meg for å bygge et lite hus, Jonsborg. Med hjelp fra gode mennesker i Gausdal og ellers, ble det bygd – og for det takker jeg alle hjerteligst!

Men knapt var Jonsborg ferdig før noe svært overraskende hendte: Jeg giftet meg med Bergine, en gårdbrukerdatter med 4000 kroner i banken. Og straks var det som om alle skattemyndigheter i Vestre Gausdal fikk ferten av kontoen hennes – og satte i gang som glupske kalver rundt et melkespann.

De ilagde meg formuesskatt, inntektsskatt av formue, og til og med skatt for personlig arbeid – selv om jeg er vanfør og delvis lever av frivillig hjelp. Og som kronen på verket: sogneskatt! Denne skatten, som egentlig er bygd på at friske folk skal gjøre én dag arbeid for prestegården. Hva slags prest ville egentlig påby en vanfør mann en slik dagsverk?

Jeg klagde til ligningskommisjonen – og fikk én seier: de droppet skatten for arbeidsinntekt. Men de andre kravene stod. Og ikke nok med det: Herredsstyret avviste senere min bønn

om å få satt ned skatten for 1912, med en påstand om at jeg bare var beskattet for Bergines penger, ikke huset.

Vel – det er lett å motbevise. Jeg har nå fått utskrift fra ligningsprotokollen: Jonsborg er beskattet, om det har jeg fått skriv fra kommunekasserer Hj. Snilsberg. Punktum.

Saken er ikke nødvendigvis ulovlig – men det er smålig. Dypt, tungt, vondt smålig. For dette er et hus bygget av frivillige bidrag, for å gi et hjem til en som ellers ville stått på bar bakke. Når en bygd synker så lavt at den vil hente ut skatt av gaver og dugnadsånd – da står det dårlig til med samvittigheten.

Kjære Gausdøler – jeg har ikke annet enn ord. Men jeg vil bruke dem til å minne dere på dette: Når man begynner å ete de små og hjelpeløse, da er det ikke lenge før samfunnet selv mister sin menneskelighet. Det er lov å være både rettferdig og raus – og jeg håper det fortsatt finnes mange i bygda som er begge deler.

Ærbødigst,
Jon Persen
Jonsborg, 1913

(Gudbrandsdalens Folkeblad, 22. april 1913)

Åpent brev, del II

Til det store publikum generelt, og til vestre Gausdøler spesielt
Av Jon Persen, Jonsborg

(Slutten)

Selv om både skattevedtaket mot meg og hele behandlingen av saken kunne karakteriseres som rein og skjær griskhet, har det likevel vakt oppsikt – i hvert fall blant de klokeste og varmeste sjelene i bygda. Ja, fem representanter i herredsstyret tok faktisk avstand fra beslutningen. Men som så ofte før: Når noe virkelig urimelig skal vedtas, da mister de edleste sine krefter. Det minner meg om Balders bålføring i norrøn mytologi.

Da den lyse og vakre guden Balder var blitt drept, forsøkte gudene å skyve skipet hans, Ringhorne, ut for å legge ham på bålet. Men de klarte det ikke – før de fikk hjelp fra jotunkvinnen Hyrrokin, som kom ridende på en ulv med en slange som bissel. Hun skjøv skipet med slik kraft at jorda ristet.

Og akkurat slik føler jeg at visse høyærede herrer i Vestre Gausdal har opptrådt i min skattesak: Ridende på griskhetens ulv, styrt med løgnens slange. De laget en pyntelig forklaring for å dekke over en grådig og smålig handling.

At jeg reagerer med sterke ord nå, burde være forståelig. Jeg kjemper for det jeg mener er rett – og jeg gjør det med samme mot som han som kom tilbake fra slaget ved Venden med

sin Tyra. Han fryktet verken kong Svein Tjugeskjegg eller hans allierte. På samme måte lar jeg meg heller ikke skremme av lokale autoriteter med grått skjegg og store ord.

For det var under bjerka på en gammel kjempehaug jeg sverget troskap til min Bergine – ei rakrygget jente med midler og mot. Der, i lyset av fuglesang og vårsol, tenkte jeg: Dette landet er som et stort frihetstre, og bjerka er symbolet. I grenene bygger folk parvis sine lune reder. Røttene går ned i fortida – i våre gamle kjempehauger – og stammen må vi verne om med all vår kraft.

Og likevel – se hvor annerledes det er nå. I gamle dager ble det sett som skammelig å utnytte de svake. Nå ser mange ut til å synes det er helt greit, ja kanskje til og med prisverdig og den som tør si særlig storingene imot – han blir hatet.

Jeg sier dette til mine arbeidskamerater, enten dere kaller dere demokrater, sosialister eller noe annet: Vi småspurver i frihetstreet må passe oss så vi ikke blir stormannsgale. Noen av oss farer allerede høyt opp i tretoppene og innbiller seg at de er falker eller ørner – og roper at treet må hugges og plantes om. Men det nytter ikke. Det er historien – røttene – som holder treet levende. Men særlig dere som ble valgt inn som arbeiderrepresentanter i Vestre Gausdal – dere har virkelig misforstått både oppgaven deres og det programmet dere stilte til valg på. Alle, bortsett fra E. M. Gran, nektet å gå med på å sette ned skatten for en ufør mann, som på grunn av uheldige omstendigheter kom i en ekstra vanskelig situasjon. Var det misunnelse som lå bak, eller var det sosialistenes generelle motvilje mot alt som har med kapital og formue å gjøre? I så fall – om det var misunnelse, var det skammelig. Og om det var prinsipp, så var det rett og slett dumt.

Min kones penger har ikke kommet til bygda for å holde arbeiderne nede. De er her for noe større – for et høyere formål.

Og vi må hele tiden vanne det med visdom, rettferdighet og omtanke. Gjør vi ikke det, vil gjelden – dragen Nidhogg – gnage det i stykker.

Så dere, mine sambygdinger: Når dere nektet meg en skattenedsettelse, selv om både jeg og min kone er syke og inntekten ikke dekker livets nødvendigheter, gjorde dere ikke bygda en tjeneste – dere svekket det fellesskapet som Jonsborg nettopp er bygget på.

Men selv om det hele var uverdig og sårende, så endte det likevel til min fordel.

Jeg dro til Lillehammer for å rådføre meg med en sakfører. Der møtte jeg en velstående kjøpmann. Han hadde lest om kampen min og sa: «Jon, jeg skal betale hele skatten din – bare du skriver om det på din måte. For jeg har aldri sett noen kjempe med en slik blanding av humor, tålmod og rettferdig harme.»

Og her er vi. Skatten er betalt. Og ikke med bygdas penger – men med støtte fra en ukjent venn.

Så nei – det er ikke dere, mine sambygdinger, som bestemmer min skjebne. Jeg kunne nesten sitere Josef fra Bibelen, han som ble solgt av sine brødre:
"Dere tenkte ondt om meg, men Gud vendte det til noe godt."

For det skjer stadig små mirakler i denne verden, når urett møter mot og kjærlighet.

Og kanskje, som i gamle dager, kan også i dag en svak mann – i møte med urett – få styrke som en kjempe.

Ærbødigst,
Jon Persen, Jonsborg

(Gudbrandsdalens Folkeblad, 24. april 1913).

50 år gamle trillinger

«Gudbrandsdølen» møtte nylig Jon Persen i Gausdal. Han drev med å grave åker, men været var vått og tungt, og forholdene gjorde arbeidet krevende. Med et sukk sa han:

— Utpå høsten blir det en ganske spesiell dag for meg. Jeg fyller 50 år den 31. oktober. Ikke at det i seg selv er så spesielt – mange hederlige karer har jo rundet femti. Men det som er litt utenom det vanlige, er at vi er tre søsken, to brødre og en søster – trillinger – som ble født samme dag, og vi lever alle sammen ennå. Vi kan altså feire 50-årsdag sammen, alle tre.

Så ser han opp og spør:

— Har du noen gang hørt om trillinger som alle har blitt femti år?

— Nei, det har jeg aldri hørt om, svarte redaktøren.

— Da er det kanskje et ganske sjeldent tilfelle – både i Norge og, tja, kanskje i hele verdenshistorien.

(Aftenposten, 13. august 1913)

(Dette ble også gjengitt i Fredrikshalds Avis, 14. august 1913, Bergens Annonce Tidende, 15. august 1913, Nordlands Folkeblad, 28. august 1913, Decoraposten, 29. august 1913, Molde Annonceblad, 29. august 1913, Fjordenes Tidende, 30. august 1913, Kongsberg Tidene, 1. september 1913, Buskeruds Blad, 26. oktober 1913, Ørebladet, 26. oktober 1913, Nordlandsposten, 28. oktober 1913, Ofotens Tidende, 28. oktober 1913, Valdres, 28. oktober 1913, Lofotposten, 29. oktober 1913, Ny Tid, 1. november 1913, Vestoplændingen, 1. november 1913)

Norges nye oppvåkning – eller den hellige erobringskrig

Av Jon Persen

Det store morgengry begynner nå å vise seg på vår nasjonaløkonomiske himmel.

Den hellige erobringskrig er allerede erklært. Det vil si: det er bestemt at det i år skal brytes opp minst ett mål jord på hver eneste gård i hele landet, som et minne om samlingen i 1814. De erobrede jordstykkene skal kalles Hundreårsåkrene.

Alt dette er svært bra. Men hvem skal bryte opp all denne jorda? Det ser ut til å bli en krig uten tropper – for de fleste gårdbrukere vil gjerne ha ny jord oppdyrket hvert år, men klagen er den samme overalt: Det finnes ikke folk som vil ta jobben. Det virker som ungdommen er blitt så bløte at de skyr alt som krever hardt arbeid.

Når vi velger livsvei, står vi alle – som Herakles – ved skilleveien. Den vakre og den stygge jomfru dukker stadig opp, og de fleste følger den vakre – altså nytelsen – mens den andre, som står for kamp og oppofrelse, får et altfor lite følge.

Hos Ibsen heter det om den fjerde bønn:

«Den er folkets feltraab blevet,
ut av sammenhængen vevet,
ind i alle hjerters skrevet.»

Disse ordene passer på vår tid som en prikk. Alle roper nå etter daglig brød, og det er det ikke noe å si på – så lenge man forstår at brødet må tjenes gjennom arbeid og nytte. Alle vil ha den letteste og mest behagelige jobben – med høyest mulig lønn – uten tanke for samfunnets eller nasjonens langsiktige nytte.

Åkerbryting er det tyngste og mest krevende arbeidet som finnes, spesielt på bygda. Men det er også det mest nyttige – for både nåtid og framtid. Ja, det er kanskje det eneste arbeidet vi med rette kan kalle «erobring» – og som i klar forstand kan sees som en velsignelse for kommende slekter i tusen ledd.

Men akk, åkerbryting er dårlig betalt og lite ansett.

En grunnleggende oppvåkning er nødvendig – over hele landet. Men hvem skal tale de vekkende ordene? Fra prekestoler og kateter kommer de ikke. For det nytter ikke å peke ut en vei man selv ikke tør gå.

Når feltropet nå lyder, må vi legge fra oss alt som heter bløtaktighet og veikhet. Skal det bli noe ut av denne krigen, må vi gjøre som ved Arkole – der den store Erobreren grep fanen og ropte:
«Følg deres general!»

Men for en forskjell: En åkerbryter kan være stolt på en måte Napoleon aldri kunne. For de erobrede jordene kan aldri tas tilbake. Selv spekulantene klarer ikke ta dem med seg. Skogens verdi kan hentes ut – men ikke jordas.

Som en som har gravd jord i 20 år, vil jeg derfor rope så høyt jeg kan til mine landsmenn:
La åkerbrytning bli allmenn praksis i jubileumsåret!
Det er ikke så tungt som folk tror – spesielt når man ser det store idealet bak arbeidet. Av og til føler man til og med forfedrenes ånd sveve svalt over panna, når svetten siler.

Og til Norges ungdom!
Måtte dere våkne til liv og innsats for landets ubrutte jord! Som dikteren sier:

«Der maa luftes grundig ud;
det er Grubeluft herinde;
her kan ingen Fanes Dug
flagre frit for friske Vinde.»

Det føles nemlig så trangt og innestengt for noen hver av oss i bygdene. Den beste medisinen er å begynne med åkerbryting. Da vil vi få en dypere kjærlighet til hjembygda og hjemmene våre, og selvfølelsen vil vokse. Klasseskillet – dette grufulle spøkelset – vil da ikke lenger plage oss. Tvert imot: Vi vil forakte dem som dyrker det.

La det bli alvor nå! La det bli en folkelig oppreisning – hvor alle som kan, griper til redskapene og tar del i denne erobringskrigen.

Det handler ikke bare om å styrke oss selv og bygdene våre. Det ligger noe enda større bak: Et nasjonalt selvstyre – innover og utover.

For her i landet finnes det mer enn nok dyrkbar jord til at vi i prinsippet kunne «gjenerobre» de tapte provinsene – som Bohuslän, Jämtland og Herjedalen – innenfor våre egne grenser. Og i stedet for grensefestninger kan vi bygge steingjerder rundt eiendommene. Skogen får stå i fred.

Når man virkelig tenker over det – hva som kan vinnes med denne hellige åkerkrigen – kan enhver som får delta, føle seg lykkelig og begeistret.

Som Welhaven skrev om Ganymedes:

«Hans unge Hjerte skjelvende fornam
det Guddomsliv, der ulmed i hans Stamme.
Og nu fra Skyen daled over ham
den stærke Ørn, som bar Olympens Flamme.»

Hva annet er dette guddomslivet i en stamme, enn viljen til kamp og offer for slektens og samfunnets videre liv og beståen?

Den unge, friske grenen på den norrøne stammen står nå klar til å utfolde dette guddomslivet – ved å gjenerobre våre tapte områder, med spade og hakke.

Men det må være orden og rettferdighet i denne «krigen» som i en vanlig krig:

Den som fusker med arbeidet, ødelegger for landet i århundrer. Slike bør kalles det de er – fedrelandsforrædere – og kastes ut i skam.

Den trofaste og ærlige åkerbryteren må hedres og påskjønnes. Men det skjer ikke. Da det i sommer skulle reises et verdig minne over gammel nordisk troskap og heltemot, var det ikke vi – men den tyske keiser – som reiste statuen!

Staten må ta seg av de skadde og deres etterlatte. For skal dette bli en folkebevegelse, vil det også skje ulykker – spesielt under mineringsarbeid, som mange ikke kjenner godt nok. Risikoen er stor.

Men til gjengjeld reiser en ærlig åkergraver et minnesmerke over seg selv, som er vakrere enn tusen dikt. Det blomstrer – det brødfør – det varer, som dikteren ga Gunymedes:

Og salig pristes han av Jordens Børn,
og end i tusen Skaldekvad det klinger.
Salig Isse, som Begeistringens Ørn
har suset over med de brede Vinger!

Og jeg skulle tro at de gule åkrene og blomstrende engen åkerbrytere etterlate seg, er verdt mer enn tusen skaldekvad fra våre diktere.

Og dere kvinner:
Valkyrier og skjoldmøyer er like viktige nå som før. Dere må løfte ånden. Når ei gårdskjerring kommer bort til meg ute på åkeren, føles det som dronningen selv kommer til sin general. Ja, det kan hende hun får tårer i øynene av å se meg på knærne – men medlidenhet er ikke det som tenner kampvilje. Det er anerkjennelse som gjør det.

Så la oss håpe det norske folk virkelig våkner.
At 1914 blir året da åkerbrytningen tar fart. At vi på fredelig vis gjenerobrer landet vårt. Danskene har klart det – og Ørnen for begeistring har suset mer over det folket enn over noe annet.

Men om ikke denne Ørnen kommer flyvende over oss med sine brede vinger og varme flammer, da blir det vel neppe brutt opp særlig mer jord i jubileumsåret enn ellers.

(Gudbrandsdølen, 20. januar 1914)

Notis i Gudbrandsdølen, 21. januar 1914:

Herved gjøres bekjent for mine mange Venner, at jeg fra Dags Dato aldeles har ophørt at endossere for Folk.

Jon Persen.

Hvordan Jon Persen provianterer

Fra Gudbrandsdølen, 13. desember 1917

Vår mangeårige korrespondent Jon Persen har ikke latt høre stort fra seg siden han ble gift. – Det er med meg som med kanarifuglene, sa han. – Når de sitter i hvert sitt bur, da synger de. Men slipper du hannen og hunnen sammen i ett bur, da hører du ikke en tone mer.

Da Jon Persen nylig besøkte oss på redaksjonen, spurte vi hvordan det stod til med matforsyningen hans nå før vinteren.

– Jeg har såpass store beholdninger at det kan hende folk vil begynne å dele med meg etter nyttår, sa han. – Jeg har nemlig vært litt mer forutseende enn andre. Allerede i februar 1914 forutsa jeg at krigen sto for døren. Jeg sto en dag inne på handelsforeningen og sa til folk: Lag dere kornmagasiner hver for dere – krig kommer før eller siden.
Og jeg gikk foran med et godt eksempel og kjøpte fem tønner korn, som jeg la på lager. Nå har jeg ennå to tønner igjen som ikke er malt, og dessuten 100 kilo mel.

– Har du poteter også?

– Det kan være jeg har poteter. I vår fikk jeg satt én tønne poteter på Søndre Toft i Follebu, mot at jeg skulle holde gårdens potetåker fri for ugras hele sommeren. I høst fikk jeg tilbake 17 tønner. En del av dem brukte jeg til å fore opp oksen min, Trym, som vokste fire stolper i målet og veide 104 kilo da jeg slaktet ham 17. november. Kjøttet har jeg saltet, og sammen med grisen jeg slaktet 3. mars i fjor – og som jeg fortsatt har det meste av – er jeg godt forsynt med kjøtt.

– Hvordan står det til med veden?

– Jeg fikk tak i veden hos Martin Kraabøl. Jeg tok på meg å hugge røtter for ham og fikk flere store hjørter til gjengjeld.

– Du har vel kanskje litt krambuvarer også?

– Det kan nok hende jeg ikke er helt tom, men jeg har ikke bestemt meg ennå for hva jeg eventuelt oppgir pr. 1. januar.

– Hva holder du på med for tiden?

– Jeg gjør gårdsarbeid hos Amund Toft. Jeg har sagt til ham at jeg ikke jobber for penger. *Slikt fanteri som penger, det arbeider ikke jeg for.*
Jeg foretrekker å jobbe 30 dager for en tønne korn. Da vet jeg hva jeg har.

(Gudbrandsdølen, 13. desember 1917)

Stor fruktbarhet – kompliserte forhold

Jon Persen rapporterer fra Gausdal

Natt til onsdag befant jeg meg på gården Holen (Trisnip), og i løpet av oppholdet mitt skjedde det noe høyst bemerkelsesverdig i sauebingen: To sauer fikk tvillinger, og én fikk trillinger. Til sammen ble det altså sju lam født i løpet av én og samme natt.

Som du vet, er jeg selv trilling, og jeg kan ikke forstå annet enn at jeg må ha smittet sauene.

Da spørsmålet om oppfostring av alle lammene kom opp, forsikret gårdens dyktige husfrue at det nok skulle bli en løsning:
— Jeg har tåteflasker, sa hun.
Hun fikk nemlig tvillinger i sommer og er godt trent i barnepass.

— Og alle ni små – hvordan går det med dem?
— Bare bra! De trives utmerket, alle sammen.

(Gudbrandsdølen, 8. april 1919)

Er dyrene blitt stjålet?

Jon Persen i Vestre Gausdal melder at han har mistet ei kvige fra havnegangen. Forsvinningen er så sporløs og merkelig at han heller mot å tro at kviga kan ha blitt stjålet.

Tidligere i vår forsvant også en okse fra gården Snakhol uten å etterlate seg spor. Den er ikke blitt sett siden, og mange mistenker at også den kan ha blitt tatt av uvedkommende.

I Rudsbygda – visstnok – har man dessuten funnet hodet og innvollene etter en sau som trolig har blitt stjålet og slaktet ute i marka. Det er vanskelig å vite hvem som står bak, men det kan virke som om det ferdes røvere i fjellet.

(Gudbrandsdølen, 9. oktober 1919)

Åpent brev til rette vedkommende

eller: Balder og jotnene

Av Jon Persen

Hver gang et fremmed dyr kommer inn i en flokk, skjer det samme: alle de andre skal ri på det, stange det og herje med det. Men det skyldes ikke ondskap eller misunnelse – slike følelser er dyrene heldigvis hevet over – det er bare nysgjerrighet og kamplyst. Som regel går det ikke lang tid før det fremmede dyret har blitt god venn med flokken.

Noe lignende skjer også blant mennesker, og jeg kunne vel ikke forvente å være noe unntak. Men i Forsetgrenda ble denne første "stangingen" fort avløst av vennlighet og imøtekommenhet fra alle kanter.

Så skjedde det noe som satte alt på hodet: Jonsborg sto ferdigbygd, og så – tenk det! – viste det seg at selveste Vårherre hadde hatt rett da han sa: "Det er ikke godt for mennesket å være alene." Dette måtte jeg gjøre noe med. Jeg fikk meg derfor en kone – en gårdmannsdatter, attpåtil, som hadde noen få tusen kroner.

Men da begynte det. Plutselig hørte jeg misunnelsens hese rop. Jeg hadde ikke vært vant til slikt. Jeg sa klart ifra til dem det gjaldt, men det gjorde bare vondt verre. Og siden jeg nå har klart å holde meg økonomisk på beina i åtte år – også gjennom krigstidens dyrtid – har noen begynt å hate meg, rett og slett.

Heldigvis har jeg også opplevd god støtte. Mange kloke og rettferdige folk har gitt meg sin fulle anerkjennelse for at jeg har forsvart både min borg og min Bergine med hevet hode. Og ja – hva skulle vel fru Åslaug Neset, født Huseby, med sin uforferdete Tore, hvis han ikke hadde kjempet seg forbi Husebyulven og hans unger for å få henne?

Men at jeg skulle trenge slik mandighet for å forsvare våre midler, det hadde jeg ikke forestilt meg. Og egentlig er det mitt eget fremsyn som har skylden. Allerede før krigen brøt ut, sørget jeg for å proviantere Jonsborg som for en lang beleiring. Men det holdt ikke. Jeg måtte også finne en måte å få dyrtidshjelp på – uten ydmykelser.

Derfor kjøpte jeg noen drektige kviger høsten 1914, leide dem bort om vinteren, og lot folk uten midler få ha dem i 2–3 år gratis – inntil verdien hadde økt mange ganger. Men da de skulle leveres tilbake, oppførte noen seg som om de måtte gi fra seg ei føderådsku – og jeg fikk meg fiender, som jeg ennå har. En fin måte å vise takknemlighet på. Ikke sant, hr. redaktør.

Ikke nok med det. Flere av de mest lavpannede her i bygda stilte seg på deres side, og slengte ut den groveste utskjelling. Fire ganger i høst har jeg fått ufortjent kjeft på butikken ved brua – av folk jeg ikke har noe utestående med, og helt uten grunn.

Noen har til og med funnet på å skjelle meg ut for at jeg er vanfør og at jeg en gang samlet inn penger for å få bygget meg et hjem. Vel – jeg har da ikke skapt meg selv! Og jeg takker for at feilen sitter i beina og ikke i hodet, så jeg ikke lett blir forvekslet med visse innskrumpede bygdetullinger.

Når det gjelder innsamlingsaksjonen, så kom den på oppfordring. Folk fra mange steder skrev til meg at jeg kunne sende huslisten min, så skulle de hjelpe. Og det gjorde de. Fra 100-åringen til spedbarnet i vogga – alle ville være med å hjelpe meg ut av hjemløshetens kulde og utrygghet.

Huset ble reist. Og det står fortsatt som bygdas vakreste – det eneste huset som er bygd på folks godhjertede initiativ, til støtte for en vanfør og ulykkelig mann.

Hver edel og rettferdig kvinne og mann kan med god grunn glede seg over at de gode norners vev gjorde min stilling på Jonsborg trygg og lykkelig da huset sto ferdig.

Men hva hjalp det at alt og alle gråt Balder ut av Helheim, hvis jotnekvinnen stengte veien? Misunnelsens og ondskapens jotneflokk – liten som den er – har klart å gjøre livet mitt så surt at jeg ikke får kjenne den frihet og lykke jeg ellers hadde kunnet.

Jeg vet ikke at jeg har gjort så mye som en katt noe vondt. Jeg utfordrer derfor hvem som helst til å påvise hva galt jeg har gjort som skulle rettferdiggjøre jotneflokkens oppførsel mot meg.

Til slutt vil jeg herved erklære: Fra nå av akter jeg å trekke enhver til retten som krenker meg i ord eller gjerning, uten grunn. For jeg må ta det som det kommer – enten det blir vinning eller forlis.

Jon Persen
Jonsborg

(Trykt i Gudbrandsdølen, 15. november 1919)

Hva Jon Persen mener om Ragnarok og den grønne jord

Av Jon Persen

Det store Ragnarok er endelig over. Lenge nok har Fenrisulven gapet mellom himmel og jord, mens Midgardsormen har snodd seg rundt verden og bitt seg selv i halen. Det er forferdelig hvor mange sterke vikinger dette giftige uhyret har drept, og en tredel av vår handelsflåte er senket.

Uhyrene er riktignok nedkjempet nå, men både guder og mennesker er så utmattet og svekket, at fattigdom og nød gjør store deler av jorden nærmest ubeboelig. Overalt vender sultne, bleke ansikter sine matte øyne mot framtiden – i håp om at den grønne jorden snart skal stige fram.

Og hvem er det som skal skape denne nye grønne jorden? Ikke konger eller generaler – men kroppsarbeideren. Det bør alle være enige om. Likevel, midt i denne fornyelsen, rapporteres det fra Svatsum om at det gamle trollvesenet, nemlig standsforskjellen, har dukket opp igjen og sparket kroppsarbeideren i leggen. Avisens meddeler virker like overrasket som om sjølvaste Jutulen skulle ha steget ut av Holberget – men det burde han ikke være.

For sannheten er at snobberi, standspreg og den underlige trangen enkelte har til å «se ut som noe», lever i beste velgående. Denne lidelsen – også kalt stormannsgalskap – er en form for sosial sinnssykdom. Den er både smittsom og arvelig, og i Søndre Gudbrandsdal er den minst like utbredt som kvegtuberkulose. Og som med andre sykdommer: jo større gård, jo større fe – og jo verre galskap.

De mest mottakelige er som regel dem som ligner på et forblåst aks: rett i strået, rak i ryggen, men tom og umoden i toppen.

Spesielt komisk blir det når Gud selv har tuklet med trådene og sørget for ei kjærlighetshistorie på tvers av «slag». Si at en husmannsgutt forlover seg med ei gårdsjente – da blir det rabalder! Da heter det straks at «spurven har fått tak i ei orrhøne», og hun regnes for evig som «spurvefugl». Men om en husmannsjente får tak i en storgårdsgutt, da flyr hun rett inn i storfuglens rekker og blir behandlet deretter. Det kalles klasseskam, eller «fattigfornem storhet».

Som andre lokale sykdommer, tåler heller ikke denne galskapen dagslys. Derfor er det sjelden man ser den hos opplyste folk – ellers hadde nok eks-gjetergutten fra Gausdal ikke blitt tatt så godt imot av Dem, herr redaktør.

Selv har jeg måttet kjenne denne stygge forskjellen på kroppen – både i byen og på bygda. Det gamle, utskjelte klassesystemet har møtt meg ved hvert eneste veikryss på livets grå alfarvei.

Men nylig gikk det et lys opp for meg.

En kveld, etter å ha vært ved brua og hentet posten, var jeg på vei hjem. Månen skinte klart, med en glorie av skyer rundt seg. En storslått krans – men for et hykleri! Der hang den, bleik og rund, og så ned på stjernene som om den var overlegen. Uten å tenke meg om, ropte jeg: — Du store narr! Himmelens bleike idiot! Du som ser ned på dine medvandrere, stjerner så store at de kunne puttet deg i lomma og knapt merket det!

Mens stjernene stråler året rundt, minker du bort igjen og forsvinner. Og likevel tror du du er noe. Det er da virkelig fattigformens storhet!

Da sinnet hadde lagt seg, slo det meg at vi mennesker nok burde være forsiktige med å skjelle ut månen. Det er nemlig mange som lever over evne, og som innimellom må gjemme seg for offentligheten – på samme måte som månen gjør.

Som Grundtvig så klokt sier:

Lær meg, nattens stjerne,
å følge glad og gjerne,

ei at vige fra den vei,
himlens Gud tilmalte mig.

For vår storhet handler ikke om hvilken bås vi ble født i, eller hvilket fe-slag vi tilhører. Om jeg – for eksempel – følger den veien som Gud har målt ut for meg, har jeg like god grunn til å være stolt i mitt hvite hus Jonsborg, som president Wilson har i Det Hvite Hus i Washington.

Og dere, kroppsarbeidere – enten dere kommer fra storgård eller husmannsstue – dere har aldri hatt en viktigere og mer ærefull rolle enn nå. Følger dere den veien som er staket ut for dere, og holder dere unna de verste uregelmessighetene, da er det dere som skal forme den nye jorden – den som skal vokse frem av havet etter Ragnarok.

Jon Persen
Jonsborg

(Gudbrandsdølen, 19. februar 1920)

Fylkestinget anbefaler fredning av bjørn

Uventet støtte til skogens konge – og litt Jon Persen-ånd i debatten

Til fylkestingets landbrukskomité har det kommet et forslag fra trelasthandler Nils Frøsland, som ønsker at bjørnen skal fredes.

Komiteen er faktisk enig med Frøsland i at det ville være svært beklagelig om bjørnen skulle forsvinne helt fra norsk natur. Hvis situasjonen er like alvorlig i andre fylker som i Oppland, finnes det god grunn til å frykte at det går mot utryddelse.

Komiteen mener imidlertid at det er staten – og ikke det enkelte fylke – som må ta ansvar for saken. De foreslår derfor at staten vurderer å innføre totalfredning av bjørn i hele landet, i første omgang for en periode på fem år. I samme åndedrag antyder de at det da også bør vurderes statlig erstatning for eventuelle skader bjørn måtte forårsake.

I sin innstilling ber komiteen fylkestinget om å sende denne anbefalingen videre til Storting og regjering.

Men dette forslaget skapte – kanskje ikke helt uventet – diskusjon.

Representant Dahle kommenterte sarkastisk:

— Det er sjelden en komitéinnstilling er morsom, men denne her er det! Den høres ut som om selveste **Jon Persen** kunne ha skrevet den – og det sier ikke lite. At et så høytidelig organ som landbrukskomiteen foreslår totalfredning av et rovdyr, er ganske underholdende.

Han fortsatte:

— Om dette går gjennom, og en okse eller hest skulle komme til å drepe en bjørn, blir det neppe noen billig affære for eieren. Og går dette først igjennom, blir jeg ikke overrasket om det neste år kommer forslag om å frede både gaupe og ulv også – dyr som man i dag får skuddpremie for!

(Lillehammer Tilskuer, 24. mars 1920)

Bjørnens fredning, del I

Eller: Er det forsvarlig å røyke fredspipe med skogens konge?

Av Jon Persen

Her en dag sa jeg til Bergine – før jeg engang hadde rukket å se overskriften i avisa:
– Nå har tullingene på Prestesæter holdt møte igjen, og bestemt at bjørnen skal fredes. Og nå har de visst dratt meg inn i det også! Kanskje han som i *Peer Gynt* roper at «den absolutte fornuft avgikk ved døden klokka 11 i går kveld» har vært på ferde igjen. Han viser nemlig til «tradisjoner» som grunn til å frede bjørnen. Men her har faktisk vanviddet et poeng, for det er ikke mer enn femti år siden en eneste bjørn tok livet av hele 16 kyr her i bygda – på én sommer. Ja, dette sa jeg til Bergine.

Men da jeg så nærmere etter, var det ikke en lokal tulling, men fylkestinget som hadde hatt møte. Men selv om det er «forstandige menn» som bestemmer, så blir ikke en sinnssvak idé mer fornuftig av den grunn.

Vestre Gausdal har i alle tider vært et slags hovedkvarter for bjørnen her i landet, og mange eldre her i bygda er sjokkert over at fylkestinget kunne fatte en slik beslutning.

Da bjørnen tok livet av 16 kyr på vestsida – fra Sønstegårdssætra i nord til Stubberudlien i sør – var det særlig småbrukere og husmenn det gikk utover. De store gårdene har store flokker, og der holder kyrne sammen – en bjørn våger seg sjelden inn i en stor bøling. At det altså er småfolks buskap som oftest blir bjørnemat, gjør hele fredningsvedtaket svært lite demokratisk.

Det kan være at en tysker som Schjelderup ønsker å frede dette rovdyr. Men når vår egen demokratiske ordfører gjør det samme – ja, da må man nesten spørre hvor forstanden har tatt veien.

Vi får vel unnskylde både Galaasen og de andre. De kjenner vel bjørnen bare fra eventyrene til Asbjørnsen og Moe. Det er noe ganske annet for oss som har måttet stå i front mot udyret, sommer etter sommer, for å beskytte buskapen.

Kanskje det kunne være på sin plass med en liten, om enn overfladisk, gjennomgang av hva bjørnen faktisk har bedrevet her i bygda de siste 50 årene. Jeg klarer kanskje ikke å tidfeste alle hendelser nøyaktig, men noen eksempler skal jeg gi.

Etter bjørnenes storinnrykk for femti år siden, da hele 16 kyr ble tatt, ble mange store slagbjørner felt. Etter det hadde vi en lang periode med ro. Det virket som om bjørnen var borte.

Men på slutten av 1890-tallet begynte de å dukke opp igjen, særlig i Vestfjellet. I 1892 tok bjørnen to kviger på Vågsgard for Nørstevold og én ku for E. Thallaug på Grytsætra. Også sau ble revet ihjel i hopetall. Det gikk særlig hardt utover min egen saudrift på Grytlien det året. Midt i august tok bjørnen åtte sauer på én natt, og utover høsten måtte jeg selv holde nattevakt.

Men jeg klarte å holde ham unna – han fikk bare tak i noen søyer som hadde lamma og trakk seg unna flokken. Det var nemlig den veldige krigsluren min som skremte ham på flukt i nattemørket.

Men som med alle fiender – blir de vant til forsvarsstrategiene, mister de frykten. Og det skjedde i Storfjellroen i 1894.

Jeg lå der med 250 sauer. På høstparten gjorde bjørnen nattlige innbrudd gang på gang. Tre sauer ble tatt etter hvert.

Og det ble tydelig at bjørnen hadde blitt vant til både luren og banningen min. Natten til 26. august 1894 glemmer jeg aldri.

Rundt klokka ett om natta brøt bjørnen seg inn i kveen og dro med seg en sau. Jeg fulgte etter, med øksa hevet og kjeften full av gloser. Utenfor en stor stein slapp han sauen, reiste seg på to og brummet så voldsomt at jeg syntes jorda dirret. I måneskinnet lyste tennene hans mot meg. Jeg slo til steinen med baksiden av øksa, så gnistene føyk. Bjørnen satte seg ned og forsvant mot Espedalsvannet. Men sauen tok han med seg videre.

Til slutt hadde vi ikke annet valg enn å trekke ned fra fjellet før vanlig reisetid.

Etter hvert holdt bjørnen seg mest til småfe – helt til han, i det nye århundrets første år, igjen skulle vise gamle takter. I 1900 drepte han en ku for Matias Hakkerudhaugen i Auggedalen.

Og i 1911 viste han hvilke voldsomme krefter han hadde, da han tok livet av en enorm elgokse inne ved Dokka. Det må ha vært en vill ferd. Sporene i furulæggene viste at bjørnen hadde klort seg fast for å bremse farten, og til slutt hadde han fått den ene labben inn i ei stor furu. Da var det slutt for elgen.

(Fortsettelse følger)

(Gudbrandsdølen, 15. april 1920)

Bjørnens fredning, del II

Eller er det forsvarlig å røyke fredspipe med skogens konge?

Av Jon Persen

(Slutten)

Anton Olstad, som befant seg på åstedet rett etter hendelsen, forteller at elgen var fryktelig opprevet av bjørnens klør, både over manken og lårene, uten at det var spist særlig av den. Det er nemlig ikke slik med de kongelige i våre skoger og fjell som med andre storfolk, at de absolutt må ha ferskt kjøtt til middag. Nei, det må ligge en stund og mørnes før det smaker godt nok for så fornemme ganer.

For omtrent tre år siden tok bjørnen en voksen, god melkeku fra John Opgaardshagen, like ovenfor Myklebø i Svatsum. Dette er det siste husdyret som har blitt drept av bjørnen her i bygda.

Men hvor har udyret blitt av? Det er verken felt eller observert noe sted. Folk mener at den har søkt tilflukt i et nøytralt område, som keiser Wilhelm, men jeg er overbevist om at alle sauene som de siste to årene har forsvunnet sporløst fra landboforeningens saueflokker, ikke har sunket i jorden.

Og selv om det skulle gå så galt at Nils Frøsland og Galaasen setter meg på anklagebenken for majestetsforbrytelse, våger jeg likevel å anklage skogens konge for å ha røvet de nevnte sauene til sine kongelige måltider i Rævsjø-området.

Bjørnens synder har vært mange og store her i bygda, men straffen ble også tung. Når en røverslekt har tyrannisert i uminnelige tider, skal det ikke mye til før hatets flamme slår til værs, og slik gikk det også denne gangen. Jeg tror det var i 1890 da Lars Smelien kom ned til bygda og meldte at han, mens han hugget tømmer, hadde oppdaget et bjørnehi på Gammelsæterkjølen. Mobiliseringsordre ble straks utstedt av skytterlaget *Prøven*, og resultatet var at en stor binne og to årsgamle unger ble skutt.

De neste årene ble bjørnejaktene nærmest årlige, og mange ganger var store deler av bygdas mannlige befolkning på krigsstien i ukevis mot røverhøvdingen. Men resultatene var også imponerende. Fra 1890 til 1910, da den siste bjørnen ble felt av major Mjøen i Rævåbakken, ble ikke færre enn 26 bjørner skutt her i bygda. Blant disse var nok en del binner og unger, men det ble også felt noen virkelig store kjempebjørner.

Den største, som ble skutt på Vikseteren i 1896, veide over 200 kilo. To-tre år senere ble en annen kjempebjørn skutt på samme sted. Dette kan kalles «slaget ved Brittenfjellet», ettersom selveste kong Gustav av Sverige deltok i jakten. Det var vel riktignok ikke Gustav Bernadotte, men en annen, som skjøt bjørnen.

Som nevnt har bjørnen de siste 50 årene bare her i bygda, i tillegg til alle smådyrene, slaktet en betydelig mengde storfe. Å frede Europas største og farligste rovdyr er ikke bare galskap, men også den største forbrytelsen mot kua, sett fra et dyrevennlig perspektiv.

Et så fryktelig dyreplageri som når bjørnen dreper en ku, kan knapt tenkes. Jeg husker fra barndommen hvordan jeg hørte den hjerteskjærende jamringen fra en ku som ble drept av en bjørn, og det glemmer jeg aldri. Det var i 1870, og jeg var syv år gammel. Min tvillingbror Kristian og jeg satt på hver vår grindstolpe for å se på en buskap som var ventet ned fra lia. Ved Olstadbroen var det samlet en mengde folk for å se på dyrene. Plutselig hørtes et skrik fra en ku oppe på Svartberget. Det gikk som et elektrisk støt gjennom folkemengden. Alle løp til hver sin kant etter økser og stokker, og så bar det av sted oppover mot den arme kua.

Bjørnen ble jaget vekk av en hund som kom til unnsetning, men kua levde fortsatt, selv om udyret hadde revet bort juret og deler av innvollene. Et velrettet slag med en øksehammer gjorde slutt på det stakkars dyrets lidelser.

Det har blitt felt en betydelig mengde bjørner her i bygda det siste halve århundret, men det betyr ikke at vi har utryddet hele slekten. Det er garantert igjen en del, særlig småbjørner, eller såkalte grasbjørner, som ved eventuell fredning om fem år vil være fullt i stand til å videreføre sin edle slekts tradisjoner. Men da kan dere være like sikre på at vestre gausdølene på sin side vil vite å forsvare sine tradisjoner – uansett forbud og fredning.

Nei, bjørnen er et så fryktelig rovdyr at hver eneste en burde skytes uten nåde og barmhjertighet – jo før, desto bedre. Og når den siste bjørnen er felt, burde det stå på minnesteinen de samme ordene som en viss dikter skrev over en kranglete kjerring:

«Nå er hun død og vel begravet,
fred har hun og nabolaget.»

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 17. april 1920)

Mer om bjørnens fredning

Innlegget om bjørnens fredning av Jon Persen i *«Gudbrandsdølen»* den 15. og 17. april har jeg lest med interesse og sympati. Som et ledd i vitneførselen mot skogens konge, som etter min mening i stedet for å bli benådet på livstid, bør få sitt liv forbrutt.

Det er nå omtrent 15 år siden at man på Varåholsseter, en halv mil herfra, i august måned ble oppmerksom på at en saueflokk som beitet i området raskt minket i antall. Snart forsto man at bjørnen var den ubudne gjesten. Man fant igjen 8 til 9 åtselplasser, hvor bjørnen hadde holdt festmåltid i selskap med sin make – kanskje også en unge hadde vært med.

En flokk væpnede menn fra området samlet seg og gikk *«berserkergang»* over traktene der de trodde bjørnen hadde sitt hovedkvarter. En av jegerne fikk også æren av å se den veldige bjørnen på nært hold, men han hadde nok ikke nervene i orden – for han turte ikke å skyte. Det lyktes imidlertid å drive udyrene vestover mot Trysilfjellet, hvor de straks begynte sitt vante drap på sauer.

En klok mann kom på å legge gift i et sauekadaver, og kort tid etter ble bjørnen funnet død på stedet.

Siden har vi hatt fred for bjørnen. Hvis bjørnen nå skal fredes, så vær rettferdig, og vis ulv, jerv og gaupe den samme overbærenheten – for disse dyrene er slett ikke verre enn bjørnen.

Jeg har en gang sett at fem geiteskrotter ble tatt av en ulveflokk, og at ulvene overga dem uten motstand.

P. P. Talaas, Søndre Osen

(Gudbrandsdølen, 29. april 1920)

Bjørnen og romantikken.

Kvinnerov og strandhogg
Av Jon Persen

Det er neppe noen som vil anklage meg for majestetsfornærmelse fordi jeg tør trekke fram noen av bjørnens mest kjente forbrytelser i bygda de siste 50 årene. Men det mangler ikke på «musikere» i pressen som har stemt sine harper i skogkongens ære – selv om ingen har prøvd å motsi meg i en eneste detalj.

Olav er én av dem som fortsatt ikke er overbevist – noe jeg ikke ser på som så alvorlig. Men når han påstår at slagbjørner er sjeldne unntak, må jeg protestere kraftig. Etter det jeg kjenner til, finnes det ikke en eneste bjørneart i Norge som ikke, i riktig alder og med riktig anledning, utvikler seg til en slagbjørn. Jeg tror heller ikke det finnes en eneste ung bjørn her i bygda som ikke har vært med mora si og fått smake ferskt sauekjøtt.

Bjørnen må riktignok nå en viss alder og styrke før den tør og klarer å drive med slakting på egenhånd – men det er altså ikke unntaket, det er regelen.

Bjørneforkjempere snakker ofte om den romantiske stemningen som bjørnen gir til skog og fjell. Det kan være noe i det: Det kunne jo være vakkert på et maleri – en fredelig bjørn i solnedgangen som står på bakbeina og klorer barken av ei furu. Men hvor upoetisk og frastøtende ville det ikke vært om maleren i stedet hadde malt en slagbjørn i ferd med å rive jur og innvoller ut av ei levende ku?

Og lidelsene til dyret – den smerten, skrekken og sorgen som sprer seg blant de andre dyra og folk i området – det er det ingen pensel som kan male.

Nei, romantikken ligger ikke hos bjørnen – den finnes hos dem som kjemper mot den. Hos gjeterguttene som, med livsfare, har stilt seg i veien for dette rovdyret for å beskytte buskapen.

Se bare på gjetergutten David fra Bibelen – han som først drepte en løve, så en bjørn for å redde et lam, og deretter felte Goliat. Det er ikke bjørnen som gjør David romantisk, men motet hans, troen og rettferdssansen. Hadde han vært feig, ville han bare stukket av – og den heroiske fortellingen ville aldri blitt til.

Her i bygda har vi også hatt våre helter. En av de mest kjente er Erland Midtlien, som gjette for Ner-Fosset. En høstdag for omtrent femti år siden var han på Torkjernlien da en bjørn kom og tok en sau. Gutten ropte: «Slipp sauen, din styggflik!» – og da bjørnen bare gliste tilbake, smalt Erland til bjørnen over ryggen med gjeterluren så den knakk i to. Bjørnen slapp sauen, men kastet seg over gutten og rev av ham klærne.

Da kom nauthundene til unnsetning og jagde bjørnen langt nordover fjellet – folk på setrene kunne høre larmen da bjørnen og hundene raste forbi. I to dager jagde de ham, helt til han var utvist fra bygda og inn i Fronsfjellene. En velfortjent landsforvisning.

Men la oss gi bjørnen litt romantikk likevel – for hva er vel mer romantisk enn kvinnerov? Og ja, det skal sies: også bjørnen har gjort seg skyldig i det her i bygda i gamle dager. Jeg skal fortelle sagnet slik det har gått fra munn til munn.

Nedre Olstad har høstseter på baksiden, omtrent to timers gange fra garden. Dit pleide man å dra ved Larsok (10. august). Den gang var det så mye bjørn der oppe at det var vanskelig å få budeier. Kona på garden het Gunhild, og mannen het Olav – navn som fortsatt finnes på garden.

En vår var det ingen vei utenom: Gunhild, som var høygravid, måtte selv ta med barna og være budeie. Bjørnen ble mer og mer nærgående, og hun sendte bud til mannen om at han måtte komme opp og skyte udyret. En dag klatret bjørnen opp på taket og begynte å rive opp torva rett over hodet hennes. Gunhild, som sto og kjernet, flyttet seg – men bjørnen fulgte etter, skritt for skritt, oppe på taket.

For å holde ham opptatt åpnet hun dørene mellom stua og eldhuset og gikk fram og tilbake mellom rommene – og bjørnen gjorde det samme på taket.

Til slutt orket hun ikke mer. Hun ga barna noe rømme, bandt et tørkle for øynene og gikk ut – og lot bjørnen ta henne.

Bjørnen dro henne opp til en myr like over setra – et sted som fortsatt heter Gunhild-Halsen.

Mannen, Olav, kom fram like etter. Han fant henne ved hjelp av skrikene. Bjørnen hadde allerede revet barnet ut av kroppen hennes og satt og «vugget» det mellom labbene. Olav nølte med å skyte – han var redd for å treffe henne – men hun ropte: «Skyt, Olav, det er for sent for meg uansett.»

Han skjøt. Sagnet sier ikke noe om hva som skjedde med barnet, men det er sannsynlig at både mor og barn døde. Det er også trolig at dette bygger på en virkelig hendelse – en kvinne som het Gunhild Olstad skal ha blitt drept av bjørn på Olstadlien.

Nå tror jeg ikke at bjørneforkjemperne ønsker at vi skal frede bjørnen så grundig at dette gjentar seg. Men at en fredet og voksende bjørnestamme vil føre til alvorlige angrep og ødeleggelser – det er ikke til å unngå.

Og hvem kan leve med tanken på at kua deres skal ende i klørne på dette rovdyret – revet i hjel og pint til døde – bare for å tilfredsstille noen få storbymenneskers romantiske fantasier?

(Gudbrandsdølen, 18. mai 1920)

Hva Jon Persen mener om husholdningen i stat og fjøs.

— Du har vel ikke hatt noen fordel verken av konjunkturoppgang eller dyrtidstillegg, Persen?

— Nei, verken Bergine eller jeg har tatt skade av det. Jeg fikk en liten vedstøtte, det er alt. Og egentlig er jeg glad det ikke ble mer.

En dag la jeg merke til sauene og geitene, som nå finner maten sin selv. De så så fornøyde ut der de hadde slått seg til i skyggen, tygget drøv og viftet med halen. Man kunne nesten bli misunnelig på disse firbeinte og deres idylliske lykke.

Men med kraftfôrdyr var det en annen sak. De gikk ute de også, og så ut som de prøvde å jobbe, men egentlig stod de bare og drømte om fjøset og kraftfôret. De bare rautet og brølte, med øynene rettet mot fjøsdøra.

— Men dyra trenger vel kraftfôr?

— Jo da, men det kommer an på hvordan man bruker det. Ei melkeku som faktisk produserer, fortjener kraftfôr. Det gir mening. Men hvis du gir det samme til ungdyr og svake dyr, så vil du raskt oppdage at de blir så ville og oppjagede at de både rir og stanger ned melkekyrne – som er de mest verdifulle i hele buskapen. De innfører nærmest et slags diktatur over både bjellekua og de fornuftige melkedyrene, og risikerer å ødelegge hele fjøset.

Jeg har vel omgått dyr like mye som folk, og jeg har ofte sammenlignet de tobeinte og firbeinte – og det er slett ikke alltid mennesker kommer best ut. Alt levende har én ting til felles: De har ikke godt av å bli løftet for høyt opp.

Hvis du begynner å støtte opp ei ku som har vansker med å reise seg, så ender det ofte med at kua forventer å bli løftet hver gang. Hun gidder ikke reise seg selv lenger. Til slutt krever hun at andre skal gjøre hele jobben for henne. Slike krøtter blir det ikke noe ut av.

Det samme gjelder mennesker.

De som bare tenker på å bli løftet av staten og aldri forsøker å reise seg ved egen innsats og arbeid – ja, det blir «reiskrøtter» hele greia.

— Så bare melkekyr skal få kraftfôr?

— Ja, som hovedregel. Men også her må man passe på mengden. Per Sveiser på Thallaug fortalte meg at de hadde gitt for mye kraftfôr i fjøset, og to av kuene sluttet helt å melke. Alt med måte, som man sier. Bergine og jeg ble enige om å kjøpe en halv sekk kraftfôr til kua vår, og det angret vi ikke på – kua betalte det tilbake minst to ganger i økt melkemengde.

Tenk om man kunne fordele kraftfôret etter hvor nyttig hvert dyr faktisk er! Men det er all denne rautingen som forstyrrer en rettferdig fordeling. Den som rauter høyest, er den

budeia gjerne gir først, selv om det kanskje er de stille som trenger det mest. Og jo mer skrikhalsene får, jo mer rauter de – ofte mellom måltidene også!

Se bare på jernbanefolkene. De fikk en god porsjon i fjor, under forutsetning at det skulle holde en stund. Men nå bråker de igjen. Jernbanefolkene er som storoksen: Når ungnautene får, vil oksen også ha mer.

Det er farlig, dette med kraftfôr. Når hele fjøset får smaken på det, vil alle ha like mye som melkekua – og før man vet ordet av det, er fjøset blitt bolsjevikisk. Og den dagen de ville ungdyrene slippes fra båsene sine, vil melkekyrne og de mer sindige skapningene bli overkjørt og stanget. Det vil nok gå ut over melkeproduksjonen – hvis det i det hele tatt blir snakk om melk resten av sommeren.

Jeg er egentlig glad for at jeg ikke har fått noe kraftfôr, og at jeg heller ikke ser ut til å få det. Jeg har i hvert fall ikke tatt skade av det.

(Gudbrandsdølen, 17. juni 1920)

(Denne historien ble gjengitt i Ørebladet, 22. juni 1920)

Olme okser.

Sinte okser, dumme fjøsmestre og uansvarlige skøyerunger

Av Jon Persen

Den ene epidemi avløser den andre – både blant folk og fe, over hele kloden. Den siste og kanskje mest merkverdige trenden er at oksene har begynt å bli olme. Det går knapt en uke uten at noen kommer slepende med brølende, rasende okser fra Vestfjellet.

Under rasjoneringstida var dyra magre og puslete, og da var det ingen som fryktet okseangrep. Men nå, når det er rikelig med kraftfôr igjen og dyra har lagt på seg i lår og rygg, er det nærmest livsfarlig å komme for nær disse hornkledde beistene.

Det verste er at det finnes så mange unge tullinger som synes det er underholdende å hisse opp oksene – bare for å høre brølet og se dem briske seg.

Mange gode avlsokser har måttet ende sine dager på slakteriet på grunn av dette. Det gjelder særlig avls- og slakteokser, men også verdens store kjøreokser – som de som drar jernbanevogner – har vært utsatt for samme galskap. Først gikk det galt i Frankrike og England, der jernbanene stanset helt. Disse storoksene ble møtt med hard disiplin og fikk kraftige støt, og ble dermed tvunget til å roe seg.

Men så spredte galskapen seg til resten av landene, og i vår ble også vår ellers så sindige norske kjøreokse smittet. I sommer nektet han endog å jobbe, og stilte seg med hornene mot folk og rautet i protest. Denne hjerteløse egoisten tok ikke det minste hensyn til at hele distrikter kunne bli rammet av sult. Det må kunne kalles folkefiendtlighet i sin reneste form.

Så synd at det skulle gå så galt med vår stolte okse – dalens ære. Han som kom rautende til Fåberg stasjon, blåste snørr i været og skinte i solskinnet med messingknapper og pynt.

Men plutselig var han borte. «Har han gjemt seg? Eller rømt? Hvor er gullhjelmen hans?» spurte folk hverandre. Og det med god grunn – denne streiken kunne i hvert fall ikke betegnes som noe smykke for jernbaneforbundet.

Som regel finnes det to grunner til at en okse blir sinna: mishandling, eller at han blir hisset opp. I dette tilfellet var det litt av begge deler – selv om mishandlingen mest var innbilt.

Overfjøsmester Gunnar Knudsen er nok en utmerket kar på mange vis. Men når han slenger for ned i båsene bare for å slippe å høre rautingen – selv når dyra ligger fornøyd og tygger drøv på godt høy – da er det ikke dyrevennlighet, men sløsing. Og slikt fører til tomme låver og knappe tider.

Det dummeste var likevel at denne brølende storoksen fikk kraftfôr mye tidligere enn alle de andre – og i rikelige mengder. Han sto der fornøyd og slikket krybben ren, mens de andre dyra bare så lengselsfullt på og rautet av misunnelse.

Ingen kvegrøkter med vett i hodet ville gjort dette. For da de andre endelig fikk sin rasjon, like stor som storoksen sin, ville han plutselig ha mer – og satte i gang det verste brølet man kunne høre.

Og slik går det som det alltid går. Når en okse rauter, dukker det opp skøyerunger som skal hisse ham opp ytterligere. Tranmæl og folkene hans møtte straks opp og begynte å vifte med røde filler foran øynene hans. Det ble for mye for stutefar. Han brølte, stanget i fjøsveggen og truet med å rive hele huset – og innføre diktatur over både folk og fe.

Den nye fjøsmesteren Halvorsen sto der rådlaus, selv om han ruvet og kom med store ord som Dovregubben: «Og spjeld skal du få som den stuten!»

Situasjonen kunne når som helst bli farlig.

Men så trådte Magnus Nilssen fra Lillehammer frem. Han kjente oksenes lynne bedre enn de fleste – han hadde selv stått i bås med flere av dem. Han sa: «Dette er galskap. Denne oksen er i utgangspunktet godmodig, men må behandles på en annen måte. Vi må prate med ham – 'skripe' ham, som vi sier her i Gudbrandsdalen.»

Ofte blir nemlig en sinna okse blid igjen hvis du bare prater rolig og kjærlig med ham.

Noen fornuftige karer ble valgt ut til å 'skripe' og kose med oksen – slik den unge David en gang spilte harpe for kong Saul for å jage ut de onde åndene. Tanken var at litt vennlig tilnærming kunne gjøre underverker, selv for en olm skapning.

Vi kunne kanskje håpe på at harmonisk musikk eller vennlig prat kunne roe en stressa okse, hvis det ikke var for alle disse skøyerungene som reiser rundt med røde flagg – i bil og båt. Okser tåler rett og slett ikke slike kluter. Vil man fjerne et problem, må man fjerne årsakene.

Jeg lar gjerne stokken min svinge over ryggen på slike skøyerunger – men jeg er dårlig til beins og når ikke fram til alle. Regjeringen og politiet kan vel heller ikke alltid stole på sine egne folk, og det er vel derfor de ikke klarer å få has på alle bråkmakerne heller. Det er trist – både for meg og for regjeringen. Vi er vel begge såpass pedagoger at vi vet og erkjenner at litt juling kan være det beste middelet mot urokråker og spilloppmakere.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 25. september 1920)

Bjørn i Gausdals vestfjell

Av Jon Persen

Jon Persen ringte redaksjonen i går med en viktig beskjed:

— Nå kan du hilse alle bjørnevenner og fortelle dem at deres kjeledegge ikke er utryddet i Gausdals vestfjell. Nord for Nordbua er det funnet en sau som har blitt drept av bjørn.

— Er man sikker på at det virkelig er bjørn som har gjort det?

— Ja, selvsagt. Det er jo bare bjørnen som flår skinnet av dyrene. Sauen var rett og slett flådd. Egentlig er det mest for å glede Nils Frøisland og hans kamerater at jeg ønsket å få dette beviset på at bjørnen fortsatt finnes her i området.

(Gudbrandsdølen, 23. oktober 1920).

(Historien ble gjengitt i Aftenposten, 25. oktober 1920, 1ste Mai, 26. oktober 1920. Hadeland, 28. oktober 1920).

Jon Persen på 57-årsdagen

Vi hadde i går en prat med Jon Persen.

– Søndag fylte jeg 57 år, fortalte han.

– Hvorfor sier du det først nå, etter at dagen er over?

– Jo, det er på grunn av forbudet. Før, da man kunne få tak i konjakk, kunne man gløde som en spritlampe ved høytidelige anledninger. Nå for tida virker man bare som en stusselig talglys-stump, selv om det er jubileum. Derfor brydde jeg meg verken om besøk eller noe annet sosialt oppstyr.

– Har du fått reaksjoner etter det du skrev om storoksen og jernbanefolkene?

– Å jada, noen har slengt litt spydigheter til meg – både i alvor og på spøk. Jeg har svart dem: «Angrip meg i avisene, så jeg kan få full dose fra dere! På midtmålet stoler jeg ikke.»

– Var det noe spesielt du tenkte på på fødselsdagen?

– Jeg tenkte på hvordan det var da jeg ble født. Som du vet, er jeg trilling. Kristian kom kl. 12, Rønnøg kl. 2, og jeg kl. 3. Fra før var det tvillingene, bare to år gamle – så når vi fem satte i gang å skrike, var det lyd for alle pengene.

Da jeg kom til verden, viste det seg at jeg var født med misdannelser i beina. Det hadde rett og slett ikke vært plass nok til meg i mors liv. Far begynte å gråte da han så meg, og han hentet Vis-Knut.

"Gråt ikke du," sa Knut. "Han kommer til å stå og gå. Gud har gitt ham slike evner at folk vil undre seg. Han vil klare seg minst like bra som de andre."

Mens far lå på dødsleiet, var jeg ute og gjette sauer. Da de hentet meg hjem, lå han og gråt: "Du er den eneste jeg bekymrer meg for," sa han. "Bare du nå klarer deg."

"Ikke vær redd for det, far," sa jeg. "Jeg skal nok klare meg."

– Er det noe spesielt du ser tilbake på med stolthet?

– Det måtte i så fall være bryllupsreisen. Bergine og jeg ble viet i Vestre Gausdal hovedkirke. Vi kjørte fra Fåberg i Mathisens vogn med to hester foran. Og nord for Garveren møtte vi hele Gudbrandsdalens bataljon, som var ute på marsj. For en mottakelse! Kompanivis ropte soldatene: «Lenge leve Bergine og Jon Persen!» Det var rett og slett det stolteste øyeblikket i livet mitt.

"Der knuser vi klasseskillet," sa jeg til Bergine, idet kjerra knaste over pukksteinen. Det klokeste jeg har gjort, var å knytte skjebnen min til Bergine.

– Så du er fornøyd med tilværelsen, Jon Persen?

– Jeg har ikke grunn til annet. Folk er hyggelige og hjelpsomme. På bursdagen kom flere småjenter hit for å gratulere meg – og de hadde med melk og annet godt. Men noen slengere er det som henger etter meg. Det gjør meg ingenting, det gikk jo samme vei med Bjørnson også. Han ble baktalt, men ingen turte å møte ham med det ansikt til ansikt.

De tør ikke si stygge ting til meg heller, midt opp i trynet. Folk er redde for storoksen, selv om han er dårlig til beins.

Jeg må tenke på Høvding III – den gamle oksen som haltet en tid. Flere unge okser ville gjerne utfordre ham, og en dag kom det en toåring fra Bauker og satte hornene i siden på Høvdingen. Men Høvding III tok det helt med ro, presset den unge spirrevippen under brystkassa og kastet ham tvers over gjerdet.

Det var akkurat som om jeg skulle ha gjort det selv.

(Gudbrandsdølen, 4. november 1920)

Et høyt fall uten alvorlige følger

Jon Persen ringte oss i går, skriver *Gudbrandsdølen*:

– Det er kanskje ingen stor nyhet, men det skjedde noe ganske spesielt i går på gården Søndre Toft.

To toårige unghester og et føll lekte og sprang rundt på gårdsplassen. Låvedøren inn til kjørelemmen stod åpen, og hestene løp inn. Der inne fortsatte leken, og i løpet av den ble føllet dyttet utfor kjørelemmen og falt ned på tregulvet – et fall på minst 10 meter.

Det merkelige er at føllet ikke fikk noen skade. Da de fikk det opp igjen, haltet det litt på det ene beinet, men i dag er det helt bra igjen. Forklaringen er trolig at føllet landet på ryggen oppå en bærekurv, som dempet fallet og tok av for det verste støtet.

(Kongsberg Tidende, 14. februar 1921.)

Jon Persen - Om ekteskap og skilsmisse

– Hva mener du, Jon Persen, om skilsmissedebatten som pågår?

– Jeg har lest hva Mowinckel sier, men jeg synes det er lite korn i den braskhaugen.

– Hva mener du om skilsmisser?

– Jeg støtter meg på det som står i skriften: *Det Gud har sammenføyd, skal mennesket ikke skille*. Men det finnes mange ekteskapelige forbindelser som ikke er inngått på Guds initiativ. Det er mye menneskelig påfunn og mange forbindelser som utelukkende er menneskeverk – ofte dårlige sådanne – og de har ikke noe imot å bli oppløst av mennesker.

Hadde det vært opp til menneskene, så hadde ikke Bergine og jeg fått hverandre.

Det finnes to typer kjærlighet, og de er svært ulike – både i natur og uttrykk. Den ene typen er basert på selvoppofrelse og hengivenhet, og den blir – som sement – bare sterkere i motgang og regn. Den andre typen, som er bygd på egoisme og nytelsestrang, ligner kalk som løser seg opp og faller fra hverandre.

Ofte er det kvinnen selv som er skyld i ulykken, fordi hun har valgt feil mann. Når hun står mellom valget av en løve med øks i framlabbene eller et esel som bærer gull, velger hun ofte

eselet. Da ender hun ikke opp med en mann som kjemper for henne, men med en nytelsessyk stakkar som selv trenger å beskyttes.

Likevel hender det at slike menn opptrer like stolt blant elskerinner som hanen i hønsegården. Kona kan etter hvert bli så avstumpet i morskjærligheten at hun – likegyldig som ei høne som lar eggene sine i en rugemaskin – overlater barnet sitt til en amme. Og dermed er spiren sådd til en dårlig slekt.

I stedet for at barnet skulle få næring av morsmelken, legges det til brystet på en kvinne som kanskje selv har falt dypt. Det er herfra vi får hele *den gyntske hær*, med alle sine lyster og begjær.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 22. februar 1921).

(Historien ble gjengitt i Hadeland, 24. februar 1921, Akershus Amtstidende, 26. februar 1921, Indlandsposten, 26. februar 1921 og i Vestfold Arbeiderblad, 8. mars 1921, i Nyt Land 9. mars 1921, i Smaalenenes Social-Demokrat, 10. mars 1921, i Hortens Avis, 16. mars 1921, i Romsdal Amtstidende, 16. mars 1921, Nordland, 18. mars 1921, i Østlendingen, 18. mars 1921, i Øvre Smaalenene, 18. mars 1921, i Arbeidet, 31. mars 1921, i Hardanger, 2. april 1921, i Kopervik Tidende, 2. april 1921).

Syndfloden

Noah og arken – Castberg og forbudet
Av Jon Persen

Det står skrevet at ondskapen en gang ble så stor på jorda at Gud angret på at han hadde skapt menneskene. Derfor påla han sin overingeniør Noah å bygge en ark – stor nok til å romme noen få av de beste menneskene, og et par av alle dyrearter som ikke kunne leve i vann – og tett nok til å holde syndflodens vann ute.

Det var naturligvis ikke bare enkelt å få alle disse individene – med så ulike meninger og temperament – om bord. Noah og familien gikk selvfølgelig frivillig. Også apene, som alltid gjør som de andre. Men verre var det med løver, tigre, bjørner, bøfler og andre stolte skapninger med frihetstrang. De måtte bokstavelig talt skyves baklengs inn i arken, mens de brølte av raseri.

Og selv om disse frihetens sønner og døtre levde fritt og vilt før – møttes om nettene ved vannkildene, danset, slåss og koste seg – så var det ingenting mot den daglige ydmykelsen de nå måtte tåle. Det var slutt på all frihet, og bare et lite knurr ble besvart med et rapp fra Noahs politikølle.

Men om det var hardt for dyrene, så var det verre for menneskene. Jo lenger oppholdet i arken varte, jo seigere ble halsen av all vannet de måtte drikke. Og da de endelig ble sluppet

ut i frihet igjen, var tørsten etter noe sterkere så stor at – som én dikter uttrykte det – «til slutt ble hele arken hogget opp til tønne-staver».

I 1. Mosebok, kapittel 9, fortelles det hvordan det gikk med Noah etter at han forlot arken. Han ble jordbruker og plantet en vingård. Og da vinen var ferdig, drakk han seg full. Hans sønn Kam – stamfar til de mørkhudede og trolig forbudstilhenger – hånet sin far, mens Sem og Jafet dekket til farens nakenhet med et klede. Da Noah våknet, forbannet han Kam og gjorde ham til slave for sine brødre, mens han velsignet Sem og Jafet, som hadde vist ham respekt og kjærlighet.

Hadde Gud vært forbudspolitiker, ville han nok satt Noah rett tilbake i arken, tettet ekstra med bek og forbudt all ytre påvirkning. Men det gjorde han ikke. Han forsto at mennesket er bedre i frihet, selv om det en og annen gang mister kontrollen – som når Noah tok et glass for mye.

Og likevel sier Bibelen dette om Noah: *«Noah var en rettferdig og ustraffelig mann blant sine samtidige. Han vandret med Gud»* (1. Mosebok 6:9).

Gud innså at det var håpløst å forbedre menneskets natur med tvang og vann. Og derfor lovet han også at han aldri mer ville utslette jorden for menneskets skyld, selv om *«hjertets tanker er onde fra ungdommen av»*. Som tegn på dette satte han regnbuen på himmelen.

I tusener av år har regnbuen vist seg, og vi har erfart at den fortsatt har gyldighet – som et symbol på et mislykket forsøk på å forbedre menneskeheten med tvangstiltak.

Drikketrafikken er blitt sett på som en syndflod – og med rette – men det har ennå ikke lyktes noe folk å bygge en ark tett nok til å holde alkoholen ute for godt. Og man skulle tro at ingen klok autoritet ville prøve det igjen.

Men hva skjer? Under verdenskrigen fikk en mann i dette landet omtrent samme myndighet som Jehova – nemlig forbuds- og påbudspolitikkens far, vår alles store herre og mester: Gunnar Knudsen**.**

Da pengeflommen begynte å føre til fyll og utskeielser verre enn noensinne, sa han til sin samfunnsingeniør, Castberg: «Bygg meg en ark stor nok til å romme flertallet i alle partier, og tett nok til å holde all alkohol ute.»

Castberg – den nye Noah – tok på seg oppdraget. Han strøk arken med bek så grundig at ikke engang medisinsk sprit slapp inn. Når det gjaldt passasjerene, kunne han i hvert fall stole på sitt eget parti. Han var jo deres hyrde, og de var hans får – de ville nok følge. Og vi i Det radikale folkeparti? Vi fulgte etter, som apekatter i rekke, rett inn i forbudet.

Men jeg skal si deg: Avstemningsdagen for varig forbud står for meg som det mørkeste øyeblikket i mitt liv.

At Augiasstallen burde vært rensket for lenge siden, er det ingen uenighet om. Men den må renskes på rett måte – ikke med for hard hånd og tvang, for da oppnår man det motsatte.

De som steller med dyr vet hvordan det går: Tvinger du ei ku til høyre, vil hun spenne beina mot og trasse seg til venstre. Og omvendt. Derfor må man bruke list og lokke henne dit man vil.

Folk som ikke kjenner naturen til husdyra, og som er for tungnemme til å lære av erfaring, bør ikke ha noe med styring og orden i et fjøs så stort som Norge.

Men nå burde både Knudsen og Castberg innse – slik Gud og Noah gjorde – at arken deres er blitt hogget opp til tønne-staver. Hjemmebrenning og smugling har gjort slutt på det hele.

Gunnar Knudsen, Abrahamsen og Castberg har ikke lært av Gud – han som satte menneskene inn i arken da krisen kom, men slapp dem ut igjen da det ble tørt.

Jeg bebreider dem ikke for at de satte oss i arken under krigen. Men jeg bebreider dem for at de ikke slapp folk ut igjen da normale tider kom.

Gud sa til Noah da vannet var sunket: *«Gå ut av arken, du og din kone, og dine sønner og deres koner med deg.»*
Lenger enn det skal ikke frihetens goder nektes mennesket.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 5. april 1921).

Oksedriften i Gausdal

(En oppfordring fra Jon Persen)

Jon Persen ringer oss. Han har noe på hjertet i anledning av oksedriften som skal samles i Gausdal førstkommende mandag:

– Mange av oksene har altfor spisse horn, sier han. Og når de da møtes, fulle av kåtskap og kamplyst, for å avgjøre hvem som skal bli sjef for sommeren, så går det hardt for seg. De flenger hverandre stygt opp.

– Kapp hornene og sett på kuler. I fjor ble mange okser skadet på denne måten – unødig, og stygt.

Han forteller også at enkelte okser ble liggende igjen etter fjorårets samling, rett og slett fordi klauvene deres var blitt for store og vanskjøttede.

– Klipp klauvene før driften! Det er både god dyrevelferd og nødvendig om oksene skal klare den strabasiøse turen og komme trygt fram.

– Med litt omtanke og stell på forhånd, slipper både folk og fe mange unødvendige lidelser, avslutter Persen.

(Gudbrandsdølen, 11. juni 1921)

Et sjeldent tilfelle – tre hardføre okser

Da man i høst skulle hente buskapen hjem fra fjellet i Gausdal, var det tre okser som ikke var å finne. Det gjaldt en treåring og en toåring fra Nørstevold, samt en toåring fra Grythe. Siden har dyrene ikke vært å finne.

Men på søndag, under en tur innover setertraktene ved Reinsjøen, støtte noen bygdekarer helt tilfeldig på dem alle tre. Nede ved vannet, der det fortsatt var åpent, hadde oksene samlet seg for å drikke. Det fantes også litt starr der, og i liene hadde de tydeligvis livnært seg på einer og kvister.

Dyrene viste ingen frykt – de var tvert imot tillitsfulle og nærmest kjelne. De lot seg klappe og fulgte villig etter karene tilbake mot setra. Det var åpenbart at oksene gledet seg over å ha møtt folk igjen.

I går vendte de tre oksene tilbake til bygda – i beste velgående. De var ikke det minste medtatt og holdt seg godt i hold, til tross for at de hadde vært alene i fjellet gjennom både oktober og november.

Og da de passerte Jonsborg, forteller Jon Persen, var de så fulle av liv at de stanget til hverandre og boltret seg som kalver om våren, når de slippes ut av fjøset etter en lang vinter.

(Gudbrandsdølen, 3. desember 1921)

(Denne historien ble gjengitt i Nationen, 6. desember 1921, Indlandsposten 7. desember 1921, Agder Tidend, 12. desember 1921, Folkeviljen, 16. desember 1921 og i Firda, 4. januar 1922.)

Ungdommens moralske forfall

— eller lærere som forvaltere av verdier
Av Jon Persen

For en tid siden skrev Ivar Iv. Fosse en artikkel i Deres ærede avis, herr redaktør, om ungdommens moralske forfall, og han la skylden på kafeene. Ja, vel – kafélivet har sin påvirkning, men jeg tror hovedårsaken stikker dypere, nemlig hos lærerne, når de selv gir dårlige eksempler.

Det fortelles at kong Filip, far til Aleksander den store, skrev til Aristoteles at han takket gudene – ikke så mye for at han hadde fått en sønn, som for at gutten var født i en tid da han kunne få en slik vis mann som lærer.

Den gang lærte man at ekte visdom består i gudsfrykt, rettferdighet, nøysomhet og ydmykhet. Og dette levde vismennene også etter selv. Den gang var lærere store idealister som både i lære og liv manet folket til det som er stort, godt og vakkert.

Nå derimot er lærere ofte blitt grove materialister og egoister, som bare tenker på livsnytelse – og noen er så moralsk forfalne at man kunne takke Gud for at man ikke har fått noen sønn i en tid hvor lærere mangler ekte visdom. Jeg vil ikke skjære alle over én kam, men det virker som om gudsfrykten hos mange av dagens lærere først og fremst består i at de helst vil kvitte seg med religionsundervisning som fag. Rettferdighetstrangen deres viser seg i krav om stadig høyere lønn. Nøysomheten deres består i konstant klaging over «dårlig betalt stilling» – selv om lønna har økt mange ganger, og de nå har tusenlapper der de før hadde hundrelapper.

Mange av dem – sosialister og bolsjeviker – blokkerer lærerjobber i rasende fart, og om ikke deres lønnskrav innfris umiddelbart, truer de med aksjoner.

Leder i Norges lærerlag, «pave» Kirkhusmo den første – eller den store – har satt mange kommuner i bann, og flere har måttet krype til korset for å få hevet denne bannstraffen. Tidligere statsminister Jørgen Løvland har uttalt at lærerne bør omfattes av konkurranseloven, og det har han helt rett i. For ettergivenhet fra staten her kan få langt større følger enn man først aner.

Det virket kanskje uskyldig nok da den slu Erling Skakke i sin tid sørget for at erkebiskop Øystein kronet sønnen hans Magnus til konge. Det ga presteskapet makt over staten, og de brukte den til å presse seg til stadig flere privilegier, til folket ble utarmet. Og jeg er overbevist om at lærerne – om de fikk sjansen – ville være minst like harde og krevende mot folket som prestene var.

Kravet om å få mest mulig igjen for minst mulig arbeid er blitt hele tidens ånd, og lærernes voldsomme krav vitner også om dette.

Når det gjelder moral og sedelighet har vi hatt en meget hederlig lærerstand her i landet. Men i den siste tiden har det dukket opp enkelte ekle tilfeller, særlig blant yngre lærere. Tidligere har sykdommen holdt seg i byene, men nå har vi sett den også i bygdene. Det merkelige er at de som ikke har så tykk pels (som røyter to ganger i året), ser ut til å være immune mot smitten.

Denne «frie kjærligheten» har tidligere vært ukjent blant lærerne – i hvert fall på bygda. Men nå har det skjedd selv her i Gudbrandsdalen at unge lærere har skilt seg fra gode koner uten noen reell grunn – ja, endog hatt den nye kjæresten klar før skilsmissen var i orden.

I bygdene har det alltid vært slik at ektefolk sto sammen trofast til døden skilte dem ad. Derfor er det ikke rart at det har vakt både forargelse og bestyrtelse når lærere kommer med «den frie kjærligheten» i kofferten.

Enda mer alvorlig er det at slike lærere får fortsette i stillingene sine. Når de møter kulde og motstand i bygda, søker de seg bare vekk, og får med seg strålende attester fra skolestyret – som egentlig bare vil bli kvitt dem. Dette er selvsagt en form for hykleri.

Jeg tror slike tilfeller viser at det har kommet inn mennesker i læreryrket som aldri burde vært der. Det er farlig for en yrkesgruppe som skal ha autoritet og verdighet at det slippes inn altfor simple sjeler.

Vi kjenner til hvordan Loke, som var av jotunætt, ble tatt inn blant gudene fordi han var fager av utseende – men ingen så at han var ond i hjertet før det var for sent. Og hva førte det til? Jo, til verdens undergang. For til tross for at han hadde den mest trofaste kone gudelæren kjenner til, gikk han og fikk barn med jotunkvinnen Angerboda: nemlig Fenrisulven, Midgardsormen og Hel. Disse tre ble verdens ødeleggere. Og det hele begynte med at Loke fikk drept Balder – uskyldighetens og renhetens gud – før gudene fikk bundet ham.

Poenget er: Vi må uskadeliggjøre lystenes onde makt før de dreper uskylden i oss. Dette gjelder først og fremst lærerne, som har et enormt ansvar for ungdommens moral og adferd.

Ærlighet, troskap, mandighet og mot er vår egentlige valuta. Synker denne verdien, går hele nasjonen mot undergang. Lærerne skal være garantister for denne verdien. Men når en lærer er så verdiløs moralsk at han til og med forlater sin hustru, da bør han erklæres moralsk konkurs og avsettes.

Likevel får vi håpe det beste. Som Grundtvig sier:

«Lovet være himmelens Gud, de edles ætt dør aldri ut».

La oss håpe det fortsatt finnes slike edle mennesker – og at de ikke lar seg forføre av Loke eller hans jotunkvinner.

Men det forutsetter at skolestyrene og lærerlaget tar ansvar og rydder opp.

Før renhet og uskyld dør ut må vi få bukt med lystenes makt. Da er det håp om at vår moralske valuta igjen kan komme tilbake til pari kurs.

I mellomtiden må vi holde vakt – ikke bare mot maktsyke – men mot lærere som tar med seg urene og samfunnsfiendtlige ideer inn i bygdene våre.

Jon Persen

Etterord fra forfatteren:

Når jeg leser gjennom denne artikkelen, blir jeg nesten redd for at det kan oppfattes som et angrep på lærerstanden som helhet – noe det ikke er ment som. Når det gjelder maktbegjær og krav som fremmes gjennom organisasjoner, må lederne bære hovedansvaret. Og enkeltpersoners utskeielser bør ikke diskreditere en hel yrkesgruppe – så lenge standen selv ikke viser likegyldighet overfor slike tilfeller.

Jeg tror flertallet av lærerne er bra og idealistisk innstilt. De vil derfor kunne være takknemlige for en kritikk som bare har som mål å vekke samvittighet og ansvarsfølelse – og skjerpe årvåkenheten hos alle.

D.S.

(Gudbrandsdølen, 20. desember 1921)

Eit ord til ettertanke for innflytte lærarar i Gudbr.dalen.

Eg har so vidt lese gjennom eit stykke i «Gudbrandsdølen», skreve av ein Jon Persen um innflytte lærarar i Gudbrandsdal. Eg torer beda «Dølen» ta inn desse få ordi:

Naar «Dølen» kan ta inn eit slikt stykke, so lyt eg tru at innflytte lærarar, som regel, er lite velkomne til dalen. Kvifor skulde det elles trengjast verta understreka at dei er innflytte desse vonde menn? – Heile stykket er ein handske, kasta oss innflytte lærarar beint i andlitet. Difor maa me ta hansken upp! Personleg tek eg ingen ting til meg av dette eiterfylte produkt, og eg kjenner ingen det kann høyra på. Eg har grunn til aa tru at etter den umgang eg har havt med folk i krinsen min, so er eg møtt med velvilje. Men um eg heretter vert møtt med misstru, motvilje, hån – ja forfylgjing, so kann det ikkje undra meg etter ein sovoren attest som Jon Persen gjev oss innflytte lærarar. Difor segjer eg til alle unge lærarar som er innflytte til Gudbr.dal: Tenk nøye over um du kann finna jordbotn før di uppsedargjerning på ein stad der synet på deg og tanken um deg har faatt eit so kvast offentleg uttrykk. Vert eg som innflytt lærar set paa med slike augo, so vil eg for borni si skuld, søkja meg herfrå.

Faavang st. 20—12—21.

Vyrdsamt
Olav Feidje.

(Gudbrandsdølen, 24. desember 1921)

Svar til lærer Olav Feidje

Av Jon Persen

Jeg har aldri skrevet noe som er ment som en mistenkeliggjøring av tilflyttede lærere. Det jeg har gjort, er å oppfordre til årvåkenhet overfor tilfeller der lærere – tilflyttere eller ikke – bringer med seg «urene og samfunnsskadelige kofferter». Og det er helt likegyldig om vedkommende kommer fra våre egne fjell i Gudbrandsdalen, eller fra hvilken som helst annen landsdel.

Jeg har også advart mot maktbegjær og herskesyke. Med det første mener jeg «fri kjærlighet», som beviselig er blitt innført av tilflyttede lærere både sør og nord for Ringebu herred. Med det andre mener jeg selvsagt de mange påbudene og direktivene som kommer fra det store hovedkvarteret – Norges Lærerlag – som har skapt en voksende harme i folket mot organisasjonsveldet.

Jeg har ikke hørt at noen slike «trollunger» finnes i Fåvang, så jeg forutsetter at Olav Feidje er blant de hederlige og gode lærerne som jeg har vist til – og som derfor heller ikke trenger å føle seg støtt av det jeg skrev.

Jeg innser at jeg, på grunn av sakens vanskelige natur, kan ha skrevet noe mer ensidig om lærere enn det jeg egentlig ønsket. Det beklager jeg. Men når eventuelle misforståelser nå er ryddet av veien, føler jeg meg trygg på at alle edle og rettferdige lærere vil støtte mine betraktninger.

For meg representerer lærerstanden den store åndelige kraftstasjonen i landet – der millioner av kilowatt i form av energi og lys stråler ut over nasjonen. Det er ikke denne kraftstasjonen jeg vil til livs, men utvekstene.

Jeg tenker her på verdenstreet Yggdrasil, og dragen Nidhogg, som gnager på dets røtter – på selve livskraften i vårt folk. Det handler om å redde treets blader fra svarte flekker.

Min artikkel i «Gudbrandsdølen» kan i så måte kanskje betegnes som en passe sterk kuvask, forsiktig iblandet arsenikk, og ment for noen uregjerlige ungokser.

Etter den attesten du, Olav Feidje, selv gir deg i din respons, er du tydeligvis ikke blant disse «utøybefengte», som i øyeblikket trenger en vask. Det var derfor unødvendig av deg å komme stormende med spisse horn og stange både mot meg og «Gudbrandsdølen».

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 31. desember 1921)

Kommunistoppdragere – m.m.

I *Gudbrandsdølen* nr. 144 fra 20. desember 1921 hadde Jon Persen et innlegg med tittelen *Ungdommens demoralisering eller lærerne som forvaltere av verdiene*, hvor han sammenligner nåtidens lærere med lærerne i tidligere tider. Før i tiden, skrev han, var lærerne idealistiske og nøysomme, med små krav til livets goder. De var forbilder, både i liv og lære, og oppfordret folket til å strebe etter det som er stort, godt og skjønt.

Jon Persen mener tydeligvis at vår tids lærere i for stor grad er blitt materialistiske, kravstore og maktsøkende. Et eksempel på dette mener han er at:

«Sosialister og bolsjeviker – som mange lærere også er – blokkerer lærerstillingene på strak arm dersom deres lønnskrav ikke innfris raskt nok».

Her er jeg helt enig med Jon Persen. Denne fremgangsmåten svekker lærernes omdømme og folkets tillit, og er lærerstanden uverdig. Lærere burde holde seg for gode til å opptre på samme brutale og lite sympatiske måte som sosialister og bolsjeviker.

Selvsagt gjelder dette ikke alle lærere. Jeg vet at mange – særlig de eldre – er dyktige og samvittighetsfulle, og at de tar avstand fra slike blokadeaksjoner. Men siden jeg ikke har sett noen offisiell protest fra deres side, må det nesten bety at de føler seg forpliktet til å tie, og dermed ufrivillig samtykker. Prost Nils Tredal påpekte imidlertid dette maktbegjæret og pengejaget allerede i *Den 17. Mai* i 1919, i et innlegg kalt *Bryt ringen*. Hans innspill var, etter min mening, godt begrunnet og absolutt relevant – men han ble hardt angrepet av flere lærere, hvor noen til og med gikk til personlige utfall mot prestene.

I vår tid tåles nesten ikke lenger noen kritikk eller alvorlige påpekninger, uansett hvor berettigede de er. Det fikk blant andre Oslo-prestene Lunde og Tvedt erfare nylig, da de våget å kritisere den umoralske livsstilen blant ungdom, spesielt i hovedstaden. De ble straks irettesatt offentlig, blant annet av «T.T." og flere andre.

For all del – ungdommen har sine feil og svakheter, og det finnes ting man må forsøke å gjøre noe med. Men det nytter ikke lenger med formanende taler eller strenge pekefingre. Nå mener mange at prestene heller bør «granske seg selv» og spørre om kanskje de selv – gjennom en gammeldags og lite troverdig forkynnelse – også har bidratt til at folk og ungdom vender seg bort fra kristendommen og kirken.

«T.T.» hevder at selv barn i skolen i dag forstår at de får servert en religiøs lære som de vet er usann, og som de derfor allerede har forkastet. Og med slike argumenter er det vanskelig å si noe tilbake.

Men da må man også kunne stille spørsmålet: Har barna selv kommet frem til dette? Eller kan det hende at noen har påvirket dem – for eksempel en bolsjeviklærer?

Det er nemlig ikke bare enkelt – og heller ikke ufarlig – å gripe fatt i slike alvorlige og følsomme spørsmål. Men vi må våge det, fordi det faktisk står om verdiene i vårt samfunn.

For hva skal vi for eksempel mene om det stadig økende antallet skilsmisser – nå blitt så moderne og lett tilgjengelig?

Skilsmissebølgen har hittil rammet mest i byene, men nå har Jon Persen observert at denne «sykdommen», som han kaller «fri kjærlighet», dessverre også har begynt å spre seg utover bygdene – til og med hit til Gudbrandsdalen.

Til slutt vil jeg trekke frem en annen alvorlig observasjon som også berører skolen og lærerne:

«Mange lærere er sosialister og bolsjeviker», sier Jon Persen. Det er dessverre sant – og det gjelder flere enn man kanskje tror.

Ved siste stortingsvalg sto blant annet to lærere fra dalen vår på kommunistenes valgliste. Det må føles ubehagelig for foreldre med moralsk og kristen overbevisning å sende barna sine til en skole hvor slike lærere underviser.

Ifølge de såkalte «Moskva-tesene» er slike kommunistiske lærere forpliktet til å bruke enhver anledning til å verve nye tilhengere. Målet deres er å ødelegge det nåværende

samfunnet – med alle tilgjengelige midler, lovlige eller ulovlige – og om nødvendig gjennom revolusjon og borgerkrig.

Hvordan kan en slik lærer være egnet til å oppdra barn i lovlydighet, moral og kristendom?

Er det virkelig ingen som kan gripe inn og stoppe denne utviklingen?

Kan vi ikke, som i Sveits, forby all kommunistisk propaganda og revolusjonsarbeid?

Nå ser det også ut til at det for alvor blir forsøkt å oppdra barn til å bli kommunister – også utenfor skolen. Ifølge «T.T.» nr. 303 i fjor har kommunistene i Norge startet en systematisk og landsdekkende propaganda blant småskolebarn, med Christian Hilt som sjef.

Selv om mange kanskje allerede kjenner til dette, vil jeg likevel sitere noe fra denne skremmende planen:

«Barna skal gjøres mest mulig uavhengige av påvirkning fra det borgerlige samfunn, spesielt fra skolen og kirken. De skal oppmuntres til å trosse lærernes autoritet. Barna skal lokkes inn i organisasjonene gjennom lek, dans, teater, sang og andre aktiviteter. De skal få bøker, filmer og turer – og gjennom alt dette skal hatets evangelium langsomt, men sikkert, plantes i dem».

Denne planen er så ondsinnet at den bare kan være klekket ut i svært fordervede hjerner. Men arbeidet er allerede i gang – på norsk jord.

Dette kaller «T.T." en vederstyggelighet, og jeg kan ikke annet enn å si meg enig. Ja, dette er kanskje den mest skadelige frukten av den såkalte åndsfriheten, ytringsfriheten og handlefriheten som nå hylles overalt. «Frihet for Loke så vel som for Tor», roper de som gjerne vil kalle seg de ekte forkjemperne for frihet.

Det høres kanskje fint ut – men i praksis fungerer det ikke. Selv i gudeverdenen endte det dårlig. Gudene angret bittert på at de slapp Loke inn blant seg, og måtte til slutt binde ham med makt. Men det kostet én av dem hånden. Hva vil Lokes slekt komme til å koste oss?

Kanskje også andre enn prestene bør ta et oppgjør med seg selv og revurdere sitt syn på mange ting.

P. K.
Vestre Gausdal, 4. januar 1922
*(*Gudbrandsdølen 12. januar 1922*)*

Svar til P.K.

I *Gudbrandsdølen* den 12. januar hadde du en artikkel med overskriften *«Kommunistoppdragere m.m.»*, hvor du uttrykker sterk harme mot lærerne, og

viser til en artikkel av Jon Persen – en artikkel som er så tynn og lavmål at ethvert opplyst og reflektert menneske må ta avstand fra den.

Du kommer med en rekke påstander om skolen og lærerne som du vil få store problemer med å forsvare. Kan du bevise at det er skolen som har skylden for at noen barn i ung alder «har forkastet religionen»? Og er det rettferdig å påstå at det er lærerne som har «smitteført bygde-Norge med fri kjærlighet og skilsmisse»? Selv om du kanskje kjenner til ett enkelt tilfelle som du sikter til, burde du heller ha slått deg sammen med Jon Persen og latt det aktuelle «utøybefengte ungnaut» – som han kaller det – få seg en real omgang med hans stinkende «kreaturvask». Men i stedet går du løs på en hel stand.

Og hvor har du det fra at det finnes en eneste lærer som i skolestua forsøker å verve tilhengere til et livssyn som søker å «ødelegge det bestående samfunnet med alle midler, lovlige som ulovlige»? Jeg tror du ville slite med å finne bevis for det.

Men det aller verste i innlegget ditt er antydningen om at lærere ikke skal få lov til å ha egne meninger. Du vil gripe inn i lærernes tanke- og følelsesliv og påtvinge dem deres livsoppfatning. Men en lærer må da få lov til å ha sine personlige meninger og leve sitt private liv i fred – så lenge han eller hun fører et hederlig liv og ikke blander det inn i undervisningen.

Saklig kritikk er sunt, og det er det mange lærere som både tåler og setter pris på. Men dine sneversynte angrep på den yrkesgruppen du har latt deg provosere av, bidrar ikke til annet enn å grave dypere grøfter mellom hjem og skole – og svekke den respekten lærere trenger for å kunne utføre sitt viktige og krevende arbeid.

Ikke-kommunist

(Gudbrandsdølen, 19. januar 1922)

Til hr. Jon Persen

Innlegget ditt i *Gudbrandsdalens Folkeblad* nr. 6, med tittelen *«Åpent brev til hr. M., eller menneskeetende tigre»*, er et godt speilbilde av deg selv. Du kunne like gjerne latt være å sette navnet ditt under – for språket ditt røper deg uansett. Der legger du åpent fram hva slags «språkblomster» du bruker mot dine medmennesker. Men du har unnlatt å ta med alle dine egne «avleggere» – kanskje fordi det ikke finnes nok spalteplass til å romme en sånn samling?

Da jeg skrev *«Da Jon fikk aketur»*, gjorde jeg det så skånsomt som mulig, tatt i betraktning det stoffet jeg behandlet. Når du likevel i nevnte innlegg sier at «det hele hovedsakelig er en stor overdrivelse eller løgnhistorie oppfunnet av den mest djevelske ondskap», må jeg protestere – og jeg er villig til å føre bevis for alt jeg har skrevet.

Med det setter jeg punktum fra min side.

M.

(Gudbrandsdalens Folkeblad, 31. januar 1922)

Hva enkelte misforstår

Det er risikabelt å kritisere folk som tilhører en stor og mektig yrkesgruppe. Hvis noen klarer å vri det slik at et konkret angrep blir fremstilt som et angrep på hele gruppen, da er slaget tapt. Det prøver man nå å gjøre både mot meg og P.K.

Jeg kom til å tenke på Emil Zola og hans ni anklagepunkter mot medlemmer av den franske generalstaben. Det var i 1894. Men Zola fikk akkurat den samme behandlingen som jeg nå opplever: Han ble beskyldt for å ha angrepet hele hæren, for å ha «ødelagt disiplinen», og dermed satt hele fedrelandet i fare. Det ble til og med dannet en forening mot ham som het «Fedrelandets forening». Men det hjalp ikke – for Zola hadde rett.

Hæren ble renset, og gjennom det ble også landet renset. Det er tvilsomt om hæren, uten denne opprydningen, ville ha vunnet i verdenskrigen.

Det er derfor like urimelig å beskylde meg for å ville skade hele lærerstanden, som det var å beskylde Zola for å ville ødelegge hæren og Frankrike.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 2. februar 1922)

Noen betraktninger om kvinnen og ekteskapet

Av Jon Persen

Da Vårherre hadde skapt mennesket – det vil si mannen – sa han at han skulle herske over himmelens fugler, havets fisker og alt som kryper på jorden. Av ren medlidenhet med mannen i hans ensomhet, ble kvinnen skapt. Men hun viste seg å være den mest gåtefulle og forunderlige pakke som finnes i omløp.

Det verste er at det ikke følger noen bruksanvisning med, slik som det gjør med dynamitt. Det er faktisk underlig at det går så bra som det som regel gjør, med tanke på hvor lite vi egentlig vet om hvordan vi skal behandle en kone når vi først får en. Men at denne ettertraktede «forundringspakken» ofte blir misbrukt – ja, til og med mishandlet – av uforstandige menn, kan ikke benektes.

Slikt straffer seg selv. På dynamittens bruksanvisning advares det om særlig forsiktighet når sprengstoffet er halvt frosset – akkurat som i ekteskapet. Hvor ofte har man ikke opplevd

eksplosjoner når ekteskapets temperatur har nådd frysepunktet? Slike eksplosjoner er riktignok sjelden farlige for liv og helse – eller videre samliv.

Historien viser at også Sokrates' kone, Xantippe, hadde et utbrudd. Først slang hun fornærmelser, så helte hun en bøtte vann over hodet på mannen sin. Den store vismannen bemerket tørt: «Det pleier å regne etter torden.» Og etterpå fulgte det trolig en forsoningsscene – en av de vakreste som kan finnes i et ekteskap.

Ofte er det slik at den kvinnen som har et raserianfall i ny og ne, faktisk er blant de beste. Det er slett ikke sikkert Sokrates ville fått det bedre om han hadde skilt seg fra Xantippe og i stedet giftet seg med en moderne «dukke» fylt med sagflis.

Den ekte kjærligheten tåler mye. Den minner om en betongstein – den blir bare sterkere jo mer det regner og stormer. Den falske kjærligheten, derimot, er som kalkmørtel som smuldrer bort ved fukt og kulde. Her begynner ulykken for den som er uskyldig. Da ser vi, som i fortellingen om Balder, at selv all verdens medlidenhet ikke er nok til å gråte uskylden tilbake fra døden.

Når det oppstår ugreie og ulykke i et ekteskap, er det gjerne mannen som tilsynelatende virker å være den ytre årsaken – men man kan ikke nekte for at kvinnen er farlig, både som «verktøy» og «leketøy». Historien er full av eksempler på det. Slue og vakre kvinner har fått selv de modigste menn til å miste besinnelsen. Hva skal man si om Cleopatra, som fikk både Julius Cæsar og Antonius i sitt nett? Eller om den vakre finnepiken Snøfrid på Dovre, som forvirret vår egen Harald Hårfagre med trolldrikken sin – eller Dalila, som tok fra Samson hans enorme styrke?

Kvinnen, denne forundringspakken, kan romme alt det beste og vakreste en mann kan ønske seg – men også de farligste stoffer.

Nå ser det ut til at kvinnen endelig har begynt å våkne. I erkjennelsen av sin egen farlighet, har hun begynt å advare mannen. Ofte bærer hun nå sluhetens symbol – et reveskinn – rundt halsen.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 28. februar 1922)

Enda en fedrift

Betraktninger i den anledning
Av Jon Persen

I februar 1908 gikk jeg bort til Hans Halvorsen og sa: "Driftsspørsmålet her i bygda er ødelagt av tyranniske gjetere. Det verste er at gjeter-navnet har tapt sin glans – dette vakre navnet som lyser sterkere enn noe annet i både Bibelen og verdenshistorien."Nå finnes det nok flere gjetere enn jomfruen Jeanne d'Arc, som har hørt himmelske stemmer ute i naturen blant

dyrene, som maner en til å ofre alt for det man kjemper for. Men jeg kunne ikke lenger ofre tid og krefter uten støtte fra en dyktig gjeter. "Kan du, Halvorsen, ta på deg gjetingen, og hvis vi sammen får agitert i gang en ny fedrift, vil det nok gå bra. Vi slipper nok å møte overlegne faraoer i landboforeningen – to mislykkede gjetere har kurert dem, så de nå anerkjenner gjeterkunsten som et fag, og navnet 'hyrde' vil igjen få sin gamle glans."

Halvorsen lovte å vurdere saken, og det endte med at en fellesdrift på over 100 storfe – både okser og kviger – ble samlet på felleshavner under hans tilsyn. Det gikk veldig bra, og tilfredsheten vendte tilbake hos bøndene. Halvorsen gjette i flere år, både okser og kviger, og alle fedriftene ble vellykkede. Det beste er at det også ble lært opp flere unge og flinke gjetere.

De siste årene har vi dessuten startet med fellesdrift av sau oppe i høyfjellet. Det har også gått svært godt, lammene har vokst utrolig. Og det sies at ulla blir både tettere, lengre og finere i høyfjellet enn i seterområdene. Hvordan det egentlig er med det, skal jeg ikke si noe sikkert om.

I flere år har det gått så bra at jeg ikke har behøvd å reise rundt og agitere. Det har holdt at landbrukslaget i Vestre Gausdal har satt inn en annonse – så har det kommet nok påmeldinger til å holde prisen nede på et rimelig nivå.

Men i fjor ble det storstreik. Det skulle man tro ikke angikk fedriftene våre, men det gjorde det – og ganske kraftig også. På grunn av streiken fikk vi ikke sendt ut annonse i tide, og derfor ble fedriftene bare halvparten så store som vanlig. Og når utgiftene fordeles per dyr, blir jo prisen dobbelt så høy. Dette skapte stor misnøye i begge bygdene – for bøndene ser som regel bare virkningen, ikke årsaken.

Den eneste måten å få ned prisen igjen, var å samle en stor nok fedrift. Men at det kom nok påmeldinger bare ved en annonse, var lite sannsynlig.

Jeg henvendte meg da til formannen i landbrukslaget og tilbød meg å ta en ny agitasjonstur for å samle inn nok storfe til å få prisen ned igjen. "Det går ikke an," sa jeg, "å bare stå og se på at driftsspørsmålet mitt ligger i ruiner, sparket ned av misfornøyde og kravstore bolsjeviker og sosialister."

Tilbudet ble selvfølgelig tatt imot, og med en liste over okser, kviger og sauer dro jeg i hele mars måned rundt i Gausdal, fra gård til gård. Det gikk bra, men mot slutten så det ut til at oksedriften kunne bli for liten, så jeg ringte noen fåberginger og tipset dem om at det kunne være plass til flere okser i Gausdalsdriften. Det gjorde de – omtrent 30 okser ble meldt inn. De måtte imidlertid bringes til Rævsjø-plassen på egen hånd.

Den 21. juni ble Gausdals oksedrift samlet forskjellige steder oppover bygda, og 22. juni dro kvigedriften avgårde. Jeg holdt nattevakt, og morgenen etter, da kvigene hadde dratt, steg jeg opp på en lastebil og reiste sørover for å møte okseavdelingen fra Faaberg.

Sør i Follebu møtte vi de to første oksene: major Haaves storokse med ring i nesen og en rød stut foran seg. «Der har vi den militære autoritet med en rødgardist foran seg!» ropte jeg. Da vi nådde Toft, møtte vi også de andre oksene – men de kom spredd og så sinte og

opphissede ut. Jeg stilte meg i gutuen ved Toft for å hindre dem i å løpe ned i gården. En stor mørkbrun kjempeokse – antakelig kongen fra Vingrom – tok kampstilling mot meg med senkede horn. Jeg løftet staven og ropte at jeg var oksepolitiet her og at han hadde å trekke seg tilbake. Kjempen ristet på hodet og ruslet vekk.

Denne oksedriften var mer voldsom enn vanlig. Gjerder ble brutt ned på begge sider av veien, og det var ikke lenge mellom hver gang en okse tok en annen på hornene og kastet den bakover. Slikt okseleven har det ikke vært å se etter hovedveien siden verdens skapelse – og kommer nok ikke igjen heller.

Det hele skyldes at de ansvarlige ikke forstod hvilket eksplosivt materiale en oksedrift består av. Alle store okser har nemlig sine «kongstanker» å kjempe for. Før oksene slippes sammen på vei, burde de få stå i en romslig innhegning og stange hverandre i et par timer – så blir maktforholdet avklart. Å slippe dem sammen her og der langs veien, er ren galskap. Det er bare et Guds under at det ikke gikk verre.

Disse oksene hadde også skadet hverandre stygt med spisse horn – akkurat som i Gausdalsdriften. Det er trist at bønder skal være så tankeløse og likegyldige at de sender oksene sine i fellesdrift uten å kappe hornspissene eller sette på knapper.

Men å snakke til eierne om dette hjelper ikke. Man kunne like gjerne be oksene sette på hornknappene selv.

Likevel er jeg svært fornøyd med oppslutningen om driftstiltaket mitt. Over 100 okser er nå på Rævsjøen og tilhørende områder, 60 kviger sammen med hingsten på Nordbua, og 350 sauer i høyfjellet mellom Rævsjøen og Vesterheim.

Tung som min livsskjebne har vært, har dyrene alltid vært min trøst, stolthet og glede – særlig oksene. I over 40 år har jeg studert disse stolte dyrene, og jeg legger merke til at de har økt i størrelse, særlig de siste årene – men på en lite harmonisk måte. De begynner mer og mer å ligne løver: stor manke, kraftig foran, svak bak – og skremmer både folk og fe med sine brøl om natta.

Ja, brøl er det nok av – og ikke mangler det folk som brøler heller. Men mens oksene mine brøler av mot og kampvilje, er det altfor mange tobente i dette landet som brøler i harme over at de må forsørge seg selv, og over at samfunnet forsøker å holdes oppe. Elendige stakkarslige fantkreaturer!

For kvegavlen er det heller ikke heldig at oksene blir så smale bak. Når krysset blir for smalt, blir det for trangt mellom bakbeina – noe som datteren kan arve og få problemer med å gå, særlig når hun melker godt og har stort jur. Det er trist å se slike kyr hinke etter flokken over fjellviddene.

Nå, kjære Gausdøler, er driftsspørsmålet mitt igjen i god gjenge, og jeg håper det vil gå av seg selv i framtida. Jeg kan med glede trekke meg tilbake fra arbeidet med å fylle feplassene. Jeg har hele tiden fungert som ubetalt og uutnevnt funksjonær – både som agitator, oksepoliti og kaptein i oksestaben.

Fordelen er at jeg ikke kan klage over for lav lønn – jeg kan heller ikke bli oppsagt eller avsatt. Men jeg kan heller ikke forfremmes – noe jeg ikke bryr meg om. Jeg er svært fornøyd med å få være Jon Persen.

Til slutt vil jeg takke dere Gausdøler i begge bygdene for all gjestfrihet jeg alltid har blitt møtt med på mine agitasjonsturer for fedriftene.

Jon Persen

(*Gudbrandsdølen, 3. august 1922)*

Bjørn i Vestfjellet

Nå kan dere melde til Frøisland at bjørnen ennå ikke er utryddet, sier **Jon Persen**, som ringte fra Vestre Gausdal.

Lørdag var Jon Nygaardsveen oppe i Vestfjellet ved Blestromsætra for å se på noen blinker, da han plutselig fikk øye på en ett år gammel bjørnunge. Av frykt for at binne (bjørnemor) kunne være i nærheten, turte han ikke forsøke å ta livet av ungen.

Spor etter bjørn er nå sett både her og der i Vestfjellet i Gausdal.

(*Gudbrandsdølen, 10. oktober 1922)*

(Denne notisen ble gjentatt i Nationen, 12. oktober 1922 og i Vestopland, 12. oktober 1922).

Tvillinger og trillinger – eller gudinnen Fauna

Av Jon Persen

Tilfeldigvis fikk jeg Ukens Nytt i hendene, og der står det at et trillingkull fra Romsdalen har feiret sitt 50-årsjubileum nylig i Trondheim. «Et sjeldent og kanskje enestående jubileum,» står det.

Men dette er ikke fullt så enestående som det kan høres ut, for Gausdals-trillingene feiret sitt 50-årsjubileum for ni år siden. Den 31. oktober i år kan vi feire 60 år, hvis vi alle fortsatt lever. Jeg er født og oppvokst i Olstad-området, og Olstad ungdomslag har lovet meg sitt flotte lokale til feiring på bursdagen. Et 60-årsjubileum for trillinger er nærmest unikt i Norge, det er jeg overbevist om.

I tillegg til det trillingkullet jeg tilhører, finnes det også et annet trillingkull i bygda – også født i 1923 – men der overlevde bare én: Berte Olstad. De to andre døde som spedbarn.

Det hadde vært fantastisk å kunne arrangere en skikkelig trillingfest til høsten, men mine økonomiske forhold gjør det vanskelig. Hadde Romsdals-trillingene kunnet møte opp, ville det blitt en stor begivenhet som kanskje ville fått oppmerksomhet langt utenfor bygda. Og det burde det også, for slike anledninger burde være en hyllest til gudinnen Fauna – fruktbarhetens og livskraftens beskytter.

I antikken hadde mange folkeslag navn på slike gudinner. Romerne dyrket Fauna og bygget byer oppkalt etter tvillingpar. Og selv om vi ikke vet hvilke navn som brukes i dag, er det tydelig at tvillinger og trillinger fortsatt vekker oppsikt.

I mitt eget kull fikk en av mine trilling-søsken en helt annen personlighet enn oss andre – et mysterium i seg selv. Selv er jeg vokst opp i fattigdom, født i bygdas fattigste hjem. Min far og mor fikk først et tvillingpar, og så oss tre – to gutter og én jente. Det var trangt, og jeg husker godt hvordan det ofte ikke var mat i huset, og at klærne var dårlige.

Men alt dette herdet meg – det var rett og slett overlevelse. Jeg utviklet det jeg kaller «birkebeiner-hardførhet», og det har kommet godt med i mitt gjeterliv. Jeg måtte ofte ligge ute om natten for å passe sauene og beskytte dem mot bjørn. Jeg hadde øks og luren klar – og flere ganger hørte jeg bjørnene komme faretruende nær.

Ofte kunne jeg våkne med rim i håret, men det gikk bra, selv om nervene fikk kjørt seg. Jeg føler meg som et forkrøplet skudd av en kjemperot, men i de mest alvorlige øyeblikk har jeg alltid kjent at de gamle kjempenes ånd var med meg.

Garibaldi, under beleiringen av Roma i 1849, skrev at han under de hardeste kampene følte at åndene til Cæsar og Augustus støttet ham fra Kapitol. Jeg tror en livlig fantasi kan ha bidratt til at Faunas sønner – som oss – har blitt gitt nærmest heltestatus.

De fleste menn som har reddet fedrelandet sitt i farens stund, kommer gjerne fra store barneflokker. Det er kanskje ikke tilfeldig. Man sier jo om Tordenskjold:

«Døtre seks og sønner tolv – men bare én ble Tordenskiold.»

I litteraturhistorien ser vi det samme. Den store dikteren Johan Herman Wessel, som herjet den danske hovedstaden med humor og ironi, var jo bror av Tordenskiold – og fra samme slekt.

Jeg skal være ærlig og si at jeg ikke ønsker en trillingfest bare for å få smiger eller heder. Persondyrkelse ligger ikke for meg.

Men jeg mener oppriktig at trillingkullene er blant de mest håndfaste bevisene på fruktbarhet og livskraft i den norske stammen. En slik fest ville vært en hyllest til selve livets pågangsmot – og til Fauna, som dessverre er blitt glemt av mange. Det finnes til og med folk som misliker barn så mye at de anbefaler å unngå dem – de burde ikke være velkomne på en slik feiring.

Jon Persen

(*Gudbrandsdølen, 1. februar 1923)*

Gausdals fedrifter

Annonseteksten fra Gausdal landmandslag er ikke fyldestgjørende nok.

For å lette for storparten av Østre Gausdal og Follebu har jeg fått tillatelse til å bruke samlingskveen i Trisnip – for okser på Engeland og kviger på Gryte.

Det anmodes herved at eierne møter opp med dyrene sine tidsnok, slik at de kan nå Kraabøl rundt klokken 8.

Jon Persen

(*Gudbrandsdølen, 23. juni 1923)*

Fedriftene i Gausdal

Jon Persen ringer inn og sier på telefon:

— Nå har jeg i 19 år strevd med å få i gang fedrifter fra Gausdal, og i år er de blitt store nok.

Onsdag dro en oksedrift på 143 dyr og en kvigedrift på 105 dyr til fjells. Av oksene er 30 fra Fåberg.

Oksedriften er plassert ved feplassen ved Fossbekken, hvor det nå er grønt og beitet ikke så verst. Det er også et par andre steder som skal tas i bruk senere. Kvigene har Sliplassen, Leppe og Nordbu, men beiteforholdene der er dårlig i starten.

Begge drifter dro til fjells onsdag med omtrent én times mellomrom. Det er trist hvor lite det hjelper å forklare folk. År etter år har jeg bedt dem om å enten skjære av oksenes hornspisser eller sette på knapper – men de hører ikke.

I år var det bare Andreas Jørstad i Fåberg som hadde satt knapper på oksens horn. De andre hadde ikke rørt hornene. Resultatet var at oksene rev opp hverandre verre enn noen gang. En okse ble så alvorlig skadet i låret at det er usikkert hvordan det vil gå.

Nå hører jeg også om en kar som kom hjem etter drivjakten og fortalte at to kviger forsvant på veien, men de har senere kommet til rette. En okse av engelsk rase var med i oksedriften, men han likte tydeligvis ikke selskapet og stakk av. Senere dukket den opp på Sønstegaardssætra, og blir sannsynligvis ettersendt.

(*Gudbrandsdølen, 30. juni 1923)*

Gausdals fedrifter og samlingskveene

Av Jon Persen

Ifølge ryktene skal det ha oppstått misnøye blant enkelte i Østre Gausdal over at det ikke ble noen samling i Trisnip. Men det var ikke min skyld. Jeg hadde ikke bare fått tillatelse til å bruke samlingskveene der nede, jeg hadde også avtalt med frivillige ungdommer at feflokkene skulle jages gratis opp til Kraabøl, slik at det ikke skulle øke kostnadene for dyreeierne.

Derfor var det vanskelig å forstå at dette skulle bety så mye for de ansvarlige, at de ikke kunne sykle ned til Trisnip og merke og registrere dyrene. Vestre Gausdals landmannslag mente det var urimelig å forvente at de skulle reise til en fremmed bygd for å ta imot dyr de ikke hadde ansvar for – selv om jeg hadde organisert alt.

Dette er egentlig forståelig, spesielt for folk som ikke har det høyeste syn på plikt og dugnad. Idealister, derimot, handler ofte ut fra helt andre livsverdier. Jeg kjenner meg litt igjen i Garibaldi – han som som ung, utrettelig kjempet for Italias sak med glødende vilje, og som mange mente gikk for langt. Men historien ga ham rett.

Jeg tror også framtiden vil gi meg rett i at Østre Gausdal burde få samle sitt fe for fellesdrift lenger sør enn Kraabøl. Det gir ingen mening at folk fra sørsiden av hovedsognet og fra Follebu må krysse halve bygda med store okser, når 2 mann per okse – eller 3–4 mann totalt – kunne ha jagd flokken hjemmefra.

Når det gjelder samlingsspørsmålet generelt, tror jeg framtiden må finne løsninger uten for mye intern uenighet. Nå har vi fått et felles fjellbeite for begge bygder, og det bør føre til at de også finner sammen i driftsstyret.

Men likevel – om noen i Østre Gausdal skulle føle bitterhet mot meg bare fordi jeg ikke har myndighet til å kommandere deres landmannslag ned til Trisnip – så vil jeg si: jeg har gjort mitt beste for å legge til rette for samlingene.

Min feil var å overvurdere mine venner i vestbygda. Jeg håper likevel at denne stoltheten kan bli drivkraft for å løse samlingsspørsmålet raskere enn vi hadde trodd.

Det kan også være verdt for noen å vurdere hvorfor det i mange andre bygder har blitt forsøkt å etablere fellesdrifter – men de dør alltid ut etter kort tid. Mens her i Gausdal, går det nesten av seg selv.

Jon Persen

(*Gudbrandsdølen, 10. juli 1923)*

Oksene og fjellsaken mellom Gausdalsbygdene

Vestre Gausdal tar revansje
Jon Persen forteller:

Det var stor glede i Østre Gausdal da fjellsaken ble avgjort i østringenes favør. Men den gang sa jeg at storoksene fra Vestre nok ville vite å gjenopprette nederlaget, når de traff oksene fra Østre.

Slik har det også gått nå.

I fjor kjempet representanter fra Østre Gausdals side, sammen med Øverbygdens økselag, med vekslende hell mot den nåværende Kraabøl-oksen. Den var tidligere fra Fåberg, men ble senere tatt i bruk av Vestre Gausdal.

Men da disse to oksene møttes i årets drift under samlingen, møttes de gamle rivalene igjen – og nå led oksen fra Østre et klart nederlag.

Det pleier forresten å bli sånn med kjempende okser: Når kampen om rang er avgjort, blir de ofte gode venner. Slik er det også blant mennesker – når maktforholdet er satt, kan det oppstå god stemning.

Nå er det blitt et godt forhold både blant dyr og mennesker i Gausdalsbygdene. På siste møte i fjellstyret var tonen så sivilisert og vennlig at man måtte undre seg. Det var bare høflighet og imøtekommenhet hele veien. Man kunne nesten gni seg i øynene og spørre: Var dette virkelig et møte mellom Østre og Vestre Gausdal?

Slik går det når storoksene har gjort opp kampen seg imellom.

(Gudbrandsdølen, 14. juli 1923)

Vestfjellets helligdom krenket

Hvem er hvem er varg i veum – eller ulv i helligdommen?
Av Jon Persen

De fleste nasjoner og religioner har hatt sine hellige steder eller fristeder, hvor folk i nød kunne søke tilflukt og finne trygghet og ro. Og ve den som krenket helligheten i slike fristeder!

Vestfjellet har – helt fram til nylig – vært et slikt fristed for husdyrene våre. På dette store, naturlige matbordet har både hester, kyr, sauer og geiter kunnet føle seg trygge og uforstyrret. Men så kom kulturen, eller sivilisasjonen, opp på vidda – og idyllen ble brutt.

Rousseau hadde nok rett når han sa at Gud bare finnes i naturen. For når Gud drives ut, kommer djevelen inn. Og slik gikk det her også. Etter at Vestfjellsveien ble bygd, gikk det i

begynnelsen ganske greit. Blakken og Brunen slapp å bære tunge kløvmeiser, og å dra en skranglete kjerre med litt pjank på var en lek i forhold. Dyra tok det med ro – til å begynne med.

Men så kom bilene. Og etter hvert var det som om selve djevelen ble sluppet løs. Hesteflokkene har stadig blitt skremt eller jaget når de har beitet i nærheten av veien. Ja, det er ikke uvanlig at hester har blitt skremt helt ned til bygda og har galoppert forbi Jonsborg. Så langt hadde det gått bra – ingen hadde blitt alvorlig skadet.

Men nå har det skjedd.

Detaljene er uklare, men basert på det vi vet, gikk det omtrent slik:

Om morgenen 26. juli kom et hesteflokk på omtrent 20 dyr – folunger, unghester og voksne – sørover fra Nysætra og ned til Dokkvollen. Der slo de seg til ro for en stund.

Området ved Dokkvannet var nydelig – rett og slett poetisk. Kubjellene fra Jørstad og Bø klang i nærheten, og klangen fra Bjørnsons store kubjelle bar hele veien ned fjellsida fra Droktjernhaugen. En geiteflokk holdt frokost i en bjørkelund, noen av dyra sto på bakbeina og nappet løv. En liten regnskur hadde nettopp passert, og regndråpene glitret i sola. Det var som om selveste Vårherre smilte til dyrene sine – med tårer i øynene. Alt var åndet av fred og skjønnhet.

Utpå dagen hørtes plutselig en voldsom dur. Hele hesteflokken stivnet i oppmerksomhet og stirret nordover. Og – o ve – ut av horisonten kom et fryktelig uhyre med glødende øyne, som brant i sollyset.

Hele flokken satte av gårde i vill flukt med uhyret etter seg.

Sør for Dokkvolden ligger et farlig punkt. Noen trær ved veikanten står der med avkappede greiner – lange spisser står igjen. Under den voldsomme flukten ble toårshoppa Nora, fra Engeland, presset ut til siden. Hun fikk brystet truffet av en av de skarpe greinene. Selv om kvisten ga litt etter, fikk hun et dypt og gapende sår. Blodet rant ned på begge sider.

Bilen fortsatte uanfektet med hele hesteflokken i hælene – helt til Kittilbu. Der satt tre gutter og drakk kaffe. Da de hørte dur og tramp, løp de ut og jaget hestene av veien, så bilen kunne kjøre videre.

Men nå var dyra så oppskaket og forvirret at de galopperte videre etter bilen – helt til Forsetsætra. Her ble den sårede Nora tatt hånd om og sendt hjem.

Men knapt var det gjort, før en annen bil kom kjørende opp Forsetlien – og skremte flokken tilbake igjen! De galopperte over Nysætra og til Bentsætra, der de omsider fant ro. Men da var de helt utmattet. Skummet rant fra kroppene deres, og morgenen etter var de så slitne at de knapt kunne røre seg.

Nora, som i starten svevde mellom liv og død, har hele tiden stått under dyrlegebehandling.

O. Engeland, hadde med fire hester i dette følget. Den ene – Bruna – var høydrektig, og fødte like etter biljakten. Føllet døde kort tid etter – trolig på grunn av påkjenningene moren hadde vært utsatt for.

Denne blodige bilhistorien vakte voldsom harme i Gausdal. Bøndene raste og mente at den uvørne bilføreren skulle stilles til ansvar – uansett hvem det var. Men sånn er det jo med bonden – han er altfor tålmodig, selv når det gjelder urett mot hans egne dyr. Alle stolte på at «noen andre» skulle gjøre noe – og så skjedde det ingenting.

Da ble jeg sint.

Jeg knyttet neven mot himmelen og ropte: «Vil ikke bøndene selv gripe inn – da får Vestfjellets gamle løve brøle igjen!»

Jeg reiste straks til Lillehammer og meldte saken til dyrebeskyttelsesforeningen. Forundersøkelsen er nå i gang med fynd og klem.

Det vil nok ikke ta lang tid før vi får vite hvem det var som så grovt krenket Vestfjellets hellige fred. Foreløpig er det em gåte.

Før i tiden, da en gåte ble løst, sa Samson til filisterne: «Dette kunne dere ikke klart uten å ha pløyd med min kalv».

Vel, redaktør – saken ville nok dødd ut igjen hvis jeg ikke hadde grepet inn i tide. Og jeg skulle virkelig glede meg om det nå ble klart og tydelig hvem som er Varg i Veum eller ulven i helligdommen**.**

Og selv om det denne gangen er blitt «pløyd grundig med kalven på Jonsborg», så gjør det meg ikke noe – bare jeg en eneste gang kunne få se litt anerkjennelse fra en eller annen kant.

Jon Persen

(*Gudbrandsdølen, 14. juli 1923)*

«Nautapostelens» første alminnelige brev til bolsjevikene

Av Jon Persen

Mine kjære!
Jeg synes inderlig synd på dere – fordi dere åndelig sett er landflyktige. Føden deres er som mark – slik man vanligvis bare gir til svin. Pressen deres holdes i live av gull som ikke er hentet opp fra norsk jord. Og selv står dere der med krumbøyd rygg og logrende hale, og tar imot piskeslagene fra Moskva. Likevel later dere som om dere er nordmenn.

Hadde dere i det minste vendt hjem igjen – som den fortapte sønnen – og erkjent: «Jeg er ikke verdig…»

Henrik Wergeland beskriver dette godt i et dikt der han skildrer hvordan selve Norges natur ser på slike fortapte sønner. Han skriver blant annet:

«Dit ind hvor fyrren suser ind
tør ingen nidning vandre,
som har forglemt i troløst sind
sit fædreland for andre.»

Og videre:

«Ham vilde som en dommer haard
hvert fjeld imøte træde:
Hvad vil du i din moders gaard
som glemt har hendes kvæde».

Men selv om dere bolsjeviker har glemt deres mors sang, tror dere fremdeles at dere sitter på all verdens visdom.

Jeg skrev forleden en artikkel i *Gudbrandsdølen* om bolsjevik- og lemen-perioder og viste hvordan slike fenomener stadig vender tilbake i historien. Det var ikke ment som et personlig angrep – men selv om ingen forsøkte å motsi mine historiske poenger, fikk en anonym skittkaster plass i deres avis, der jeg ble skjelt ut etter alle kunstens regler – og kalt en «nautapostel». Det navnet bærer jeg forresten med stolthet – så lenge man mener firbente naut, og ikke tobeinte. For de tobeinte nautene har sine egne apostler i bolsjevikpressen.

Som «nautapostel» har jeg en del lærdom å dele med dere, mine elskede bolsjeviker.
For det første: Blant oksene har jeg lært at brutal dumhet ikke tåler å se seg selv i speilet.

Når jeg har fulgt oksedrifter gjennom Lillehammer, har det vært vår oppgave å hindre dyrene i å strømme inn i portrom og sidegater. Men viktigst har det vært å passe på at oksene ikke fikk stoppe opp og speile seg i butikkvinduer – for da brølte de i raseri og prøvde å storme gjennom ruta. Akkurat slik som dere bolsjeviker gjorde da dere leste min artikkel i *Gudbrandsdølen*. Men det er like dumt av både folk og fe å brøle i sinne over sitt eget utseende.

Som nautapostel vil jeg også advare dere bolsjeviker mot stormannsgalskap og overmot – for det leder fort til ydmykelser. I enhver oksedrift kommer det noen halvvoksne toåringer som brøler høyt og tror de kan dominere flokken. Men snart blir én av storoksene irritert, tar spirrevippen på hornene og kaster ham bakom seg. Og der står han og ser fattigslig ut og skjønner ikke hva som skjedde.
Nøyaktig det samme kan skje med dere når dere overmodig angriper opplyste og begavede mennesker som både har sannheten og fornuften på sin side – og som dessuten overgår dere i kunnskap og ånd.

Nå finnes det riktignok storokser som er så rolige og verdige at de ikke en gang bryr seg med å huske små, ubetydelige pøbler som prøver å angripe dem.

Verdenshistorien er bolsjevismens største fiende. Men jeg anbefaler dere likevel å lese den. Da vil dere se at hver gang Vårherre vil gjennomføre noe stort og godt for menneskeheten, da mobiliserer djevelen en bolsjevik-hær for å ødelegge frihetsverket.
Det skjedde blant annet under reformasjonen. En bolsjevik-periode holdt på å ødelegge hele verket til Luther. Han ble både fortvilet og rasende. I dagevis prekte han mot bolsjevikene og sa at slike forvillede mennesker burde «slås ned som gale hunder». Og slik gikk det også – og reformasjonen ble reddet.

Etter ordre fra Moskva har dere nå til og med avsatt Gud. Sist gang bolsjeviker gjorde det, utnevnte de en ung kvinne til «fornuftens gudinne». Nå har fornuften – i deres galskap – igjen avgått ved døden, på et bestemt klokkeslett og dato, etter russisk tid.

Hvor godt dere ikke beskrives i Welhavens ord:

«Hvor lenge vil du rase mot fornuften?
Hvor lenge svinge Don Quixotisk Spær?
Ser du da ei din sværmen om i luften
er kun en dalen mot et bundløst kjær.
For sol du tager sumpens meteorer,
en øgle er den pegasus du sporer.»

Med hilsen,
Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 24. september 1923)

Kolikk eller trolldrev hos folk og fe

Et velprøvd kjerringråd
Av Jon Persen

I den siste tiden har det vært stor diskusjon både i pressen og folk imellom om hvordan landet har havnet i en så vanskelig økonomisk situasjon, og om hvor redningen skal komme fra.

Stats- og kommunegjelden stiger oss over hodet, og skattene ser skremmende ut. Banker går fort vekk konkurs, valutaen vår er meningsløst lav, og alt næringsliv er svekket. Det ser ut som om alt går mot oppløsning – og det tross pengebølgen som nylig skyllet over landet. Det er derfor ikke rart at folk er engstelige og at mange leter etter et botemiddel.

Men nå er det slik her i verden, at det som er skjult for de lærde og de skriftlærde, ofte blir åpenbart for de umyndige og enfoldige. Vi gjetergutter har i omgang med dyrene tilegnet

oss visse psykologiske innsikter – og vi mennesker tilhører jo også dyreriket. Det er ikke så stor forskjell på folk og fe som mange tror.

Jeg har selv i lang tid spekulert over dette nedgangsproblemet, som i begynnelsen virket ganske tåkete. Men nå er det gått opp for meg at det slett ikke var pengebølgen i jobbetiden som skapte elendigheten – men heller det, at vi ikke var vant til så mange penger, og derfor ikke hadde evner til å bruke dem fornuftig.

Det er akkurat som med hester som ikke er vant til å bli fôret med mye havre: Hvis slike edle dyr plutselig får altfor mye kraftfôr, blir de oppblåste – de får kolikk, eller trolldrev, som det også kalles.

Og slik er det også med oss mennesker, som ikke er vant til mye penger og store inntekter. Vi blir lett oppblåste, hovmodige, stolte og stormannsgale. Og fordi denne tilstanden også har noe trolsk og unaturlig over seg, kan den med rette kalles trolldrev.

Den eneste måten å redde slike hester på, er å kjøre eller ri dem slik at de får svette skikkelig. Anstrengelse og mosjon er nødvendig for overfylte mager.

I flere vintre var jeg på Søndre Toft og tok avløsning der. Hoppa «Astrid» var min kjæreste – henne unte jeg så gjerne en god vår.

Men så fikk hun trolldrev.

Toften var riktig nok grinete, men da han fikk høre at ulykken skyldtes blind kjærlighet og uforstand, ble han blid igjen og tillot oss å kjøre hoppa så langt som hun orket å springe – cirka en halv mil. Det gjorde jeg – men bevare meg vel, for en musikk det ble da hun fikk utløp! Det lød som en bil som tutet i ett – men «Astrid» var reddet.

Også for det norske folk er redningen fra trolldrevet bare dette: at det må arbeides sent og tidlig, slik at svetten siler fra alle makelige rygger og likegyldige nakker. Dog er det ikke nok bare å arbeide. Det må også spares, og sløsing – både i statsbudsjettet og i private husholdninger – må forbys.

En hest med trolldrev blir ikke frisk av sterk fôring – det forverrer bare sykdommen.

Men den mest ynkelige skapningen i landet akkurat nå er likevel fader staten selv. I likhet med Dovregubben har han nå begitt seg ut på tiggerstien igjen. Og det er ikke bare et lån på fire skilling for nattely det handler om – men halvannet hundre millioner kroner!

Det kan nok være at det skal brukes til et slags «nattely» likevel. Det er godt mulig at denne lettsindighetens store overhode trenger en sovepute for å drømme seg bort fra virkeligheten.

Å gi staten dette lånet nå, er nøyaktig det samme som å gi en hest med trolldrev ei bøtte med hakkspon og mel. Det er livsfarlig. Det kan veterinærene Flesvik og Simonsen skrive under på.

Dog får vi håpe at forløsningen for det norske folk vil gå roligere for seg enn det gjorde med «Astrid». Men jeg spår musikk likevel.

Det blir nok ingen ende på jammer og klager over at vi må jobbe og spare – men det er den eneste redningen fra trolldrevet.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 27. september 1923)

Hr. apostel Jon Persen, adr. «Dølens» nautegård!

Vær hilset, du høiærverdige moralpredikant og, etter eget utsagn, apostel for både bolsjeviker og oksetapper!

Måtte ditt virke være velsignet, så lenge det finnes ei sinnsforvirret ku på Lesjaskogen og en bolsjevik fortsatt lever i Skjåk!

Vi har alle lest ditt første åpne brev til oss «elskverdige» – og vi gleder oss storlig til fortsettelsen. Riktignok syntes vi at vi hadde sett akkurat de samme skrønene før – både i *Aftenposten* og *Tidens Tegn*, og i hele gjengen av politiske etterplaprere over det ganske land.

Men selv en apostel må jo hente læren sin et sted. Hvis han da ikke er en åndelig fremmed, kan han like gjerne være en åndelig heimføding – og da er det jo enda lettere å slå seg opp og frem.
Og den som daglig har «baul-oksen» som sin kamerat, har lett for å finne den rette «brøle-tonen».

En av dine lettvinte «sannheter», nemlig:

«Deres presse holdes jo oppe av gull som ikke er gravd ut i Norge»

ville sannsynligvis en norsk rett ha stemplet som løs sladder, dersom du – som elsker oss så høyt – skulle bli bedt om å bevise det.
Det er jo forresten ikke din egen oppfinnelse, men – i likhet med resten av brevet ditt – lånt enten fra to- eller firebeinte naut.

Det var slemt gjort av «smuss-skribenten» å skjelle deg ut i *Gudbrandsdalens Arbeiderblad*. Riktig slemt.
Du skrev da så pent – med et vakkert og velvalgt utvalg av skjønne ord – at ingen kunne hatt grunn til å bli fornærmet!

Og når du attpåtil hadde blitt forpestet av bolsjevikluft – og så ydmykt forsøkte å få tak i ei bøtte bolsjevikvann – selv om du jo måtte regne med at også dette vannet var forpestet – ja, og når denne bolsjevikbøtta ble nektet deg – så hadde du vel all mulig grunn til å skrive noen

ord i *Dølen*.
Og det i slike pene og pyntelige vendinger som du gjorde – ord som ingen kunne oppfatte som en krenkelse, men snarere som en ære for nabolaget og mange andre, ikke sant?

Nei, den smuss-skribenten – som ikke engang skrev under med navn – han var stygg.
Men kanskje kan han regne med ditt høye miskunn. Det er jo flere enn deg som har begynt å tenke på Vårherre – vel og merke en politisk Vårherre, nå som bolsjevikene visstnok vil avskaffe ham – og da blir det vel rikelig med forbønn for villfarne syndere?

Ja, det med «avskaffelsen av Vårherre» er visst også en alvorlig sak.
Pene og anstendige folk som du, og andre – ja, sånne som stadig går i kirka og gjerne til alters så ofte det er brød og vin på bordet – må jo bli svært så opprørte. Nei da, dette er ikke hykleri i deres gård!

Det er bare så synd at den politiske Vårherre du og Aftenposten er så opptatt av – han bikker så veldig mot høyre.
Og mens alle de gamle, gode apostlene våget å irettesette de store makthaverne og beskyttet de små og forsvarsløse – så ser det ut som du for det meste er interessert i storoksene. Du virker som en som gjerne vil holde med de store og mektige.
Det er visst noe nytt blant apostlene.

Jeg hadde lyst til å sende deg tilbake – i omskriving – det verset du selv har lånt fra Wergeland og mente passet så godt på oss.
Det kunne kanskje lyde slik:

«For sol du tager supens meteorer,
et naut er jo den pegasus du sporer.»

Men da jeg ikke ønsker å gjøre meg fortjent til betegnelsen smuss-skribent, nøyer jeg meg – i likhet med han som kalte seg «X» – med å takke deg, på egne og flere andres vegne, for den ufortjente oppmerksomheten.

Bolsjevik

(*Gudbrandsdalens Arbeiderblad, 10. oktober 1923)*

Mer i debatten om kommunisme

Kommunistene på Lillehammer og i Gudbrandsdalen har klart å hisse på seg den velkjente fedriftseksperten og skribenten Jon Persen fra Gausdal.

Det burde de nok helst ha unngått.
For nå øser han over dem en sann haglstorm – og det med deres egen ammunisjon – i spaltene til "Gudbrandsdølen".

(Den nye Social-Demokraten, 6. oktober 1923)

Fine fliser eller frimodige ytringer

av NOMEN

Jon Persen har virkelig vært morsk om dagen i «Dølen». Han er akkurat som en sinna stut – han ser rødt. Det virker som om han blir svare intens med alderen.

Jeg vet godt at han har fått seg både heim og kjerring, men det er vel ikke noe å briske seg så for, sånn som han holder på nå.

Slike ting har skjedd i verdenshistorien før, uten at folk har fått storhetsvanvidd av den grunn. Han var mer folkelig før i tida, Jon. Den gang han skrev fritt og respektløst om både langspælsauen og storoksen – overalt hvor han fikk spalteplass.

– Og da han overnattet på «Larsens hotell» de gangene han var i byen. «Augiasstallen», kalte han det.

Men nå ser det ut som han har blitt storbonde selv. Har fått beina under eget bord – og kanskje en bankbok i medgift – penger på bok. Og da er det tydeligvis helt greit å spytte på dem han mener har mindre.

Vi har aldri regnet Jon Persen for å være på noe høyt dannelssestrinn. Men nå skriver han at bolsjevikene er fullstendig underlegne ham – både i kunnskap, kultur og dannelse, og hele «liturgien» ellers. Javel, det krever sterk rygg å bære gode dager, og det virker som Persen ikke har tålt «audiensen» særlig godt.

For øvrig er vi ganske smigret over at han ikke setter oss på samme nivå som seg selv. Det hadde vi ikke følt oss særlig beæret av. Å bli sammenlignet med Jon Persen er ikke akkurat noe vi drømmer om.

Han skriver om bolsjeviker og lemen. Sammenstillingen og beskrivelsen hans skal tydeligvis vise at disse to «dyreartene» er av samme ull og vev. Men han mener sikkert at ingen skal føle seg fornærmet over det – og der har han sikkert rett. Det er jo ingen som tar alvorlig det Jon Persen rauter ut av seg.

Men når han i tillegg begynner å skrive følelsesladd om religion og moral, da må vel grensa for det burleske være solid overskredet. Men som det sies – det er større glede over én gammel synder osv. Og når fanden blir gammel, så går han i kloster.

Jon Persen minner nå mest om en padde som blåser seg opp til den sprekker – i solskinnet. Det blir neppe noen særlig god lukt ved Forsetbrua den dagen Persen sprekker. Men han vil nok etterlate seg et savn.

(*Gudbrandsdalens Arbeiderblad, 6. oktober 1923)*

60-årige trillinger

Førstkommende 31. oktober er det 60 år siden Jon Persen ble født – samtidig med to andre søsken. Det ble altså tre nye verdensborgere på én gang i det lille husmannshjemmet, hvor det allerede var trangt om plassen fra før. I alt fikk foreldrene 12 barn, og fra før var det blant annet kommet et tvillingpar.

Jon Persen har ofte nevnt hvor lite plass han hadde i mors liv – så liten at det nesten ikke var rom for utvikling. Både hender og føtter bærer fortsatt preg av det.

Han forteller at da han og søsknene kom til verden, satt faren og gråt av fortvilelse. Jon ble født med vanfør, og faren kunne ikke se for seg hvordan de skulle klare å forsørge en så stor barneflokk. På nabogården bodde Vis-Knut, og det ble sendt bud etter ham – kanskje i håp om noen trøstende ord.

Vis-Knut kom, så på trillingene, og sa spesielt om Jon, som var vanfør: «Du skal ikke være redd for ham der – han vil klare seg minst like godt som de andre. Han har evner som kommer til å overraske folk.»

Som skribent har Jon Persen blitt landskjent. Et utvalg av tekstene han har skrevet i *Gudbrandsdølen* kunne utgjort en hel bok – og det hadde ikke vært en dårlig bok heller. Han har skrevet mye bra.

Dyrene har alltid stått Jon Persens hjerte nærmest. De har vært hans venner siden barndommen, og han har stått opp for dem – både mot rovdyr og menneskers uvett.

Men det har også vært plass i hans omsorg for mennesker – spesielt de gamle og utsatte. Mange husker nok Berit Teigøien fra Kvam – en enke etter en soldat fra 1814-krigen. Hun var 101 år gammel og bodde sammen med sin 80 år gamle datter. Jon Persen engasjerte seg sterkt i deres sak. De levde av fattigkassa, og hans artikler førte til at Stortinget bevilget Berit en pensjon på 200 kroner i året.

Men så trakk fattigkassa tilbake sin støtte – og situasjonen for de to kvinnene ble ikke bedre. Da skrev Jon Persen til Bjørnstjerne Bjørnson, som da bodde i Roma. Bjørnson overså ikke henvendelsen. Han skrev en artikkel i *Gudbrandsdølen* og oppfordret Norges kvinner til å ta ansvar for sin eldste søster. Kvinnene i Lillehammer tok saken i egne hender, og lovet å gi Berit 200 kroner i året så lenge hun levde.

Et annet vakkert minne knytter seg til familien på Liumsberget i Follebu, som hadde 17 barn og levde i dyp fattigdom. Jon Persens artikler nådde ikke bare mange norske aviser, men ble også gjengitt i amerikanske. Pengestøtten lot ikke vente på seg – det kom hjelp fra fjern og nær. En dag fikk familien hele 16 pengebrev. Ikke få penger kom fraAmerika.

For fellesbeitedriftene i Gausdal har Jon Persen gjort en stor og uegennyttig innsats. Mens slike drifter har «falt i fisk» mange andre steder, har han klart å holde liv i dem i Gausdal – til tross for at det er tungt arbeid for en mann med bein som ikke var skikket for trav. Han har

gått lange avstander og samlet inn dyr til beitedriftene – selv om det kostet ham mer enn det ville gjort for de fleste.

En periode sluttet Jon Persen helt å skrive, etter at han giftet seg. Da vi spurte ham hvorfor, svarte han:
«Har du lagt merke til kanarifuglene? Når hannen og hunnen sitter i hvert sitt bur, synger de – men når du flytter dem sammen i ett, tier begge.»

Nå fyller altså Jon og hans søsken, Rønnoug og Kristian, snart 60 år. At trillinger alle når 60-årsalderen, er høyst uvanlig – kanskje til og med enestående.

Vi har valgt å skrive såpass utførlig om Jon Persen med en hensikt. Han er en fattig mann, som ikke har blitt rik – verken som gjetergutt eller skribent. Men han har alltid klart seg selv – og sørget for kone og hjem – uten å ligge noen til byrde. Og dette på tross av at arbeidet har kostet ham mer enn andre.

Han klager aldri over livet. Han er takknemlig for det han har – selv om årene begynner å tynge. På knærne hogger han ved, på knærne graver han poteter. Og det har sikkert kostet ham mye å løpe rundt med slike bein som hans i skog og mark – for å hente tilbake rømte dyr.

Nå har vi en tanke: Hva om Jon Persens mange venner rundt om i landet kunne gå sammen og samle inn en pengegave til hans fødselsdag?

Han har nok venner – og nok takknemlige lesere – til at det kunne bli en fin gave, hvis alle bidrar med litt. Og én ting kan vi garantere: Bergine, kona hans, vil vite å ta vare på pengene.

Vi legger ut en liste i *Gudbrandsdølen*.

(Gudbrandsdølen, 18. oktober 1923)

(60-års jubileet ble også omtalt i Vestopland, 19. oktober 1923, Aftenposten, 20. oktober 1923, Indlandsposten, 22. oktober 1923, Aftenposten: Ukens nytt, 23. oktober 1923, Den 17de mai, 23. oktober 1923, Kongsberg Dagblad, 23. oktober 1923, Dagsposten (Trondheim: 1877-1945), 24. oktober 1923, Namdalen, 24. oktober 1923, Daggry, 25. oktober 1923, Nordre Trondhjems Amtstidende, 25. oktober 1923, Ringerikes Blad, 25. oktober 1923, Romsdals Budstikke, 25, oktober 1923, Sør-Trøndelag, 25, oktober 1923, Valdres, 25. oktober 1923, Nordland, 26. oktober 1923, Sogningen, 26. oktober 1923, Bergens Aftenblad, 27. oktober 1923, Lofotposten, 27.oktober 1923, Tidens Tegn, 27. oktober 1923, Arbeidet, 29. oktober 1923, Helgeland, 29. oktober 1923, Morgenposten, 29. oktober 1923, Ofoten Folkeblad, 29. oktober 1923, Indre Akershus, 30. oktober 1923, Nordlands Nytt, 30. oktober 1923, Eidsvold Blad, 31. oktober 1923, Lillehammer Tilskuer, 31. oktober 1923, Minneapolis Tidende, 22. november 1923).

Jon Persens 60-årsdag

*Gudbrandsdølen*s initiativ om å starte en innsamlingsaksjon til Jon Persen i anledning hans 60-årsdag har fått støtte i Gausdal. Ole Snertingdalen melder at det vil bli lagt ut en innsamlingsliste hos Rudolf Helleberg i Vestre Gausdal. Der kan alle Persens venner i området skrive seg opp med sitt bidrag.

Vi minner også om at det allerede er lagt ut en innsamlingsliste i *Gudbrandsdølen*.

(Gudbrandsdølen, 20. oktober 1923).

Jon Persen på 60- års dagen

(av en venn)

Man kan med rette si at Jon Persen ble født under trange kår. På en husmannsplass i Olstadgrenda så han dagens lys for første gang. Foreldrene hans, Per og Anne, hadde hele tolv barn å forsørge. Det er derfor lett å forstå at Jon møtte en nokså barsk virkelighet allerede fra første stund.

Men han vokste opp og utviklet seg til å bli en livsglad og lystig sjel. De beste vennene han hadde, fant han ute i fjøset — kuer og sauer — og dette vennskapet har han faktisk beholdt hele livet.

Til tross for at skjebnen hadde vært hard, ga ikke Jon Persen opp. Da hjemmet ble for lite og plassen for trang, vokste reiselysten. Men i motsetning til mange andre, reiste ikke Jon til Amerika. I stedet fulgte han «Gunnar fra Lidarendes» eksempel: han så at bakkene på andre siden av elva var fine, og flyttet dit — over til en av Olstad-gårdene — for å begynne som gjeter.

Her starter det som skulle bli hans særegne livsvei. Han passet dyrene, fulgte dem overalt – opp bakkene og inn på fjellet – og på den måten lærte han seg både hvordan ulike dyr beiter og hvordan fjellet fungerer. Han ble glad i dyrene sine – og det er en glede å høre ham fortelle gjeterhistorier fra den tiden. Men kjærligheten hans strakk seg også til beitene og fjellheimen. Jeg er sikker på at *Gudbrandsdølen*s lesere har fått følge med ham gjennom hans skildringer av fjellandskapet og arbeidet for å utnytte det bedre.

Jeg ser ofte for meg Jon Persen, haltende og sliten på vei ned lia om kvelden, med buskapen. Under ham lå dalen i kveldssol, omgitt av et mørkegrønt belte av granskog som rammet inn hele bygda.

Gjennom alt arbeidet sitt har Jon alltid vært styrt av ønsket om det beste for dalen – egen vinning har alltid kommet i andre rekke. Han så mulighetene i fjellet og dalen. Jeg tror ikke jeg tar feil når jeg sier at det var nettopp der oppe – på «lireset», hvor han hadde dalen under seg og fjellvidder innover – at han utviklet sitt samfunnssyn. Der var han konge i sitt rike. Han kjente fjellet og visste at hvis det ble brukt riktig, kunne det bli en gullgruve.

Om vinteren reiste Jon rundt i bygda. Noen ganger for drive agitasjon for fedriftene, andre ganger for å fremme andre saker som var viktige for dalen.

Raskt gikk det ikke – noen steder hjalp han til med å hugge ved, andre steder tresket han. Slik ble reisene hans små misjonsreiser – for han kom med nye ideer og nye tanker – og det måtte en Jon Persen til for å lykkes med det.

Jeg husker godt da Jon kom på besøk – da ble det alltid fest. Han hadde alltid med seg slikkerier til oss barna, og en merkelig greie vi kalte «tombola», hvor vi fikk trekke gratis. Men aller best var det å sitte på fanget hans og holde fast i de kraftige lokkene hans mens han fortalte eventyr. Det kunne handle om «Jutulen i Holeberget», eller storoksen i drifta – og for en gutt som aldri hadde sett noen av delene, måtte jeg følge godt med når han fortalte, for han klarte virkelig å gi liv til alt han beskrev.

Om kvelden begynte så skribentarbeidet hans. Han skrev ned det han hadde grublet på gjennom dagen – om politikk, fedrift, og alt mulig annet mellom himmel og jord. Han er en svært allsidig mann – mer enn noen annen jeg kjenner.

Jon har også lagt mye arbeid i å dyrke jord – det er noe han er glad i og stolt over. På kne i ulendt terreng, i uvær og kulde, har han brutt opp mange mål jord.

Som vi har sett, har livet ikke gitt Jon de beste fysiske forutsetningene – særlig ikke i beina. Men det han mangler der, har han fått igjen i rikt monn i hodet. Med ukuelig humør, arbeidslyst og energi har han klart å klare seg selv – og på mange måter har han også ryddet ny vei for bygdefolket. Nå begynner årene å ta ham igjen, og det burde være en glede for alle hans venner å gi ham en velfortjent takk for innsatsen og eksempelet han har vist.

I en tid hvor mange søker noe å støtte seg til, har Jon Persen vist at man kan klare seg selv – selv med vanskelige vilkår.

En merkelig mann fyller 60 år den 31. oktober. Praktisk talt uten skolegang har han skaffet seg kunnskap og innsikt. Han har gått livets harde skole – men han har bestått den med glans. Gjennom motgang og kamp for tilværelsen og sine idéer har han alltid båret frihetens fane høyt.

La oss derfor få pengene til å strømme inn, slik at «Vestfjellets gamle løve», som han selv kaller seg, kan få leve sine eldre dager så bekymringsfritt som mulig på sin kjære Jonsborg.

Gratulerer med de 60 årene, Jon Persen.

– En venn

(Gudbrandsdølen, 23. oktober 1923)

60-års trillingsfest utsettes til 70-årsdagen

Da jeg tidligere i år skrev i *Gudbrandsdølen* om tvillinger og trillinger, varslet jeg at det skulle bli en flott trillingsfest på Jadratun ved Olstad, hvor jeg hadde fått låne lokalet gratis. Men på grunn av omstendighetene må jeg dessverre avlyse festen – eller rettere sagt: utsette den til 70-årsdagen.

Jeg kan rett og slett ikke arrangere en fest for meg selv og sende ut invitasjoner til folk om å komme og hedre meg og mine trilling-søsken. Det ville ikke være passende, og jeg føler meg heller ikke verdig en slik ære.

På Jonsborg er det såpass liten plass at det bare ville være plass til noen få, dersom noen av mine mange venner skulle finne på å komme på besøk. Det er derfor ikke annet å gjøre enn å la 60-årsdagen passere som alle andre dager i året.

Men den eventuelle 70-års trillingsfesten burde da helst feires på Maihaugen, og være til ære for guden Faunus – fruktbarhetens og vekstens gud. Vi trillinger kunne da møte opp som håndfaste bevis på livskraft og fruktbarhet i den norrøne slekta.

Maihaugen har etter hvert blitt Gudbrandsdalens store *Olympen*, hvor alt bemerkelsesverdig fra dølakulturen samles. I så fall burde museet selv stå for kostnadene til en slik fest. For at det skal skje, får vi håpe at hr. Anders Sandvig får en åpenbaring, slik Ganymedes gjorde i det gamle sagnet – hvor det blant annet heter:

«Hans unge hjerte skjelvende fornam
det guddommelige liv som ulmet i hans stamme,
og nå fra skyen dalte over ham,
den sterke ørnen som bar Olympens flamme.»

Vi har jo ti år på å vurdere saken, og i løpet av den tiden kan mye skje – både med Sandvig og med oss andre.

Det hadde gledet meg stort hvis jeg hadde hatt økonomi til å stelle i stand en hyggelig fest for det store publikum som jeg har så mye å takke for – særlig fra den tiden jeg, lik Ulysses, vandret hjemløs omkring. Men det nytter ikke å blåse seg opp – verken som menneske eller fe – til noe stort og imponerende, når vekten ikke stemmer. For da vil falskheten avsløres idet «nautskrotten» legges på vekta.

Til slutt vil jeg si en hjertelig takk til dere – det store publikum – for all vennlighet og støtte jeg har fått fra mange hold i min 60 år lange kamp for tilværelsen, med både funksjonshemming og fattigdom som følgesvenner.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 27. oktober 1923)

Jon Persen - Innsamlingen til ham

Nå som det er startet en innsamlingsaksjon for Jon Persen – ikke bare her på Lillehammer, men forhåpentlig også i Gausdal og andre steder i Gudbrandsdalen – kan det kanskje passe å si litt om dette eiendomlige mennesket.

Hans livshistorie kjenner nok de fleste som denne henvendelsen gjelder. Han ble født som trilling i et svært fattig hjem, og vokste opp under de trangeste kår – i tillegg til at han var født vanfør i både hender og føtter. Det er ikke rart at faren begynte å gråte da Jon – sammen med to søsken på én gang – kom til verden og la seg til en allerede stor barneflokk.

Det tok ikke lang tid før Jon begynte å gjete dyr i Vestfjellet, og det finnes knapt en mer samvittighetsfull gjeter enn ham i disse traktene. Hva han kunne gjøre for dyrene sine – og hvordan han løp på sine vanskelige bein for å få alle dyrene trygt hjem til setra om kvelden – er det verdt å nevne. Ikke bare var skoene hans fylt med vann og myr etter slike kvelder, men også med størknet blod.

Sommer etter sommer – fra tidlig vår til sen høst – var Jon knyttet til fjellet og dyrene der. Det er også herfra hans hele forestillingsverden er formet. Det han har lest – og det er ikke lite – husker han forbløffende godt. Men både det han har lest og det han har opplevd, ser han med øyne og vurderer med sanser som er finjustert etter fjellets verden. For ham har fjellet blitt den store verden – befolket av gode og onde dyr, akkurat som i menneskenes samfunn. Forskjellen mellom folk og fe er ikke stor – det er mest snakk om grader. Kjenner du storoksen, kjenner du samfunnets matador. Kjenner du de små stakkars dyrene som får slag og kjeft og må klare seg med lite, da kjenner du også igjen noen slike i bygdene.

Mange politiske hendelser i bygdene har han funnet paralleller til blant sine dyr på fjellet. En sommer slet for eksempel dyrene hans veldig i «Konsulatmyra». Og det finnes knapt en politisk situasjon som ikke på en eller annen måte kan sammenlignes med hans krøtters liv.

Jon Persen kan virke både naiv og klok. Når han snakker om seg selv i samme åndedrag som David fra Bibelen – eller Garibaldi og Gambetta – kan det hende man lurer på om han har en luring bak øret, eller om han faktisk mener det alvorlig.

Som skribent er han gløgg, og han vet godt hvordan en fortelling eller et argument vil virke på leseren. Han har også en godt utviklet språkfølelse og vet instinktivt hvordan et bestemt uttrykk vil treffe.

Jon Persen er et særegent talent, og det på flere områder. I tillegg er han, dypest sett, et rettferdig menneske. Og så ærlig. Hykleri er fremmed for ham. Han legger ikke skjul på sine feil, men snakker åpent og ærlig også om sine svakheter. Han skjuler ingenting.

Jon Persen er et godt menneske – arbeidsom og utholdende. Han står på knærne og graver poteter og tar samme stilling når han hugger ved. Og under alt strevet sitt tenker han på Bergine. Det er ikke så enkelt for en mann med slike funksjonshemninger å forsørge en kone. Men kona hans har aldri manglet noe. Det har kostet Jon mye å klare det – både fysisk og mentalt.

Det er garantert mange som ønsker å delta i innsamlingsaksjonen for Jon Persen. La nå ønsket bli til handling – ellers får han ingen nytte av det.

(*Gudbrandsdølen, 1. november 1923*)

(Innsamlingen innbrakte kr. 706,60)

En takk fra Jon Persen

Da *Gudbrandsdølen* i forkant av min og mine to søskens 60-årsdag skrev om mitt liv og virke, ble det gjengitt både i norske og amerikanske aviser. Jeg har fått mange anerkjennende omtaler, og ikke nok med det: På *Dølen*s oppfordring er det blitt samlet inn et betydelig pengebeløp – og rundt 40 kroner er blitt sendt direkte til meg. Jeg hadde aldri forestilt meg at jeg skulle få oppleve noe så ærefullt og vakkert.

Giverlisten viser at både distrikter og enkeltpersoner som tidligere har hjulpet meg, nå igjen har strukket ut en hjelpende hånd.

I Olstadgrenda – der vi trillinger ble født – kom den gangen alle gårdene i kretsen med mat til vårt fattige hjem. Og nå, så mange år etter, viser listen med bidrag at det fortsatt finnes hjerterom der for meg. Bødalen og Espedalen stiller også i fremste rekke med sine bidrag.

Men det er kanskje mindre kjent at den første hjelpen jeg noen gang fikk, kom fra Lillehammer. Det hadde vært tvillinger i familien tidligere, så det fantes barnetøy til to – men ikke til en tredje. Dermed var det ingen annen løsning enn å pakke meg inn i en gammel skjorte, og som bleier ble det brukt et par strømpebånd.

Ryktet om trillingfødselen spredte seg raskt, og nådde også Lillehammer. At jeg var sendt ut i verden uten skikkelig emballasje eller innpakning vakte både medfølelse og oppsikt. Men så heldig var jeg, at fru kjøpmann Olstad på Lillehammer hadde noe barnetøy liggende – og disse ble sendt oppover til meg. Dermed ble jeg finere antrukket enn mine to søsken!

Og hele tiden siden jeg begynte å ferdes i Lillehammer har jeg møtt bare hjelpsomhet og vennlighet fra byens innbyggere – noe også bidragslisten nå vitner om.

Gudbrandsdølen, som tok initiativ til innsamlingen, samlet inn pengene og har støttet meg gjennom alle de 30 årene jeg har skrevet i avisa – fortjener en særskilt takk.

Til slutt: Bergine og jeg sender vår hjerteligste takk til hver og en som har vist oss en så storartet oppmerksomhet i anledning 60-årsdagen.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 10. januar 1924)

Jon Persen blir morsker seg

Da bilen ankom Vestre Gausdal Handelsforening den 30. januar 1924, var den kjente Jon Persen med – trolig fra Lillehammer. Etter at han hadde steget ut av bilen, traff han en mann som han tilbød et glass øl. Men da mannen takket nei, ble Jon rasende, og beruset av både alkohol og gavmildhet ba han mannen om å «kysse ham bak», og begynte deretter å rope ut noen av sine mest vante skjellsord til de som var til stede – ord som «ramp», «Moskva-hedninger» og «Elverumsmøkk», blant annet.

Etter denne ordutgytelsen tok han en skistav og kastet den mot ryggen til en smågutt med slik kraft at jernspissen i staven gikk tvers gjennom guttens klær og inn i ryggen, slik at gutten måtte få legehjelp. På skulderen til en annen gutt slo han så hardt med staven – den såkalte «nautapostelstaven» – at den knakk tvers av.

(Gudbrandsdalens Arbeiderblad, 14. februar 1924)

(Denne historien ble også gjentatt i Østerdal Arbeiderblad, 22. februar 1924).

Da jeg fulgte kua mi til slakteren

Av Jon Persen

Selv om alderen i seg selv ikke var noen hindring for å beholde Raufog, lot det seg likevel ikke gjøre. Hun hadde nemlig ikke blitt drektig igjen. Vi bestemte oss derfor for å fôre henne godt en stund utover vinteren – dels for å få bedre betalt, men også for å kunne beholde vår kjæledegge litt lenger.

Men én ting var sikkert: Raufog skulle aldri sendes til en oppkjøper for å piskes langs veien og stå sulten og gråtende i en dyrevogn på vei til Kristiania. Jeg solgte henne i stedet direkte til en slakter på Lillehammer, og leide plass til henne på en lastebil.

Den 17. november kom så den tunge avskjedsdagen. Det snødde tett, og jeg dekket Raufog godt til med tykke klær – fra horn til hale. Vi gikk opp til Handelsforeningen, der hun ble lastet opp på lastebilen og godt bundet fast. Jeg satte meg på en kasse ved hodet hennes for å kunne gi henne litt trøst under reisen. Så dro vi sørover.

Det var en merkelig følelse å sitte der og tenke på at jeg – etter alt livet hadde bydd på – også skulle oppleve det tunge i å sende mitt kjære, og nå eneste, dyr til slakteriet. Jeg har så mye å takke dyrene for, og særlig kua. Det er faktisk en ku som reddet meg fra moralsk sammenbrudd.

Da jeg var åtte år gammel, døde bestefar. Vi hadde det så fattig at begravelsen ikke kunne holdes hjemme, men måtte foregå fra gården Tøftum rett over elva. De andre barna fikk være med, men jeg måtte bli hjemme – jeg hadde ikke pene nok klær. Gråtende krøp jeg på

alle fire opp i bakken der det gikk noen kuer. Jeg plukket noen blåbær og tegnet en ku på en flat stein. Plutselig kom en snill ku bort og slikket meg på ryggen. Jeg snudde meg glad og slo armene rundt halsen hennes.

Akkurat da bestemte jeg meg: dyrene skulle være mine beste og mest trofaste venner for resten av livet. De så ikke ned på meg på grunn av fattigdom eller vanførhet. Og da fikk det heller være det samme hvordan folk oppførte seg mot meg.

Det var godt at det nettopp da var kua Lykkeros Smelien som kom og slikket meg. Ellers kunne det gått meg verre – kanskje som med det «fattigfolksbarnet» Henrik Wergeland skriver om, der han sier:

«Hun fandt, at hele den forakt
kun skrev sig fra den usle drakt;
og hun ren armod hadet.
Et nag i hjertet malurt gjød,
det brød hun før med glæde nød,
hun nu i taarer badet.»

Og videre:

«Ak, alt i barnekinden rød
et helvede har tændt sin glød!
I bitre taarer trillet.»

Men jeg har aldri hatet min fattigdom. Jeg har alltid vært glad i de kår jeg har levd under. Ja, selv bjørnen har jeg å takke mye for. Det var nemlig «skogens konge» som i 1894 i Storfjellroa drev meg til å begynne som journalist – noe som har gitt meg et landskjent navn og gjort livets kamp lettere.

Når jeg ser tilbake, ser jeg at ikke én vanskelig tid i livet mitt har vært uten at dyrene har kommet meg i møte – som hjelpere eller som reddende engler.

Men nå skulle altså mitt kjæreste dyr sendes til slakting. Det var vondt å bære. For å lette tankene forsøkte jeg å tulle litt med Raufog – slik humor er ofte den beste medisinen mot sorg. Men da jeg så på henne, så jeg at hun gråt. Tårene rant nedover kinnene. Jeg tok lommetørkleet og tørket dem bort.

– Stakkars kua mi, sa jeg, du må ikke gråte, Raufog. Jeg skal jo bare ta deg med til himmelen.

Vi mennesker har vært egoistiske nok til å påstå at det kun er vi som har udødelige sjeler og skal til himmelen, mens dere dyr ikke får annet enn slaktekniven. Men jeg mener noe annet. Så sant vi har en udødelig sjel, har også dere det. Vi er jo alle skapt av samme hånd, og forskjellen mellom oss er slett ikke så stor som mange tror.

Og jeg er ikke alene om å tro dette. Henrik Wergeland hadde en hest som het Veslebrunen, som han var like glad i som jeg er i deg, Raufog. Da hesten døde, var han overbevist om at

den kom til himmelen. Og dit kommer alle som har gjort Guds vilje og vært fri for løgn og hykleri – slik som deg, Raufog. For du har aldri vært falsk.

Joda, noen kan kanskje si noe om oksenes moral, men i det minste hykler de ikke. De viser hvem de er. Det finnes derimot menn som gir seg ut for å være moralske, ja til og med gudfryktige forkynnere, men som har dårligere moral enn en okse.

Du har vært fôret hos både sosialdemokrater og kommunister, og hørt dem snakke fint om frihet, likhet og brorskap. Men du har stått bundet og sulten, og kommet hjem til oss igjen mager og utmagret. Slik blir det når slike politiske kannestøpere bare kan melke – ikke fore, og alt de steller med blir bare skinn og bein. Slik har også mange kommuner blitt – og staten også, den gamle storoksen, eller Storgo som jeg kaller henne.

Men nå, min kjære Raufog, skal du ikke lenger tynes av sultefôring fra kloke politikere. Nå skal du inn i de evige havneganger. Før vi alle kommer dit, må vi riktignok over en bro – men for deg er den mye kortere og enklere enn Forsetbrua. Når du har krysset den, er det kanskje gjeterjenta Jeanne d'Arc som møter deg, og tar deg med til Veslebrunen.

Og du, du kan hilse Wergeland og Veslebrunen og si at jeg ikke blir lenge etter. Vi treffes snart igjen, du og jeg.

Raufog ble tydelig trøstet. Tårene stanset, og hun begynte å slikke meg. Det var hennes siste og eneste måte å vise kjærlighet på. Det er rørende med dyrenes vennskap – det varer helt til døden.

Tanken på å få møte henne igjen i himmelen rørte meg sterkt, og tårene mine blandet seg med snøen som falt. Da vi kom fram til slakteriet på Lillehammer, ble hun ført inn i fjøset. Jeg ga henne et siste kjærtegn og lot henne slikke hendene og det lange håret mitt en siste gang, før jeg rev meg løs og gikk. Det siste jeg hørte fra henne var et langtrukkent, hul hulking som gikk meg gjennom marg og bein.

Hvor jeg kommer til å savne Raufog. Mange ganger, når jeg var nedtrykt av sladder og løgner – både muntlig og i avisene – pleide jeg å legge armene rundt halsen hennes og klage min nød. Hun så på meg med store mørke øyne og begynte å slikke meg. Det var som om hun ville si: "Så lenge du har dyrenes trofaste vennskap, trenger du ikke bry deg om menneskers ondskap."

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 25. mars 1924)

20-årsjubileet for fedriftene i Gausdal

Av Jon Persen

Jeg har egentlig ikke tenkt å blande meg inn i striden mellom lensmannen og Olav Olstad om oksehornene, men siden jeg har blitt mistenkt for å ha oppfordret politiet til å gripe inn mot driftsstyret, får jeg si noe likevel.

Det ville aldri falt meg inn å gjøre noe sånt, all den tid det ikke finnes noen lov som forbyr folk å slippe dyr med spisse horn inn i felles beiteområder. Et slikt forbud måtte i så fall gjelde både kyr og okser. Og hadde vi virkelig hatt en slik lov, burde eierne av disse oksebeistene for lengst vært bøtelagt, så mye oppstyr som opprispete okser har skapt i bygda opp gjennom årene.

Likevel mener jeg at driftsstyret har valgt den rette veien ved å oppfordre okseeierne til å kappe hornspissene. Det viste seg nå at de fleste voksne oksene hadde fått hornene gjort så uskadelige som mulig – og resultatet ble at det aldri før har vært så få opprispete okser som i årets drift.

Men slik er det ofte i denne verden: Når noe nytt og stort som kommer folk til gode begynner å vokse fram, så kjemper både gode og onde krefter om sakens livstre. Det minner om asken Yggdrasil fra norrøn mytologi: Det har en rot i himmelen, en i visdommens brønn, og én i avgrunnen, hvor dragen Nidhogg stadig gnager. Samtidig renner tre gode norners vann over røttene. I treets topp sitter en mektig ørn, men ekornet Ratatos løper opp og ned stammen og bærer sladder mellom dragen ved rota og ørnen i toppen.

Noe lignende har skjedd med livstreet til vårt fedriftsprosjekt. Driftsstyret har ikke alltid hentet sin handlekraft fra visdommens eller himmelens rot, og verst av alt: Sladderkjerringer – våre egne Ratatoser – har skapt fiendskap mellom driftsstyret og meg. Følgen har vært at fedriftene har visnet hen, flere ganger nesten helt dødd ut. Men da har suset fra ørnens vinger blitt hørt over dalen – det vil si: Jeg har skrevet brennende innlegg i *Gudbrandsdølen* og deretter reist rundt i Gausdal med en liste for å samle inn påmeldinger.

Men tross alt strev har det de første årene ikke lyktes å samle nok dyr til å holde okser og kviger i egne drifter. De måtte gå sammen, for å holde prisen lav per dyr. Dette viste seg å være uheldig. Ikke bare ble oksene altfor ivrige i kurtisen av kvigene – kvigene, som brølte som tenåringsjenter på fest, gjorde oksene kamplystne. De sloss så blodet sprutet – akkurat som i gamle dager, på bygdefestene, da fulle unggutter sloss om jentene så det «vanket så blodig en panne».

Det er nemlig ikke så stor forskjell på folk og fe som mange liker å tro. Vikingedikteren Esaias Tegnér beskriver det godt:

«Mø er fredlyst på land, må ei komme ombord;
var det Frøya, hun svek deg dog nok;
for den grop på kinn er den falskeste grav,
og et nett er det flyvende lok.»

Nei, kua får være fredlyst i bølingen – men i en ren oksedrift har hun ingen plass. Da forsvinner all orden og disiplin.

Det er ikke uten grunn at mange store hærførere i historien har måttet sende kvinnene bort fra leiren – fordi deres nærvær svekket hele hæren. Og det viser igjen hvor nært beslektet menneskene og dyrene egentlig er.

Under fesamlingen i år viste det seg at spisse horn ikke er nødvendig for å bli konge i driften. Storoksen Sjul Olstad hadde kappede horn, men ble likevel seierherre i Ulvenkveen.

Det bekrefter linjene fra Tegnérs dikt:

«Kort er hammerens skaft hos seirende Tor,
kun en alen langt sverdet hos Frøy.
Har du mot, har du nok. Gå din fiende nær,
da er klingen aldri for kort!»

Og mot – det har oksene nok av.

Så var det klauvene, da. Det er utrolig dumt at folk ikke sjekker klauvtilstanden før de sender dyrene sine inn i driften. Altfor mange dyr møter opp med forvokste klauver, som har dannet en slags bue under foten. Når de så må gå langt på stein, sprekker buen og går opp i klauvspalten – og da halter dyret mer og mer, og ender som oftest med å bli liggende igjen langs veikanten.

Det er særlig ille når det skjer med okser. Selv om de kanskje kommer seg etter noen dager, kan man ikke slippe dem inn igjen i driften. For da har de andre oksene allerede organisert seg til et så tett kameratskap at de ikke tåler fremmede – de ville blitt drept.

Det er nå 20 år siden jeg fikk satt i gang den første oksedriften, og derfor markerer vi nå jubileet. Og dette året kan alle gausdøler være stolte: Gausdal er nemlig de eneste bygdene i landet som har greid å opprettholde slike fellesdrifter så lenge. Selv er jeg like stolt over disse driftene som en romersk general var av sine triumfer.

Jubileumsdriftene består av: 126 okser og 139 kviger, selvfølgelig hver i sin drift. Det er store og solide drifter – spesielt når man tenker på hvor trange noen av kveene er.

Da jeg for over 20 år siden fikk en sterk trang til å fylle Vestfjellets ledige beiteplasser med lokalprodusert fe, var hovedmålet mitt å gjøre noe varig og nyttig for Gausdal. Jeg ville vise takknemlighet for all gjestfrihet og hjelp jeg selv hadde fått i fattigdom og vanførhet.

Men det var også noe annet som lå meg på hjertet. Etter å ha lest kongesagaene, ble det tydelig for meg at mange av de gode egenskapene fra sagatiden nå er borte blant folk – men at de fortsatt lever blant oksene. Disse egenskapene kommer tydeligst til syne når oksene går i store drifter. Da får de noe militært og vikingaktig over seg. Ikke bare går de berserk – de danner også fostbrødrelag, som de gamle nordmenn. Blir én angrepet, kommer alltid fostbroren til unnsetning. Og eldre storokser tar unge under sine vinger, som Helge Hvasse tok vare på kongsemnene.

Hvor mange slike bånd vi får se i årets drift, er for tidlig å si. Men under nattevakt i Leirvoldkveen så jeg noe som vil glede enhver dyrevenn. To Telemarksokser fra Aulestad ble

trakassert av dølarasen – men de holdt sammen som limt. Når én ble angrepet, kom den andre straks til hjelp. Snart hadde selv de største oksene – som Strømbu fra Ål, Stor-Jørstad og Øverbygdens okselags 3 veldige kolosser – fått såpass respekt at Aulestad-oksene fikk gå i fred. Ja, til og med seierherren Sjul Olstad snudde og gikk småbrølende unna.

Den største av dem kom fra Seljord, og han var bredere over panna enn mange stortingsrepresentanter – og kanskje minst like klok.

Dette minner meg om da Bjørnson talte varmt for at småstater burde danne forsvarsforbund for å demme opp for stormakter. Aulestad-oksene viste at det går – med rett samhold.

Men selv ikke i bølingen fornekter oksen sin saganatur. For noen år siden hadde Thallaug en premieokse, men nabosætra hadde en enda større. Da den kom inn i Thallaugs bøling, ble det kamp – og Thallaugs okse ble drept. Man må langt inn i sagaene for å finne maken til troskap. Som det heter: «Han kunne ha reddet livet, men kunne ikke forlate sin hustru». Thallaugs okse kunne også ha stukket av – men forlot ikke sin flokk.

Hvis flere hadde kjent oksene like godt som jeg gjør, hadde jeg nok ikke vært den eneste «apisdyrkeren» i landet.

Som sagt, det er nå nøyaktig 20 år siden den første fellesdriften startet i Vestfjellet. Hele tiden har jeg arbeidet frivillig og ulønnet. Jeg har aldri bedt om eller ventet betaling. Men nå har jeg – helt uventet – blitt rikelig belønnet: De fleste gårdbrukerne i begge Gausdalsbygdene har gitt meg jubileumsgaver under min siste agitasjonsreise – til sammen cirka 800 kroner, og jeg takker alle bidragsytere hjertelig.

Til slutt: Gratulerer, gausdøler, med jubileumsdriftene – og om dere trenger meg igjen, står jeg fortsatt til tjeneste.

Jon Persen

*(*Gudbrandsdølen*, 5. juli 1924*

«Rens parlamentet»

Storbælus som demagog – sauedriften på hengemyra – pavelige forbannelser – og fremmede sauebukker

Av Jon Persen

I 1892 lå jeg på Grytlien med en stor saueflokk, og alt gikk bra. Hver dag ledet jeg flokken til grønne enger og rennende vann. Men en høstdag dukket det opp en langbeint, fremmed gravær fra Nysætra og braste rett inn i driften. Han brekte høyere enn de andre og slo til med de rareste sprell og fakter med frambeina. Storbælus het han.

Hele flokken sto i forbauselse over de rare sprellene til denne utspekulerte bukken. Men forundring ble fort til beundring, og uten et pip ble han utpekt som leder for hele saueflokken. Hvor Storbælus gikk, fulgte resten etter.

Men så bar det i full fart nordover Revåfjellet med Storbælus i front. Jeg løp så fort jeg kunne, løftet hyrdestaven og ropte:
«For Guds skyld, følg ikke denne fremmede væren! Han kjenner ikke stier eller veier og kan når som helst føre dere rett ut på en hengemyr!»

Jeg fulgte etter med bange anelser, og ganske riktig – da jeg tok dem igjen, sto allerede flere sauer ute på en hengemyr. Alle så rådville ut.

Hva skulle jeg gjøre? Å gå ut dit selv for å få dem tilbake ville vært livsfarlig – og kunne blitt oppfattet som «reaksjon». Og ordet «reaksjonær» er jo blitt det styggeste skjellsordet vi har.

Situasjonen var alvorlig. Myra hadde begynt å synke, og Storbælus sto allerede i vann til knærne. Da slo det meg: Demagoger er som regel folk som lever av politikk.

Jeg røsket opp matposen, tok fram litt flatbrød og lokket Storbælus til meg. Det virket – og saueflokken var reddet.

Sauene har alltid vært brukt som symbol på dumhet i dette landet. Men spørsmålet er: Er vi mennesker egentlig noe klokere?

Se bare på lokalpolitikken. I flere bygder – blant annet her i Vestre Gausdal – har utenbygds, oppblåste politiske smartinger tatt styringen. Og resultatet? Kommunen er havnet i noe som minner sterkt om «fortvilelsens sump».

Vi har til og med vår egen tobente Storbælus her. For rundt 20 år siden kom en symaskinagent og slo seg ned i bygda. Han utga seg for å være klokere enn alle andre, og holdt foredrag for arbeiderpartifolket. Han kunne mime og gestikulere så det lyste – bøyde seg, strakte seg, veivet med armene – han kunne i mimikk konkurrere med selveste Storbælus fra Grytlien.

Snart var beundringen så stor at han ble valgt som leder for arbeiderne. Og han visste å bruke makten. Foran hvert valg nominerte og dominerte han helt suverent. Og hva har vi fått igjen? Jo, hele kommunen er havnet på en hengemyr – akkurat som saueflokken min.

Men denne tobente Storbælus har ikke vært alene. For noen år siden dukket det opp en livsforsikringsagent også – og disse to holdt sammen som brødre. Vi ble styrt av et agentregime. Og når to «smarte» agenter slår seg sammen, skjønner jo alle hvor det bærer hen.

Symaskinagenten var også formann i skolestyret. Da han bestemte at det skulle graves brønn på Klokkergården, beordret han at steinene til brønnen skulle hentes en kvart mil lenger unna enn nødvendig – og fraktes både ned og opp bratte bakker. Og det, til tross for at det fantes gode steiner bare 200 meter unna, som kunne trilles lett nedover.

Alt ble mye dyrere, men ikke en eneste «visdomsstein» fantes i hele brønnen – det har nemlig aldri vært vann i den, bortsett fra under snøsmelting. Resultat: 1300 kroner rett i søpla.

En annen tilflyttet politikus – mer stillferdig, men like farlig – klarte å få reist et evigvarende monument over sin egen kløkt. Han er småbruker og selvsagt kommunestyremedlem. Forrige vinter presset han gjennom et vedtak om at det skulle brytes stein til Forsetbrua, som arbeid for «de arbeidsledige». Og selvfølgelig – han skulle lede arbeidet selv.

Han og kameratene brukte flere dager på å «lete» etter et egnet sted – godt betalt, selvsagt. Til slutt ble Kolbulien valgt, og det passet jo perfekt, for småbrukeren kunne komme seg hjem både til middag og kveldsmat.

Men så var det en liten hake: På begge sider av Kolbulien renner dype elver. Steinen kunne ikke fraktes ut. Så der ligger den nå, og kommer sannsynligvis til å bli liggende til verdens ende som et evig minnesmerke over hvor lurt det er å overlate kommuneøkonomi til innflyttede besserwissere. Ca. 2000 kroner på sluhetens og dumhetens alter.

Kjære arbeidere – gjennomskue den grenseløse politiske humbugen disse falske profetene serverer dere. De påstår de er deres venner, men oppfører seg som ulver i fåreklær. De har ikke en gang skam nok til å la lokale arbeidere beholde levebrødet sitt.

To ganger har dette skjedd – i forbindelse med veivokterstillinger – og begge gangene har symaskinagenten selv foreslått det i herredsstyret.

Og så sitter de og plaprer i evigheter på møtene. Vi har hatt mer enn nok av dette «lange parlamentet». Kanskje det nå er på tide at vi blir grepet av Oliver Cromwells ånd, og rydder skikkelig opp i kommunestyrene?

La oss sørge for at det bare er nøkterne og sparsomme «puritanere» med ansvarsfølelse som får sitte igjen. Det er eneste håp for bygdene våre.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 2. august 1924)

Garden og bonden.

Eller: Samhold mellom bønder og landarbeidere mot samfunnsfiendtlige partier
Av Jon Persen

Riktignok har også jeg av og til fått meg et eselspark fra store gårdbrukere. Det kunne derfor vært fristende å gå over til bolsjevikene. Men når jeg tenker nøyere etter, må jeg innrømme at jeg har fått mer velvilje og hjelp fra bøndene enn fra noen annen kant. Det ville derfor være urettferdig å bruke enkelte trangsynte episoder som målestokk for hele Bondepartiet. Jeg mener det er riktig å stille meg på deres side likevel.

Nå, mer enn noen gang før, gjelder det at folk på bygda står sammen i én front – mot både reaksjonære og kommunister.

Vi står, akkurat som Herkules i myten, ved et veiskille. Også nå har dydens og lastens gudinner møtt fram. Den ene representerer ansvar, kamp og selvoppofrelse. Den andre – lettsindighet og nytelse. Men denne gangen har lastens gudinne fått en ukjent og fremmed skikkelse: selve gatetøsen fra Moskva. Hun smiler bredt og lover gull og grønne skoger. Hun ber ikke bare pent om å få låne litt fra de kloke – hun oppfordrer rett ut til å røve det man trenger. Hvis noen ikke gir frivillig fra seg eiendommen sin, så er det bare å ta det med makt – og om nødvendig drepe**.**

Det er grei skuring.

Nå skal det sies: sammenlignet med henne, fremstår selv Knudsens regjering som forsiktig og slu. Den slo ikke folk i hodet, men skjøt økonomien i senk, og nå ligger hele landet på kne. Likevel farer både Knudsen og andre politiske bråkmakere rundt i landet og vifter med programmer som vil koste over 100 millioner – ting vi slett ikke har råd til nå.

Når jeg påpeker hvor dumt det er å høre på dette sprøytet, får jeg ofte høre:
«Du har nok med deg selv, Persen. Hold deg unna politikken.»
Og ja – det har de sant fordyden rett i, særlig når det gjelder min rolle som sauegjeter.

Jeg har selv brukt enkelte av de samme triksene som politiske folkeforførere. Når jeg kom til et hinder med sauene og flatbrødet var oppbrukt, tok jeg bare et par flate steiner og gned dem mot hverandre. Sauene trodde det var mat og strømmet etter i flokk. Og det ble ropt både *mæ* og *bæ* – akkurat som når Fedje eller Castberg holder sine taler til demokratene i Gudbrandsdalen.

For det er når en politiker snakker om urealistiske og tomme visjoner, at det blir stormende applaus. Det treffer folk midt i tankegangen.

Som mannen fra dårekisten sa i *Peer Gynt*:
«Det må være en usedvanlig klok mann – nesten alt han sier går jo over ens forstand.»

Nå er vi vel enige, de fleste av oss, at vi vil nå fram til det lovede land – det vil si økonomisk og politisk uavhengighet. Men før vi kommer dit, må vi – som Israels folk – vandre en stund i ørkenen. Og under den vandringen nytter det ikke å klage, streike eller demonstrere. Jobbetiden kommer uansett ikke tilbake.

Langt bedre er det å lytte til Welhaven, som sier:
«Hva nå er larm, skal bli vise råd,
og visne hoder byttes om med sunde.»

Og det er uten tvil folk på bygda, de som bor fast på landet, som har de sunneste hodene. De kan betraktes som Norges Herkules – og vi kan håpe at de følger dydens vei, nemlig å verne landet og forsørge oss selv**.**

Bolsjevikene – det vil si tilhengerne av Moskvatøsa – kan ikke klandres for at de ikke bytter ut sine hoder. De har jo ingen friske å bytte inn med.

For øvrig: Dette er ikke første gangen vi har vært styrt av russiske impulser her i landet. Harald Hardråde, for eksempel, var gift med datteren til den russiske kong Jaroslav. Og ettersom kvinnen ofte er mannens drivkraft, kan nok mange av Haralds dårlige handlinger skrives på dronningens regning. Han fikk blant annet Einar Tambarskjelve og sønnen hans drept i full offentlighet.
«Mørkt er det i kongens hall,» sa Einar idet han trådte inn. Men aldri har det vært mørkere i den norske folkestuen enn nå – når selv den norske bonden trues med å bli hugget ned på russisk kommando.

Derfor er det ekstra viktig at bønder og arbeidere på bygda legger sine stridigheter til side**,** og forener seg i kampen mot faren fra øst**.**

Skjer det – ja, da vil denne valgkampen ende som slaget i Ditmarsken for over 400 år siden. Den gangen ropte adelen:
«Pass deg, bonde – garden kommer!»
Bonden svarte:
«Pass deg, garde – for nå kommer bonden!»
Og garden ble knust.

I det slaget ledet en gjeterjente an og blåste i luren. Valkyrienes og skjoldmøenes tid er kanskje over. Men det kunne likevel vært fint om – la oss si – en gjetergutt kunne gå foran bondehæren og blåse ekte norske toner i luren sin.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 18. oktober 1924)

Storoksen «Rusken» i jubileumsdriften

Av Jon Persen

Den 2. november 1919, i den store og flotte fjøsgården på Li, begynte bjellekua «Lillegroen» å tråkke urolig med bakbeina og slo sidene med halen. Hun var kalvsjuk.

Det tok ikke lang tid før kalvbeina viste seg. Da var det bare å gripe tak og dra i kalvefoten, som det heter. Kalven var stor, men til slutt fikk de den ut.

– Det er en okse, og jammen en svær én også, sa sveitseren.

Faroksen «Ruggen» sto utenfor og brølte under hele fødselen – han skjønte ikke hva som foregikk der inne i fjøset. Kalven ble døpt «Rusken».

I 1921 var Rusken med i oksedriften for første gang – som rekrutt. På Rævsjøplassen gikk alt som vanlig. De gamle oksene gikk rett til sine faste jordhull, der de skrapte med frambeina, snøftet og brølte – både for å markere territoriet sitt og for å gjøre det klart at «gamle karan» var tilbake.

De yngre oksene – ettåringene – holdt seg i bakgrunnen og så nysgjerrig på de eldre. Rusken, som da var nybegynner, ble plaget og utfordret av flere toåringer. Men da kom storoksen fra Leikvam, som vi kan kalle «Morian», og tok Rusken i forsvar. Bedre fosterfar kunne Rusken ikke hatt. Morian passet på ham som en ekte viking ville gjort med en konge i emning.

Den 2. juni 1922 ble både far og sønn stilt ut på statsutstillingen på Jørstadmoen. De ble begge målt, klypet i skinnet og vurdert foran og bak – og selv om de ikke var av såkalt «riktig» farge eller avlet i Fåberg, ble de begge tildelt tredje premie.

Etter utstillingen ble Rusken kjøpt av Simen Forset og flyttet, mens Ruggen ble sendt hjem igjen til Li. Han var for øvrig den største oksen jeg noen gang har målt.

Ruggen ble sendt til slakteriet i Lillehammer våren etter, og ifølge avisene var det den største oksen de hadde hatt der.

Men Rusken er heller ingen smågutt. Han har nesten vokst seg like stor som faren.

Han har vært med i flere fellesdrifter, og alltid vært rolig og godmodig – aldri gjort skade på folk eller dyr. Selv når han har blitt skadet av andre okser med spisse horn, har han ikke vist tegn til smerte. Som det heter i sagaen:

«Sår er vikingens heder. Det pryder en mann
når det sitter på bryst eller panne.
La det bløl! Bind det først etter kampen –
vil du æres som en av våre.»

Rusken brydde seg ikke om sårene sine, han gad ikke en gang slikke dem.

Men han hadde én stor svakhet: han var svært glad i å hoppe over gjerder – som en geit.

Etter at dyrene ble hentet hjem fra fjellet i fjor, skulle Rusken gå sammen med kyrne på Nerbrendum. Men han kjedet seg fort, hoppet over gjerdet og forsvant opp i Kalstadbaklien. Der vadet han over elven og kom inn på jordet på Nordre Kalstad, hvor en annen storokse sto bundet. Begge hadde vært med i driften, men likevel måtte de selvfølgelig slåss.

Tjoren røk som en tråd, og så barket de to sammen – nedover de bratte bakkene og ut i elven, der de skjøv hverandre frem og tilbake, så vannspruten sto. Slike storokser vet virkelig å more seg når de kjeder seg.

Men Rusken var ikke bare ute etter moro – han viste også hva han var laget av denne høsten.

Det var tre femårige premierte okser i driften, det var: «Sjur Olstad», «Waalen», fra Øverbygdens okselag og foreningsoksen «Brasken» fra Rudsbygda.

Disse tre slåsskjemper kjempet ustanselig, uten at noen vant over de andre. For å få slutt på dette evige bråket, delte gjeteren Kristian Brustuen dem i hver sin flokk.

Men før hjemreise ble flokkene samlet igjen – og det brøt ut et «trekeiserslag», som det ikke har vært maken til siden Austerlitz. Brølene hørtes langt og kampen bølget uten avgjørelse.

Da grep Rusken inn for første gang. Han syntes nok at nok var nok. Han gikk midt inn i kampen og kastet alle tre over ende, én etter én.

Kampen stoppet umiddelbart. Alle ble plutselig venner. Brasken hadde fått noen skader og ble sendt hjem tidligere, men kom seg heldigvis helt.

Rusken var nå ubestridt konge av oksedriften og Vestfjellet.

Men han var ikke noen maktsyk leder – tvert imot, han gjorde jobben selv: konge, ordensvakt og «tappenstrek-blåser» i én og samme okse. Om kvelden forandret han seg helt: øynene ble hvite, neseborene snørte seg sammen, han senket hodet og satte av gårde brølende gjennom flokken sin et par runder. Da visste alle at det var leggetid.

Men den skjønneste laurbærkransen på sin mandige panne vant Rusken likevel kvelden før hjemreisen fra Rævsjøplassen.

Andrepremieoksen Strømbu fra Ål hadde blitt aggressiv – ja, helt vill – da dyreflokkene ble samlet igjen. Han lot seg ikke flytte uten at man kastet stein mot hornene hans. Om kvelden sto det farlige dyret ved det ene vinduet og brølte ustanselig, og så var han bortom døren og rusket i den nå og da.

Det er ubegripelig hva som hadde gått av Strømbu. I starten var han jo fredelig og rolig, men plutselig ble han rasende. Man kan nesten tro at han der inne på Grønflyen hadde fått en trådløs ordre fra Moskva om å starte revolusjon.

Brølet hans var høyere enn alle andres, og han ropte hele tiden på revolusjon og avskaffelse av religionen.

Ikke dermed sagt at Strømbu var en «Moskva-hedning» – trolig tenkte han som så, at hvis bare dagens religion ble avskaffet, kunne den gamle egyptiske religionen innføres i stedet – og da kunne han selv kanskje bli utnevnt til den nye Apis.

Samtidig var både gjeteren og fejagerne faktisk arrestert – de visste ikke hva de skulle gjøre. Gjeteren gløttet da ut gjennom nordvinduet, og i det fjerne hørtes et tungt, dypbrummende oksebrøl – som torden langt borte.

Gjeteren brast i latter og sa:

– Nå er vi reddet! Jeg hører Ruskens brøl nordfra. Ingen okse har så dyp røst. Det er ekte norsk mål, la han til.

Da Rusken kom fram til hytta, holdt Strømbu fortsatt på med sine demonstrasjoner. Rusken var ikke alene – han hadde med seg storoksen fra Steine, som også var kamplysten og tilbød seg å ta seg av Strømbu.

– Nei, sa Rusken, det er meg han vil ha, og meg skal han få.

Og dermed kastet de to kjempene seg mot hverandre.

Til å begynne med så det ut som om Rusken bare så vidt klarte seg, men så samlet han alle sine krefter og ga Strømbu et så kraftig støt at Strømbu lettet fra bakken med frambeina. Han ble kastet over ende, reiste seg igjen, og ble deretter stående stille og yrte.

All fare var nå over – for en gal okse som har tapt en kamp, er midlertidig ufarlig både for folk og fe.

Det var virkelig stort at Rusken klarte å temme Strømbu – for ellers kunne han ha blitt en farlig type å hanskes med. Han kunne til og med ha angrepet folk langs veien som oksedriften måtte passere.

Jeg ble så imponert over Rusken at jeg bestemte meg for at om han bare hadde blitt satt opp som kandidat på Landmannslagets valgliste, skulle han i hvert fall fått min stemme.

I den store fellesdriften fra hele landet, som har en treårs havnegang på den store fesletten som heter Stortinget, finnes det også en del gærne stuter som stadig brøler og truer med revolusjon og bråk.

Hadde bare Rusken fått komme inn i stortingssalen, så hadde han vært den rette karen til å rydde opp i disse farlige elementene.

Brøl og trusler ville da stilnet, og Stortingets tapte verdighet ville kommet tilbake.

Lenge leve Rusken!

– Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 2. januar 1925)

Å være sin egen politi og ordensmakt

Eller: Hvem fortjener størst respekt – Stortinget eller en oksedrift?
Av Jon Persen

Det ville ikke vært mulig for noe menneske å styre en oksedrift, om ikke oksene selv holdt orden blant hverandre. Men disse stolte, sterke og vakre dyrene klarer faktisk å håndheve lov og orden på en effektiv måte – helt på egen hånd**.** Slik burde det også være blant oss mennesker.

Men her ser det mørkt ut. Hærverk blir begått i parker og andre steder, og hjelpeløse folk blir angrepet på åpen gate av landets mest forkomne pøbel – uten at publikum reagerer på denne udyriske oppførselen på en bestemt og nødvendig måte.

Ja, selveste Stortinget, som skulle være vårt anker i nødens stund, har utvist en feighet og unnfallenhet som er en fri og stolt nasjon uverdig.

Jeg tenker på Stortinget og bolsjevikene.

I fjor sto to kommunistiske stortingsmenn og holdt foredrag ute på gata for pøbelen, hvor de truet med å henge justisministeren og statsministeren i en lyktestolpe. Og i år ble to stortingsrepresentanter løslatt fra fengsel for å delta i Stortingets forhandlinger – uten at noen har tatt det som et angrep på Stortingets ære.

Men nå, nå er visst både frekkhetens og feighetens grenser sprengt, når en tillitsvalgt for kommunistene ble valgt *på* selveste stortingstrappa – og fra denne historiske plassen utskjellet Stortinget grovt og kalte dets president for en kjeltring.

Har heller ikke dette såret stortingets æresfølelse det minste?

Dette er noe som aldri ville blitt tolerert i en oksedrift.

Vi så det i høst, da oksen Strømbu ble aggressiv og krenket driften ved å storme mot hytta og true gjeterens liv**.** Det manglet ikke på store okser som brølte av «ende over seg av harm» mot denne uforskammete.

Men da kom storoksen Rusken brølende og kastet Strømbu i bakken. Bråket stilnet øyeblikkelig, og siden har Strømbu vært en høflig og rolig fyr – noe gjeteren Kristian Brustuen nylig kunne bekrefte overfor meg.

Dette viser tydelig hvor nødvendig og virkningsfullt det er med disiplin – når den bare utøves av rett person, til rett tid og på rett sted. Mens unnfallenhet og feighet bare gir grobunn for frekkhet og vold.

Dette har Stortingets holdning til bolsjevikene i fortid og nåtid bevist – og det i overmål.

Før i tiden ville det vært en fornærmelse å kalle en stortingsrepresentant for en okse. Men det kan gå så langt at man i stedet må regne det som en *fornærmelse mot oksen* å kalle den for stortingsmann. Oksen kunne ha hatt god grunn til å saksøke for ærekrenkelse!

Kanskje burde Stortingets representanter sette seg inn i oksenes moral og væremåte – og studere hvordan disse respektable dyrene takler spetakkelmakere og uroelementer i egne rekker.

Jon Persen.

(Gudbrandsdølen, 11. februar 1925)

Fellesdrifter for Fron?

Av Jon Persen

Som kjent har mine venner bolsjevikene av ren elskverdighet gitt meg det vakre navnet «nautapostel», et navn jeg tok imot med stor begeistring. Nå har min apostoliske virksomhet i Gausdal vart såpass lenge, at to fedrifter og én saudrift har blitt faste institusjoner. Det ser derfor ut til at det har befestet seg slik i bygdene våre at det heretter kan gå av seg selv, uten min bistand. Jeg har derfor tenkt at jeg med god samvittighet kunne trekke meg tilbake med vissheten om at jeg har gjort min verneplikt på fellesdriftens område.

Men så skrev Ole Teige en knakende god artikkel i «Gudbrandsdølen» i høst om fellesdrifter, ledige og ubrukte fjellbeiter og nedbeitete sætre. I den sammenhengen nevnte han også meg med rosende ord. Selvfølgelig setter jeg pris på en anerkjennelse, og i begeistring over dette reiste jeg rett opp til Vinstra og oppsøkte Ole Teige. Vi ble enige om at det burde forsøkes å etablere fellesdrifter også i Fron. Jeg erklærte at jeg anså meg selv best egnet til å få dette til, og tilbød meg å gjøre det gratis, bare jeg fikk mat der jeg nådde frem, og losji der jeg endte opp om kvelden.

Det er høyst beundringsverdig hvor stor betydning fellesdrifter viser seg å ha for storfeavlen. Uten voksne okser er det ikke mulig å drive en fornuftig avl. Og slike gamle stutefedre er ikke mulig å ha uten mulighet for å samle dem i drifter inne på fjellbeitene.

For øvrig viser det seg at den rike og fine høyfjellshavnen har en svært gunstig virkning på ungokser også – disse vokser som regel et helt kvart høyere i løpet av sommeren. De blir mer fyldige, løsere og bedre utviklet på alle måter enn om de står på seter. Dette gjelder enda mer for kviger.

Det finnes ingen annen måte å få stort, vakkert og godt utviklet storfe på enn å ha voksne okser og å plassere også kviger på fjellbeite. Der vil disse rautende ungmøer oppnå vekst og utvikling som setter varige spor.

Men jeg har ennå ikke hørt noe fra Fron. Skal noe skje, finnes det ingen annen utvei enn å gjøre som jeg gjorde i Gausdal for over 20 år siden. Jeg tok da saken i egne hender og startet den første oksedriften, og driftsstyret ble valgt i etterkant.

Interessen og sympatien for fellesdrifter er nå levende i Fronsbygdene. Da nytter det ikke å stå som sauene ved bekken og bare breke og stirre på hverandre uten at noen tør gå først og bli våt på klauvene. Jeg selv er ikke vant til å bli stående ved en hindring og nøle – jeg krysser like over.

Folk, særlig arbeidere, spør meg hvorfor jeg er så dum at jeg jobber gratis for gårdbrukerne. «De har jo råd til å betale,» sier de. Det kan være sant, men denne gangen nytter det ikke å komme trekkende med politisk sprengstoff. Det har nemlig vist seg i Gausdal at småbrukere og husmenn med dårlige sommerbeiter har hatt minst like stort behov for å få med ungnautene sine i driften som storgårdene med gode setre. For øvrig kunne man like gjerne spurt «Piken fra Orleans» hvorfor hun ofret seg for Frankrike. Inntil nå har politikken vært holdt borte fra fellesdriftene – såpass at til og med både kviger og okser har hatt full frihet til å raute enten på riksmål eller landsmål.

Nei, saken er at aldri har materialismen og egoismen ridd folket slik som nå. Det gjelder derfor mer enn noen gang at alle idealister – hvis det finnes noen igjen – folder ut sine faner i kampen mot umoral og for Norges økonomiske gjenreisning.

For meg er det nå viktigst å få i gang fellesdrifter der det finnes ledige, ubrukte fjellbeiter og overbelastede setre.

Det heter i Ibsens «Brand» om den fjerde bønnen at den er:

«Folkets feltråp blevet,

ut av sammenhengen revet».

Også i Fron er den fjerde bønnen så til de grader «revet ut av sammenhengen», at en hel del av de beste og mest beiterike feplassene står ubrukte, mens setrene er så overbelastet at de blir nedbeitet tidlig på sommeren. Det er denne ubalansen jeg nå har tenkt å gjøre noe med – hvis frøningene vet å gripe muligheten.

Det vil vel også nå bli sagt, som før i tiden: «Det er kommet en mann hit til dalen som vil ta fra oss vår gamle tro» – i dette tilfellet troen på setrene som beite for okser og ungnaut. Slike ytringer kom også i Gausdal i starten, men nå har den sterke Kolbein, med sin tunge klubbe – erfaringen – knust dette avgudsbildet så det ikke finnes en flis igjen. Slik vil det nok gå i Fron også med tiden.

Det er gjerne slik i verden at når en idealist heiser sin fane og stiller seg i spissen for noe nytt og samfunnsnyttig, møtes han alltid av lunkenhet, mangel på forståelse – og jeg kan gjerne si dumhet – slik at det ofte er grunn til å miste motet og rope som presten Brand en gang:

«Vekk fra dette lumre sluk!

Her er grubelukt her inne;

Her kan ingen faneduk

Flagre fritt for friske vinde.»

Men skulle man feigt løpe vekk ved slike påkjenninger, ville det sett mørkt ut for reform og fremskritt på denne kloden. Heldigvis er det slik at slike fanebærere er utrustet med evner

som gjør dem i stand til å holde seg selv med vind i fanen – sterk nok til å drive motvinden tilbake.

Jeg er forvisset om at fellesdriftens fane også på Fron vil flagre for friske vinder, slik den har gjort i Gausdal, hvor jeg aldri har opplevd annet enn å være velkommen på gårdene. Ja, i det siste har til og med reisene mine fått et romantisk og eventyraktig preg – barna jeg fortalte eventyr til for over 20 år siden er nå voksne. Noen av guttene er blitt gårdbrukere, og mange av jentene er blitt koner på de forskjellige gårdene. Og disse har på sin side fått barn igjen, så det er nye kull å glede seg over.

På Fron har det tidligere vært forsøkt fellesdrifter et par ganger uten at det har lykkes. Det er derfor uhyre interessant for meg å forsøke om ikke jeg, som fagmann på området og med lang erfaring, kan få det til. Dette skjer ikke for å berike meg selv på andres bekostning, men av idealistiske grunner.

Fridtjofs navn tar seg nemlig så vakkert ut i «Vikingebalken», hvor det blant annet heter:

«Men sjøkonningen selv kaster terningen ei;

Han beholder blott æren for seg.»

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 23. februar 1925)

Jon Persen på Fron

216 ungdyr innmeldt i fellesdrift

Jon Persens innsats i Gausdal for å få ungdyr skilt fra seterbuskapen og plassert på egne feplasser har gitt så gode resultater at det har vekket oppsikt også utenfor Gausdal. Etter initiativ fra Ole Teige har Jon Persen nå reist rundt i Fron for å forsøke å organisere en ny fellesdrift fra beiteberettigede gårder med tilgang til Vestfjellet.

Etter fjorten dagers rundreise kunne Persen i går vende tilbake, svært fornøyd med resultatet. Ikke bare hadde han fått på plass en betydelig fellesdrift – han ble dessuten tatt imot og behandlet som en prins. Han fikk mat og losji overalt, og skyss mellom gårdene der det trengtes.

Til fellesdriften er det nå innmeldt 135 kviger, 63 åringsokser og 18 okser over to år – hvorav bare fem er treåringer. Jon Persen uttaler at storfeavlen i Fron åpenbart lider under at det holdes for få eldre okser. Men slik var det også i Gausdal før fellesdriftene ble etablert for 20 år siden – og der er forholdene nå helt forandret.

Fjellbeitene i Fron ligger inne ved Vinstravannene og er utmerkede havneområder, som kan romme en langt større drift enn den som nå er innmeldt. Beitesesongen starter i Landaåskluften og flyttes videre etter behov.

– Nå må jeg bare se til å finne en gjeter fra Gausdal som er vant til å ha tilsyn med fe i fjellet, sier Jon Persen.

(Gudbrandsdølen, 19. mars 1925)

Fellesdriftene og «spillkraften på Jonsborg»

Mitt skrift «Fellesdrifter for Fron» kunne nok tolkes som at jeg heretter har tenkt å slutte å tegne inn fellesdriftene i Gausdal. Og det var også min hensikt. Men på driftsstyrets møte nylig kom det fram uttalelser som tydet på at det ville være ønskelig at jeg tok på meg inntegningsarbeidet også denne gangen – det ville gjøre arbeidet enklere og mer oversiktlig for driftsstyret.

Og ettersom jeg for tiden er det man kaller arbeidsledig, er det heller ikke noe i veien for at den billige spillkraften på Jonsborg igjen settes inn i fellesdriftens tjeneste. Men ettersom tiden nå er blitt så knapp, gjelder det mer enn noensinne at gausdølene på forhånd bestemmer hvor mange dyr de vil ha med i driftene, og at de legger igjen beskjed hjemme – i tilfelle de ikke selv er til stede når jeg kommer.

Vel møtt igjen da, mine gode Gausdøler!

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 30. mars 1925)

Jon Persen og fedriftene

«Jeg er stolt over å være nautapostel,» uttalte Jon Persen nylig da han var innom på besøk. Nå har jeg, etter at jeg foretok inntegning av driftefe i Fronsbygdene, reist rundt i Østre og Vestre Gausdal og ført opp dyr til fellesdriftene. Resultatet ble 104 kviger og 101 okser. Dersom Fåberg blir med igjen, vil antallet i begge avdelinger bli omtrent som i fjor.

Jeg hadde tenkt at det i år skulle være unødvendig å reise rundt for å få driften i gang. Det er nemlig 21 år siden jeg begynte med dette. Men så fikk jeg høre at det ville skape misstemning hvis jeg ikke tok på meg inntegningsarbeidet igjen. «Vel,» sa jeg, «det er jo ingenting i veien for at spillkraften på Jonsborg kan tas i bruk også i år – arbeidsledig som jeg er.» Og dermed tok jeg fatt igjen. Gårdbrukerne spanderte skyss på meg over lengre avstander, og det var helt nødvendig – midt i førefallet gikk vannet enkelte steder helt opp i sledebotnen.

Hvis jeg hadde vært yngre, skulle jeg nok ha fått fedrifter i gang i mange av bygdene i Gudbrandsdalen. Da hadde det heller ikke vært nødvendig å belegge de gamle beiteområdene med rein.

Jeg vet ikke om det er allment kjent, men det er i hvert fall sikkert at det ikke finnes noe dyr som i så stor grad som reinen forurenser beiteområder. Der hvor reinen har gått, vil verken hester, storfe eller småfe beite. De unngår slike områder. Dette fikk vi tydelig bekreftet under invasjonen av rein fra Valdres for noen år siden. Der hvor reinen hadde ferdes, ville ikke husdyrene ta marka i bruk.

Har alle bygdene i dalen slike feplasser?

De aller fleste bygdene i Gudbrandsdalen har gamle feplasser. Noen av dem er godt utnyttet som hestehavn. Også Valdresbygdene har i stor grad ledige felegere.

(Gudbrandsdølen, 6. mai 1925)

Dyrene og vi, del I

Eller: Kan dyrene tenke og reflektere?

Av Jon Persen

Det finnes mange sprenglærde vitenskapsmenn som har skrevet de mest dypsindige avhandlinger om dyrenes egenskaper – ofte uten særlig kjennskap til emnet de behandler. Et omkved i slike avhandlinger er at dyrene ikke kan tenke og reflektere, men kun drives av instinkt.

Men jeg har i mitt lange gjeterliv erfart noe ganske annet. Ja, jeg kan peke på tilfeller hvor dyr overgår oss mennesker i både fremsyn og lederskap – særlig når de beveger seg i større flokker. Jeg har ofte lagt merke til at selv sauene har hatt både sin Josva og sin Kaleb når det har handlet om å finne veien tilbake til sitt kjære fedreland, Lom.

Nesten alle sauedriftene jeg har gjetet har vært fra den nevnte bygda, og de har vært meget standhaftige i ønsket om å komme seg nordover igjen. Når det var på det mest intense, dannet det seg marsjkolonner med et par av de klokeste sauene i spissen. Når de nådde toppen av en høyde, stanset førerne et øyeblikk og speidet utover terrenget. Om de skimtet en myr, et vann eller en annen hindring – selv på lang avstand – ble det straks justert kurs, enten mot høyre eller venstre. Og de visste alltid å beregne retningen slik at de aldri ble stående fast og måtte snu.

Hadde bare våre ledere – eller rettere sagt: forførere – i 1909 og senere, da forbudet ble innført, vært like kloke som førersauen, ville de nok også ha fått øye på traktatvanskene foran seg, og de påfølgende ydmykelsene ville vært unngått. Valutaen vår ville stått i pari, og vi ville ikke befunnet oss ute i denne myke økonomiske hengemyra som det nå er så vanskelig å komme seg ut av. Men det nytter lite – når en blind leder en blind, faller begge i graven. En slik forbindelse har jeg dog aldri sett i noen av mine sauedrifter.

La oss så gå over til en annen dyreart, i håp om å finne litt slektskap med menneskets egne dumheter.

Hesten.

Om dette dyrets gode egenskaper kunne man skrevet bøker. Jeg skal likevel nøye meg med å nevne noen trekk som beviser at dette trofaste dyret både tenker, reflekterer og beregner.

Se på Brunen eller Blakken, når de blir sele av og akter å rulle seg på bar mark. Da farer de først over bakken med nesen for å undersøke om det ligger stein eller noe skarpt der, før de velter seg overende. Men se dem om vinteren – i dyp snø – da kaster de seg uten videre, for da vet de at snøen skjuler alt hardt underlag.

Og hør på hestene om våren, for eksempel i onna, hvordan de knegger når matklokka ringer til mål eller kvelds. Enkelte nekter til og med å gå videre – de streiker. Hesten vet like godt som kjørekaren hva klokka er.

I år 1900 lå jeg på Langsuen og gjette hingsten Kolbein med følge. Jeg ble forbauset over hvor mye klokskap, skjønnhet og endog poesi det fantes i en slik hesteflokk. Kolbein knegget høyere og vakrere enn andre hester – han minnet om Grimsborken i eventyrene. Jeg lærte å gjengi kneggingen hans i luren så naturtro at han svarte meg. Når jeg i tåkevær dro av gårde for å gi ham havre, trengte jeg bare å knegge i luren – lyden bar langt over fjellet – og hingsten svarte alltid. Det var som en trådløs telefon mellom oss.

Jeg har alltid hatt lett for å lære dyrenes språk, og det har spart meg for mang en unødvendig vandring – noe Kolbein tydeligvis også forstod.

Så går vi over til en annen dyreart, for kanskje å finne litt slektskap med våre egne dumheter.

Den gangen ble jeg, på en humoristisk måte, oppmerksom på hvor slående likheter det finnes mellom hopper og kvinner. Jeg har nemlig alltid hatt en svakhet for vakre jenter med langt, rikt hår. Nå gikk denne forelskelsen over til hopper med tykk, hengende man. Den gang var det to praktfulle eksemplarer fra Hornemann i Stange – én brun og én borket. Disse to fikk litt ekstra salt og flatbrød av meg, og vi ble svært gode venner. Jeg kalte dem «frøknene Hornemann».

Når man gir havre til en hingst på fjellet, kan man ikke som med skysstasjoner bare binde havresekken fast på hodet. Man må åpne sekken, sette seg på en stein eller tue, og la hingsten spise som han vil. Men midt under måltidet kom frøknene Hornemann og begynte å bite hingsten – han ble sint, la ørene tilbake og bet etter dem. Men da mistet han naturligvis havren ut av munnen. Nå fikk disse rampete frøknene det travelt med å slikke opp havren. Dette gjentok seg igjen og igjen under Kolbeins måltid.

Hvor irriterende det enn var, kunne jeg etterpå ikke annet enn å beundre dem for deres klokskap og sluhet. «Dere ligner et tobeint yndig vesen», sa jeg – «som heller ikke koketterer uten å ville oppnå noe med det.»

Likevel hadde jeg stor glede og moro med disse to skjønnhetene. Jeg flettet deres lange maner og løste dem opp igjen, så de så ut som krøllete byfrøkener. Jeg hoppet opp på deres sterke rygger og lot dem løpe og danse med meg. Men så hendte det at ungdommelig lyst tok overhånd og de begynte å danse i alle retninger. Da måtte jeg føre dem inn igjen og si:

«Det er da ingen mening i å danse vennekrets-polka i slikt ulendt terreng!» Da ble de rolige igjen og hørte på meg hver gang.

Jeg mener oppriktig at det er helt unødvendig med tømmer på et så klokt dyr som hesten – så lenge den bare behandles på riktig måte.

Men om fruene med de fagre manene ikke var uten talenter, så var heller ikke «Kolbein» mindre begavet, særlig når det gjaldt omsorg for både kvinner og barn.

Et føll fra Brøttum hadde blitt svært halt og klarte så vidt å gå. En dag oppe i Vesterheim ga jeg hingsten havre og hoppene salt. Etterpå drev han følget oppover mot Hyllefjell, og da ble han oppmerksom på at det halte føllet slet med å følge med. Da vendte han tilbake og tvang moren til å holde seg hos sitt syke barn.

Et annet eksempel på hesteforstand:

For mange år siden var jeg om vinteren på Søndre Toft. Jeg kjørte og hogg ved, og i tillegg kjørte jeg melk. Min kjørehest var avlshoppen «Astrid», en mørkebrun vakker hest med lang, tykk henge-man. Vi to ble fort så gode venner at – selv om hoppen tidligere hadde stukket av flere ganger – fikk hun slik tillit til meg at jeg ikke engang trengte å holde i tømmene. Jeg styrte henne bare med vennlige ord.

Den gang var det ysteri på Fougner, og dit opp er det svært bratt, så jeg pleide ikke å sitte på. Men én gang hadde jeg skadet den ene foten, og «Astrid» syntes nok det gikk for sakte. Nedenfor Hegge stoppet hun brått og begynte å grave med framfoten – og nektet å gå videre. Jeg gikk bort og sjekket seletøyet, men da tok «Astrid» meg med munnen og dro meg bakover, mens hun stirret bort på melkespannene og humret. Nå forsto jeg henne: hun ville bære meg.

«Å du min underbare, vakre Astrid!» ropte jeg, og så satte jeg meg opp. Hun rettet seg da i sin stolteste holdning og gikk avgårde så manen flagret i vinden.

Nå kan våre såkalte vitenskapsmenn si hva de vil om dyrenes vakenhet. Det kan ikke nektes: både «Astrid» og «Kolbein» tenkte – og de følte også medlidenhet med haltende og skrøpelige – akkurat slik kristendommen burde praktiseres. Ofte siden, når jeg har blitt utsatt for hjerteløs behandling fra mennesker, har jeg måttet minnes den edle «Astrid» – med tårer i øynene.

(Mer.)

(Gudbrandsdølen, 17. juni 1925)

(Denne historien ble også gjentatt i Finnmarks Amtstidende, 5. august 1925, i Harstad Tidende, 31. august 1925).

Dyrene og vi, del II

Eller: Kan dyr tenke og reflektere?

Av Jon Persen

(Fortsettelse)

Storfeet – eller nautene.

Om disse dyrenes egenskaper har jeg visst skrevet en hel del tidligere også, men langt fra uttømmende.

Intet dyr elsker og hater slik som nautene, og derfor er det klokest å behandle dem med størst mulig forsiktighet. Det har mange budeier fått erfare. Kommer for eksempel kua litt tidlig til sætra om kvelden, og budeia forsømmer å ta imot henne med vennlighet og høflig oppvartning, men lar buskapen stå uten tilsyn, blir kua som regel så fornærmet at hun senere på sommeren ikke kommer til sætra før sent om kvelden – eller langt utpå natta.

Og føler kua seg virkelig krenket, hender det også at hun holder tilbake melka, så det ikke er mulig å få ut en dråpe – uansett hvor mye man prøver å tømme juret hennes. Dette skjer som oftest bare i besetninger hvor kua er vant til å bli bortskjemt. Der buskapen blir stelt av en "oppvartningsmaskin", eller på en kald og mekanisk måte, risikerer man ikke slikt. Men slike kvegrøktere er avskåret fra å finne det mest verdifulle – nemlig forbindelseslinjen mellom menneskets og dyrets sjel.

At kua både lider av ambisjoner og av sjalusi, fikk jeg erfare en vinter da jeg stelte kyrne på Aanerud. I fjøset var det verken krybber eller vanntønner, så kyrne måtte oppvartes rett på båsen. Bjellekua betraktet og behandlet jeg som fjøsets dronning. Men fikk ikke hun først, ble hun så fornærmet at hun sto og ristet på hodet og blåste gjennom nesen, og ville ikke smake verken vått eller tørt. Det måtte en ordentlig forsoningsskål til – i form av lunken melk med salt og flatbrød – for å få henne blid igjen. Og hvor høytidelig og vakkert det kunne være under slike forsoningsmåltider.

Kua har for øvrig en høy grad av selvbeherskelse. Det finnes nemlig enkelte kuer som vil kalve alene, og selv om de er aldri så kalve-syke og står og trekker og spenner med bakbeina så det høres langt ut av fjøset, står de likevel rolig og sier ikke et ord når noen kommer inn. Men som regel vil kua gjerne ha hjelp under fødselen. Hun står da og rauter og sukker og ser bort på budeia eller røkteren, som om hun klager over smertene sine.

Aulestads mangeårige sveiser Engebret Hansen fortalte meg forleden dag at det på Aulestad var slik at mange kuer kalvet oppe på sætra. Og som regel, sa han, visste disse kuene selv når kalvingstiden nærmet seg. De sto da og rautet, sukket og så på ham på en spesiell måte – som om de ba ham om ikke å jage dem opp i fjellmarka. Engebret forsto kuene sine, og lot dem få bli på båsen. Det gikk sjelden mer enn et par dager før de kalvet, sa han.

Å nei, kua vet nok hvordan det står til med henne – like godt som enhver kvinne som venter barn.

Og feet elsker friheten og hater tvangen – på en måte vi mennesker også kunne lære av. Kommer det for eksempel en flokk for langt bort fra gården, er det ingen vits i at gjeteren kommer løpende med rop og pisk for å jage dem brutalt tilbake. Nei da. Den kloke gjeteren tar det helt med ro, og later som om det ikke angår ham i det hele tatt. Imidlertid har han saltposen med seg. Så går han bort og prater vennlig med rømlingene sine, gir en neve salt til én etter én – og før det er gått lenge, har hele flokken snudd og går tilbake til gården. Og de tror alle sammen at de gjorde det av egen fri vilje.

Men så finnes det situasjoner hvor man må opptre helt annerledes. I starten hender det ofte at enkelte naut prøver å rømme alene. Og det nytter ikke å tvinge dem til å bli. I stedet må gjeteren vurdere både sin egen og nautets natur. Han tar en pisk og jager det trassige dyret det første han kan – vekk fra flokken. Trassigheten slår da helt om – nautet vil vise at det ikke lar seg jage som en hund, tar en omvei og løper selv inn i flokken igjen. Og rømningslysten er borte.

Det er rett og slett synd, redaktør, at våre ledende politikere ikke først har vært gjetere – da kunne de lært både dyre- og menneskenaturen å kjenne. Hadde våre ledere, for eksempel, da de innførte forbudstiden, heller sagt at *alle* i landet pliktet å drikke minst én flaske konjakk i uka – da ville ingen med selvrespekt ha smakt en dråpe.

Men det tok lang tid før jeg kom så langt i dyrekunnskap at jeg forsto hvorfor okser stanger maurtuer. I starten syntes jeg det var så tåpelig at det måtte bety at oksen ikke var helt vel bevart. Men så skjønte jeg det: Jeg hadde aldri sett en okse stange en maurtue i regnvær eller når det var kaldt i lufta – kun i solskinn og når det var mye fluer. Det er altså for å beskytte seg mot plageåndene sine at oksene tar maurtuer med hornene og frambeina og kaster maur opp på ryggen sin. Det er nemlig ikke så lett for fluer, klegg og brems å lande på en okserygg som kryr av maur.

Som så ofte før, viste det seg: Det var oksen som var klok – og jeg som var dum.

Men det er ikke nok at disse sterke, mandige guttene er kloke og har mange dyder. Til tross for den dype stemmen sin når de rauter, er de heller ikke uten ømme følelser og ridderlighet.

I fjor var det en okse i vår buskap som ble liggende syk oppe i en fjellside – på grunn av en for trang ring i nesen. Da det torturredskapet ble fjernet, kom oksen seg igjen. Samtidig fant gjeteren et nyfødt lam som hadde mistet moren sin. Han tok med seg den lille og matet den inne i hytta. Men etter hvert som lammet vokste, hoppet det opp på bordet og i senga og ble urenslig. Det var derfor ingen annen løsning enn å bære det ut – og gi det til oksen. Og de to slo seg sammen. Når oksen la seg, hoppet det lille nurket opp på ryggen hans og la seg godt til rette i den lune gropa ved krysset hans. Stutefar viste seg å være en utmerket barnepike.

Et annet eksempel: Under ferien min på Fron var jeg også innom Tokvam. I fjøset der sprang noen geitekillinger som skulle læres opp som kugeiter. Storoksen lå der og yrtet med hodet bort langs siden. En sort og hvitflekket killing lå i armkroken hans, og han så ikke ut til å ha noe imot å ha småbarn i senga si.

På Nordre Foss i Sør-Fron viste storoksen enda mer storhet og beundringsverdig holdning. Jeg lå der en natt, og da hendte det merkelige at fem smågriser hadde klart å komme seg ut av bingen og opp i båsen til storoksen. Stuten, som ikke hadde hjerte til å legge seg over disse søte små, ble stående hele natta.

At oksen på Foss forsto hva som ville skjedd med smågrisene om han hadde lagt seg – det kan ingen benekte.

(Gudbrandsdølen, 18. juni 1925

Dyrene og vi, del III

Eller: Kan dyr tenke og reflektere?

Av Jon Persen

(Avslutning)

Geita.

Dette er vårt kvikkeste og mest eiendommelige husdyr. Det finnes knapt noen grense for hennes spillopper og rampestreker. Geita er ikke fremmed for å legge slu planer – og gjennomføre dem. Hun er også en mester i å hykle, og i skuespill. For eksempel: Kommer geita inn på en setervoll og det er en som ikke er særlig rask til beins som skal jage henne ut igjen, ser det ut som det "stakkars" dyret gjør så godt hun kan for å komme seg over gjerdet, men at hun ikke klarer det. Men kommer det en rask gutt med pisk – eller en hund – da farer hun over gjerdet som en pil. Dette er lureri så det foreslår.

«Alle er skjelm i sin næring», er det sagt – og det gjelder i høyeste grad geita. Det finnes knapt noe dyr så utspekulert.

For nesten førti år siden gjette jeg en saueflokk på Olstadsætra, hvor det også fantes rundt 30 geitebukker. Disse kom fra Norddalen som unge bukker og ble kastrert etter at de kom hit. Men de beholdt likevel sitt tykke og lange skjegg og sitt ærverdige ytre. Disse dyrene var så kvikke, snarrådige og frihetselskende at jeg utropte dem til min livgarde.

På den tiden studerte jeg Garibaldis historie, og jeg fant ut at disse bukkene hadde så mye til felles med helten og hans friske art at jeg ga dem garibaldinske navn. Men én brun, kollet bukk var så slu, vrang og vanskelig å holde styr på at jeg i frustrasjon kalte ham «Kong Bomba», etter kongen av Napoli som bombarderte sine egne byer.

Sør for Olstadsætra ligger en slette hvor det sto en liu. Her hadde vi som regel middagsrast. En dag etter at jeg hadde spist, satte jeg en pinne inn i veggen og hengte skreppen min på den, for å ta den med igjen på hjemveien. Da vi fortsatte fremrykkingen, ble «Bomba» stående igjen alene ved hytta. Jeg ropte på ham, men han svarte bare «bæ-bæ», som for å si at han ville komme etter.

Et halvtimes tid senere kom kong «Bomba» dansende nedover stien, på lenten og tverten nedover over en bakke så ragget flagret. Ja, nå kunne han danse, den luringen. Vet dere hva

han hadde gjort? Da jeg kom tilbake, var sekken tømt – det var bare en tygget flæskesvor igjen i den.

Bukken hadde nok stilt seg på bakbeina, bitt i remmen og dratt sekken ned – og da var det lett å få tak i resten.

Det er ikke tvil: I hvert fall denne bukken både tenkte, planla og gjennomførte med imponerende presisjon i alle detaljer.

Vinje skrev mye godt og korrekt om geita, men siden hans tid har det skjedd en gjennomgripende reform til geitas fordel her i landet. Før i tiden ble geita overlatt til seg selv og måtte stort sett livnære seg på bark og barnåler. Derfor ble den ansett som et skadedyr. Men nå har geita – som birkebeineren – gått fra å være foraktet til å bli et av de mest respekterte husdyrene på bygda. Geitemelk betales nå dobbelt så godt som kumelk. Geita blir nå foret og stelt hele vinteren, på lik linje med kua, og får rikelig med neper og kraftfôr. Til gjengjeld melker hun dobbelt så mye som før – og har dermed fortjent sin forbedrede levestandard.

Det er merkverdig, redaktør, at hun ikke ble grepet av tidsånden og begynte å melke bare halvparten, og samtidig forlangte mer. Og hun ble heller ikke grepet av stormannsgalskap, slik at hun forlangte å herske over alt og alle gjennom proletariatets diktatur.

Læren om at velstanden skal vokse jo mindre man arbeider og produserer – den er så tåpelig at den aldri ville få plass i et geitehode. Det finnes flere hoder her i landet enn de gotiske som burde undersøkes nærmere.

Men geita kan aldri bli bolsjevik – og slett ikke Moskva-hedning. Hun vil alltid leve etter sin gamle, gode tro: Jo høyere hun klatrer, desto høyere ser hun. Disse kvikke, norske patrioter trives ikke i det lave – derfor er det utelukket at de skulle trekke andre med seg ned i elendighet også.

Det er virkelig ingen risiko forbundet med å innføre reformer til dyrenes fordel. Fjøset på Hov i Nord-Fron er den mest ideelle samfunnsbygning jeg har sett til nå. Jeg ble fulgt av Ole Teige.

Først kom vi til overklassen – hestene og kyrne. De var velstelte og så velnærte ut, slik det passer seg for storborgere. Så gikk vi videre til underklassen – eller demokratiet. Teige åpnet en dør, og vi gikk noen trappetrinn ned. Der kom vi til geitene og sauene. Det var spisetid, og de sto og åt, og så svært fornøyde ut – med god grunn. Geita var sosialdemokrat, og hennes program – *frihet, likhet og brorskap* – var innført. Likeledes var det gjennomført full avvæpning, i og med at alle var kollete. Dette var ikke fordi de var samfunnsfarlige, men for å forhindre at de skadet hverandre.

På den andre siden av gangen sto sauene – la oss si, det radikale folkepartiet. De høres kanskje ikke så radikale ut, men også de hadde nytt godt av reformene. En stor gravær stod for seg selv – tykk og fet. Han brekte høyere enn alle andre. Dette var nok partiets velkjente «Storbælus». Men som jeg forsto det, var det meningen å øke antallet kyr og geiter på bekostning av sauene – for melkeproduksjonens skyld.

Stakkars Storbælus! Hvor skal han gjøre av seg nå, når hans parti svinner hen eller forsvinner helt? Kommunister fantes det ikke der på stedet, så det var uaktuelt å gå over til dem også. Men det kan vel være det samme – han har antakelig båret «løveskinnet» lenge nok på gården.

Politisk frihet og likhet er nå innført i størst mulig grad her i landet. Men hva *brorskapet* angår, så har den frigjorte klassen det travelt med å forkynne hatets evangelium – både i skrift og tale. Dette er naturligvis til størst skade for arbeiderne selv, fordi det hemmer den jevne, demokratiske utviklingen.

Så det er nok flere enn geita på Hov som hadde fortjent å bli fratatt de våpnene de bruker til å skade hverandre innbyrdes.

(Gudbrandsdølen, 19. juni 1925)

To slags moderkjærlighet

Dyrenes – og enkelte bolsjevik-kvinners

Av Jon Persen

Moderkjærligheten har til alle tider blitt rost som den vakreste, reneste og sterkeste av alle de guddommelige gnister som er lagt ned i menneskenaturen av Skaperen. Ja, den har til og med blitt sagt å være sterkere enn døden.

Men dette gjelder i minst like stor grad dyrene.

Når små lam eller killinger dier, er det en sann fryd å se hvilken nytelse det er, både for mor og barn. Moren snur da hodet til siden og slikker sine små, mens de dier. Det er en gjensidig følt lykke og livsglede – så opphøyd og vakker at den smitter over på oss mennesker. Mange unge mødre har sagt til meg at det er en lykke og glede så stor når den nyfødte dier, at det må oppleves for å forstås. Nøyaktig det samme ville også dyrene ha sagt, om de kunne snakke.

Og hvilken sorg dyrene kjenner når de mister ungene sine! Hvor hjerteskjærende skriker ikke geita når killingene hennes er tatt fra henne – eller drept, noe hun slett ikke er for dum til å forstå. Det har slått meg hvor nervøs og urolig geita blir når hun lukter killingblod i snøen.

Og stakkars kua! Hun får ikke engang den gleden av å gi barnet sitt morsmelk. Hvilket hulende, sørgmodig raut hun slipper ut når hun hører sitt nyfødte barn borte i kalvebingen.

At moderkjærligheten er sterkere enn døden – særlig blant dyrene – det vet jeg minst tre eksempler på:

For mange år siden skjedde det i Heimdalen at et føll veltet utfor et stup. Mora ble så fortvilet at hun kastet seg etter og slo seg i hjel. Et nesten identisk tilfelle inntraff også på Langsuen for noen år siden – også da kastet en hoppe seg i døden av sorg over å ha mistet føllet sitt.

Men hva skal man mene, redaktør, når vi sammenligner dyrenes rene, oppriktige moderkjærlighet – med enkelte bolsjevik-kvinners? Kvinner som til og med krever lovfestet rett til å drepe sine egne spedbarn uten straff?

Men en sammenligning her er egentlig meningsløs – for det har til alle tider pågått en kappestrid mellom Vårherre og djevelen om hvem som skal danne mennesket i sitt bilde. Og djevelen har dessverre hatt stor suksess, særlig i det siste – takket være tankene fra Moskva – mens dyrene har stått utenfor, uberørt. De er fremdeles like uskyldige som da de gikk ut av Skaperens hånd.

Kvinner av denne typen står langt lavere enn selv grisen. For det er ikke helt ufarlig å gå inn til en purke med smågris – hun vet godt hvordan hun skal beskytte ungene sine.

Men denne hedenske overkulturen fra Moskva vil aldri få varig fotfeste på landsbygda. Og det har vi naturen – og dyrene – å takke for. Det virker så foredlende å få hvile i naturens favntak. Da lyder dyrenes stemmer i våre ører som røster som maner oss til ikke å fjerne oss så langt fra vårt opphav at vi slutter å være mennesker – og blir til djevler.

Jon Persen
(*Lillehammer Tilskuer, 29. juni 1925*)

Bjørn i Gausdals vestfjell

Jon Persen ringte i går og sa:
«Jeg har en nyhet – det er sett bjørn i Vestfjellet!»

En jente fra Svatsum var forleden dag på vei innover fjellet for å plukke multer, da hun i Ångsjølia fikk øye på en diger bjørn. Nå har folk flest en tendens til å mene at ethvert bjørnedyr er enormt – bare det *er* en bjørn – men hun ble i hvert fall skikkelig redd, snudde tvert og løp alt hun kunne tilbake.

Skyttere satte straks etter – og de fikk også se bjørnen – men holdet var for langt, og bjørnen for kjapp. Skytterne måtte vende hjem tomhendte.

Jon Persen kommenterer:
«Jeg skulle ønske at Bamse Brakar hadde kommet inn i oksedriften.»

– «Ja, da hadde vel storoksen blitt slått i hjel?»

– «Nei, det er nok *bamsen* som hadde fått juling!»

I den første oksedriften jeg organiserte – i 1904 – ble en bjørn overrasket av oksene, som kastet seg rasende over den. Alle fluktveier var stengt, og bjørnen hadde ikke annet valg enn å forsøke å hoppe *over* okseryggene for å slippe unna.

Oksene var så rasende at de nesten skadet gjeteren – og det gikk flere dager før de roet seg igjen.

Den største oksen i flokken den gangen var Blihovdokse**n**. Jeg kan levende forestille meg hvordan han blåste i nesen og senket horna.

Nei, i møte med en hel oksedrift – da kommer selv en bjørn til kort.

(Gudbrandsdølen, 18. august 1925)

Oksedriftene i Gausdal

Jon Persen melder at oksedriftene fra Gausdalsfjellet kommer til Vestre Gausdal torsdag 17. september, og fortsetter derfra videre nedover til Østre Gausdal.

Dyrene ser ut til å ha hatt det utmerket – de har blitt fete og vakre.

(Gudbrandsdølen, 14. september 1925)

Brandros og hennes gemal

Av Jon Persen

På grunn av visse omstendigheter sto jeg plutselig uten ku. Det føltes nesten som å bli enkemann. Livet ble liksom så tomt og meningsløst. Jeg måtte rett og slett skaffe meg en ku igjen – en som, ved siden av Bergine, kunne gi meg trøst og oppmuntring i livets bitre strid.

Tidlig på året i fjor ble det holdt auksjon på Brænden i Svatsum, og der skulle også syv melkekuer selges. Jeg møtte selvsagt opp, gransket og vurderte hele besetningen grundig. Jeg fant ut at Brandros – en brandet, kollet ku som hadde fått sin tredje kalv ti dager tidligere og hadde et enormt jur – var den beste.

Hun var én av de vakreste kyr jeg har sett. Hun hadde et kort og bredt hode, og de mørke og lyse flekkene på kroppen lå i et mønster så vakkert at det minnet om et kunstverk i mosaikk. Det er høyst tvilsomt om selv Faraos datter eller Dronningen av Saba hadde en vakrere kongekappe.

Og alt dette vakre hadde Skaperens hånd malt med sin pensel mens Brandros ennå lå i mors liv.

Det er ufattelig hvor mye skjønnhet Skaperen har lagt ned i både naturen og blant dyrene – og hvor få av oss mennesker som har øye for det.

Jeg klappet kua og roste hennes skjønnhet. Jeg sa at hun lett kunne bli opphøyd til *storfyrstinne av Jonsborg*. Kua begynte da å slikke meg.

At jeg skulle finne slik forståelse hos en fremmed ku, mens mennesker – i sin uforstand og misforståelse – altfor ofte har krenket og såret meg på det dypeste, rørte meg så sterkt at jeg fikk tårer i øynene. Kua så på meg med sine store, mørke øyne – og jeg speilte meg i dem.

Jeg kom til å tenke på noen linjer fra Henrik Wergelands vise om Ragne Hallingjente, hvor det blant annet heter:

Hvor vennlige blikk kan «Blomma» sende!
De ser ut som de spør: «Hva feiler det henne?»
Hvor blanke som speil! Hvor store og svarte!
Hvor bunnløs en kjærlighet de åpenbarte!
Der syntes å stå skrevet med glans fra en stjerne:
«Å kunne jeg glede deg – hvor gjerne!»

Dette overbeviste meg om at Solon hadde rett i at en skjønn sjel bor i et skjønt legeme – og at det gjelder dyr like mye som mennesker, noe vismannen glemte å påpeke.

Jeg ble helt betatt av kua, og da hun ble ropt opp, ga jeg meg ikke før jeg hadde fått tilslaget – selv om Brandros ble auksjonens dyreste ku.

Jeg har nå hatt Brandros på Jonsborg i to somre, og jeg er svært fornøyd med henne. Men akk – ingen er feilfri her i verden, heller ikke Brandros. Hun lider nemlig av stormannsgalskap – en egenskap som er vanskelig å oppdage mens dyret står på båsen. Dette gjelder både firbeinte og tobeinte naut!

Hun kunne nemlig ikke ta seg med kalv fra oksene her i Forsetgrenda. Nei, hun måtte ha en 2. premie-okse på 11 år før det lot seg gjøre!

Slik gikk det til:

Jeg har ikke fjøs til vinterbruk på Jonsborg, så kua ble satt bort til fòring. I vinter var hun i Fåberg, men ved nyttår fikk jeg beskjed om at hun fortsatt var jomfruelig. Da reiste jeg direkte til Ole Ouren på Vedum og ba om å få bringe kua mi til hans staselige 2. premie-okse, Jens, når tiden var inne.

– «Det ville være like ærefullt for Brandros,» sa jeg, «som det var for den jødiske jenta som ble dronning i Persia.»

– «Jo da,» svarte hr. Ouren. «Du har jo slitt så mye med oksedriftene at du har ærlig fortjent å få okse til kua di – gratis.»

Den 24. februar var tiden kommet, og Brandros ble ført til Jens. Men dette fyrstelige bryllupet ble holdt uten pomp og prakt – midt i fjøsgården på Vedum. Og det var kanskje like

greit, redaktør! Det har nemlig vist seg at stormannsgalskap, store bryllup og for mange haleheng ikke er noen garanti for lykke – verken for avkommet eller slektens framtid.

Det heter om Napoleons bryllup med Marie Louise at fem dronninger bar slepet på den nye keiserinnens kjole – og året etter ble Napoleon II født og fikk tittelen *konge av Roma*. Men det ble aldri noe kongedømme igjen – bare restene av stormannsgalskapen.

Og det er mange likheter mellom Napoleon og «Jens» Vedum. For det første var også vår kjære Jens konge blant oksedriftene i Vestfjellet – men han led et ynkelig nederlag mot storoksen fra Midtre Olstad, som fikk overtaket på ham inne ved Langråka. Nøyaktig slik Napoleon tapte slaget ved Waterloo.

Hadde bare ikke fienden rukket å innta høydene først – ja, da kunne utfallet blitt et annet. Og slik har også Jens sluttet å respektere både gjerder og grenser – akkurat som Napoleon gjorde med landegrensene i sin tid.

Bøndene har hatt det travelt med å reparere etter Jens – omtrent som Wien-kongressen etter Napoleons felttog.

I sommer var Jens så respektløs overfor gjerder at Ole Ouren måtte ta ham hjem igjen – og gjøre ham harmløs ved å sette ham i fjøset. Der har han stått siden, antakelig med de samme følelsene som Napoleon på St. Helena.

Det er nå slett ikke utenkelig at Brandros venter kalv med en 2. premie-okse**,** men det er ingen grunn for den nye eieren til å kalle oksen i kalvebingen for konge av Vestfjellet med én gang – selv om mange av Jens' sønner har blitt premieokser og har kastet glans over våre oksedrifter.

Brandros er nå solgt og har flyttet til en stor gård i Østre Gausdal. Det var ikke med glede at jeg måtte ta avskjed med denne fjøsets gudinne. Men lykkelige Brandros, som fikk flytte fra dette elendige *bolsjevik-hullet*! Hun har nemlig vært utsatt for samme råskap fra denne pøbelen som jeg.

Det er ikke mer enn siden 10. august i fjor at både Bergine og Brandros ble steinet av de avskyelige barna til Moskva-hedningene – oppe i skogen ved Granlia.

Men nå er min kjære kjæledegge kommet til kristelige, bra folk – og de vil nok behandle henne med den respekt og aktelse som en feilfri, god melkeku med rette kan kreve.

JON PERSEN

(Gudbrandsdølen, 16. september 1925)

En okse skadet i Gausdals oksedrift

Fikk bakbeinet stanget tvert av – måtte slaktes.

Jon Persen ringer oss:
— Nå er Gausdals fetedrift kommet hjem igjen. Det har vært litt utfordringer med oksedriften i år.

Rett før flokken skulle drives ned fra Rævsjøen, ble en tre år gammel okse, som tilhørte Jens Homb i Fåberg, ødelagt av en Ringebu-okse. Sistnevnte er en stor rabulist og slett ikke noen ridderlig skapning – den har for vane å angripe andre okser bakfra. Denne gangen stanget den rett og slett lårbeinet tvert av på Fåberg-oksen.

Folk ble straks sendt oppover fjellet med hest og kjerre. Den skadde oksen ble slaktet på stedet og fraktet hjem.

Blodet fra den drepte oksen rant ned i stien, og da resten av flokken kom dit og kjente lukten av blod, ble flere av oksene urolige og opprørske. Det ble svært krevende å holde kontroll på hele driften. For det er slett ikke enkelt å mestre 145 okser når mange av dem havner i krigshumør.

De fleste oksene er nå trygt hjemme igjen – etter en god sommer i fjellet.

Kvigedriften, som besto av 120 dyr, er også kommet vel hjem. Kvigene har hatt det godt i sommer – de er både fete og vakre. Enkelte hadde vokst over én kvart.

(Gudbrandsdølen, 22. september 1925)

Avlsokser i Gausdalsbygdene

Mange premieokser.

For noen dager siden kom det tre østerdalsokser til Vestre Gausdal. Én toåring er kjøpt inn av Forsetgrenda okseholdsforening, og en annen toåring av Kråbøls okseholdsforening. Samtidig har Einar Kråbøl kjøpt inn en ettåring.

Det er trolig få bygder som har så mange premieokser stasjonert som Gausdalsbygdene.

I Østre Gausdal har Øvrebygdens, Bakliens, Rauliens og Frøise okseholdslag hver sin 3. premieokse

På Leikvam står en 2. premieokse, og også Thorstein Fougner har en premieokse.
Hos Amund Toft, på Steine, hos Kr. Waalen og Amund Thallaug står det 3. premieokser.

I Vestre Gausdal finnes en 2. premieokse hos Olav Olstad, og det er 3. premieokser på Søndre Forset, Nordre Kalstad, Melbø og Sønstegard

Øvre Svatsum okselag har også en 3. premieokse.

Jon Persen påpeker at det er fellesdriftene som gjør det mulig å holde eldre okser. Uten muligheten for å sette oksene inn i slike fellesdrifter, ville det vært vanskelig å ha dem over lengre tid. Nå kan de bli opptil 10 år gamle.

Dette med oksene er, ifølge Persen, en av de største fordelene med fellesdrift.

(*Gudbrandsdølen, 26. januar 1926)*

Eli Bø 102 år gammel

Av Jon Persen

Den 28. forrige måned feiret Eli Bø sin 102-års fødselsdag, og selvfølgelig i forbindelse med festligheten på Vestre Gausdals hyggelige gamlehjem. En hel del folk fra Forsetgrenda, Auggedalen og Bødalen var møtt opp, og de fleste hadde visstnok mat eller forfriskninger med seg.
Presten holdt en vakker tale for fødselsdagsbarnet og oss andre, manende oss til å bestige det berg hvor Kristus stod forklaret sammen med Moses og Elias, og ikke følge djevelen opp på det høye berg, fra hvis topp alle verdens herligheter kan beskues.
Denne tale passet godt i vår materialistiske tid, og særlig for Eli Bø, som er meget religiøst anlagt og aldri har traktet etter mammon.
Dog, denne gang manglet lensmann Gløtvolds mandige tale med brodden mot Elis krenkere i fortiden.

Eli Bø var ikke dårligere nå heller, enn at hun hele kvelden forble sittende i sin lenestol og mottok lykkeønskninger. Hun ser ikke særlig annerledes ut nå, enn da hun var 100 år gammel. Det eneste som er blitt dårligere er synet, men dem hun ikke kunne kjenne igjen med øynene, kjente hun på stemmen, fortalte hun meg.

Eli Bø er visstnok en av de eldste, om ikke den aller eldste innbygger her i landet. Hun er etter min mening den verdifulle antikvitetsgjenstand fra fortiden som vi fortsatt kan tale med. Hun hører til en tid da alle hadde selvstendighetsfølelse, var arbeidsomme og satte sin ære i å forsørge seg selv. Dette har også preget hele hennes lange liv.

For ca. 15 år siden ble hun, tvert imot avtale og på en lumpen måte, brakt opp på gamlehjemmet av en slektning. Fra først av gråt Eli og sørget mye over at hun, som var av så «bra folk», skulle leve på fattigkassen. Men da hennes rike slektning døde, arvet hun 5000 kroner, og siden har det bare vært glede og tilfredshet å finne hos henne, da hun vet at hun ikke lenger lever på andres bekostning.

Om for eksempel den lettsindige nåtid personifiserte seg og trådte frem for Eli Bø, ville hun visstnok komme til å gi den de samme bebreidelsene som gamle mor Åse ga sin vanartede sønn. Og svaret ville formentlig blitt det samme:

«Nei nå skal vi sammen snakke,
dog bare om løst og fast,
og glemme det vrange og skakke
og det som er sårt og hvast.»

Ikke fordi Eli Bø har unngått det vrange og skakke og det som er sårt og hvast.
I hennes yngre dager ble endog hennes barndomshjem likeså grundig utplyndret av en ågerkar som mor Åses av Hegstadgubben. Det levnet henne intet annet enn et par tomme hender å forsøke seg med. Men dette falt henne ikke så vanskelig, idet hun var lærenem, flittig og trofast i alle sine gjøremål. Hun ble derfor meget etterspurt, og kom således til å fungere blant mange av landets beste familier.

Dette satte sitt preg på henne, og hun tilegnet seg en taktfull, fin og dannet opptreden. Ja, hun har endog fungert som kokke hos stortingsmenn og statsråder i den gode gamle tid da våre kjære menn følte ansvar for folk og fedreland og ikke tenkte bare på seg selv og partiet.

Eli Bø rekker ned til vår mest kampfulle fortid med Henrik Wergeland i spissen. Hun er visstnok den eneste gjenlevende som på nært hold har sett mye av vår frihetsbygning oppført fra grunnen av, og som har opplevd å se denne fullt ferdig montert både innad og utad.

Men så er det en mangel ved denne bygningen, som vi ikke er blitt klar over før nå i det siste. Bygningen er nemlig ennå ikke låsferdig. Da Christian Michelsen i 1905 erklærte frihetsverket for fullført, burde han ha ropt som Peer Gynt da han hadde tømret seg hytte i skogen: *«Lås må det være, lås som kan stenge for arge nissebuktanker.»*

Imidlertid kan den slags tanker ikke få innpass hos Eli Bø.
For 2 til 3 år siden fortalte jeg henne om bolsjevismen, dens lærdommer, ånd og vesen. Hun sa da: «Fortell meg ikke noe så stygt. Jeg tåler ikke å høre på slikt, jeg», sa hun.

Hundreårsfestene for Eli Bø er noe av det mest interessante og uforglemmelige jeg har opplevd. Håper å få oppleve 103-årsfesten også. Disse festene gir slik plass for tanken – og for fantasien.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 9. mars 1926)

Fellesdrifter i Fronsbygdene
Et tiltak av Jon Persen

Jon Persen er nettopp kommet tilbake fra en tur i Fronsbygdene, og selvsagt er det driftsplaner han har vært ute og virket for.

– Jeg fikk i fjor i stand den første fellesdrift for Fronsbygdene, forteller han, men dessverre ble ikke tiltaket helt vellykket. Det viste seg nemlig å være uheldig å slippe okser og kviger sammen, og i år har vi derfor tenkt å oppgi dette forsøk på «enhetsskole».

Vi skal altså slippe de ca. 150 oksene og 160 kvigene og halvårsoksene hver for seg, den ene flokken nord for og den andre sør for Vinstra. Jeg tror saken dermed er grepet an på riktig måte, og at resultatet vil bli så godt at ordningen kan bli varig.

(Laagen, 7. mai 1926)

Det norske Storting og mine oksedrifter.
De dårlige og de kloke jomfruer.

Av Jon Persen

Det berettes i Bibelen om fem kloke og fem dårlige jomfruer, og at de kloke hadde olje på lampene, men de dårlige ikke, da de plutselig måtte gå en stor begivenhet i møte. Etter dette å dømme var det dengang like mange kloke og dårlige jomfruer, mens nå forholdet har forandret seg dithen, at de kloke er kommet i en forsvinnende minoritet – særlig her i landet.

Omkring 1914 proklamerte de dårlige jomfruers store overjomfru at himmelen var skyfri! Men plutselig hørtes ropet: Krigen kommer, verdenskrigen.

Fra først av oppførte vi oss som kloke jomfruer og nøydes med den olje vi hadde på lampene. Men etter hvert skyllet en pengebølge innover landet som aldri før, og frembrakte en stormannsgalskap og en nytelsessyke som har vært ukjent her i landet. Pengene østes ut igjen så fort de strømmet inn. Gunnar Knudsens lettsindighet hadde ynglet i en forferdelig grad, så galskapene ble tallrike som himmelens stjerner og som sanden ved havets bred. For øvrig har Dovregubben rett når han sier til Peer Gynt at «slikt blandingskræ vokser forbannet fort».

Og følgen er at stillingen i dag er dårligere enn den har vært på 100 år her i landet.

Man har lagt en del av skylden herfor over på gullkalvens overfjøsmester Rygg, men jeg er overbevist om at hovedårsaken ligger i at det ikke fantes noen eks-gjetergutt her i landet, som med lovens tavler kunne ha steget ned av berget og stoppet dansen om gullkalven i tide.

Det har vært sagt at Gunnar Knudsen burde ha gjort dette, men dertil var han aldeles uskikket. Vårherre hadde heller ikke funnet det umaken verd å kalle herr Gunnar Knudsen opp i høyden. Han har nemlig aldri vært gjetergutt, og var således absolutt blottet for hyrdeånd. Vi så det da bukkeølet, som han hadde gjætet bort, kom tilbake. Det var bare

halvflasker. Og alt som har ligget under denne dårlige hyrdes bevoktning, viser seg ved gjenfinnelsen å være blitt så forferdelig tynt og magert – skinnmagre dyr.

Men intet minket slik som vår valuta. Og nå, da kronen har begynt å stige, og holder ved hermed – så den snart vil nærme seg pari – vekker det hyl og skrik hos de dårlige jomfruene som har satt over styr sine midler. Disse roper på at kronen må stabiliseres nedover. Dette er nøyaktig det samme som å ta av de klokes og forsiktiges sparepenger og gi til de dårlige og lettsindige jomfruene.

Om for eksempel kronen ble stabilisert med i 75 øre i stedet for å gå opp i pari, ville det koste oss på Jonsborg ca. 1000 kroner. Det hele er for øvrig et så fint og godt utspekulert tyveri, at selveste djevelen kunne ha grunn til å blekne av misunnelse. Og så sårt som jeg og Bergine selv trenger våre penger i alderdommen! En slik skjendighet kan endog den såkalte hederlige norske bonde nedverdige seg til å ville være med på.

En slik eventualitet er det dog utelukket vil inntreffe. Vår lettsindige «Nora» skylder nemlig så altfor mange penger til de kloke jomfruer på hin side kanalen og Atlanteren, og disse kreditorer vil nok ikke nøye seg med falske penger.

En handlemåte som denne skulle være det norske folk uverdig, og er ikke nødvendig heller, da det er andre veier å gå, som er så hederlige at vi unngår både tyveri og falskmyntneri.

Hadde bare jeg vært på Stortinget, skulle jeg nok anvist veien. Som Vestfjeldets gamle løve ville jeg selvfølgelig ha pliktet å reise meg i forsamlingen, ryste min løvemanke og erklære at det nå måtte være slutt med alt tullsnakk om sparing som det ikke mentes noe med, og at det ikke var for tidlig om all humbug og alt hykleri ble fjernet fra salen. Og så ville jeg foreslått at vi stortingsmenn og statsråder selv først og fremst burde sette ned sine egne lønninger med minst 25 prosent, og deretter kunne vi da med god samvittighet gå hen over hele statens nautefjøs med et lignende nedslag. Kronen ville snart nå opp i pari, prisene på livsfornødenheter ville synke i tilsvarende grad, og levestandarden ville bli noenlunde som før krigen.

Det ville atter komme til å hete om gubben fra Gudbrandsdalen: «Når han reiser seg i salen, hører alle fylker på.»

Det er vel så, at disse manende lurtoner fra fjellet ville ha skurret i de egoistiske stortingsmenns ører, men ekkoet herav ville dog ha gått fra landsende til annen, så alle fylker var kommet til å høre på allikevel.

Men akk, dessverre, hr. redaktør! Jeg er stygt redd for at det ikke finnes en eneste representant innen nasjonalforsamlingen som har mot, mandighet og samvittighetsfullhet til å fremsette et så uegennyttig og rettferdig forslag. Våre kjære menn betrakter gjensynlig Stortinget som en havnegang, hvor det bare gjelder om å bli så tykk og brei som mulig – forsåvidt som på felegerene.

Det er for øvrig mange likhetspunkter mellom en oksedrift og Stortinget. Det hender nemlig aldri at hele driften er til stede på plassen samtidig. En hel del er borte i de grønne fjellsider,

eller så står de ved sine vannkilder og drikker, mens de som er til stede på plassen enten stanger for moro skyld, eller så står de og rauter, og noen står og slikker hverandre.

Nøyaktig slik foregår det på Stortinget også. De representanter som er til stede på plassene sine og ikke på hoteller og restauranter, strides og nappes om alt og ingenting for et syns skyld, mens andre tygger og tygger igjen og igjen det samme, så en nesten kunne tro at det var et naut som sto og yrter. Og så slikker man hverandre på Stortinget også, særlig i korridorene. Dette skjer ikke bare av vennskap, men for å oppnå noe av særinteresser for seg selv, partiet eller distriktet.

Men så er det imidlertid en vesensforskjell til stede her. Det har ennå ikke inntruffet at våre oksedrifter ikke har oppfylt sin bestemmelse på plassene sine – noe Stortingene våre ikke har gjort, om det noensinne har hendt siden 1905. Tanken herpå gjorde meg så harm, da jeg forleden dannet fellesdrifter på Fron, at jeg gikk stortingsmannens gård forbi.

Og skulle nå Stortinget gå hen og stabilisere kronen nedover, så ville da vel en gang lavhetens rekord være slått. Det ville være det samme som å fastslå at Norge er det eneste nøytrale land som erklærer seg fallitt, og det til tross for milliardene som strømmet inn over landet under krigen.

Det ville bekrefte sannheten i Ibsens ord om oss i *Brand*:

Han er en brøk i stort og smått,
en brøk i ondt, en brøk i godt;
men verst det er, – hver brøkens del
slår brøkens hele rest ihjel.

Den lille rest av nasjonal æresfølelse som ennå finnes i det norske folk, ville hermed blitt slått kvekt ihjel, og den lille rest av sparesans som ennå finnes blant oss, ville gå samme vei – for det er jo ærlighet, hederlighet og andre gode egenskaper for øvrig som er grunnvalutaen i folk. Synker disse verdier, trekker det også andre verdier med seg nedover – noe de dårlige jomfruene her i landet også burde betenke.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 16. juni 1926)

(Denne artikkelen ble gjentatt i Eidsiva, 25. juni 1926).

Jon Persen og fedriftene

Det er nå over 20 år siden Jon Persen begynte å virke for å få okser og kviger fra Gausdalsbygdene og Fåberg henlagt til feplassene i Vestfjellet. Dette hans arbeid har ført til at ordningen er blitt en sikker institusjon i de nevnte bygdene.

– I vår har jeg ikke behøvd å gå omkring og tegne dyr til driften, uttalte Jon Persen sist vi talte med ham. Nå ser det ut til å gå av seg selv, mente han. Men da jeg ikke hadde mer å utrette på dette området i Gausdal, drog jeg til Fron.

I vår var Jon Persen i Fronsbygdene og tegnet inn fe både til en oksedrift og en drift bestående av kviger; og i de siste dagene har han vært der oppe for å få de to driftene av sted til fjellet. Oksedriften, 132 i tallet, skal ha sitt sommerbeite ved plassene ved Svartdølsholet, Skriurusten og Rugsjøplassen. Kvigene, også 132 stk., er ført opp til Vinstravannene eller deromkring.

Jon Persen uttalte at han, takket være Ivar Teige, som har ofret mye for å få disse drifter i stand, kunne kjøre i kjerre foran driften og lokke.

– Nest etter min bryllupsreise, da jeg og Bergine ble hyllet av Gudbrandsdalens bataljon, var denne min ferd innover Fronsfjellene til Veslesæter en av mine stolteste opplevelser. Jeg drog foran driften hele tiden og lokket, mens driftens menige svarte.

I Gausdal ble oksedriften i år 165 og kvigedriften på 106. Jon Persen fulgte ikke denne driften til fjells i år, men stod likevel nattevakt i oksedriften mens den hadde natterast på Brumoen.

(Gudbrandsdølen, 29. juni 1926)

Et tilbakeblikk på mitt gjeterliv og på mine fellesdrifter. (Del 1)

Av Jon Persen

1.

Det er nå første år på lang tid at jeg ikke har behøvd å fare over Gausdal og tegne opp fellesdrifter. – Og allikevel ble driftene store nok: ja, oksedriften endog større enn vanlig. – Dette beviser at spørsmålet nå må være så godt innarbeidet at det heretter går av seg selv.

Og det er nå underlig for meg, hr. redaktør, til slutt å få stå som seierherre med fellesdriftens stolte fane i hånden og se tilbake på alle de kamper, lidelser, ubehageligheter, ja endog fornærmelser, jeg har måttet tåle før seieren var vunnet. Men:
Hvem teller vel de tapte slag, på seirens dag.

At jeg kom til å kaste meg inn i kampen for opprettelse av fellesdrifter gikk således for seg: Ved Ottabanens åpning skjedde en forandring med kveghandelen her i Gudbrandsdalen, og mitt gjeterliv måtte opphøre. Og slik opphøyet lykke og glede som jeg hadde følt i dette Gausdals Olympen, Vestfjellet, blant dyrene! Det kunne sies om meg som om Galnymedes:
«For hvem Olympens haller låtes opp,
og fritt i guders krets han turde trede.»

Her i disse gudeslott kunne intet urent finnes. Her var den skjønneste og mest fullkomne frihet, hvor en ikke risikerte å få foten viklet inn i lovparagrafer ved hvert skritt. Og der inne fantes ikke samfunnets avskyeligste fremtoninger – folkevonde politimestre til å overfalle og

utplyndre en ved enhver anledning, selv av uskyldigste art. Sprade eller uniformerte funksjonærer var det ingen bruk for. Alle funksjoner og ekspedisjoner utførtes av Vårherre selv.

Og så storartet som det var i tordenvær, når de himmelske batterier salutterte! Sauedriften marsjerte inn i sluttet bataljon frem og tilbake og gjorde helt om marsj, ettersom tordenskrallene lød foran eller bak dem. Det var storartet da under slike mønstringer, når majesteten selv kommanderte sine tropper. Etterpå kom det gjerne en regnskur, og ofte blinket dråpene i solen. Det var da like mot at hyrdenes gud smilte til meg med tårer i øynene.

Hele mitt gjeterliv i Vestfjellet var fullt av romantikk og hadde liksom en himmelsk høyhet over seg. Ja, endog bjørnens angrep i nattens mørke var ikke blottet for storartethet, og det minnet meg om selvprøvelse og ettertanke.

Mangen natt lå jeg ute på bakken med luren på den ene og øksa på den andre siden, ferdig til utrykning. Når bjørnen kom, blåste han i nesen så det hvinte som i en patron. Det gjaldt da å våkne opp:
«Ei til vin eller til vivs tale, men heller til Hilds harde lek.»

Imidlertid tok bestandig fienden flukten når jeg blåste alarm i luren. Etterpå følte jeg meg så glad og lykkelig over at jeg, tross alt, dog ikke var vanslektet fra de gjeve fedrene våre.

Men ak – hvor lenge var Adam i Paradis? Mitt uforglemmelige gjeterliv måtte som sagt opphøre. Men min kjærlighet til fjellet og dyrene var dog så sterk at jeg droges dit igjen med magnetisk kraft. Derfor for jeg et par somre som øykje-leiter i Vestfjellet, og da la jeg merke til hvilket misforhold det var med havna på de snaugnagde setrene og felegrene, hvor havna sto urørt. Da var det at jeg fattet den store beslutning som nå er gjennomført – den nemlig å få oppdretterne til å legge ungfeet sitt og sauen inn på fehavnene.

I 1904 var første fellesdrift dannet og lagt fra først av på Leppeplassen. Driften besto av ca. 100 okser. Men nå fikk ikke jeg rå over det viktigste spørsmålet – valget av gjeter. Det ble leid en tæringssyk gutt, tvert imot min protest. Jeg gikk med bange anelser og måtte innover til felegrene. Men dengang var jeg så fattig at jeg ikke eide en øre. Det ble ikke annen råd enn å selge luren min til Harald Foss, og så la jeg til fjells.

Men på Leppeplassen så det alt annet enn lyst ut. Den sykelige gjetergutten var helt mismodig og ba meg om å gi meg til og lære ham å gjete. Men nå hadde ikke jeg noen lyst på den sykes mat og måtte derfor ned i bygda igjen og proviantere. Jeg lånte meg en skreppe, og så gikk jeg mellom okseeiere og fikk litt her og litt der, og skreppa ble snart i tyngste laget. Og så bar det tilbake til felegrenda.

Men nå hadde gjeteren gitt seg helt over.
«Hvor er oksedriften?» spurte jeg.
«Den går i Lepphullet og bort med Ångsjøfjellet,» svarte han.

Det gjaldt da for alt i verden å få samlet inn oksene igjen før de kom ned i Espedalen eller fikk spredd seg på setrene.

Klokken fem om morgenen var hele driften samlet på Lepplassen. Men nå tøt også blodig skum gjennom snørehullene i mine sko. Overanstrengt la jeg hodet på en tue mellom to okser og falt i søvn. Da jeg våknet, fantes ikke en eneste okse på plassen. Disse var dratt nordover mot Nordbua – det heldigste under disse omstendigheter.

Imidlertid kom driftens redder. Det var Olaus Klaapbakken, som skulle til Nordbua med noen hester. Jeg fikk ham overtalt til å overta fe-gjetingen noen dager til ny gjeter kunne skaffes. Og så tok jeg kursen hjemover.

Mine såre ben smertet verre og verre. Ovenfor Sønstegardsseteren satte jeg meg på en stein og så utover dalen, og nå grepes jeg av det mørkeste mismot. Luren min hadde jeg ofret – det eneste jeg eide – og vært på betlerstien for oksedriftens skyld attpå. Mine ben brant som av ild, og det var tvilsomt om jeg greide å komme ned i bygda, så oksedriften kunne bli reddet allikevel. Tanken på den forferdelige kamp mellom mine to ender når jeg skulle utrette noe, gjorde at jeg falt i gråt.

Men sorg og tårer varte ikke lenge hos fjellets sønn og naturbarn. Snart gjennomstrømmedes jeg av en heftig glede, idet det gikk opp for meg at det er de veier som er opptrådt under oppofrelser, lidelser og smerter – nettopp de veier som menneskeheten så trygt har kunnet vandre etter. Jeg la meg på marken og falt i søvn. Det forekom meg at jeg sto på en stor høyde hvorfra hele Gudbrandsdalen kunne overskues.

Det forekom meg at det var dannet fellesdrifter i alle bygder med felegre, og at disse drifter defilerte forbi meg – både kvigedrifter og oksedrifter – og det under brøl og raut. Og disse drifter representerte en lang årrekke fremover. For hver årsklasse som kom, ble dyrene større og større og vakrere og vakrere. En røst fra himmelen tilropte meg at det nettopp var jeg som hadde til oppgave å fremmane disse drifter, som til slutt ville gjøre Gudbrandsdalen til et sentrum for den mest fremragende og best utviklede kvegbestand i hele landet.

Nå er det vel så, at de aller fleste ikke tror på syner, åpenbaringer eller himmelske røster – verken i søvn eller i våken tilstand. Og det er visst nok få også som har den ære å motta noe så underbart stort og vakkert. Derfor uttaler jo Welhaven i slutten av sitt vakre dikt om Galnymedes:

«Salig den isse som begeistrings ørn
har suset over med de brede vinger.
Salig av den strid å være gjennombevet
av sterkest higen under avmakts kval,
og dog til sist å vorde mektig hevet
til store syner over jordens dal.»

(Gudbrandsdølen, 30. juli 1926)

Et tilbakeblikk på mitt gjeterliv og på mine fellesdrifter (Del 2)
Av Jon Persen

II.

Da jeg hadde sovet og drømt fra meg, var jeg trøstet og ruslet ned på Sønstegardssetra og kom da inn i en vinterstue, fikk vasket og stelt med mine hudløse ben, og om morgenen var det ikke dårligere fatt enn at jeg kunne fortsette ned til bygda. Per telefon ble nå driftstyrets formann varslet om situasjonen på feplassen. Hans Halvorsen ble leid til fegjeter – den flinkeste gjeter vi har hatt – og oksedriften ble hindret fra å spre seg på setrene. Glad var jeg.

Og hva Gausdalsfjellet angår, så viser det seg at mitt drømmesyn fra fjellet har gått bokstavelig i oppfyllelse – særlig angående kvegutviklingen.

For over 20 år siden besto oksedriften hovedsakelig av åringer, en del toåringer, og få okser over tre år – akkurat som nå på Fron. Men nå vrimler det av kjempeokser på fra 12 til 13 kvart, og både ett- og toåringer har tiltatt betraktelig i størrelse siden fellesdriftene begynte. Det samme kan sies om kvigene.

Dette beviser mer enn noe annet at intet setter så store og varige merker etter seg som Apis-dyrkelsen.

Det er Jon Persen som har fått i stand fellesdriftene, og når dere gausdøler er stolte av deres kjempeokser, men samtidig hater meg – bare fordi jeg har gått til Fron for å tildele også disse bygder det samme gode som dere har nådd – da minner det så om kong Apis i *Peer Gynt*, han som gikk omkring med en mumie på ryggen. «Jo – dess før dere gausdøler fjerner denne avskyelige tingesten fra eders rygg, dess bedre» – denne som bare er det gammeldagse bondesnobberiet og resten av standsforskjellen, som passer like dårlig i nåtiden som et bilde av guden Tor ville passe i Gausdalskirkene.

Og så usmakelig som det er, når denne fortørkede mumien blir servert meg på en slik måte som Gausdals driftsstyre gjorde nå på siste forsamlinger. Jeg møtte opp som sedvanlig uten å vite at jeg hadde forbrutt meg mot noen, men ble på det skarpeste klandret for at jeg hadde fått i stand driften på Fron. Ja, de sa meg rett i øynene at jeg la an på å ødelegge Gausdalsdriftene.

«Å din fanden reglesmed! Å kors, å kors hvor du kan lyve», sa mor Åse til sin skrønemaker av en sønn.

Det er jeg som er fellesdriftenes far, og når dere sier slikt, er det det samme som å beskylde meg for barnemord. Jeg har ingen andre barn i denne verden enn fellesdriftene.

Oksedriftene er de gærne gutteflokkene mine, som bestandig slåss eller leker og holder et forferdelig styr og leven. Men disse sterke guttene sitter dog inne med så mye mot, mandighet og andre gammelnorske egenskaper, at det godt kunne bli en Tordenskjold av hver og én av dem. Og kvigedriften består av de stille og fredelige småjentene mine.

Disse mine barn har dog vært min stolthet og glede. Som regel har jeg vært nattevakt over oksedriftene, som har reist først av sted om morgenen. Senere har jeg da gått bort i kveen til kvigene. Det har da vært akkurat som å komme fra en flokk slåsskjemper og inn til jenteflokken på en husmorskole. Alt har her vært så stille og fredelig. Mange av kvigene har

kniphorn og små muler. Disse har minnet så om snurpete og pertentlige byfrøkener. Jeg har da gått bort til disse, klappet dem, jaget fluene av dem og rost dem for deres fagerhet. Til takk har de slikket meg – pertentlige og snerpete har de ikke vært. Men så er de ikke blitt utskjemt ved oppdragelse og dannelse heller.

Nei, av dyrene har jeg hatt bare hygge og glede, mens jeg har mottatt noe av hvert fra menneskenes side. Det beviste seg med all ønskelig tydelighet ved siste forsamlinger i Gausdal også.

Er det noen i verden som kan betegnes som kong «Apis», så er det vel Gausdals driftsstyre, som er øverste myndighet både over kvigedriften – og over våre «hellige» okser – «Apisene».

Kong Apis var seg selv aldeles forbannet – seg selv, og ikke det ringeste annet; – han gikk som seg selv for fulle seil, osv.

Det som imidlertid mest har karakterisert den selvgode og egoistiske kong «Apis» av Gausdal, er visstnok at jeg ved mine fellesdrifter på Fron har frembrakt konkurranse i oksehavn, så prisen på havn til Fåberg-oksene måtte senkes betraktelig. Dette var imidlertid bare en rettferdighetshandling.

Fåberg har nemlig den mest fremragende og best utviklede kvegbestand i hele fylket, og de aller fleste fremragende okser her i Gausdal er enten kommet fra denne bygda eller så stammer de derfra. Jeg har derfor ment at gausdølene gjerne kunne være takknemlige mot Fåberg og rimelige på havn for deres okser. Det kan godt hende at jeg er alene i Gausdal med denne min mening, men da får jeg trøste meg med at Ibsen har rett i at *den mann er sterkest som står alene.*

Hva hans majestet «Apis» angår, så er det dumt å være unådig stemt mot meg bare fordi jeg har ideer og fremtidsplaner som rekker utenfor Gausdals grenser – og fordi jeg ikke er av de naut som går med knip-horn, er trangsynt.

Og dobbelt dumt er det også å vise seg fortørnet over at Fron benytter sine feplasser, som vi benytter våre. I århundrer – kanskje i årtusener – har både gausdøler og frøninger ligget med fe på sine egne feplasser sør for Vinstra, uten at dette har sjenert noen av partene. Det ville være for galt også om mitt uegennyttige og ideelle strev for fellesdrifter skulle yppe strid og bitterhet mellom Fron og Gausdal. Og jeg som aldri har ment å ha «det kløvende sterke ord i mitt våpenmerke»!

Men hvor er ikke verden bakvendt og meningsløs! Når en høyt lønnet funksjonær, som ofte ikke har satt andre merker etter seg enn på folks skattesedler, trer av, så er det skikk og bruk – særlig på landsbygda – at det foretas en pengeinnsamling til en hedersgave til ham. Men nå har jeg i over 20 år, som ulønnet funksjonær – når en påskjønnelse fra enkelte gausdøler fraregnes – fungert for fellesdriftene, og formentlig satt et varig merke etter meg. Men da endelig den store dagen kom at jeg med stolthet kunne erklære storverket for fullført, da blir jeg bare møtt med ærekrenkende beskyldninger og fornærmelser av Gausdals driftsstyre – akkurat som om jeg ikke skulle ha æresfølelse. En slik utakknemlig påkjenning kunne nok ta pusten fra noen hver. Men jeg anskuer saken fra den andre siden – at dette var den største

æresbevisning og den beste attest som kunne overrekkes meg. I hele verdenshistorien – og i alle tidsrom – viser det seg at når en idealist eller reformator har utført noe til virkelig og varig lykke for folk, fedreland eller menneskeheten, så er han bestandig blitt møtt med miskjennelse, forakt og vantakk av samtiden, mens ettertiden har gitt ham anerkjennelse og full oppreisning. For det er nok ikke bare jødene som har slått sine profeter i hjel og kalket deres graver.

Også jeg tør håpe på anerkjennelse – om ikke før, så etter døden.

Men tror Gausdals driftsstyre at jeg ved deres handlemåte mot meg lar meg avskrekke fra å virke for fellesdrifter i andre bygder, så tar de feil.

Min merkestang er vel satt så fast i Gausdals jordbund at den blir stående om jeg faller fra:

«Og det er det store,
og det er det glupe,
at merket det stend,
um mannen må stupe.»

Men et annet spørsmål er det, om min merkestang er festet godt nok på Fron ennå. Det kan lett hende at jeg kommer til å ta disse to bygder en eller to omganger til, for å være sikker. Og så skulle det vel også være et forsøk verd om det til neste vinter ikke kunne gå an å fremmane fellesdrifter i Øyer og Ringebu også. Kunne bare dette gjennomføres, så var hele søndre Gudbrandsdalen erobret for fellesdriftene. Og norddalen ville etter hvert bli trukket etter ved eksemplets makt.

Kunne bare dette skje, så ville mitt drømmesyn fra Vestfjellet gå i oppfyllelse, og jeg kunne da en vakker dag forlate verden med den stolte bevissthet at jeg dog ikke hadde levd forgjeves.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 31. juli 1926)

Bilder fra livet blant dyrene i Vestfjellet

Dobbeltmordet og jødinnen i "Bjøndølen"s hoppefølge

Av Jon Persen

Det har kanskje av og til vakt forargelse når jeg har påvist likhetspunktene mellom mennesker og dyr og påstått at det endog finnes dyr som er langt edlere og bedre enn menneskene. Imidlertid varierer dyder og laster blant dyrene også, like fra de skjønneste og mest opphøyde handlinger til de avskyeligste misgjerninger – og ennå menes her bare våre husdyr. At så er tilfelle, vil enhver som leser denne sannferdige historien kunne overbevise seg om.

På Rævsjøen ligger en oksedrift på 163 stykker og består av alle årsklasser, fra 1 og opp til 12 år. Og denne veldige stuteflokken representerer alle menneskelige egenskaper – like fra den mest heroiske og ridderlige mandighet til den mest nedrige lumpenhet.

Det mangler ikke på kjempeokser som tar vergeløse åringer under sin beskyttelse. Og så er det en alminnelig regel at de eldste og klokeste tar seg av ungdommens oppdragelse. Disse stanges da med små åringer og lar seg skyve bakover, skjønt det ser ut til at stutefar spenner i alt han orker – og selvfølgelig taper storoksen.

Disse dyrene er så kloke at de forstår nødvendigheten av ikke å berøve ungdommen motet og troen på seg selv og på egne krefter til å møte fremtidens kamper.

Å, om våre tobente ungnaut hadde slike læremestre og oppdragere da også! Det kunne trenges i en tid da det ser ut til at bløtaktigheten har grepet om seg i den grad at det er blitt nokså vanlig å unndra seg de tunge tak.

Men dessverre – ingen er feilfri i denne verden, heller ikke oksedriften. Dyrene ligger i en stadig innbyrdes krig, og så lar oksene sine lidenskaper gå ut over hverandre på en måte som ikke kan beskrives i en avis. Alt dette skjer rimeligvis for å unngå forsumpelse. Holger Drachmann uttaler jo i et dikt blant annet:

«Nei, uten rus og krig, og krig og rus,
og de ville lidenskapers rasen
ville alt forsumpes her på kloden.»

Visstnok har det vært nok av «krig» og de ville lidenskapers rasen i oksedriftene, men denne gangen kunne likevel ikke forsumpelsen holdes borte. Ja, det gikk endog så langt at to hopper ble stanget i hjel. Det har visstnok gått slik for seg:

I Nordbua og Leppehavna ligger «Bjøndølen» med hopper, og en kvigedrift på noe over 500 dyr. Nå er det meget vanskelig å hindre at enkelte okser kommer bort i kvigedriften av og til. Særlig har den åtte år gamle 2. premie-oksen «Prins» fra Øverbygdenes okselag, Østre Gausdal, i årevis vært kvigedriftens store beskytter.

Så var det en dag omkring midten av juli. Hingsten med følge gikk på Leppe, en times vei sør for Nordbu, og kvigedriften gis spredt utover flya mellom disse plassene. Storoksen «Prins» tok seg like så stor og majestetisk ut blant kvigene som Ludvig den 14. blant sine hoffdamer. Været var vakkert, og det lå liksom en slik ro og trygghet over det hele. Det var liksom at Vårherre hadde sendt en ekstra fredens ånd over fjellvidden blant dyrene sine.

Da hørtes med ett de frykteligste oksebrøl vestfra – fra Rævsjøkanten. Det var fireårsoksen «Fram» fra Rauliens okselag, Østre Gausdal, som hadde tenkt seg å jule opp storoksen «Prins» og ta fra ham kvigene.

Slikt kunne selvfølgelig en mandig og ærgjerrig okse ikke finne seg i. Men han mottok øyeblikkelig utfordringen og la bortover. Begge oksene morsket seg nå fryktelig, idet de skrek seg hese og rev opp torv og einer med hornene. Makkabæus' røst lød ikke høyere på kampens dag.

Endelig støtte kjempene sammen. Fra først av bølget kampen frem og tilbake, som det het om vestfronten. Men så samlet «Prins» hele sin veldige kjempekraft og ga motstanderen et kraftig støt, så han falt på bakenden, og etter at seierherren hadde gitt den tapende et risp i siden med det ene hornet, gikk han småbrølende tilbake til kvigene sine.

Det er alminnelig at den seirende oksen gir den falne motstander et risp i siden før valplassen forlates. Det er da også meget vanlig hos menneskene. Tyskland fikk rispet etter kamputfallet, og Olav den hellige ga da også sin kampudyktige motstander et risp i kinnet, idet han bemerket: *Merke skal man drottensvikeren*.

«Fram» reiste seg opp igjen og var aldeles rasende, og skrek seg hest, mens han blåste i nesen, så slevet fór bort gjennom luften som spindelvev. Og så la han bortover mot Leppe. De første hopper som befant seg i hans vei var «Sara» og «Lydia» – mor og datter – fra John Holen i Østre Gausdal. Moren var 16 og datteren 8 år gammel, begge med føll ved foten.

Gamle «Sara» ante ingen fare og stod og lot føllet patte. Den rasende oksen løp da rett på henne og kjørte med voldsom kraft det ene hornet inn i brystet hennes. Hun falt over ende og reiste seg opp igjen, mens en blodstrøm fosset ut av brystet hennes, vaklet noen skritt, falt atter, men reiste seg igjen og gikk enda et stykke, falt atter – ble liggende – og var snart død.

Alle hoppene samlet seg om den døde og snuste på henne, og hele hoppefølget ble stående en stund rundt den døde, med bøyd hode og hengende ører. Alle var dypt grepet av dødens alvor. Det er underlig med dyrene – de foretar likskue, og ved fødsler forekommer det samme, og hingstene tillater dette uten å blande seg inn.

Da likskuet og dødsandakten hadde vart lenge nok, spredtes følget etter hvert bort fra den døde. Bare «Lydia» og de to føll ble stående igjen. Men det varte ikke lenge før «Saras» føll begynte å gå rundt sin døde mor og vrinske og sparke på henne med ene framfoten for å få henne opp igjen. «Lydia» fant nå ut at det ikke var noen nærmere til å ta seg av det morløse barnet enn hun – som var fra Holen, og ovenikjøpet føllets søster.

Hun humret til føllet og fikk det bort til seg, og så stilte hun seg til og lot føllet patte.

«Lydia» har nå to føll – både sitt eget og det morløse hun har antatt seg og vil amme opp. Dette minner så om *Jødinnen* av Henrik Wergeland, hvor det blant annet heter:

«Og dessuten
har den gode skaper jo
i de tvende bryster buden
plass i nødshall her for to.»

Dette er vel bare et fagert dikt om en rørende begivenhet som kanskje aldri har funnet sted blant menneskene. Men nå har da engang denne – den skjønneste og mest opphøyde barmhjertighet – som man skulle tro bare kunne forekomme hos mennesker med sitt gudsbilde i behold, forekommet – men selvfølgelig bare blant dyrene i Vestfjellet.

Hadde bare vi mennesker vært så edle og høyhjertede som «Lydia» Holen, så ville både barnehjem og Castbergs barnelover vært helt overflødige.

Men så er vel avlshopper av Vårherres edleste skapninger også.

For øvrig har våre avlshopper og kvinnen mange gode egenskaper til felles. For det første er begge slags fruer mødre til fedrelandsforsvarere, begge har de to bryster, og ikke å forglemme – begge blir grepet av sterk nysgjerrighet ved familiebegivenheter. Er det noen forskjell, så er det vel at hoppene er fri for kvinnens forfengelighet og dårskaper. De pudrer seg ikke, og de går ikke med shingel heller. Og om man forsøker å avkorte halen deres, er de ferdige til å slå bakut. De firbente fruer med den flagrende manken finner visst de korte skjørtene å være en vederstyggelighet.

Hopper med lang, tykk man og jenter med langt, rikt hår er noe av det vakreste man kan se. Den sommeren jeg gjette hingsten «Kolbein» med følge, var de hopper med lang, svær hengemanke liksom kjærestene mine. Jeg tok meg rideturer på deres sterke rygger, og jeg var ikke lett å kaste av når jeg fikk godt tak i den lange manen.

Men nå – da kvinnens lettsindighet og forfengelighet går så langt at de endog berøver seg selv den poesi og skjønnhet som ligger i håret – har mennene tapt et av sine beste holdepunkter. Det er derfor intet under at det blir skilsmisser, og at så mange menn fort vekk kastes ut av ekteskapets sal – som skulle være så lun og trygg.

Så er det Gunder Skaalengets hoppe som ble stanget i hjel på Nordbuplassen en åtte dagers tid etter «Lydias» død. Men hvem som her er gjerningsmannen, er ikke godt å si. Det befant seg nemlig flere store okser på Nordbua da tragedien foregikk. Men det forholder seg vel med dette som med Ørje- og Rødenes-mordene – at det er den samme som har begge på samvittigheten. At hoppemordene opphørte etter at «Fram» ble tatt hjem, peker også i den retning.

Men det er nå likevel de spisse oksehornene som har hovedskylden. Okser med avkuttede horn, eller med knapper på, kunne vel ha skadet en hoppe livsfarlig – men ikke drept henne på stedet.

Nå har det da vel hendt ulykker nok på grunn av lettsindighet og likegyldighet med oksehornene. Det er vel en hel del okseeiere som nå har begynt å gjøre sine oksehorn ufarlige. Men foreningsoksene møter fremdeles opp med spisse horn, og disse oksene er nå de eldste og største i driftene.

Det ser virkelig ut til at foreningsvertene ikke vil ha det bryderiet å sage av hornspissene eller sette på knapper før de leverer oksene inn i driften. Men så får disse ta ansvaret for den skaden deres okser tilføyer andre dyr. Det tør bli spørsmål om det nå.

Det har vært skrevet nok i bladene om spørsmålet – likeså ble det i fjor annonsert at hornspissene måtte tas av, eller knapper settes på, før oksene ble levert inn i driften.

Det er for øvrig for å glemme meg selv og min egen tilværelse at jeg har kastet meg inn i kampen for disse fellesdrifter, som har vært min stolthet og glede. Men når det kommer dit

hen at oksene stanger i hjel avlshopper og blir til ulykke og skade for dem jeg har tenkt å gagne, da vil min begeistring bli betydelig avkjølt. Imidlertid er disse hoppemord så enestående at vi får håpe på at noe slikt ikke mer vil inntreffe.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 30. august 1926)
(Gjengitt samme dag i Lillehammer Tilskuer).

Mor og begge barn

Jon Persen meddeler oss at hoppen «Lydia» er kommet hjem fra fjellet med sine to barn – sitt eget og pleiebarnet. Som det vil huskes, tok «Lydia» til seg «Saras» føll da dets mor ble drept av en farlig okse. Begge føll befinner seg utmerket, og «Lydia» er like glad og omsorgsfull for pleiebarnet som for sitt eget.

(Gudbrandsdølen, 11. september 1926)

En birkebeiners betraktninger over forbud og tvang

Av Jon Persen

Nå får vi erindre at fordum ble alle som overfalt kvinner og vergeløse erklært for niddinger. Og det er forferdelig så mange niddinger som forbudet og andre tvangslovverk har frembrakt her i landet. Det ble vi var i vinter, her i Vestre Gausdal også. Statspolitibetjenten for bygda lette etter brennevinsapparater. På Martinbakken lå Ida Solberg meget syk, uten at han tok det minste hensyn til det. Hun ble mye dårligere etterpå.

Og på Evenvoldrønningen var det enda verre. Karen Rønningen lå nesten dødssyk. Da kom statspolitibetjenten som et uvær og romsterte i alle rom – både høyt og lavt – og var meget gretten fordi han ikke fant noe apparat. Det ble ikke tatt noe hensyn til den syke, og hun ble enda sykere etterpå. Hun døde for øvrig for en tid siden.

Det viser seg at denne mannen har liten respekt for sykesengen eller for helligdager – og slikt tyranni skal vi døler finne oss i? Og vi, som jo også tilhører det *«klippefaste klippefolk, som aldri tok mot stryk og svolk».*

Og så får vi ikke glemme at det ikke bare er det geografiske og topografiske Norge som er fedrelandet – men også vår historie og våre gode egenskaper. Og vi må heller ikke glemme at det først og fremst er birkebeiner- og hardførheten som bestandig har reddet landet i farens stund.

Men når bløtaktighet, sykelig medlidenhet eller dumhet går så langt at en av de få her i landet som ennå sitter inne med birkebeiner- og vikingegenskaper blir behandlet som en

forbryter bare fordi han legger seg i en park, da kan vi vel snart ikke synke dypere i den retning.

Imidlertid hadde jeg en lidelsesfelle i nærheten – nemlig Mesnaelva. At denne veldige kraften måtte male korn for filisterne var nå ikke det verste – slikt er landsbefolkningen vant med. Nei, det mest fortvilende var at endog selveste fossene var tvunget inn i et jernrør. Hvor følte jeg ikke medlidenhet med denne ville naturkraften fra fjellene, som var lagt i slavelenken. Jeg syntes akkurat at jeg hørte elva ynke og jamre seg i jernrøret. Og så forandret alt seg oppe ved fossene siden *«lenker, bånd og tvang»* hadde tatt makten.

Fuglesangen var forstummet, og skumsprøyten frembrakte ikke lenger blomster ved elvebredden.

Nøyaktig samme virkning har forbudet og andre tvangslovverk hatt på samfunnet og forholdene for øvrig. Våre yngre diktere, som skulle være samfunnets sangfugler, er det blitt dårlig stell med. Ja, mange av deres skrifter er ikke engang lesverdige. Og om mange av de yngre kunstneres produkter kan sies det samme. Tvangens virkninger viser seg overalt – men så har jo også samfunnet sine «sikringer» – nemlig «stutene» med de blanke knappene – ellers ville visst samfunnet stått i brann for lenge siden.

Intet godt utvikles av tvang – og det er oss også helt uverdig. Derfor sier Grundtvig:

Frihet skal være vårt løsen i nord,
frihet for Loke så vel som for Tor.

Men den slags frihet – at den ene halvdel av folket skal diktere den andre hva den skal drikke eller nyte, og det tvert imot gammel tradisjon og mot denne halvdelens rettsbevissthet – må enhver ærekjær borger frabe seg.

Det har gjennom alle tider vært forsøkt å forbedre menneskene ved tvangslover, men tyrannene har bestandig oppnådd bare det motsatte. Ja, endog selveste Vårherre måtte frafalle den tanken at mennesket kan forbedres ved tvangsforanstaltninger.

Da gjeteren Abels avkom kom sammen med de overkultiverte Kains etterkommere og tok jentungene deres til kjerringer, ble det verre enn galt her på kloden. Og Gud fant da ut at den beste måte å stanse uvesenet på, var å tvinge den rest av menneskeheten han hadde tenkt å bevare som stamfedre for en ny menneskehet, til å drikke bare vann i lengre tid. Derfor brakte han Noah og flere inn i Arken.

Men hva skjedde? Bare vann og tvang viste seg å virke motsatt den gang også. Ikke før var jorden tørr før han plantet seg en vingård, drakk seg full på vinen og ble liggende i sitt telt – og blottet seg for meget.

Men det var slik dengang som nå, at edelmodighet og klokskap dekker over andres feil og mangler, mens råskap og dumhet håner skrøpeligheten.

Kam hånte sin far, mens Sem og Jafet tok et klede og dekket sin fars bludsel.

Da Noah våknet, sa han:
«Forbannet være Kam! Trælers træl skal han være for sine brødre.»

Og forbannelsen har hvilt over Kams etterkommere – negrene – til denne dag.

Heller ikke her i landet er det noen mangel på kamitter, som håner dem som ikke finner at det hører til dødssyndene å drikke en dram.

Og Noahs forbannelse er ikke uteblitt nå heller – idet vi mer og mer står i fare for å bli treller for våre brødre under den utenlandske kapital.

Men det var ikke før etter syndfloden at Vårherre ble var menneskets sanne egenskaper. Og når endog ikke engang Mesteren forsto stoffet i sitt eget skaperverk, så får vi unnskylde slike som Fedje, Aarestad, Castberg og Slarvenberg – eller hva de nå heter, alle disse som er så høyrøstede i forbudskampen.

Det finnes vel to avholdsreligioner blant Sems etterkommere – nemlig Buddhas og Muhammeds. Men disse er stiftet helt frivillig og har også fått sin tilslutning ad frivillighetens vei.

Men tror avholds- og forbudsfolket at de kan fremme totalavhold eller absolutt forbud som nasjonal religion her i landet ved hjelp av tvangslovgivning, så tar de feil.

Ja – selv om de har dekorert Vårherre med et avholdsmerke, er de ikke nærmere seier. Og det gjør heller ikke saken mer smakfull om disse fanatikere erklærer at den vin som Kristus gjorde av vann i bryllupet i Kana ikke var berusende.

Jo, den var berusende. Det står at det var den gode vin, og jødene betraktet ikke saft som den gode vin. Heldigvis var det ingen forbudsfolk til stede, og heldig var det – for det var ingen Kristus dømte så strengt som hyklere og fariseere.

Hvor har nå ikke det norske folk dobbelt grunn til å utrope Bjørnsons kjente ord i unionsstriden:

«Den pakt vi nå forspottes i,
den hater og forbanner vi.»

Men om det nå skulle lykkes Mesnaelva å bryte jernrøret, ville en foreløpig oversvømmelse være uunngåelig. Men elva ville snart finne sitt gamle far igjen, og alt ville etter hvert bli som i gamle dager langsmed elva.

Akkurat slik ville det fortone seg om det skulle lykkes det norske folk å bryte «lenker, bånd og tvang» nå den 18. En liten alkoholflom ville vel fra først av være uunngåelig. Men etter hvert ville folkets æresfølelse våkne opp, og ad overbevisningens vei ville vi snart atter nå dit hen – at vi ble ansett for et av klodens mest edruelige folk.

Det kan lett hende at forbudet klarer seg denne gangen også. Men da vil det gå akkurat som når en ku bringes til oksen og ikke blir drektig. Det går ikke lang tid før hun blir så utrivelig og

ulønnsom at eieren har valget mellom å ha kua til oksen igjen – eller å ha henne på slakteriet.

Nøyaktig på samme måte kan det i så fall komme til å gå med hensyn til forbudet. I en ikke altfor fjern fremtid kan det lett hende at fader staten får valget mellom å oppheve forbudet – eller å erklære landet for fallitt. Og det ikke bare økonomisk, men også moralsk – noe enhver burde tenke over før han eller hun avgir sin stemme nå den 18. oktober.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 8. oktober 1926)

Kua melker like mye på tre som på fire patter

Vi spurte Jon Persen:

— Du tror ikke på brennevinsforbudet du heller, Persen?

— Nei, om den ene patta på rusdrikkua settes ut av virksomhet, så flyter det så mye rikeligere i de andre tre – som gir hjemmebrent, smuglersprit og vin. Det er en sikker erfaring at ei ku ikke minker i melk om én patte settes ut av virksomhet. Men det visste ikke Gunnar Knudsen.

Man hadde først tenkt å tette alle pattene på rusdrikkua, men det frarådet alle dyrleger og all sakkyndighet. Så holdt Gunnar Knudsen et fjøsråd og beviste matematisk at ved å avsette spirituskua sin ene patte, ville mye være oppnådd – og så gjorde man det. Men aldri har det strømmet mer væske ut av juret enn etter denne operasjonen.

Når det gjelder hjemmebrent, er det med det som med melken hos nybære kuer: Melken er uren i begynnelsen, men bedre og bedre blir produksjonen etter hvert.

I Gausdal hadde vi en hjemmebrenner som politiet sendte til fengslet på Hamar. Her kom han til å sitte i samme celle som to kolleger på brennevinsbrenningens område. Og heldig var det – for det han ikke før kunne, det lærte han nå. Han lærte å konstruere mer fullkomne apparater, men særlig la han vekt på at han hadde lært å filtrere væsken og drive ut fusel.

Den væsken han leverte før kurstiden på Hamar, var fæl både i smak og virkning. Men den væsken han produserte etter oppholdet i fengselet, nærmet seg det fullkomne. Man skulle tro hans brennevin – tilsatt som det var med sukkerfarge – kom rett fra H. Poulsen & Co. Jeg måtte utbryte med Jeppe: *Dette kan bage en skjælm indvortes.*

Alle konsumenter av denne hjemmebrennerens væske har grunn til å være staten takknemlig for dens bistand her. Den har ytt brennerne fri reise til Hamar og fritt opphold under hele kurset.

Det påstås i *Peer Gynt* at de mangehodede troll er gått av moten, og at de enhodede ikke er høyt i kurs. Det er mange ting som tyder på at statens hode heller ikke er et av de gode hoder. Det er ordnet så, at både kjøper og selger av den ulovlige væsken er straffskyldige – således nemlig at den ene ikke melder den andre. Det er utsikt for begge til å gå fri.

Når galt skal være, foretrekker jeg mine skavanker i beina framfor å trekkes med et hode som det staten går omkring med.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 9. oktober 1926)
(Gjengitt i Nationen, 12. oktober 1926)

En trofast og heltemodig pleiemor

Eller fårehunden «Kvind» som satte livet til for å redde katten under brannen på Birkeland.

Av Jon Persen

Hun var rød av farge med en hvit ring om halsen og hadde fått mange premier både for sin egen fullkommenhet og for sitt avkom. Hun var dronningen blant sine mange fårehunder. Mot sine venner var hun trofastheten selv, men mot fremmede var hun mistenksom, og hun brukte en uforskammet kjeft på alle veifarende forbi Birkeland. Og det gjorde hun formentlig rett i, for det kunne da lett hende at mang en fordegtig kjeltring og skjelm herved fikk sin vel fortjente skrubb.

For omtrent to år siden fikk «Kvind» som så ofte ellers valper – men denne gang døde hele kullet straks etter fødselen. Hun sørget slik som bare naturbarn kan sørge når de mister sine unger – for hun var ikke en av de siviliserte eller overkultiverte som unndrar seg sine moderplikter. Og hun var heller ikke Moskvahunden, som vil ha rett til å drepe sine spedbarn.

Men sorgen skulle snart få lindring. Fru Lien hadde fått tak i en kattunge, og denne la seg bort til tispa, som antok den som sitt barn og lot den patte. Det utviklet seg et rørende vennskap mellom Kvind og lille kattepus. Ofte tok hun kattungen i kjeften og bar den med seg ut på tunet og lekte med den – og da gikk dansen med liv og lyst, idet kattungen hoppet etter Kvinds hale med ubegripelige fakter. Tilsynelatende hadde Kvind stor glede og fornøyelse av sitt lille, muntre pleiebarn.

Og vennskapet vedvarte selv etter at katten var blitt voksen. Kvind tålte ikke at noen av de andre nærmet seg katten. Og når hun lå på siden og hvilte, hadde hun ofte sitt kattepus mellom framlabbene, og de så så koselige ut, disse to.

Men – akk, dessverre! *«Når I roper brann og ingen fare, da skal forferdelige overfalle eder»*, heter det et sted i skriften – og slik gikk det også her. Kanskje var det under forutanelsen av det redselsfulle som skulle komme, at den så intelligente hunden jevnlig knurret og småbjeffet i søvne.

En morgen før jul inntraff det forferdelige: Det ble brann på kontoret, og ilden grep så voldsomt om seg at alle ble evakuert i siste øyeblikk – og de fleste nesten nakne.

Kvind og katten befant seg på kjøkkenet i andre etasje. Tjenestepiken tok katten og bar den med seg og lokket Kvind med seg ned trappen og ut på tunet. Under den dommedagsaktige forvirringen som brannen avstedkom, hadde de øvrige hundene løpt ned i skogen og gjødde forskrekket mot røyk og flammer. Kvind tapte ikke fatningen – hun fór rundt og snuste på alle sine tobente venner og utstrålte helhjertet sin glede over at de alle var reddet.

Imidlertid hadde katten smuttet inn i pakkbua uten at Kvind hadde merket det, og hun søkte forgjeves etter sin lille venn. Da trodde hun sikkert at kattepus var vendt tilbake til kjøkkenet igjen – og så gnistret hun til og la i vei opp trappen. Men nå må vel brannen ha forvirret henne i en slik grad at hun ikke kunne finne veien ut igjen – og hun brant inne. Det siste man hørte fra den heltemodige pleiemoren var hennes jammer i dødsangsten.

Kvind satte altså livet til for å redde sitt adoptivbarn, katten – og hun bar seg langt mer edelmodig enn menneskene i den store bybrannen som Henrik Wergeland skildrer i *Jødinden*. Her heter det blant annet:

I trengsel vill og tett
uten skånsel eller rett,
hvor enhver tråkker ned
hva der kommer ham i hindring,
og hvor selve kjærlighet
synker ned til selverindring.

Kvind, som så heltemodig ofret livet for å redde andre, har noe guddommelig over seg. Det beviser at Rousseau har rett i at Gud finnes bare i naturer – og jeg vil tilføye for egen regning: særlig blant dyrene. Det viste seg inne i Vestfjellet sist sommer også, da «Lydia» Holen tok til seg føllet til sin mor som ble stanget i hjel av en okse, og ammet det opp sammen med sitt eget føll.

Som nevnt hadde Kvind en hvit ring om halsen, og denne var minst så bred som en prestekrage. Men sjelden har prester kastet slik glans over kragen sin som Kvind gjorde. Nei, tvert imot.

Gjennom hele verdenshistorien ser vi at hver gang samfunnene er kommet i brann, har presteskapets nestekjærlighet sunket ned til selverindring. Under den franske revolusjon sank jo, som sedvanlig, geistligheten ned i selverindring. Og da Nord-Amerika kom i brann i anledning av slavespørsmålet, viste det seg enda klarere. Den gang sto Sørstatenes prester på sine prekestoler, utbredte sine hender og ba så inderlig til Gud om seier for slaveri og tyranni.

Imidlertid kan prestene få lære og leve som de vil – det er jo ingen som kan hindre dem i det her i landet. Men det tar seg så dårlig ut at disse, den evige kjærlighetens talsmenn, hver helligdag skal tale så vakkert til oss mennesker om nestekjærlighetens bud – og både prester og tilhørere allikevel i så stor utstrekning overlater til dyrene å oppfylle disse budene. Men

så får vi håpe at Kvinds heltedød maner enhver av oss til ikke å synke for mye ned i selverindring i farens stund.

Jon Persen

(Lillehammer Tilskuer, 9. mars 1927)
(Gjengitt i Trondhjems Adresseavis, 21. mars 1927)

En kongeaspirant fra Vestfjellet død

Forleden ble aspiranten til kongetittelen i Gausdals vestfjell – Nordre Åls okseholdsforenings «Strømbu» – angrepet av en så lite kongelig sykdom som kolikk, og måtte sendes over til de evige beitemarker.

Kjøttet ble sendt til Felleslakteriet, og det viste seg at kongeaspiranten veide sine 547 kilo. Det er kanskje ikke den vekten en kongeaspirant burde ha, men han hadde heller ikke fått anledning til å forberede seg på denne verdighetsprøven, og på tross av alle verdens slaktevekter var han utvilsomt en av distriktets største dølaokser.

«Strømbu» ble innkjøpt fra Østerdalen i 1922 og var da vel 3 år gammel – betalt med 1200 kroner. Han hadde da 3. premie, men steg senere et trinn opp i premiegradene. Hans aner kan føres tilbake til en av Østerdalens beste okselinjer, og hans navn vil lenge nevnes med ærefrykt blant feinteresserte i Fåberg.

Om hans forsøk på å oppkaste seg til enehersker i Gausdals vestfjell, kan antagelig Jon Persen fortelle mye bedre enn vi.

(Laagen, 6. mai 1927)

Jon Persen om oksedriften og vårknipa

Politikk og annen bevegelse

– Hvordan går det med oksedriften i år? spurte vi Jon Persen.
– Det ser stusslig ut. Det går med storoksene i driftene som med kongene under verdenskrigen: de sendes til slakteriet fort vekk. Åls okseholdsforenings «Strømbu» ble for en tid siden slaktet på grunn av kolikk. Han hadde, som andre storfolk, levd over evne og pådratt seg følgene av vellevnet.

«Sjur» på Olstad ble sendt til slakteriet i dag. Ni år gammel var han og målte 13 kvart. Han var en tid kongen i Vestfjellet! Hans største bedrift fant sted for et par år siden, i kamp mot «Storljøsgaren». Det begynte med at denne oksen plantet hornet dypt i «Sjurs» kjøttfulle lår. Imidlertid fryktet «Ljøsgaren» oppgjøret med «Sjur» og allierte seg med «Morian», men selv

om de nå var to mot én, følte de seg ikke trygge og rømte like godt til kvigedriften på Nordbua.

«Sjur» løp rundt for å finne fienden, og oppe fra en høyde fikk han øye på de to fostbrødrene. Under fryktelig krigsmusikk fór «Sjur» i vei til kvigedriften og stormet på «Ljøsgaren» med sitt skarpeste skyts. «Morian» kom straks til unnsetning, men «Sjur» tok «Morian» på nakken, og med denne oppakningen drev han «Ljøsgaren» baklengs bortover plassen.

For øvrig var «Sjur», i all sin styrke, godmodigheten selv. Både da han skulle ut og inn, lot han seg leie i det ene hornet. Men så hadde «Sjur» aldri ring i nesen. Ringen gjør at oksene har vanskeligheter med å havne og har vondt for å livnære seg.

Det er forresten statsfunksjonærene som har funnet på dette med ring i oksenes neser. Det har også lykkes for funksjonærapparatet å få ring i bondens nese også. Men indignasjonsevnen er adskillig større hos oksen enn hos bonden.

– Hvordan går det med vårknipa?

– Det er nok litt knip, men ikke så farlig. Det skader forresten ikke med litt vårknip, verken for folk eller fe. Det har aldri hendt at okser i driften er blitt liggende igjen på vei til fjellet fordi de har vært magre – men i fjor hendte det at hele 13 okser ble liggende igjen på grunn av oppgjødning. Ja, endog Det radikale folkepartis okse, tilhørende stortingsmann P. A. Owren, hadde vansker med å klare veien til fjells. Den ble liggende igjen i Olstadgrenda fordi den var for feit. Den ble brakt etter til fjells.

– Da den hadde kommet seg igjen etter strabasene, begynte den å gå rundt høyremannen Hanssens villa og brøle. Hr. Hanssen følte seg meget uvel, inntil jeg fikk overbevist ham om at brøl fra Folkepartiets okser ikke burde tas alvorlig. Vel kunne det høres nifst ut, men i virkeligheten var det hele meget ufarlig.

(Gudbrandsdølen, 2. juni 1927)

Betraktninger over bykultur og bondekultur, del I

Av Jon Persen

I.

Det har liksom vært meg særlig til del å skrive om 100-åringer. Både om Beret Teigøien og Eli Bø har jeg skrevet; og jeg har hatt den glede å få framheve disse braves kvinners gode egenskaper i savn og kamp gjennom deres hederlige, lange liv.

Men når det skal skrives om Lillehammer, er det ingen annen fremragende egenskap å framheve enn at 100-åringen hele tiden har vokst seg stor – men bare på andres bekostning. Men slik er det jo med de aller fleste som har nådd storhet og anseelse i denne verden.

Det har vært skrevet mye om 100-års-barnets navn – men bare av utenforstående, og særlig av målmenn, som med høy røst har forlangt byen gjendøpt med et annet navn. En så dum strid har ikke funnet sted siden de lærde stredes om pavens skjegg. Farge og navn har ikke det minste å si – det er de personlige egenskapene det må komme an på.

Det er ordet «lille» som skal være så forringende. Men kjære vene, i himmelens navn da – hvordan skulle det da gå med den verdensberømte danserinnen Lillebil Ibsen, hvis ordet «lille» skulle være så vanærende? Og så får vi erindre at Pipin den Lille var far til Karl den Store. Og det er ikke utelukket at byen med sitt nåværende navn kan bli kongen blant opplandsbyene.

Ikke slik å forstå at det ikke går an for en by å anta et helt nytt navn og beholde det. Men da gjelder det å ha en stor, berømt mann som navnefar. Bysants ble i sin tid forandret til Konstantinopel, og har beholdt navnet selv etter at halvmånen har erstattet korset på byens kirkespir. Og skulle Lillehammer anta navnet etter den mannen som har skaffet byen den største berømmelse og anseelse, så måtte det hete Sandvigopel. På Balkan finnes det vel en by som heter Filipopel, men å kalle Lillehammer for Lundepoppel ville være høyst upassende nå, etter at byen har begynt å hogge ned sine egne popler.

II.

Det vakre saganavnet *«Hamar i Hellum»* har også vært foreslått. Men før byen kan fortjene dette navnet, må en oppvåkning finne sted – i likhet med Galnymedes, hvor det blant annet heter:

«Hans unge hjerte skjelvende fornam
det guddomsliv som ulmet i hans stamme;
og nå fra skyen dalte over ham
den sterke ørn som har Olympens flamme.»

Det guddomsliv fra dalen som visstnok ennå ulmer blant byens borgere, er vel ikke synbart nå for tiden – men forhåpentlig ikke helt utdødd heller.

Men den guddomsflamme som holdt seg lengst i byen, er den kjente gudbrandsdalske gjestfriheten. Fordum fikk bøndene gratis losji på kjøpmennenes bondestuer og morgenkaffen attpå. Og selv om det kom en og annen «perial», var det ikke så farlig. Man stod da under vertskapets beskyttelse. Ja, det hendte endog at verten selv om morgenen kom med en dram og spurte om ens velbefinnende.

Men nå har alle døler grunn til å gråte over det tapte paradis. Nå er det ingen vei utenom – vi er bare henvist til å ta inn på de kostbare hotellene for natten. Og i stedet for morgenkaffe og dram, får vi en uforskammet høy regning. Det har også hendt ofte at dølene har måttet finne seg i en snobbet behandling attpå.

Når det gjelder den andre grenen av gjestfriheten, så er det ikke helt ufarlig for dølene å smake på byens oppfriskende «urdavann» nå for tiden. Blir det bare synbart, så har vedkommende øyeblikkelig politiet i hælene. Men nok om det – og Gud bevare min munn.

III.

Mangen gang, når jeg er blitt lutende lei av å iaktta de shinglede eller kuttede unge damene med de korte skjørtene og det nakne «overstellet», og andre apekattaktige fakter og latterligheter, har det våknet en sterk trang i meg etter naturen og dyrene. I regnvær, når det ikke gikk an å søke ensomheten i skogene – enten nede ved Mesnaelva eller oppe ved fossene – har jeg enkelte ganger våget meg inn i stallen til Blessa på Victoria og tatt herberge for natten.

Blessa er en mørkebrun hoppe med en hvit blis over nesen og er kommet fra en av Hovegårdene. Hun er meget snill og ikke det minste stolt eller hovmodig. Men hun ligner likevel de andre byborgerne som har forlatt jordbruket, i det at når hun bare får nok i krybben og har en oppgave, tror hun at hun gjør den samme nytten nå som da hun trakk plogen og harven på Hove.

Første gang jeg trådte inn til Blessa, snurpet hun ørene og så morsk ut.
– Det er ikke verdt du morsker deg fordi jeg går inn her, sa jeg, for det kan godt hende at de som er henvist til å søke losji i staller, ikke er så ringe og ubetydelige som du og andre byfruer innbiller dere. Ja, endog verdens største reformator, verdensfrelseren, var født i en stall og lagt i en krybbe, sa jeg.

Hoppen så spørrende på meg med sine store, mørke øyne.

(Mere.)

(Lillehammer Tilskuer, 11. juli 1927)

Betraktninger over bykultur og bondekultur, del II

Av Jon Persen
(Fortsettelse)

IV.

Jo da, uttalte jeg. Det kom av at det ikke var «rom» for dem i herberget – på samme måte som det ikke er plass for meg og andre av det såkalte småkårsfolket på Victoria og andre «fine» hoteller. Det var nok bysnobberi og standsforskjell den gang også. Men den gang var det fariseerne og de skriftlærde som var de fineste og fornemste. Men disse lignet nutidens snobbe-pigebarn i det at de var tykke på midten og spisse i begge ender.

Da barnet fra krybben vokste opp, hadde han evner og mot nok til å ta både midtparti og toppmål på disse karene.

Slikt tåler ikke storkarer, og det endte med at han gikk modig i døden for sannhetens skyld.

Det er derfor han kalles verdensfrelseren – fordi hans store frelsesverk ikke bare omfatter oss mennesker, men også dere dyr. Bare på cirka hundre år siden Veslebrunen til Wergeland

holdt sitt kjente foredrag i menneskelighetens navn til menneskeheten, hvor han påtalte hestenes rettigheter, har det blitt innført reformer til deres beste, og deres stilling er ikke til å kjenne igjen. Dette kommer av at ånden fra stallen og krybben har formildet seder og skikker.

Jeg skal si deg noe, Blessa, som ikke vi – dine tobente brødre og søstre – heller ikke har tenkt nøye nok over: Det hjelper ikke hvor høyt våre storpolitiske filosofer vrinsker eller knegger om frihet, likhet og brorskap – så lenge hjerter, sinn og tanker forblir uforandret. I så fall vil ikke de innførte reformene bli av lang varighet.

Men dere hester har ærlig fortjent reformer. For selv om deres levestandard er blitt betraktelig hevet, har dere ikke blitt fordringsfulle. Dere eter ikke deres herre fra gård og grunn. Dere har ikke blitt arbeidsky, dere streiker ikke, dere overfaller ikke arbeidsvillige og dere blokkerer ikke andre arbeidshester fra næringen heller.

Men du, Blessa mi, sa jeg – tross alt må jeg ha den største medlidenhet med deg likevel. Vårherre har vel nedlagt sin hellige ild i deg også, lengselen og trangen etter å delta i slektens fornyelse. Du burde fått følge en hingst inn i Vestfjellet, med et nydelig føll ved foten – du, Blessa.

Hoppen sukket tungt og så på meg med sørgmodige øyne. Jeg klappet Blessa og sa at hun ikke burde legge dette for tungt på seg – og at andre hadde ansvaret. Derimot finnes det mange fine og fornemme byfruer som med vilje og velbehag, sa jeg, unndrar seg sine moderplikter eller overlater sine spedbarn til en amme. Og det gjør de med samme likegyldighet som hønene – som bare legger egg og lar rugemaskinen ta seg av resten.

Blessa krummet seg nå sammen i spiltauet og antok skikkelse av et stort spørsmålstegn.

Det var nå blitt morgen, og jeg tok avskjed med denne min venninne og takket henne for den skjønne og hyggelige stund hun hadde skaffet meg. Jeg hadde nå atter truffet en som forsto meg – og det har de fleste dyr gjort. For enten du tror det eller ei, herr redaktør, så finnes det en forbausende likhet mellom menneskets og dyrenes sjel. Men det er ikke alle forunt å finne denne linjen.

V.

At Lillehammer er Gudbrandsdalens fagre datter, er noe som ingen hverken vil eller kan benekte. Men faktum er det nå likevel at vi Gudbrandsdøler har grunn til å si det samme om denne datteren vår som Dovregubben sa om datteren sin – skjønt hun visstnok ikke har flyttet sammen med Trond i Valfjeldet, han som Peer Gynt lokket sæterjentene fra.

Men enten det har skjedd ved lokk eller på hvilken måte det måtte være – en ugjendrivelig sannhet er det at sæterjentetypen er helt forsvunnet fra byen. I stedet for disse friske, yndige vesenene ser man bare bleke, hårløse unge damer med nakne armer og korte skjørt etter gatene. Slike minner så om de gammeldagse øltønnene med nybrygget øl. Disse var nemlig også smale i begge ender, men godt dekket over på midten – og særlig over spunshullet.

Slikt tar seg vel latterlig ut – men å bruke kjeften på denne hundreårige jentungen, det nytter ikke. Det vil bare gjøre vondt verre. Nei – det vil nok heller hjelpe å få den lettsindige på bedre tanker gjennom eksempelets makt. Derfor er et stort og alminnelig bondetog fra hele dalen – som rekker like til Moelven – absolutt nødvendig.

Men hvis det skulle være aldeles effektivt og korrekt, så burde en kvegutstilling vært avholdt på Smestadmoen litt i forveien. For det er jo dyrene som har bibrakt oss døler våre gode og fremragende egenskaper.

Av hestene har vi lært munterhet, raskhet og energi.

«Naturens muntre sønn er lykken nest,
hvoretter nattens grubler flittig grunder,»

heter det hos en stor dansk dikter. Og hestene er ingen nattens grubler – og det er vi Gudbrandsdøler heller ikke.

Oksen har lært oss mot og mandighet, og har skaffet dalens sønner den største heder og ære hver gang landet har vært i fare. Geita har lært oss nøysomhet – og dette kom godt med i barkebrødsdagene. Sauene har kanskje lært oss tålmodighet – men det er ikke sikkert det er klokt å tilegne seg for mye av denne egenskapen, særlig i vår tid – da det viser seg at den som skriker høyest og jammer mest, oppnår de største fordelene på andres bekostning.

Dette gjelder denne gangen også bondepartiet.

(Mer.)

(Lillehammer Tilskuer, 13. juli 1927)

Betraktninger over bykultur og bondekultur, del III

Av Jon Persen
(Slutning)

VI.

Så er det kvinnene da. Disse som skulle være fedrelandets skjønneste fremtoning, bør møte opp i all sin «naturskjønnhet». Men – akk, dessverre – endog selveste Frøyas ekte ætlinger, dølajentene, har begynt å lemleste skjønnhet og poesi hos seg ved å ta av seg håret.

Fra Norges heltetid fortelles det at kvinner stod ved bekken, vasket og kjemmet sitt lange hår, og kranglet om hvem som hadde den modigste mannen. Men holder det fram slik som det har begynt, kommer slikt aldri mer til å inntreffe – av den enkle grunn at de hårløse ikke har noe hår å kjemme. Og ettersom disse forfengelige jåledamer skremmer alle modige, hederlige menn fra seg, får de heller ingen modige menn å krangle om.

Etter min mening burde kvinnen ikke bare være det store sentrum for alt det gode og skjønne en mann kunne lengte etter å favne – men hun burde også være et symbol på fedrelandets naturskjønnhet. Hun burde illustrere fedrelandet på samme måte som grekernes gudinne Pallas Athene – den lysblåøyde jomfru – som det heter i *Iliaden*, illustrerte de tapre grekere og deres land.

Særlig burde dalens kvinner – i festskrud – ha sitt rike, lange hår bølgende utover ryggen, med et nasjonalfarget bånd knyttet oppe ved nakken. Dette ville ypperlig illustrere de fossende elver utover fjellsidene, mens hennes dype, uutgrunnelige øyne og smilehull minner så om de dype og klare fjellvannene. Og hennes smil – det er selve solskinnet over fjellsidene. Hennes tårer under motgang illustrerer sommerens regnskurer etter tordenvær, når de store dråpene blinker i solen. Da er hun bedårende – den «gråtfagre Banadis» fra Gudbrandsdalen.

Kunne bare dalens vakre kvinner delta i bondetoget i denne skikkelse, ville hvilken som helst iakttaker få rikelig anledning til å overbevise seg om forskjellen mellom de ekte gudbrandsdalske fjellroser – og byenes drivhusplanter.

Det finnes vel noen få jenter med kutting eller shingle i Gudbrandsdalen også. Men disse får holde seg hjemme den dagen. Det ville bare være en rettferdig straff for disse lettsindige som skjemmer ut både seg selv – og Gudbrandsdalen.

VII.

At den gamle gudbrandsdalske kulturen er den vakreste og mest storslagne i hele landet, derom har det aldri hersket tvil. Men – akk, dessverre – vi har tapt mye av våre kulturforestillinger, og det gjelder nettopp noen av de skjønneste og mest romantiske. Og det vi ennå ikke har mistet, står vi i fare for å tape. Dette gjelder særlig kulokkingen, som før var så vanlig over hele Gudbrandsdalen. Og dølalokken er enestående i skjønnhet og poesi – i hele landet.

Denne lullingen og lokkingen ligner både sang og lurtone. På den måten har vi kunnet konkurrere med måltrosten.

Fordum lokket budeia bølingen langt ut på fjellvidden om morgenen, mens gjetergutten gikk baketter med småkrøtterne og blåste i luren. Fjellets ekko gjorde ikke annet enn å applaudere. Men nå er alt stilnet av.

Det er feitosten som har ødelagt det hele. Det kommer av at budeiene ikke har tid til å følge kua lenger enn utenfor fjøsdøra. Riktignok vet kua å finne de beste beitemarkene uten følge – men dermed står kulokkingen, som fordum kastet så mye skjønnhet og poesi over fjellene, i fare for å opphøre.

I Fåberg og Gausdal er kulokkingen omtrent borte. Hvordan det forholder seg i Øyer og Ringebu vet jeg ikke. Men på Fron har lokkingen holdt seg ganske godt ennå. Det erfarte jeg i fjor, da jeg lokket deres kvigedrift innover mot Vinstervannene. Jeg kjørte foran og lullet og lokket – og feet svarte meg gjennom hele driften. Det lød i mine ører som «hurra!» og «bravo!» Jeg følte meg like stolt som en romersk hærfører på triumfdagen.

Og for en oppsikt den gudbrandsdalske kulokken vekker andre steder i landet! Det ble jeg klar over for mange år siden. Det var mens det var marked på Jørstadmoen. Slakter Jensen fra Moss hadde kjøpt en durabelt stor fedrift, og jeg påtok meg å være kvegvokter på jernbanen.

Da feet var avlastet og jeg fikk høre at hele driften skulle til en havnegang ovenfor byen, sa jeg til Jensen:

– Ja, nå får du vise vei, så overtar jeg lokkingen.

Jeg gikk da og lullet og lokket som om det var gjennom en gudbrandsdalsk seter. Dette vakte utrolig oppsikt. Folk kom strømmende til fra alle kanter, og det tok ikke lang tid før det var like mye folk som fe – som bølget gjennom gatene.

To politifolk kom også løpende med tunga ut av kjeften.
– Vi trodde det var fulle folk som hujet, sa de.
– Nei da, svarte jeg. Dette er bare den gudbrandsdalske kulokken. Lokking er vel ikke ulovlig?

– Nei, herregud! Bare lokk alt du orker. Det er jo bare morsomt. Er det ikke noe som heter hulderlokk også? sa politifolkene.
– Det er nettopp hulderen som har lært oss lokkingen, sa jeg.

Dette var «vettuge» politibetjenter. Hadde bare dette foregått i Gudbrandsdalens egen by, Lillehammer, så er det slett ikke utelukket at jeg hadde blitt arrestert og fått bot attpå.

Det som smigret meg mest, var imidlertid at jeg hørte folk på fortauet si:
– Det skal være Jon Persen fra Gudbrandsdalen.

Det er nemlig min oppfatning at det dummeste en gudbrandsdøl kan gjøre, er å etterape byfolk i klesdrakt, uttale og oppførsel – og prøve å gli bort fra at han er fra de gudbrandsdalske bygder – når han er ute i landet.

Og vi – som er en del av Norges uunnværlige kjernefolk – burde med god grunn vente at både byene og andre landsdeler heller tilegnet seg vår kultur, enn at vi tok deres.

Jon Persen
(Lillehammer Tilskuer, 18. juli 1927)

Den oppvåknende 100-åring og bondetoget

Av Jon Persen

Som før nevnt i «Tilskueren» bør en oppvåkning blant byens borgere finne sted i gammel gudbrandsdalsk retning, før Lillehammer kan fortjene et norsk navn. Og denne oppvåkningen er allerede i emning. Særlig har begeistringens ørn – som bærer fjellenes

flamme – i årevis svevd over hodet på to av byens borgere, nemlig direktør A. Sandvig og Einar Lunde. Det beviser Maihaugen og Lundes utstilling.

«Salig den isse som begeistrings ørn har suset over med de brede vinger», heter det videre. Og disse to har nådd den salighet å bli velstående og hedret – noe vi ikke bør misunne dem. For det er bare gledelig at det for en gangs skyld har hendt at idealister og reformatorer har fått heder og fordel for sine oppofrelser og kamper mens de ennå befinner seg her på kloden.

Men den slags salighet må nok utvides i levedyktighet, i det ånden fra Maihaugen og Lunde bør mane både byens borgere og døtre til å våkne opp – så de innfører den gamle gudbrandsdalske kultur igjen – og det både i kost, klær, møbler og byggestil.

Men nå ser det virkelig ut til at jentungen ved Mjøsas nordende har begynt å gni seg i øynene – det første tegn på oppvåkning. Og nå kaller denne datteren vår på mor si – det vil si Gudbrandsdalen. Dette er helt naturlig nå som hun skal feire sin fødselsdag. Men det er farlig å vise likegyldighet mot en oppvåknende datter – det kan foreldrene komme til å svi for senere i livet.

Det er derfor både en nødvendighet og en æressak at alle gudbrandsdøler – uten unntak – så mange som kan komme seg av gårde, møter opp den 7. august og deltar i bondetoget. Vi får da vise oss akkurat slik vi er.

Det er imidlertid ikke satt noen bestemmelser om antrekk eller uttrykk – og det er aldeles riktig. For ellers kunne byen risikert å motta bare en flokk hyklere til sin ære – og det er 100-årsbarnet for godt til.

Det gjelder nå å hedre Lillehammer på 100-årsdagen – og herved også oss selv.

Men nå gjelder det at både den slu Loke og den blinde Høder med sin «Misteltein» holder seg borte. For ellers kan renhetens og uskyldighetens gud atter bli drept på selve æresdagen. Det ble kastet nok av mistelteiner og blindhet mot uskyldighet i vinter – uten at det skjedde noen ulykke.

Hva meg selv angår, så er det vanskelig for meg å følge bondetoget på grunn av skavanken i bena. For øvrig er det min bestemte mening at jeg i så fall ikke bør møte opp under noen bestemt bygdefane, men heller vise meg som dyrenes representant for hele Gudbrandsdalen. Og så får jeg – som ellers – nøye meg med min løvemanke som fane.

Alt som særmerker Gudbrandsdalen, og som har satt sitt preg på folk og forhold – og som står i like linje med dalens stolte fortid – bør slutte seg til bondelaget. Dette gjelder særlig våre hingster og okser. Men disse stolte døler er imidlertid forhindret fra å møte opp personlig – idet hingstene følger sitt hoppefølge og sørger for slektens fornyelse, mens oksene enten følger bølingene eller ligger i drifter på beitene. Og det er ikke slik med disse som med stortingsmennene – at de kan ta seg fri når de vil og reise hvorhen de ønsker på andres bekostning.

Men selv om de hadde hatt anledning, så forsikrer jeg Dem, herr redaktør, at det finnes ikke et eneste naut i våre fellesdrifter med så lav æresfølelse at han kunne nedlate seg til å benytte seg av slikt.

Men til tross for alt, så er våre okser og hingster ikke ubemannet likevel. De kan jo sende sin egen disippel – en de selv har lært opp – som sin representant i bondetoget.

Under mitt lange gjeterliv har jeg lært å frembringe i luren både oksens raut og ville brøl, alle slags kuraut og hestens kneggen eller vrinsk – og det så naturtro at disse dyr bestandig har svart. Og så kan jeg gjennom luren gale så høyt og klart at selv hanen kunne blekne i kampen av misunnelse.

Og aldri har et kraftig hanegal vært mer nødvendig enn nå, da alt det fremmede som har grepet folket, nærmest fornekter både fortid og opphav. For det vet vi jo alle – intet vekker fornektelse mer effektivt enn hanens gal. Men skulle dette gjennomføres, måtte jeg kjøre i bakerste rekke av bondetoget – enten med Blessa på Victoria eller en annen stø hest.

Flatbunnede, åndløse folk vil kanskje innvende at slikt bare vil latterliggjøre bondetoget. Men disse uforstående får mene hva de vil. Det er nemlig ikke første gang at luren har representert dyrene. Les bare om sveitsernes frihetskamp – og dere vil se at to av dette fjellfolkets viktigste krigslurer bar nautenavn, nemlig *Kua fra Uri* og *Oksen fra Unterwalden*.

Det er selvfølgelig ikke tilstrekkelig for meg å møte opp og stille meg til offentlig beskuelse for en så stor og fremmed folkemasse. Men – skulle det tenkes at min deltakelse på ovennevnte måte kunne gjøre bondetoget mer fyldig og mer illustrerende for Gudbrandsdalen – så er jeg selvfølgelig villig til å møte opp som dyrenes representant i bondetoget med luren min.

Og det kan jeg forsikre Dem, herr redaktør – at særlig oksene og hingstene ikke vil få noen skam av sin «sendemann».

Det ville være ønskelig om rette vedkommende på Lillehammer og i Gudbrandsdalen ville uttale seg i Lillehammerbladene om min deltakelse i bondetoget på denne originale måten.

Under alle omstendigheter gjelder det nå for oss alle – som deltar i bondetoget – å møte opp i en så ekte norsk og gammel-gudbrandsdalsk skikkelse som mulig. Så dersom Dale-Gudbrand eller andre kjempeånders skygger skulle stige opp av sine hauger – kunne de da kjenne igjen sitt folk og sin dal.

Jon Persen
(Gudbrandsdølen, 29. juli 1927)

«Gjestebudet» på Maihaugen

Å beverte en folkemengde på ca. 4000 pleier i alminnelighet ikke å foregå uten knirk. Men til arrangørenes ros skal det sies at aldri har vi sett en slik tilstrømming gå så greit som denne gang – og vi har dog sett litt av hvert av den slags.

Det var mat og drikke i overflod, og utover kvelden ble restbeholdningen solgt ut til de mange hundre som hadde støvet byen gjennom uten å ha kunnet oppdrive så mye som et smørbrød og et glass melk – og det for en mer enn rimelig betaling.

Ved 6-tiden ankom kongen med følge. Han passerte gjennom alle «leirplasser» og underholdt seg livlig med flere av dølene. Med direktør Sandvig som omviser, beså han til slutt håndverksutstillingen, som han uttalte seg meget rosende om.

Ved samme tid kretset også tre av hærens flyvemaskiner over Maihaugen og bidro ikke minst til å gjøre gildet festlig. Og nå – når alt er over – tør vi, «forbud» til tross, røpe at flyvebesøket – som så meget annet – skyldes hr. Thallaugs initiativ.

Senere var det underholdning omtrent på hver knatt og knaus på Maihaugen – og på begge tjernene. Alle lokale sceniske krefter var i ilden – og **Jon Persen**, som på en lang lur fremtryllet de mest naturtro dyrelyder, som bare den kan gjøre som er helt innforlivet med stut og ku og sau og geit, gjorde sannelig ikke minst lykke.

Samtidig med folkefesten på Maihaugen ble det holdt en borgermiddag i «Banken».

Festlighetene i anledning Lillehammers 100-årsjubileum er hermed avsluttet. Og en mer festlig avslutning kan man vanskelig tenke seg – likeledes som man vanskelig kan tenke seg en mer verdig måte å feire et jubileum på i det hele tatt. Både dagen i går og den lange rekken av «dager» for øvrig, tjener Lillehammer – og særlig arrangørene av festlighetene – til stor ære.

(Laagen, 8. august 1927)

Fra en Gausdals tur

Jubileumsminner, barndomsminner og smånytt
Av Erik Kleve

Utklipp av artikkelen:

Det hørtes også nå og da lyder som minnet både om seterliv og gjeterliv: rauting fra ku, og oksebrøl – undertiden knegget en hingst. Disse lydene falt ikke alltid i takt med musikken og sangen fra øya, men for noen av tilhørerne var det nettopp denne mangelen på samklang som var det herligste – de lo så godt.

Som jeg gikk der i vrimmelen, støtte jeg plutselig på en underlig skikkelse av et mannfolk – med lange grå krøller, lur i hånden og skreppe på ryggen. Hadde jeg møtt ham i skog og mark, ville jeg tatt ham for en ekte huldrekall. Det var bygdeoriginalen fra Vestre Gausdal – sukkertøykremmer, gjeter, dikter m.m.: Jon Persen.

Jeg tok tak i neven hans – verdens mest innviklede innretning til å lage kremmerhus med.

«God dag, Persen – kjenner du igjen Erik Kleva?»
Like tørt som det var kjapt kom svaret:
«Ja, de får leva,» idet han stolt prøvde videre med det samme.

Han var blitt gammel, han også – men visstnok like ung i sinnet; og at skøyeren også ennå satt i ham i god behold, vitnet jo kurautinga og knegginga tydelig om.

Han gikk ikke der og lurte med luren for ingenting, han Jon.

(Akershusposten, 16. august 1927)

Jonsborg

Jon Persen
og forundringspakken

— Du! — Jon Persen roper til oss på lang avstand, — nå har jeg en fin plan, gut!

Vi letter, flyr hastig av sted og daler ned ved Jon Persens side.

— Og hva gjelder det?

— Jo, på 100-årsdagen, da jeg ble så hedret, fikk jeg inntrykk av at jeg muligens har større evner enn jeg egentlig vet sjøl. Det var nesten som det ble åpnet en forundringspakke for meg, da. Og nå vil jeg prøve meg som folketaler. Hvordan tror du det vil gå?

Jeg har avertert Jonsborg til salgs, men jeg synes det er harmelig å gå fra den vidt og bredt kjente borgen min.

Jeg har tenkt å begynne med foredragene mine så snart jeg får reparert luren. Jeg vil snakke om dyrenes egenskaper og demonstrere hvordan de bærer seg i hat og harme, sorg og glede og elskov. Folk har godt av å lære det, så vil de forstå å behandle dyrene sine bedre.

Dessuten vil jeg snakke om bykulturen. I vår overkultiverte tid kan det hende vi har godt av å komme mer tilbake til naturen. Ved hjelp av dyra, vet du, kommer jeg til å angripe dumheten og humbugen i vår politikk også. En kan jo illustrere politikken hvordan en vil, når en bruker dyrene som eksempler. «Se på mauren og bli vis», heter det. Men jeg sier nå et større ord: Se på oksen og bli det.

Å, det skulle være rasende morsomt å kunne reise rundt i landet og begeistre folk! Hvis jeg kunne klare det, ville den øvre enden min erstatte den skrøpelige nedre enden. Men det er dem som ikke har noen ende i det hele tatt også – og dét er jammen verre, gut!

Hvis jeg bare kunne få ros i en avis med det samme jeg startet, så vet du jeg var ovenpå – da kunne jeg snakke så mye tull jeg bare ville etterpå – ha-ha-ha! Det gikk like rundt for det: fullt hus overalt, og stormende begeistring.

Jo, det er slik det forholder seg.

Det kunne jammen hende jeg kunne fø Bergine ved hjelp av bare kjeften.

– Sagittarius
(Lillehammer Tilskuer, 31. august 1927)

Jonsborg til salgs.

Jonsborg tilsalgs.

Min eiendom Jonsborg ved Forset-brua i Vestre Gausdal er tilsalgs og kan overtas allerede i mitten av oktober.

Jon Persen.

(Gudbrandsdølen, 2. september 1927)

Gjallarhornet

eller den nå brekkede lurens ettermæle

Av Jon Persen

Det berettes om den vakthavende gud Heimdal, at han blåste så sterkt i Gjallarhornet, at det hørtes over hele verden. Nå har vel aldri luren min vært så høyrøstet, men ettersom den har spilt en stor rolle i mine gjeter- og dyrehistorier, er den blitt en berømthet allikevel.

Luren var over 40 år gammel og døde for så vidt av alderdomssvakhet, men det var ingenlunde den beste luren jeg har laget. Men det er ikke å snakke om, for det er ikke alltid den eldste og beste som oppnår den største ærekjennelse og berømmelse i denne verden.

Det kommer så mye an på forholdene, tiden og stillingen en inntar i samfunnet. Hadde bare denne luren falt i hendene på en vanlig mann og i en fredelig tid, er det slett ikke sikkert den engang var blitt nevnt. Men at luren kom til å fungere både som hyrdefløyte og krigsbasun for meg i den verste bjørneperioden Gausdal har hatt, har den å takke for sin berømmelse.

Mangen gang – særlig i Storfjellsroen – lå jeg på bakken om natten med oksen på den ene og luren på den andre siden, ferdig til å gi skogens konge min oppvarming. Når bjørnen kom, blåste han i nesen, så det hvinte som i en patron. Det var da bare å reise seg opp og frembringe de mest skrekkinnjagende toner i luren – og udyret tok bestandig flukten. Det hørtes dumpt i marken, som når det ruller en stor stein ned en sumpete bakke. Etterpå følte jeg meg så heroisk stolt og glad! Det var som om foreldrenes ånder omgav meg og hvisket trøstende og oppmuntrende ord i mitt øre, manet meg til å holde ut. Og aldri har fedres oppflamming vært mer nødvendig enn denne gang. Jeg – et forkrøplet skudd av kjempestammen – lå alene i fjellet med en stor saudrift, som jeg måtte forsvare mot et så fryktelig rovdyr som bjørnen er.

Det er derfor intet under om jeg måtte føle meg takknemlig mot denne luren, som var mitt eneste vern og redning i den bestandig overhengende fare.

Men var luren uunnværlig som krigsbasun, var den ikke mindre nødvendig som hyrdefløyte.

I mine yngre dager, før jeg mistet tennene, kunne jeg i luren blåse de yndigste toner som grep dyrene. På grunn av vanførhet i bena har det selvfølgelig vært umulig å styre dyrene uten med lurblåsing og kjærlighetens makt. Kom dyrene for langt, var det bare å blåse dem tilbake til meg med luren.

Men luren skulle snart få en annen oppgave, nemlig å være den store «fortolkeren» over dyrenes språk. Det slo meg nemlig med forbauselse hvor rikt dyrenes språk er, hvori de kan uttrykke sine sinnsstemninger: både sorg og glede, hat og harme, og elskov og lengsler.

Å lære å frembringe i luren okserautene og kampbrølene var ikke så vanskelig. Verre var det med lengsels- og elskovsrauten. Men endelig lærte jeg denne også – av kvigedriften på Leppe og Nordbua. Når kvigene ble grepet av elskoven, utstøtte de en langtrukken, sørgmodig raut, hvori det lå slik lengsel og vemod at det kunne gå en til marg og ben.

Og deres raut var ikke forgjeves. Den ble hørt og forstått av stolte kavalerer i oksedriften på Rævsjøen, som bestandig svarte med raut. Men nå var oksene usedvanlig fine og grannne i stemmen, akkurat slik som en tilbeder bør være når han taler til sin elskede.

«Bud har du skikket med Helga lille,
fler kom etter med vind og i stille,»

sier Solveig til Peer Gynt.

At de elskende sender «bud» til hverandre også, med vind og i stillhet, har Ibsen visstnok rett i – men dette gjelder ikke bare oss mennesker, men også dyrene. Og det er særlig med sine stemmer, eller høye røster, at disse sender bud til hverandre. Jeg gav meg ikke før jeg lærte å fremtrylle elskovsrauten i luren også.

Sorgen og dødsangstens raut lærte jeg også å frembringe i luren. Dette skjedde som kvegvokter i nautvogner på jernbanen. Særlig gamle kuer står da og gråter, så tårene triller dem nedover kinnene. Og deres raut er langtrukken og hulkende, og så sørgmodig og sår å høre på, at hvilken som helst dyrevenn må gråte sammen med disse ulykkelige dyr.

Hestenes vrinsking lærte jeg også å frembringe i luren, da jeg gjette hingsten Kolbein på Langsuen. Den gang ble også mine øyne åpnet for hvilken overstrømmende moderkjærlighet hoppene sitter inne med, idet en hoppe begikk selvmord av sorg over å ha mistet føllet.

Jeg lærte den gang å frembringe i luren den ømme samtalen mellom mor og barn. Det vil si: hoppenes engstelige humring etter føllet og føllets svar når det vrinsket med sin granne barnestemme.

Å iaktta hingstens mandighet og ømhet for hopper og føll og den store kjærlighet og uskyld mellom disse – alt dette var som å kikke rett inn i paradiset.

Den rauten jeg frembragte i luren på den store jubileumsdagen var bare oksenes kampraut og ville brøl, hingstenes vrinsking og hanens galen. Men det merkelige er at det viste seg at det finnes bønder som ikke tåler å høre dyrenes stemmer frembragt i luren – og disse er kvegdoppdrettere.

Det blir derfor desto nødvendigere at jeg lager meg en ny lur, og tar ut og overfarer hele landet som folketaler om dyrenes egenskaper (psykologi), samtidig med at jeg frembringer dyrenes stemmer i luren under de situasjoner jeg kommer til å skildre.

(Forhåpentlig kommer jeg ikke til å tale for tomme benker. Det viste seg nemlig på jubileumsdagen at dyrenes stemmer i luren likefrem hypnotiserte eller fortryllet folket i den grad at jeg hele tiden var omgitt av tusener på tusener, så politiet stadig måtte tre regulerende til. Noe lignende har visstnok ikke hendt siden Demosthenes og Sokrates lot sine mandige røster høres i de greske byer.)

Hine verdens største ånder måtte dog tømme giftbegeret – men luren min fikk en verdigere død. Den røk tvers av sent på kvelden, på sin største hedersdag, da den hadde representert ikke bare dyrene, men også Pillarguris lur fra skottekrigen.

Og nå hviler dens levninger på den guddommelig fagre Maihaugen – sammen med så mange andre gamle kulturminner fra Gudbrandsdalen.

Men nå får jeg gjøre alvor av å lage meg en ny lur, og så får jeg se å skaffe også denne den samme anseelse som gammelluren.

Jon Persen
(Laagen, 3. september 1927)

Sauemyrderiet i Gausdals vestfjell

Det er gaupe eller jerv som har vært på ferde.

Som før meddelt har man funnet 12 ihjelrevne sauer i fjellet inne ved Fossbekken.

Den kjente gjæter Jon Persen opplyser at det neppe kan være bjørnen som er skyld i udåden. Bjørnen bruker nemlig å «flå» og grave ned sitt bytte – og ingen av delene er gjort i dette tilfelle. Det er sikkert jerv eller gaupe som har vært på ferde, og man er mest tilbøyelig til å tro at myrderiet er utført av jerv som har fulgt etter Valdres-reinen inn i disse trakter.

De drepte 12 dyr tilhører en fellesdrift på ca. 300 sauer og lam som beiter i Fossbekk-traktene.
«Jeg har,» sier Jon Persen, «alltid hatt betenkeligheter når det gjelder fellesdrifter av sau, nettopp fordi de så lett kan samle udyr på seg, og at der da kan skje store ødeleggelser. Sauene vil nå bli samlet og drevet hjem.»

(Laagen, 6. september 1927)

(Dette ble også gjengitt i Vestopland, 7. september 1927)

Politiske valgbetraktninger

Omstøping – Visne hoder og visne blader for vinden.
Å stå som krøpling foran sin Gud. Den politiske situasjonen og sluttsamlingen sett i oksedriften.
Av Jon Persen

Som oftest i mine skrifter har jeg pekt på at mine venner oksene er brede i pannen som en stortingsmann, og at de har krøllet hår mellom hornene, noe som røper store åndsevner. Men det beste er dog at disse kjekke guttene oppfyller sin bestemmelse her på kloden. Disse gjør ikke sin bestemmelse til tross, derfor slipper de også å komme i «støpeskjeen som mislykket gods», slik som Stortinget må finne seg i.

Nå skal det atter være valg, og Stortinget bringes atter i støpeskjeen, men det går vel nå som ellers, at levesindigheten snakker knappestøperen rundt, så omstøpingen blir utsatt, fra korsvei til korsvei, så det ikke blir noen omstøping av, så vi får igjen det samme skrapet, som burde vært slynget vekk som ubrukelig.

Men akk, dessverre! Dette er dog å frykte! De senere storting har hele tiden latt seg regjere av hele den «gyntske hær, med alle lyster og begjær; det gyntske selv, det er det hav av innfall, fordringer og krav», heter det. Og dette har i det senere vært stortingsmennenes uskrevne program.

Stortinget er splittet i partier, der bare strever for å tilegne seg mest mulige fordeler på andres bekostning.

Den ene stand vil ete opp den andre, den ene samfunnsklasse tenker bare på å la seg forsørge av den andre, og nær sagt alle bedrifter må ha «fattigunderstøttelse» for å klare

seg. Og når dertil kommer at arbeidsføre folk i massevis er blitt arbeidsløse og må forsørges av det offentlige, kan vi vel snart ikke synke dypere i den retning.

Og alt dette latskapsvesen bevilger Stortinget oppmuntringspremier til. – Slikt er en vederstyggelighet.

Jeg er kommet vanfør til verden, og har allikevel forsørget meg selv. Ja, jeg har endog ved siden av mitt gjeterliv brutt opp hele 22 mål åker stående på knærne. For meg står det ikke bare som fedrelandsforræderi, men endog som gudsbespottelse, når folk ikke gidder bruke de evner og krefter, Vårherre har gitt oss til forsørgelse av oss selv og til nytte for folk og fedreland, likegyldig, enten en er vanfør eller ikke; for det er ikke sagt at en behøver å betraktes som krøpling fordi om en må dras med legemlige skavanker. Dette gjør vel kampen bitrere, men så blir seieren desto større.

I den liktale i Peer Gynt som presten holdt over mannen som hugget av seg fingrene for å slippe å bli kongens kar, uttaler han i slutten av sin tale følgende sanne og vakre ord:

Vi vil ei granske hjerter eller nyrer;
det er ei hverv for støv, men for dets styrer;
dog fri og fast det håp jeg taler ut:
den mann står knapt som krøpling for sin Gud.

Men når alle, både bedriftene, hele næringslivet og privatpersoner i massevis ikke lenger vil oppholde seg med egne krefter, blir alle disse stående som krøpling for sin Gud. Men det verste er dog, at når selvoppgivelsen har grepet folket i et land, så må det uunngåelig føre til at hele nasjonen til slutt blir stående som krøpling for sin Gud, det vil si: Historiens gud og må gå under. – Slik gikk det med det romerske rike, og slik har det vel gått med andre riker og land også, av samme grunn.

Men så galt vil det forhåpentlig ikke gå med Norge, skjønt det ser mørkt ut. I sitt dikt: «Norges fremtidshåp» uttaler Welhaven:

Hva nå er ord, skal engang vorde dåd,
hva nå er taust skal finne sterke menn
i tingets tale og i templets buer.
Hva nå er larm skal bli vise råd,
og visne hoder byttes om med sunde.

I de siste storting etter 1914 har hele besetningen bestått av mer eller mindre visne hoder, som ved dette valg nå må forsøkes byttet om med sunne. Hvis bare våre stortingsmenn var ærlige og gikk til selverkjennelse, ville disse uunngåelig komme til å uttale det samme som visne blader for vinden sa til Peer Gynt:

Vi er et løsen:
du skulle stillet oss!
se hvor døsen
har ynkelig pillet oss.
Ormen har ett oss, i alle bukter;

vi fikk aldri spredt oss
som krans som frukter.

Er det noe, som skulle være et løsen for oss, så skulle det vel være Stortinget. Men da gjelder det om den rette plass. – Men så har jammen døsen også pillet stortingsmennene, og det så ynkelig, at en hel del har holdt seg borte fra møtene, så Stortinget ofte ikke er blitt beslutningsdyktig. Og egoismens ormer har ett stortingsmennene i alle bukter: Det er derfor intet under om disse aldri kom til å spre seg, som krans om frukter. Det vil si: om frukter for folk og fedreland.

Slikt ser vel mistrøstig ut, men la oss ikke miste motet eller troen på folkets oppvåkning og gjenreisning på den gamle historiske linjen, som fedrene har merket opp for oss, og det endog med sitt blod.

Jeg for min del har ofte oppdaget både den nåværende politiske situasjonen og sluttsamlingen på historisk vei i våre oksedrifter.

Når oksedriftene reiser hjem fra fjellet om høsten, må disse passere nedover Sønstegardslia. Her går en meget gammel vei, som er opptrådt av oksenes føtter, kanskje for årtusener siden. Midt etter veien går storoksene fra 12 år og nedover. Disse ser meget selvbevisste og alvorlige ut, og det ligger slik trygghet og ro over deres åsyn; og det har de grunn til også. Det bærer nå mot hjemmet etter fedres gamle veier. Dette får vi kalle Høyre og det gamle Venstre.

Langs gammelveien går en del sideveier som krysser storveien av og til. På disse sideveier går 2- og 3-åringene. Disse er både fete, brede over bogen og tykke i lårene. Mange av disse er aldeles jevne fra nakken og bort i bringekollen. Disse ser meget stolte og overlegne ut. Og de brøler og rauter og skriker ende over seg: Vi er det store fremskrittspartiet som trår opp nye veier til lykke for andre. Vi fører dere like inn i frihet, likhet og brorskap. Å følge storoksene etter gammelveien er reaksjon!

Og idet disse risper hverandre i siden med sine spisse horn, så blodet renner, utroper de med salvelsesfull stemme: Og så har vi satt nestekjærlighetens politikk høyt på vårt banner. Disse overlegne fanatiske og umodne unge okser får vi kalle det nye Venstre og det radikale Folkepartiet. Jeg har ofte kjent igjen både Gunnar Knudsen, Castberg og Fedje blant disse «fremskrittsoksene».

Men det er merkelig, hr. redaktør, hvor innbilskhet, dumhet og fanatisme kan forvirre selv de edleste og beste. Disse oksene går bare på utstien, og trår på ingen måte opp nye veier, og før de vet ordet av det, befinner de seg på gammelveien sammen med storoksene. Men nå opphører med en gang all overlegen rauting og skryting. De gleder seg tilsynelatende i sitt stille sinn over at de endelig er kommet på rett vei, som fører til hjemmet.

I bakenden av driften går 1-åringene, men la oss unnskylde disses dumhet; det er jo første gang at disse er ute i det offentlige liv. En hel del av disse ungnaut blir stående igjen oppe i lia med mulen i været og lytter etter fremmede kubjeller. Dette er bolsjevikenes, kommunistenes eller moskvahøvdingenes, som står og lytter etter den sprukne febjellen i Moskva. Men det er ikke verdt å umake seg med å jage etter disse «ungnautene», de

kommer nok etter «nautene» av seg selv disse også. De har intet annet å gripe til disse heller, hvis de vil hjem til seg selv nede i bygda; for den historiske utvikling kan ikke brytes eller stanses. Og her hjelper ikke brøl eller raut, hverken av firbente eller tobente ungnaut.

I sitt skrift «Historiens resultat», eller «Hvorfor skrider menneskehetens utvikling så langsomt frem?», er Henrik Wergeland inne på det samme tema, at all slags utvikling går parallelt med hverandre og at det til slutt samler seg til fremskritt for menneskeheten.

Men her i landet har både den politiske, religiøse og den moralske, for ikke å tale om den økonomiske utvikling, tatt en meget usunn retning. Det er derfor mer enn noensinne før nødvendig at alle borgerlige partier denne gang samler seg til vern om fedrelandet. Og denne gang burde vi gå til valg på bare ett program: fedrelandets redning.

Da og ikke før kunne det hende, at Welhavens spådom gikk i oppfyllelse, at:

Det Norge var skal det atter vorde –
på land, på bølge og i folkerang.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 26. september 1927)

(Denne artikkelen er også gjengitt i Lillehammer Tilskuer, 26. september 1927)

Valgprat og kunst.

Eller blir Jon Persen omstøpt?
Et intervju om likt og ulikt.

Jon Persen var en tur i Lillehammer i går.

— Det gikk dårlig med valget, sier han. Det gikk omtrent slik som når folk mister naut fra driftene, så finnes de gjerne et annet sted. Jeg har nå forresten bestandig sagt at det skulle gå galt med det radikale folkepartiet. Og det partiet har nå all grunn til å si som Dovregubben sa til'n Peer Gynt:

Vi er gått tilbake i de senere år,
vi vet ei enten det ramler eller står.

— Ja, fortsetter det som hittil, blir det til slutt ikke mer igjen av folkepartiet enn storoksen til Owren. Men han gikk og brølte slik til høyreoksen i sommer at han måtte hentes hjem igjen. Han var bolsjevik og folkevond attpå.

Ikke for det, det kunne ikke sies å være noen ulykke å erklære oksen som hellig. Lenge nok har vi dyrket de tobente, og vi er bare blitt klare fanten, mens egypterne ble mektige så de bygget pyramider og reiste seg andre minnesmerker.

Høyre gikk det galt med, men det er ingen fare med dem likevel. Høyre går den gamle historiske veien likevel. Men at han Thallaug ble kastet var skrøpelig. Han som har vært bjølleoksen støtt, ikke var han gårdfløy og ikke har'n vært olm heller — det var forsett at Lillehamringene skulle miste ham. Men når de ikke kan velge slike kjernekarer som Thallaugen, er det ikke noe rart det går galt.

Så har vi Bondepartiet da. Hvis korntrygden bevirket at bonden ble mer frimodig i å dyrke jorda, så det kunne passe på dem hva Wergeland sier:

Den synger vel imens den sår,
og kranser fro med aks sitt hår —

ville det være en lykke for landet.

Men bondens egoisme har skremt arbeiderpartiom, som tror at bonden ligner dem selv. Arbeiderne tror at de lever etter den læren som'n Peer Gynt ga Anitra:

Å leve er å sveve tørrskodd nedad livets elv,
vel og holden som seg selv.

Men nå er det nok fare for at både det ene og det andre fantkrøtter, grådige, hardføre fantkrøtter, kommer til å væte klovene sine når de nå skal sveve nedover livets elv.

— Er det ellers noe du har på hjertet i dag? spør vi.

— Ja, en ny stor ære er blitt meg til del, svarer Persen. Han billedhugger Rolf Lunde vil modellere meg eller hugge meg ut. Det likeste var at han støpte meg helt om igjen, så jeg kunne få en bra underdel, men det er nok særlig overdelen han vil ha tak i, skjønner jeg.

Men gjør han meg så stygg som denne figuren utenfor Norges Bank, vil jeg ikke ha noe med'n Rolf Lunde å gjøre. Jeg har ikke noe gjeld i bankene og har ikke hatt det med å gruble heller. Så stillingen ville ikke passe. Riktig nok kan jeg ha vært tung i hodet noen ganger, men det skyldes nå ganske andre årsaker det da, veit du.

Sagittarius.
(Lillehammer Tilskuer, 21. oktober 1927)

Trillingene er 64 år

I går fylte Jon Persen, Vestre Gausdal, og hans to trillingsøsken Kristian og Rønnaug 64 år. Alle tre er i beste velgående.
Ganske enestående tør det være at trillingsøsken alle sammen oppnår så høy alder.
(Gudbrandsdølen, 1. november 1927)
(Dette ble også nevnt i Nidaros, 3. november 1927)

Bjørnejakten i Gausdals Vestfjell

En telefonsamtale med Jon Persen

Bjørnefaren avsløret.

Jon Persen ringte opp til oss i går og ga oss en forklaring på bjørnefaren i Ormtjernkampen — en ganske oppsiktsvekkende avsløring.

En mann fra Torpa som i flere år har vært bosatt i Vestre Gausdal, har i vinter drevet ekornjakt borte i Ormtjernkampen, forteller Persen. Du vet det, at når sporene etter denne kroppen har stått så lenge i snøen og vært utsatt for sol og vind og godvær, så er de blitt store, og kunne vel ikke godt skilles fra gamle bjørnespor. Han har vel gått der att og fram omkring trærne og kikket etter ekorn, og så er torpingene kommet og har fått se disse digre sporene og trodd det var bjørn. Slik tror nå jeg at det henger sammen.

— Det var en nydelig historie. Er det noe mer nytt oppi der?

— Jeg er på gamlehjemmet nå da, og her får jeg greie på mangt fra før i tida, så jeg skal snart smøre sammen en historie til dere. Det er ei gammel ei her som var med da trillingene ble døpt, og hun har fortalt meg mye rart, bl.a. om Vis-Knut, som jeg skal skrive om. Det er gått akkurat slik med meg som'n Vis-Knut sa.

Men dette er det ikke verdt å skrive noe om for dere ennå da, skjønner du.

Vi forela Jon Persens uttalelse for en av deltakerne i bjørnejakten – men han ville verken bekrefte eller benekte Persens formodninger. – Det kunne godt være at sporene skrev seg fra et menneske – uttalte han – herpå tydet f.eks. den ting at «bjørnen» hadde gått av veien for busker o.l., istedenfor å smyge under dem. Imidlertid var sporene så gamle og utydelige at det var umulig å si bestemt enten de skrev seg fra bjørn eller et menneske. De to torpingene som hadde ringet bamsen, lot seg dog ikke rokke i sin tro – de var sikre på at det var bjørn, og til våren ville de passe på når den igjen forlater hiet.

(Laagen, 13. januar 1928
(Denne historien ble gjengitt i Vestopland, 14. januar 1928)

Brandros og jeg som stående under de gode makters beskyttelse.

Bolsjevisme og kastesmitte.

Av Jon Persen.

For ca. 2½ år siden skrev jeg i «Gudbrandsdølen» om Brandros og hennes gemal, hvori jeg skildret kuas romantiske liv, fra jeg kjøpte kua på auksjonen på Branden til hennes store hedersdag, da hun ble formælet med den 12 år gamle 2. premieoksen «Jens» på Veum i Fåberg.

Den gang påviste jeg likhetspunktene mellom storoksen på Veum og Napoleon. Men så nevnte jeg også forskjellen, nemlig at mens det måtte til hele fem dronninger til å bære den

nye keiserinnens slep under Napoleons bryllup, var ingen nødvendig til å holde i Brandros' hale under vielsesscenen.

Det skulle vel synes å være skrevet nok om denne kua, men ettersom Brandros kom til å spille en adskillig ærefulle rolle på den gården hun ble dronning, enn keiserinne Marie Louise i Frankrike, kan hennes historie godt fortsettes.

Som følge av dette bryllupet med «Jens» ble hun selvfølgelig drektig, og høstbær. Men nå hadde vi ikke bruk for høstbærku på Jonsborg, hvor det ikke er vinterfjøs. Jeg averterte derfor kua til salgs.

Å få solgt en god melkeku skulle ikke se ut til å være en så vanskelig affære; men her i Forsetgrenda er det annerledes. Her forefinnes en flokk bolsjeviker, eller Moskvahedninger, som hele tiden har lagt meg for hat, for mine skrifter og for min hederlige vandel for øvrig, i det at jeg tross vanførhet allikevel har forsørget meg selv. Og at jeg ved sparsomhet og omtanke har beholdt Bergines penger er også en avskyelighet i disse misunnelige folks øyne.

Når det kom kjøpere for å se på Brandros, møtte disse «svartalver», som bestandig står i «dagdrivernes fagforening», opp, enten ved Handelsforeningen, eller ved brua og løy på meg og Brandros, så det formelig luktet svovel lang vei. Kjøperne vendte da om, uten å se på kua. – Det ble på den måten umulig å få solgt Brandros.

Men de giftige tungene skulle ikke få gjøre ulykke denne gang heller; for det finnes da bra folk også, som holder seg for gode til å lytte til moskvahånende løgner, og disse har bestandig stått på min side. Jeg ringte derfor opp til en ung gårdbruker på en stor gård i Østre Gausdal som jeg visste hadde forstand på ku, – men ettersom han ikke ønsket å ha sitt navn i bladene, får han få passere under betegnelsen N. N. – Jeg fortalte ham da at bolsjevikene hadde løyet æren både av meg og Brandros, så kua ikke var salgbar.

«Jeg skal komme oppover og se på kua», svarte han, «og så skal jeg stole på mine egne øyne og på dine ord», sa han, og det hadde han grunn til også; for det har ennå ikke vært bekjent om meg at jeg noensinne har gjort meg skyldig i bedrag, løgn eller fantestreker.

Da hr. N. N. kom til Handelsforeningen møtte atter disse elendige opp og de rakket både Brandros og meg ut på en så grov og rå måte, at det halve hadde vært mer enn nok til å overbevise hvem som helst om at jeg bare led som martyr for sannhetens skyld av bolsjevikene. Han innfant seg derfor på Jonsborg og kjøpte kua, og det kan sies til hans heder, at han betalte mer for Brandros enn han under alminnelige omstendigheter ville ha gjort. Ja, se det fikk fanden fordi han var dum og ikke beregnet sitt publikum. Og fanden og bolsjevikerne er ett og det samme. Men en god høysinnet handling pleier å føre belønningen med seg, således også her.

Brandros kalvet i førstningen av november, som jeg oppgav. Og hele vinteren melket hun hele 17 liter melk om dagen, mens fettprosenten var godt over 4. Det var godt gjort av en ku som ikke var mer enn godt 10 kvart stor. Men det heldigste turde dog være at Brandros forærte sin nye eier en kollet, brandet kvigekalv, der ble påsatt og har kalvet i vinter. Og det ser ut til at hun lignet moren, ikke bare i farge og utseende, men også i melkeevne. To andre av Brandros' barn er også påsatt, og viser seg å være typiske.

Hvor inderlig godt unner jeg ikke vedkommende gårdbruker min Brandros, som stammer fra en typisk avdeling førsteklasses melkekyr, til gårdens lykke og bolsjevikenes ergrelse.

Men det er merkelig i denne verden, hr. redaktør. De mest fremragende individer med reformatoriske evner blir ofte i siste øyeblikk revet ut av dødens gap, således gikk det også med Brandros. På gården var nemlig kalvekasting, og gårdbrukeren kjøpte derfor bare høstbærkyr, som han ikke lot bedekke igjen, men hadde disse på slakteriet, når de var utmelket. Denne lodd var også tiltenkt Brandros.

Men de gode norner spinn er uutgrunnelig, og disse skjebnens møyer kan spinne ens skjebne ad de mest uanede veier. Således gikk det også her. Første vinter før jul våknet elskovstrangen i Brandros, og hennes lengselsfulle elskovsraut hørtes over hele gården, uten at et eneste menneske hadde den ringeste medlidenhet med henne. Det var bare storoksen som forsto Brandros. Han var en prektig gutt. Med sin brede panne og krøllete hår mellom hornene så han meget tankerik og begavet ut. En kunne nesten tro, at det var selveste Ibsen eller Bjørnson som stod der.

Å stå bundet på båsen ved en full krybbe gikk visstnok an, særlig for disse som ikke hadde høyere formål enn å ete og drikke. Men Brandros' lengselsfulle raut overbeviste oksen om at det fantes noe høyere og skjønnere enn bare å tenke på seg selv. Vel var Brandros intet passende parti for ham. Hun som bare var fra en liten gård i Svatsum, mens han selv var fra storgården Rokvam og sønn til en premieokse. Men så var Brandros meget vakker og gårdens beste melkeku.

Det gikk ikke lenger an å ta hovedhensyn til avstamning og hvor mange skylddaler det var på gården en er oppalet på. Lenge nok har standsforskjell og storsnobberi hemmet utviklingen her i landet. For øvrig visste oksen med seg selv, at han ikke var «av disse adels-trold-forlagte høiheter som setter sin stolthet i plebeierpletter å holde vekk fra stammens skjold».

Men aldri følte oksen frihetstrangen slik som nå, og han begynte å brøle:

«Frihet skal være vårt løsen i nød,
frihet for Loke, så vel som for Tor.»

Atter lød Brandros' sørgmodige raut, og stuten syntes det var stor skam at det ikke kunne gå an å komme løs til hennes hygge og hussvalelse, og så kvad han:

«Skam for den som elsker tvang,
og hater piker, vin og sang.»

Men nå slo han om i en mandigere toneart, og fortsatte:

«Dog våkner vi vel opp en gang,
og bryter lenker, bånd og tvang».

Og så gjorde oksen et kraftig rykk bakover, tømmen fulgte med og oksen var fri. Det første han foretok, var å finne Brandros; men den scene, som foregikk mellom disse to kan vel ikke

beskrives i et blad, men resultatet ble dog at Brandros kom i velsignede omstendigheter, og dette reddet hennes liv.

Da gårdbrukeren i slutten av august neste etter kom på seteren for å hente kua hjem til slakteriet, viste det seg at Brandros til hans store forundring var i høy grad drektig, og tidlig høstbær. Selvfølgelig ble da kua benådet.

Men det gledeligste var nå allikevel at kua er av de få som ikke er mottakelig for kastesmitte. Men Brandros har også en annen god hovedevne, som ikke er så helt alminnelig. Hun er nemlig så hjemmekjær, at hun bestandig går foran bølingen til seteren om kvelden. Til sommeren er det meningen at Brandros skal bære bjellen. Og det vil bli like så ærefullt for Brandros Jonsborg, født Brænden, som det var for hin jødepike som ble dronning i Persien.

Hvor god grunn har ikke både Brandros og jeg til å takke gudene for at vi begge står under de gode makters beskyttelse både mot bolsjevisme og kastesmitte. Disse to avskyelige sykdommer ligner hverandre deri at de begge er så samfunnsfarlige og landsskadelige. Og deri, at de mest angrepne taper evnen til å forsøke seg selv, mens alle deres ideer, planer og programmer er ugjennomførlige, eller rettere sagt ulevedyktige — akkurat som kastekalver.

Men den avskyelige kastekalv som ennå er født her i landet, er nå allikevel bolsjevikregjeringen. Som alminnelig for kastekalver, rautet og skrek denne i sin korte levetid avskyelig. Mor Aases ord om sin udugelige sønn passer utmerket godt om denne regjering:

Hun sa: «Ja er det ikke rent utenkelig slikt,
han som støtt fór med løgn og dikt,
han som bare i munnen var sterk;
han som aldri prøvde et dugelig verk».

Dette illustrerer Hornsrud-regjeringen på klareste måte.

Men så får vi håpe, at det er med bolsjevismen som med kalvekasting i en kubøling, at den varer bare en kort periode, ca. 3 år, og da er det kvigene som blir sist angrepet av sykdommen. Og når sykdommen har rast fra seg, er vedkommende bøling uimottakelig for kastesmitten en hel menneskealder.

Også med hensyn til kommunismens opphør ser det forhåpningsfullt ut, hr. redaktør, idet at de eldre mer og mer er begynt å bli helbredet, mens denne avskyelige sykdom hovedsakelig raser bare blant ungdommen. Når disse ungnaut er helbredet, skulle vi i kraft av historien være fri for bolsjevisme eller kommunisme i flere slektsledd fremover.

Norge har derfor de beste utsikter til å gå en lys og lykkelig fremtid i møte.

Jon Persen

(*Gudbrandsdølen*, *12. mars 1928)*

Løst og fast i Lillehammer

Smaa betraktninger av Knekkenbeineren.

Han Jon Persen driv aa skriv i blaom sommetier aa ser je.
Je synes han ha skrivi saa mye om aa vøri saa mye sammen mæ dessa storuksom sine, at han ha vørti akkurat han som dom. Ser dom naa mæ litt raufarve paa, saa ska dom stange, aa slik ha han vørti aa. Han æ rigti fæl te aa stange ætte kommunistom synes je, men dom faar sætta paa knapper paa hønna hass, viss dom skulde bli før kvasse.

(Lillehammer Tilskuer, 26. mars 1928)

Jon Persen og storoksene.
Et motsvar til Knekkenbeinern.

Hr. redaktør!

Jeg ser i Deres ærede blad for mandag at en viss «Knekkenbeiner» er ute med klørne sine, og så påstår han at jeg har skrevet så mye om storoksene i våre drifter, at jeg har antatt deres egenskaper, og at jeg ikke tåler å se litt rødfarge.

Men ingen behøver å innbille seg at verken jeg eller storoksene ser på fargen. Blir vi for mye antastet av elendige fantkrøtter, så bøyer vi uten videre hodet ned og tar fantkrøtteret på hornene og kaster det bak oss.

Det har da ingen verdens betydning enten hornene er spisse eller det er satt knapper på dem; for den som er for lett, han er for lett.

For øvrig er det en annen prisverdig egenskap jeg har lært av oksene. Den nemlig å kjempe bare med åpen panne. Hadde bare også vedkommende skribent lært det samme, så hadde han ikke behøvd å presentere seg for det store publikum bare som en knekkenbeiner.

Jon Persen

(Lillehammer Tilskuer, 28. mars 1928)

„Fantkrøttera“.
Og Jon Persen.

Je hadde oprigti snakka itte vist at du var saa saar paa høinom, je, Jon!
Je hadde meint du var taa desse gamle Jonsvikingom je, som hadde taala litt taa haart. Aa ein ting tel: Fantkrøttera kan bli leie aa faa taa høinom att hvis at ein stik høinom for langt inni dom.

Efter detta saa kan naa fell je notere ein blink paa mig, je da, Jon, aa paa dig blir dæ nok bære ei «skive» denne gongen. Men vi raakes fell att, je aa du, aa da kan dæ bli omvendt, veit du.

Men du lyt nøie dig mæ at je kaille mig før Knekkenbeinern fremdeles, før navne mit er saa lite at dæ har ingèn betydning.

Me hilsen
Knekkenbeinern.

(Lillehammer Tilskuer, 2. april 1928)

Jon Persen og pengelotteriet.

Eller gjeterguttene og Vårherre.

Et lite petit-intervju.

Jon Persen kommer inn i redaksjonen.
— Morn, morn, morn! sier han, ja, nå skal jeg stoppe kjeften på han «Knekkenbeinern» Deres. Det er et lidelig morosamt stykke. På et par steder vil folk le seg syke, så de må gå til apotekeren og få medisin for å bli friske igjen. Jeg lurer på, jeg gut, om disse to apotekene dere har her i byen burde gi meg et lite honorar på grunn av den økte omsetningen?

— Du får forsøke —
— Ja, jeg får kanskje gjøre det. Men først får du skaffe meg en liste over siste trekning i pengelotteriet.

— Er du ivrig spiller?
— Både og, vet du. Men jeg har spekulert ut at Vårherre holder med disse gjeterguttene sine. Rett som det er dytter han til meg en femtilapp; og når han ikke lar meg få mer om gangen, så har det sin gode grunn.

Det er med menneskene som med hestene. Får hestene for mye havre, får de kolikk og blir oppblåste. Og Vårherre gjorde den erfaringen i jobbetida at det er farlig å la det norske folk få for mye. Når jeg derfor hittil bare har vunnet 50 kroner om gangen, så er det sannsynligvis fordi han vil gjøre meg pengevant. Når jeg bare er blitt oppøvd i å bruke 50 kroner, kommer det vel til å gå meg som med denne gjetergutten som vant ei prinsesse da han kastet i hjel han Goliat.

Men noen prinsesse har ikke jeg akkurat bruk for da, ser du, når jeg har Bergine. Og det vet naturligvis Vårherre. Derfor er det den andre gjetergutten som ble nestøverst i Egypt han tenker på i forbindelse med meg og pengelotteriet. Når han dytter til meg 50 kroner, så betyr det bare at han lar meg gå den smale veien som alle må gå før de når fram.

Det er jo ikke å vente at jeg med en gang skal kunne komme til å måle meg i rikdom med de store faraoene i Vestre Gausdal. Men bare vent, jeg kommer til å gjøre det i framtiden, hvis jeg holder ved å spille.

— Hva vil du gjøre hvis du vinner 50 000 kroner?
— Ja, jeg vet ikke. Men jeg må først og fremst holde kjeften min!

Sagittarius.

(*Lillehammer Tilskuer*, *18. april 1928)*

Løst og fast i Lillehammer

Smaa betraktninger av Knekkenbeineren.

Dæ sto eit lite støkke i avisa di her om dagen, hr. redaktør, mæ overskriften: Hvem misunder De? Men dæ va naa itte retta naa spørsmål aat mig om detta, aa derfor saa faar je svara sjøl. Naa ska du høre.

Jo, først saa misunne je dig**,** hr. redaktør, som med god samvittighet kan sitta dær aa bedømme aa kaste i papirkørja andres mæ største flid velskrivne papirark,
sea saa misunn je døm som faar paa krita ta kjøpmeinnom heretter,
aa sist, men itte minst, saa misunne je hainnom Jon Persen dessa 50 tusena som hain itte vaint i peingelotterie.

Knekkenbeinern.

(Lillehammer Tilskuer, 2. mai 1928)

Jon Persen - «Knækkenbeinern» og statsutstillingen på Fåberg.

Jon Persen besøkte Lillehammer tirsdag og gjestet bl.a. utenfor *Lillehammer Tilskuer*s vinduer. Ved hjelp av sin lur rautet han verre enn den villeste okse – han agtet å mane frem sin gode venn «Knækkenbeinern», fortalte han etterpå. Noe som forresten ikke lyktes ham.

Men stod ikke lykken ham bi her, så var han så mye heldigere oppe på statsutstillingen ved Fåberg stasjon. Her rautet han i den grad at oksene ble rent som ville.

— Men det morsomste av det hele var, at der stod jeg og rautet og fikk svar, sier Jon, og disse sakkyndige – de kalte seg det – de forsto ikke det minste grann av det hele. De skjønte ikke at jeg snakket til oksene om norsk politikk og bolsjeviker og slikt. Men du kan forstå – oksene kunne ikke annet enn bli ville når de hørte om det.

Men så ble de til slutt så rent rebelske og da, at hele driften holdt på å slite seg. Og da ble Jon Persen fæl og sluttet med å raute.

(*Lillehammer Tilskuer*, *8. juni 1928)*

Gjør vi for lite for turistene?

Vi hører alltid den samme kritikk:
Vi kunne få flere turister,
ja, byen kunne bli mektig og rik
om vi bare turistene frister
med annet enn luft og utsikt og slikt —
nei, more dem litt er heller vår plikt.

Hvile og ro er bra — det er sant,
det vet vi av egen vane,
men mange fordrer litt moro iblant,
man vil ikke alltid bare glane. —
Jeg foreslår bystyret setter i gang
noen små attraksjoner av prima rang.

Det ville i Gamlegata være lett
å gi dem et Nordens Mont Martre
med nattkafeer og hemmelig rulett,
men jeg foreslår også vi starter
et sirkus hvor Fåbergs ordfører kan
lære turister å drikke kun vann.

På torvet reises en svær karusell —
Jacobsen fastslår hastighetsgrensen,
inntekten går til vår bykasses gjeld,
det hele bør bestyres av Svendsen.
Festlig musikk gir turister humør,
Jon Persen bør bli musikdirektør.

Gategutten
(*Lillehammer Tilskuer*, *15. juni 1928)*

Fellesdrift av okser i Fronsbygdene.

Driften teller i år 60 dyr.

Jon Persen, som er den egentlige grunnlegger og innstifter av fellesdriftene, opplyser at oksedriften i Fronsbygdene i år har fått utmerket tilslutning.

I alt teller driften 60 dyr, hvorav de fleste er fra Sør-Fron.
Driften skal gå ved Sannåklufta i traktene inne ved Vinstervannene.

(*Laagen*, *28. juni 1928)*

Guldkalvens fjøs i Vestre Gausdal.

Verdens skrøpelighet og unge piker. — Nobile og politiet. — Og Martin Luther og Jon Persen. Jon uttaler seg om enkelte aktuelle spørsmål i sommervarmen.

Jon Persen var en tur til Lillehammer på mandag.
— Jaså, du er i byen, Jon? sier vi forsiktig.
— Ja, jeg er nok nødt til det, svarer Jon. De har stengt gullkalvens fjøs i Vestre Gausdal, det må du vite, og derfor måtte jeg se om jeg kunne få ut noe i Fåberg Sparebank, hvor valutaen er mye bedre enn hos oss. Men neste gang jeg skal betale på gamlehjemmet, ja, da skal de for pokker meg få denne bankboka på Vestre Gausdal sparebank. Ja, for kommunen kan vel ikke forakte sin egen valuta? De har jo skapt vanskelighetene sine selv. Men kanskje gausdølene er som alle andre — at de ikke liker sin egen skrøpelige valuta? Slik som dyra, for eksempel: sau og geit står heller med alle fire beina på en stein hele natten enn å legge seg ned i sin egen møkk, vet du. Men det er nå for galt at jeg, som har klovsyke, skal lide og!

— Hvordan står det til med Bergine om dagen da?
— Hu er dårlig, hu er plaget så med gikta, det må du vite, at det er rent forskrekkelig. Og så blir hun så sjalu. Det er ikke bra når kjerringa elsker mannen med for mange graders varme. Det er slik med meg som med han Terje Viken, som det står at til jentene hadde han skjemtsomme ord. Og når jeg spøker med de unge jentene, så blir hun sjalu, da vet du. Jeg kan nå forresten ikke skjønne at slikt skal være nødvendig, jeg. Det er jo bare å plage seg selv med det. Og verden er nå sannelig tung nok likevel om man ikke skal gjøre den enda verre. Man trenger litt adspredelse innimellom, og akkurat derfor så spøker jeg med jentene når det faller seg slikt. Hva farken er de unge, pene pikene til for, om man ikke skal få lov til å se på dem og spøke litt med dem?

Men Bergine blir sjalu. Skjønt jeg har da ikke tenkt å bli som han kong Salomo, som hadde bruk for så mange medhustruer. Kan du begripe hvordan han hadde bruk for alle sammen? Jeg kan ikke skjønne hvordan han klarte så mange, jeg.

— Hva driver du ellers med om dagen da, Jon?
— Jeg lager lurer. Det har blitt slik etterspørsel etter dem, etter at jeg vekket interessen under hundreårsfesten her i byen i fjor, at jeg på langt nær ikke klarer å tilfredsstille all etterspørselen, selv om jeg jobber iherdig.

Ellers så spekulerer jeg på om ikke «edel» og «nobel» burde være det samme. Men jeg er nå ikke sikker, vet du — det hører kanskje sammen med navnet til denne italienske generalen, Nobile, de kaller ham. Hva ville han egentlig på Nordpolen etter? Han hadde da ikke glemt noe oppe der fra den gangen han holdt på med omtrent samme reisen med luftskipet som nå. Du vet, da gondolen bare var et par meter over isen og han Riiser-Larsen slengte ham bort. Det var på nære nippet at politiet skulle ha tatt dem da, gutten min — og jammen

gjorde de det ikke nå. Men denne gangen var det riktignok ingen skudd av den gamle kjempe-stammen med, vet du.

Han Nobile skulle ha husket på én ting, han. Det har vist seg i oksedriftene våre, det må du vite, at når det kommer naut fra varme fjøs og dyr som har for fin hårvekst, så tåler de ikke lufta i fjellene våre. Og slike naut burde helst holde seg på kulturbeiter.

Det er kanskje farlig å uttale seg så fritt, men ikke for meg. Jeg er nemlig født på samme dato som Luther slo opp sine kjente teser på kirkedøra i Wittenberg, og jeg ligner denne store reformatoren i det, det må du vite, at jeg bestandig har sagt pavene og andre storkarer sannheten rett opp i øynene.

Sagittarius
(Lillehammer Tilskuer, 11. juli 1928)

Sjeldent jubileum i V. Gausdal.

Trekløveret Kristian, Rønnaug og Jon Persen.

I Vestre Gausdal forestår i nær fremtid en begivenhet som ikke hører til de alminnelige, idet trekløveret Kristian, Rønnaug og Jon Persen fyller 65 år den 31. oktober.

I anledning jubileet var Jon Persen i går i byen og bød inn til gjestebud.
— Det vil — betrodde han oss — den dagen bli holdt fest på gamlehjemmet, og der blir da vi jubilerende trillinger til stede. Jeg ville sette særlig pris på om redaktørene ville vise Vestfjellets gamle løve den heder å møte opp på en slik dag.

Som jeg sa, befinner jeg meg nå på gamlehjemmet, og der trives jeg godt.
Men jeg liker ikke at presten og «bolsjevikene» skal ødelegge det for oss som pleiehjem for gamle. Ødeleggelsen foregår på den måten at arbeidsuvillige bolsjeviker som ikke vil svare sine forpliktelser blir kastet ut fra sine hjem, og etterpå skaffer så presten dem plass på gamlehjemmet. På den måten har vi nå fått flere voksne og 11 barn dit, og i den nærmeste fremtid får vi dusinet fullt. For å skaffe plass til alle disse menneskene blir de gamle stuet sammen. Jeg beholder dog fremdeles mitt rom, og jeg har sagt til bestyrerinnen at jeg betaler for meg og ikke lar meg behandle på allslags vis.

Jaja, det var dette, men nå skal vi kaste av alle tunge tanker og få i stand en trillingsfest som det ennå ikke har vært maken til i landet. Til festen er alle mine venner velkomne. Jeg venter også selveste kongen, men det kan hende jeg satte slik støkk i ham med mine lurtoner på Maihaugen at han ikke tør komme.

(Laagen, 16. oktober 1928)

Jon Persen innbyr til en 65-års trillingfest.

Og refser nåtidens redaktører.

Vår gode venn Jon Persen kommer inn i redaksjonen.

— Morn, morn, gut. Ja, her har du meg bedre enn noen gang. Jeg kommer fra Jonsborg nå; ja. Det er liksom så hyggelig å være på gamle trakter igjen en gang iblant.
Og nå er jeg her i Lillehammer for å snakke med disse redaktørene i anledning 65-års trillingfesten, som skal bli en begivenhet som man ikke har sett maken til siden verdens skapelse. Jeg har fått tillatelse til å innby til fest på gamlehjemmet den 31. oktober. Han Kristian, broren min, som er i Oslo, kommer oppover, og søsteren min som bor på Jørstadmoen kommer også, og så har du meg da; så er alle trillingene samlet, dama.

Vi har alle famlet,
men så ble vi samlet,

som'n sa'n Peer Gynt.
Det var hele den gyntsiske hær med alle sine lyster og begjær, som du vet. Hoho, sant.

Ja, det kan nok hende vi har famlet; men så har vi hatt særlig mye å gjennomgå også, og spesielt jeg da, som har blitt vanfør. Men aldri har jeg klaget, det har ikke vært nødvendig. Det er pokker meg nok av dem som gjør det. De andre har klaget og jeg har lidd.
Det er forresten ikke noe farlig så lenge de jamrer seg. Det er først når det ikke er noen som jamrer seg at det blir nød på ferde.

Men det var denne 65-års trillingfesten. Det er pokker også å være nødt til å innby slike reddharer som disse redaktørene er. Nå har jeg skrevet en artikkel om dansen om gullkalven i Vestre Gausdal, og jeg har skrevet den så godt og klart at ingen redaktør turte å ta den. Nei, nåtidens redaktører er akkurat som kua. Når hun skulle ha krutt mot dritua, måtte en ha det i en deigklatt, og skal en ha noe virkningsfull sannhet inn i en redaktør nå for tiden, så må en ha det innpakket i treull eller bomull, så sannhetens skarpe kanter ikke blir synlige.

Det mener'n Jon Persen.
Akkurat slik var det i Wergelands tid også. Det var jo en stund han ikke fikk inn skriftene sine noe annet sted enn i «Lillehammer Tilskuer». «Tilskueren» var betterdø ikke skvetten den. Og det er'n vel ikke nå heller. Jeg vil ikke spørre om det, jeg vil leve i håpet. Det er med meg som med en som får kurven av tre jenter. Jeg vil ikke risikere å få den fjerde også. Og når jeg har fått avslag av tre redaktører vil jeg skåne den fjerde. Men det er jeg nå pokker meg viss på at «Tilskueren» ikke er mer skvetten nå enn i Wergelands tid. Og det vil jeg tro. Det skal være min trøst at «Tilskueren» sikkert ville ha behandlet'n Jon Persen på samme måte som'n behandlet'n Wergeland.

Men tross denne her forsmedelsen jeg har lidd, nå, så slår jeg meg hard og steller i stand en fest på gamlehjemmet den 31. oktober, som skal snakkes om landet rundt. Og det kunne lett hende at selveste kongen og kronprinsen kom oppover hvis jeg bare ikke hadde vært en slik forjævla tosk at jeg hadde vettskremt dem med luren min på Maihaugen i fjor.

Til slutt vil jeg nå håpe at mange av mine venner, og da særlig redaktørene, vil komme til 65-års trillingfesten som Vestfjellets løve arrangerer. Og velkommen skal folk være.

Sagittarius.
(Lillehammer Tilskuer, 17. oktober 1928)

Trillingene Persen 65 år

En begivenhet av de sjeldne vil 31. oktober finne sted i Vestre Gausdal, idet trillingene Kristian, Rønnaug og Jon Persen da fyller 65 år.

Kristian er maler i Oslo, Rønnaug bor i Fåberg, mens Jon alltid har bodd i fødebygden, Vestre Gausdal. Jon Persen er kjent langt utenom Gudbrandsdalens grenser. Han ble født som den siste i trillingrekken, og da han i tillegg var vanfør, fortelles det at faren gråt da han fikk se ham.

Men Vis-Knut, som bodde i samme bygden, trøstet faren og sa:
«Du behøver ikke å gråte for ham. Han vil bli en kjent mann og komme til å greie seg selv.»

Jon Persen har nedlagt et grunnleggende arbeid for ordningen med fellesdrift for okser i fjellet og har alltid vist en rørende kjærlighet til dyrene. Selv har han drevet som gjeter i mange år.

Det som har brakt Jon Persens navn videst, er dog hans tallrike avisartikler om dagens spørsmål. Nevnes bør også at han, til tross for sin vanførhet, har brutt 22 mål åker.

Nå bor han på Vestre Gausdals gamlehjem, hvor han håper at hele trekløveret kan samles på 65-årsdagen.

(Aftenposten, 27. oktober 1928)
(Denne artikkelen ble gjengitt i Halden, 29. oktober 1928, Møre, 6. november 1928, Indre Smaalenenes Avis, 9. november 1928. Jubileet ble også omtalt i flere aviser, bl.a. Minneapolis Tidende, 22. november 1928).

Jon Persen 65 år

Det er altså i morgen at trillingene i Vestre Gausdal fyller 65 år. Den ene av disse, Jon Persen, er en landskjent mann.

Gjennom mange år har han i *Gudbrandsdølen* skrevet en rekke artikler om mange ting, men mest om dyrene. Originale, egenartede og velskrevne er hans artikler; de fant vei til mange aviser, ja, ble endog oversatt og tatt inn i utenlandske blader. Jon Persen hadde sitt spesielle felt, hvor ingen gjør ham rangen stridig, og det er dyreflokken — da særlig husdyrene, som han har tilbrakt mye tid sammen med inne i fjellet og studert godt. Og glad som han var i

dem, forstod han også sine firbente venner så inderlig godt. Og han har en egen evne til å fortelle om dem.

Han fant mange likhetspunkter med menneskene, både onde og gode, som han fremholdt til lærdom og advarsel. Han satt i okseflokken og studerte — Stortinget! Og var slett ikke dårlig orientert da han fremla resultatet av sine studier.

En arbeidsmaur har Jon Persen vært — en stolt kar som ikke ville ligge noen til byrde. Stående på knær har han brutt opp 20 mål jord. Det er et vakkert livsverk. Fellesdriftene er det han som har fått i stand – både i Vestre Gausdal og i Fron – og det har han gjort uten betaling.

Han er også barnekjær, Jon Persen. Når han setter seg ned i barneflokken og forteller, da er det gildestunder for barna. Når Jon Persen en vakker sommernatt ved et besøk i Lillehammer hadde sovet med himmelen til tak og skogen til vegg — mens elven surret og sang nedenfor — da kom barna ofte om morgenen med kaffe og mat til ham i hans store og luftige soverom. Bedre lå ingen i byens hotellsenger, syntes Jon Persen, og hyggeligere oppvartning var det ikke råd å få.

I morgen feires det på Vestre Gausdals gamlehjem, hvor Persen nå bor. Da håper han at alle trillingene skal møtes, og at mange bygdefolk skal komme.

Jon Persen tynges ikke av alder — han er i full vigør, og hans humør er så tindrende lyst. Han har tatt kampen opp mot en ublid skjebne og seiret stort — han har rett til å være fornøyd.

(Gudbrandsdølen, 30. oktober 1928)

Trillinger fyller 65 år

En begivenhet av de sjeldne vil 31. oktober finne sted i Vestre Gausdal, idet trillingene Kristian, Rønnaug og Jon Persen da fyller 65 år.

Kristian er maler i Oslo, Rønnaug bor i Fåberg, mens Jon alltid har holdt seg til fødebygda Vestre Gausdal.

Jon Persen er kjent langt utenom Gudbrandsdalens grenser. Han ble født som den siste i trillingrekken, og da han i tillegg var vanfør, fortelles det at faren gråt da han fikk se ham.

Men Vis-Knut, som bodde i samme bygd, trøstet faren og sa:
«Du behøver ikke å gråte for ham. Han vil bli en kjent mann og komme til å greie seg selv.»

Jon Persen har nedlagt et grunnleggende arbeid for ordningen med fellesdrifter for okser i fjellet.

Selv kaller han seg Vestfjellets gamle løve, og kan berette om mange tildragelser fra de store viddene.

Det som har brakt Jon Persens navn videst, er dog hans mange innlegg, særlig i *Gudbrandsdølen*, og han beklager dypt redaktør Filseths bortgang. Jon Persens artikler utmerker seg ved en sjelden originalitet, og han kan på en treffende måte harselere over menneskenes utvekster.

Hans artikler har flere ganger vært tatt inn i utenlandske aviser.

Nevnes bør også at han, til tross for sin vanførhet, har brutt 22 mål åker, enda han for en stor del har måttet stå på kne under arbeidet.

Nå bor han på Vestre Gausdals gamlehjem. Der håper han at hele trekløveret skal bli samlet på 65-årsdagen.

K. O.
(*Nationen, 30. oktober 1928*)

En sjelden begivenhet

Trillingfesten i Vestre Gausdal i dag

I dag feires en begivenhet i Vestre Gausdal, som ikke hører til de rent dagligdagse – trillingene Kristian, Rønnaug og Jon Persen fyller 65 år.

På Vestre Gausdals gamlehjem, hvor nå Jon som bekjent bor, er det i anledning dagen stelt i stand til fødselsdagsgilde.

Og der vil det bli fest! Kristian, som driver malerhåndverket i Oslo, vil være til stede, Rønnaug som bor i Fåberg, likeså – og så har vi pressefolkets gode venn Jon da.

Han inntar en særstilling for seg. Han var den siste av trillingene som så dagens lys, og vanfør som han ble født, kan man kanskje forstå faren da han gråt. Vis-Knut, som bodde i bygda, trøstet imidlertid:

«Du behøver ikke å gråte for ham», sa han. «Han vil bli en kjent mann og klare seg selv.»

Og Jon har ikke gjort Vis-Knuts spådom til skamme. Han vokste opp og viste snart at han slett ikke var tapt bak en vogn. Tidlig tok han ut som gjetergutt, og som han lå der inne i fjellet om sommeren sammen med buskapen, lærte han snart å kjenne dyrenes vesen. De ble hans trofaste venner, som han har vært deres venn og talsmann.

Og mens han levde der inne på viddene, hvor det var høyt under taket og vidt til alle kanter, fikk tankene hans flukt og fart.

Jon Persen har vært en foregangsmann. Han har således nedlagt et grunnleggende arbeid for ordningen med fellesdriften for okser i fjellet, og selv kaller han seg Vestfjellets gamle løve – en tittel han kan bære med berettiget stolthet.

Sin rørende kjærlighet og sitt inngående kjennskap til dyrene har Jon Persen forstått å gi de vakreste uttrykk for.

Og hans artikler, som har brakt navnet hans utover, originale og treffende som de er, har alltid en varm understrøm av omtanke for hans firbente venner.

Trillingene Persen i sin alminnelighet og Jon i særdeleshet vil sikkert i dag bli feiret.

Vi vil også gjerne være blant de mange gratulanter og spesielt hilse vår venn og skattede medarbeider, Vestfjellets gamle løve.

(*Lillehammer Tilskuer, 31. oktober 1928)*

«Vestfjellets løve»

...burde egentlig hatt en lengre omtale, men han er så godt kjent at det er helt overflødig.

I dag feirer han sammen med de to andre trillingene 65 år, og i den anledning har han bedt til seg mange gjester — blant annet alle «redaktørene» på Lillehammer.

— Det ble for trangt for meg i mors liv, sier Jon Persen, og dermed ble jeg ikke som andre. Trangt har det vært her også, men han har kloret seg fram; — for om beina var dårlige, så var hodet så mye bedre — og hjertevarmen og humøret har han ikke manglet.

Han har alltid klart seg selv og er sinna på store, voksne, sterke, friske folk som blir samfunnet til byrde.

For over tjue år siden, da jeg bare var en guttunge, kom denne rare kroppen med «bjørneføttene» stabbende inn på gården hjemme. Han hadde en boks med sukkertøy som han solgte i smått, og det var en kar som kunne prate for seg.

— Du store tid for en munn! Det var første gang jeg så ham, men siden har jeg støtt på ham rett som det er — og like pratsom og morsom har han vært hver gang jeg har truffet ham.

Jon Persen prater ikke bare med folk, men kanskje vel så mye med feet — har gjort det. Og digre oksedrifter er noe av det fineste han vet om å treffe på. Selv sier han at han har lært «nautspråket», og det er rimelig kanskje, at han har studert såpass på det, at han får det til så det blir noe bortimot ekte når han blåser i luren sin.

Jon Persen har hatt mye arbeid med disse oksedriftene, og det var mye prat og parlamentarisk frem og tilbake før den første oksedriften kom i stand. Og så drev han som gjeter selv i mange år, og når oksene og Jon kom inn i fjellet — ble det liksom et lite samfunn for seg selv.

Som alle vet, har Jon Persen skrevet mye i avisene.
Og skrive godt gjør han. Det er ikke noe knussel der i gården. Han sier ifra, og det er kvast, og det han skriver treffer godt.

Døl
(Laagen, 31. oktober 1928)

Trillingenes 65- års dag

Jon Persen og han to trillingsøsken hadde det svært hyggelig på 65-årsdagen i går. 40 til 50 mennesker var møtt fram på gamlehjemmet. Det var folk fra Fåberg og de to Gausdalsbygdene.

De hadde med seg mye godt, og flere som var forhindret fra å møte, sendte meget velsmakende hilsener.
Det ble en flott fest, man hygget seg både lenge og vel, og det var nok å bite i.
22 telegrammer kom det, og mange gratulasjonsbrev.

Jon Persen ber oss på hans og de andre trillingenes vegne om å takke alle for vennligheten i går.
Særlig vil han takke bestyrer Høgsveen og betjeningen på gamlehjemmet, som strevde så mye og laget alt så godt til.

(*Gudbrandsdølen, 1. november 1928)*

Vestfjeldets løve

Noen ord med Jon Persen på 65-årsdagen

I anledning av Jon Persens 65-årsdag i går hadde *Lillehammer Tilskuer* en telefonsamtale med fødselsdagsbarnet.

— Gratulerer med dagen, Jon!
— Hvem er det som gratulerer, er det *Tilskuern*? Nei, det var moro at du ringte. Takk for det, du!

— Vi ville gjerne ha et fødselsdagsintervju med deg.
— Jaha, jeg kunne tenke meg det; men det er ikke å få det, da må du vite. De første telegrammene har forresten kommet nå. Han Frøis Frøisland, *Aftenposten*, har hedret meg, og Axel Thallaug har telegrafert, og flere. Det er moro, sånn en gang iblant å bli hedret for Vestfjeldets gamle løve også!

— Hvordan føles det egentlig å være 65 år?
— Du vet, man synes man er gammel. Skjønt årene plager nå ikke meg akkurat. Jeg er nå

mye mer ungdommelig jeg da, enn folk som er født for 20 år siden. Og frisk er jeg; det er bare beina som er dårlige; men de har nå vært det alle mine dager, så de klarer seg fell fortsatt også, antar jeg. Øverste etasjen derimot er bra, vet du, og kjeften er bedre enn noensinne.

— Du ser lyst på tilværelsen.
— Særlig i dag, i alle fall. Man kan jo ikke gjøre annet når man blir hedret slik som jeg nå.

Sagittarius
(*Lillehammer Tilskuer*, *1. november 1928)*

Trillingjubileet i V. Gausdal

I går kveld ble det holdt en hyggelig og vakker fest på Vestre Gausdal gamlehjem for trillingparet Persen. Kristian Persen kom dessverre ikke.

Det var mange tilreisende til stede — ca. 50 i alt — fra Follebu, Østre Gausdal, Fåberg og Vestre Gausdal, men det var så dårlig føre oppe i Svatsum og Olstadgrenda at det kom få derfra.

Det kom 22 telegrammer og en hel del gratulasjonsbrev til 65-åringene.

Og gjestene hadde med seg så mye god mat og kaker at vi gjerne kunne holdt en fest til, sier Jon Persen i dag.

Han ber oss bringe en hjertelig takk til alle som viste jubilantene oppmerksomhet i går.
En spesiell takk rettes til bestyrer og bestyrerinne ved gamlehjemmet.

(*Laagen*, *1. november 1928)*

Forholdet mellom de store og de små blant mennesker og blant dyrene

Av Jon Persen

Når det blir begått en avskyelig forbrytelse av djevelske umennesker, er det så vanlig å betegne slike uhyrer med dyrenes navn. Men hvilken skrikende urettferdighet er ikke dette mot våre firbente venner – disse «våre sukkende brødre i støvet», som Henrik Wergeland kaller dem.

Jeg tror nok jeg kjenner dyrene minst like godt som de fleste andre, men jeg har ennå ikke oppdaget noe som i minste grad ligner forbrytelsen i Mandalsgaten i Oslo nylig. Det har ennå ikke skjedd at våre prektige hingster har gjort voldtektsforsøk mot hoppeføllene, like lite som at voldtektstanker mot kvigekalvene har funnet veien inn i hodet på våre bredpannede okser. Så har vi geitebukken da, som våre moralpredikanter bestandig har fremstilt som et

avskrekkende usømmelighetens symbol. Men nå har vi ikke blitt klar over at denne filosofaktige fyren med patriarks-skjegget har gjort seg skyldig i voldtekt mot de bestandig hoppende og dansende geitekillingene. Det samme kan sies om den så rolige og flegmatiske væren mot de uskyldige og rene smålam.

Men våre stolte hanndyr vet dog å finne en edlere og skjønnere fornøyelse blant sine små barn av hunkjønn enn enkelte menn har slått inn på i vår tid.

Hvor morsomt er det ikke å se hingsten riste sin veldige man og begynne å leke med føllene. Denne stolte «gutten» får vel mangt et spark fra disse små bakbeina; men dette fryder ham tilsynelatende bare, akkurat som når voksne får et slag i ansiktet av en knyttet barnehånd. For moro skyld vender hingsten baken til, vrinsker litt og løfter på bakbeina, akkurat som om det var meningen å slå føllet så det ikke ble igjen en våt flekk av det. Men det er bare lek hele greia.

Og så morsomt det er når oksen brøler opp med sin grove stemme, river opp torv og jord med hornene og kaster det bortover ryggen og begynner å stange med kalvene. Det ser ut som kalvens siste stund er kommet; men merkelig nok, storoksen skyves baklengs skritt for skritt, til tross for at det ser ut som om stutefar spenner til med alt han orker. Og så humoristisk som han bærer seg ad når han gir opp kampen som tapt. Han tar da igjen hodet sitt, blåser i nesen og rister på hodet, liksom for å forkynne for hele verden at det er håpløst å stange med kalvene.

Slik forstår dyrene å leke og more seg med barna sine, og deres lek med de små er bestandig basert på å oppdra dem til dyktighet i å møte livets kamper.

Men når dyrene finner slik fornøyelse og glede – og det av den reneste art – blant ungene sine, skulle vel vi mennesker finne enda høyere og skjønnere glede ved å omgås våre uskyldige og søte små barn. Og så får vi huske på at barna er Guds største og skjønneste gave til oss mennesker – her menes ikke bare foreldrene – men også alle vi andre har bare godt av å lære av de små, så all råskap i tanke og handling skulle være utelukket. Men det er ikke alle som er seg bevisst hvilken innflytelse småbarn har på oss voksne og på våre handlinger. Dette ser vi så klart i *Terje Vigen* av Ibsen.

Jeg for min del har ikke kunnet leve uten i samvær med dyr og småbarn – disse som er så uskyldige og rene, som nylig er kommet ut av Skaperens hånd, og som er fri for løgn og hykleri. Men for at vi store kan få glede oss sammen med de små og få kikke inn i deres paradis, gjelder det at vi skrur oss ned igjen slik at vi kan sette oss inn i barnas tanke- og sjeleliv. Da vil vi finne en lykke og glede som ikke er mulig å oppnå på annen måte.

Men det er for galt med mange av oss mennesker, herr redaktør. Vi vokser oss for store med en gang, og så går det som med turnips som er gjødslet for sterkt med kunstgjødsel og som står ensom og for seg selv. Den vokser seg så stor at den sprekker og råtner opp. Også vi mennesker er utsatt for den samme fare hvis vi vokser oss for mye bort fra naturen. Men la oss glemme de voksnes slette sider og igjen vende blikket mot barna. Og da tar jeg helst bilder fra Lillehammers vakre barneflokker – de er så skjønne at de kaster en glans over hele byen.

Det er for galt, herr redaktør, at så mye av gudsbildet i oss forsvinner med alderen. Og slik respekt har Vårherre for sitt eget bilde i barna, at han avsto fra å ødelegge Ninive for deres skyld. Men hadde profeten Jonas bare kjent Ninives barn like godt som jeg kjenner Lillehammers, så ville han ikke blitt verken forbauset eller fornærmet fordi byen ble skånet for barnas skyld – disse små som ennå ikke var blitt fordervet av den råeste og avskyelige bykulturen som hittil har funnet sted på kloden.

Og spørres det hvorfra den avskyelige forbrytelsen i Mandalsgaten skriver seg, så kan svaret vanskelig bli noe annet enn at det stammer fra at bykulturen, med all sin råskap og nytelsessyke, har fjernet seg langt fra Gud i naturen. Noe lignende har aldri funnet sted blant bondebefolkningen på landet. Det kan også bevises både av bibelhistorien og verdenshistorien at de som omgås dyrene i Guds frie natur, ikke har anlegg for usømmelighet. Dette beviser det svaret gjetergutten Josef ga den fine, fornemme og høyt dannede fru Potifar, da hun kastet sine forførende blikk på ham. Likeens bar gjeterjenta Jeanne D'Arc, eller Piken fra Orléans, seg da erkebiskopen av Reims tenkte å gjøre henne til sin lekedukke – men hun fulgte bare sine himmelske røsters råd, og det burde også vi andre gjøre. For himmelske røster lyder jo for oss alle – særlig i samvittigheten.

Var vi alle bare lydhøre for samvittighetens hellige stemme, så ville slike avskyelige sedelighetsforbrytelser ikke finne sted.

(*Gudbrandsdølen*, *29. januar 1929)*

Gausdals fellesdrifter, og da særlig sauedriften

Av Jon Persen

At jeg for over 25 år siden, da jeg agiterte frem den første oksedrift, holdt meg bare til feet, eller nautene, kom ikke av at jeg ikke forstod betydningen av å få fjernet sauen bort fra setrene og lagt den inn på de den gang øde vidder. Men under mitt lange gjeterliv hadde det vært så mye bjørn i vestfjellet at jeg måtte holde nattvakt over min saudrift.

Det er derfor ikke noe under at jeg ikke kunne agitere for saudrift og oppmuntre folk til å legge sauen sin inn i en bjørnetrakt, og det på fri fot om nettene. Jeg lå nemlig den gang på setre og hadde sauen i kveer og fjøs om natten. Og så fulgte jeg driften hele dagen under lurlåting og all slags støy og leven. Men likevel måtte jeg, tross det skarpeste vakthold, ofre flere sauer til skogkongens taffel i løpet av sommeren.

Men nå stiller det seg helt annerledes. Bjørnen er faktisk utryddet, så faren fra den kanten er fjernet. Sånn sett er det ingen risiko å legge sauen inn i vestfjellet. Dette har også vært gjort i en lang årrekke.

Fra først av var sauen under en slags bevoktning, idet to gjetere overtok både oksedriften og sauen i fellesskap. Men så viste det seg at gjeterne hadde nok med oksene, og sauen kom til å vandre som «får uten hyrde». Det gikk vel ikke så verst på den måten heller, ettersom gjeterne samlet sammen sauen igjen om høsten og brakte den tilbake til bygda når de var ferdig med oksedriften. Men så hendte det et par ganger at det forsvant sporløst ganske

mange sauer, uten at det senere fantes så mye som en ulldott av noen av disse. Dette svekket interessen for saudriften.

Men det var mange som ikke kunne oppgi å ha sauen inne i vestfjellet likevel – og det fordi sauen gikk der inn igjen av seg selv. Og så ble de hentet tilbake av sine eiere. Men så ble det av og til borte flere eller færre sauer, og det på en så mystisk måte at man kunne tro at de var stjålet.

Men i fjor ble det leid en egen, selvstendig gjeter, som ikke skulle ha annen oppgave enn sauen. Men driften ble så altfor liten – bare godt over 200 – og derfor måtte en stor del av omkostningene tas av fjellkassen. Dog ble saudriften desto mer vellykket. Det ble ikke borte mer enn bare 2 prosent, og både lam og voksne ble usedvanlig fete og godt utviklet. Slik går det når sauen kommer under en flink gjeter, blir vennlig behandlet og får salt etter behov og ønske.

Her på gamlehjemmet ble det i høst slaktet seks veddelam som hadde vært med i driften og som var født i slutten av april og begynnelsen av mai. Skrottene av disse lammene veide fra 22 til 26 kilo. Det er tvilsomt om de hadde blitt så tunge om de hadde gått på gårdens egen seter. Sånn sett har saueeierne fått full valuta for sine utlegg bare på lammene.

Og så blir ulla så mye lengre, finere, renere og tettere på høyfjellet enn på lavtliggende mark og i skogen.

Men hovedfordelen ved å få sauen inn på høyfjellet ligger nok i at vi da får renset opp i havnegangene til kua. Det er nemlig ikke det sauen spiser, men forurensningen ved avføring og tråkking som er det verste. For det har jeg da ofte lagt merke til: Når en bøling kommer til et sted hvor det nylig har gått sau, så går kua og lukter ned i marka og blåser i nesen, og så tar hun gresstotter i kjeften og slipper dem ut igjen. Og at dette går utover melkeytelsen, er en selvfølge.

Men vi gausdøler behøver ikke å ta skade av vår egen sau. Vi har en slik rikdom av høyfjell, som hovedsakelig passer bare for sau, mens våre hesteføIger og fedrifter helst holder seg til mer lavtliggende mark.

Det så en stund ut som om sauegjeterordningen igjen skulle nedlegges på grunn av manglende tilslutning. Dette ville vært en vanære og en ydmykelse for oss, som aldri har stukket halen mellom beina og lusket vekk, selv i de største vanskeligheter når det gjelder fehold. I likhet med Sinclairs værkalv, som ifølge sagnet skal ha gått foran skottehæren, har jeg hele tiden viet mitt gratisarbeid til disse drifter. Men det forsikrer jeg Dem, herr redaktør, at det aldri har falt noen av oss inn å feigt trekke oss tilbake før seieren var vunnet. Og vi har seiret stort. Nå er Gausdals fellesdrifter av fe blitt en fast institusjon. Ja, oksedriften vår er nå den mest fremragende i hele landet, både hva kvalitet og kvantum angår.

Men ikke nok med det – andre bygder har endog tatt oss til ideal og opprettet fellesdrifter. Vel måtte jeg til Fron et par turer som «nautapostel», men så har jeg da den stolthet og glede at det ble fellesdrifter der oppe også, og det ser virkelig ut til at særlig oksedriften kommer til å stabilisere seg slik at den blir varig – mens okseholdsforeninger vokser opp som paddehatter.

Jeg peker selvfølgelig ikke på dette for å rose meg selv; for en idealist behøver ingen annen ros enn de merkene han har satt etter seg. Men jeg nevner det likevel for å oppmuntre til at vi ikke gir opp saudriften heller, før den også blir en fast institusjon og til et etterfølgelsesverdig eksempel for andre bygder – på lik linje med våre fedrifter.

Til saueeierne: Dere har bare fordeler på alle kanter ved å ha sauen med inn på høyfjellet. Og nå har det kommet noe nytt til som et pluss for saueeiernes fordel, noe vi ikke har visst fra før. Det er nemlig slik at det har vist seg at lam av høyfjellssau er i høyeste grad levedyktige, mens lam av hjemmesau og setersau kreperer i massevis på forskjellige steder rundt oss.

Men ingen behøver å innbille seg at denne «dødsengelen» over lammene er sendt som skrekk og advarsel til de faraoer som ikke vil la sine sauer fare inn i det «forjettede land», vestfjellets fagre rike. Nei, den eneste forklaringen som kan godtas her, er at det fine gresset på høyfjellet er så rikt på livsoppholdende vitaminer at selve fostrene blir nærmest udødelige.

Dette virker unektelig utrolig, men det er da ikke til å komme fra at føden har stor innflytelse på fosterets levedyktighet. Dette viste seg for noen år siden da geita på enkelte steder ble satt under sterk fôring med turnips. Killingene døde ofte enten i mors liv eller straks etter fødselen.

For øvrig er det anledning for hvem som helst til å undersøke årsaken til massedødsfallene blant lammene her i bygda.

Jon Persen
(*Laagen*, *31. mai 1929)*

Solgudens bredpannede okser og bilder fra Odysseen forsøkt anvendt på norsk politikk

Av Jon Persen

Ja, nå har atter vår prektige oksedrift vært samlet, og dratt til fjells. Og som vanlig har disse kjemper, oksene, klargjort min politiske overbevisning mer enn noen politisk folketaler ennå har kunnet gjøre.

Når en betrakter oksepannene, vil en legge merke til at mens dølaoksene er bredest i pannen tvers over øynene, er telemarkingene bredest oppe ved hornroten. Hvem som er mest åndelig begavet av disse to nauterasene er vel ikke så godt å vite, men et faktum er det at dølaoksene er mer godmodige enn telemarksoksene. Og så merkelig! Dølaoksene tåler ikke telemarkingene. De synes nok at disse rødsidede stornautene er for vide mellom hornene og opptrer for overlegent. Å ja, det er ikke et stort bedre forhold mellom de tobente døler og vestlendingene her i dalen heller.

Så er det solgudens bredpannede okser. Hvor disse var bredest over pannen, er vel ikke så godt å vite, men ingen behøver å innbille seg at verdens største dikter, Homer, mente virkelige firbente okser, men store tenkende menn hvis ånd favner vidt og som kan skue

langt inn i fremtiden. Slike som Wergeland, som sa om seg selv at hans ånd kunne favne like fra himmel til Hel.

Det berettes om Odysseus at da han etter sin lange omflakken, under mange motganger, var på hjemvei fra trojanerkrigen, også kom til en øy hvor solgudens okser gikk på beite, og han var like begeistret over disse stolte, vakre dyr som jeg er over Gausdals oksedrifter. Han formanet da sine menn på det alvorligste om ikke å røre disse hellige oksene, og så la han seg til å sove. Men hans menn var noen ynkelige egoister, som bare tenkte på seg selv, øyeblikkets trang, og ikke på følgene av sine handlinger – akkurat som mennene i vår tid. Disse lot nemlig mange av oksene slaktes, og så stekte de og spiste. Odysseus ble helt forferdet, og det ikke uten grunn. Gudene ble så fortørnet at de sendte en storm med lyn og torden, så skipet gikk under og alle omkom – unntatt Odysseus.

Nå er det vel ikke min mening å fortolke Odysseen, noe visstnok ingen hittil har klart. Men jeg vil bare peke på at Homers mening med solgudens bredpannede okser bare skal være et bilde på hvordan det går i et land, eller i et folk, hvor de mest begavede, opplyste, tenkende og forstandigste menn blir «nedslaktet» ved valgene, eller satt utenfor, og blir erstattet med flatbunnede menn med smalsporede hjerner. Det fører til økonomisk skipsforlis, slik som her i landet. Og alle edle og rettenkende kvinner og menn lengter så etter at vår Odysseus – de gamle fedres ånd – skal vende tilbake og overta husbondens stilling blant oss igjen. Men akk, dessverre!

Vi bærer oss ad som Odysseus' hustru Penelopeia. For å unngå å velge seg en ny mann til husbond lengst mulig, begynte hun å veve, idet hun sa til de utålmodige beilerne at når veven var ferdig, skulle hun bestemme seg. Men så vevde hun om dagen og rakk det opp igjen om natten. Slik holdt hun på i hele tre år. Dette grep hun til for å holde beilerens uforskammede skare fra livet.

I ventetiden har også vi begynt å veve. Vi vever og vever uten å komme av flekken. – Det siste vi har vevd oss bort i er målstrid og navnebytte. Akkurat som om det ikke gjaldt annet for å bli gammelnorske igjen enn å gi våre landdistrikter og byer sine oldtidsnavn tilbake. I mellomtiden spiser beilerne – det vil si levebrødspolitikerne – opp vår velstand.

Og slik som det er blitt her i Vestre Gausdal! Mens da gamle Kalstad-karer og Peter Kraabøl, som kan betegnes som solgudens bredpannede okser, var bygdenes ledere, var her velstand og lykke.

Men så hendte det at bror Martin «ble ble opphøyd på St. Peters stol». Det vil si at Martin Kraabøl ble ordfører etter Peter Kraabøl. Men nå ble det slutt på den rolige, forsiktige utvikling. Han viste seg som en verdig fører for «beilernes frekke skare», og hans første «reform» var egen lege for bygda – men dessverre ugjennomførbar. Og så fikk han gjennomført prosess med østringene om vestfjellet, og elektrisitetsverk. Dette var nok delikate retter på beilernes bord, men så ble bygdas velstand ødelagt like så grundig som i Odysseus' hjem på Itakos fjelløy. Og slik er det i staten og i mange kommuner også.

Nå spørres det: Er vår Odysseus, den gamle norske folkeånden, på hjemvei, tilbake til oss igjen?

Da Odysseus var på hjemveien, måtte han til inngangen til Hades, for å få veiledning av de dødes sjeler. Dette er ikke nødvendig for oss. Vi finner fedrenes ånder så rikelig i kongesagaene og i historien.

Kanskje er vår Odysseus allerede kommet tilbake, men dessverre bare som tigger i eget hjem. Hans røst lød i vår i Stortinget gjennom Rolf Thommessen, men han fikk alvorlig irettesettelse av «beilerne», som ikke ville høre om å opphøre med sin flotte levevis. – Og i fylkestinget er beilerne i så avgjort majoritet at de endog har drevet gjennom at kontantbeholdningen skal brukes opp.

Men om Odysseus – den gamle norske folkeånden – er kommet tilbake, så har vi igjen det vanskeligste: å felle beilerne, eller rettere sagt levebrødspolitikerne.

Men da gjelder det mer enn noen gang at vi makter å spenne vår fedres bue. For: «Kan du ei buen spenne, er den ei din», heter det. Men det gjelder da å skyte rett mot målet, og pilene får bli de kraftige, mandige ord, som sendes mot levebrødspolitikerne – de som bare beiler etter å oppnå de største fordelene for seg selv og sitt parti.

Men skal vi tenke på å komme hjem til oss selv igjen, da må gudinnen Pallas Athene, den blonde jomfru, tre frem og lede oss. Det vil si: Vi får kaste vekk «svartsynet» og se mer lysblåøyd på stillingen – som slett ikke er så verst, når bare alle gjør sin plikt og ikke bare stoler på andres hjelp og forsorg.

«De beste menn kommer aldri på Stortinget,» sa en gang Bjørnstjerne Bjørnson i en tale – og det samme forholdet finnes også i kommunestyrene. Derfor gjelder det nå mer enn noe annet at vi verner om «solgudens bredpannede okser» blant de tobente, overlater tillitshvervene til disse – og lar den egoistiske dumheten sitte hjemme. For nok skade har disse elendige «beilerne» tilført vårt land og vårt folk.

Jon Persen
(*Gudbrandsdølen*, *20. juli 1929)*

Jonsborg som nasjonaleiendom for Vestre Gausdal mot føderåd på gamlehjemmet

Av Jon Persen

Gjennom alle tider har det vist seg at store berømte menns hjem er blitt betraktet og behandlet med den største aktelse og ærbødighet.
Slik fortelles det i historien at en stor romersk hærfører sparte bare ett eneste hus i en by han hadde erobret – nemlig huset hvor dikteren Pindor hadde bodd. Og i forskjellige land er slike berømte, historiske hjem ansett for hellige – ja, til og med kjøpt av staten som nasjonaleiendommer. I Arabia finnes to hellige byer, Mekka og Medina, og profetens grav. Disse helligdommene skaffer selvsagt landet mange penger gjennom alle pilgrimsreisende.

Her i landet har vi også to nasjonaleiendommer: Dikterkongens hjem Aulestad, og statsminister Michelsens hjem Gamlehaugen, forært av hans slektninger. Men her i Vestre Gausdal, hvor vi ellers har fulgt godt med i utviklingen, har vi ennå ikke kunnet skaffe oss

noen store berømte menns hjem som nasjonaleiendom. Ikke for å si at vi mangler store berømte menn – hvoriblant visstnok jeg selv må regnes, særlig i egen innbildning.

Men akk, herr redaktør – det er tungt å vite seg stor uten å møte den rette forståelsen. Særlig er det ergerlig for meg. Kvinnene betrakter meg så altfor overfladisk. Jeg har derfor god grunn til å utbryte, som Peer Gynt til Anitra:

Du som andre piker, dømmer
skorpen kun av store menn.

Men nå skal folket få anledning til å ane dybden i meg. Jeg er nemlig blitt enig med meg selv – og med Bergine – om å forære Jonsborg til Vestre Gausdals kommune som nasjonaleiendom for bygda, mot at vi to får livsvarig føderåd på gamlehjemmet.

Det er sant at jeg har trivdes dårlig her hittil – men det trenger ikke være bestyrerens eller gamlehjemmets skyld i seg selv. Nei, det er nøyaktig som med en kvige fra Skogvang i Follebu, som ble lagt inn i kvigedriften på Nordbua. Beite var rikelig, og gjeteren en sann dyrevenn. Men så var det så mange fantkrøtter som antastet henne og rispet henne med hornspissene sine. Det ble for mye for en ærbødig kvige – og hun rømte hjem igjen.

Akkurat slik er det her på gamlehjemmet også. Beitet – eller kostholdet – er tilfredsstillende. Det vil si: Det er godt livsopphold, og mer trengs ikke heller for oss «belegget» som ikke er bestemt til slakt.

Og bestyreren er en kjernekar, som viser oss all sin omsorg og gjør så godt han kan for oss. Men så har vi disse forundringspakkene – kvinnene – som er så vanskelige å bedømme. Jeg vil ikke si noe ondt om dem heller, men så mye kan jeg da si at jeg har høstet samme erfaring her som i år 1900, da jeg gjette hingsten Kolbein med 50 hopper på Langsuen. Jeg oppdaget da at hingsten hadde større vett og forstand alene enn hele hoppefølget tilsammen.

Men så er det her som på Nordbua – det er så mange «fantkrøtter» her, som antaster Bergine og meg og «stanger» etter oss.

Det er ikke med glede jeg skiller meg fra Jonsborg, men jeg gjør det for Bergines skyld. Allerede på skolebenken var jeg halvt forelsket i de unge gårdmannsdøtrene. Da jeg leste Bjørnsons bondefortellinger, besluttet jeg å ikke gå meg for kjær – ikke få noen pike til å smile til meg. Jeg skulle nå mine egne mål.

En vinter kom jeg til Flugstad som vedhogger, og Vårherre tente den hellige ild mellom Bergine og meg. Vi velsignet hver vår troskap. Men det tok hele tretten år før jeg kunne oppfylle mitt «hårfagre» løfte til henne.

Så var det i 1910. Jeg holdt på å grave åker til Kristian Holen. Bergine kom da opp på åkerbruket til meg, og hun hilste tilbake og sa samme ord til meg som Solveig sa til Peer Gynt:

«Gud signe arbeidet. Du får ikke vrage meg.
Budsendt jeg kommer – og da får du ta meg.»

Og ettersom Jonsborg da var ferdigbygd, var det ingen grunn til å ikke ta imot henne – hun som ville bringe vigsel over hytta. Men hvor stort er det ikke at Bergine, min valkyrje og skjoldmøy, besøkte meg på selve «krigsskueplassen» mens jeg holdt på å erobre en ny provins for Norge.

Og Bergine og jeg har levd godt og lykkelig sammen. Ved å dyrke Gud i naturen og i omgang med dyrene, har råe tanker vært holdt unna. Jeg har ikke kommet til å kompromittere meg med usedelige kvinner. Hverken slike som den grønnkledte eller andre trollhekser har fått anledning til å ødelegge det gode og lykkelige forholdet mellom oss.

Men nå er Bergine blitt så svak og plaget av gikt at hun har måttet legges inn på gamlehjemmet.

Vi har hittil betalt for oss, men dette har gått hardt utover pengene. Jeg er blitt redd for at de ikke skal rekke til – og at vi kommer på fattigkassen. Det verste er tanken på at jeg kan komme til å rive Bergine med meg i vanæren. Tanken er så avskyelig at jeg uvilkårlig har måttet rope, som Peer Gynt ved en annen anledning:

«Utenom gutt, var armen så lang
som furuen legg eller granens stang –
jeg mener, jeg løftet henne ennå for nær,
å sette henne fra meg menløs og skjær.»

Nå er det alle ekte menns hellige plikt å gjøre hva de kan for til slutt å sette sine hustruer fra seg – menløs og skjær.

Ved å ofre Jonsborg for å få føderåd på gamlehjemmet, kommer jeg visstnok til å sette Bergine fra meg – menløs og skjær – til slutt, allikevel.

Jon Persen
(*Laagen*, *13. august 1929)*

Auksjon på Jonsborg

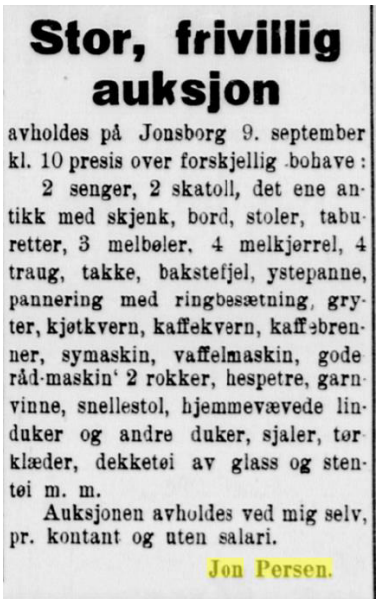

Stor, frivillig auksjon

avholdes på Jonsborg 9. september kl. 10 presis over forskjellig bohave:

2 senger, 2 skatoll, det ene antikk med skjenk, bord, stoler, taburetter, 3 melbøler, 4 melkjørrel, 4 traug, takke, bakstefjel, ystepanne, pannering med ringbesætning, gryter, kjøtkvern, kaffekvern, kaffebrenner, symaskin, vaffelmaskin, gode råd-maskin' 2 rokker, hespetre, garnvinne, snellestol, hjemmevævede linduker og andre duker, sjaler, tørklæder, dekketøi av glass og stentøi m. m.

Auksjonen avholdes ved mig selv, pr. kontant og uten salari.

Jon Persen.

(Gudbrandsdalens Folkeblad, 19., 21., 23.og 28. august 1929)

Lydia er død

Jon Persen ringer:

— Du husker at jeg for noen år siden skrev om «Sara» Holen, som ble stanget i hjel av en okse, og at hoppa «Lydia», da «Sara» var død, tok seg av det morløse føllet og ammet det opp sammen med sitt eget?

Nå er «Lydia» død.

For et par dager siden ble hun sluppet ut på kløvervoll, og det tålte hun ikke. Hun fikk kolikk og måtte bøte med livet.

Og du kan gjerne skrive det – at det er mangt et menneske som ikke har gjort så mye godt som «Lydia».

(*Gudbrandsdølen*, *12. oktober 1929)*

«Husmannen på Manglefjell» - Eller Johan Tjæreværket.

Slagsmål mellom bjørneflokker. – Den helseslåtte bjørnen. – Utkastelsen og Thallaug-musa.

Av Jon Persen

Henrik Wergelands sortkrittegninger er noe av det mest gripende den store dikteren har frembrakt. – Både prester, storbønder, sakførere og andres grusomheter skildrer han så klart for oss at vi formelig kjenner svovellukten fra helvetes port. Men flere av de vergeløse,

utsugde og mishandlede setter han i et så vakkert lys at vi nesten hører englesang og ser englevinger.

Men «Husmannen på Manglefjell» er likevel det mest rørende. – Imidlertid har det skjedd noe lignende i Gausdals vestfjell for over en menneskealder siden, nemlig med Johan Tjæreværket, som jeg nå skal fortelle om. – Årstallet kjenner jeg ikke, men det må ha skjedd ikke lenge etter Wergelands død. På den tiden var det som nå – det ble stjålet på setrene om vintrene, og Johan «Værket» ble mistenkt. Den gang var det ikke lov og rett, men storbønder som rådde. Det var særlig to storgårder som lå ved de nærmeste setrene som ivret mest etter å få kastet familien ut.

Johan var svært dyrekjær, enten det gjaldt husdyr eller ville dyr. Ja, til og med rovdyrene hadde han omsorg for. En gang jeg hadde vært på Skjælbreien med ei hoppe og var på hjemvei, stakk jeg innom Tjæreværket. Johan og jeg kom da i prat, særlig om bjørner i gamle dager. – Før i tida, sa han, var det mye mer bjørn i vestfjellet enn det er nå, og så fortalte han følgende:
– Jeg husker en vår, straks bjørnen hadde kommet ut av hiet. Det foregikk et fryktelig slagsmål i en bjørneflokk – eller kanskje mellom to flokker. Slik uling og brøling hadde jeg aldri hørt. Det gikk ikke lenge før en hardt skadet bjørn, en ungbjørn, kom haltende forbi huset, krysset Dokka og la seg i snøen. Den var så medtatt at jeg godt kunne ha slått den i hjel med øksa, men jeg syntes så synd på den stakkars bjørnen, som jo hadde fått nok juling fra før, at jeg orket det ikke. To dager etter hadde bjørnen dratt videre, så den kom seg tydeligvis.

Videre fortalte Johan at en vinter hadde en ku sultet i hjel hos ham, og han hadde lagt den på en holme i Dokka. Om våren så han flere bjørner gå bort til kua og spise av den – midt på lyse dagen.

– Men i all verden, hvorfor sørget du ikke for å få skutt bjørnene da? ropte jeg forbauset.
– Nei, svarte Johan, det kunne være greit at de bjørnene fikk ete opp den døde kua. Dessuten, mente han, måtte også bjørnene ha mat, særlig når de ikke hadde fått noe siden høsten.

– Men Johan, sa jeg, de kunne vel ha takket deg for den maten ved å spise opp hele buskapen din om sommeren?

– Det var det ingen fare for, sa han. Jeg hadde to gode nauthunder, og de laget et fryktelig leven når bjørnene nærmet seg kuene, så det runget i fjellet.

Å – for en underlig og vakker Johan, som var så glad i dyrene at han ikke kunne forstyrre selv rovdyrets måltid, som ikke hadde hjerte til å slå i hjel en skadet og medtatt bjørn.

Wergeland sier om husmannen på Manglefjell, som gråt over en hjelpeløs kalkunhøne med ungene sine:
«Arme Kristen! Det kommer en dag da det ikke skal ties om hva de gjorde mot fuglen og ungene, og hva herremannen gjorde mot deg og dine. Englene skal kappes om å fortelle det, og kanskje en av dem skal si: Jeg skal vitne; for jeg var hos deg den morgenen i tåka, og jeg så ditt hode inntil mitt hjerte, da du la den døde fuglen til ditt.»

Og det går et sagn om at en engel var til stede da Johan, med øksa på nakken, ikke hadde hjerte til å gjøre ende på den sårede bjørnen, og da samvittigheten hans forbød ham å forstyrre bjørneflokkens måltid på den døde kua. Men sikkert er det at engler var vitner da han ble kastet ut av hjemmet sitt – for det skal de som farer hardt fram mot underordnede få møte igjen på den store dag.

Men det er merkelig, herr redaktør! Johan Tjæreværket var gladere i naturen og dyrene enn noe annet, og et dyr kom til å gjøre ham en tjeneste ingen mennesker kunne eller turde gi ham. Som sagt, Johan ble uten grunn – og antakelig også uten lov og dom – kastet ut av hjemmet sitt. Han flyttet da opp på Toftsæteren med sin lille sønn, i hvert fall midlertidig.

Tjæreværket har alltid vært et yndet hvilested for fjellkjørere vinterstid. Da Thallaug-karene reiste til seters på tømmerkjøring, syntes de det var ergerlig at de ikke lenger kunne stikke innom der og få hvile og varm kaffe. Men så var det så heldig at Thallaug den gang hadde ei hoppe, som de kalte «Musa», som alltid sparket bakut når den kom uventet borti noe med bakparten. Hesten ble da bundet fast i en annen hests slede, med bakenden mot døra – og fikk høy. Alle sto nå i forventning om hva som ville skje. Men en gammel husmann fra Thallaug syntes det tok for lang tid, og flyttet litt på høyet. Da kom hesten for langt fram, ble skremt – og sparket døra inn med et brak.

Hårdhetens stengte dør var dermed sprengt, og Tjæreværket åpnet igjen. Det ble sendt bud til Toftsæteren, og Johan med familien flyttet hjem. Og jeg har aldri hørt at Musa fikk kjeft for den gjerningen.

Johan Tjæreværket døde og ble begravet for noen få år siden, men minnet om denne gjestfrie og hyggelige mannen, som ble så urettferdig behandlet og som fikk hjelp tilbake til hjemmet sitt på så merkelig vis, vil leve lenge blant oss i Gausdal.

Jon Persen
(*Gudbrandsdølen*, *12. november 1929)*

Det hvite hus i Vestre Gausdal.

I en artikkel under denne overskriften har Jon Persen etter beste evne forsøkt å gi en nedsettende karakteristikk av vår avholdte sogneprest. Vi føler oss overbevist om at vi har hele bygda med oss når vi nedlegger en protest mot en slik skrivemåte.

Uten å ville innlate oss på noen mannjevning mellom de heldigvis dyktige og avholdte prester som vi har hatt her i bygda tidligere, og vår nåværende avholdte og dyktige sogneprest, vil vi ha uttalt som vår faste overbevisning at det er få, eller kanskje ingen, av Vestre Gausdals sogneprester som har kunnet glede seg over en så alminnelig sympati og kjærlighet fra menighetens side som sogneprest Brun.

Og dette har han fortjent i fullt mål.

O. & S.
(Velgeren, 14. februar 1930)

«Det hvite hus» i Vestre Gausdal.

Svar til herr O. & S.
Av Jon Persen.

Min elskelige!

De er blitt høylig fornærmet over min artikkel om Jonsborgs oppførelse og overdragelse til kommunen, og om prestens forhold ved den anledning. Men jeg sa ikke et ord om «Herr Æreverdighetens» forhold til de øvrige i bygda, men holdt meg bare til herr Bruns forhold under Jonsborgs overdragelse til kommunen, som etter min mening, ikke bare er i høy grad utilbørlig, men endog uverdig.

Men sannheten i det jeg skrev herom kan imidlertid bevises av mange vitner og av bergfaste bevis attpå. Herimot nytter det ikke å protestere, verken fra den ene eller den andre. Det vil bare være å protestere mot fakta, og det skal være bare dumt, har det vært sagt.

Men prestens forhold i denne saken har dog sakførerfirmaet o.s.v. ikke turt å berøre – og det tør vel de klokeste heller ikke. Prestens anseelse er jo ennå ikke blitt slitt ut blant en del store gårdbrukere, hvorav enkelte har kastet hele familier på gaten. Og så har sognepresten, som fattigstyrets formann, plassert disse på gamlehjemmet, slik at dette er blitt ødelagt som pleiehjem for oss gamle.

Henrik Wergeland betegner utkastelse som ulvegrumhet, som er tillatt her i nord. Men jeg har ennå ikke hørt at denne den evige kjærlighetens talsmann her i bygden noensinne har gått til vedkommende og formanet dem til å få ut av seg ulvegrumheten, slik at de fattige stakkarene kunne få bli boende der de var – særlig når kommunen betaler husleien.

Det er derfor ikke rart at man på enkelte hold blir engstelig.
Det viser seg også gjennom hele verdenshistorien at det har vært nødvendig for tyranniet å heve presteskapets anseelse så høyt som mulig, da ingen har vært villigere til å gå makthavernes ærend enn nettopp dem – særlig når det gjaldt de små og fattiges undertrykkelse.

Imidlertid er herr Brun som andre. For å bruke en stor dikters ord – han er bare en alen av det samme vadmelsvev. For øvrig skal herr sogneprest Brun gjennom all fremtid få fred for meg – så lenge jeg får ha fred for ham. Her menes selvfølgelig muntlig fred, da han ennå ikke har turt å overfalle meg i avisene. Men min tålmodighet har også en grense.

For øvrig har ennå ingen fingret med bryteren til Jonsborg-tordenen uten at den har slått ned og splintret vedkommendes anseelse.

Et annet spørsmål er om d.hrr. O. & S. er skikket som lynavledere i denne saken.
Det kan godt hende at han, som de mener å forsvare, kunne få grunn til å si som Peer Gynt sa til passasjeren: at han bare «egger uværet opp.»

Det er klart at denne artikkelen også kommer til å bli dårlig mottatt i samfunnets høyere lag her i bygda – men det går ikke an å tape noe likevel. Det får ikke hjelpe, selv om den nye «Farao» atter kommer til å sette etter gjetergutten med alle sine stridsvogner.

Til slutt vil jeg erklære hellig og dyrt, at om det skulle hende at en eller annen uroens forkjemper atter blir grepet av skrivekløe mot meg, er det siste gang jeg svarer på anonyme utgytelser i avisene.

Jon Persen
(*Velgeren, 25. februar 1930)*

Fra de gamles leir.

Horngjeter og kollgjeter. — Hårrike kvinner og de hårløse, — eller å synde mot naturen.
Av Jon Persen.

De gamle skal man ære, de unge skal man lære har det vært sagt. Dog blir gamlehjemmet ikke tildelt så meget herav av det store publikum. Dette er dog ikke til hinder for at det kan strømme ut store, lærerike tanker også fra gamlehjem. Men nektes kan det dog ikke at livet i lengden føles trist og ensformig på gamlehjemmene, særlig for gamle med ungdommelige sinn.

Imidlertid er det en lykke for de gamle på landsbygden at gamlehjemmene står i forbindelse med gårdsbruk og fjøsstell, for dyrene er akkurat slike på gamlehjemmene som andre steder at de ikke er mottagelige for humbug, hykleri, eller andre menneskelige skrøpeligheter.

Og slik avveksling som dyrene kan skaffe oss. Forleden dag overrasket bjellgeita, Storblakke oss med å føde trillinger til verden, og alt stod godt og vel over, så jeg nu ikke lenger er eneste trilling her på stedet. V. Gausdals-trillinger består av to gutter og en jente og vi lever alle sammen, mens nykommerne består av to bukker og en geit, forsavidt stemmer det utmerket. Gad vite om disse blir så gamle som oss. Men det behøves ikke heller; for dyrene er voksne fødde og danser straks de er tørre.

Når kongen og andre storkarer er kommet i dårlig humør har det til alle tider vært skikk og bruk å hente danserinner til å danse for dem.

Forleden dag var jeg kommet i et fryktelig humør i anledning Nidaros-navnet, og jeg ba da budeia om å bringe trillingene ned på værelset vårt, så de kunde få danse for oss. Så skjedde også, og jeg blev ikke skuffet. Denne trilling- eller kjillingdansen er noe av det morsomste jeg har sett, men det er greit det var «synd». Ofte er jeg kommet i akkedas med fanatiske prester og legpredikanter om dansens uskyldighet. De fleste av disse «hellige» har holdt

dans for en gruelig synd, mens andre har vært mer moderate og innrømmet at dans kun kunde være synd når det ikke blev danset av hovmod.

Men har det noensinne vært danset av hovmod, så var det vel nu. Det var skrekkelig slik som disse brisket og skapte sig i dansen.

De prettet spen, spisset ørene, kastet på hodet og danset på lengden og på tverten, og så hoppet de ende til værs av og til og snudde sig helt om oppe i luften. Det var bare godt at ingen legpredikant blev var denne «syndige» dans; for da hadde dokk disse uskyldige og rene vesener blitt fordømte til helvedes ild. Og disse som ikke hadde gjort noe verre enn å hoppe og danse av livsglede til skapernes pris i livskraftens tidligste morgen!

Men det er stort forskjell på geitehyrder og sjelehyrden. Vi gjetergutter er vant til å dyrke gud også i naturen, ikke bare i fantasien, men det later til at en stor del prester og legpredikanter nøyer sig med. Derfor er det intet som fryder oss så meget som å se dyrenes lek når de hopper og danser i livsgleden. Og den samme fryd føles også når det gjelder vår beste ungdom.

Men det er merkelig, hr. redaktør, hvor gruelig det straffer sig å synde mot naturen. Da vårherre skapte geita lot han henne utstyre med veldige horn, dels til selvforsvar, dels til tilbedelse, idet de kunde stanges innbyrdes og herved skaffe sig mosjon.

Men så er det ingen som har kunnet glede seg mere av en glupende appetitt og utmerket fordøyelse, som dette dyr. Og bukken da, hvilket praktstykke naturen hadde dannet denne art. Med sitt tykke ragg, lange skjegg og veldige horn kunde en nesten tro det var selve Karl den store, eller Harald Hårfagre man hadde for sig.

Om høsten foregikk de alminnelige «ridderspill» mellom bukkene der førte til at det bare blev de største og best utviklede som blev slektenes fedre.

Men akk, dessverre! Overkloke folk begynte å fuske vårherre i næringen. Der sattes på bare kollete kjillinger, og resultatet er blitt at geita er blitt både små, spinkle og dårlige melkere.

Det merkeligste er at de gammeldagse horngeiter melker mer enn de kollete – og her på gamlehjemmet som geita står bundet på båser.

For 3 år siden var jeg på Nord-Fron, og Borghild Kongsli fortalte meg at de på garden hadde like mange horngeiter og kollgjeter, disse stod i hver sin binge og fikk samme foring, men de hornete melket langt mer enn de kollete.

På jernbanen sydover falt det meg at det er slik med oss mennesker, som med dyrene, at tap er vår naturlighet, så mister vi også mange av våre beste egenskaper. Jeg blev da overbevist om at de jålete jentene, som har tatt av sig håret ikke vil bli så flinke og bra kjerringer som hårfagre.

Dette førte til at jeg måtte ta av på Hundorp, for å ta jenteflokken på folkehøiskolen i øyesyn. Men det viste seg at blant 21 jenter var det bare 3 hårløse, og så var de ikke

gudbrandsdøler disse heller. Det var ikke så verst det, hr. redaktør, at det i en såpass stor befolkning ikke fantes mer enn «3 kollgeiter».

Og har en forlatt naturligheten er det vanskelig å vende tilbake igjen. Det vil visstnok bli lenge før geita atter blir så store, veloppdragne og gode melkere som før. Og så er det noe enda merkeligere her på gamlehjemmet.

Mens horngeitene blir velsignet både med tvillinger og trillinger, har hele 3 kollgeiter kastet kjillinger. Slik er det å bli drevet bort fra naturligheten.

Det siste Peter Kråbøl skrev i bladene var om usedeligheten og fosterfordrivelser i Oslo. Det er greit å skjønne at det særlig er sagt lettsindige kvinner som har tatt av sig håret der har gjort sig skyldig i den slags skjendigheter; for den ene synd mot naturen fører også andre efter sig.

I den saga om Per Gynt ved at den lettsindige Anitra heter det første linjer:
«Jeg stengte for mitt paradis og tok dets nøkle med» osv. Men når en har stengt for sitt paradis – det vil si for et liv i uskyldighet og for sin livslykke, hjelper det ikke det minste om en tar nøklen med; for paradisets porter lar sig ikke åpne allikevel.

Dette gjelder også disse kvinners forførere.
Men det er aldeles sant som den slagne sa til Per Gynt da han bad om bolig hos ham:

«Ja minnet beholdt du den sats er sand, men utsikten over erindringens land blev, både for hjerte og for forstand bra litet rolig.»

En ond samvittighet er nu det verste helvete her på kloden, derfor gjelder det om for oss alle å leve et så ærlig og rettskaffent liv, både mot oss selv, mot våre medmennesker og mot dyrene, at vi uten samvittighetsskrupler tør ta utsikten over «erindringens land».

Jon Persen.

(Laagen, 14. mars 1930)

Åpent brev fra fårehyrden til sjelehyrden

Av Jon Persen

Herr sogneprest Kaldor!

Det har vel til alle tider vært lett for at det kunne oppstå misforståelser mellom fårehyrder og sjelehyrder, på grunn av de forskjellige livsvilkår. Men så finnes det unntak også her, som i så mange andre forhold i denne verden.

Derfor kan jeg, eks-gjetergutten, med god samvittighet stille meg ved siden av Dem i samme skyttergrav og skyte mot den samme hovmodige fienden som Dem, hr. Kaldor. Men det tør være risikabelt nok, da det viser seg at disse fiender bruker fryktelige prosjektiler. Men det

kan vel også en prest gjøre – og det i kraft av den store Mesters eksempel, som endog betegnet sannhetens motstandere som «øgleyngel og øyenskalke».

Men hvor fristende det enn kunne være for oss, hr. Kaldor, å bruke den samme betegnelsen på fuglejaktens forsvarere, nytter det ikke likevel; for hvor berettiget et slikt prosjektil enn kunne synes å være, ville redaktøren bare komme til å omstøpe det til fuglehagl allikevel.

Nei, vi får nok nøye oss med å sitere et vers om forbrytelser mot dyrene av Henrik Wergeland, — som lyder slik:
«Der herdet seg i smerten
de ville jegerhjerter;
der blir sjelen grum;
der djevelblendt fornøyd
i blod seg bader øyet,
og følelsen blir stum.»

Det er vel et anselig prosjektil dette også, å bombardere jegerne med, men så behøver ingen tro at Norges største og mest varmhjertede dikter farer bare med tøys og fantasier – særlig når det gjelder dyrene. Og så rett som han har i at jegernes øyne blir djevelblendet.

Ja, så blendet at de ikke engang ser at det er masseutryddelsen av viltet i våre fjell og skoger som har ødelagt det. Men slike folk er ikke så nøye med sannheten. Disse påstår endog frekt at det er bare snarefangsten som har ødelagt viltbestanden.

Men herregud for usannhet og tøys! Ja, hr. M. P. Nordrum påstår endog at minst 50 prosent av de fangede rypene pines i hjel i snarene eller etter at de har slitt seg løs. Dette er en så saftig usannhet at jeg syntes det luktet vondt av den helt fra Fåvang til Vestre Gausdal.

Det er vel uunngåelig, dessverre, at ikke alle ryper får snaren på seg slik at de dør med det samme. Men disse tilfellene er så sjeldne at de ikke engang behøver å nevnes i sammenheng med alle de ryper som bare blir såret og bare er henvist til ynkelig å pines i hjel – både under jakten og etterpå – ute på fjellviddene.

Å påstå at alle fugler som rammes av skudd får en hurtig og smertefri død, er nøyaktig det samme som å påstå at alle som omkom i verdenskrigen ble truffet slik at de stupte døde om, og at ingen ble såret.

Hvis jeg f.eks. tok ut som foredragsholder, utbredte mine hender og forkynte noe slikt, ville De, hr. redaktør, få gyldig grunn til å skrive en artikkel i bladet Deres med overskrift:
«Jon Persen sinnssyk, og bør innlegges på Prestesæteren.»

For det går nøyaktig slik med jakten som i en vanlig krig: en del blir truffet slik at de faller døde til marken, mens en del blir mer eller mindre såret, og resten tar flukten. Noen sårede kommer seg igjen, mens storparten dør før eller senere av sine sår – seigpines ynkelig i hjel i ensomheten.

Det aller sørgeligste er med de arme fuglene som får ett eller begge bein avskutt. Disse går en langsom hungersdød i møte.

Under mitt lange gjeterliv har jeg funnet massevis av skadeskutte ryper som var døde av sine sår. For i rett tid vinner ikke reven med å lokalisere alle valplasser heller. Men når jeg sier jeg har funnet disse fuglene, så er det ikke helt korrekt; for det er ikke jeg selv, men sauen, som har funnet dem.

Sauen er nemlig slik at når den kommer over noe dødt, som det lukter av, samler dyrene seg i en tett klynge og blir stående og blåse i nesen og trampe i marken. Disse kadavrene har således ikke vært så vanskelig for meg å finne.

Det er vel ergerlig for vedkommende at saudriftene har kunnet kaste frem så håndgripelige bevis på jaktens redselsfulle dyreplageri. Men så har jo disse høye herrer jegerne den utvei at de kan kalle saudriften «fanatikere».

Det er også en annen side ved sportsjakten som grenser til dyreplageri, nemlig den forstyrrelsen og skaden som denne utgjør for våre havnede husdyr på seter og fjell – en skade mer enn stor nok til at all jakt med hund burde vært forbudt inntil husdyrene var brakt hjem fra fjellet.

La oss ta et bilde fra fjellet under sportsjakten. Det er nå over 30 år siden jeg fungerte som saugjeter i Vestfjellet, og den gang var det langt mer ryper enn nå – men ikke halvparten så mange jegere. Dog mer enn nok av det slaget til å volde forstyrrelse og skade blant dyrene.

Den gang begynte spetaklet i midten av august, og da var det som om den onde selv var sluppet løs.

Hesteføl gene rundt setrene ble så forskrekket av skytingen at de galopperte avgårde så manen flagret. Det blinket noe i luften – det var Blakkens ene baksko. Stakkars Blakken! Etter at det tyngste onnearbeidet var unnagjort var det meningen at han skulle få en liten ferie han også. Men så kom dette djevelske uværet og skremte ham vekk.

Det var tre seterbol foruten den jeg lå på – og disse hadde hver sin geitflokk som gikk utgjætet og kom tilbake til seteren av seg selv og lot seg melke. Etter at jakten begynte var disse som blåst vekk. Det måtte en gutt fra hver gård opp på setrene og finne igjen geitene og gjæte dem siden om høsten.

Og sauflokkene, som hadde kommet ned på seteren et par ganger i uken for å få salt, var sporløst forsvunnet. Noen av disse sauene ble sent på høsten solgt som hittegods i Torpa og i Etnedal, mens de øvrige sauene aldri ble sporet opp igjen.

Slike hendelser har nær sagt vært årlige i Gausdals vestfjell som følge av jakten.

Men heller ikke kua går uberørt av jakten. Kua – eller nautene – er nemlig slik at når de blir var hunder eller klodyr, blir de aldeles rasende og setter inn på disse under ville brøl og med senkede horn. Hundene søker da inn til sin herre, og han kommer da stundom i livsfare og må jage hundene fra seg.

Disse springer da ut på vidden med den brølende og rasende flokken etter seg. Under slike omstendigheter har det ofte hendt at hunder har narret kuer ut på myrer, så enkelte dyr har

sunket ned. Det er ikke mer enn to år siden at to gårdbrukere mistet hver sin ku på den måten i Vestfjellet.

Nå har vi grunn til å spørre oss selv, hr. Kaldor: Hvem er dummest – sauen eller fjellfolket – som kan finne seg i at en så viktig gren av deres næringsvei som seterbruket blir så grundig skadet av fornøyelsessyke byherrer?

Men det tør snart bli en forandring her, for harmen mot sportsjakten har begynt å vokse seg større og større i fjellbygdene.

«Når bonden våkner, så våkner han til reaksjon», sa Bjørnstjerne Bjørnson. Og det er nettopp til reaksjon at bonden bør våkne i dette tilfellet, så fjellbygdene får tilbake sine urgamle rettigheter i fjellet – så jakt, fangst og fiske utelukkende og uhindret får tilhøre fjellfolket.

Lenge nok har kampropet fra byene lydt:
«Vokt deg, bonde, nå kommer garden!»
Det er derfor ikke for tidlig om svaret vil bli som ved Hemmingstad i Ditmarsken for over 400 år siden:
«Vokt deg, garde, nå kommer bonden.»

Og garden ble totalt slått. Slik vil det gå denne gang også, hvis bare bonden – eller, vel rettere sagt – landbefolkningen holder sammen.

Til slutt en takk til Dem, hr. sogneprest Kaldor, for at De så mandig har åpnet denne avisfeiden, som antagelig vil føre til at Augias-stallen blir måket. Og det skulle ikke være for tidlig heller.

Det er nå bare med glede at jeg bruker gjeterluren min som krigsbasun mot jegeruvesenet. På den siden er det bare kristelig og i den gode hyrdes ånd at De, hr. Kaldor, svinger åndens sverd for sannhet, rettferdighet og for å redusere dyreplageriet inne på våre fjell.

Det får ikke hjelpe om «fariseerne» og de «skriftlærde» blir fornærmet.
Derfor – bare klem på, hr. Kaldor! Jeg skal være Dem behjelpelig jeg også – for jeg har ennå ikke avfyrt alle mine patroner heller.

Jon Persen
(Gudbrandsdølen, 14. april 1930)

Storoksen "Kronion"

Bolsjevisme – "Fåbergsyken" – De to store brøledagene.
Av Jon Persen.

Denne oksen som nå skal fortelles om er av den hedmarkske stedegne svartkollerase og født på Bolstad på Ringsaker. Han kom hit til gamlehjemmet som kalv og vokste og trivdes utmerket. Vi satte de beste forhåpninger til oksen og ble i begynnelsen heller ikke skuffet.

Da stutefar kom til skjels år og alder, ble han opphøyet til storokse – eller sultan av gamlehjemmet – og han fungerte tilfredsstillende i sitt fagre harem, så han har skaffet oss mange vakre sønner og døtre.

Men så kom utskeielsen!

«Så usigelig fattig kan en sjel da gå, tilbake til intet i det tåkede grå», sier Peer Gynt i sin selverkjennelse. Og slik har det gått så mange – og særlig er dette ofte tilfellet med de mest begavede og forhåpningsfulle ungdommer.

Og denne gårdens stolthet – vår egen kjære Kronion – skulle også bli grepet av denne lammende og farlige samfunnssykdommen.

Først ble han kommunist, eller Moskva-høvding – dette var vel ikke til hinder for at han allikevel kunne fungere som avlsokse – skjønt det kan tenkes at farlige egenskaper ville bli overført til avkommet.

Men så fikk han samtidig også "Fåbergsyken", og da blir med én gang sjelen så usigelig fattig, at både æresfølelse og alle de andre gode egenskaper går tilbake til intet i det tåkede grå fra Moskva.

Det kom av at oksen levde for godt på kommunens regning. Han ble så fet, lat og makelig at den ene kua etter den andre måtte bringes ned til foreningsoksen på Forset eller til storoksen på Evenvold.

Da jeg fikk høre om det inntrufne, gikk jeg inn i fjøset for å bruke kjeften på oksen, som lå og dovnet.

Hva er det du ligger og grubler på du da, gutt – er det Moskva-tesene, eller hva er det for noe da? spurte jeg.

Oksen reiste seg da med et fryktelig brøl, og han så på meg med så redselsfulle og sinte øyne at jeg uvilkårlig måtte tenke på helvete, hvorom Henrik Wergeland skriver:

«Hvis lys er satans øye innerst inne,
Hvis vegg forstenet skrekk.»

Slik må bolsjevikenes indre se ut, tenkte jeg – ettersom deres øyne er så skrekkinnjagende. Og så elskverdig som Kronion var før han ble Moskva-høvding!

Jeg klappet da oksen på lendet og sa:
— Det er forferdelig så forandret du er blitt. Før var du gromgutten vår – nå er du blitt så sint og stygg at du kan vettskremme oss.

— *Vettskremme?* skrek oksen. — Jeg har nå våknet opp, noe du ikke skjønner. Men du er unnskyldt, du Persen, som er en slik hjemføing, og ennå ikke har vært ute og luftet deg.

— Har du det, du da?

— Ja, i sommer var jeg med i oksedriften, og både jeg, alle kolloksene og disse med fleinhorn lot oss organisere.

— Det passer utmerket, for å være kollet er det samme som ikke å eie noe – og fleinhorn tyder på unasjonale forbindelser, akkurat som hos bolsjevikene. Men hvor mange var det som lot seg organisere?

— Det var så en 20 stykker – så vi kan nok tilrive oss makten når som helst. Det er nemlig vi – de organiserte – som råder for alt, og som bestemmer alt her i landet. Og så underbart vakkert som jeg og kameratene hadde det i sommer. Hver femte dag holdtes «gudstjeneste» i Storkvolven – og da lovpriste vi Lenins hellige navn, leste opp tesene og så brølte vi Internasjonalen i kor.

— Hva skal foregå nå etter at dere er organisert?

— Å, først blir det revolusjon, proletariatets diktatur innført og kristendommen avskaffet.

— Men min gode Kronion – hvordan har dere tenkt at en liten flokk kollete ungnaut kan underkue massevis av store okser med veldige horn? Og hva kristendommen angår, så er den en så sterk makt at den ikke lar seg avskaffe. Om så skjedde, ville det nok vise seg at Robespierre hadde rett – at en religion må folket ha – og da er det slett ikke sagt at den gamlegyptiske blir innført i stedet for kristendommen, og at du ble utvalgt til den nye Apis – skjønt du har den rette fargen, unntatt den hvite randen over ryggen.

— *Hold kjeft*, Persen! Det er nå vi, de organiserte, som har makten og bestemmer alt fra nederst til øverst. Ja, det vil endog bli nøye påsett at ingen får så mye som en matbit, når han ikke står i organisasjonen. Og skulle det hende at vi føler oss for svake til å gjennomføre planene våre, så er det bare å trampe i marken, så fremmanes legioner sovjettropper til tjeneste.

— Men skulle det ikke være langt lettere for dere bolsjeviker å flytte til deres paradis Russland? Det er sannelig ingen grunn for oss til å sørge over slike dårekistelemmer.

— Nei, det er nok meningen å hente paradiset hit. Derfor er det nå valgt en deputasjon for å undersøke forholdene, og jeg er utnevnt til formann.

— Men dere vil bare bli behandlet à la Potemkin – få se bare verdier flyttet fra sted til sted.

— Det er det samme det. Bare vi blir gjestfritt og godt behandlet, så kan vi ved hjemkomsten likevel sverge ved Lenins hellige navn på at forholdene i Russland er et paradis i sammenligning med her i landet.

— Det er trist å høre på sinnssvakes dumme prat – men dobbelt sørgelig er det når slike som du, Kronion, som har fått vett og forstand – og som er bred i pannen som solgudens okser – kommer bare med tullsnakk. Men det verste er at disse fikse ideene dine har gått over i handling – så du ikke engang vil gjøre din plikt, så du forsørger deg selv. Men skammer du deg ikke, Kronion, over at slike flinke arbeidere som jegerhesten, de to brungamper og Blakken skal arbeide føden i en slik lat sloe som deg?

— *Latsloe?!* skrek oksen, og så blåste han i nesen og rystet seg så hele fjøset skalv.

Forskrekket fór jeg ut og inn på kontoret. Her satt bestyrer Høgsveen, og han spurte hvorfor jeg var så forskrekket.

— Å, sa jeg, Kronion er blitt Moskva-hedning og ved siden derav har han også fått «Fåbergsyken» – og da jeg sa ham min sanne mening rett i øynene, ble han så sint at han skremte meg.

— Det er merkelig med oksen. Han var ikke kommunist da han kom hit, sa Høgsveen.

— Nei, men på Ringsaker er det mye Moskva-hedenskap – og da er det rimelig at han har fått smitten i seg i kalvekaken, og at sykdommen ikke har brutt ut før nå. Det er forferdelig så mange kalvekaker som er besmittet fra Moskva – selv blant de tobente her i landet nå for tiden.

Jeg synes nok at slike arbeidsføre og sterke som Kronion – som får godt og rikelig underhold og godt betalt arbeid – og likevel ikke vil gjøre det minste for å forsørge seg selv – har ærlig fortjent å slås i hjel og kastes på røysa – eller i alle fall å brukes bare til revefôr.

— Nei! Nei! ropte Høgsveen. Kronion er altfor god til revefôr. Han skal behandles som en hederlig, ærlig okse – bli gjødd og sendt til slakteriet. Det går ikke an å håne oksen fordi om han til slutt ble sinnssyk av fikse ideer fra Moskva.

Kronion er nå slaktet og oppspist for en tid siden. For så vidt er det nå én bolsjevik mindre.

Og hadde han sannelig vært den siste kommunisten her i landet – hadde det vært gyldig grunn til å skrive på hans minnestøtte de samme ord som en stor dikter skrev på gravstøtten over en arrig kjerring:

«Nå er hun død og vel begravet –
fred har hun – og nabolaget.»

Men det er merkelig, herr redaktør, hvor stor likhet det er mellom bolsjevikene og oksene hva brølingen angår. Hver av disse to slags skapninger har hver sin bestemte brøledag i året. Bolsjevikene har sin bestemte brøledag – 1. mai – mens oksene har sin i siste halvdel av juni, under fesamlingen.

Men det er forskjell på brølenes innhold likevel. Under samlingen brøler oksene av stolthet og glede over at de atter kan få komme inn i fjellene – dette store naturens bord – for å forsørge seg selv. Mens bolsjevikene bare brøler av harme over at de ikke blir rikelig nok forsørget på andres bekostning og av andres strev.

Derfor: ære være de brølende okser allikevel. Men til de bestandig brølende bolsjevikere har jeg ingen ære å tildele – og slett ikke til slike lathanser, som har fått «Fåbergsyken». For jeg er kommet vanfør til verden og har likevel forsørget meg selv – og da har jeg gyldig grunn til å betrakte denne avskyelige «syken» som ren gudsbespottelse.

Men det er ikke å tale om slike som har «gjort sin bestemmelse tross». De må i støpeskjeen – som mislykket gods.

Jon Persen
(*Lillehammer Tilskuer, 26. mai 1930)*

Til fjells.

200 okser og 500 sauer i Vestfjellet.

Forståelsen av hva det betyr å få sau og lausfe op i høifjellet om sommeren ser gledeligvis ut til å vokse år for år. Såvel sauedrifta som oksedrifta som i sommer skal gå i Gausdals vestfjell har i vår fått større tilslutning enn noensinne, forteller Jon Persen oss.

I sommer vil oksedriften bli delt, slik at «rekruttene» skal gå på Nordbua og «gammelkarene» på Revsjøen. I alt blir det omkring 200 okser i hver flokk.

Sauflokken som blev samlet tirsdag teller omkring et halvt tusen dyr og skal tilbringe sommeren innpå Vesterheim under oppsyn av to gjetere.

(Laagen, 13. juni 1930)

Lærer Hans Skjelles minne.

Av Jon Persen

Fæ døyr,
frendar døyr,
sjølv døyr ein det sama;
eg veit eit
som aldri døyr:
dommen om daudan mann,

heter det i den eldre *Edda*. Imidlertid er det skikk og bruk å felle velvillig dommer over «daudan» mann, enten han fortjener det eller ikke. Dette kan være vakkert nok, men ikke helt rettferdig, for blant den alminnelige og ofte tarvelige masse mennesker kan det finnes en mann raker høit over de fleste andre, og som har ført et så strålende vakkert og nyttig liv, at de har ærlig fortjent å få sitt navn innrisset med uutstlettelige runer i folkeminnet.

Dette er særlig tilfellet med Hans Skjelle.

Han var stille og bramfri denne mann, og endel religiøst anlagt, dog var han ikke av disse mennesker at oppfyllelsen av religionens hellige bud består bare i å klunke på en gitar og synge gudelige sanger. Nei, han var fri for humbug og hykleri, han gjorde meget godt mot sine medmennesker, men bare i stillhet og så tålte han ikke engang at det blev omtalt. Men jeg

skal begrense mig til å nevne bare enkelte trekk fra denne edle manns liv, der imidlertid er mer enn nok til å bli den skjønneste krans der kan legges på en manns båre.

For over 30 år siden fór jeg gjennem Gudbrandsdalen og besøkte også gamle Peer Åsmundstad i Kvikne. Han fortalte at det nettopp var gått et følge på hele 7 bjørner over isen på Olstappen og syd over Espedalen mot Gausdal. «Nå får du noe å skrive om nu, Persen, når du kommer hjem», sa han.

Da jeg kom tilbake til Gausdal foregikk nettopp bjørnejakten, og unge binne ble felt på Bødalskjølen. Jeg fikk nu et utmerket stoff til en slags kjærlighets-roman, hvori jeg skildrede hvordan unge «prinsesse» forlot følget ved Espedalens sydende og gikk over på østsiden, for å finne seg en kjæreste, men alle hanbjørner befant seg i Vestfjellet - og at det gikk fra skuffelse til skuffelse for henne.

Jeg unnlot da ikke å illustrere hunkjønnets grenseløse forfengelighet og innbildskhet, idet jeg lot binna speile sig i de åpne bekker og beundre sin skjønnhet, der overbeviste henne om at hun ved sin fagerhet ville bedåre selv de veldigste slagbjørner, så de blev liggende tilbedende for hennes føtter.

Men hun fikk erfare det samme hun som så mange andre, at ens ungdomsdrømmer bare er illusjoner. Tilslutt slo hun inn på selvopgivelsens vei, la sig under en gran og blev skutt av de mot skogens konge så rebelske gausdøler.

Skriftet bestemte jeg for *Aftenposten*, men nu eiet jeg ikke et øre til porto. Jeg bad da poståpneren om å låne mig 20 øre.
– «Her er ingen låneinretning», sa han barskt.

Det bemerkes at både jeg og lærer Skjelle den tid bodde i Olstadgrenden. Jeg gikk da til Olstad skole og forela Skjelle saken.

– «20 øre!» sa han, «det er intet å hjelpe sig med det, så blek og tussen som du ser ut». Jeg fortalte ham da at jeg ikke hadde annet å leve av mens jeg skrev historien enn poteter og vann. Skjelle fikk tårer i øynene og tok 20 kroner, ga mig og sa:
– «Disse penger skal du ha til foræring, men betingelsen er at før du atter slår inn på sultekunsten skal du melde mig derom».

Men dette blev ikke nødvendig, for det varte ikke lenge før det kom 50 kroner fra *Aftenposten*, og så blev jeg meget ros tildelt i bladet attpå. Ja jeg blev endog betegnet som Norges mest begavede og opplyste gjætergutt.

Og disse penger og denne heder har jeg særlig Skjelle å takke for, ti hadde han vært en slig fortørket krybbebiter som poståpneren, så er det ikke sagt at jeg hadde fått skriftet mitt inn i bladet mens det var ferskt og aktuelt, så det var noe verd.

Men hvor velstående jeg nu enn var blitt, var det umulig å formå Skjelle å ta imot igjen sine penger av mig, der ikke lenger var så absolutt nødvendig for mig.

Et annet trekk må også nevnes, der beviser Skjelles forstand, edelmodig og høisinn.

Ofte kom det hele fløterlag, der var nektet hus i nabolaget til Melgården. Men her fikk de bestandig hus og gode senger. Ja, endog de fineste og beste gjestesenger benyttedes om det knep. Engang sa jeg til Skjelle: «Du la da vel ikke fløtere i dine fineste gjestesenger?»
– «Hvorfor ikke. Det er da vel ingen som har bedre fortjent å ligge i bløte, varme senger enn disse som våger livet for å få frem tømmeret vårt, og som må vasse i iskaldt vann hele dagen», sa han.

Hadde så sant alle gårdbrukere langs elven vært i besiddelse av Skjelles edelmodighet og høisinn, så ville ikke tømmerfløterne behøve å ligge ute på bakken ved et bål og fryse om natten.

Store edle menn ligner solen, de varmer og lyser opp overalt. Slik var det også med lærer Skjelle. Han antok sig endog foreldreløse barn og alet dem opp. Ja endog unge jenter som var bragt på avveier antok han som tjenestejenter på gården og fikk bragt dem på rett kjøl igjen.

Selvfølgelig må æren for det meste av det gode Skjelle har utrettet deles med hans brave kone, Mathia, født Madslien.

Noe stort og skjønt har forlatt oss og så er det ingen utenom familien som har slik grunn til å sørge over tapet vi har lidt som jeg.

På grunn av vanførhet kom ikke jeg på skolen før innpå konfirmasjonen og lærte ikke å skrive mer enn såvidt det var leselig. Men da jeg blev grepet av ånden for å skrive i bladene, for jeg ikke inn i ørkenen skulde jeg mene. Nei jeg kladdet ut mine skrifter og så gikk jeg til lærer Skjelle, der dengang bodde på Mo og bad ham hjelpe mig. Han var villig; jeg dikterte og han renskrev. Herved lærte jeg tankeføring, stil og litt gramatikk. Ja han forsøkte endog å lære mig «folkeskikk», noe som ikke lykkedes, da fjellets frie sønn foretrakk å være sig selv, som naturbarn til ytterste fingerspiss. Det varte da ikke så lenge før jeg lærte så meget at jeg til nød blev selvstendig skribent.

Selv om det høres smigrende ut for min hjelper er det dog den virkelige sannhet at jeg for en stor del har lærer Hans Skjelle å takke for at jeg er den jeg er i dag. Hadde ikke han tatt sig av mig i sildige kveldstimer efter endt skolegjerning og lært mig opp til skribent er det tvilsomt om jeg har kunnet forsørge mig selv. Men så har han ikke hatt noen ergrelse i å ha «kastet perler bare for svinene» heller.

Og slik som jeg holdt av denne mann! Når det har møtt mig noe tungt, har jeg måttet gå til Skjelle i Melgården for å få trøst og husvalelse. Ofte når jeg blev «drektig» med store, dype tanker som måtte ha avløp gikk jeg til lærer Skjelle og hans nabo Peter Kråbøl for å få disse tanker likesom sanksjonerte før de blev servert i bladene for det store publikum.

Idag begraves min store venn og velgjører Hans Skjelle, og jeg kan ikke følge ham til hans siste hvilested. Men jeg kan dog mens jeg sitter i stillhet her på gamlehjemmet sammen med min sykelige Bergine allikevel med pennen flette en krans på hans båre og til hans eftermele så stor og skjønn at den vil bli synbar over hele landet.

V. Gausdal 10. juni 1930.
Jon Persen.

(Laagen, 16. juni 1930)

(Deler av denne artikkelen står i Del 1 under overskriften

- *Fikk hjelp med skriveriene av lærer Hans Skjelle.)*

Åpent avskjedsbrev, del I

til det store publikum i anledning av fellesdriftene, og et tilbakeblikk.

Av Jon Persen.

Når en prest tar avskjed fra sin kjære menighet, er det skikk og bruk å holde en rørende avskjedstale, som fremkaller tårer i manges øyne, og å takke for all den gjestfriheten som er ham vist fra menighetens side.

Når jeg nå, på grunn av alderdomssvakhet, må trekke meg tilbake fra min virksomhet for fellesdriftene, har også jeg grunn til å holde en avskjedspreken og takke for all den gjestfriheten som ble meg tildelt, både i Gausdal og på Fron. Imidlertid er det den forskjellen at mens prester og andre funksjonærer er høyt lønnet, har jeg fungert uten betaling – men så er jeg også den eneste funksjonæren i hele landet som er tilfreds med lønnen.

Og så har jeg den stolthet og glede at mens mange høytlønnede ikke har satt andre merker etter seg, som er synbare mer enn på folkets skatteseddel, har jeg satt et merke etter meg som vil vare til evig tid, så mitt navn ikke vil bli glemt så lenge det rauter en ku eller brøler en okse i Gudbrandsdalen.

Og så stolt som jeg er over disse driftene! Når disse, under brøl og raut, reiser opp i fjellene, har jeg grunn til å betrakte disse som mine triumftog. Alexander, Cæsar og Napoleon hadde også sine triumftog – men disse tog hadde bare mord, ran og mange nasjoners undertrykkelse som bakgrunn, mens mine triumftog – de til fjellet reisende oksedrifter – har den rasjonelle kvegutvikling som bakgrunn.

I betraktning av den store nytten som fellesdriftene er for folk og fedreland – i sammenligning med de ulykker som hine såkalte store hærførere forvoldte menneskeheten – så finnes intet materiale i verden kostbart nok til en triumfbue for meg. Dette skrives selvfølgelig ikke for å rose eller fremheve meg selv, men bare for å påvise forskjellen mellom det nyttige og oppbyggende og det ødeleggende og skadelige – så disse herskesyke stormannsgalskapens representanter i verdenshistorien får bare den ære og anseelse de fortjener.

På den annen side er det den største og skjønneste belønning et menneske kan ha, at når han ser tilbake på livet, at han da kan bli seg bevisst at han ikke har levd forgjeves.

Ved Ottabanens åpning ble det en forandring med kveghandelen i Gudbrandsdalen, og jeg ble arbeidsledig som gjeter. Det ble derfor nødvendig å gripe til noe særlig, for å glemme min ulykkelige stilling i vanførhet og fattigdom.

Ved å fare om i fjellene slo det meg hvilket misforhold det var mellom havnen på setrene og felelegrene, som den tid stod ledige. Jeg bestemte meg for å velge som fremtidig oppgave å få belagt disse med oppdretternes egne krøtter, så seterhavnene kunne bli betydelig lettet, samtidig med at verdifulle avlsokser kunne bevares for kvegavlen, så lenge de kunne fungere i sitt "hellige" embete. Jeg ble nå opphøyet fra gjeter til "nautapostel" – et navn som Moskva-hedningene har lagt på meg – men det viste seg nå at det ikke er så lett å få innført noe nytt og uprøvd blant de konservative gårdbrukere.

I over 20 år for jeg hver vinter i 5 à 6 uker i Gausdal og agiterte for fellesdrifter før det festet seg som fast institusjon. En gang, for mange år siden, syntes jeg at oksedriften ble for liten, og jeg henvendte meg da til Fåberg og gjorde oppmerksom på at det var plass for ca. 40 okser i Gausdalsdriften. Siden har Fåberg hatt med oksene sine. I de senere år har Fåberg selv drevet sine okser inn på Revsjøplassen, under betegnelsen Fåberg oksedrift, hvori også er innlemmet okser fra andre bygder. I fjellet slås begge drifter sammen under en overgjæter, og går spredt i småflokker utover de uhyre store vidder. Når flokkene treffes igjen, blir det intriger og strid – og da "går det hett under skjoldene til", som det heter i vikingebalken – mens brølene høres lang vei. Resultatet er at én må bli seierherre. Imidlertid må det i alle drifter være en overkonge, og denne har samme makt og myndighet over småflokkene som keiseren i sin tid hadde over de tyske småstater. Av og til tar storoksen seg en tur ut over vidden blant okseflokkene. Det er selveste kongen som er ute på mønstring. Når han er ferdig, vender han brølende tilbake til hovedkvarteret, Revsjøhytta.

Jeg kjenner ingen dyreart med så fornøyelig samfunnsordning som en oksedrift. Men stakkars storoksen! Han må fungere både som konge, vakthavende offiser og tambur. Etter dagens byrde og hete må han også i egen høye person selv blåse tappenstreken, gå rundt på plassen, raute, brøle og blåse i nesen. Deretter legger han seg på et utsiktspunkt hvorfra plassen kan overskues.

Det kan imidlertid ikke nektes at jeg har hatt mye strev, lidelse og ergrelse, både som gjeter og som nautapostel – men på den annen side har jeg hatt så mye glede, fornøyelse og høstet så mye lærdom av mine firbente venner, at jeg er godt tjent. For det første har jeg oppdaget at både mennesker og dyr er bakt av samme deig – og at vi, de tobente, har lettere for å tilegne oss de firbentes laster enn deres dyder.

Blant dyrene viser moderkjærligheten seg fort vekk å være sterkere enn frykten for døden – mens deres tobente søstre ofte dreper sine småbarn. Hva fedrelandskjærlighet eller patriotisme angår, så er dette ofte bare munnsvær blant menneskene – mens dyrene mange ganger våger livet, ja ofrer det, for å komme tilbake til hjemtraktene hvor deres "vugge" stod. Forsåvidt er det nok flere enn "Lenda frå Land" som heller setter livet til enn å vende ansiktet bort fra fedrenehjemmet.

Etter min erfaring er det ingen vesenforskjell på oss mennesker og dyrene – det er bare en grads forskjell. Dyrene elsker og hater, og føler sorg og glede som vi mennesker. Ja, enkelte – så som hunden, hesten og kua – kan endog gråte sine modige tårer i sorg eller i lengsler.

Men at kjempeokser også kan bli så rørte over en bevisst velgjerning at de kan felle takknemlighetens tårer, er første gang vi har oppdaget. Det gikk slik for seg:

Som kjent jages det hvert år gamle, fete okser inn i driften, som ikke har vært ute og trent seg til reisen, og ofte har slike forvokste klauver. Fra først av ser det ikke ut til å mangle dyret noe. Han stanger, rir og agerer som livskraften og sunnheten selv. Men så har han ikke gått så svært mange kilometer på den pukket vei før enten klauvspissene brekker – eller så revner broene under klauvkantene, like opp i kveket. Oksen blir haltere og haltere, og til slutt må han gi opp. Dette var særlig tilfelle med vedkommende okse.

Nå har oksen bestandig vært betraktet som mandighetens, kraftens og kampgledens symbol – mens kvinnene er ansett som symbolet på skjønnhet, godhet og mildhet. Det er intet som imponerer kvinnene slik som disse veldige kjemperekkene – oksedriftene – når de rautende og brølende rykker forbi mot fjellene. Og blir det liggende igjen noen som invalid, kan de gjøre sikker regning på å ha kvinnens sympati og hjelpende hånd på sin side.

Vedkommende okse var en gammel, ærverdig stut, som hadde vært med i driftene før, og så hadde han forvokste klauver. Ved Bødalen ysteri ble han liggende igjen og orket ikke lenger. Her ble han liggende et helt døgn, og led meget av sult og tørst i solsteken. Da lengselen etter sine kamerater og fjellene ble for sterk hos ham, reiste han seg opp og forsøkte å gå. Han hinket etter den gressbevokste veikanten til Bøvolden og ble stående ved grinden og surre. Oline Bøvolden, født Goplom, Torpa, ble så rørt ved å se inn i oksens sørgmodige øyne at hun gikk etter vann og drakk ham 2½ bøtte. Og så tok hun oksen og hadde ham inn i en ring ved siden av, og ga ham skikkelig høy. Men det ble for mye for stutefar. Han ble så rørt av takknemlighet at tårer trillet nedover kinnene hans, forteller Oline.

(Mer.)
(*Laagen, 26. juli 1930)*

Åpent avskjedsbrev, del II

til det store publikum i anledning av fellesdriftene, og et tilbakeblikk.
Av Jon Persen.

II.

Men – hvilken forferdelig anklage mot oss mennesker ligger det ikke bak disse oksetårene. Den forferdelige synd mot dyrene var altså begått: å levere inn i driften okser med forvokste klauver, deretter drive dem fram, til han ble liggende igjen i veikanten. Og denne avskyelige forbrytelse mot dyrene, som er så alminnelig, kan ikke engang rammes av straffeloven. For så vidt er ikke dyrene lovbeskyttet.

Denne gang var oksedriftene større enn noensinne, og selvfølgelig var da også invalidprosenten større. Det var en hel del med forvokste klauver som ga opp og måtte fraktes etterpå med lastebiler. Dette er ingen billig affære. Ja, en okse måtte endog under dyrlegebehandling for klauvenes skyld. Det henstilles derfor på det mest inntrengende til alle okseeiere å klippe eller spikke klauvene på sine dyr før de har disse inn i driften. Denne fotpleien bør helst finne sted noen dager før fesamlingen.

Det er nå over 26 år siden første fellesdrift av okser i Gausdal ble sendt inn i vestfjellet, men min virksomhet for fellesdriftene har i de senere år bare bestått i å møte opp ved samlingene og påse at dyreplageriet blir minst mulig – det er nemlig fysisk umulig å samle fe og drive det til fjells uten plage for dyrene, men hermed er intet å gjøre. Men det er et annet forhold som jeg har funnet meg pliktig til å ta meg av.

Under hver fjellreise hender det bestandig at flere og flere bortjagede og etterbragte dyr blir stående i nautkveen på Brumoen, hvor de ofte blir stående i lengre tid. Jeg sørger da for mat og drikke til disse. Dette er nødvendig, for driftsstyrene kan jo ikke være på alle disse steder samtidig de heller. For øvrig har våre driftsstyrer vært flinke folk, som ofte har hatt store fe-masser å ordne med – men det har som regel gått korrekt og presist, så intet har knirket.

Og så får vi huske på at de er ulønnede, disse også.

At jeg møter opp er helt naturlig – jeg er jo fellesdriftens far – og da ville det være synd og skam å glemme barna sine. Men jeg har erfart det samme som så mange andre, at «guttungene» er noen viltre krabater. Bare da Gausdalsdriften rykket forbi handlende Randi Skålengen, røk to veldige kjemper i kamp – og dette kostet henne en vindusrute. Men Randi var like blid for det – det var gromguttene som hadde gjort seg skyldig i hærverket, og det visste hun at det hverken var skjedd av ondskapsfullhet mot henne, eller med overlegg.

Hittil har det vært en stor mangel ved Brumokveen som nautkve, at det ikke har vært vann i den. Men nå blir dette savnet avhjulpet, idet driftsstyret har bestemt at det skal støpes en passende stor sementkum og at det skal legges en vannledning fra Ångsjøelven ned i kveen. Og så skal det ryddes vekk en hel del stein som er kommet for dagen etter at torven er borttråkket. Når disse reformene er gjennomført, vil denne store, rommelige kve bli ideell.

Det er vel med vemod og sorg at jeg, på grunn av legemssvakhet, tar avskjed med fellesdriftene. Ånd og sinn hos meg er vel frisk og ungdommelig som noensinne – men ånden er som bekjent villig, men kjødet er skrøpelig, som det heter. Og så inderlig godt som dyrene trenger sin «tribun», eller talsmann. Jeg vil ikke regne for at dyrene har hatt noen videre dikter eller talsmann siden Wergelands og Vinjes dager – og disse, som ikke bare er våre kamerater og venner, men også våre trofaste tjenere og forsørgere.

Så får I ha så mange takk for all gjestfrihet og støtte, uten hvilke oppreisningen av fellesdrifter hadde vært en umulighet. Jeg håper at disse vil bli til nytte for Eder selv og kommende slekter i utallige mange ledd.

Det var en underbart vakker tid for meg – de uker hver vinter i over 20 år å vandre om blant Eder Gausdøler, for å få i stand disse drifter. Jeg vokste da liksom så sammen med dere.

Og slik glede og moro jeg hadde av barna. Ryktet gikk foran meg, og så var jeg ventet i dagevis av de små. Når disse ble var min ankomst, møtte de opp, og en av de største dro da kjelken min, mens de øvrige gikk og så opp i øynene og fortalte meg hva som hadde hendt siden jeg var der på stedet. Det er fabelaktig hva som kan hende på gårdene på ett års tid, hr. redaktør.

På en gård hadde ho Brandros blitt klein, og dyrlegen hadde slaktet henne og funnet mange spiker i magen hennes. På en annen gård hadde hanen druknet i vannkaret. Og på en tredje hadde endog «ho pusi fått unger på fjøsrevet og budeia hadde tatt disse i stakken sin, og nå ligger de i en forkasse i forgangen», fortalte de små. Og slike og lignende begivenheter fortalte de små meg på de forskjellige gårdene.

Også på Fron ble jeg for det meste gjestfritt og godt behandlet – noe som ikke var noen hovedsak for meg, men å få i stand fellesdrifter som et evigvarende merke etter meg. Det ser ut til å ha lykkes også – idet det har vært fellesdrifter, særlig av okser, hvert år siden jeg fungerte der oppe som naut-apostel. Også i år har Fron en oksedrift på ca. 100 dyr liggende i Østhøen ved Vinstervannene. Idet jeg lykkønsker Fron, vil jeg uttale som min personlige mening at fellesdriftene på Fron bare er under utvikling ennå – og at disse drifter med tiden vil vokse betraktelig i antall, så vel som oksene i alder og størrelse.

Det er jo intet i veien for at Frons-driftene med tiden kan bli like så ansette og populære som Gausdalsdriftene. Men så har Fron ingen hirdskald eller skribent til å kaste glans og berømmelse over sine fellesdrifter. De har vel Ole Teige, der i og for seg visstnok er en meget bra mann – men etter min mening er stortingsbenken ingen skikket oppdragelsesanstalt for naut-apostelen, og det enn skjønt det er mange likhetspunkter mellom en oksedrift og Norges storting – likheter som jeg før har nevnt. Dog finnes det ennå et likhetspunkt mellom disse to slags stornaut, som jeg ennå ikke har nevnt, og som kan tas med her, ettersom eksstortingsmann O. Teige er en hederlig unntakelse fra det jeg kommer til å peke på her.

Det har nemlig vist seg i alle våre oksedrifter at gamle okser med grå farge har hatt det største næringsvett – så de er blitt fetest. Også på det store felegeret og i den store fellesdriften som heter stortinget, har det vist seg at særlig de gamle og grå naut har hatt såpass næringsvett at de har tilegnet seg høylønnede stillinger ved siden av stortingsvervet. Og det har vist seg at tingstuter av det gudbrandsdalske «fjellet» ikke er et hår bedre enn andre i den retning. Dette gjelder imidlertid ikke hr. O. Teige – han var i sin tid stortingets yngste mann og selvfølgelig verken gammel nok eller grå nok.

Imidlertid er det O. Teige vi i første rekke har å takke for at det nå for tiden er fellesdrifter på Fron. Hadde ikke han i sin tid skrevet en velskrevet artikkel om nødvendigheten av å få fjernet ungfe og sau fra seterhavnen og lagt inn på felegrendene, og nevnt Gausdal og meg som eksempler på at det var gjennomførbart, er det slett ikke sagt at jeg hadde kommet til å ta fatt på Fron – noe jeg for øvrig ikke har grunn til å angre på.

Skjønt skriftet er mer enn langt nok, kan jeg ikke slutte før jeg har rettet en takk til alle som har vist barmhjertighet og godhet mot invalide-oksene som er blitt liggende igjen etter veiene – dårligere i føttene enn jeg. Og særlig takkes Oline Bøvollen, som behandlet en ulykkelig okse på en så barmhjertig måte at han gråt av takknemlighet. Herved fikk vi et nytt innblikk i dyrenes sjelsliv, som kan overbevise hvem som helst om at selv okser har et langt edlere, følsommere og bløtere sinn enn vi fra før har antatt. Derfor bør disse stolte dyr for fremtiden anses på mildeste måte, som det heter i rettsspråket.

Derfor har Oline Bøvollen ærlig fortjent en påskjønnelse av dyrebeskyttelsen. Og alle som har vist meg barmhjertighet i min bitre livskamp har vel også fortjent en offentlig

hedersbevisning – men det tar seg vel ikke ut å henvende seg til dyrebeskyttelsen herom, ettersom jeg hele tiden har vært henregnet blant folket – skjønt jeg ofte har vært feilfortolket.

Jon Persen
(Laagen, 28. juli 1930)

«Storoksen», «Fortun»s minne og «Bligut»s hyleri

Av Jon Persen.

Når en stormann er vandret bort, er det skikk og bruk å berømme og rose den bortfarne, selv om han har fortjent det motsatte. Således kjenner jeg til at ordføreren i en viss bygd døde, etter at han hadde overstyrt sine egne midler, og hadde vært den overveiende årsak til kommunens og sparebankens gjeld — og silkesløyfe på silkekransen på sin båre, og mange vakre taler attpå. Ja, spørsmålet fremstod liksom av seg selv, som et følgeverdige eksempel for andre. Men har denne verdige herrens tjener ikke utelukket profetisk evne før, så skjedde det nå.

På hans egen lønnede utgiftspost var det nemlig utlyst stilling — og da den ene konkurs på den andre, bygden rundt.

Det er menneskelig å feile og kristelig å tilgi, har det vært sagt, men den slags liktaler er ikke skikket til å «sette rev seilene og rette feilene», som det heter hos Ibsen. Men la oss gjøre nå, som jeg bestandig har gjort når forargelsen over menneskelige feil, mangler og svakheter er blitt for sterke hos meg — vende oss til dyrene. Og da kan vi ikke vende oss til noen bedre enn nå avdøde «Fortun» fra Svennes på Biri.

Denne oksen er født og oppalet på Sigstad på Biri, men ble som voksen opphøyet til storfyrste av Svennes og flyttet dit. Men han var nå allikevel på en måte «storgausdøl», idet at «Gammelprins» fra Øverbygds okselag var hans far. Denne var oppalet på Lunde på Biri, og som fullvoksen ble han solgt til Gausdal, men før avreisen hadde han nok avlet «Fortun», en sønn han ikke behøvde å skamme seg over. Men opprinnelig var han av den så bekjente og ansette høvdingætt på Suttestad.

«Fortun» var en usedvanlig stor, velbygget, dyp og vakker okse, minst 13 kvart i brystomfang, og så snill og godmodig. På samlingene var han bestandig fredelig og yppet aldri strid. Men var det noen han angrep, som eglet seg inn på ham, så viste han dem myndighet på en måte som vakte respekt.

Mangen kjempeokse har «Fortun» ene dage kjørt baklengs gjennom gjerder både i kveene og etter veien, når det skjedde — bare i selvforsvar.

To somre har «Fortun» vært kongen i oksedriftene i Vestfjellet, og det var alminnelig tale at det aldri har hersket en bedre konge i Vestfjellets fagre rike.

Fellesdriftene er forholdsvis nye, idet driftene før i tiden var oppkjøpte drifter, og da var oksenes helsestatus som regel bare av lav art. Nå derimot er det intet usedvanlig at det er med okser på 10 à 12 år. Ja, det har engang vært med en gammel på hele 15 år. Men dette er visstnok ikke den høyest oppnåelige alder for okser. I et museum i Turin ligger en balsamert Apis fra Egypten, som skal ha levd i over 17 år. Selvfølgelig hadde denne Apis blitt adskillig eldre, hvis han bare hadde vært med i våre fellesdrifter.

Disse veldige, gamle oksene, som år etter år etter veien gjenkjennes av V. Gausdal, blir etter hvert godt kjent — og mange av disse storoksene blir folkets yndlinger, og dette var særlig tilfellet med «Fortun».

Det er nok intet under at jeg møter opp ved fesamlingene, som mer og mer begynner å anta karakteren av folkefester. Og særlig ved nautkveen i Svatsum ligner fesamlingen 17. mai-fester, hva tilstrømmingen av folk angår. Det møter opp folk av alle aldre og av begge kjønn. Mødre bærer spedbarn med seg, mens de større følger med til fots og løftes opp på gjerdet for å få se på oksene. De eldste, som var kjente fra før og som viste navn på, hilses velkommen tilbake, og «Fortun» var den mest ansette. Jeg for min del omfattet denne oksen med samme tilbedende aktelse som de gamle egyptere sin Apis. Han hadde noe så birkebeiner-aktig ved seg. Han oppfylte på en prikk Sverres formaning til birkebeinerne: «I fred skal I være fredsommelige som lam og i krig modige som løver!»

Om kvelden, da Fåberg-avdelingen var ventet om natten, la jeg meg ved ungdomslokalet Heimly, like ved veikanten og ventet. Ved 4-tiden om morgenen hørtes bjelleskrangling, lokking og kommandorop. Nå kom den samlede garde på ca. 80 dyr — hovedstyrken, Gausdalsdriften, ca. 130 dyr, avmarsjert for meget av et døgn siden, likeså ungfedriften til Nordbua på ca. 200 dyr.

Men det var det jeg visste — at det var «Fortun» fra Svennes, som bar bjellen — men denne hang bare i et gammelt tau om halsen. Jeg fulgte med til kveen, og så ønsket jeg «Fortun» velkommen tilbake til oss igjen, uttalte min beundring over hans demokratiske sinnelag og opptreden, og lykkeønsket ham som bjelleokse. Men det har nok bodd storfolk før på Svennes, sa jeg — nemlig Anders Lysgaard, Eidsvollsmannen, som har vært med å gi oss grunnloven. Men oksene retter seg etter en enda fastere grunnlov enn den nye «Eidsvollsloven», nemlig naturlovene. Disse lover kan ikke engang oppheves av selveste bolsjevikene.

«Fortun» har vært med i fellesdriftene siden han var ungokse, og da ble han hardt antastet av sine kamerater, men den gang var det den mektige «Sjur» Olstad som var konge i driften, og han tok seg av den forfulgte. Helge Hvasse var ikke kraftigere om Håkon Håkonsson enn Sjur om sitt kongsemne.

Og da «Fortun» bar bjellen bare i et tau, var det bevis på at han ikke var forfengelig — så mye som det er om å gjøre for tobente stornaut hvilken stas de har om halsen. Men han var nå driftens mest fremragende okse allikevel — det er så sant som han sier han Per Gynt:

«Være seg selv på grunnlag av gull,
det er som å bygge sitt hus på sandet,
for én og for ring og for alt det andre

logrer de godtfolk og kryper i muld,
de løfter på hatten for brystnålkronen.
Men ring eller nål er jo ikke personen.»

Jeg roste også oksen for at standsforskjellen var opphevet blant de firbente stornaut — annerledes er det blant oss, de tobente, sa jeg. Om f.eks. en husmannsgutt blir så forelsket i en gårdmannsdatter som en jakthund i en rype, så blir det bare spetakkel.

Opphevet! skrek oksen — det har aldri eksistert og gjør det ikke nå heller. Herpå er det det beste bevis, at selv vi 2. premieoksene har så mange vakre avkom hos husmenn og småbrukere. For øvrig er standsforskjellen ikke bare dum, men også urettferdig. For det har jeg sett under mitt lange kongedømme i Vestfjellet, at det har vært med mange bra naut fra husmannsplasser og småbruk — mens det kan slenge enkelte fantkrøtter fra storgårder også.

Begeistret slo jeg armene om «Fortun»s hals og ropte:

«I er altså ikke av disse hoftroll,
disse fordekte høyheter,
som retter sin stolthet i plebeierpletter
å holde vekk fra stammens skjold»

som det heter i Peer Gynt.

Jeg ble nå avbrutt ved at storoksen «Bligut» begynte å rive opp kjerr og torv med hornene og brølte forferdelig — men han varierte så i stemmen, fra det finere til det grovere, at det hørtes som når en prest messer for alteret. Jeg gikk bort til oksen og sa: Hva er dette for humbug og hyleri? Du heter jo «Bligut» og ser så sint ut som det verste troll her på kloden. Men det bespotteligste er at du i stemmen ligner en prest som messer for alteret.

— Humbug og hyklere! skrek han. Tror du kanskje at disse som messer for alterene er fri for humbug og hykleri? Mener du kanskje at oksen Apis' prester hadde valgt dette sitt hellige embede bare av kjærlighet til oksen? Å nei takk, sa'n. De valgte nok stillingen bare for å få leve godt og makelig av de ofre som ytes til oksen.

— Men slikt er ren gudsbespottelse! ropte jeg, og «Fortun» ga meg medhold, idet han kom brølende og begynte å stanges med «Bligut» og til slutt kastet ham overende.

Disse to oksene overbeviste meg om: at jeg har rett i at jeg bestandig har påstått at vi er gudelige allesammen. Men — en del er gudelige bare i ord, mens en annen del, og det er storparten, ikke fører Guds ord stadig i munnen, men er gudelige bare i handling. Nå går det ikke an å si at «Fortun» hadde noe så særlig gudfryktig utseende, men han var da gudelig nok til å ta vergeløse i forsvar — og så var han fri for humbug og hykleri, og gikk mandig i kamp mot dette avskyelige vesen som har gjennomsyret nær sagt alle forhold i vårt samfunn.

Men dette skulle bli likegyldig for «Fortun», som kom til å vandre så uventet ut av denne syndige verden. Men aldri har det sett lysere ut for storoksen. Etter mange kamper hadde

han atter tilkjempet seg kongeverdighet, og aldri har naturens bord vært dekket rikere og med de fineste retter, aldri har oksechampagnen, kildevannet, sprudlet rikere ut fra fjellsidene. «Fortun» hadde all grunn til å føle seg stolt, lykkelig og glad som konge i Gausdals «Olympen», dette Vestfjellets fagre rike.

Men det viste seg nå som så ofte, at den vise Solon hadde rett, da han sa til den rike Krøsus at ingen kan prises lykkelig før han er i sin grav. Ved en morgenvisitasjon fant gjeterne «Fortun» med brukket lårbein. Hvordan dette hadde foregått vet ingen — men det ble ikke annen råd for gjeterne enn å besørge oksen slaktet og sendt til Lillehammer.

Men lenge leve «Fortuns» minne!

Det er nettopp derfor jeg holder så av oksene, at disse er de eneste individer her i landet som har beholdt sagamennenes mandighet og gode egenskaper for øvrig — og heri var «Fortun» ingen unntagelse.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 4. august 1930)

Oksedriftene i sommer.

Fin havn. En del uhell.

Jon Persen forteller at de fleste oksene nå er kommet ned fra fjellet. Det er bare to stykker igjen der oppe, og de er dårlige i bena — dårligere enn meg selv, sogar, sier han. De må nemlig hentes med bil.

Ellers har det gått bra med driften i år. Riktignok brøt storoksen på Svennes av seg lårbeinet, så den måtte slaktes — det var en 2. premie okse, den sværeste oksen i driften. En annen, tilhørende Harald Landheim, gikk det også galt med, og en toåring tilhørende Simen Fliflet ble slått i hjel av lynet. Den ble funnet med opprevet vom like i nærheten av det sted hvor Anton Persen ble skamfert av lynet i sommer.

Men bortsett fra disse uhell har det gått helt utmerket i sommer. I begge driftene var det tilsammen 375 dyr, og størsteparten av dem var fete og vakre.

Så har vi hatt 50 remplinger i Stordalen. Og halvåringene har vokst seg så svære at det er rent et syn. I Stordalen mistet vi ikke et eneste dyr.

De fleste sauene — 600 i tallet — er også kommet ned igjen nå. Og for dem har sommeren likeså vært meget fin.

(Gudbrandsdølen, 6. oktober 1930)

Jon Persen bringer sørgebudskap fra okseverdenen

Storoksen som har fått vann i knærne – og som var av rette slaget – krøllet hår mellom hornene akkurat som Jon Persen selv.

Jon Persen er i telefonen. Han har triste nyheter å fortelle oss fra bygda – storoksen hos Nils Kalstad skal på slaktebenken. Det er en 9 år gammel premie-rugg tilhørende Forsetgrendens okseholdsforening som har utrettet meget og godt arbeid i sin tid og som har tallrike og glade etterkommere. Nå har den fått vann i knærne, så man har funnet at det vil være best for den å sette en stopper for dens tilværelse.

Storoksen på Kalstad var av rette slaget, sier Persen. Den hadde krøllet hår mellom hornene – akkurat som jeg – men det er ikke noen råd med det når beina slår seg vrange.

Det er så sørgelig dette at den ene storokse etter den annen faller ifra drifta. Det er mine kjæreste omgangsvenner, for de er så reinspikka fri for hykleri. I sommer var det en stor Biri-okse som brakk lårbeinet sitt i fjellet, så den måtte slaktes, og en 2–3-åring tilhørende Simen Fliflet ble slått i hjel under et tordenvær ved Storkvolven innenfor Revsjøen. Det var på samme stedet lynet slo han Anton, bror min, for noen år siden.

(Laagen, 10. desember 1930)

Fedriftene i Vestfjellet har det bra.

Jon Persen er i telefonen og forteller at fedriftene i Vestfjellet går det bare bra. Driftestyret har vært derinne for å kontrollere og de fant alt i beste velgående. Havnen var riktig svær. Man har nå tilsammen omkring 500 naut derinne og 800 sau**.**

(Gudbrandsdølen, 22. juli 1931)

Driftene i Vestfjellet.

Jon Persen forteller at ifjor kreperte 3 naut i Gausdals Vestfjell. Iår er det gått utmerket, det eneste uhell er at Kråbøls og Avlsgårds aksjeokse skadde sig i bakfoten. Men nå er den bra igjen, så det er for intet å regne på to drifter på tilsammen 400 dyr.

(Gudbrandsdølen, 14. august 1931)

Åpent hyrdebrev til fjellbygdene

Hyrdeånden og fellesdriftene

Av Jon Persen

Når en folkefører – eller vel ofte rettere sagt en folkeforfører – skriver en henvendelse til partifeller, kalles det ofte hyrdebrev, og det til tross for at han ikke har mer hyrdeånd i seg enn krakken han sitter på.

Men det er nok mange som har brukt å smykke seg med våre hederlige hyrdenavn. Imidlertid er det et faktum at både den ene og den andre høytlønnede funksjonær eller embetsmann, likegyldig en tid under stiligheten eller politikerens avskyelige rase, bare er leiesvenner som søker å sette andre merker etter seg enn på sine folks skatteseddel. Annerledes er det med de store og små reformatorer, som ledes av den samme hyrdeånd. Disse arbeider, kjemper, lider uten betaling – bare for å gjøre det lysere og lettere for medmennesker.

Våre fellesdrifter av stort og smått kveg i mengde er nå så godt organisert at de er blitt så vellykket at det har vakt og smigrende oppmerksomhet viden om. Og det er ikke rart heller, for disse drifter er nå de største og mest verdifulle i hele landet. Særlig er oksedriften fremragende. Over det halve av denne drift består av premieokser, særlig fra feavlslag. Men så rekker oksebataljonens distrikt sørover like til Hamar og Gjøvik.

At slike fellesdrifter av okser er den mektigste løftestang for utviklingen av kvegavlen, er et faktum som ingen kan bestride. Men tror noen at dette storartede resultat er oppnådd ved høytlønnede statsfunksjonærer, så tar de feil. Våre driftsstyrer har hele tiden fungert uten betaling og har møtt arbeidet med driften – foruten at det har fulgt med pengeutlegg ved dette tillitsverv, som ikke er å få tilbake.

Funksjonarismen har vist seg bare ødeleggende på bedrifter som er lagt under dens lammede hånd. Og allikevel skrev Jon Sæland i *Laagen* at det burde sendes unge dalagutter til Buskerud for å lære saugjeterliv. Ja, han nevnte endog at han hadde skrevet til departementet med anmodning om reisestipend til disse gutter, men fått avslag – og dette var det riktigste også, skjønt Sæland visstnok gjorde dette i beste mening.

Men etter min anskuelse er det helt unyttig å stole på statens forsorg når noe nytt skal settes i verk her i landet. Det skulle ikke være for tidlig om vi igjen begynte å stole på oss selv. Gjeterlivet har hittil ligget utenfor statsfunksjonarismen – når statshingstene fraregnes. Det ville være for galt om våre gjeter også skulle bli statsfunksjonærer, med en overdirektør som hadde samme lønn, makt og myndighet som skoledirektøren. Hvem som helst kunne selvfølgelig velges til denne stillingen, når han hadde den rette, faste vilje – selv om han ikke kunne se forskjell på okser og sau.

Nest etter gjeterlivet læres best ved erfaring. Imidlertid forholder det seg ikke slik med gjeterliv som de gamle Oldenborgerne sa: «Den Herren gir et embete, gir han også visdom til å styre det.»

Gjeteren må ha en del medfødte, gode egenskaper – noe som er mindre nødvendig for embetsmenn. Særlig må han ha uforfalsket kjærlighet og godhet for dyrene, og disse må han betrakte som venner og oppvartere – og ikke som tyrann og tuktemester. Kort sagt: han må evne å finne forbindelseslinjen mellom menneskets og dyrenes sjel. Det nytter ikke å hyle for de firbente – disse forstår så inderlig godt å skjelne mellom humbug, hykleri og den sanne hyrdeånd.

Fellesdrifter av sau er forholdsvis nytt, men er nå på tapetet. Også her må vi gausdøler ta ledelsen, særlig hva organisasjon angår, så den blir vellykket.

Men det kan visstnok ikke skade om jeg – i kraft av erfaring – gir de nystartede driftsstyrer noen råd og vink.

For det første er første saudrift forholdsvis meget kostbar, idet bevoktningen fra første dag må være intens – inntil dyrene blir havnevante. For det andre gjelder det om ikke å ha sammen for store flokker under én og samme tone i fjellet, da mødre og lam ikke så lett får komme fra hverandre, og man risikerer å miste mange smålam på den måten. Og så må gårdens bjelle få sitte på hele sommeren. Da går de forskjellige flokker samlet om bjellen – snart i enkeltflokker hver for seg, snart i flere flokker sammen.

Disse bjellesauene er liksom troppssjefer. Og så får den kloke gjeter se vel for seg – og ikke gi salt i marken utenfor havneområdet. Imidlertid er det ikke klokt å spare verken på gode, rosende ord – eller salt. Jeg kjenner intet dyr så begjærlig etter salt som sauen. Og i regnsomrer er dette en absolutt nødvendighet, skal ikke dyrene miste appetitten og bli utrivelige.

Når bare dette mitt hyrdebrev blir tatt til etterretning, kan visstnok hvilken som helst fjellbygd i dalen gå til opprettelse av felles saudrifter – uten å søke statens bistand. Noe som også skulle være helt unødvendig for oss døler, hvis «blod er den kjente nesten», som Ibsen sier i *Peer Gynt*. Og det mest kongelige skulle da vel være å herske over sine egne affærer – uten å gå med logrende hale og med bikkjebøy på ryggen og tigge seg inn på staten etter hjelp til noe vi kan greie selv. For det er stoltest å stå på egne ben – selv om disse er svake.

Dette er både min anskuelse og min erfaring.

Jon Persen.

(Gudbrandsdølen, 17. september 1931)

Gammelbrunens minne

Av Jon Persen

Når en betydelig person er avgått ved døden, er det skikk og bruk å gi ham det aller beste ettermæle.
Er det en offentlig mann i statens eller kommunens tjeneste, er avisene uuttømmelige i ros, mens presten holder en rosende liktale og fremstiller ham som et forbilledlig eksempel for andre – selv om vedkommendes virksomhet her på kloden ofte kan ha vært av bare tvilsom art.

Slikt kan nok ta seg vakkert ut, men det er dog ikke skikket til å mane og anspore slekten til å bære bare gode frukter for folk og fedreland.

Men nå kan det, til en avveksling, fortelles om en kommunal funksjonær som har ført et så nyttig, hederlig og ærlig liv at det godt kan fremstilles som et eksempel for oss mennesker – som motgift for tidens lettsindighet og dårskap – nemlig Gammel-Brunen på Vestre Gausdals gamlehjem.

For cirka 20 år siden ble Brunen født på gården Berge i Sør-Fron, hvor han vokste opp. Men som så mang en annen kjekk ungdom i dalen, ble Brunen holdt for mye hjemme på gården, så han ikke kom ut og luftet seg – og ble hva man kaller en heimføing. Følgene av denne mangelfulle oppdragelsen kom til å henge ved Brunen langt ut i moden alder.

I fireårsalderen ble Brunen solgt til en fremtredende statsfunksjonær. Men denne «fjøsoppdrettede» bondetampen av en hest var dog ikke skikket for så fine og kultiverte omgivelser – i en så høy grad av sivilisasjon. Brunen hadde ikke sett biler før, og kunne ikke begripe hva dette var for noe. Frykteligst var det i mørket, når disse uhyrene kom imot ham med de store glødende øynene – noe som ofte hendte.

Det verste var at funksjonæren – som så mange overkloke, lærde folk – mente at han nok skulle tukte vekk fra hesten denne «unoten», som han kalte det, å være redd biler. Men jo mer juling Brunen fikk av svøpen, jo reddere ble han. Til slutt ble hesten overbevist om at automobiler og juling hørte sammen, og han ble da så nervøs at han ble ubrukelig på allfarveien. For øvrig var Brunen altfor stor, tung og grovbygd til å løpe i trav opp og ned bakkene i all slags føre.

Han ble derfor solgt til en stor gård i Østre Gausdal som tømmerhest – og nå kom denne sterke, kloke hesten liksom på sin rette hylle.
Det var særlig under lunningen at Brunen la en usedvanlig kløkt for dagen. Når stokkene var lesset på stuttingen, var det bare å la hesten gå hvor han ville – han visste like godt som kjørekaren hvor det var best fremkommelig i marka til tømmerlunna.

Men det gikk ikke så lang tid før Brunen igjen måtte flytte. En bykar kjøpte Besserud i Fåberg, og E. Høgsveen påtok seg gårdsbestyrerposten. Blant de hestene som trengtes, var også Brunen – og nå utviklet det seg et vennskap mellom disse to som kom til å vare livet ut, særlig for Brunens vedkommende.
E. Høgsveen påstår at Brunen er den beste hest i alle retninger han har lagt sele på.

Under Høgsveens kloke behandling ble hesten etter hvert tam som et lam, så han endog ble trygg og rolig etter veiene i biltrafikken.
Dette beviser at jeg har rett i at det finnes en forbindelseslinje mellom menneskers og dyrs sjel, og Høgsveen hadde funnet denne linjen – noe dumme, hjerteløse folk er unnskyldt for å klare.

Men så gikk det slik at både gård og alt ble solgt – og Høgsveen kjøpte Brunen. Han fikk skamkjøp, for det var gått slik med Brunen som med så mange betydelige personligheter: han var blitt utraket av sladderkjerringer og var blitt beryktet.

For cirka åtte år siden overtok E. Høgsveen posten som bestyrer ved Vestre Gausdals gamlehjem, og selvfølgelig tok han sin venn Brunen med seg. Og det kan sies: aldri har en

kommunal funksjonær gjort større nytte for seg enn Brunen gjorde. Og så var han så snill og vennlig – dog lignet han meg deri, at intet fantkrøtter fikk krenke ham ustraffet.

Vi så det i høst. Mens Brunen i potetåkeren trakk plogen, kom vår hund Basse, en stor sankt bernhardshund, og hang i Brunens hale – og hesten ga hunden et så alvorlig rapp med bakbeina at han danset hodestups langt nedover åkeren.

For øvrig var Brunen så klok at det vakte beundring – og hans kjempekrefter var forbausende. En gang det ble kjørt stein, hadde man lagt på draget en uhyre stor stein som ingen trodde en hest kunne trekke alene, så en av karene gikk opp til gården for å hente jegerhesten til forspann. Imens ble Brunen utålmodig, la seg i – og trakk steinen alene. Alle måtte nå ta hatten av for Brunen.

Jeg, for mitt vedkommende, hadde ikke så mye personlig omgang med hesten – men ett trekk jeg var vitne til, kan dog nevnes:

Julen som var, ble det som sedvanlig holdt en stor gammelmannsfest på Haugetun – og selvfølgelig måtte alle friske av belegget være med. Det ble en liten kanefart. I spissen gikk Nyblakken – en sprade fra Vestlandet, som var ankommet for cirka ett år siden. Fra først av var han ikke så rar karen, men etter å ha vært oppforet på kommunens regning, ble han finsyende av stolthet og livslyst.
Så var det Gammelblakken – og til slutt Gammel-Brunen, forspent en sluffe som bestyreren hadde fått istand av en langslede og som rommet hele åtte stykker av oss. Noen mennesker mer eller mindre spilte ingen rolle for denne kjempesterke hest.

Nede på allfarveien satte Nyblakken en redselsfull fart på. Gammelblakken tok galoppen, men Brunen snøypet ørene og tok sitt skarpeste trav – men han ergret seg øyensynlig over at ungdommen ble verre og verre, og at en sprade av en vestlending skulle agere fortraver blant dølahestene – det var en skam for hele dalen.
Som dyrenes tankeleser svarte jeg på Brunens tanker: Det forholder seg ikke slik at ungdommen blir galere og galere – men det er vi, de gamle, som blir stivere og stivere i beina, så vi ikke kan følge med i de ville løp opp og ned bakker. Og hva vestlandshestene angår – de har gjort uvurderlig nytte her i dalen, sa jeg. Verre er det med de tobente vestlendingene som kommer hit og agerer fortravere. Flere av disse har satt slik fart på at enkelte kommuner er kjørt i grøfta. Som eksempel nevnte jeg Ivar Dahle i Heidal. Han var like i samme tilstand som Nyblakken da han kom hit, men da han ble oppforet der i bygda, så ble han svare til gamp han også.

Vi var nå kommet frem, og den hyggelige festen begynte.

Men – akk, dessverre! Dette ble Brunens siste juletur. I begynnelsen av juli fikk hesten kolikk i havnegangen, og han kreperte og ble hauglagt sør i jordet.

Men hvor stusslig ble det ikke etter Brunen. Det var så koselig når hesten gikk ute på tunet, og kom og la hodet kjælent inn til oss, og humret og gnavlet på oss med sine tykke, fløyelsbløte lepper for å få sukker. Og det skal være visst at mange av oss la til side mang en sukkerbit til vår kjære venn ute på tunet.

Derfor – lenge leve Gammel-Brunens minne!

Dette er intet hykleri heller. For Brunen viste like godt en arbeiders rettigheter som dets plikter.
Om det for eksempel ble ringt inn til måltid, svarte han bestandig ved å knegge – men da var han ikke til å få flyttet et skritt lenger heller. Han måtte spennes fra – midt i fårskottet – selv om det var i travleste våronn.
Det er derfor intet under om vi alle sørger over at bygdens klokeste, sterkeste og eldste hest har forlatt oss.

Jon Persen.
(Gudbrandsdølen, 26. september 1931)

Nautapostelens alminnelige brev til sine menigheter (okselagene)

Av Jon Persen

I Johannes' åpenbaring viser det seg at hans syv menigheter i Asia hadde hver sin gode engel, som han ble pålagt å skrive til – og dette brev er utelukkende gode og nyttige. Alt som er utført i verden, har hatt sine gode engler, selv om vedkommende reformator har måttet lide og blø for sakens skyld.

Selvfølgelig har da også alle okselag og våre oksedrifter hver sin engel – som jeg nå akter å skrive til.

Men før jeg legger av sted, er det nødvendig å henvende meg til de forskjellige gode engler – eller ånder – i okselagene, om at I har medlidenhet med meg og kjører meg mellom Eder!

Det er nå 8 år siden det var nødvendig at jeg om vinteren dro over Gausdalsbygdene, for å holde liv i fellesdriftene og få disse store nok. Dette gjorde jeg i 22 år.

Det vil bli uhyre interessant å atter få fare i Gausdal og iaktta eventuelle forandringer. De barn som før har møtt meg, når de ble var min ankomst til gården og dro kjelken min – en del av dem vil nok være voksne nå, eller for store – men det vil dog også være mye å glede meg over og hygge meg med.

Det er med en særlig trygghetsfølelse jeg legger i vei gjennom Gausdal, idet jeg vet at ingen gård nekter meg hus, like så vel som at ingen unndrar seg å kjøre meg til naboen, så sant det finnes hest hjemme på gården.

Men nå er det inntruffet den omstendighet at oksebataljonens distrikt har bredt seg sydover like til Hamar og Gjøvik**.** Det vil derfor bli anledning til også å sette Mjøsbygdenes gjestfrihet på prøve.

Jeg mener ikke at dette vil være så farlig – for de som har lest mine artikler i bladene har bestandig vist seg som mine venner, mens de som har med okser i våre fellesdrifter endog

kan regnes som slektninger av meg, selv om disse ikke har rukket til å komme seg – og oksene.

I håp om vennlig mottakelse av mine kjente og ukjente venner og venninner, uttaler jeg fortrøstningsfullt de ord av apostelen:

«Se, jeg kommer snart.»

Jon Persen
(Gudbrandsdølen, 22. februar 1932)

Jon Persen kjøper avlsokse.

For mye innavl i dølafeet?

Jon Persen ringer oss opp og forteller at han har kjøpt en fin avlsokse til Vestre Gausdal gamlehjem. Den er kjøpt fra Kinde i Brøttum. Faren er ingen ringere enn 1. premie-oksen Bjørn – kongen i Gausdalsdriften – og moren har 2. premie og hevder plassen sin som den gildeste kua på Kinde.

– Og du har fått et godt kjøp?
– Skamkjøp, skal jeg si deg. Og nå ville det være bra om flere kjøpte avlsokser utenfra – det har blitt drevet for mye innavl i gudbrandsdalsfeet. Vi burde kjøpe flere avlsokser fra Østerdalen så rasen kunne bli forbedret.

– Hva er det som feiler dølafeet da?
– Det er mye det. Oksene har ofte skrøpelig rygg, for tynne klauver og dårlig ende, mer parlamentarisk uttrykt: bakpart.

For å hindre at Jon Persen skulle konstatere enda flere svakheter hos våre premieokser, brakte vi her samtalen over på andre områder. – Det endte med at han lovet å skrive noen bjørnehistorier for «Laagen». Så ble i alle fall ikke denne slutten dårlig!

(Laagen, 3. mars 1932)

Bjørnen.

Republikk eller kongedømme.

For «Laagen» av Jon Persen.

I.

Vi lever nå i en farlig tid for de kronede hoder. Det ene monarki etter det andre erklæres som republikk, og konger blir avsatt fort og ofte. Her i landet har det siden 1905 vært stille om spørsmålet, men nå har det blusset opp igjen, og nå gjelder det ingen mindre enn Hans

Majestet skogens konge. Han som uhindret har fått herske i sitt rike fra lenge før mennesket satte sin fot på norsk jord.

De ber meg uttale meg om bjørnefredning, hr. redaktør, men før så kan skje, vil jeg få lov til å peke på bjørnens synderegister under mitt lange gjeterliv, så folk kan få se at det er langt mer risikabelt å gjete sau i en bjørnetrakt enn å debattere om bjørnen i stortingssalen, hvor bjørnen visstnok aldri kommer til å sette sine labber. Men det kan jeg høyt og dyrt erklære – tross alt – at et så ekte norsk og forstandig individ som bjørnen ikke har betrådt stortingssalen siden Christian Michelsens dager.

For å få bedømt Hans Majestet rettferdig, får vi ta med både dyder og feil, så man får se at han ligner Peer Gynt: at han ikke er skikket for svovelpølen og ikke for himmelen luftig, men han sikter ikke så høyt og av selvet oppgir han ikke en døyt, som det heter. For så vidt er bjørnen det norske folk ut og inn.

Men til synderegisteret:

Vestre Gausdal har bestandig vært bjørnens hovedkvarter her i landet. Før i tiden, mens det var mye bjørn her i bygda, gjette man både kubølingen og småkrøttera sammen. Til jobben måtte man ha en stor gutt utstyrt enten med lur eller bukkehornstut, og dette instrument blåste han da idelig. Og så hadde som regel hver gård både én og to nauthunder som fulgte bølingen. Men enda hendte det at bjørnen fikk tak i et eller annet dyr. Bjørnen er nemlig slik at når han daglig hører hundegjøing, turblåsing og annet styr og leven, så tar han det med knusende ro – særlig når han vet han ikke har noe å risikere.

Når bjørnen kommer inn i en kubøling, setter kua på under det frykteligste brøl og med felte horn, kraftig understøttet av hundene, som rasende bruker en uforskammet kjeft på «strandhuggeren». Bjørnen, stakkar, later da som han er aldeles vettskremt, tar flukten ut på en bløt myr, etterfulgt av den rasende kubølingen, som blir stående mer eller mindre fast i myren, mens hundene jager bamsen i ærbødig avstand fra seteren.

Natten etterpå ser alt så fredelig ut. Kua ligger på båsene og yrter, hundene ligger og slikker labbene sine, mens budeia og gjetergutt sover velfortjent etter dagens strev. Men oppe på en høyde sitter en stor bjørn og fryder seg over at det stikker et oksehode og en nautrygg opp av myren. Når det blir stille nok utpå natten, kommer bamse Brakar med den uskyldigste mine, trekker stutefar opp av myren, eter seg god og mett og graver ned resten.

Slik har det foregått nær sagt årlig i Gausdalsfjellene før i tiden. Og at det i slike tilfeller går ut over oksen, kommer av at han representerer størst mot og mandighet, og at han, drevet av for sterk pliktfølelse til å forsvare bølingen, blir for pågående og våger seg for langt ut på myren. Det er mange okser som har mistet livet på den måten. Men ære være disse Vestfjeldets sanne riddere!

Mens jeg var smågutt, var Niels Nerlien gjeter på nedre Forset på Tortjernlien. En dag kom en stor bjørn inn i bølingen og hoppet opp på ryggen av en ku. Gutten ble så harm at han slo luren tvers over på bjørneryggen. Bamsen slapp da kua, grep gutten og rev av ham klærne. På guttens anskrik kom hundene, og da fikk bjørnen slikt reisepass at fegjeteren på Langsuen så hundene drev bjørnen like inn til Vinstervannene.

Men den skade bjørnen tilfører storfeet er dog minimal i betraktning av den store mengden bjørn det var før i tiden. Derimot farer dette rovdyret hardt fram blant sauen.

Første gang jeg fikk den ære at skogens konge gjorde meg sin opvartning, var i Storfjellsroen i Espedalen i 1884. Jeg lå da der med 250 sauer. I begynnelsen av august brøt bjørnen seg inn i kveen og tok en sau.

Nå måtte vaktholdet skjerpes. Jeg husker det så inderlig godt. Mor var oppe på seteren og bøtte klærne mine. En morgen hun hadde vært ute etter «kaffesmått», fortalte hun at det var blåst ned et staur-lag av gjerdet. Jeg forstod at det var et verk av bjørnen, noe jeg ikke turte la merke med, for ikke å skremme henne.

Men om kvelden da jeg kom hjem med flokken, gikk mor ute på stylen og vred fingrene sine og gråt.

– Hva i himmelens navn er det som er på ferde da? ropte jeg.
– Å, sa mor, der bak kjærret ligger hodet og skinnet av en sau.
– Det er bjørnen det som har tatt sauen, og det er slett ikke noe å gråte for, mente jeg.
– Bare bjørnen ikke tar deg også, sa hun.

Jeg forsikret henne da at jeg ikke var bestemt til bjørnemat, og at hun kunne være stolt over å ha alet opp en gutt som ikke var redd verken bjørn, torden eller troll. For øvrig hadde jeg jo luren, som bjørnen er meget redd – og øksen om det riktig knep.

Hvor glad var jeg ikke da mor endelig vendte tilbake til bygda.

Bjørnen var dog meget pågående, men bare om natten. Det var ikke annen råd enn å ta sengeklærne og ligge ute med luren på den ene og øksen på den andre siden. Dette var imidlertid mulig bare i oppholdsvær.

Når bjørnen er ute på rov og veirer sitt bytte, blåser han i nesen eller i labben så det hviner som når en blåser i en patron. Jeg reiste meg da opp og blåste i luren og frembrakte de mest skrekkinnjagende lyder. Reddest ble bjørnen når jeg rautet og brølte slik som på Maihaugen.

Det følger en egen skrekk og respekt med bjørnen. Jeg er vel ikke født i Bangedalen jeg heller, men det må jeg si rent ut, at jeg fra først av kjente fortvilelsens kalde firben krabbe nedover ryggen min når jeg i mørket hørte bjørnen nærme seg. Jeg hadde en liten flaske sprit stående til å styrke meg med etter de uhyggeligste scenene med bjørnen.

Natten til den 17. august 1884 var især uhyggelig. Det hadde regnet fra kvelden, derfor gikk det ikke an å ligge ute. Jeg blåste derfor alvorlig i luren gjennom vinduet og så la jeg meg i sengen som stod i den andre enden av værelset. Ved 1-tiden om natten ble det spetakkel i kveen.

Og jeg opp – men nå stod luren ved vinduet. Jeg grep derfor øksen, la på døren og kom ut akkurat tidsnok til å se at en veldig bjørn grep driftens største vær og fór over gjerdet. Jeg etter med hevet øks, og lignet da Magnus Barfots løve med øksen i framlabbene. Det bar nå

utover løkka, og jeg skjelte ut bjørnen slik at det hørtes av budeier på baksiden av Espedalsvannet.

Ved en stor flintestein slapp bjørnen sauen, reiste seg på bakbeina og viste meg sin hvite tanngard og så brummet og knurret han så jeg syntes jorden dirret under føttene mine. Ute av meg av harme slo jeg med øksehammeren, så det tindret og gnistret. Dette syntes nok bamsen var for slående argumenter. Han kastet seg ned på alle fire og galopperte ned mot Espedalsvannet. Sauen reiste jeg opp igjen, men det dryppet blod fra halsen på det arme dyret, som hinket etter meg opp til seterhuset og la seg ved veggen like under vinduet.

Og så tente jeg opp på peisen, kokte meg kaffe og laget meg en kraftig kaffeknurr. Jeg kom nå i første stadium av en rus som hever tanken og gjør egne bedrifter så store. Det forekom meg at jeg var omgitt av Cæsars og Garibaldis veldige ånder, som hvisket inn i mitt øre at selv om jeg bare er et forkrøplet skudd av kjempestammen, gjaldt det om å holde ut. Dette var meningen også, men så ble bjørnen så uforskammet og nærgående at jeg måtte gjøre som tyskerne – trekke meg seirende tilbake.

Det vil si, en morgen tok jeg saudriften, reiste ned til bygda og telefonerte til den ene av saukarene – Bendik Madslien. Jeg fortalte ham om stillingen på «krigsskueplassen» og forlangte rifle og ammunisjon. Svaret var at han kom oppover selv snarest mulig for å gjøre opp med bjørnen.

Så skjedde også. Utover ettermiddagen kom han på sykkel, og nå tok vi saudriften og reiste opp i Storfjellroen igjen. Da vi hadde fått sauen inn i kveen, sa jeg: Ja, nå er alle mann i telt, men vi har ennå igjen å holde de sivile borte fra plassen.

– Det skal ikke bli for godt for sivile å forstyrre oss i natt, sa han, for jeg har ladd børse og 6 patroner i lomma. Han stilte fra seg riflen ved sengen og så la vi oss med klærne på.

(Laagen, 16. mars 1932)

Uheldige bjørnejegere.

Jakten gikk ut over geita, mens bamsen slapp fri.

For «Laagen» av Jon Persen.

II.

Ved ett-tiden om natten hørtes støy i kveen og et forferdelig brak.
– Nå er bjørnen kommet! skrek jeg, og skumpet til Bendik som øyeblikkelig reiste seg, grep rifla og la ut på hoselesten.
Da jeg kom etter, så jeg sauen ute på løkka med bjørnen etter seg, og bak udyret løp Bendik med børsa i siktende stilling, men skjøt ikke da han var redd for å bomme på bjørnen og treffe sauen.

I nederste hjørne av kveen var gjerdet støttet med to tykke staurer. Da bjørnen kom dit, skrek han ende over seg og ga staurene et rapp med framlabbene så de røk tvers av begge to. Og så fór bjørnen ned i lien, mens sauen løp opp i kveen gjennom det nedbrutte gjerdet.

Om morgenen sa Bendik Madslien at det led så langt på høsten at det ikke var verdt å risikere liv eller lemmer, hverken for folk eller krøtter.
Vi tok derfor driften og reiste hjem til bygda. Jeg blåste alvorlig i luren mens jeg gikk foran driften, så det skulle både høres og sees at jeg kom levende tilbake fra dette felttoget også.

Felttoget på Olstadseteren og på Grytlien.

Når en er så utsatt for overfall av bjørnen, skulle en tro en ble redd gjeterlivet, men så er ikke tilfellet. Riktignok hadde jeg i 1885 tenkt å fare omkring i fjellene bare som okseleiter, og herunder kom jeg også til Olstadseteren, hvor Kristian Owren og kona lå med 110 geiter. Straks før hadde gjetergutten fått se en stor bjørn ved Gråberget, og gutten var blitt så redd at han ikke turte reise lenger fra seteren enn at han kunne høres og sees derfra. Owren ba meg da å gi meg til og delta i gjeterarbeidet så gutten kunne oppmuntres igjen.

– Det nytter ikke å tenke på å sette stålet i nebbet på en slik bløtaktig tufs, sa jeg – da får jeg heller overta gjeterarbeidet alene. Men først drar jeg hjem etter krigsluren min.

Så skjedde også, og jeg overtok gjeterarbeidet, og fra først av så vi ikke noe til bjørnen, skjønt det ikke var noen mangel på fersk bjørnemøkk.

Geita er et meget elskverdig og kjærlig dyr. Jeg gikk derfor som oftest foran og lokket dyrene etter meg. Så var det en dag i midten av august jeg hadde vært nordvest for seteren. Vi var på hjemvei, og jeg gikk i spissen ned en bakke. Brått strømmet geiteflokken inn på meg så voldsomt at jeg falt over ende. Dette fant jeg ikke så merkelig heller, da en skrattende rypestegg er nok til å få en geiteflokk til å skvette.

På seteren viste det seg at flokkens beste melkegeit, Måneskinnblakke, var borte.
Morgenen etter viste det seg på åstedet at hodet, skinnet, noen bein og merkeklaven lå igjen.

Den gang var det Kjos i Oslo som eide både gården, setra og geita. Kristian Owren skrev da til eieren og ba om at det ble sendt opp bjørneskyttere, så udyret kunne bli felt. Det innfant seg også to drabelige skyttere og to hunder som så bistre nok ut til at de kunne binde an med bjørnen.

Jeg jaget geita ugjett, og så fulgte jeg skytterne som kjentmann. Ja, nå kunne gjerne bjørnen passe seg – nå, når gutta var ute med kuler og krutt!

Det var nok av bjørnespor og nylagt møkk, men det var da ingen bjørn så dum at han kom fram fra tykningen og lot seg skyte.

Imidlertid var disse bykarene meget hyggelige. Det manglet ikke på øl og drammer på seteren, for så vidt var jeg godt tilfreds.

Men en kveld hendte noe redselsfullt. Den ene hunden hadde kommet løs og tok ut på jakt på egen hånd. Ved Dørdalsbergene traff han geiteflokken, og nå rev han i hjel hele tre stykker på en liten stund. Da det viste seg at hundene var et langt farligere rovdyr enn bjørnen, pakket disse herrene sammen og reiste tilbake til byen igjen.

Således endte den første puniske krig.

Det skulle nå se ut til at jeg en gang ble lei av gjeterliv og bjørnetrafikk, men dette var dog ikke tilfellet. Når våren kom, våknet den sterkeste lengsel hos meg etter fjellene. Og hva bjørnen angår, så var den bare et trekkplaster som kastet romantikk over gjeterlivet.

I 1888 påtok jeg meg å gjete en stor sauedrift tilhørende Olaus Brendum.
Operasjonsfeltet var denne gang Grytlien i Vestfjellet. Jeg ble liksom flyttet fra østfronten til vestfronten, men det viste seg at jeg hadde den samme fienden å slåss med.

Grytliseter har før tilhørt Jordet, nå Vestre Gausdals gamlehjem, og ble av Simen Bø solgt til en bykar, som igjen solgte seteren til P. M. Evenvold, som også har sin seter der oppe. Denne seteren har de beste havnegangene med den fineste sauehavn og uhyre vidder nordover Vetafjellet og like inn på felegrendene.

Sauen trivdes så godt at jeg fikk dem til å ligge ute i hele sju uker, så jeg slapp å pynte fjøsene. Når dyrene hadde fått salt, gikk de opp på en høyde ovenfor seteren og la seg. Og med Evenvold-budeiene levde jeg i den aller beste forståelse, og alt så så fredelig ut at det endog hadde et romantisk rosenskjær over seg.

Men *ingen har fred lenger enn naboen vil*, heter det, og slik gikk det også her.

Natten til den 16. august overfalt bjørnen sauedriften og slo i hjel hele åtte stykker på én eneste natt. Tre hadde han visst spist opp, men fem hadde han gravd ned på høyden ovenfor Gryttjernet.

– *Stillingen er alvorlig og kan når som helst bli kritisk*, sa Michelsen i 1905. Disse ordene kunne også passe på Grytlien i det Herrens år 1886. Men allikevel hendte noe uhyre morsomt.

En gårdbruker, Jakob, hadde leid slåtten på løkka, og han var fæl til å banne. Han kom opp straks etter bjørneoverfallet. Så var det en natt jeg kom inn igjen etter å ha jaget bjørnen, at han satt og sang: «Vår Gud han er så fast en borg». Jeg ble forbauset over hans plutselige omvendelse, og jeg sa ham at gudelige ord og sanger kunne passe i en høytidsstund, men nå gjaldt det å vise sin tro ved sine gjerninger og våge livet for den vergeløse sauedrift – hvortil han ikke hadde noe å bemerke.

En annen gang jeg kom hjem med sauedriften, hadde han lagt en ljå opp på taket, en annen hadde han hengt på en staur bak peisen. Jeg spurte hva dette skulle bety.

– Vi må da ha noe å forsvare oss med, svarte han.
Jeg trøstet ham med at bjørnen skulle ete opp både meg og sauedriften før den nådde inn til ham.

Det er skrekkelig, hr. redaktør, hvor feige bannende storskrytere kan vise seg i farens stund.

Imidlertid kom bjørnen ikke til å gjøre innbrudd i kveen på Grytlien. Han var for øvrig ikke så pågående der som i Storfjellroen. Kanskje kom det av at han hadde lagret noen drepte sauer ved Gryttjernet.

Dette synderegister er vel en voldsom anklage mot skogens konge, men det går ikke an å sammenligne 90-årenes veldige bjørnemasse med normale forhold. Det var jo ikke så stor skade bjørnen gjorde da heller, når det fraregnes overfallet på Grytlien og at to kviger ble drept for Nørstevold på Vågskar.

Jeg våger derfor å anbefale bjørnen fredet allikevel, for vi trenger så inderlig godt å ha en autoritet, som kan mane oss til å stå vakt om vår eiendom, så vi ikke sløves slik at vi bare stoler på andres forsorg.

Det går vel en del verdier til skogkongens hoffhold, det er sant. Men selv om bjørnen ble utryddet, tør vi komme til å høste den samme erfaring som de sydamerikanske republikkene, som er meget fattigere enn monarkier av samme størrelse – som har en konge å fø på.

(Laagen, 18. mars 1932)

Da oksedriften beseiret bjørnen – og Jon Persen kona.

Skogens konge gir Jon Persen en kongelig gave.

III.

Det var meningen å stoppe her, men så rant det meg i hu to interessante begivenheter som jeg var øyenvitne til – og bjørnen hadde rollen.

I 1887 lå jeg på Nyseteren med en stor sauedrift. Nyseteren består av flere seterbol som ligger nokså tett sammen. Stedet jeg lå på tilhørte A. Bø, nå lensmann Gløtvold, for så vidt kan lensmannen glede seg over å bo på historisk grunn når han er i fjellet. Nærmeste nabo, og meget nær inntil, lå Bratland, og dette var en lykke for sauedriften og meg, i det at hunden Passop var der oppe hele sommeren. Han lå ute og holdt et fryktelig leven mang en natt. Han hadde nok vært bjørnen, for det viste seg ofte nylagt bjørnemøkk både ovenfor og nedenunder seteren. Selvfølgelig var denne fra en omstreifende bjørn.

Men tross Passops årvåkenhet og strenge vakthold kom jeg dog i berøring med Vestfjellets høye adel allikevel. Det var nemlig en dag borte i Revåbakken at jeg satt på en stein og tok meg en fornuftig pipe. Sauene gikk spredt utover den grønne bakken. Med ett strømmet de sammen og ble stående i en tett klynge og trampe i marka og blåse i nesen.

Jeg kunne ikke begripe hva som var på ferde, men da jeg gikk bortover og gransket nærmere, ble jeg var en liten svart og blank bjørneunge som hoppet og danset blant sauene.

Jeg flyttet på meg for å få den «sorte prinsen» i nøye øyesyn, men nå blåste binnen – som lå under en furu ovenfor – i labben så det kvein, og hele sauedriften tok flukten nordover. Jeg etter – – –

Da jeg nådde Grytlien, ble det fortalt at sauedriften var passert langs med Revåfjellet for litt siden. På seteren befant det seg foreløpig en gammel kone, som var i nær slekt med eieren av seteren. Det var nå ikke godt å vite hvor lang tid jeg ble borte, og skreppen var tom. Jeg spurte derfor om jeg kunne få kjøpe litt mat, om det bare var en grautklump.

– En skulle gi deg graut, sa hun, du som er så uforskammet at du gjeter i Grytlihavnen!

Jeg fortalte da som sant var, at bjørnen hadde skremt sauedriften, og at det ikke var sagt at jeg nådde igjen driften før den kom like til Nordpolen.

– Da får du hilse Nansen og se om du kan få en matbit av ham, her får du intet, sa hun.

Det så nå håpløst ut, alt sammen. Men nå gikk det som det bestandig har gjort – at hyrdenes Gud grep inn i rette tid for å redde sin gjetergutt. I samme rykk kom budeia inn og sa:

– Gud trøste og hjelpe oss, storoksen har fått foten ned gjennom gulvet inne ved veggen og jeg kan ikke få den opp igjen!

Men nå forandret den sinte kona signaler.

– Kjære Persen, sa hun, gå bort i fjøset og se om du kan redde oksen.

Jeg så gjorde, men det var lettere sagt enn gjort. Etter mye strev fant jeg ut at én planke måtte brytes opp. Jeg grep derfor et murerspett, hugde ned mellom plankene, brøt den ene opp – og stuten fikk igjen foten sin. Da jeg kom inn igjen, holdt gamla på å steke rømmevafler til meg. Og nå var det intet om å gjøre hvor sauedriften gikk – det var jo vidder nok.

Det beste er at da jeg satt og forsynte meg med vafler og kaffe, viste med ett Revåfjellet seg besådd med hvite prikker. Det var den flyktende sauedrift som hadde vendt tilbake av seg selv.

Det er merkelig, hr. redaktør, hvor mye romantikk, poesi og skjønnhet det hviler over gjeterlivet.

Skogkongens store nederlag.

Som de ærede lesere har sett, har bamsen i hele mitt lange gjeterliv skaffet meg adskillige ergrelser, strev og søvnløse netter. Det var vel tungt å finne igjen levninger av drepte sauer, men enda verre var det å se de lidelser som sårede måtte utstå før de døde av seg selv – idet at en gjeter ikke kan slakte andres dyr uten tillatelse fra eieren, skjønt en og annen har vitner på dyrets tilstand.

Det er derfor intet under at jeg av ganske hjerte unte sauens erkefiender et ynkelig nederlag – tilføyd av mine egne tropper – og dette skulle jeg også få den lykke å oppleve. Det var selvfølgelig ikke mine underdanige demokrater – sauedriften – men mitt husarregiment – oksedriften – som fikk den ære å ta et sluttoppgjør med skogens konge.

Det var i 1904 at vi la vår første oksedrift – som jeg hadde mobilisert – på Leppe fæplass. I førstningen av juli var jeg der oppe en tur. Jeg sto opp med solen, da jeg hadde moro av å se på oksenes oppstandelse. På en høyde hvor jeg tok oppstilling, kunne hele plassen overskues. Den ene oksen etter den andre reiste seg, rettet seg opp og rystet seg, og så ble de stående en stund med felte horn mot marka og morsket seg. Dette skjedde rimeligvis for å overbevise alle og enhver om at her var gutter som ikke var å spøke med. Driftens største okse var den gang fra Blihovde, Østre Gausdal.

I en dokk nedenfor var en tett samling vierkratt. Jeg var forundret over at kvistene der ristet voldsomt opp og til. Brått reiste en stor bjørn seg opp på bakbeina og stirret rundt seg i raseri – og nå strømmet oksene sammen fra alle kanter, så bamsen ble omringet av bare oksehorn. Det spøkte nå for kongens liv. Det ble ikke annen råd for ham å redde seg enn å hoppe opp og springe over oksenes rygger. Det gjorde han også – og med noen veldige byks kom han nedover mot Leppevannet, etterfulgt av den rasende oksedriften som endog vadet etter ham langt ut i vannet.

Men bjørnen svømte fort, og da han kom i land, reiste han seg på bakbeina, slo framlabbene sammen og skrek ende over seg av harme.

– At jeg anbefaler fredning av bjørn skjer ikke av kjærlighet til selvherskeren i våre fjell og skoger, men av ren og skjær takknemlighet. Det er nemlig bjørnen som har bevirket at jeg er blitt skribent i bladene, og dette har gjort min tilværelse meget lettere og lysere. Skulle jeg derfor virke for bjørnens utryddelse, ville det være et avskyelig forræderi mot min store velgjører.

Bjørnen er vel nokså tyrannaktig, men så får vi huske på at dette ligger i herskernaturen. Det berettes i historien om konger som kunne være store tyranner, at de ofte tok seg av begavelser fra armodens masser og hjalp dem opp på samfunnets høyeste spisser. Dette er det imidlertid slutt med. Det kan lett hende at skogens konge er den eneste nulevende fyrste som har hjulpet en fattig vanfør opp til å oppnå ære og berømmelse. Ære være bjørnen for det!

Jon Persen
(Laagen, 23. mars 1932)

Våre fellesdrifter.

Av Jon Persen.

Det fortelles om Ivar Videfavne at kua Sidbølja – den stadig brølende – gikk foran hæren og skremte fienden på flukt. Nesten hvert år har jeg skrevet om fellesdriftene, men hittil bare etter at driftene er reist til fjells. Men denne gang vil jeg akkurat gjøre som Sidbølja, gå

brølende foran, og se om ikke ett eller annet som virker fiendtlig mot fellesdriftenes vellykkethet kan skremmes vekk. Og det er mer enn nok det må brøles opp imot, skulle jeg mene, hr. redaktør.

For det første må det bli slutt på å levere inn i driftene dyr med forvokste klauver – disse må beskjæres helst 14 dager før samlingen. Så er det hornene da. Hvert år er det avertert påbud om at hornspissene på okser over 2 år må kuttes av eller settes knapper på, men dette blir oversett av altfor mange. Og så er det enkelte som skjærer av hornet på skrå, så det blir en skarp egg som på et huggjern. Dette er verre enn ingenting. Nei, hornet må sages tvers av, og etterpå bør kanten rundes med en kniv. Og så får man ikke være så forferdelig redd for å ta av en stubb, selv om det drypper noen dråper blod. Det er ikke på langt nær så stort dyreplageri dette, som de fryktelige riftene oksene gir hverandre med hornspissene. Ja, det har endog vist seg at spisse horn har vært livsfarlige, både for okser og for hester. Det er jo ikke mer enn ca. 6 år siden to hopper ble drept på Leppe og Nordbuen av en okse med spisse horn. Derfor: Vekk med hornspissene!

Men å sette knapper på nytter ikke det heller, uten at det settes en nagle igjennom som klinkes godt; for ellers farer knappen av i de første kampene om maktspørsmålet – som er like uunngåelig i en oksedrift som i politikken.

Men hva klauvene angår, behøver ikke disse under alle omstendigheter å være forvokste, for at dyret må legge seg igjen etter veien. Disse veldige kolossene, som har stått på båsen hele vinteren og ikke har trent seg til reisen, går ikke langt etter den pukksteinsbelagte veien før klauvene tar skade. Ja, det hender ofte at klaukanten eller klauvspissen brekkes, og disse arme dyr blir da liggende etter veien og må fraktes frem med lastebil. At dette fordyrer havneavgiften, er en selvfølge.

I de senere år har havneavgiften for okser over 2 år vært kr 16, for åringer kr 8. Men så har Fåberg mottatt innmeldelser også fra de øvrige Mjøsbygder, og har da beregnet kr 25 pr. okse – og det selv om flere utenbygds har fraktet sine dyr med bil helt til Brumoen i Svatsum, altså like til ytterkanten nærmest fjellet.

I betraktning av det store antallet okser som den såkalte Fåbergdrift har bestått av, har prisen slett ikke blitt over 15 kroner pr. okse i gjennomsnitt, selv om det beregnes kr 2.00 pr. okse for jagingen fra Jørstadmoen til Revsjøen.

For å unngå de ærekrenkende beskyldningene, at vi gausdøler er «urimelige, dyre og vanskelige å ha å bestille med», våger jeg å foreslå:

1. Det mottas bare okser over 2 år fra utenbygds.
2. De utenbygds oksene fraktes av eierne med bil til Brumoen i Svatsum.
3. Betalingen, kr 16, erlegges kontant ved levering av dyrene.

Selvfølgelig må alle utenbygds innmelde sine dyr bare til Gausdals driftsstyre. I fjor kom et par biler med okser som ikke var innmeldt til Fåberg fra Ringsaker, og eierne ble meget godt tilfreds da de slapp med 16 kroner oppe på Brumoen, og uttalte at denne ordning burde innføres over hele linjen.

Det beste er at alle utenbygds ble behandlet likt, og at ingen fikk anledning til å profittere på andres bekostning.

Ble denne ordningen innført, ville det bli til fordel for alle parter, og ikke minst for okseeierne. De eneste som kunne bli skadelidende er dyrlegene, idet bilfrakten ville bevirke at nesten intet dyr fikk betennelse i klauvene – og et forferdelig dyreplageri ville bli fjernet fra oksedriftene.

Så har vi saudriften da – men her må det brøles opp verre enn noensinne, dog ikke mot styret, men mot saueeierne.

I fjor var det noe nær 800 sauer i driften. Men nå inntraff noe som ikke har hendt før. Det forsvant sporløst 15 smålam, og skylden må formodentlig legges på saueeierne selv. I det senere er innført gjensidig forsikring, så eierne får erstatning for dyr som forsvinner sporløst. For voksen sau kr 30.00 og for lam kr 20.00. Det kan derfor tenkes at enkelte ikke tok det så nøye med sykelige eller nyfødte lam. Driftens formann gjorde det han kunne for disse uskyldige lammene. Ja, han sendte endog oppover hest og en «ambulansevogn» til befordring av «oppgitte» lam, men da denne kom til Revsjøen fantes intet barnehjem, og så møtte heller ingen Faraos datter opp og tilbød å hente en amme – det vil si barnets egen mor. Hvor mange av disse etterkjørte lammene som døde, vites dog ikke. Men fryktes kan det, at ikke alle disse fant igjen moren sin – og da var deres skjebne beseglet.

Disse avskyelige barnemord blant lammene må det nå bli slutt på. Det får bli fast regel at noen få gårder slår seg sammen om drivningen, så flokkene blir passe store, og hvis det da gås frem smått og lempelig, så lammene får patte mora si, så behøver ikke lammene være store for å klare reisen. I fjor hadde endog en gårdbruker med et par morløse tvillinglam. Hvordan det gikk med disse, eller om slikt rammes av straffeloven, kjenner jeg intet til.

Disse mine beskyldninger om indirekte barnemord blant lammene vil vel vekke forargelse på enkelte hold, men det går ikke an for Vestfjellets gamle løve å tie stille når det gjelder disse uskyldige og rene smålam – men å møte mandig opp med åpen panne.

Og så er det noe annet det må tas fatt på med det samme. Det får nemlig bli slutt på at sauen snaugnager plassene på Revsjøen og Nordbua før oksedriftene kommer. Vesterheim er en av de vårfineste feplassene i Vestfjellet, og sauen burde legges der inn med én gang. Det har nemlig vist seg at oksene ikke har vært i så godt hold nå som før det ble lagt så store mengder sau inn i fjellet. Dette kommer av at når feplassene er snaugnaget og forurenset av tråkk og saumøkk, må feet fra først av søke ut på vidda etter føde – og dermed får oksene i seg en landstryker-natur, som henger i dem hele sommeren. Derfra skriver det seg at oksene har vært tynnere nå enn før i tiden.

Jon Persen
(Gudbrandsdølen, 24. mai 1932)

Utvalgsskuene.

Jon Persen protesterer mot navnet «Fronion» som vi ved en trykkfeil kom til å sette på oksen hans. Det rette navn er «Kronion», og sannsynligvis er det de mektige gamle greske guder som gjennom prentesverten har nedlagt denne protest mot Jon Persens navneskikk. Forhåpentlig vil gudene se med større velvilje på den nye «Kronion» når han får årene på sig og viser at han fortjener sitt navn.

(Laagen, 31. mai 1932).

Jon Persen vil forbedre rasen.

Det er for lange ben og for slakk rygg.

Jon Persen ringer til oss og forteller, at nu vil han forsøke å forbedre rasen — ferasen. (Menneskerasen kunde også trenge en forbedring, sier han, men en slik rekonstruksjon vil han ikke innlate sig på).

Krøttera er blitt for høie opunder og for slakke i ryggen, påstår Persen, og nå skal da den vordende konge i Vestfjellet, «Kronion», forsøke å bøte på manglene. Det er hovedsakelig derfor den er anskaffet. På dyr-skuet var «Kronion» den gildeste ungoksen, hermer Persen efter dommerne. Den har en 1.-premie far og moren har 2. pr. og har prestert en svær melkemengde med høi fettprosent.

«Kronion» har således noe å slekte på, og er selv en vel underbygget plugg. Og sterk rygg har den vel — til å bære alle gode dagene med.

Persen har sett med harme på ferasens «utvikling», og så får man håpe at bestrebelsene for å få skikk på den igjen vil krones med hell.

(Laagen, 4. juni 1932)

Oksedriftene i Vestfjellet.

"Bjørn" – kongen i laget, – liker ikke opposisjonsytringer.
310 okser, 900 sau og 3 hoppefølger i Vestfjellet.

Oksedriftene fra Fåberg og Gausdalsbygdene er nå sluppet i Vestfjellet. Jon Persen forteller oss at det i år var 310 dyr i alt. 170 ungokser går ved Nordbua og resten ved Revsjøen.

Denne gang var det ikke så verst med klauvene, sier Persen. De aller fleste okseeiere har nok tatt hensyn til den appell som stod i «Laagen» for en tid siden, og har beskåret klauvene. Men med hornene var det for mange oksers vedkommende rent skrøpelige – de var ikke kuttet, men spisse og farlige.

En okse fra Bjørnstad i Fåberg hadde fått et hull i låret etter et angrep, men var ikke verre skadet enn at den kunne slippes med til fjells.

I Ulvenkveen hendte et sjeldent uhell, idet en okse fra Solset stanget av seg et horn og derfor måtte sendes hjem igjen.

Kongen blant oksene, førstepremie-oksen «Bjørn» fra Brøttum, kom litt ut av humør etter et sammenstøt med noen av de andre høvdingene. De sammensvor seg mot den, men da ble den arg i hu og tok dem fra seg som en helt. Den er ellers svært godlynt og snill av seg, men dagen etter denne bataljen ville den ta gjeterne da de kom inn i kveen.

Nå har den besinnet seg og blitt mer omgjengelig igjen.

Persen forteller også at han har lånt bort sin okse, «Kronion», til Hans Masovn – så den holder til i Ognsjølien i sommer.

Tre hoppefølger og 900 sau går i Vestfjellet, så dette er sterkt belastet i år.

(Laagen, 30. juni 1932)

Dyrevern og andre nautbetraktninger.

Av Jon Persen.

Den 1. juli kom jeg tilbake fra Svatsum, hvor jeg hadde bivånet samlingene av våre oksedrifter, og så hadde jeg som de gamle konger tatt gjesting på de forskjellige gårder.
På Nyvold holdtes herredsstyremøte, og selvfølgelig måtte jeg overvære dette også. Men det må jeg rent ut si, at dette er den tristeste forsamling jeg ennå har bivånet. Det var ikke slik her som i oksedriften at både angrep og forsvar foregikk med liv, lyst og kampglede. Men påfallende var det hvilken likhet det var mellom storoksedriften ved Revsjøen og Vestre Gausdals herredsstyre, idet at «storoksen» her også var fra Østerdalen, nemlig lensmann Gløtvold. Han kan vel både «brøle» og stanges, men han er da ikke folkevond. At han ikke er premiert kommer av at han ikke har vært utstilt, det vil si: han har aldri svermet for dekorasjoner, hvilket beviser hvilken kjernekar han er, for å bruke folkespråket.
Men det må unnskyldes meg om jeg, for å illustrere mine tanker, benytter meg av dyreskildringer – jeg som har mottatt min oppdragelse, lærdom og utdannelse blant dyrene mellom fjellene.

Men tilbake til saken. Forhandlingene gikk i et så rolig og søvnig tempo at jeg satte meg i et hjørne av lokalet og falt i søvn, og jeg drømte – men ikke som kong Farao om de fete og magre kuer; for virkeligheten hadde på forhånd overbevist meg om at jeg bare delte bås med en av de magre kuer ved dens tomme krybbe. Den hadde vært med og ætt de fete kuer uten å bli fetere.
Nei, det forekom meg i søvne at hele herredsstyret bare bestod av en flokk ungokser med lange ben, slakke rygger og fleinhorn. Dette er nemlig hengehorn, som det gjør vondt i når de stanges, og derfra skrev stillheten seg. Det forekom meg at disse ungdommer, representanter for nautenes fremtid, burde nøyere undersøkes, og jeg klypte dem i skinnet, men oppdaget at huden var så tykk og trang at vekst og utvikling var utelukket.
En flokk røde ungokser med spisse russiske horn skrek nå ende over seg og angrep meg.

«Gå vekk, I elendige fantkrøtter,» ropte jeg, og slo ut med hendene.
Ordførerens klubbe falt tungt mot bordet – og jeg våknet.

Men nå oppdaget jeg til min glede at herredsstyret består bare av hederlige, bra folk – og det i alle 3 partier. Det religiøse parti er selvfølgelig puritanerne.
Ak! tenkte jeg: hadde vi bare hatt en Cromwell, som i rette tid kunne ha renset «parlamentet», så hadde ikke Faraos drøm kommet til å gå så bokstavelig talt i oppfyllelse her i bygda, så kommunen er konkurs, og den som en mager, sulten ku må rekke tungen langt ut av kjeften etter noe langhalm fra staten.

Men la oss vende tilbake fra drømmens og fantasiens verden – hvor selv den ynkværdigste kan føle seg lykkelig – og tilbake til virkeligheten igjen. Utpå dagen behandlet de en sak som interesserte meg i høyeste grad, nemlig dyrevern.
Ikke så å forstå at et slikt vern kan sies å være nødvendig her i bygda, for så vidt mishandling eller dyrplageri i lovens forstand angår. Det er bare under samling og driving av våre fellesdrifter at et dyrevern kunne være på sin plass, for å forebygge mest mulig plage for dyrene.

Da valgkomiteen trakk seg tilbake for å fremsette sitt forslag, så jeg meg da i ånden som dyrevernets formann, og jeg bestemte meg eventuelt til å møte opp ved oksesamlingene med klauvsaks og sag for å beskjære klauver og kutte av hornspisser – hvilket ikke har vært så vanskelig, ettersom det pleier å være karer nok på fesamlingene.
Og så har jeg villet søke dyrebeskyttelsesforeningen om et passende stort pengebidrag, så jeg kunne få leid en gammel hest og kjørt i bakenden av driften, så jeg kunne få jaget vekk alle som ubarmhjertig pisker og slår de bakerste – bare fordi disse ikke kan hoppe over dem som er foran seg.
Det har bestandig gjort meg hjertelig vondt å se på denne unødvendige og rå piskingen, særlig av den grunn at det bestandig er de dårligste som går i bakenden – enten halte, anstrengte eller trette. Det skulle se ut til at disse arme dyr hadde lidelser nok i forveien, om de ikke skulle få juling attpå.

Men ak, dessverre! Det viste seg her som alltid, at Bjørnsons ord er sanne, da han sa at de beste menn kommer aldri på stortinget – og jeg vil for egen regning tilføye: og inn i andre tillitsverv også. Jeg fikk ikke en eneste stemme som dyrevenn, og det kan være det samme også; for det heter jo at mange er kalte, men få er utvalgte.
Men la oss snu litt på dette, min gode hr. redaktør, så blir det sannere og passer bedre på nåtiden også, nemlig at mange er valgte, men få er kalte.
Det vil si, at få av de valgte har kjent Vårherres egen kallende stemme i sitt indre, til å kjempe for dyrene og andre av våre sukkende og lidende medskapninger i støvet.

Men det er andre misligheter enn forvokste klauver og hornspisser som dyrevernet også må ta seg av – nemlig samlingskveene.
Med meget strev har jeg bevirket at det er innlagt vann og kjørt vekk en hel del stein fra Brumokvea i Svatsum. Her ligger nemlig driftene om natten.
Men det er et par kveer ennå som mangler vann; nemlig i Rupvollkvea og i Seielstadkvea. I førstnevnte kve ville det være meget lett overkommelig. En pumpe og en eller to rørledninger ville være tilstrekkelig, idet en evju av elva går like inn til gjerdet. Det bemerkes at denne kve er nattekvarter for ungoksedriften.

Så er det kvea i Seielstadmoen! Her skulle vannspørsmålet være nokså enkelt. Fra Holen går en sterk kilde eller bekk over Grytjordet, alfarveien og nedover mot skolehuset.
Det ville være lett å lede dette vannet ned i denne kve, som for øvrig er nattekve for Fåbergs oksedrift, den største natt under ellers vandring mot fjellet.
Det er forferdelig at disse arme dyr, som har gått så langt på de støvete veier i solsteiken, ikke kan få vann før de kommer opp i Ulvenkvea dagen etterpå.

For så vidt er det mer enn nok for dyrevernet å ta seg av – men så gjelder det for vedkommende å ha mot, myndighet og hjertelag på rette sted, ellers duger det ikke; for det har vist seg at driftestyrene ligner Hels treller i at de er sene og trege i vendingen når det gjelder reformer.

Hittil har jeg fungert som vern om våre fellesdrifter, men nå føler jeg meg gammel, svak og avkreftet, hvorfor jeg med glede og fortrøstning overlater dette verv i andres hender.

Jon Persen.
(Gudbrandsdølen, 15. juli 1932)

En takk til Opland landbruksselskap

og noen betraktninger over dekorasjonens betydning.
Av Jon Persen.

Bånd og stjerner og tomme hjerner, sig i brorskap forener, heter det hos en ansett dikter. Dette har visstnok ofte vært tilfelle før i tiden, men nå i vår demokratiske tid ville slikt ikke blitt tålt.
Det er akkurat som på våre kvegutstillinger. Fordum var det meget vanskelig for en husmann å få premiert en ku, selv om dyret var av første sort, mens storgårdene fikk premiene, og dess større gård, dess høyere premier.
Dette uvesen er det nå slutt med. Selv den fattigste husmann får nå premie, så sant dyret er av rette beskaffenhet og de nødvendige papirer kan legges frem.

Imidlertid har premiering av dyrene, tross misbruk, vist seg å fremme kvegavlen i betraktelig grad. Dekorasjoner av våre beste menn skulle vel også ha til formål å mane og oppmuntre disse til å fremme store og nyttige handlinger for folk og fedreland, og ved eksemplets makt å bringe rasen til å bli bedre og bedre.
Men akk dessverre! Dette ser ut til å være vanskeligere å fremme blant de tobente enn de firbente.

Men når Oplands Landbruksselskap finner et tilsynelatende «fantkrøter» som meg verdig til å motta både diplom og medalje for «fortjenstfull og banebrytende virksomhet for fellesdrifter i fjellet», så kan I være forvisset om at disse mine prisdommere ikke har latt seg blende av stor avstamning, eller av en fornem fødsel på en storgård. Nei, denne gang ble «nautet» bedømt rettferdig etter verdi og beskaffenhet.

Men for å tale alvorlig. Hvor gledelig er det ikke for meg til slutt å motta en slik æresbevisning fra et styre som er representert fra hele fylket.
At Gausdals fjelldrifter er de største, de best ordnede og vel også de mest vellykkede i hele landet er et faktum som ingen kan benekte. Men å tildele meg hele æren herfor er ikke rettferdig.
Nei, æren må nok fordeles på mange av oss, for vi har hele tiden hatt forståelsesfulle, flinke folk i driftestyrene, som har hatt meget strev og arbeid med disse driftene – uten betaling.
Og så har vi jevnlig hatt flinke gjeterer, og gjeteren er nå engang hovedpersonen i alle drifter enten disse består av stort eller smått kveg.

Men at vi gausdøler har den ære å gå i spissen for fellesdrifter og er blitt et eksempel også for andre bygder kan vi være stolte av.
Og at jeg er opphavet og hele tiden har hatt en finger med i spillet, er bare dumt å benekte.
At jeg fikk den storartede idé å belegge vestfjellet med oppdretternes eget fe gikk således for seg:

Som bekjent fungerte jeg som saugjeter, særlig i Vestfjellet. Men etter Ottabanens åpning skjedde en forandring med oppkjøp både av fe og sau, og jeg ble arbeidsledig, og felegrene ble ubelagte.
Jeg grep da til den utvei å fare over fjellet som oksesjef.
Det slo meg hvilket misforhold det var med havnen på de snaugnagde setre og feplassene, hvor gresset var så tykt og langt at jeg stupte i det.
Jeg knyttet nevene mot himmelen og svor på ikke å gi meg før gårdbrukerne i Gausdal var vekket opp så de la sine umelkende dyr under bevoktning inn i fehavnene.
Det falt meg nemlig inn at når det lønnet seg for kvegoppkjøpere å hente sine dyr fra Norddalen og fjordene, så ville det lønne seg enda bedre for gausdølene å legge sine dyr inn på feplassene, som faktisk ligger bare utenfor stuedøren.

Hvor løftende å sette seg et mål, og drive det igjennom som flint og stål, sier Peer Gynt.
Å sette seg et mål kan vel være løftende, og det kan hvem som helst gjøre, men å ha en viljestyrke som flint og stål så målet nås, er ikke alle gitt.
Det må da i alle fall stå noe stort og skjønt bak en som maner en frem.
Den sterkeste drivkraft har for meg vært min kjærlighet til Vestfjellets fagre rike, denne Gausdalsolympen, disse gudeslott!
Det var utholdelig for meg å tenke på at denne helligdom hvor intet urent finnes, skulle stå ubenyttet.

Og når mitt indre om våren sønderslites av lengsel etter fjellet, har det vært slik lindring å få sende store fellesdrifter inn i fjellet.
Under alle fesamlinger, såvel som når driftene kommer tilbake om høsten, møter jeg bestandig opp.
Og det kan mine velgjørere være forvisset om at når driftene kommer i høst, henger jeg på meg den meg tildelte medalje og møter opp, så alle og enhver kan få se at hele fylket har anerkjent meg som sin nautapostel – et navn som bolsjevikene har lagt på meg, et navn så vakkert at hvis jeg hadde funnet det opp selv, ville det blitt selvros.

Folk er blitt forundret over at jeg ikke er blitt stolt over å ha mottatt en slik æresbevisning.
Herpå kan svares at når en mann har fått sin legemsfeil i nedre og ikke i øvre enden, er de

ikke mottakelige for stolthet.
Slik er det med dyrene også. Når hingstene er godt skodde, galopperer de over fjellvidden som unge løver, mens manen står tilværs som kammen på en hane,
men når disse har mistet skoene og er blitt sårbente og halte, så henger de hodet som en gammel merr disse også.
Men selv om jeg ikke har anlegg for stolthet, er dette dog ikke til hinder for at jeg gleder meg inderlig over beviste æresbevisninger, hvorved jeg ikke er blitt utskjemt i mitt lange kampfulle liv.
Derfor en hjertelig takk til vedkommende for den meg beviste heder.

Men nå begynner jeg å bli gammel, svak og avkreftet, så jeg ikke kan gjøre videre nytte for fellesdriftene, men ettersom jeg har nådd mitt livsmål, å få belagt vestfjellet med stort og smått kveg i mengde, kunne jeg ha grunn til å si som gamle Simeon: «Herre, nå lar du din tjener fare i fred», osv.
Imidlertid ville det være heldig, om den evige majestet unnlot å kalle meg bort fra kampplassen før jeg får besørget innlagt vann i Rupvollkvæen og i Seielstadkvæen.

Jon Persen
(Laagen, 13. september 1932)

To sauer skutt i Gausdals vestfjell.

Nu nylig ble det skutt to sauer i Gausdals vestfjell, forteller Jon Persen.

Av saudriften på 900–1000 dyr mangler det da bare 8 – under én prosent av det hele tall – et resultat som må sies å være meget bra.

(Laagen, 29. november 1932)

Kronion og hans familie

Av Jon Persen.

Om oksen har jeg skrevet før også, og kommer inn på dette tema senere også, men denne gang akter jeg å dvele litt ved Kronions fremtidige familie.
Jeg ledes av den samme tanke som salig Abraham da han sa til sin tjener:
«Gå til mitt land og til min slekt og finn meg en husfrue til min sønn, så hans avkom kan bli tallrik som himmelens stjerner og som sand ved havets bredd.»

Jeg hadde nå fått tak i en dyp, lys, lubben ungokse av den mest fremragende avstamning både på mor- og farsiden.
Hvor storartet ville det ikke være, hr. redaktør, om det kunne lykkes meg å fremmane en kvegrase, mer velbygd og mer høytmelkende enn det alminnelige, under det stolte navnet Kronions-stammen. Om dette skulle lykkes, måtte jeg se å få tak i en passende frue til Kronion og noen typiske medhustruer, hvis legemsbygning kunne utfylle mulige mangler hos

Kronion, som kunne overføres på avkommet, så det kom til å nærme seg mest mulig fullkommenheten.

Ole Owren i Østre Gausdal har den mest fremragende besetning i distriktet, hvor omtrent hele besetningen er høyt premiert. Jeg ringte opp til hr. O. Owren og spurte om han hadde en høstbær-kvige å selge. Jo da, svarte han. Jeg har bestemt meg til å rense ut av bølingen alle svarte dyr, så det blir igjen bare røde. Kvigene er datter til 2. premieoksen Smørbukk og en 2. premieku. – Det beste er godt nok, sa jeg.

Men nå var det om å gjøre hvordan jeg skulle komme til Owren, der ligger meget høyt, og å få lånt Frøya's fyrham var ikke tale om. Men så var det så heldig at bestyrer Høgsveen har en liten Ford, og enda heldigere at vi manglet avlsokse på gamlehjemmet, og at O. Owren hadde avertert en bevaringspremie-okse til salgs. Jeg fikk nå overtalt Høgsveen til å starte bilen og gi seg med og se på oksene, noe han ikke var uvillig til.

Men nå viste det seg at det var bare den ene av oksene som kunne komme i betraktning, da hovedfargen på gamlehjemmet er rødt og den andre oksen var svart. Og det verste er at da en «rødegardist» hadde fleinhorn. Dette likte ikke Høgsveen, men da sa jeg som sant var, at ettersom kommunemennene i Vestre Gausdal i den siste halve menneskealder har handlet så dumt at de ærlig har fortjent å gå med fleinhorn og eselører også, var fleinhorn nettopp den rette hornstilling for kommuneoksen i Vestre Gausdal.

Jeg vet ikke om dette mitt slående argument hadde noen innflytelse, men ettersom Owren gjorde godt kjøp, kom handelen i stand allikevel, og Fagermann ble kommuneokse i Vestre Gausdal tross sine fleinhorn, og det er det ingen grunn til å angre på heller, skjønt vår gode Fagermann er i dårlig humør av og til, noe han ikke er alene om her på gamlehjemmet, skjønt dette som oftest er ubegrunnet. Kvigen Mørkei ble vi fort forlikte om. Hun målte 10,2, gammelt mål, var dyp, lubben med et ualminnelig bredt kryss og var akkurat slik som en fru Kronion burde være. Jeg utnevnte henne til Huri i paradiset, som Per Gynt sa til Anitra.

«Velferdskomiteen eller den hellige allianse»
Men det var ikke nok med at Kronion hadde en hustru, han måtte også ha noen medhustruer skulle hans avkom bli tallrike nok. Men nå måtte jeg det samme som alle reformatorer har måttet dras med, nemlig de økonomiske vanskeligheter. Men nå kom medlidenheten meg til hjelp.
Jeg kom nemlig sammen med noen åndsfrender, der syntes at religionens hellige bud burde praktiseres i handling og ikke bare i ord. Og så fremholdt de at det hørtes utakknemlig ut mot forsynet at gårdbrukerne jamret seg så skrekkelig nå etter 3–4 kronår.
Det er vel ikke så greit for enkelte gårdbrukere heller, sa jeg, og så er det slik blant disse – som i fjøsene – at rauter et naut, så rauter de alle. Men disse som det er verst med, nemlig småbrukerne, de klager ikke, sa jeg. Mange av disse har måttet selge kuer og høstbærkviger for å få til renter i Boligbanken, og mange av disse har nå ikke vintermelk til sine barneflokker.

Men, ropte jeg: Vi kan godt hjelpe disse uten at det koster oss en øre.
– Hvordan det, spurte de.
– Jo da, sa jeg. Det er bare å kjøpe en flokk høstbærkviger og la vedkommende ha disse gratis et par år, og hvis Vårherre bifaller dette, så vil han selvfølgelig la kvigene få kukalver

som blir påsatte. Om et par år kan disse ulykkelige ha alet seg opp igjen kuer selv, og hvis tidene forandrer seg kan det gjøre så mye at mange strevsomme folk kan få sitte i ro på sine bruk. Når kvigene blir kuer i beste alder kan vi selge dem med fortjeneste, og så kan vi glede oss over at ha gjort en god gjerning og hjulpet våre medmennesker oppad.

Dette vakte begeistring og de tilbød å skaffe de nødvendige penger, hvis jeg som er nautapostel ville stå for innkjøpet, noe jeg med glede gikk inn på.
– Dette må da vel være en gudelig handling, innvendte den ene.
– Gudelig! ropte jeg, det er denne gang ikke tale om gudelighet, men bare om å hjelpe. Det er vel mer enn nok av gudelighet nå utover høsten og førstningen av vinteren, sa jeg; for når det blir slaktet på gårdene over bygdene kommer legpredikantene, og de kappflyr med skjor, korp og kråke. De klonker vel ikke slik som korpen oppe i luften, men så klonker de desto mer på gitarer, når de kommer frem, men stillingen blant de nødlidende er ikke blitt bedre av det. Og det er intet under heller, for det viser seg gjennom hele verdenshistorien at humbug og hykleri aldri har hatt den rette drivkraft i seg til å fremme noe stort og godt for menneskeheten.

En ny forening med edelt formål var altså dannet, og nå gjaldt det navnet. En foreslo Velferdskomiteen.
– Nei, nei, ropte jeg, for skal jeg være formann, så kunne jeg lett bli forvekslet med selveste Robespierre, men, sa jeg, skal det endelig være et historisk navn, så foreslår jeg Den hellige allianse; for, sa jeg, denne bestod jo av bare konger, og hadde ikke vi vært konger over våre egne midler, så hadde vi selvfølgelig ikke noe å hjelpe andre med.

Den hellige allianse ble nå foreningens navn, og en hel del kviger ble innkjøpt, og alle har nå kalvet og fått kukalver, som er påsatte. Dette gleder jeg meg inderlig over, idet jeg håper at de strevsomme, brave småbrukere herved kan komme på rett kjøl igjen, så de kan få opprettholde sine små besetninger på sine bruk. Disse som har holdt seg for gode til å gå på forsorgsvesenet i sin trange stilling.
(Forts.)

(Gudbrandsdølen, 21. mars 1933)

Kronion og hans familie – II

Av Jon Persen.

(Fortsettelse.)

Gulltavle Bratland.
En defilering forbi, og en forelskelse.

Å kjøpe fe skulle da være en så dagligdags og enkel ting at det ikke er noe å skrive om. Imidlertid er det om å gjøre med hvilke øyne man betrakter dyrene.
Med herr redaktørens tillatelse akter jeg å skrive om kjøpet av den ene av kvigene, nemlig Gulltavle fra Bratland, så folk kan få åpnet øynene for hvilken poesi, romantikk og skjønnhet det strømmer ut fra disse firbente, rautende og ovfagre «dølajenter».

Bratland er en av bygdens største og vakreste gårder. Under jobbetiden ble gården kjøpt av en stor byherre, men det gikk ikke, hvorfor barna på Bratland kjøpte igjen gården, som nå brukes av tre jenter og en gutt. Gården ligger like ved alfarveien, og var således lett å besøke.
Kommet opp i gården traff jeg den ene av døtrene og spurte om de hadde høstbærkviger å selge.
– Ja, vi har nå både høstbærkviger og tidligbærkviger, sa hun, men jeg vet ikke hvilke eller hvor mange vi kan selge, men der kommer bølingen, sa hun og pekte nedover gutuen.

Det vrimlet nå av vakre kyr i forskjellige farger og blant disse var store gilde beist.
Men så defilerte forbi meg en riktig vakker rød kvige med hjerte i pannen og fremstående, fine horn og hvite tavler på sidene. Hun lignet en ung, vakker dølajente med rød kjole og hvitt forkle. Jeg ble forelsket med en gang og ropte: Denne må jeg ha, likegyldig hva den koster.
— Hun heter Gulltavle og er av det gamle Bolandslaget og er datter til den beste kua på gården, sa jenten.

Da broren kom inn sammen med sine søstre begynte jeg å forhandle om prisen. Fra først av var de uvillige til å selge, men da jeg verken var knepen eller prutsom ble vi forlikte allikevel, og jeg betalte med det samme.

Da dette var gjort gjennomstrømmetes jeg av en egen glede, og så gikk jeg bort i fjøset og opp i båsen til Gulltavle, og jeg klappet henne og roste henne for hennes fagerhet, og sa henne at hun lignet en ung, vakker dølajente som ikke selv vet om sin egen skjønnhet.
Men så er det slik med eder kviger at I, som eder tobente søstre, ikke er det minste forfengelige; da hadde jeg ikke fått tatt mine fingre i deg.

Riktignok finnes mange jenter som ikke burde blitt kjerringer, likeså vel som det er mange kviger som ikke burde blitt kuer.
Men du, Gulltavle, sa jeg, skal få en oppgave så stor og skjønn som noen ku kan oppnå i denne verden.

Kvigen så nå på meg med sine mørke øyne. Jeg måtte uvilkårlig tenke på Blomas øyne i Ragne Hallingdalsjentes avskjedssang til hjemmet sitt av Henrik Wergeland:

Kor blanke som speiler! Kor store og svarte.
Kort bottenlaus ei kjærleikheit dei openbarte.
Det syntes skrivi som glans av ei stjerne.
Og kunne eg lea deg kor gjerne.

Og Gulltavle kom til å glede meg. Den 1. november nedkom hun med en kukalv, av farge som seg selv, og den er påsatt.
Det ser virkelig ut til at alle vi i den hellige allianse får bare glede av vår vakre kvigeflokk. Vi risikerer vel tap og utakknemlighet på vår hjelpsomhet, men så skal ingen si om oss, som Dovregubben sa til Peer Gynt:

Trøen bekjenner I alle med kjæverne,
dog aktes blott det som kan fakkes med neverne.

(Forts.)
(Gudbrandsdølen, 25. mars 1933)

Kronion og hans familie III

Av Jon Persen.
(Fortsettelse.)

Kronions fødselsdag. En enestående høytidelighet.

Den 18. november 1932 fylte oksen 1 år, og en slik begivenhet kunne ikke gå upåaktet hen. Stuten befinner seg nå på fór på Hole i Svatsum og er i beste velgående.
Det hadde kommet såpass snø at det så vidt var akeføre. Og i begeistringen over at min store adoptivsønn nå hadde sin fødselsdag, satte jeg meg på kjelken min og ropte:

«Hold nå frem, min traver god, la oss se om du er av Sleipners blod.»

Nede ved Handelsforeningen var selskapets beste «skyssgutt» ankommet. Jeg fortalte som sant var at jeg skulle opp til Svatsum i storlag, da Kronion hadde sin fødselsdag.

«Stig på,» sa han, og nordover bar det.
«Akk,» tenkte jeg, «hadde bare kong Farao hatt slike kusker, så hadde nok hans stridsvogner ikke havnet i Det Røde Hav.»

Vel fremme på Hole fikk jeg den mest gjestfrie mottagelse.
Johan Hole er av den bekjente Waalen-ætten, idet stortingsmannen John Waalen er hans farfar, og han stammer således fra de gamle konger. Og det skal være visst at aldri har noen stavekar fått en bedre mottagelse hos de gamle norske konger, enn jeg fikk.

Da jeg var bevertet, sa jeg:
– «Det er nok ikke bare for å motta gjestfrihet heller at jeg har møtt opp her i dag, men Kronion er i dag 2 år, og da får vi feire dagen på en for oksen verdig måte.»
– «Å, vi som ikke har ordnet oss til en slik høytidelighet,» sa fru Hole.
– «Men så er det så godt med det, at både oksen og jeg setter slik pris på eders hjemlige kost og levevis,» innvendte jeg.
– «Å, det kunne nå vært det samme om vi hadde et par gode flasker, så vi kunne utbrakt noen dundrende skåler for fødselsdagsbarnet,» mente Johan Hole.
– «Det kan vi gjøre allikevel, for vi har jo ikke så lite løvetannvin, og det passer utmerket – for jeg har ofte vært betegnet som Vestfjellets gamle løve,» sa jeg.

Det ble nå spørsmål om festmåltidet for oksen, og vi fant da ut at en bøtte oppkarvet nepe med godt med mel på ville smake ham utmerket. Det bar nå bort i fjøset, og oksen stod der stor og trivelig. Han hadde vokst slik at båsen måtte forlenges.

Da fødselsdagsbarnet hadde fått sitt festmåltid, satte vi oss på hver vår melkekrakk, og så begynte festligheten.
Jeg åpnet med å kremte tre ganger, og så reiste jeg meg og holdt følgende tale:

«Store Kronion! Samtidig med at jeg gratulerer deg med dagen, vil jeg lykkønske deg med at du har det stolteste oksenavn her i landet, idet Kronion betyr det samme som 'drotten over drotter tilhobe', som det heter i Odysseen. Det har vært sagt om meg at jeg taler og skriver for mye om okser; men det har vist seg at ingen krenker eller forakter dere okser ustraffet. Dette viste seg da Odysseens menn på hin guddommelige øy lot nedslakte Solgudens bredpannede okser. Alle de skyldige fant døden i bølgene. Og da perserkongen lot nedhugge oksen Apis og hans prester, var Egypten nær ved å gå under. Det var bare ved at hyrdene reiste seg og jaget hele pakket ut av landet at dette ble reddet. Noe lignende hendte også i Tyrol i 1808, da hyrdene reiste seg, rev hele befolkningen med seg og jaget en av Napoleons generaler ut av landet.

Det var nok oksene som hadde lært dem opp til slikt mot og mandighet. Og denne kjekke dåd tente frihetsglød, så mange land ble frigjort.
Det er et spørsmål om ikke også vi her i Norge, min gode Kronion, har dere okser å takke for friheten.»

(Forts.)
(Gudbrandsdølen, 27. mars 1933)

Kronion og hans familie IV

Av Jon Persen.
(Slutning.)

I åndens og diktningens verden har dere okser spilt en stor rolle. Både profetene og de gamle og nyere diktere har jevnlig måttet hente bilder fra deres stolte liv for å illustrere og klargjøre sine meninger for folket. Ja, den store Mesteren måtte også i en tale – da han kom inn på det bestandig uløste arbeiderspørsmålet – gripe til et bilde fra deres liv, idet han sa: «Man bør ikke binde munnen til på en okse som tresker, og en arbeider er sin lønn verd.»

Da Job kom i forlegenhet for svar til sine trøstere, var det dere okser som ga ham det forløsende ord, idet han sa:
«Oksen brøler ikke over krybben fylt med grønt blandingsfôr»,
og hans trøstere måtte skamme seg og tie.

Men det er ikke bare her nede på kloden at dere okser gjør dere gjeldende – også i himmelen og på himmelen. Det viser seg nemlig i Åpenbaringens bok at oksen har det hedersverv å stå sammen med løven til vern om Lammets trone. Ikke å snakke om at astronomene benytter deres navn på et av de viktigste stjernebildene – Tyren.

Dette være sagt om dere okser i alminnelighet, men nå hever vi glassene og utbringer en skål for deg, min gode Kronion, og dine store, berømte fedre i særdeleshet.

«Stor arv for mannen å være født av godt folk», har en stor dikter sagt, og dette gjelder i like høy grad de firbente som de tobente. For så vidt har du, Kronion, den største arv noen okse kan ønske seg.

Din store stamfar Dølen, stambokens nr. 73, er din tipp-tipp-oldefar. Han var født og oppalet på et småbruk hos Toline Nystuen, Foldal, og har fått ikke mindre enn tre 2. premier og ti 1. premier – to 1.-premier og et par ekstrapremier for fremragende avkom. Dette beviser at jeg har rett i det jeg bestandig har sagt, at:
«Et bra naut er et bra naut»,
selv om det er oppalet på en husmannsplass, og et fantkrøtter er et fantkrøtter, om det er oppalet på en aldri så stor gård – og at dette gjelder like så vel folk som krøtter.

Så er det din tippoldefar Magnilldølen, da. Han har også fått en mengde både 1. og 2. premier, samt ekstrapremie og ærespremie for fremragende avkom. Han ble 10 år gammel, men så heter det om ham at han var sint og vanskelig å behandle. Rimeligvis er han blitt uklokt og urettferdig behandlet, og da kan det tære på humøret hos noen og enhver. Dette gjelder også både tobente og firbente – meg selv iberegnet.

Din oldefar Tryggen har også fått en mengde premier i alle grader og en 1. premie for avkom. Han ble 17 år gammel.

Men din bestefar, en 2. premie-okse, kjenner jeg bare lite til, da han ikke står i stamboken – men forhåpentlig er det et hofftroll, som «sin ære setter i plebeierpletter å holde vekk fra stammens skjold».

Din store far, 1. premieoksen Bjørn fra Kinde på Brøttum – han har vært konge i oksedriften i Vestfjellet i flere år, og hevdet sin stilling med respekt og aktelse både fra folk og fe. Men i sommer gikk han fra seier til seier – og det tålte han ikke. Han ble stolt og hovmodig, og så overlegen at han ble en fare for sine omgivelser. Dette vakte selvfølgelig både forargelse og harme i hele oksedriften.

Da var det at to av de største oksene gjorde et slikt forbund som Wellington og Blücher – for å tukte tyrannen – og «Bjørn» led et ynkelig nederlag. Dette nye Waterloo-slaget stod på Revsjøplassen kvelden 8. september 1932, og etter den dagen har faren din, min gode Kronion, vært meget fredelig og grei å ha å gjøre med. Dette beviser at altfor mye av lykkens medbør ikke er heldig – verken for folk eller fe.

Oksen var nå ferdig med sitt festmåltid og ble urolig i båsen. Jeg kremtet nå atter et par ganger og sa:

«Det pleier ved hver fest å utbringes en skål for kvinnen, men nå vil jeg akkurat utbringe en skål for kua i alminnelighet – og for Kronions mor i særdeleshet – nemlig «Bulykke» Kinde. Hun har i årevis melket ca. 4000 kg per år med minst 4 % fett. I fjor melket hun endog 4267 kg med 4,23 % fett.

Du kan være stolt, du, Kronion, som stammer fra så gjeve mødre og fedre – ellers hadde du vel ikke fått bevaringspremie.
Vi er nemlig kommet lenger i utviklingen av de firbente enn av de tobente. Hadde for eksempel ingen fremragende mann kunnet få utmerkelsestegn – så som bånd og ordener og slikt – uten at moren hadde gjort stor nytte for seg i samfunnet, så ville verden blitt befridd for slike forfengelige jåler som bare tenker på stas og fjas, og som Henrik Wergeland betegner som «rokkehoder» – for alle kvinner setter sin ære i å ha store, berømte sønner.

Og hadde du, Kronion, bare kunnet tilegnet deg – om så bare 50 prosent – av fedres og mødres gode egenskaper og kunne overføre disse på avkommet, så var du ikke betalt med penger.»

Det var nå langt på kvelden, og jeg gikk opp i båsen til Kronion, klødde ham og lot ham få lov å slikke meg til avskjed.

Jon Persen
(Gudbrandsdølen, 6. april 1933)

Grautkjerringer eller barselsvisitter

Av Jon Persen.
(Dette stykket har ligget over en tid på grunn av plassmangel.)

For å forebygge en slik grautstrid i *Gudbrandsdølen* som i et annet blad, akter også jeg å uttale meg, og påvise at så lenge hunkjønnet har den oppgave å føde verdensborgere inn i verden, og har første prioritet i nysgjerrighet, er grautkjerringer, eller rettere sagt barselsvisitter, uunngåelige. Dette gjelder ikke bare oss mennesker, men også dyrene. Hele grautstriden hviler altså bare på misforståelse og manglende kjennskap til hunkjønnets natur og egenskaper.

Om det for eksempel fødes et lam i en saudrift, kan dere være forvisset om at hele driften strømmer sammen av bare nysgjerrighet. Det er da morsomt å se på sauene – de hopper opp med alle fire føttene på én gang og blåser i nesen, og så slår de krets rundt moren og lammet og snuser på det.

I et hoppefølge med hingst er det enda mer storslått når en slik gledelig begivenhet har funnet sted. Hele hoppefølget kommer da galopperende fra alle kanter og stiller seg rundt moren og føllet, og alle må lukte på det og ta det i nøye øyesyn, mens hingsten galopperer rundt og rister sin veldige manke. Nå får hoppene lov til å tilfredsstille sin nysgjerrighet, men bare innen en rimelig tid. Synes han det tar for lang tid, legger han ørene langs med halsen, legger hodet langs med marken, gjør seg riktig morsk og stygg og jager hoppefølget bort i fjellet igjen. Men moren lar han få stå ved det nyfødte barnet sitt. Han vet at både mor og barn trenger uforstyrret ro.

Det er mange menn også som ikke liker grautkjerringer, men det er ikke annet å gjøre enn å gjøre som hingstene – finne seg i at nysgjerrigheten tilfredsstilles, men hvis uroen går for mye utover mor og barn, jage påtrengenheten vekk.

Så er det nautene, eller kua da. Når det fødes en kalv i en stor kubøling ute i havnegangen, høres og ser det forferdelig ut. Hele bølingen skriker da ende over seg, løper sammen om fødestedet under ville brøl og med fellede horn. Men når kua får undersøkt saken nærmere og finner ut at det bare var kommet et nytt naut til verden, går barselsvisitten fredelig over, og hele bølingen er moren behjelpelig med å slikke kalven, mens storoksen står og brøler og river opp torv og kjører hornene og kaster bakom seg. Dette skjer selvfølgelig for å overbevise alle og enhver om at både mor og barn står under hans faderlige beskyttelse.

Men nå har det hendt det merkelige at noen grautkjerringer, av skyldig tradisjon og i vennskapelighet, uten å brøle, har foretatt barselsvisitt hos Marte Dahl, og at det er hun som har fått barnet som brøler opp mot sine venninner. Dette må ha skjedd av grov uforstand og av manglende kjennskap både til sin egen og medsøstres natur. Dog får vi håpe at det bare er misbruket Marte Dahl vil til livs, og da var det bare et ord i rette tid.

Hermed får grautstriden være avsluttet, for storslumpen av oss har nå grunn til å si som Tormod Kolbrunarskald:
«Bær den bort. Jeg har ingen grautsott.»

Jon Persen
(Gudbrandsdølen, 24. april 1933)

Bedømmelse av folk og fe her i landet

Av Jon Persen

Ingen skriver så godt som når en er forelsket eller harm, og begge deler har nå rammet meg. I fjor kjøpte jeg ungoksen Kronion på Kinde i Brøttum. – Han stammer, sier og skriver, fra førstepremie-okser i hele fem ledd. Og på morssiden stammer han fra bare høyt premierte dyr, og av de mest høytmelkende i flere ledd.

Kronions mor, Bulykke Kinde, melket i fjor hele 4267 kg melk med 4,9 prosent fettinnhold. Altså har Bulykke melket dobbelt så mye som mange av de beste melkekuene i Vestre Gausdal – og med enda høyere fettprosent.

Som idealist så jeg Kronion i ånden som den store reformator, som skulle fordoble melkemengden, særlig hos sitt avkom, og gi dette en dypere og løsere kroppsbygning. Vel har oksen et noe høytstående halebein, som gir krysset et mindre pent utseende, men så er han desto dypere i lyskene med veldig dype og fyldige lår.

Jeg ble selvfølgelig, tross alt, forelsket i oksen og bestemte meg for å ofre ham på kvegutviklingens alter i Gausdal. Da jeg fortalte dette på Brøttum, var det mange som sa at dette var noe stort tull, og at slikt aldri hadde skjedd før. Jeg svarte da som sant var, at det ikke skulle være for tidlig at det kom til å vise seg at det ennå fantes én eneste mann her i landet som ikke bar trollets stempel:
«Troll, vær deg selv nok».

Jeg har også en annen reformaktig tanke med Kronion. Jeg har nemlig bestemt meg for at oksen ikke skal gå inn i noe okselag og leve på statens bekostning, men at han overlates til gårdbrukerne gratis, og tar 3 kroner per ku i bedekningspenger. Jeg synes nemlig at det ikke skulle være for tidlig om både tobente og firbente begynte å forsørge seg selv igjen, likegyldig om de står i stamboken eller ikke – altså statens store stambok.

Men hvilken skuffelse!

I fjor fikk Kronion bevaringspremie som ungokse av herr Jahren, som forstår seg på krøtter. Men nå – når det var herr Nesheim som var overnautapostel, og han ikke undersøkte et eneste dyr, men bare tok brystmål – avgav han sin kjennelse. Kronion ble allernådigst tilkjent *anbefaling*. Han hadde jo dårlig bakende, var det han påsto. Men hadde disse høye herrer bare brydd seg med å måle ham rundt krysset og lyskene, så hadde det nok vist seg at oksen min var den dypeste, fyldigste og største i bakenden allikevel, tross det noe høye halebeinet – som, etter hva Jahren sa i fjor, ville bli mindre og mindre synlig med årene. Dette beinet er også synlig på fotografiene både av tippoldefaren Magnilldølen og oldefaren Tryggen.

Tidligere har prisdommerne målt – særlig okser over to år – både på kryss og tvers, undersøkt hudens romslighet, tykkhet eller tynnhet, og særlig melkemerker. I stamboken for dølafe berettes meget nøye om melkemerker hos de mest berømte oksene. Jeg skal nevne bare én, nemlig «Bamse» Toft, hvis melkemerker på slående vis ligner Kronions:
«Huden middels løs, melkepreget godt. Melkeårer og melkehuller meget godt utviklet, og store patter på rundt jurskinn.»
Dette gjelder som sagt også Kronion, men selv om melkeårene har ligget som grove riller under buken på oksen, og pattene har vært så lange at en kunne ha tråkket på dem – har vel det høye råd ikke blitt var dette, når det bare gjaldt å dekke over Kronions andre fortrinn, dog å trekke frem de mer formentlige legemsfeil hos oksen.

Forbauselsen og harmen over disse prisdommernes overfladiske bedømmelse av krøtter denne gang er alminnelig over hele bygda, og jeg våger derfor både på gausdølenes og på egne vegne å tildele herr Nesheim samme premievurdering som han har gitt oksen min – nemlig anbefaling.

Det vil si at jeg på det sterkeste vil anbefale ham å aldri mer befatte seg med å bedømme gausdalsfe. Det tjener ham ikke til unnskyldning at han hadde bestemt hele tre utvalgsskuer samme dag, slik at det ikke ble tid til å undersøke dyrene på en forsvarlig måte.

Og hvis bare eksteriøret er den eneste faktor for bedømmelsen av dyrene, så kan gjerne gårdbrukerens nærsynthet si god natt til sine beste melkekuer. For melkeproduksjon og kjøttproduksjon kan ikke forenes i det samme dyr. Dette har nå til overmål vært forsøkt i forskjellige land med bare negativt resultat.

Hva den mislige «fortolkningen» av Kronion angår, kan jeg ta det med knusende ro. John Myklebø lovte å ta oksen min på fòr til vinteren, og han har en såpass bra og utviklingsdyktig besetning at vår gode Kronion vil få rik anledning til – gjennom sitt avkom – å gi både seg selv og meg full gjenreisning.

Det ville være for galt også om en feilbedømmelse av en så fremragende raseokse skulle ødelegge hans anseelse for hele livet.

Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 10. juni 1933)

Farens plikter mot barna.

Av Jon Persen

I.

Det er jeg som har fått i stand fellesdriftene og er således oksedriftenes stolte far. Og det skal være visst at aldri har en far vært stoltere av og gladere i barna sine enn jeg i disse villstyringene, oksene, som minner så om de gamle nordmenn. Derfor er det at det er ingen jeg holder så av som okser og småbarn – for disse hykler ikke. Og det skal være visst, hr. redaktør, at selv om det ser ut til at det religiøse hykleri skal komme på moten, er nå allikevel en mann med hyklermaske på – i mine øyne – det avskyeligste kreatur som finnes. Ja, det vil jeg ha sagt: Selv om en slik mann – i likhet med Nebukadnesar – ble omskapt til en okse, ville han ikke få adgang til våre oksedrifter. Oksene er altfor ærlige gutter til å omgås fantkrøtter.

Men dess stoltere og vakrere barn en har, desto mer føler man seg pliktig til å verne om dem – slik har det vært med meg. Den største vanskeligheten har vært å få vann inn i de forskjellige kveer. Etter mye strev har det nå lyktes meg å få lagt inn vann i Brumokveen og i Rupvollkveen. I Ulvenkveen har Vårherre selv lagt inn vann lenge før han ledet alle dyr bort til Aron – idet han har tillatt Ulven å renne gjennom kveen.

Men ennå mangler det i Seielstadkveen, og jeg har ikke tenkt å gi opp før det er adgang til vann der også. I denne kveen overnatter Fåbergs oksedrift første natt, før den på morgensiden fortsetter oppover til Ulven.

Det er forferdelig for en dyrevenn å tenke på at disse fellesdriftenes vakreste okser ikke skal få leske sin tunge før de har gått over 30 kilometer – helt fra Jørstadmoen til Ulven – og det i 26 graders varme. En kunne gråte av medlidenhet og harme. Men jeg sverger høyt og dyrt at, så sant mitt navn også er Vestfjellets gamle løve, skal jeg ikke gi meg før det blir vann i Seielstadkveen til neste sommer. Det er nemlig straffbart å stenge inne dyr i lengre tid uten vann.

Samling på Ulven

Kamp mellom far og sønn – En farlig bardun – Waalen får heteslag

Den 13. juni foregikk fesamlingene, og jeg hengte på meg Landhusholdningsselskapets sølvmedalje og la av gårde med bil oppover til Olstadgrenda, hvor jeg er født og oppvokst.

Det var vel ikke uten betenkelighet jeg hengte på meg medaljen, da jeg er en fiende av «påfuglehaler» og forfengelighet. Men folk sa at hvis jeg ikke brukte den, kunne det bli tolket som at jeg foraktet giverne – og det har jeg ingen grunn til.

Fesamlingen på Ulven er noe av det mest interessante. Der kommer nemlig en del okser over Rauskogen fra norddelen av Østre Gausdal – og disse ser så friske og kvikke ut, mens deres kamerater som har gått alfarveien om Seielstadbroen ser meget trette og anstrengte

ut. Mange av disse går med bøyde hoder mens slimet renner ut av kjeften. Særlig uheldig var en okse fra Wålen, Østre Gausdal. Han var meget overanstrengt, og plutselig falt han om og ble liggende. Han fikk heteslag. Det var bare ved at gjeterne pøste vann over ryggen hans at han ble reddet. Slikt kan kalles kloke og flinke gjetere.

Imidlertid begynte Olstadgrendens okser å ankomme, og disse – som var uthvilte – gikk frem med kraft og velde, idet de brølte ende over seg av mot og kamplyst. Særlig var det to okser som vakte oppmerksomhet, nemlig 2. premieoksen Rauen fra Ivar Aulstad og hans sønn, 3. premieoksen Gråskjegg, et meget usikkert navn på en okse – fra Olav Olstad.

Da Gråskjegg så faren sin, brølte han ende over seg, strakte tungen ut av kjeften og blåste i nesen så spyttet føk som spindelvev bort gjennom luften.

En slik krenkelse av det fjerde bud kunne selvfølgelig ikke far Rauen tåle. Han inntok en meget truende stilling – han rev opp torv og jord med hornene og kastet det bakover på ryggen – og så lot han sin grove, alvorlige stemme høres. Det lå liksom slik sorg og harme i disse oksebrølene – og det er ikke noe rart, så overlegent og uforskammet som ungdommen ofte opptrer mot foreldrene nå for tiden.

Endelig røk de sammen, og kampen bølget frem og tilbake en stund. Men så lyktes det Rauen å kaste sin «vanartede» sønn over ende – og det ble ropt kraftige hurraer. Jeg trådte da frem og ropte:

«Slik burde det gå våre unge, dumme brushoder, som tror det er samfunnsgavnlig å rive maktens tøyler ut av hendene på dem som handler i våre gamle fedres ånd.»
(Jeg siktet særlig til kommunistene.)

Men i disse idelige oksekampene inntraff et beklagelig uhell. En stor okse fra Østre Gausdals gamlehjem kom i kamp med en annen østring og ble drevet baklengs mot en bardun – en jernkabel fra marken og opp i toppen av en telefonstolpe. Oksen ble så skadet at han måtte fraktes hjem og tas under dyrlegebehandling. For noen år siden ble oksen «Bligut» fra Østre Gausdal også meget skadet i nevnte bardun.

Nå får det bli ett av to: enten må bardunen fjernes, eller så får man kle den inn, så det ikke skjer flere ulykker av den grunn.

(Laagen, 27. juni 1933)

Gausdals oksedrifter og hva dermed står i forbindelse, del II

Farens plikter mot barna
Av Jon Persen
II.

Samling på Rupvollen.
Kronion i kamp med ordførerens storokse — De store og de små skilles ad.

Da samlingen var ferdig i Ulvenkveen, reiste driftestyret og jeg oppover til Rupvollkveen for å merke mulig ankomne okser, men det varte en god stund før det kom noen. Endelig hørtes raut og oksebrøl borte i veien. Det var oksene fra Hole sammen med Kronion, som meldte sin ankomst, og så kom det okser slag i slag – dog ikke av noen størrelse, men dog store nok for Kronion å øve seg på til kampens store øyeblikk – hvilket viste seg ikke å være så langt borte.

Det hørtes atter veldige brøl. Det var ordførerens storokse, som likesom ropte: «Her kommer gutten i røyken!» Mens man løste fotbånd og tau av oksen, stod Kronion i kveen og brølte og sparket i marken med framføttene. Dette frydet meg. Det er nå første gang jeg eier en okse, som på mine vegne kunne få legge for dagen den kraft og det mot jeg ofte har kjent bor i meg.

Nå utbrøt den villeste kamp. Dette kan nok kritiseres, for i Håvamål heter det: *«Du skal være din venns venn og din venns fiendes fiende.»* Og jeg og ordføreren er de beste venner. Imidlertid foregikk kampen mellom de to med vekslende hell, og de kjørte hverandre vekselsvis baklengs fra gjerde til gjerde. Jeg ropte da så høyt jeg kunne:

«Kronion, spenn i! Husk på at du ikke har bare ydmykelser fra utvalgsskuet å gi revansje for, men at du er den eneste i hele driften som stammer av bare 1. premie-okser i lik linje i hele fem ledd! Og på morssiden stammer du fra de mest fremragende naut både i Fåberg og Brøttum. Og så får du for alt i verden huske på hva en stor dikter har sagt:
'Skryt ei av fedres ære, hver har kun sin.
Kan du ei bue spenne, er den ei din.'»

Det er intet å være stolt av nå på kampens dag hva dine store fedre har stanget, kjempet og seiret i Østerdalen eller på Brøttum hvis du ikke gjør det samme. Derfor: spenn i!

Og Kronion spente i med et alvorlig krafttak, og det lyktes å skyve ordførerens okse baklengs like til søndre gjerde. Men nå ble kampen brått avbrutt uavgjort, og begge kjemper måtte gjøre som tyskerne: trekke seg seirende tilbake.

Oksedriften kom nå sønnenfra, og Kronion og de største oksene ble jaget opp i alfarveien, og nå fikk Kristian Brustuen det travelt med å plukke ut av driften åringene og få disse inn i kveen. Disse skulle til Nordbua, mens storoksene blir lagt på Revsjøen.

Men hvor ærefullt, hr. redaktør! Jeg har ofte ergret meg over storsnobberi og standsforskjell, som har ført til at jeg ikke er blitt innbudt til storingers kalaser. Men nå ble da Kronion plassert blant storingene på Revsjøen. Imidlertid er slikt likegyldig. Kronion er jo Kronion, og jeg Jon Persen, likegyldig hvor vi plasseres, eller hvordan vi blir bedømt på de firbentes eller tobentes utvalgsskuer.

Samling på Brumoen.
*Kvinnehateren – Fåbergdriften – Å leve etter skriften – Nauthundens lykke***.**

Vi fortsatte nå oppover til Brumoen, hvor det var ankommet en hel del okser som stod bundet i gjerder og trær og ventet på å bli bokført og merket, og sluppet inn i kveen.

Blant disse oksene var også en kvinnehater. Det vil si: det var en uanselig, mager 2-åring som hadde stanget fordervet kjerringa på en stor gård i Svatsum for en tid siden, så hun har ligget til sengs siden – og blir vel liggende en tid ennå også.

Det forholder seg nemlig slik, at der hvor karer steller kua, blir ofte oksen kvinnehater, hvis ikke disse skjønne vesener ofrer stutefar litt oppmerksomhet av og til – så han lærer å kjenne det "hulde" kjønn fra rette kanten.

Imidlertid burde denne oksen ikke vært med i driften – for om han rømte, kunne han bli farlig for budeier på setrene. Det verste er at denne oksen har et så ufarlig og uskyldig utseende, at ingen har grunn til å være redd ham. Og den slags pleier å bli de farligste forbrytere – selv innen menneskeheten.

(Laagen, 28. juni 1933)

Gausdals oksedrifter og hva dermed står i forbindelse, del III

Farens plikter mot barna
Av Jon Persen
III.

Men snart kom oksedriften og tok kveen i besittelse uten at det hendte noe som er omtale verd. Om morgenen ved 5-tiden reiste den til Revsjøen, mens ungoksedriften tok dens plass i kveen, og etter en passende hvile fortsatte den til Nordbua.

Nå er oksedriftene min glede og stolthet, og det blir liksom så dødt og stusslig for meg når disse er reist av sted innover fjellet uten at jeg lenger orker å følge med. Men før i tiden, da jeg var ung og frisk, stilte det seg annerledes. Jeg gikk da foran driftene og lokket oppover lia og innover fjellet. Det er merkelig hvilket godt drag og trekk det blir i driften når det går en foran og huller og lokker. Men akk, dessverre! Kulokken begynner å dø ut – særlig i Gausdalsbygdene. Imidlertid er denne del av bondekulturen for verdifull til at vi har råd til å miste den.

Men hvor stusslig det enn føltes da Gausdalsdriftene var reist, hadde jeg da igjen å vente de største og vakreste oksene – nemlig Fåbergdriften. Denne ville komme om natten.

Ved ungdomslokalet ved Løvlund er en passende høy mur til lasterampe. På denne mur er det så underbart vakkert å sitte og vente på lastebiler som kommer med kjempeokser og andre som har gått seg oppjaget. Men det hyggeligste er nå at Julie Treteng bestandig kommer meg i hu og bringer mat og forfriskninger opp på muren til meg. Dette har hun gjort i årevis. Og ære være henne for det. Hvor storartet vakkert er ikke slikt, nå i en tid da det er blitt en sann epidemi å tro at kristendommens hellige bud oppfylles bare ved å klonke på gitarer og synge gudelige sanger. Å nei, det nytter nok ikke å binde på seg en vakker "søndagshale" sammen med å bære trollets stempel: *Troll, vær deg selv nok.*

Jeg lovet derfor å spørre Julie om hun turde låne meg et tykt teppe, så jeg kunne få ligge på verandaen ved lokalet om natten mens jeg ventet på Fåbergdriften. Det var intet i veien for det, sa hun, og så ble det fornødne bragt opp på verandaen. Og sent på kvelden la jeg meg.

Før jeg sovnet, tenkte jeg over hvor dumt det er å ha slik medlidenhet med nauthunden. Det er mange som mener at han skal lide så vondt, men bare man visste hvilken fryd, lykke og glede disse trofaste fyrer føler ved å følge bølingen, ville man forandre mening.

Ved halv to-tiden om natten kom Fåberg oksedrift – ca. 50 dyr. Denne kjemperaden gikk nesten sammen som tredd på en snor. Jæterne fra Fåberg har lært å jage fe. Det er aldeles riktig å la driften trekke seg ut. Det er bare dumt å drive dyrene sammen i en klynge i bakenden av driften. Denne gang kom oksene i bedre form enn noensinne. Det forekom vel enkelte spisse horn, men så har fotpleien vært desto bedre. Det ble liggende igjen én okse i Brumokveen da jeg reiste – nemlig en rødkollokse fra Biri.

Nå ble oksedriftene noe mindre enn de siste år – nemlig til sammen ca. 250 – men så ble saudriften desto større: 1100**.**

Nå er det 30 år siden jeg begynte med disse oksedriftene, og jeg har seiret – forsøksvis kan nå trettiårskrigen anses som avsluttet. Det kan lett hende at dette er den siste fesamling jeg har bivånet – derfor føler jeg trang til å takke alle som ytet meg vennlig støtte under mitt strev for fellesdriftene.

Særlig takkes Berte Masovn, Julie Treteng og Ragna Brumoen. Sistnevnte har også ærlig fortjent en særlig takk av okseeierne. Hele tiden siden kveen ble flyttet dit, har Brumoen vært et lasarett for invalider i oksedriftene. Hvert år har det vært færre eller flere okser i kveen som Ragna har måttet føre og stelle med. Og betalingen har ofte vært mangelfull.

Uten edle kvinners støtte har det vært umulig å få i stand disse oksedrifter. For så vidt er skjoldmøer og valkyrjer til å stå bak kjempende menn like nødvendig nå som før, hvis han skal få utrettet noe.

Jon Persen.

(Laagen, 29. juni 1933)

Hvem vil overlate meg en «bondedatter»?

Om ekteskapelig harmoni – hos storfe.
Av Jon Persen

For å unngå misforståelser, gjør jeg oppmerksom på at jeg har fått mitt eksemplar av det tobente kvinnelige kjønn, og lengter ikke etter flere av den sorten.

Nei, saken er den at det slett ikke er slik som mange tror, at ekte harmonisk samliv krever at begge parter har like egenskaper. Tvert imot – ekte ekteskapelig harmoni oppstår nettopp når den ene har det den andre mangler. Altså: motsatte egenskaper som utfyller hverandre.

Nå har Kronion – min okse – en framende av første sort, men bakparten kunne vært bedre. Joda, han er bred over krysset, har dype, kjøttfulle lår og er uvanlig kraftig i lysken, men halebeinet står litt høyt – noe som kan forvirre overfladiske nautapostler og prisdommere som ikke vet å verdsette kvalitet når de ser den.

På Bergseng på Brøttum finnes en foreningsokse – riktig en kjempeokse – med det altomfattende navnet Bonde. Denne har en førsteklasses bakende, mens det skorter litt på framenden.

Så fikk jeg en idé: Hvis jeg kunne få en eller to døtre av Bonde paret med Kronion, kunne avkommet bli så godt som fullkomment. Særlig med tanke på at Kronion – på morssiden – stammer fra noen av Brøttums mest høytpremierte og melkesterke kuer, og med uvanlig høy fettprosent.

For en tid siden ringte jeg til Einar Bergseng og ba – på vegne av Kronion – om å få kjøpe en av hans «bonde»-døtre. Men jeg fikk avslag.

Men man må ikke gi seg etter første frieri – i alle fall ikke i et spørsmål som dette. For «Bonde» er en gammel foreningsokse, som – i likhet med de gamle etruskere – har både hustruer og medhustruer, og barn med dem alle. Derfor henvender jeg meg nå til dere, brøtninger i «Bondes» okselag:

Har noen av dere en eller to «bonde»-døtre – kviger med god morslinje – til salgs? Meld fra til meg!

Kvigen(e) bør helst være haustbære eller tidligbære, og ha godt eksteriør.

Samtidig henvender jeg meg til dere i Svatsum. Det er nå bestemt at Kronion skal overvintre på Myklebø. Hvis det finnes noen i nærheten som kan ta én eller to «bonde»-døtre på fôr, vil jeg gjerne høre fra dere. Vedkommende kunne få ha kvigene ett eller to år – helt gratis – mot at de lar dem bedekkes av Kronion og setter på kalvene.

Muligheten til å utvikle en ny og bedre stamme av dølakveg, både med tanke på eksteriør og yteevne, står for meg som så viktig og storslått at det overskygger alle tanker om personlig gevinst eller tap.

Storoksen Bonde stammer også fra særdeles gode linjer for melkeytelse og fettprosent. Hvis bare Bondes og Kronions adelslinjer kunne forenes, ville avkommet kunne bli så fremragende at hverken Nesheim eller noen annen overflatisk prisdommer fra utvalgsskuet i Svatsum vil kunne bære nesa like høyt neste gang de kommer til en kvegutstilling.

Saken er herved anbefalt på det varmeste.

Adresse: Vestre Gausdal gamlehjem
Telefon.

Jon Persen

(Laagen, 11. september 1933)

Åpent brev til ungkarenes leir på Sell

Av Jon Persen

Mine elskelige! sier Paulus, og ungkarenes leir kunne vel også trenge å høre et Pauli-ord av og til. Dere beklager dere så over skattene, og hvem gjør vel ikke det nå for tiden? Og så uttaler dere at det er ingen moro å være ungkar på Sell når skatteskjemaet kommer – akkurat som om livet bare skulle bestå av moro. Men her tar dere skammelig feil. Nei tvert imot! Mannen er skapt til kamp – for folk og fedreland, og for hustru og barn.

Men lettsindigheten er så stor nå for tiden at det hender av og til at bløtaktigheter trer inn i ekteskapet uten spor av eksistensmidler, eller minste utsikt til å forsørge en familie. Det er intet særsyn nå at når presten har lyst velsignelsen og klokkeren har sagt sitt bekjente *amen*, gjør de nygifte helomvending fra alteret og går direkte bort på fattigkassa. Denne lettsindighet har ikke så liten skyld i de høye skattene.

Og så truer dere med å ville danne eget parti og egen liste ved neste kommunevalg. Nåvel, det kunne være et forsøk verdt.

Til slutt uttaler dere:

«Skulle denne aksjonen mot formodning ikke føre frem, får vi gjøre som Jon Persen – avertere etter hver vår bondedatter.»

Et avertissement er vel ikke dyrere enn at selv en overbeskattet kunne greie det. Men det er ikke godt å vite om det melder seg noen. Og så er det ikke sagt at mange i ungkarenes leir var så verdige for sin bondedatter som Thore Neset, Kronion og jeg.

Det er for øvrig den ekteskapelige *harmes* skyld at jeg har avertert etter "bondedatter" til min Kronion, så avkommet kunne tenkes å nå opp til fullkommenheten – mest mulig. Kronion har fra først av hatt et noe høytstående haleben, men som nå er mindre synlig. Det er rart med ungnautene – de må nok vokse fra den ene skavanken etter den andre, og slik er det med de tobente også. Det kan nok tenkes at enkelte i ungkarenes leir også setter halebenet noe høyt – særlig på dansegulvet.

Og så er ungdommen vår nå for tiden grepet av en før ukjent sykdom, som nautene gripes av – men bare i sommervarmen. Når det blir kveld, blir både jenter og gutter forferdelig nervøse og urolige. Det er da som om de har fått magen full av maur. De farer ut og løper

som skjenende fe etter veiene, selv om det ikke finnes verken klegg, bremser eller annet fly. I Gausdal kaller vi det *kveldssjuka*.

Denne sykdommen er farligere enn mange aner, for den sløver interessen og aktelsen for hjem og arne. Ingen kjekk dølagutt er verd en bondedatter før han har overvunnet sykdommen – for vi får huske at ekteskapet er innstiftet av Vårherre selv, hovedsakelig for å frembringe et kraftig avkom, som kan overføre slektens beste egenskaper på seg selv, så vi trygt kan bygge videre på fedres og det beståendes grunn.

Hva en svak bakdel angår, så spiller det mindre rolle, når bare framparten er kraftig nok til å overvinne vanskelighetene i kampen for seg og sine. Dette vet jeg da av egen erfaring.

Men jeg synes nok innbyggerne i ungkarenes leir på Sell er forferdelig nøysomme. De bebuder nemlig å ville avertere etter hver sin bondedatter, uten å sette noen som helst betingelser. Jeg derimot – da jeg skrev i *Laagen* etter en bondedatter fra Brøttum til min Kronion – satte jeg som betingelse at hun skulle ha god avstamning også fra morsiden, og godt eksteriør.

Nåvel – det er nok ingen mangel på bondedøtre med god avstamning, særlig fra morsiden, men eksteriøret begynner det å bli bare så som så med. Så mange vakre dølajenter viser seg nå med nakne armer, blottede barmer og korte skjørter, mens deres kjøpstrømper er så tynne at man kan se hvor rene leggene deres er gjennom disse.

Men det verste er nå at disse jålene endog har berøvet seg kvinnens skjønneste prydelse – håret. Hvor avskyelig!

Forleden fikk jeg den ære å bli innbudt til dyrebeskyttelsesfesten på Maihaugen, noe jeg er takknemlig for. Dette var for øvrig den hyggeligste festen jeg har vært med på. Og der var det ingen mangel på unge, vakre damer i nasjonaldrakt. Dette frydet mitt øye. Men da jeg ble var at de aller fleste hadde tatt av seg håret, var jeg nær ved å dåne av forferdelse. Jeg fant nemlig ut at dette måtte være en forhånelse og bespottelse både mot nasjonaldrakten og mot Sandvigs samlinger. Jeg sa også dette til noen unge damer, men fikk bare det tørre svar: *«Det er moten.»*

Men mine venner! Både i ungkarenes leir – både på Sell og andre steder – dere behøver ikke å tape motet. Det finnes nok en del hårfagre nymfer, valkyrier og skjoldmøyer i dalen ennå – for så vidt er Vårherres «dukkebutikk» ikke helt uttømt. Ja, det finnes endog «dukker» av en så solid og ærlig beskaffenhet at det ikke passer på disse de bekjente ordene Garborg sa om noen unge, bykultiverte jenter: at de hadde fått hodet fylt av sagflis.

Men for at ingen i ungkarenes leir skal komme i villrede med hensyn til hvordan deres tilkommende bør se ut, kan jeg sitere fjerde delen av Henrik Wergelands politiske katekisme. Den lyder slik:

«Hvordan bør den se ut den som en ekte nordmann bør velge til sin hustru?
Sunnhet i hjerte, sunnhet på kinn.
Ei krus på nesen eller kast på nakken.
Gjerne nakne bakken, blott serken og stakken er eget spinn.»

Ja, slik bør den se ut – den som en ekte nordmann bør ta til sin hustru. Men hvordan hun bør se ut – den som en Moskva-hedning skal ta til sin hustru – sier Wergeland intet om.

Til slutt vil jeg få uttale at det på ingen måte er min mening at ungdommen er mer lettsindig på Sell enn andre steder. Nei tvert imot. Jeg er bare takknemlig for at ungkarenes leir – ved sin humoristiske skrivelse i *Laagen* nå forleden – fikk løst et skred av tanker hos meg som jeg har gått drektig med i lengre tid, og som nå fikk avløp.

Jon Persen
*(*Laagen, 26. september 1933*)*

Fra Jon Persen

har vi mottatt et lengre svar til Martin Kråbøls siste innlegg her i bladet. Vi kan imidlertid ikke avse plass til det før valget.

(Gudbrandsdal Folkeblad, 9. oktober 1933)

Åpent brev til det store publikum

I anledning Kråbølen og alle hans utkastelser m.m.
Av Jon Persen
II.

Så får vi ta under behandling Kråbølens uriktige fremstilling av min befatning med oksedriftene i Vestfjellet. Han setter tingen på hodet. Det har vært sagt at når en lyver lenge nok, blir det en vane hos en – men det skal ikke lykkes Martin Kråbøl å ta fra meg æren av at det er jeg som er fellesdriftens far, og at jeg hele tiden har hatt oksedriften i mitt ledebånd. Ellers var det vel ikke innført så mange reformer i våre fellesdrifter.

I 1904 hadde jeg reist over Gausdal og fått opptegnet min første oksedrift – ca. 100 dyr. På grunn av den økonomiske siden av saken måtte jeg overlate driften min til Vestre Gausdal landmannslag. Men da var det så uheldig at Martin Kråbøl var formann, og han leide en tæringssyk gutt til gjeter. Jeg protesterte, men det hjalp ikke. Jeg skjønte at oksene kunne komme på avveie, og tre dager etter samlingen la jeg av sted – for muligens å redde driften. Men da eide jeg ikke ett øre, og oppe i Svatsum solgte jeg luren min til Harald Foss, så jeg fikk penger til niste, og så bar det innover fjellet.

Men på Leppe, der driften lå, så det stusselig ut. Gjeteren hadde gitt seg, og oksene hadde spredd seg utover vidda. Nå er det av stor betydning at fedriften holdes noenlunde samlet i begynnelsen – til de blir fjellvante og skripet og kjelet for – så de kommer til å trives. Derfor løp jeg hele natta for å samle inn igjen flokkene. Kl. 5 om morgenen fikk jeg siste okseflokk på plass. Men nå rant det blodig skum gjennom snørehullene i skoene mine. Søvnig og trett la jeg hodet på en tue mellom to store okser og sov til langt på dag.

Da jeg våknet, var oksene dratt mot Nordbua – men da kom frelsen.
Olaus Klåpbakken kom med Klåpehestene for å slippe dem der. Jeg fikk overtalt ham til å overta gjetingen en ukes tid, og så bar det tilbake til bygda. Jeg telefonerte til Martin Kråbøl om overleveringen, og anbefalte at han leide Hans Halvorsen – som kunne greie denne utskremte okseflokken. Det skjedde også, og til å være første oksedrift gikk det forbausende bra.

Jeg hadde nå ofret det eneste jeg eide – luren – for oksedriftens skyld, og ble gående på mine vanføre føtter. Og likevel vil Martin Kråbøl tilegne seg æren for det som er gjort – han som ikke har gjort annet for våre fellesdrifter enn å legge en lammende hånd over disse, så vel som over alt han har hatt befatning med her i bygda.

En måned hver vinter, på vårparten, i over 20 år har jeg reist over i Gausdal med min drifteliste og tegnet inn fe. Og hver gang har Martin Kråbøl nektet meg å få med okser fra Østre Gausdal. I harme har jeg ofte sagt til ham at det var avskyelig og dumt å legge østringene for hat – disse som aldri har gjort oss noe galt.

Det er trist så mye ondt jeg har måttet tåle av Martin Kråbøl for Østre Gausdals skyld – eller vel rettere sagt: for min rettferdighets skyld – en egenskap som aldri har vært å finne hos Martin Kråbøl.

Men la oss unnskylde broder Martin – han var nok ikke med da gode ting ble utdelt. Men derimot fikk han så mye herskesyke at det ble til skam og skade både for ham selv og for bygda.

Det er jo han som har drevet hardest på med å få i stand prosess med Østre Gausdal om Vestfjellet – en prosess som ble til skam og skade for hele bygda. Det er vel ingen uten de ondskapsfulle som unner Kråbøl denne ydmykelsen – men så kostet det bygda ca. 100.000 kroner.

Og så er det også han som har stått i spissen for å få i gang lysverket. Dette ble bygdens ruin – og rev også banken med seg – og også jeg har måttet være med og betale for dumheten.

En gang forsøkte Martin å overtale også meg til å ta inn lys. Men jeg sa til ham, som sant var, at jeg langt heller ville se bygda i velstand enn i lampeskinn og bare fant og filler i elektrisk belysning. Disse ordene viste seg å være profetiske – men profetens sanne ord har, som bekjent, tyrannene aldri tålt å høre.

Jon Persen
(*Gudbrandsdal Folkeblad, 20. oktober 1933*)

Jon Persen 70 år.

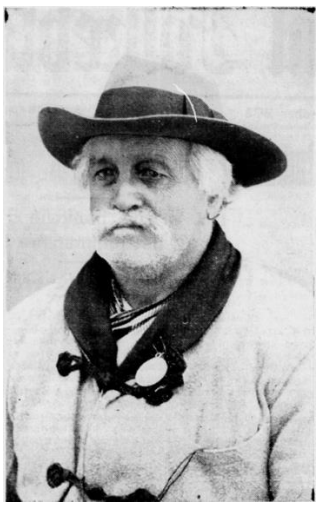

Dette billede ser ut som det skulde være av en russisk bojar fra Peter den stores dager. Men det er Jon Persen**.** På en måte er jo også Jon Persen litt av en høvding, oksedriftens anerkjente høvding i Gausdal. Imorgen fyller han 70 år.

Samtidig med Jon kom to av hans søsken ut til verden. Det merkelige er at de lever alle 3. Trillingbroren er i Oslo og trillingsøsteren i Fåberg. Det er sikkert en enestående begivenhet, at trillingsøskende kan feire 70 år.

Men det er jo litt enestående ellers også, iallfall Jon. Legemlig er han vanfør, men det mangler intet på intelligensen. Han er bitende vittig og begavet.

I sine yngre dage og helt opp i sine aldrende har han vært gjeter, — de dyr som har vært under hans varetekt, har vært vel farne. Han er nemlig en stor dyreelsker. Oksedriftene i Gausdal skyldes ham. Til tross for at det har vært vanskelig å komme frem for ham, har han vært mye i fjellet. Det er kanskje dyrene som har trukket ham til fjells, men han har endelig beslektet med Wergeland, han er også glad i naturen, i smukke skoglier og fjellviddene.

I mange år bodde han på Jonsborg, og her hendte det at han stod på kne og gravet åker, hele 23 mål. Litt tungt var det, men han er seig som en gammel bjørkerot. Nu bor han på Vestre Gausdals gamlehjem.

Jon Persen har skrevet en masse i avisene, somt til forargelse, men mange flere til glede. Hans friske og saftige humør er like sprudlende idag som for 40 år siden.

Vi gratulerer trillingene i all hemmelighet og vestfjellets løve i særdeleshet med 70-årsdagen. Jon runder nok de 80 også han.

(Gudbrandsdal Folkeblad, 30. oktober 1933)

De 70-årige trillinger som imorgen feirer sin fødselsdag

Imorgen er det tredobbelt fødselsdag på Vestre Gausdal gamlehjem. Da er det 70 år siden de tre så dagens lys oppe i Olstadgrenden i Vestre Gausdal.

Det var i et husmannshjem, hvor plassen var trang nok før, der var ialt 12 barn i det ekteskapet, – det var nok ikke uten bekymring faren så den nye kraftige tilvekst til familien. En ekstra bekymring vakte gutten som kom sist, – han var vanfør fra fødselen av.

Det fortelles at Vis-Knut oppholdt seg på nabogården og ble budsendt i håp om han skulle kunne ha noen trøstens ord å si. Han var god å spå på trillinger. Det var den vordende faren hadde mest bekymring for; om ikke det, sa Vis-Knut:
Du skal ikke være engstelig for ham der, han kommer til å greie seg andre. Han har også evnen som de andre: Han evner å forbause folk.

Denne gutten ble til den Jon Persen som hele Gudbrandsdalen kjenner.

Kristian kom i 1880 til Oslo i malerlære og har siden bodd der, Rønnaug bor i Fåberg, mens Jon har holdt seg i fødebygden. Det får være oss tilgitt at vi ved denne anledning kommer til å dvele litt mere ved ham enn ved de to andre søskende. Det kommer vel av at vi og formodentlig alle her i dalen kjenner ham best.

Vi vet at han – til tross for vanførheten – har fartet som gjeter og har innlagt seg store fortjenester for fedriftene i Gausdal at landbruksselskapet hedret ham med sin pris for dette arbeidet. Men vi kjenner ham nok først og fremst som skribent.

Han har gjennom mangfoldige år vært en flittig bidragsyter til «Gudbrandsdølen» og i andre lokalaviser, og han har en velsignet skrivemåte hvori vi merker han evner som Vis-Knut spådde om. Han har et djervt og kraftig humør, en utmerket stil når han er på sitt beste, og helst når det er dyrene han skriver om. I likhet med andre vismenn setter han nok dyrene vel så høyt som menneskene for det meste.

Men han har også hatt plass i sitt hjerte for menneskene, især de gamle og skrøpelige. Vi kjenner således til at hans artikler om en 101-årig i Kvam – en enke etter en krigsveteran fra 1814 – gav støtet til at hun fikk en liten pensjon av staten. Og det er også andre eksempler av lignende art. Så han har da sett resultater av sitt virke også som skrivende mann.

Vi vil benytte denne anledning til å takke Jon Persen for flittig og godt medarbeiderskap i «Gudbrandsdølen» gjennom mange år, og vi sender ham og hans trillingssøsken de beste lykkønskninger i anledning av den ganske sikkert enestående familiebegivenhet.

(*Gudbrandsdølen*, *30. oktober 1933)*

(Jubileet ble også omtalt i: Fremtiden, Halden Arbeiderblad, Moss Avis, Nationen, Østlandet, Østlandets Blad, Horten Arbeiderblad, Vestfold Fremtid, Kongsvinger Arbeiderblad, Nordlands Nytt, Folkets Røst (Askim), Ofotens Tidende, Røsten (Kirkenes), Skandinavien (Chicago), Minneapolis Tidende).

Jon Persen - Gudbrandsdalens kjente oksegjeter og dyrevenn er i dag 70 år

På Vestre Gausdals gamlehjem feires i dag en sjelden begivenhet, idet trillingsøsknene Jon Persen, hans søster og bror fyller 70 år. Alle tre er fremdeles ved god helse og godt humør, og går det etter Jons vilje, vil det nok i dag bli stor fest også.
Blant de innbudte er jo kong Haakon og kronprins Olav, og om ingen av disse kan møte opp, blir det nok ikke vondt for folk hos han Jon i dag. For Jon er en populær og kjent mann over hele Gudbrandsdalen, og sin berømmelse har han skapt seg selv – først og fremst ved sin kjærlighet og omhu for husdyrene, og dernest som avisskribent, lest over hele dalen.

Det ble nok ikke sunget ved Jons vugge at han skulle bli Gudbrandsdalens navngjetne oksegjeter, heller ikke at han ville vinne seg et navn som en original, uredd og flink skribent. Tvert imot – alt så sannelig så trist og vanskelig ut som vel mulig.

Allerede fra sin inntreden i livet satte han sine foreldre i den største fortvilelse. En trillingfødsel i det vesle hjem oppe i Olstadgrenden var jo drøyt nok, men det verste var dog at Jon, som kom sist, var vanfør. Hans far tok seg så nær av dette at han holdt på å bli rar.

Det ble i anledningen sendt bud etter Vis-Knut, for at han, som bygdens orakel, kunne forutsi den underlige skapnings fremtid. Knut så lenge taus på gutten og sa:
"Gutten vil leve, og han kommer til å greie seg likeså godt i livet han som de andre to – og jammen mener jeg ikke," fortsatte han, mens det kom et underlig glimt i øynene hans, *"at Vårherre har gitt ham evner som mange vil forundre seg over."*

Jon kunne ikke gå oppreist før han var 12 år gammel. Inntil denne alder krøp han omkring på alle fire. Derfor møtte han heller ikke på skolen før, og allikevel satte han fra første dag av sin lærer i den største forundring ved å kunne bibelhistorien utenat fra perm til perm. Mens hans søsken leste leksene høyt, satt Jon oppmerksom på gulvet, fulgte med og lærte alt.

Presten Bergan konfirmerte ham i Svatsum kirke i 1878, og Jon svarte så godt for seg at menigheten forundret seg over guttens svar.

Så ble han gjeter – også mot all gammel hevd. Gjeter han da, som omtrent ikke kunne flytte den ene foten foran den andre? Men det var akkurat som det slik var laga for Jon. Det var nok nettopp her han hadde sin gjerning – han var den fødte dyrevenn. Han forstod dyrene, og de ham.

Gjennom års samvær på fjellet sammen med hest, ku, sau og geiter har han til bunns lært dyrenes vaner, og – om en kan si – sjelelige liv å kjenne. Deres uttrykk for sorg og glede, deres rettskaffenhet, deres mot i faren, deres stolthet og deres uendelige kjærlighet og oppofrelse for avkommet – alt har han lært å beundre, og dette danner også kjernen i alt han skriver.

Dette hans kjennskap til «dyreliv» er blitt en menneskemåler for ham. Alle forhold i livet sammenstiller han med hvordan dyrene innretter og ordner seg på.

På spørsmål om han anser dyrene for å være like intelligente som menneskene, svarer han: *"Det finnes idioter både blant folk og dyr! Men det er rart, at blant dyrene er det bestandig de klokeste som har styret, mens det blant menneskene ofte er de mest egenkjærlige som har makten."*

Med hensyn til intelligens setter han dyrene i følgende rekkefølge:

- **Hesten** er det intelligenteste dyr jeg har hatt med å gjøre.
- **Kua** er heller ikke dum. Den har en utpreget stedsans.
- **Geita**, derimot, er slu og listig, fariseeren blant dyrene. Den vil være bedre enn den i virkeligheten er.
- **Hunden** liker han derimot ikke.

Jon er jo kuas venn og beskytter, mens hund og ku fra Arilds tid har hatt et spent forhold til hverandre. Helt naturlig stiller Jon seg på kuas side.

Jon har også hatt sine møter med bamsen – således inne på Storfjellroen i Espedalen. Han lå der med 250 sauer da bjørnen en natt drar avgårde med en bukk. Bevæpnet med en øks drar Jon, så fort han kan, etter og får virkelig også bjørnen til å slippe bukken. Han tar den med seg opp igjen til seterhuset og tror alt fare vel er over.

Ut på morgensiden kommer imidlertid bamsen tilbake, får atter fatt i samme bukken og bærer den med seg. Jon atter i vei, men denne gang forgjeves. Udyret har fått for langt forsprang og blir borte med bukken utover en bratt styrtning.

Det var sogneprest Riddervold-Olsen som i sin tid hjalp Jon til å få seg eget hus. Jon giftet seg da med Bergine, og de to bodde på sin eiendom Jonsborg, inntil Bergine ble dårlig og ikke kunne stelle lenger. De flyttet begge ned til gamlehjemmet, hvor de bor mot å betale for seg.

For sine fortjenester av oksedriftene har Jon fått Selskapet for Norges Vels fortjenstmedalje.

På sin hedersdag i dag glemmer nok ikke Jon sine venner dyrene, og dyrene på sin side vil ved sine foresatte også møte opp og ønske sin venn til lykke med dagen.

Ati

(Hamar Stiftstidende, 31. oktober 1933)

Jon Persen 70 år

Det er 70 år i dag siden trekløveret Persen så dagens lys oppe i Vestre Gausdal. Det var en pen «attpåklatt» i en familie som hadde ni barn før, og hvor det var trangt både på den ene og den andre måten. Men trillingen vokste opp, og i dag feirer de jubileum på Vestre Gausdal gamlehjem.

Jon Persen var den siste som kom inn i verden av disse tre, Kristian, Rønnaug og Jon, og han manglet en del på utstyret. Men så har han tatt sitt monn igjen senere og stilt de to andre nesten i skyggen. Som nautapostel og skribent er han blitt kjent langt utenom Gudbrandsdalen. Så godt kjent er han blitt, at det er helt overflødig nå å fortelle nærmere om denne apostelens gjerninger.

Men han er også blitt miskjent — ikke som nautapostel, men som menneske. Her i høst var han innbudt som gjest til Dyrebeskyttelsesforeningens jubileumsfest her i Lillehammer, og arrangørene hadde bestilt plass til en del av sine gjester på noen av byens hoteller. Da imidlertid Jon Persen ringte for å forvisse seg om at det var i orden med losjiet, fikk han på et par av hotellene den beskjed at «det var fullt belegg».

Og denne gamle dyrevenn, som – der som alle andre dyrevenner – har følsomt sinn, ble grøtete i målet, såret og harm, og svor på at disse snobbene i byen kunne ha hotellene sine; — han hadde ligget ute en høstnatt før, han – og det kunne han gjøre en gang til.

Jon Persen har gjennom en menneskealder ofret seg for dyrenes ve og vel – og hatt omsorg for dem til og fra og i fjellet. Det er driftedyr og andre dyr han har levd for hele sommeren igjennom, og så vidt det stod til ham, fikk intet dyr ligge ute og fryse i kalde høstnetter med rim over markene. Men selv er han ofte blitt liggende ute fordi overfladiske og materialistiske medmennesker har kviet seg for å huse ham.

Og er han stundom bitter og hard til å skrive, så er det nok for det meste medmenneskenes egen skyld. Det bør ikke være noen større forskjell på folk, mener Jon Persen. Man skal ikke skue hunden på hårene og fanten på fillene. Det er ikke lysløyer det kommer an på — det er Jon Persen selv et talende bevis for.

Det skal være fordragelighet – ellers gnistrer han sine stygt, og «skriftene» hans blir da utløsningen for hans harme over de misgjerninger han finner er begått.

Utengen

(Laagen, 31. oktober 1933)

Svær stas på Persen-trillingenes 70-årsdag

Det var omkring 40 tilreisende gjester på Vestre Gausdal gamlehjem i går i anledning trillingenes 70-årsjubileum, eller alt i alt omkring 80 mennesker. Kristian og Jon var til stede, men Rønnaug var blitt syk, så hun kom ikke så langt i går.

Lærer Bratland holdt en vakker tale for trillingen, dvælet særlig ved Jon Persens virksomhet og fremstilte ham som et lysende eksempel for andre.

Det kom omkring 30 telegrammer fra mange store menn og fra mange kanter av landet.

— Jeg ble så beruset av all heder som om jeg skulle ha drukket en halv flaske sprit, sier Jon Persen, og han ønsker å frembære en takk til alle som møtte, samt til bestyrer og betjening for alt det strevet de har hatt med forberedelsen av dette jubileet.

Dessuten vil han gjerne ha sagt i anledning det vi skrev i går:

— Jeg slapp heldigvis å ta inn på noen ølsjappe i byen – jeg fikk langt mer fornemt losji på Breiseth Hotell.

*(*Laagen*, 1. november 1933.*

I fødselsdagslag hos glade og fornøyede 70-åringer

Trillingfesten på Vestre Gausdal gamlehjem artet seg fra først til sist som en begivenhet av rang som vil bli husket og omtalt i lange tider. Flagg i topp, glade ansikter og lyse smil over hele hjemmet og langt utover bygden.

Ut på ettermiddagen kom det folk i flokk og følge oppover bakkene med sendingspakker og gode greier som hører med til et ekte gausdalsk storlag i gammel stil.

Bestyrer og bestyrerinne hadde en strid jobb hver på sin måte. Han med å ta imot den masse telegrammer fra fjern og nær — og hun i sitt kjøkkendepartement med å sørge for den mer materielle forpleining. Noe som hun forresten har daglig øvelse i, og hvor hun er kommet temmelig nær mesterskapet.

Oppvartere, tjenerskap og alle som var behjelpelig ved denne sjeldne og originale festlighet løste sine oppgaver på en glimrende måte.

Jon Persen selv — tredje trilling og muntrasjonsråd av Guds nåde — var strålende opplagt, og slagord og rammende vitser haglet ned i en rikdoms overflødighet og falt i god jord — så stemningen stod høyt mot himlingen i hjemmets store, trivelige stue.

Trillingsøsteren Rønnaug, som bor i Fåberg, var dessverre syk og kunne ikke komme, men trillingbroren kom helt fra Oslo og reiste den lange vei for å delta i festen og se igjen fødebygden, som han forlot for 53 år siden.

Han er også en original og lettlivet kar, rank og spenstig, lun og slagerferdig. Og så slående lik sin berømte bror, at de lett kan forveksles, når en ikke ser på «understellet».

Det innløp som nevnt en hel masse telegrammer, brev og kort fra kjente menn og kvinner rundt om i landet. Disse ble opplest av formannen i overstyret, klokker Holen – og akkompagneres av og til med muntre innfall av Persen – når det var karakteristiske ord og setninger, som han riktig stormfrydet seg over.

Et rimbrev fra slektninger i Oslo vakte munterhet.

Lærer Bratland holdt en spirituell og festlig tale for trillingene som slo godt an. Det var en skjønn blanding av spøk og alvor – og en ypperlig karakteristikk av mennesket og skribenten Jon Persen. Den uredde og klarsynte talsmann for oppgaver og interesser som han har følt som sine hjertesaker.

Persen takket beveget for all oppmerksomhet og alle anerkjennende ord og påskjønnelser. Han rettet også en varm takk til hjemmets bestyrere for deres oppofrelse og store innsats i denne vellykkede og minneverdige fest.

Så gikk – og kjørte alle hver til sitt – et skjønt og eiendommelig minne rikere.

Takknemlig deltager.

(*Gudbrandsdølen*, *2. november 1933)*

Fra Dyrebeskyttelsen.

Formannen i Dyrebeskyttelsesforeningen, fru Borchgrevink, ønsker opplyst:
Foreningen hadde ikke tilbudt å skaffe hus for utenbys gjester som var innbudt til jubileumsfesten. Allikevel blev det sørget for hotellplass til **Jon Persen** og foreningen betalte oppholdet.

(Laagen, 2. november 1933)

Takk.

Jeg vil sende en hjertelig takk til alle som skjønnet på mig på 70-årsdagen med telegrammer, lykkeønskninger eller foræringer.
Jon Persen

(Gudbrandsdølen, 8. november 1933)

«Kronions» fødselsdag.

En enestående festlighet på Myklebø.
Av Jon Persen.

Hr. redaktør!
Jeg lovte vel å skrive om oksens 3-års fødselsdag, men på grunn av upasselighet og ulagelige forhold på gamlehjemmet er det blitt utsatt dag for dag, men nå skal det skje.

Men det er ikke så greit heller, når det ene jubileum avløser det annet. Først hadde vi den store og enestående 70-års trillingfest, som ble til stor ære både for gamlehjemmet, deltagerne og oss trillinger, så kom Kronions-festen på, og ca. 20. juni 1934 kan jeg feire 30-års jubileum for første fellesdrift av oksers avreise til Vestfjellet. Men la oss holde oss til oksefesten.

Det var ikke så vanskelig å feire denne fest på en verdig måte. Slektninger i Oslo hadde sendt meg til trillingfesten både en flaske fin konjakk og en flaske sprit 96 %. Men å nyte en så ugudelig drikk på et så hellig sted som på et gamlehjem var ikke å tale om. Men på Myklebø ville det passe utmerket; for John Myklebø er ingen fortørket totalist, men en forsiktig måteholdsmann som ville borge for at min enestående fest ikke ble utskjemt av fyll og spetakkel. Og jubileumsbarnet er nå ingen totalist for så vidt som han godt med tiden endog kan bli brenneriokse.

— Endelig opprant denne minneverdige dag. Blakken ble forspent en slede, og avsted til Handelsforeningen bar det, og disse 20 kilometer opp til Benna bilstasjon sto ikke lenge på å passere. Her traff jeg doktor Sandberg. Han hadde deltatt på trillingfesten og takket for sist.

Ja, sa jeg, det var en fest som spurtes over hele landet, men nå blir det en fest som spørres over syv kongeriker. Kronion er 3 år i dag.
«Flagget er heist på Myklebø», sa han.

Det er aldeles riktig å heise flagget for slike ekte norske gutter som oksene, som har så mange av sagamenns gode og mandige egenskaper. Ofte har jeg agitert for at gausdølene burde heise flagget både når oksedriftene reiste til fjells og når disse kom tilbake om høsten, men uten resultat. Men da jeg ringte opp til Myklebø herom, skjedde det øyeblikkelig.

Og snart kom en gutt med Storrauen og spissledde, og oppover bar det. Det første jeg foretok meg var selvfølgelig å hilse på fødselsbarnet, Kronion, som sto og åt sitt festmåltid, oppkarvede poteter med mel på, mens hans oppvarter, sveitseren og fegjeteren Kristian Brustuen og hans sønn, var travelt opptatt med å oppvarte oksens fagre harem, som besto av ca. 4 kuer og kviger. Hvor vakkert et syn var ikke alle disse velpussede dyr i rad og rekke på sine båser. Men aller vakrest og stoltest var nå allikevel stuten min der han sto fet og velpusset på båsen og målte sine 12 kvart.

Jeg takket Brustuen for alt det vakre han hadde vist meg.
«Du har ennå igjen å se det vakreste», sa han, og så fulgte han meg bort til kalvebingen. Her danset 3 vakre oksekalver, sønner til Kronion. Men du verden hvor store disse var etter alderen, og så grovlagde og lubne som unge bjørner. Begeistret la jeg armene om oksens hals og takket ham for det storartede vakre han hadde frembrakt.
«Å ja, det fins nok ikke slike kalver i mange andre fjøs», sa Brustuen med stolthet.

Da vi var samlet i det hyggelige kammer på Myklebø, et par innbudne naboer, John Myklebø, sveitseren og jeg, og vi var rikelig bevertet — reiste jeg meg og utropte med veldig heroldstemme:

«Jeg foreslår nå at vi tar oss en gammeldags birkebeiner-knurr av sprit på 96 %, slik som fedrene våre brukte ved høytidelige anledninger. Lenge nok har vi måttet nøye oss med bare

sukkervann og barnedrikke, og vært bevoktet av barnepiker. Og det man nyter og slik en blir behandlet, det blir man. Men aldri noensinne har nordmannen vært så bløtaktig og dådløs som nå. Dette beviser at det er sant det jeg bestandig har sagt, at totalister og tørkvister aldri har blomstret og båret noen frukt. Men de mest fortørkede totalister er nå disse», sa jeg, «som er totalt frie både for dyder og feil.»

Da vi hadde tatt annen knurr kom jeg i første stadium av en rus, og hevet tankene så høyt og gjorde egne bedrifter så store. Jeg banket da på glasset og holdt følgende tale:

Mine herrer!
Jeg må nå si som Jeppe på Berget hos Jakob Skomaker, at det kan «bake en skjælm innvortes». Og skal vi atter komme til forståelse med hverandre her i landet, må vi nok bakes opp igjen innvortes. Ja, folk kan endog ikke forstå at vi kan finne på å feire fødselsdagen for en okse.

Men mine herrer, utropte jeg: La oss bli enige om å hedre det som er ære verd, og forakte all falsk glimmer, humbug og hykleri, som holder på å ta pusten fra oss her i landet. Men la oss heve glassene og utbringe en skål for vår alles gode venn «Kronion», som fyller 3 år i dag. Han er godmodigheten og ærligheten selv, og akkurat slik som han viser seg for oss på båsen.

Det har vært skrevet og talt så meget om den nye arbeidsdag og om at det gjelder om å hevde og fremme fedres verk, men det skjer ikke ved nytelse og vellevnet, selv om en blir aldri så tykk i ansiktet og brei over baken. Men Kronion er mann for å fremme sine jevne fedres verk, det viser hans sønner nede i kalvebingen, selv om han ikke var oppdaget som talgokse, der ved feil «fortolkning» gikk av med de høyeste premier, skjønt de ikke har satt andre merker etter seg enn gjødselen skanttillet bak båsen.

Han hevder med ære slektens tradisjoner, og har rett til å si som det heter i Peer Gynt, at han er av de adelstroll som sin ære setter i plebeierpletter å holde vekk fra stammens skjold. Det er nok ikke for ingenting at han stammer fra bare første-premieokser i direkte linje i hele 5 ledd, og at to av disse endog har fått både ekstrapremie og ærespremie for fremragende avkom. Derfor en skål for Kronion — skål! skål!

Jeg kremtet ut et par ganger, og så fortsatte jeg:
Det har ved festlige anledninger vært skikk og bruk å holde en skåltale for kvinnen, men nå vil jeg akkurat foreslå at vi hedrer Bulykke Kinde med å skåle for henne. Hun er Kronions mor og den beste melkeku i nordre Brøttum okselag, og enda har fettprosenten i årevis vært adskillig over 4.

Og at høy avdråttsevne er arvelig gjennom oksen fra mor til døtrene, har vi de beste beviser for her på Myklebø. De beste melkekuer her på gården er nemlig døtre til «Sjur» Olstad, som var sønn til en av de beste melkekuer i Ål ved Lillehammer.

Det var nemlig for å frembringe en mer lubben, dyp og løs kvegstamme med høyt melkende kuer og med høy fettprosent, at jeg kjøpte oksen Kronion. Det første alternativet, et fyldigere eksteriør, ser ut til å gå i oppfyllelse. Det viser seg på kalvene, men hvordan det vil

gå med det annet alternativ, en forøket avdråttsavkastning, vil best vise seg når oksen får voksne døtre. Men her er også det aller beste håp.

Det er imidlertid jobbetiden som har skjemt ut både folk og fe her i landet. Den gang steg prisen på fjøsproduktene til en før uant høyde, og hadde til følge at det fortes sterkt med unaturlige produkter, og dette hadde igjen til følge at dyrene vokste meget fort og unaturlig og ble langbente med lang, slakk rygg.

Nøyaktig slik gikk det med oss, de tobente. Den bekjente «stornaut»-oppdretter Gunnar Knudsen lot nemlig pengeflommen ukontrollert strømme utover landet og skjøt til med bidrag av statskassen attpå. Følgen ble at selv de ubetydeligste «fantkrøter» antok en så hurtig vekst at de innen kort tid betegnes som millionærer. Og så begynte disse å vandre over landet med syvmilstøvler.

Men nå viser det seg at disse langbente «naut» har fått så lange og slakke økonomiske rygger at deres «raut» etter gjeldsnedskjæring og nedsettelse av pengeverdien forpester luften i den grad at det ikke kan fås ørenlyd for noe annet her i landet.

Men mine venner, utropte jeg, la oss ikke tape motet, men la oss heve glassene og utbringe en skål for en forbedret kvegstamme, med utgangspunkt fra Svatsum og med Kronion som stamfar. Og samtidig skåler vi for en forbedret menneskebestand, hvis reformatoriske ånd også må strømme ut fra fjellbygdene, hvor flid, sparsomhet og nøysomhet bestandig har hørt hjemme.

Til slutt en skål for den gammeldagse, gudbrandsdalske gjestfrihet, som bestandig har vært å finne på Myklebø.

Hermed var denne enestående og hyggelige oksefest avsluttet.

Jon Persen.

(Gudbrandsdølen, 29. desember 1933)

Åpent brev til Lillehammer–Gudbrandsdalens dyrebeskyttelsesforening.

Av Jon Persen.

Det er altså 17. mars gang at denne forening har sin årlige fest for kjørere og budeier. At disse hedres er selvfølgelig på sin plass. Men så har vi folk som har å vie sin omhu, dyrevennlighet og aldri sviktende troskap og oppofrelse for mangedobbelt så mange dyr som kjørere og budeier, nemlig våre fe-, heste- og saugjetere. Disse er hittil blitt bortglemt fra hedersbevisninger, skjønt det er disse som må tåle de største anstrengelser, og som ofte må være på farten både natt og dag for å vokte og verge om sine undersåtter. Men disse fjellfolk er så tilbakeholdne og beskjedne at de nøier sig med dyrenes kjærlighet.

Og det skal være visst, at noe så vakkert som når dyrene samler sig om sin gjeter for å vise ham sin vennlighet og hyldest, kan nesten ikke tenkes. Dette vet jeg da av egen erfaring. Ja,

endog olme eller sinte okser er ved vennlig behandling ofte blitt snille og blide «gutter» igjen. Og så rasende morsomt som det er, at vi med vennlige hender kan få stryke vekk harmens bølgende foller på veldige oksepanner. Slikt nytter imidlertid ikke uten at vedkommende har funnet forbindelseslinjen mellom menneskets og dyrenes sjel. Det vil si: gjeterne som er kommet i gjensidig forståelse med dyrene sine.

Dette er særlig tilfelle med våre flinke fegjetere, Kristian Brustuen**,** Benna p.o., og Ole Klufthaugen**,** Follebu. Jeg våger derfor å anmode det ærede styre for Lillehammer–Gudbrandsdalens Dyrebeskyttelsesforening å innby disse to gjeterne til Eders årsfest, for å hyldes og hedres. Men uten innbydelse møter de ikke opp, og ikke jeg heller; for det kunne blitt opptatt som påtrengenhet. Men blir bare alle vi tre innbudt, akter jeg å holde en kort tale i forsamlingen og peke på dyreplageriet i våre fellesdrifter, som ikke rammes av straffeloven og som ikke grunner sig på hardhjertethet og grusomhet mot dyrene, men på tankeløshet og uforstand. Jeg har hele tiden gjort alt jeg har kunnet for å få disse skavanker bort fra fellesdriftene, uten å ha seiret fullt ut. Men det er ikke så greit heller å stå alene i kampen mot så kolossale krefter som storbønder, hvorav både krøttereierne og driftestyrene består.

Så være saken anbefalt på det beste.
Jon Persen.

(Gudbrandsdølen, 28. februar 1934)

Festen for budeier og kjørekarer.

Lørdag aften holdt Foreningen til dyrenes beskyttelse i Meierisalen sin årlige fest for budeier og kjørekarer.
Der var fremmøtt mange mennesker, så saken var ganske fullpakket. Festen begynte med sang, hvoretter fru Gina Borchgrevink ønsket velkommen. Derpå leste lærer Karl Skallerud den prologen han hadde skrevet til foreningens jubileumsfest i høst og leste videre et foredrag av dyrlege Schervèn om tømmerkjøring og tømmerhester i Trysil.

Diplomer blev derefter utdelt til følgende:

1. Tømmerkjører Gudbrand Stamstad, Fåvang.
2. Sveiser Oluf Olsen, Sønsteby, Bergseng.
3. Budeie Marit Olsdatter Aasen, Dovre. Budeie i 39 år.
4. Tømmerkjører Asmund Simensen, Vassrud, Saksumsdal.
5. Kjørekar og stallkar Simen Gudbjørnrud, V. Gausdal gamlehjem.
6. Sveiser Torstein Storsveen, Flugstad, Fåberg.
7. Ole O. Ekrehagen, Dovre, for god behandling av husdyr.
8. Budeie Bertine Svensgård, Dovre. Budeie i 40 år.
9. Ole K. Røssæt, Heidal, for god behandling av slaktedyr.
10. Kjørekar Sverre Kleiven, Follebu.
11. Oline Olufsdatter, Vingerum, budeie i 32 år.
12. Kjørekar Asmund K. Skatrud, Vestre Gausdal.

13. Budeie Sina Bergum, Vinstra.
14. Kjørekar Anton A. Tangen, Kvam.

Dessuten overraktes kjøregutt Martin Olsen hos Smedsberg et etui med sølvskjeer fra tre av byens borgere med takk for pen behandling av hester.

Etter bevertningen var ordet fritt.
Der var gode innlegg av Jon Persen som talte om mishandling av dyr som ikke kommer inn under straffeloven, samt av formannen i Nord-Frons dyrevern, hr. Wangen, og av dyrlege Flesvik, som talte varmt om dyr som blir etterlatt i fjellet.
— Den stemningsfulle og hyggelige fest varte til midnatt.

(Gudbrandsdølen, 19. mars 1934)

Åpent brev til det store publikum.

Nautbetraktninger – Kronion som reformator.
– Nedarvningsevne blant folk og fe. – Dyrebeskyttelsens valkyrje eller skjoldmøy.
Av Jon Persen.

Før i tiden ble det ikke stilt store krav i kvegavlen til oksens avstamning. Bare kua ble drektig, var det likegyldig med hva slags okse dette skjedde med. Men så begynte «nautapostler» både i Holland og Danmark å undersøke saken nærmere, og disse fant da ut at oksen ikke bare er kuenes far, men at avlsoksen endog overfører rasens egenskaper på avkommet – og det i langt høyere grad enn moren, og det fra flere slektsledd også.

Dette førte til at okser av førsteklasses avstamning betales med svimlende høye priser, og dette ga kvegavlsutviklingen et veldig støt fremover i disse to land.

En gang for lenge siden jeg talte med distriktsdyrlege Flesvik om kvegavlen her i distriktet, uttalte han med ettertrykk: «Det blir ikke fart i kvegavlen her i landet før fremragende avlsokser blir betalt med hingstepriser.» Og så var vi så godt enige om at disse langbente uhyrene av okser med slakke rygger ikke burde ha premie.

Derfor var det også at jeg kjøpte ungoksen Kronion på Kinde på Brøttum for et par år siden. Han er dyp og lubben, med kort, sterk rygg.

Det er bare for muligens å frembringe en mer fullkommen kvegstamme at jeg har kjøpt oksen, som jeg låner ut gratis til gårdbrukere i forskjellige kretser. Det mangler ikke på flatbunnede folk med smalsporede hjerner som ikke kan forstå at jeg kunne kjøpe en så kostbar okse og ofre på kvegavlens alter. Slikt har ikke hendt før, sier de. Herpå kan svares at det er en feiltagelse å tro at vi er skapt bare for oss selv, og ikke også for andre. Og kunne det bare lykkes meg å fremme denne min yndlingsidé – å fremme en bedre kvegstamme – så har jeg ikke levd forgjeves.

Den 30. mai blir oksen fremvist igjen på utvalgsskuet på Benmoen, men enten premiegraden blir forhøyet eller ikke, kan være likegyldig – for Kronions kalver er like fremragende, og

oksen selv blir den samme som før. Det er akkurat som med meg selv det. Jeg ble jo verken dårligere eller bedre ved at Oplands Landbruksselskap tildelte meg sin sølvmedalje for min grunnleggende og ledende virksomhet for fellesdriftene i Vestfjellet.

Nytten herav er selvfølgelig den samme, enten jeg har fått medaljer eller ikke. Det er nemlig ikke det ytre eller eksteriøret det kommer an på, men det en utfører – og det gjelder både folk og dyr, noe som våre prisdommere over firbente og tobente gjerne kan merke seg.

Det har vært talt og skrevet meget om at vi vanslekter fra fedrene våre. Dette er dessverre sant, men heldigvis gjelder dette ennå ikke landsbefolkningen. Herpå finnes mange lysende eksempler. Det er nok ikke bare oksen Kronion som har slik nedarvningsevne at avkommet fullt ut måler seg med faren, men det samme kan også sies om Kristian Brustuen. Han har i hele 10 år vært fegjeter om sommeren og sveitser om vinteren, og hele tiden har hans ene sønn, Karl, fulgt far sin – og det siden han var en nevestor. Av og til har det hendt på Nordbua at K. Brustuen har gått hjem en tur – enten for å proviantere eller telefonere når det har tilstøtt et av dyrene noe, hvilket ofte har hendt. Da har Karl, selv i konfirmasjonsalderen, gjetet både hoppefølget og oksedriften til faren kom tilbake. Og oksebølingene har aldri forferdet ham. Karl er nå 18 år, og det er nå ikke så godt å vite hvem som er flinkest av far og sønn.

Begge disse to er i høyeste grad dyrevennlige – de får dyrene sine til å trives med en gang. Men så har disse ikke hjerte til å si et eneste uvennlig ord til dyrene sine heller.

Hvor underbart vakkert er det ikke å få følge dyrene på høyfjellet en sommerdag, og eie deres kjærlighet. Luften er så klar og ren, og av og til blir stillheten avbrutt av et tordenskrall, etterfulgt av en regnskur, så de store dråper blinker i solen.

Og det skal være visst at storheten og skjønnheten iblandet dyrene i denne helligdom kan bli så betagende at en kan sveve mellom gråt og latter.

Jeg har ofte tenkt at de himmelske røster Jeanne d'Arc hørte bare var de store, opphøyde tanker som strømmet inn på henne – og at all denne storhet og ynde blant dyrene hevet hennes fedrelandskjærlighet så høyt, at disse tanker antok faste former som himmelske befalinger om å ofre seg for å redde sitt fedreland – hvilket hun også gjorde.

Jeg kjenner ingen med så utpreget hyrdeånd som Kristian Brustuen og hans sønn, men disse to trofaste dyrevenner er ennå ikke blitt premiert av dyrebeskyttelsen. Men på neste fest for budeier og kjørekarer vil dette skje.

På siste fest ble Gina Borchgrevink betegnet som dyrenes lysende og varmende sol. Men hvor vil ikke øynene på denne dyrebeskyttelsens valkyrje og skjoldmøy lyse av begeistring når hun får anledning til å premiere både far og sønn for høyeste grad av dyrevennlighet – både på båsen og på fjellvidden.

Det er jo første gang i dyrebeskyttelsens historie her i landet, likeså vel som det er første gang at fellesdriftene blir lagt under dyrebeskyttelsens omhu. Men jeg har ikke tenkt å gi meg før dette er gjennomført, og ikke la meg avskrekke av kampens møye.

Da – og ikke før – har jeg rett til å si som Ganymedes hos Welhaven:

Sælig den strid å være gjennembevet
av sterkest higen under vanmakts kval,
og til sist å bli mektig hevet
til store syner over jordens dal.

Jon Persen.
(Laagen, 24. mai 1934)

Fellesdriftene - Ingen okser til fjells med spisse horn og ustelte klauver!

Dyrebeskyttelsesforeningen har bestilt en klauvbeskjæringsbås, som vi håper kan bli tatt i bruk før oksedriftene sendes i vei til fjells. Vi har nærmest tenkt på Gausdals oksedrifter. Når vi har gjort det, skyldes det Jon Persens åpne brev til Lillehammer og Gudbrandsdalens dyrebeskyttelsesforening i fjor vår. Man vil minnes, at han inntrengende anmodet foreningen om å gjøre sitt til å hindre at oksedriftene sendes til fjells med ustelte klauver og spisse horn.

Med hensyn til de spisse hornene foreslo Jon Persen i samme brevet, at foreningen leier en «skikket» mann til å møte opp med sag for å kutte av hornspisser.

En skikket mann blev foreslått og vedkommende har erklært sig villig til i tilfelle å ta imot vervet.

Nu er det å håpe, at denne sak ved samarbeide mellom driftstyrer og dyrebeskyttelsesforeningen kan snarest komme i god sving.

Gina Borchgrevink.

(Laagen, 26. mai 1934)

Utvalgsskuene for storfe.

Ved skuet i Benna igår var fremmøtt 20. 3. pr. fikk «Kronion» tilh. Jon Persen. 19 kuer blev premiert og godkjent.

Ved Kårfall møtte 35. 3. pr. fikk «Venus» tilh. Aulstad feavlslag, bevaringspr. «Rindølen» tilh. Olav J. Solberg og «Odin» tilh. Even Vengshol. 30 kuer blev premiert og godkjent.

I Forsethgrenden var møtt 41. 2. pr. fikk «Truls» tilh. Kråbølgrenden feavlslag, «Burugg» tilh. Forsethgrenden feavlslag og «Vakkermann» tilh. Vestre Gausdal Gamlehjem. 3. pr. fikk «Blidmann» tilh. Eiliv Kråbøl. 34 kuer blev premiert og godkjent. Dette var et lite, men meget godt skue.

(Laagen, 32. mai 1934)

Til driftstyret, okseeierne og saueeierne i Gausdals-driftene.

Av Jon Persen.

Det er nå ikke så lang tid igjen til dyrenes store feriereise til fjellene finner sted. Dette gjelder særlig fellesdrift av okser, som har sine sanatorier i høyfjellet ovenfor setertraktene. Det gjelder derfor nå å forberede seg. Særlig er det nå på høy tid å beskjære nautklauvene, så disse kan få feste til reisen foregår. Og så ville det være meget heldig om særlig kjempeoksene fikk følge bølingen i havnegangen noen dager, så de fikk trene seg til reisen.

Skulle stornautet ha slike kommunistiske tilbøyeligheter at han ikke respekterte andres eiendom, burde det følge med en mann med en alvorlig svolk, som politikølle, for å innprente stutefar respekt for gjerder og grenser. Og så får I gårdbrukere benytte deres karer i en ledig stund til å følge med bort i fjøset og hjelpe til med å sage av hornspisser på okser over 2 år. Når dette er utført, bør hornkanten rundes med en kniv eller med en hovrasp.

Når klauver og horn er i orden, kan I trøstig sende eders okser inn i driften. Det er forferdelig, hr. redaktør, hvor spisse horn og forvokstede klauver har kostet vedkommende i disse 30 år jeg har hatt med fellesdriften å bestille. Riktignok er det blitt så meget i den retning at oksedriften nesten ikke er å kjenne igjen, men så har jeg strevet alt jeg har kunnet, både muntlig og skriftlig, for å få disse skavanker bort fra driftene – og det har lykkes, dog ennå ikke fullt ut. Det beste er at dette er skjedd ad overbevisningens vei, for så vidt er det ingen grunn til misnøye.

Det vanskeligste har vist seg å være å få lagt vann inn i kveene, men dette er nå også utført unntatt i Segalstadkveen. Her burde det også være innlagt vann, hvilket tør bli vanskelig nok, hvorfor det henstilles til dyrebeskyttelsen å ta seg av saken.

Det er nå 30 år siden første oksedrift ble lagt inn i Vestfjellet, for så vidt kan vi den 20. juni feire 30 års jubileum hva fellesdriftene angår. Og ettersom vi gausdøler er de første som har fått i stand den slags drifter og blitt et eksempel også for andre fjellbygder, burde jubileumsdriftenes avreise nå i sommer bli feiret med en særlig festlighet. Alle flagg, både i Gausdal og Fåberg, burde heises på toppen, og passende drikkevarer anskaffes, så vi kunne utbringe skåler for folk og for fedreland og for fellesdriftene, som har vist seg å ha evne til å heve kvegavlsutviklingen høyere enn noen har turt å vente. Og så kunne jeg få anledning til å skåle for min «Kronion», som formentlig vil bli bjelleokse i storoksedriften.

Men akk, dessverre! Det blir nok ingen offentlig festlighet. Det blir nok ikke annen råd enn å gjøre som så ofte før, når smålighet og lurveri har tatt pusten fra meg, så jeg er blitt åndelig forkjølet – enn å søke å få tak i en flaske 96 prosent. Og jeg tar da med meg min livlige fantasi, mine fremtidsdrømmer, og sammen med gjeterne kan vi da utbringe skåler for det storartede som er utført i fellesdriftene og det som står igjen å utføre.

Og kunne bare De, hr. redaktør, komme opp på Brumoen på «jubileumsfesten», var De velkommen, for jeg forutsetter at det finnes varmhjertede idealister også blant Eder redaktører – og særlig i bondepressen – som gleder seg over fremskrittene i bondenæringens forskjellige grener.

Så er det sauedriftene! Men her er en gjennomgripende reform nødvendig. Det bør nå bli slutt med å ha sammen flere hundre sauer i samme jaging, så en hel del smålam kommer bort fra mødrene sine og tørster ynkelig ihjel.

Derfor våger jeg å henstille til Eder gårdbrukere at I slår Eder sammen noen få gårder, så flokken i hver jaging blir bare ca. 100 – og når da flokken farer smått og rolig frem, så lammene får patte mødrene sine, så vil nok lammene holde ut. Flere gårder i Vestre Gausdal har i årevis brakt sin sau inn i fjellet på den måte, og disse har ikke mistet et lam heller. Denne massejagingen av en saudrift på ca. 1000 dyr er et sørgetog som bløthjertede folk ikke tåler å se og høre på. Mødre og lam skriker så etter hverandre at en ikke kan høre manns mål. Ja, kjerringer med spedbarn blir endog så hjertesyke herav, at de gjemmer seg bort mens «sørgetoget» farer gjennom bygden, for sauskriken høres like til de fjerneste hjem oppe i høyden.

Derfor: vekk både med massejaging og assuranse av sau – og særlig av lam – som gjør saueeiere så likegyldige med disse uskyldige, rene skapninger – smålammene.

Driftstyrene liker vel ikke at jeg blander meg inn i deres affærer, men hadde ikke Vestfjellets gamle «løve» brølt opp så ofte som den har gjort, ville vel ikke så mange skavanker vært fjernet fra våre fellesdrifter, som det viser seg i dag.

Jon Persen.
(Laagen, 1. juni 1934)

Vestfjellets løve har snart ikke noe mere å brøle for.

Jon Persen ringer til oss og gir uttrykk for sin takknemlighet mot driftstyret fordi det nu driver og ordner med vann i Segalstadkvea — den siste tørrlagde kve —. Det blir snart ikke noe mere å brøle for, *for Vestfjellets løve* sier han — bare nu hornene og klauvene blir som de skal være.

(Laagen, 7. juni 1934)

Et oprop fra Jon Persen.

Hvem vil skaffe en «Rebekka» og rense opp i Brumokveen?

Dette gjelder selvfølgelig ikke meg selv, da jeg har mottatt så mye hjelpsomhet og så mange hedersbevisninger som jeg har fortjent – og vel så det. Nei, det er nok dyrene som jeg atter må svinge åndens sverd for.

Hele tiden har jeg strevd alt jeg har kunnet for at våre fellesdrifter kunne unngå mest mulig å plages av forvokste klauver eller skade hverandre med spisse horn. Og heri har jeg seiret i den grad at våre oksedrifter nesten ikke er å kjenne igjen fra i begynnelsen av. Min hovedoppgave har hele tiden vært å få lagt vann inn i de forskjellige kveer hvor det er nødvendig. Dette er nå skjedd, endog nå i vår i Segalstadkveen, hvor det er gravd en brønn.

Men akk, dessverre, hr. redaktør! Det er ikke slik her som ved Jakobs brønn, at en Rebekka står der og gir vedkommende å drikke og slår vann i «trugene», så oksene deres også kan få drikke. Det burde absolutt vært innlagt pumpe i denne brønnen, slik som i Brumokveen. Det tar seg dårlig ut at fåbergingen, når de midt på natten kommer med oksene sine, må gjøre alarm i nabolaget for å låne bøtter og tau for å trekke opp vann til dyrene sine.

For øvrig har vi i en årrekke hatt såpass inntekter av Fåbergsdriftene at det skulle se ut til ikke å være noe hekseri om denne oksedrift kunne få vann på en lettvint måte.

Forleden dag reiste jeg direkte til driftstyrets kasserer og forela ham saken, men fikk den trøstesløse opplysning at kassen er tom, og at det var vanskelig å få inn utestående driftspenger.

Det ser således håpløst ut, men jeg er ikke vant til å gi meg over – dertil fikk jeg for mange oppmuntrende telegrammer fra de betydeligste menn over hele landet på 70-års trillingfesten. Ett av disse, fra en stasjonsmester i Gudbrandsdalen, lød slik:
«Hurra for trillingen, som gjør vei i vellingen.»

Jeg har visstnok i mitt lange kampfulle liv gjort vei i en langt tykkere velling enn når det gjelder å få satt inn en pumpe i Segalstadkveen nå, selv om det ser ut til at driftstyret er kommet ut av funksjon. Men denne gang får Dyrebeskyttelsesforeningen skånes – vi kan nå ikke vente mer fra den kanten.

Men jeg får nå gjøre som det heter i ordspråket:
«Når man ikke kan få mer hjelp av mennesker, henvender man seg til gudene.»
Det må jeg nå også gjøre. Det vil si: å henvende meg til folk med ild og flammer – folk som ikke har tapt guddomsgnisten i seg, som elsker dyrene og gjerne vil gjøre noe for disse våre sukkende brødre i støvet, som Henrik Wergeland kaller dyrene.

Derfor er det at jeg nå henvender meg til det store publikum med bønn om at hvis det er noen som har en god, brukbar pumpe å forære til Gausdals fellesdrifter, så gjør de en god gjerning. Pumpen vil eventuelt få navnet Rebekka og bli installert i Segalstadkveen.

Og så vil jeg rette en inntrengende bønn til dere gårdbrukere av øvre Svatsum, at dere gjør doning og kjører vekk en del større og mindre steiner fra Brumokveen, hvor bunnen er så tett belagt at det er vanskelig for dyrene å få ligge på en bekvem måte.

At jeg så ivrig kjemper for fellesdriftenes vel utenom driftstyret, skjer av den grunn at jeg er overbevist om å ha sannheten og retten på min side – og at sannhetens sak bestandig seirer. Og så interessant som det er at verden ennå en gang får se hvem som er sterkest av Keiseren og Galileeren.

Jon Persen.
(Laagen, 5. juli 1934)

Med mikrofonen på setertur.

Kringkasting fra Synsvollseter på Skeikampen i går.

I går ettermiddag foretok Rikskringkastingen et mikrofonbesøk på Synsvollseter på Skei i Gausdal. Besøket falt meget heldig ut og ble sikkert fulgt av mange med stor interesse.

Hallomannen fortalte at det ligger omkring 20 setrer der oppe, og på mange kanter ser man bebyggelse. Gausdal sanatorium ligger således like nedenfor Synsvollsetra. Det var ikke slik å komme til seteren nå som i gamle dager, fortalte hallomannen. Nå står det ingen primkjel og koker, for all melken blir sendt til meieriet nede i bygden pr. bil. Det er nok lettvint, men en del av seterromantikken er blitt borte.

Budeien kom i nasjonalbunad, og hun og hallomannen slår av en liten prat, om løst og fast, etter at hun har ønsket ham velkommen. De får se kuene komme nedover bakkeskråningen, og budeien lokker på gammel vis på dem. Gamle **Jon Persen** kommer også til og lokker og blåser på lur. Man hører kuenes førsteopptreden foran mikrofonen, med kutråkk, bjelkeklang og melkestrålenes sang i bøttene. Budeia fortalte om livet på seteren, og tidlig, ved 5-tiden.

Først skal fjøset måkes, så blir kuene melket, og melken fraktet dit ned hvor bilveien begynner. Melkebilen er tidlig ute, og da må melken være på pletten. Så tar budeien seg god tid til å spise. Og budeien forteller om daglig liv på seteren, om gleder og sorger, helg og søkn, og Jon Persen oppfrisker minner om kløving på dårlige stier i gammel tid.

Slik forløper det interessante mikrofonbesøket på seteren, og halvtimen går rivende fort.
(Gudbrandsdølen, 25. august 1934)

Jon Persen – 71 år.

Jon Persen fylte 71 år igår, men han teller ennå blandt de overlevende jomsvikinger, for nu bebuder han en kraftig artikkel om sau som går igjen i fjellet. —

Fru Borchgrevink er blitt sterkt kritisert for disse forslagene fra dyrebeskyttelsen, sier han, men det er nok fra mig forslagene fra først av er kommet, og jeg akter å ta den støyten jeg i den anledning tilkommer.

Så nu får både herredsstyrene og «Laagen» som har funnet forslagene mindre praktiske være forberedt på en varm omgang.

(Laagen, 1. november 1934)

Sau i fjellet i vintertid

og alt tullsnakket i sakens anledning.

Av Jon Persen.

Det er svært til oppstyr det har vakt — dette dyrebeskyttelsens forslag om at sau som går igjen i fjellet etter 15. november bør være eierløs og tilhøre finneren.
Det har vært fremholdt i enkelte herredsstyremøter, at forslagsstilleren umulig kunne ha noe videre kjennskap til forholdene på landet og blant dyrene i fjellet. Man tror tilsynelatende at det er formannen i Lillehammer–Gudbrandsdalens dyrebeskyttelsesforening — fru Gina Borchgrevink — som har oppfunnet og fremsatt forslaget. Det er imidlertid ikke tilfelle. Det er nemlig jeg som etter moden overveielse har fremsatt det forslag, som gjelder etter 15. november, og som dyrebeskyttelsesforeningen har tilegnet seg etter mitt ønske — jeg er nemlig ikke inntegnet medlem av foreningen.

Men det går ikke an å betegne meg som uvitende vedrørende nevnte forhold. Jeg som omtrent en menneskealder har mottatt min oppdragelse og utdannelse i fjellene blant mine firbente venner, dyrene. Og ettersom jeg på grunn av forsvarsforhold med bjørnen har fått det stolte navn «Vestfjellets gamle løve», tar det seg ikke ut å la en edel kvinne i stikken, skjønt hun visstnok er vant til noe av hvert i sin lange kamp for dyrenes beskyttelse. Og ære være henne for det.

Nei, jeg skal nok vite å forsvare mitt forslag. Men det er merkelig, hr. redaktør, store vismenns ord har bestandig vist seg som bevingede ord, men i denne sak har endog det mest forlorne tullsnakk vist seg som bevingede ord. En representant i Østre Gausdals herredsstyre uttalte nemlig på et møte frykt for at folk kunne gjemme bort sau i fjellet og finne den igjen etter 15. november, og disse «visdomsord» er også blitt sitert i andre herredsstyremøter under sakens drøftelse. Jeg skulle være takknemlig om vedkommende «vismenn» kunne opplyse oss om hvorledes det går an å gjemme sau i fjellet og finne den igjen etter ønske, uten at tyveriet kunne bli oppdaget.

Omkvedet av herredsstyrenes behandlinger av saken er at forslaget er upraktisk, meningsløst o.s.v., uten at noen ennå har vært i stand til å påvise hvori det upraktiske og meningsløse består.
Og så påstås det at det gjøres alt som gjøres kan for å finne igjen sauen om høsten. Hertil kan svares både ja og nei, idet mange gjør hva de kan for å finne igjen sauen, mens en stor del lar det skure med sauleitingen, i håp om at tilfellet, som så ofte har hendt, vil komme dem til hjelp. For eksempel at vedhuggere i fjellet, eller at vedkjørere som lunner veden til seteren først på vinteren vil bli var dyrene, så vedkommende kan få igjen sauen sin på en billig og lettvint måte. Men resultatet av dette slurveri og liden på andre er at det blir igjen så meget sau i fjellet, som er henvist til å fryse og sulte ynkelig ihjel.

Det går ikke en eneste sommer uten at det finnes igjen levninger av sau, som er krepert om vinteren i våre fjell- og setertrakter. For endel år siden forsvant 9 — ni — sauer for Erland Surnfløt fra driften i Vestfjellet. Ifjor sommer fantes igjen merkeklavene og levninger av disse i Austhøen ved Vinstervannene. Og for få år siden fantes levninger av nokså mange sauer i

Suluhøen, men ettersom det ikke fantes klavemerke, så er det ikke godt å vite enten det var Valdres- eller Gausdalssau.

Men det er for galt, hr. redaktør, at slikt kan foregå, og det midt mellom to setrer. Når flere sauer er sammen i den slags ulykke, hender det at disse arme dyr eter ullen av hverandre, hvorved de lettere fryser ihjel så pinene forkortes. Det er merkelig hvilke forebyggende egenskaper Vårherre i sin uutgrunnelige visdom har nedlagt også blant dyrene.

Tanken på de lidelser som de arme sauer må gjennomgå før livet slukkes på fjellvidden om vinteren, har ofte gjort at jeg har kjent sorgens og fortvilelsens kolde firben krabbe nedad min rygg. Derfor er det jeg fremsatte dette mitt forslag, der har vakt slik oppstyr og forargelse i de gudbrandsdalske bygder. Men dette er bare dumt, for sauen som finnes igjen langt ut på vinteren er som regel så mager at det er bare skinnet og ullen som har noen verdi. Og så har det vist seg at sau som bringes levende hjem ut på vinteren ikke er levedyktig allikevel, da som regel benene er så forfrosne at klauvene verker av.

Det har som sagt falt meget tullsnakk fra «tennernes rekker» i denne sak, men så har det falt fornuftigere og forstandige ord også, og dette får vi tyde derhen, at folket er under oppvåkning, så det med tiden vil bli innført ordninger og regler med sausankingen om høsten så dette forferdelige dyrplageri vil bli iallfall forminsket.

Min opptreden i denne sak vekker vel forargelse hos enkelte forståelsesløse folk, men disse dumhetens representanter får huske på at dette skjer i kraft av den utpregede hyrdeånd som bor i meg. I hele mitt lange gjeterliv har jeg ved siden av hyrdefløyten også måttet bruke krigsluren, for å holde bjørnen borte fra saudriften. Den tid var det rovdyr som satte sauen i livsfare, nå er det dens eier som gjør det. Derfor gjelder det nå om å blåse høyere enn noensinne i luren, så disse kan våkne opp til vern om sin egen eiendom.

Jon Persen.
(Laagen, 10. november 1934)

Kronions-festen på Sønstegård.

Av Jon Persen.

Den 18. november er det 4 år siden min stolthet oksen «Kronion» blev født på Kinde på Brøttum. To ganger før har jeg også feiret oksens fødselsdag ved en festlig tilstelning. Og det var ingen grunn til å utelate det nu heller, særlig ettersom det har lykkes min stutefar å tilkjempe sig kongeverdigheten i trettiårsjubileumsdriften i sommer. Og det kan jeg si Dem, herr redaktør, at jeg er minst like så stolt av seierherren i Vestfjellet som svenske karet var over helten med trettiårskrigen, Gustav Adolf.

Nevnte dag sa jeg til bestyrer E. Høgsveen: «I dag er «Kronions» fødselsdag. Det er altså geburtsdag, som det heter over hele landet. Vår alles venn Blakken må nå mobiliseres og trekke mig med slede ned på bilstasjonen.» Slik skjedde også, og det var ikke lenge før befant mig på Sønstegård.

Da de blev bekjent med hvilken stor dag det var, fikk sveiserne istand et festmåltid for hedersgjesten, der bestod av oppkarvede poteter med mel på.

Noen naboer og apisdyrkere blev i en fart innbudt og ankom og så blev et bord, dekketøy og andet nødvendig bohave bragt bort i fjøset, hvor festligheten holdes. Oksen stod og åt sitt festmåltid med 35 velpussede vakre dyr hvorav enkelte kuer målte over 11 kvart. Da alt var ordnet reiste jeg mig og ropte med herostemmen: «Store og mektig «Kronion»!» — drotten over alle drotter tilhope, som det heter i Odysséen. Og nu har du også ærlig fortjent dette stilte navn, som har tilkjempet dig kongverdigheten i Vestfjellet i sommer.

Men det var nu ikke bare av forfengelighet heller at jeg skrapet sammen alt jeg eide og kjøpte deg «Kronion», men særlig for å forbedre kvegbestanden her i distriktet, og så syntes jeg at vi mennesker nu for tiden så inderlig godt trengte å lære av din ærlighet; for I okser er så velsignet fri for humbug, hykleri og hyklermasker passer ikke på eders mandige panner, der er like så klare nå som den gang din store navnefar Zeus «Kronion» så nedpå sine bredpannede okser med slik velbehag fra himmelen vide, som det heter.

Det er nemlig hyklerpakk og «storlorter» som er de ynkeligste skapninger her på kloten. Men du min «Kronion» er fri for begge deler. Derfor er du også minst likeså avholdt her i Svatsum som oksen Apis uti Ægypti land. Din store, navnefar Zeus Kronion sa på det store møte, gudenes forsamling:

«Ha, hvor gjerne dog menneskets slekt anklager oss guder. Jammeren sier de kommer fra oss, og dog alene ved deres synder de forvolder sig sorger.»

Akkurat slik er menneskets slekt den dag idag. Ingen vil ha skylden for sine vanskeligheter, skjønt de selv har forvoldt disse ved sine synder mot nøisomheten, ved å ha levd over evne. Men det var nok noe enda verre enn de ærekrenkende beskyldninger som hadde kalt gudene sammen den gang, min gode «Kronion».

Den store kjempe Odysseus var nemlig tatt inn i berget av den hårfagre nymfe Kalypso, og hun holdt ham i fangenskap mens beilerne åt hans velstand, for det fantes ingen i hans hjemland som kunde spenne hans veldige bue.

Nøyaktig slik er det her i landet også. Vår gode gamle kjempeånd har forlatt oss og beilerne, det vil si levebrødspolitikerne, eter vår velstand.

Alle og enhver tenker bare på sig selv og partiet, og følgen er bare gjeld og fattigdom over alt. Det verste er at det finnes ingen her i landet lenger, som makter å spenne våre gjeve fedres veldige bue, så disse elendige uslinger og levebrødspolitikerne kan bli felt.

Det gjelder nu mer enn noensinne om at en går i spissen i kamp og oppofrelse for andre, så folk kan våkne op fra egoismen, som truer oss med ødeleggelse. Derfor var det at jeg kjøpte deg, «Kronion», med den faste beslutning å ofre deg på kvegavlens alter. Idag er du 4 år, en forholdsvis lav alder i sammenligning med oss, de tobente. Men du har da allikevel satt merker etter deg, som har vakt opsikt. Ditt avkom er spredt over hele Svatsum og både fjorkalvene og årskalvene dine er så store og vel utviklet at man ikke har sett maken her i bygden. Og enda tør tiden vise oss noe enda mer storartet i ditt avkom. Du er nemlig sønn av

en av de aller beste melkekuer på Brøttum, både hvad melkemengde og fettprosent angår. Og kunde bare du min Kronion overføre på døtrene dine en del av din mors melkeevne, så turde nok både du og jeg med tiden bli henregnet blandt menneskehetens store velgjørere her i distriktet. Oksen så nå på mig med sine store, mørke og blide øine. Jeg slo da armene om hans hals, og så begynte han å slikke mig over medaljen som hang på frakkekraven.

Forbauset ropte jeg: Det er underlig at både tobente og firbente storinger sværmer så for medaljer og dekorasjoner. Men nu får vi lave oss en gammeldags birkebeiner — kaffeknurr av 96 slik som fedrene våre brukte ved høitidelige anledninger. Så skjedde også, og så utbragtes skåler, først for hedersgjesten «Kronion», for hans mor, og tilslutt for de gjestfrie og hyggelige folk på Sønstegård. Og alle så glade og muntre ut. Men det er nok ikke for ingen ting, at det er alminnelig tale blandt folk at trillingfester og kronionsfester er av de hyggeligste noen dødelig kan delta i her på kloden.

Jon Persen

(Laagen, 27. november 1934)

Åpent brev til dyrebeskyttelsen

Budeier og kvegrøktere, og hva menneskeheten lærer av dyrene.

Av Jon Persen

På festen for budeier og kjørekarer i fjor, ergret jeg meg over at det ikke var innmeldt en eneste budeie eller kvegrøkter fra Vestre Gausdal. Jeg bestemte meg da til at det skulle bli en forandring her til neste år. Hele tiden siden har jeg gått drektig med disse store, vakre tanker, at det burde gjøres noe for disse nyttige kjernemenneskene, uten hvilke folk og land ikke kunne eksistere.

Og her var ikke tale om *abortus provokatus*. Det var selvfølgelig bare Vestre Gausdal jeg kunne ta meg av, og så bar det av sted.
Den som leter, han finner, heter det. Og jeg fant mer enn jeg ventet, nemlig hele 7 budeier og kvegrøktere samt en kjørekar. Favoritten i langt budeistell fant jeg i Svatsum. Hun hadde vært budeie i hele 50 år, 30 år på gården jeg fant henne; mens to budeier hadde fungert i 30 år, to i 12 år og to kvegrøktere i 10 år.
Så er det kjørekaren, en småbruker som har en hest, Blakken, som er 25 år og har dratt tømmer i 21 år, og det gjør han i vinter også — men er like ungdommelig og kvikk.

Alle disse ble selvfølgelig godt attestert og innmeldt til videre forføyning.

Men hvor underbart, vakkert og oppløftende for et krenket og såret sinn var det ikke, herr redaktør, å fare gjennom bygda blant disse hyggelige, gjestfrie folk, hvor jeg fikk den beste mottakelse.
Alle var begeistret for min nautapostoliske virksomhet, og de fleste erklærte at det visstnok hadde vært deres plikt å innmelde sine fjøs- og fjellfolk til dyrebeskyttelsen, men «framfæla» er slik, sa de.

Men det mest opphøyede, vakre, var nå å treffe sammen med dyrevennene selv. Disse som mesteparten av livet har omgått dyrene både i fjøsene og på fjellviddene, og lært av disse, er fri for humbug og hykleri og er aldeles ærlige og naturlige, akkurat som gått ut av Skaperhånden.

Derfor var det også at engleskarens mangfoldighet i all sin herlighet åpenbarte seg bare for Betlehems hyrder og sang sitt glade budskap da Frelseren var født. Disse sang om fred på jorden og menneskene en velbehagelighet.

Men denne fred og behagelighet har dog ikke innfunnet seg her på kloden, og kommer ikke til å gjøre det heller — før humbug og hykleri er fjernet, ikke bare fra religionen, men også fra andre forhold, hvor folk har så lett for å gi seg ut for noe annet og bedre enn de virkelig er.

Jon Persen
(Gudbrandsdølen, 7. februar 1935)

Ekstrapremien til Blakken

Av Jon Persen

Det berettes i «Gudbrandsdølen» at ekstrapremiene utdeles til dem som har reddet dyr i livsfare.

Dette er imidlertid ikke tilfelle med dem som fikk ekstrapremie fra Vestre Gausdal, som jeg har meldt inn — unntatt i Blakkens tilfelle. Men dette visste jeg ikke da jeg skrev søknaden for min venn Blakken. A. Hestehagen forteller:

For en hel del år siden var jeg og flere karer i fjellet og slo fjellfôr, og Blakken fulgte selvfølgelig med. Blakken ble sluppet i et hestefølge i nærheten. Sent en kveld fikk jeg høre at Blakken begynte å knegge gang på gang, og han var da så sørgelig i stemmen. Jeg skjønte at noe var på ferde og gikk bortover.
Blakken sto da ved siden av en brun hoppe tilhørende Eilif Kråbøl, som hadde satt seg fast i myra. De andre hestene hadde gått sin vei — men Blakken syntes han måtte varsle sin venn Amund, som måtte hente hjelp fra de forskjellige fjellbuer, så dyret ble reddet.

Et annet trekk ved Blakkens klokskap og edelmodighet:
Det er ikke skikk og bruk å sitte på lass eller langslede opp bratte bakker, dette visste Blakken også. Første gang jeg besøkte R. Hesthagen, kjørte han meg med Blakken på en langslede med en kasse på. Det gikk fint over Bjerkhagevolden, men da det ble bratt motbakke, ble Blakken stående og småtråkke og ville ikke gå.

Jeg gikk da bort til hodet på hesten, viste ham mine vanføre ben, og sa at han, som var gromgutten i hele bygda, måtte dra meg.
Hesten spisset ørene, og så bet han meg i frakkekragen og sendte meg bort til sleden, idet han humret og så bort på sleden.

Jeg forstod ham, og satte meg på igjen — og da tok Blakken sin stolteste holdning, og det varte ikke lenge før vi befant oss på Hestehagen.

Jeg ble så rørt at jeg fikk tårer i øynene, idet jeg tenkte at hvis menneskene var så kloke og edle som Blakken, så ville det ikke bli så tungt for oss vanføre heller.

Det er derfor intet under at jeg er takknemlig på Blakkens vegne for den ham tildelte hedersbevisning fra Dyrebeskyttelsesforeningens side.
Dog, ikke så å forstå at 25 år gamle hester er noe enestående i Gausdal.
Gammel-jegeren hos Amund Toft er 32 år, likeså Svarten på Melbø i Svatsum — og for øvrig er det en masse hester i Gausdalsbygdene som er over 25 år.

Til slutt en hjertelig takk til Lillehammer–Gudbrandsdalens Dyrebeskyttelsesforening for den storartede gjestfriheten som ble meg vist under festen.

Jon Persen
(*Gudbrandsdølen, 26. mars 1935)*

Kronion til salgs

3. premieoksen
Kronion,
over 4 år, av dølarase, 13 kv., tilsalgs. Den er av aller beste avstamning, både på mor- og farsiden, er snild, blid og rolig, rask til å bedekke og meget fruktbar og kan glede sig over det mest fremragende og best utviklede avkom.
Jon Persen, telef. V. Gausdal.

(Laagen, 16. april 1935).

Dyrebeskyttelses-festen og noen etterbetraktninger.

Av Jon Persen.

Klauvbeskjæringsbåsen.
I forventning om at ordet ble erklært fritt, hadde jeg tenkt å komme med en redegjørelse om mine forhold til dyrebeskyttelsen i den senere tid, men da det ikke ble anledning til det, får jeg bestige folkets store talerstol: pressen.

Det første jeg hadde tenkt å forebringe, var klauvbeskjæringsbåsen. Den står nå i god forvaring i et skur ved Jadratun. I fjor ble den benyttet til 7 okser i Ulvenkveen, og det viste seg at den fungerte utmerket. Både under beskjæringen og da hornspisser ble kuttet av, måtte selv de største kjempeokser vær så god stå rolige.

Men nå melder seg det viktige spørsmålet: Hvordan bør båsen benyttes på den mest effektive måten nå til vårs? Driftstyrets formann i fjor foreslo at båsen burde kjøres mellom

gårdene, men dette lar seg vanskelig gjøre da den er for stor, tung og ubekvem. Nei, det eneste jeg tror lar seg gjennomføre med effekt, er at båsen blir stasjonert på sentrale steder en dag eller så, og at dette blir bekjentgjort i lokalbladene. Etter min mening burde dette foregå en romslig tid før fesamlingen.

Det er ikke jeg som er driftestyret, men det er da allikevel jeg som fra først av har fått i stand driftene og ledet dem hele tiden, dog uten makt og myndighet, kun som Sinclars værkalv gikk foran skottene. Men driftestyrene har dog av og til måttet bøye seg for mine disposisjoner.

Jeg føler det derfor som en plikt på driftestyrets vegne å takke Lillehammer–Gudbrandsdalens dyrebeskyttelsesforening for båsen. Den er den største ære for dyrebeskyttelsesforeningen og til stor heder for oss gausdøler — og særlig for meg.

Asken Ygdrasil – de gode norner og dragen Nidhugger.
Vestre Gausdal er en fjellbygd hvor feavl, fjøs- og seterprodukter er de hovedsakeligste og sikreste inntekter for gårdsbruket. Dette har ført med seg at det her har utviklet seg de aller flinkeste budeier og sveisere. Blant disse finnes tre søstre, som har vært budeier, og det hovedsakelig på samme gård, fra 12 og opp til 30 år. To av disse fikk jeg innmeldt og premiert, men ikke den tredje. Hun ble ikke innmeldt av den grunn at gårdbrukeren vegret seg for å kjøre meg opp, men lovet å melde henne inn selv, noe som ikke ble noe av.

Hvor storartet om disse tre søstre var blitt innmeldt og premiert! Det hadde blitt likesom de tre gode norner, med sitt urdavann. Jeg ville da, som nautapostel, fått grunn til å bestige talerstolen, utbre mine hender og holdt følgende tale:

Mine damer og herrer! I vår gamle gudelære om verdens oppholdelse heter det at dette skjer ved treet Ygdrasil, det største og prektigste av alle trær. Dette har tre røtter: en himmelrot, en visdomsrot og en helvetesrot. Under denne ligger dragen Nidhugger og gnager støtt og stadig på roten.

Treet lider mer ondt enn noen vet om, heter det, men så står tre gode norner og øser av det forfriskende urdavann fra Urdarbrønnen utover treet, så det holder seg friskt og grønt.

Ygdrasil er det beste bilde på jordbruket som verdens oppholder, mens dragen Nidhugger er de mot jordbruket fiendtlige krefter her i landet, med Five i spissen. Men la oss unnskylde ham — han er jo fra Nord-Trøndelag fylke, som er konkurs og skylder, blant annet også Bøndernes bank, som er jordbrukets hovedrot, mange millioner kroner som visstnok tapes.

Dette ser vel stusslig ut, men så er det slik her som med Ygdrasil, at det har sine gode norner. Det vil si våre budeier og sveisere, som utøser sitt urdavann — det vil si sin flid — utover kvegavlen og fjøsstellet, så jordbruket kan slenge igjennom.

Det kunne visstnok tales og skrives meget om sammenligningen mellom Ygdrasil og jordbruket, men det ville bli for langt. Ett må dog nevnes: I vår gudelære betegnes de gode norner også som skjebnens mødre. Ja, endog gudene må bøye seg for deres vilje, heter det. Og dette gjelder den dag i dag. Vi så det 16. mars: Guden Mowinckel og hans underguder

måtte da på Bondepartiets forlangende beslutte seg til å tre av — og ta sin «Nidhugger» med seg.

Dette har vi selvfølgelig våre gode norner å takke for, for hadde vi ikke hatt dem og våre sveisere, hadde vi heller ikke hatt noe bondeparti, og da hadde nidhuggerne for lengst gnagd i seg vårt livsoppholdende Ygdrasil — jordbruket.

Fellesdriftene av sau, og sau i fjellet på vintertid.
For ca. to år siden og før ble det ofte jaget opp til et tusen sau i samme jaging. Mor og lam kom fra hverandre. Det ble et så forferdelig skrik mellom mor og barn at man ikke kunne høre manns mål. En hel del smålam kom bort fra moren og tørstet ynkelig i hjel. Folk, og særlig mødre med diebarn, ble hjertesyke ved å høre på jammeren fra de fortvilte mødrene i den forbi-farende saudriften. Jeg ble også grepet av medlidenhet. Og så skrev jeg en gripende skildring i «Laagen» av den jammer og nød i saudriften under fjellreisen.

Jeg henstilte da også til saueeierne og andre med driften vedkommende, at de reiste med dyrene bare i småflokker, og bare smått, så lammene fikk patte moren sin. I fjor ble dette tatt til etterretning, og det kreperte ikke ett lam heller under fjellturen. Dette får vi ta som et bevis på at en naut- eller krøter-apostel trenger ha større dikterevne enn bare for å skrive et avertissement.

Så er det sau i fjellet vinterstid. Intet har grepet mitt sinn så uhyggelig som tanken på all den sauen som årlig blir igjen i fjellet og som er henvist til å fryse ynkelig i hjel. På festen i fjor fremsatte jeg forslag om at sau som går igjen i fjellet etter 15. november burde tilhøre finneren. Forslaget har nå vært behandlet av alle herredsstyrer i Gudbrandsdalen.

Men herregud, hvor mye tullsnakk falt det ikke fra tennenes rekker hos enkelte representanter! Ofte, når jeg leste referatene fra de forskjellige møter, tenkte jeg at det måtte være ett av to: Enten har vedkommende ikke vært med da vett og forstand ble utdelt, eller så har disse fått så godt vett at de ikke har hatt råd til å bruke det i et slikt «fillemøte» som et herredsstyre.

På den annen side, og der er flertallet, kom det mange forstandige uttalelser. I enkelte bygder ble det sterkt fremholdt nødvendigheten av å danne felles saudrifter under god gjeting, i andre ble det pekt på at det burde innføres tvungen felles sausanking om høsten. Ble bare disse reformer innført, så ville dette avskyelige dyrplageriet forminskes i høy grad.

Jeg kan vel i dette tilfellet ikke si som Napoleon, at jeg er vant til å sove på valplassen. Men Lillehammer–Gudbrandsdalens dyrebeskyttelsesforening har dog adskillig større rett enn tyskerne til å si at vi trakk oss seirende tilbake — for når dølene våkner opp, så vil vi oppnå det samme på en annen måte, som det heter i kokeboken.

Jon Persen
(Laagen, 24. april 1935)

Olme eller sinte okser og hva dermed står i forbindelse.

Av Jon Persen

Det er et forferdelig ramaskrik som går utover landet over at en gammel budeie er stanget i hjel av en sint okse i Lardal, og alle okser betegnes nå, særlig av byfolk, som manndraperkandidater. Dette er imidlertid en stor overdrivelse og urettferdighet mot vår vakre, stolte, hederlige oksebestand, idet det tross alt er et forsvinnende mindretall okser som er sinte. Og de som er det, går ikke berserkergang for ingenting.

Tragedien borte i Lardal er forferdelig, og det er ikke å undres over at dette har gjort et pinlig inntrykk over hele landet. Men å legge all skylden herfor over på oksen, er en skrikende urettferdighet mot disse, bondens stolthet. Nei, hvis vi mennesker bare er ærlige og griper inn i vår egen barm, vil vi nok snart finne ut at vi på en måte er indirekte medskyldige i kvinnedrapet.

Den alminneligste måte hvorpå okser blir sinte, er nå at disse stolte kavalerer tar ut og går setermellom, for å se på fremmede bølinger og stanges med oksene. Disse okser har ikke uredeligere hensikter enn våre bondegutter når de tar ut til ungdomsstevner for å se på jentene og øve idrett sammen med guttene. Men til hvilken som helst seter disse storinger kommer, blir de jaget, stenèt og utskjelt på det groveste. Dette blir for mye for stutefars æresfølelse, og han blir sintere og sintere – og til slutt aldeles rasende.

Det er visstnok denne opprørende og uforskammede behandlingsmåte, som skulle være uverdig for oss mennesker, som har gjort hin okse i Lardal så rasende at han gikk til dette avskyelige kvinnemord.

Men la oss ta advarsel herav og behandle våre okser på en human og vennlig måte. Det er ingen grunn til å stene og mishandle en fremmed okse som kommer slengende. Det er bare å la oksen gå i fred inntil videre, til han blir kjed av oppholdet. Den mest sikre måte å bli kvitt slike uvelkomne gjester på, er å forsøke å holde disse i tvang ved seteren. Når oksen vil gå, er det bare å jage ham tilbake. Trassigheten i nautnaturen ville da våkne opp, og det ville ikke vare lenge før stuten ville takke for gjestfriheten og vende tilbake til seteren sin eller til felegeret.

Når bare alle som har med slike kjempedyr å bestille, kjente til oksenes sjeleliv, egenskaper og behandlingsmåte, ville faren for sinte okser forminskes i høy grad.

Det hender vel av og til at det kommer oksekalver til verden med folkefiendtlige anlegg. Men disse pleier å legge sitt sanne sinnslag for dagen i så ung alder, at man ikke behøver å la slike rebelske ungdommer vokse opp til noen videre størrelse. Det sikreste er å gjø opp slike ungokser for slakteriet. Men ett er sikkert: Det burde ikke settes på livdyr fallen av sinte okser, for at denne farlige egenskap er arvelig, er like så sikkert som at sinnssykdom er arvelig innen menneskeheten.

Det har vært påstått at okser er lunefulle, så det er ikke godt å vite hvem eller når oksen er sint eller ikke. Det er vel noe i dette, men vi som kjenner oksenaturen ut og inn, vi vil ikke ha så vanskelig for å bedømme oksens opptreden, enten dyret er sint og farlig eller ikke.

Om det f.eks. kommer en okse til en seter og brøler og river opp torv og jord med hornene og kaster bort på ryggen, er det ikke sagt at han er sint. Jeg, i alle fall, har aldri hørt at slike okser har anfalt noen. Når disse har fått uttrykt sin harme over lidte nederlag på andre okser eller annen motgang på livets bane ved å brøle og stange inn i bakken, pleier de å gå sin vei.

Nei, en brølende okse kan være den godmodigste fyr av verden. Han går som regel bare i beste humør og synger på en krigssang. Imidlertid behøver ingen å gå bort i hornene på en brølende okse. Hermed får det være som det kan, men når en okse ikke skrukker sammen nesen og slår ut det hvite i øynene, pleier han være helt ufarlig. De aller farligste okser er de som med én gang blir hvite i øynene når de ser folk og springer etter disse med felledde horn – likegyldig enten de brøler eller ikke.

Storparten av oss, de modige nordmenn, vi – det faste klippefolk, der aldri tok mot stryk og svolk, som det heter hos Ibsen – er nå lammet av okseskrekk. I de fleste aviser landet over drøftes det viktige spørsmål: faren ved å ta fotturer til fjells på grunn av oksene.

Denne skrekk for okser er helt ubegrunnet. Jeg forsikrer Dem, hr. redaktør, at om De eller en annen bykar tok en fottur gjennom oksedriften på Revsjøen – der for øvrig går i småflokker – ville ingen okse anfalle Dem. Det er vel et par individer som har ord for ikke å være helt sikre, men på oksesamlingen led begge disse ynkelige nederlag, og da pleier den mest rebelske okse å tape motet og bli ufarlig.

Sinte okser er vel, som her påpekt, nokså sjeldne – men de finnes dog, dessverre. Og å komme ut for en sint okse er det frykteligste et menneske kan bli utsatt for. Men middelet herimot er bare av forebyggende art. Om vi f.eks. forsøkte et adskillig forsiktigere utvalg i kvegavlen og behandlet oksene på en mer human og vennlig måte, så tror jeg nok at sinte okser ville bli enda sjeldnere.

Jon Persen
(*Laagen, 13. juli 1935)*

Nok et innlegg i okseforsvaret.

Storfeets æresfølelse og oksens barnekjærlighet.
Av Jon Persen

Når en skriver om noe stort og kjært, har det så lett for å bli for langt. Dette var også tilfelle da jeg skrev om olme okser nå forleden, hvorfor det måtte begrenses. Derfor må jeg be Dem, hr. redaktør, om plass i Deres ærede blad for nok et innlegg i okseforsvaret.

De to store dyrenes talsmenn, Wergeland og Vinje, er vendt tilbake til opphavet, og det ser ut til at jeg er alene om å forsvare våre firbente venner oksene, mot alle løgner og all feilfremstilling i bladene.

Oksen er nå blitt det mest aktuelle spørsmål, hvorfor det ikke kan bli skrevet for meget herom fra faglig, vitenskapelig hold, hvortil også jeg henregner meg.

Jeg kjenner intet dyr med så utpreget sterk æresfølelse som vårt storfe, og særlig oksen. Om jeg f.eks. var inne på Revsjøplassen og gikk bort til en av kjempeoksene, klappet ham, jagde av ham fluene og roste ham for hans fagerhet og mandighet, ville stuten spisse ørene, se blidt på meg med sine store mørke øyne og begynne å slikke meg.

Men så kunne det komme en med en svolk og slå etter oksen og bruke en uforskammet kjeft på ham. Men hvilken voldsom forandring ville det ikke i så tilfelle foregå med oksen! Han ville henge med ørene, ryste på hodet, blåse i nesen og hans blide mørke øyne ville i betenkelig grad anta den hvite farve – og den fornærmede okse ville gå bort i nærmeste jord- eller sandgrav og grave med framføttene og brøle.

Men hvorfor fornærme dyrene? Det koster jo intet å gi disse kjærtegn og gode ord. Og så morsomt som det er å glede og hygge disse våre firbente venner!

At kua har sterk æresfølelse har mang en budeie fått erfare. Om hun f.eks. ikke har møtt opp med salt, ros og kjærtegn straks bølingen om kvelden kom til seteren, er kua blitt så fornærmet at hun har vært lenger ute om kvelden enn vanlig – og til slutt har hele bølingen ligget borte hele natten.

Men så har det ofte hendt at gårdbrukeren neste år har leid en annen budeie, som har funnet forbindelseslinjen mellom menneskets og dyrenes sjel – det vil si: som har forstått å behandle dyrene slik at hun og disse er blitt glad i hinannen. Og hele bølingen er med en gang blitt holdt borte fra likegyldige borteliggere til dyr som har den sterkeste lengsel etter seter og budeien.

Slik er kjærlighetens makt.

Men det nytter ikke å hykle for kua. Hun vet så inderlig godt å skjelne mellom ekte vennskap og hykleri. – Ak, har jeg ofte tenkt, om vi mennesker også kunne skjønne så godt som kua mellom hykleri og det ekte kristelige – da ville det komme til å se mørkt ut for mange lærepredikanter som bare tar ut for å leve flott på folks godmodighet og dumhet.

Så har vi oksen. Denne kjempeskikkelsen har liksom sentralisert i seg alle både de gode og de onde egenskaper som finnes hos storfeet, og ikke minst æresfølelsen. Dette har mange budeier fått erfare, når hun har gitt bølingen salt på setervangen og satt igjen oksen. Men det er meget dumt å fornærme storoksen.

Før i tiden, mens det var mange rovdyr i våre fjell og i skogen, var storoksen budeienes beste venn, verge og forsvar. Det mangler ikke på sagn og historier om at det av og til hendte at når budeia lokket bølingen om morgenen, kom en bjørn og kastet seg over en ku, og at budeia slo til bamsen med svolken og skrek ut, da udyret slapp kua og grep budeia. Men på hennes angstskrik kom storoksen og anfalt bjørnen – og med oksen i spissen jaget hele bølingen rovdyret vekk.

Men nå trengs ikke lenger slike politimestre til vern om bølinger og budeier, nå som bjørnen er forsvunnet. For øvrig er storparten av de store okser med i fellesdriftene.

Så er det oksen som barnevenn. Alle kjemper er som bekjent glad i småbarn, og heri gjør oksen ingen unntakelse. Vi ser det hvert år under oksesamlingen i Brumokveen i Svatsum. Barn i forskjellig alder møter opp, og så bryter de av lauvkvister og gir sine sultne venner. Og slik jubel som det blir når en kjempeokse napper lauvkvisten ut av barnehånden og begynner å slikke sine små venner!

Det hender vel ofte at de voksne bringer barna ut igjen, men det varer ikke lenge før disse har innfunnet seg på nytt. De små i Svatsum, de vet fra før at disse fyrster i kveen er dem med all sin «kongelige yndest og nåde velbevågen», for å bruke gamle, avlagte kongeord.

Men dette er ikke så underlig heller, hr. redaktør. På alle gårder er storoksen barnas stolthet og glede. Når budeia eller sveitseren går til fjøset, følger de små med – men først må de bort i brødskuffen etter flatbrød eller en annen godbit til sin store venn i fjøset.

Jeg har ofte sagt at vi voksne lærer mer godt av de små enn disse av oss. Dette gjelder nå særlig behandlingen av oksen. Og hvor opphøyd vakkert er ikke forholdet mellom barneflokken og oksene i Brumokveen. Jeg føler da liksom Gud og englene fryder seg over at den mest brutale makt og den mest uskyldige vergeløshet har funnet hinannen – til felles vern og hygge.

Men nå kommer jeg til det mørkeste punkt i behandlingen av oksen.

Når Gausdalsbygdene frarøves, er det i mange bygder folk som setter ring i nesen på oksene sine. Operasjonen her er vel smertefull, men dog kortvarig – men virkningen av denne forbannede ring er i høy grad skadelig og plagsom for oksen, idet han har vanskelig for å nære seg fullstendig på kortgress, og aller verst i høyfjellet.

Jeg har lagt merke til at når oksen uten ring i våre fellesdrifter har vært i godt hold, har ringstutene vært nokså tynne. Men det blir ikke slutt heller på dette dyrplageri før det blir lov at den som setter ring i nesen på oksen sin skal gå med ring i nesen selv.

Dette er også i harmoni med det himmelske Majestets kongebud, at: «Det I vil at andre skal gjøre mot Eder, det gjør I og mot dem.» Mesterens ord her gjelder nok ikke bare forholdet til våre medmennesker, men også til dyrene.

Jon Persen

(Laagen, 5. august 1935 – også gjengitt i Ringerikes Blad)

Jon Persen er bekymret –
både for «Kronion» og melkeproduksjonen.

Jon Persen har et trist budskap å overbringe oss. Det er nemlig fare for at hans «Kronion» må vandre til slakterbenken, og dette synes Jon er bedrøvelig, både for den prektige okses skyld og for fremtidens ferase og melkeproduksjon.

— Jeg kjøpte oksen for å forbedre krøtterrasen i Vestre Gausdal, forteller Jon. Den er som kjent under beste mjølkekua i Brøttum, og den er blitt en gild rugg på 13 kvart og påskjønnet

med 3. premie fra høyeste hold. Fylkesagronom Jahren sa forresten at den burde fått 2. premie hvis man hadde fått sett hva dens døtre duger til – og det vil man få se nå til vinteren. De begynner å bli så store at de første skal kalve nå, og de går alt med gilde jur som vitner om at de akter å gjøre ære på sin berømte slekt.

Fylkesagronomen sa også at det ville være en forbrytelse å slakte «Kronion» nå, men for øyeblikket ser jeg meg ingen annen utvei. Ja ja, jeg har nå ikke oppgitt håpet helt enda – i dag avventer jeg den, og kommer det en kjøper som vil sette den inn i avlen, kan han få den for kjøttverdien. Jeg synes nemlig det er mer enn sørgelig å slakte et slikt avlsdyr, så mange fantokser det brukes omkring på gårdene.

(Laagen, 10. september 1935)

Åpent avskjedsbrev til Kronion

og hvorledes oksen ble reddet fra slakteriet.
Av Jon Persen

Det så fra først av mørkt ut for min stolthet Kronion. I vår averterte jeg oksen til salgs, uten at noen kjøper meldte seg. Ifjor vinter var oksen på Sønstegård, Svatsum, og i vår var han fullgjødd. Jeg hadde stått meg på å ha stuten på slakteriet, men så døde Bergine, og jeg kunne ikke holde ut med å miste alt jeg var stolt av og glad i med en gang, hvorfor jeg lot Kronion benåde og sendte ham med oksedriften til fjells.

Før har jeg fått med oksen gratis, som påskjønnelse for å ha fått i stand fellesdriftene og hatt meget strev med disse siden. Men nå var det kommet en ny Farao over Egypten, som ikke kjente «Josef», det vil si, det var valgt ny formann for fellesdriftene, og han nektet meg å få med oksen uten betaling. – Men det gikk her som uti Egypti land at den store Farao tapte langt mer ære og anseelse enn hin eksgjetergutt, som er blitt det største og skjønneste ideal for oppofrelse for folkets forsorg i en trang og farlig tid.

Kronion regjerte i sommer i Vestfjellets fagre rike, som sedvanlig. Fra først av var han seierherre eller konge i driften, men så kom han i kamp med en stor rød okse – Biristrandens okselags – der hadde gjort forbund med storgausdølen «Ovren» og nå led Kronion sitt ynkeligste nederlag, der berøvet ham all kamplyst siden om sommeren.

Imidlertid nærmet seg tiden for oksedriftens hjemreise 10. september. Et par dager før innfant jeg meg på «Laagens» kontor og holdt en begjærelse – eller klagesang – over at jeg formentlig måtte sende det kjæreste jeg eide, min egen kjære Kronion, på slakteriet. Redaktøren ble rørt og tilbød å ta inn et kort avertissement gratis og å skrive en notis ved siden av – så var det da rart om ikke stuten skulle bli reddet. Men jeg hadde liten tro på at dette ville ha den forønskede virkning.

Det bar nå nordover igjen til Brumoen i Svatsum hvor jeg hadde fått lov på båsrom og hjelp til å gjø opp oksen. Kraftfôr og høy ble innkjøpt og så begynte vi å stelle vår Kronion så godt vi kunne. Første kvelden ba jeg Gammel-Hans – det er nemlig to Hanser på Brumoen – om

lov til å rede meg et leie i nærmeste bås ved siden av Kronion, og dette hadde selvfølgelig disse «hanseater» intet imot.

Jeg visste på forhånd at dette ville bli et slags Getsemane for meg, og derfor hadde jeg ordnet det slik at jeg kunne få leve etter de ord av skriften: «Gi vin til den som sørger og er beskelig bedrøvet i sjelen.» Jeg tok derfor noen drammer av noe riktig sterkt «urdavann» jeg hadde skaffet meg for anledningen, og nå kom jeg i første stadium av et rus der hever tankene og gjør alt så stort og skjønt for en.

Jeg slo nå armene om oksens hals og holdt følgende tale:

Store og mektige Kronion, drotten over drotter tilhope, som det heter i *Odysseen*. Dette stolte navn fortjener du også, særlig derav at du har vært konge i vår oksedrift av og til. Og at jeg gav deg navnet etter grekernes store overgud, kom av at jeg nettopp hadde lest i *Odysseen* om gudenes forsamling, hvori din store navnefar sa:

«Ha! hvor dog menneskets slekt anklager oss guder.
De sier alle ulykker kommer fra oss, og dog
er det ved sine synder de selv forvolder seg sorger.»

Men det var noe annet og verre som hadde kalt gudene sammen til rådslagning den gang, min gode Kronion. Grekenlands største kjempeånd Odyssevs var tatt inn i berget av en hårfager nymfe, og hun ville ikke slippe ham ut igjen. Akkurat slik er det her i landet, nå for tiden. Den gamle kjempeånd med sin ærlighet, gjestfrihet, hjelpsomhet og hardførhet har forlatt oss og befinner seg visstnok i egoismens flinthårde klippe.

Men tenkte jeg; skulle vi komme ut, og til oss selv igjen, måtte én gå i spissen i kamp og oppofrelse for andre. Derfor var det at jeg kjøpte deg, Kronion, for å forbedre kvegrasen i Gausdal. Og det ser ut til at jeg ikke blir skuffet. Ditt hittil fødte avkom viser seg så godt utviklet og fremragende at det har vakt udelt beundring.

Men du er ikke feilfri du heller, Kronion. Jeg har strevd alt jeg har kunnet for å få dannet et feavlslag i Svatsum med deg som sentrum, men dette har du selv ødelagt for meg. Du rømte nemlig i fjor høst fra oksedriften i Vetafjellien, og bort i Ongsjolien, og i ditt overmot og din frihetsglede hadde du brølt til Peter Kvisberg og Simen Nordgården. Disse to, som var det forventede okselags kjerne, ble nesten vettskremte, idet de mente at du var sint og folkefarlig. Disse to visste nok ikke at vi to ligner hinannen, at ingen av oss er så farlige som vi brøler til.

Imidlertid fikk du, Kronion, på Sønstegård i fjor vinter rik anledning til å gi deg selv full æresoppreisning, idet at du var så blid og snill at du fikk bare venner både på gården og av alle som var hos deg med kuer.

Oksen begynte nå å slikke meg. Rørt ropte jeg:

Kjære Kronion! Alle de år du har vært min har jeg hatt bare glede av deg, men nå ser det ut til at vi kommer til å skilles for bestandig. Jeg kommer vel til fremdeles å brøle som storoksen

i den uensartede fellesdrift på gamlehjemmet. Men du, min gode Kronion, kommer nok dessverre til å vandre over Helbroen, skjønt du er for mandig og god dertil.

Jeg grepes nå av heftig sorg og så tok jeg noe mer «urdavann» og la meg og sovnet, men jeg svevet i høye og vakre drømmer. Det tyktes meg at Bergine kom inn i båsen til meg og tørket tårene av øynene mine og sa:

— Gråt ikke mer for oksen, Jon, han vil bli reddet og vil komme til å oppfylle sin bestemmelse, å bli favoritten i kvegavlen i Gausdal.

— Jeg sørger nok over oksen, men enda mer over at du forlot meg, sa jeg.

— Nå Jon, må du slutte å sørge over meg, sa hun; vi treffes snart igjen i himmelen for aldri mer å skilles.

Det forekom meg at det strømmet en slik fredens, lykkens og gledens ånd ut av henne at jeg ønsket at jeg bestandig kunne få være i hennes nærhet. Men denne vakre drøm ble tvert avbrutt. En stor okse som var blitt igjen oppe i Sønstegårdslien kom rautende og brølende forbi Brumoen, og Kronion reiste seg opp og begynte å raute og brøle han også, så jeg våknet.

Jeg forstod nå så inderlig godt Olav Haraldsens forargelse på Stiklestad over at Finn Arnesen vekket ham i utide midt i hans himmeldrøm.

Imidlertid fortsattes gjødningen, men merkelig nok, herr redaktør! Da jeg kom bort i telefonen, etter flere dagers forløp viste det seg at Bergines ord til meg i drømmen om oksen kom til å gå bokstavelig i oppfyllelse. Da jeg ringte opp gamlehjemmet, viste det seg at flere økselag hadde ringt opp til meg for å kjøpe oksen. Blant disse var også Jørgen Kveine fra Østre Gausdal. Han bød meg med én gang 500 kroner kontant i klypa for oksen, og ettersom jeg setter pris på å treffe igjen min Kronion av og til og hans eventuelle avkom, slo jeg til – og nå er oksen flyttet til Kveine på en lastebil og befinner seg i beste velgående.

Jeg ønsker østringene til lykke med stuten min.
Jon Persen.
(Laagen, 23. oktober 1935)

Åpent brev til Karen Botterud

i anledning vanføresaken

Av Jon Persen

Ja, vanføre er vi nu alle fra først av ved vår inntredelse i verden, og vanføre blir jo også de fleste av oss før vi forlater jammerdalen igjen, unntatt disse få, som er så heldige at de stuper død om med en gang. Disse første slags vanføre er det så naturlig at kvinnens ømhet tar seg av, likesåvel som de sistnevnte. Men ordet *vanfør* omfatter som regel bare de som er fødte med legemlige skavanker eller som ved sykdom eller ulykker har tapt sin førlighet.

Disse sistnevnte er imidlertid mest å beklage, idet at vi som er fødte vanføre ikke vet av annet eller noe bedre.

Men nu ser det ut til å lysne for oss, idet at unge jenter har begynt å ta seg av vår sak, og dette ser forhåpningsfullt ut. Kvinnen har bestandig vært betegnet som den syvende stormakt, men hun er den første stormakt her i verden. Det kan historisk påvises at hun står bak alle de avskyelige forbrytelser og misgjerninger, likesåvel som hun har stått manende bak alle de største og vakreste reformer som er utført her på kloden. Enkelt: kvinnens navn kommer til å stå blant oss med en selsom glans så lenge verden står.

Jeg nevner bare to av disse, nemlig Harriet Becher Stowe, forfatterinnen av *Onkel Toms hytte*, og Florence Nightingale, mor til det Røde Kors, der også omfatter invalider eller vanføre.

Men nå ser det ut til at Florence Nightingales mektige ånd har våknet opp hos en flokk unge jenter på Tretten, idet at disse har dannet et sylag til inntekt for et eventuelt vanførefond. Disse unge «møer» har sannelig ikke grunn til å si som visne blader for vinden sa til Peer Gynt:

«Vi er et løsen,
du skulle stillet oss.
Se hvor døsen
har ynkelig pillet oss.
Ormen har
ett oss i alle bukter,
vi fikk aldri spredt oss
som krans om frukter.»

Det finnes ingen varere frukt å spre krans om enn å arbeide for oss, de vanføre. Og så gledelig som det er at det virkelig finnes en flokk unge, vakre jenter, ikke bare i utseende men også i ånd og innhold, og som *døsen* ikke har fått pillet vekk det gode i, og lettsindighetens orme ikke har ett fordervet i alle bukter. Det er ingen tvil om at disse jenter kommer til å frembringe gode frukter.

Karen Botterud, rimeligvis sylagets formann, har for en tid siden skrevet en knakende god artikkel i *Laagen* om oss vanføre, så sann og korrekt at jeg godt kunne underskrevet hvert eneste ord. Særlig rett har hun i at vanføre bør forskånes fra å høre på alt for megen falsk medlidenhetskravling. Vi som er født vanføre vet ikke engang om vår ulykke før vi får visst det av andre – det vet jeg da av egen erfaring.

Som bekjent er jeg trilling, og på grunn av for trang plass i mors liv ble jeg vanfør i benene. Når det kom fremmedfolk, ville de absolutt se benene mine, og mor var tankeløs nok til å føye dem heri. Jeg ble så lutende lei all denne falske jammerklage over meg, at jeg krøp under sengen og gjemte meg når det kom fremmede. Omkvedet i jammeren var: *Denne stymperen kommer nok bestandig til å ligge på fattigkassen.* Jeg svor ved meg selv, at dette aldri skulle skje. Og jeg har holdt ord også – når det fraregnes at Bergine og jeg måtte legge oss inn på gamlehjemmet – og så betalte vi for oss så lenge vi hadde noe å betale med. Dette kan ikke betraktes som fattighjelp. Men så har jeg høstet den erfaring at et hardhjertet,

dumt fattigstyre ikke burde ha noe med gamlehjemmene å bestille. Dog – mer herom senere.

Og så rett som Karen Botterud har i at det gjelder om å skaffe den vanføre beskjeftigelse fortest mulig. Men for mitt vedkommende var det lettere sagt enn gjort. Foruten å være vanfør i benene var også hendene skjeve og ubekvemme til alt slags arbeid, så ingen håndverker kunne ta meg i lære. Det ble ikke annen råd enn å gjøre som krigsskolens lærer skrev til velferdskomiteen om Napoleon:

Forfrem ham – ellers vil han forfremme seg selv.

Og jeg forfremmet meg selv, og det til en stilling som den første og sterkeste ikke kunne ha vunnet mer enn å greie: Jeg valgte å bli gjetergutt.

Hemmeligheten i gjeterlivet er ikke fotrapphet, men å ha funnet forbindelseslinjen mellom menneskets og dyrenes sjel. Og det hadde jeg gjort i den grad at jeg styrte dyrene mine med kjærlighetens makt. Når de kom for langt fra meg, blåste jeg dem tilbake til meg igjen med luren.

Det verste er at det den tiden var så meget bjørn i våre fjell og i skogen, som jeg måtte stå på vakthold imot, både natt og dag, for å verge dyrene mine. Det hendte nok av og til at jeg besvimte av nattevåken og anstrengelse, men jeg kom meg da igjen. Det er derfor intet under at jeg ofte ønsket at jeg kunne få falle i mandig kamp med bjørnen. Den ære skulle jeg ikke få, men så ble jeg likesom adlet under navnet Vestfjellets løve.

Ved Ottabanens åpning ble det en forandring med kveghandelen her i Gudbrandsdalen, og jeg ble arbeidsløs. Men min virksomhetstrang var så sterk at jeg måtte se å komme i virksomhet igjen. Derfor var det at jeg utropte meg selv til nautapostel, og fikk i stand fellesdriftene. Disse drifter, særlig oksene, har hele tiden vært min stolthet og glede. Det er bare et par ganger at jeg har hatt ergrelse av denne min virksomhet, dog ikke av dyrene, men av driftestyrets formenn der i sitt storsnobberi har ment at de ustraffet kunne sette etter eksgjætergutten med alle sine «stridsvogner». Men disse har i likhet med kong Farao høstet bare skam og nederlag.

Ved siden av mitt gjeterliv har jeg brutt opp 23 mål åker stående på knærne. Men det kan jeg med stolthet si, hr. redaktør, at det har vokst langt frodigere etter meg enn etter de såkalte leseres kneling i bønnemøter og i bedehus.

Dette skrives ikke for å fremheve meg selv, men bare for å illustrere hvilken ånd og energi der ligger hos oss, de vanføre, der har vært foraktet mer enn lenge nok.

Tilsutt en takk og en hilsen til deg, Karen Botterud, og ditt nystartede sylag «Godviljen». Jeg skulle ønske at et slikt sylag med samme vakre formål ble startet i alle kretser i hele landet. Det ville sikkert blitt et langt større vanførefond enn det fader Abraham Berge ødela for oss.

Du Karen, du er så forundret over at vi vanføre er i så godt humør – men dette er da ikke så underlig. Vi vet da så inderlig godt at vi består av første sort rustfritt stål og at det bare er ved støpningen eller smiingen av oss at det har gått noe feilaktig for seg. Men allikevel har vi

ofte grunn til å betrakte med forakt våre bløtaktige omgivelser der ofte gir seg over ved første motgang.

Men tross alt gjelder det om at vi alle, både føre og vanføre, lever slik at vi kan få den samme attest som presten i *Peer Gynt* ga mannen han holdt liktale over – at vi ikke står som krøpling for vår Gud.

Jon Persen
(*Laagen*, *10. januar 1936)*

Svar til Jon Persen.

Takk for lyrisk brev! Det spørst berre kor mykje eg kan tørja kassere inn av det. For når vi tenker på at dette vanførearbeidet vårt berre er ein sped liten freistnad i starten, her på våre trakter, må vi prøve å ta det litt lognt. Arbeidet er i full sving mange andre stader, ei frukt av grunnleggingsarbeidet til dei kjende frøknene Fleischer.

Gudbrandsdalen har ikkje kome seg til med noko enda. Underskrevne vilde lære litt veving, og berre for det måtte eg reise heilt til hovudstaden; for eg visste ikkje om nokor veverske som kunde ha hug til å ha meg i huset, nærmere. Slikt er for flott og for tungvint. Eg kjenner ei gjente som reiste heilt frå Nordkapp til Oslo for å lære strikking. Hadde det vore prester eller doktorer eller noko liknande vi skulde vorte, vilde det vore lugumt nok!
men handverk kunde også vanføre lære der dei eig heime, når det var ordna for det. Hovudstaden kunde få dei som skulde utdane seg vidare til handverkslærarar e. l. Doktorhjelp kan vi få overalt i landet. Så etter mitt skyn vilde mange fleire vanføre vorte hjelpne, (ja alle!) dersom det hadde vore enklere ordna, slik at kvar landsdel tok seg av sine eigne vanføre, slik dei tek seg av dei andre ungene sine.

Du forstår, Jon Persen**,** det er ikkje med oss som med deg, du ser åkeren du braut opp bogne av grøde om hausten, – vi har ikkje kome lenger enn å krafse litt i torva. Men vi nekter ikkje at det smakar herleg for dei «unge møyer» å høre så liflege ting som at kvinna er den «fyrste stormakt» o.s.v. Men set endelig ikkje for store krav til oss likevel!

Du veit du er poetisk du, og det skulde ikkje undre meg om du venta det også, at vi sette oss i eldskinnet med utslege gullhår og spann lin på handtein og vov ridderer inn i draumene våre, alt medan ljøsken frå kveldsbålet flakka og blakra under loftsbjelkene og gjorde det skomt i krokene.
Men dessverre skriv vi 1936, ei kald tid som interesserer seg berre for statistikk. Og sanninga er vel helst den at dette vesle sylaget vårt ikkje er noko å nemne ein gong, samanlikna med gamle store tiltak. Vi berre voner at folk vil støtte oss og hjelpe saka fram. Du veit det er ikkje alle vanføre som har slikt gåpåmot som du og eg, at dei «forfremmer» seg sjølve.

I år skal vi få ei lov som skal verne om vanføre. Den får vi tru har mykje godt med seg. Alt som kan koma for dagen av real hjelp, er velkome. Det er ikkje makt vi vil ha, heller ikkje klapp, vi vil berre heilt enkelt hente det naturen har etla oss å leve av og på og for, som mennesker mellom mennesker.

Eg har den største vyrdnad for Vestfjellets løve, både som nautpsykolog og nybrottsmann. Og det sømer seg kanskje ikkje for meg å leggje meg frami og ha nokor meining omframt om det du fortalte redaktøren i samanheng med dei 23 mål: «At det har vokset langt frodigere etter mig enn etter de såkalte leseres kneling i bønnemøter og i bedehus».

Eg meiner nemleg ikkje det, at ser desse på deg som rett bror, (og det skulde berre vante dei ikkje det gjer!) så skulde du også gje dei labben. Du knelte på nybrotet, dei i bedehuset, det skal koma den dagen det ikkje blir spurlag om Jerusalem eller Garisim, men berre om ånd og sanning. Menneskene skulde ikkje riste i himmelstigen til kvarandre. Er det fusk og berre for ei syns skuld det dei fer med på bedehuset, dømmer det seg sjølv, da kjem ikkje bønene halvmidtes fram til Vårherre ein gong. Men er det ærleg meint, må vi vite meir enn å vanvyrde mennesker som bøyger kne og bed om berging for oss alle.

Dette er ting som menneskene ikkje kan kontrollere med kvarandre, og som ein derfor burde tale litt om både frå den eine og den andre «sida».

Det kom ei K.F.U.K.-speidertropp på vanføreskulen der eg var og spurde om dei vanføre jentene ikkje hadde hug til å vera med i speiderarbeidet. Jau, det hadde dei hug til, og vi fekk istand ei speidertropp av vanføre jenter, den fyrste i landet. I sumar var vi på landsleir på Ringerike, låg ute i telt ei heil veke saman med speiderjenter frå 7–8 nasjoner, 2200 ialt og hadde det riktig festleg.
K.F.U.K. vil segja det same som Kristeleg foreining av unge kvinner. Eg meldte til føraren at ungdomslaget eg kom frå, bar ikkje merket «kristeleg» u.l., det var det frilynde eller Noregs u.l. Dette laget sendte blomster til meg den jula eg ikkje kunde vera med meire på skiutflukter, stemner eller å danse nasjonaldanser o.l., og eg set stor pris på desse og andre minner derifrå. Eg spurde om dette var ei hindring for at eg kunde få vera med i speidertroppa; for eg kjende til at spissene for dei to ungdomsfylkinger ofte hadde gjett kvarandre knubb. Men eg fekk att det svaret at dei var fornøgde med meg, eg måtte også prøve å vera fornøgd med dei. Dette var eit svar så klingande greidt, at det vart ikkje tale om nokor vidare vrøvl.

Så alle desse båsene menneskene steller til for kvarandre eller for seg sjølve, er i grunnen berre tankespinn. Kvi for ikkje blåse dei unda, det er ingenting å samle på.
Ellers voner eg at fattigstyret du nemnde, retter på seg så det kan bli brukbart for Gamlehjemmet. Det var stutt-tenkt av det å vera hardhjarta. Dei er så praktiske slike folk, og det verste er at dei hardeste går helst for å vera dei dyktigste.

Tilsutt er eg samd med deg i at det var å ynskje at vi alle kunde leve slik så vi fekk same attesta som mannen i prestens tale: – «Men han var ydmyg, ydmyg denne mann».

Lev så vel! Du skulde bruke tida til å skrive krøniker om heltene dine frå Vestfjellet nå du liksom har vorte føderådsmann.

Karen Botterud.

(Laagen, 16. januar 1936)

Åpent brev til Karen Botterud.

Av Jon Persen.

Mine elskelige! sier Paulus til sine venner, for å trøste og styrke dem i livskampen, og det samme kan også jeg si til deg, skjønt jeg ikke kjenner deg personlig; men vi befinner oss jo i samme skyttergrav i kamp for det samme og da får vi ikke fyre mot hinannen, og slett ikke kaste gassbomber.

I mitt forrige brev erklærte jeg at jeg godt kunne underskrive hvert ord du hadde skrevet, men nå kan jeg ikke gjøre det. Særlig må jeg ikke bare ta avstand, men også protestere mot din fortolkning av min uttalelse om min kneling på åkerbrotet. Det var selvfølgelig ikke meningen at det skulle være noe angrep på kristendommen, men på det forferdelige hykleri, som er blitt så alminnelig blant oss, og som er både kristendommens og alt det godes farligste fiende. Det er jo ikke det samme som å beskylde deg og andre ærlige folk, som mener det alvorlig, for hyklere, for det er da ærlige «lesere» også. Men disse gjør ikke som fariseerne, står på gatehjørner og i synagoger (bedehus) og ber for å ansees av menneskene. Disse har allerede fått sin lønn, sier Jesus av Nasaret. Men når du ber, sier han, så gå inn i ditt lønnkammer, lukk døren og be til din far som er i lønndom, og som ser i lønndom, han skal gi deg i det åpenbare.

Å nei, min gode Karen Botterud, jeg skal nok ikke ryste i eders himmelstiger, dess flere av dere som får kløvet opp, dess bedre både for dere selv og for oss som blir igjen her nede på kloden. For det er såmen ingen oppbyggelse å høre på visse legpredikanter når de utbreder sine meninger og erklærer seg selv så syndfrie og rene, at de kan gå inn i himmelen med én gang, mens de fordommer oss andre til helvetes pøl og pine. Det eneste jeg føler meg pliktig til, er å hindre mest mulig, at dere bygger eders himmelstiger av humbug og hykleri. Det er et så dårlig materiale at vedkommende kan risikere å falle ned igjen og slå seg i hjel når som helst.

Men det er intet under om jeg er blitt forarget over det religiøse hykleri som drives i Kristi navn. For over 20 år siden gikk en såkalt vekkelse – eller rettere sagt en hykleri-epidemi – over Fåberg. Mange store gårdbrukere ble i den grad omvendt at sine jordiske plikter mot dyrene og de vanrøktet og sulteforet hestene sine.

Hele 5 stykker av disse «gudfryktige» ble satt under tiltale. Noen fikk bøter, mens andre slapp med at hestene deres ble tvangsoppforet. Jeg meldte én av disse «gudelige» menn jeg også, for Svartmerra, som var skinnmager og brudt på flere steder. Eieren slapp med dyrelægen under oppsyn av dyrlege og politi. En tid etterpå traff jeg denne mann, og han smilte glad og sa: «Tror du ikke det er en gruelig synd å svelte trofaste tjenere, hestene?» Men han bare gjorde geipen til meg og sa at han og brødrene nå hadde fått erfare at skriftens ord er sanne, om at Guds barn bestandig ville bli forfulgt av verdens barn.

Det er merkelig, hr. redaktør, hvor djevelen og hans påhengere er skriftkloke og bestandig kan anvende skriftens ord til forsvar for sine mørke gjerninger.

«Troen går fritt», den legges ingen toll på. Det er skorpen og smitten skal kjenne et troll på, sa'n Dovregubben. Og det er aldeles sant. Det er nemlig ikke nok å bære en gudelig maske

når en sig påbunden en søndagshale å viske med når en allikevel bærer Trollets merke. Troll vær deg selv nok. Herpå har vi et glimrende bilde i Frankrikes historie.

I førstningen av det 15. århundre hadde England inntatt nesten hele Frankrike. Gjeterjenten Jeanne d'Arc gikk da til kongen og fortalte ham at himmelske røster hadde sagt henne at hun skulle frelse landet og krone ham i Reims. Kongen trodde henne og satte henne til hærens leder. Hun slo fienden gang på gang og fikk kronet kongen, men til slutt ble hun ved forræderi tatt til fange og levende brent.

Hun red på en grå hest foran hæren med en hvit fane, med Frelserens bilde i hånden, heter det. – Nå er det ikke nok å bære en hvit fane med Frelserens bilde, men å gjøre som jenten fra Orléans, kjempe i ord og kraft fra bildet på fanen, selv om livet må ofres. Men det viktigste er nå at vi er lydhøre mot de himmelske røster! i vårt indre, som har grepet så mange idealister så sterkt at de ikke har hatt fred før de har fått gjennomført sine reformer. Dette har også flere ganger vært tilfelle med meg.

Første gang var da det gjaldt å få veteranens gamle enke, Beret Teigøien, bort fra fattigkassen i Kvam. Herom skrev jeg et par artikler i avisene, men uten virkning. Men så skrev jeg direkte til stortingsmann Utheim og ba ham sette frem forslag om en passende pensjon til Beret. Så skjedde også. Det ble bevilget henne 400 kroner året så lenge hun levde. Hun var da 100 år gammel. Men nå tok Kvam fra henne fattighjelpen, så hennes stilling ikke ble det grand bedre enn før. Den stakkars, lille dame fikk det ganske bedre enn før. Hun hadde en jentunge på 80 – åtti – år å forsørge. De harmfulle løvebrøl mot de uforskammende kvamværer ble nå så høilytte at de nådde like fra Gausdal til Rom. Det vil si: Jeg skrev til Bjørnstjerne Bjørnson i Rom og lot ham vite at Veslebakken hadde gått seg oppgitt i uføret, og at det gjaldt om at Storbrunen fra Aulestad spente for. Og Storbrunen tok lasset: Bjørnson skrev et opprop i «Gudbrandsdølen» og henstilte til Norges kvinner at de ytet noe hver til forsørgelse av sin eldste søster. Lillehammer tok hensyn hertil, dannet en forening, som forpliktet seg til å yte 200 kroner til Beret så lenge hun levet, og jeg var stoltere og gladere over en slik seier enn om jeg hadde fått pengene selv.

Én gang jeg ble grepet av de himmelske røster i mitt indre og ikke fikk fred før befalingen var utført, var da det gjaldt om å få forsørget den tallrike og fattige familie på Liumsberget. Konen gikk med sitt 17. barn og nesten hele barneflokken var hjemme. Jeg ble hjertesyk av medlidenhet, ved å se alle disse halvnakne barn løpe ute i sneen, og så bestemte jeg meg til å forsøke å hjelpe her. Jeg skrev da et opprop både i «Norske Intelligenssedler» og i «Aftenposten» og appellerte til folks medlidenhet. Artikkelen ble opptatt også i et engelsk blad, og det varte ikke lenge før det kom penger fra alle verdens kanter. Da den 17. var født fikk jeg lov til å bestemme navnet, og det ble Nora etter Norge. Jeg hadde snart glemt saken, som tilhørende historien. Men så var det i fjor vinter at jeg var på Lillehammer i anledning Dyrebeskyttelsesfesten. En yngre, godt utseende kvinne kom løpende mot meg i gaten, grep hånda mi og hilste på meg. Jeg sa som sant var at jeg ikke hadde den ære å kjenne henne.

– Det er jeg som er Nora Liumsberget. Jeg er nå gift, har fått en uhyre snill, flink mann og noen pene barn. Jeg er så glad og lykkelig og har det så godt så. Det er jo du som har hjulpet med din mektige penn og har pålagt meg navnet, fortsatte hun.

Videre fortalte hun meg at hun bodde på Borobakken og ville absolutt at jeg skulle besøke henne og se på de pene barna hennes. Dette hadde selvfølgelig vært meg en fryd og en glede, men på grunn av min vanførhet og det vanskelige føret måtte dette bero.

Jeg gjennomstrømmedes nå av en opphøyd glede over at jeg dog hadde vært en medvirkende årsak til at et medmenneske følte seg glad og lykkelig. Det stod nå klart for meg at vi mennesker før eller siden møtes oss selv igjen gjennom våre handlinger på livets bane. Det var adskillig hyggeligere for meg å treffe sammen med min protegée Nora, enn det var for Peer Gynt å møte igjen den grønnkledde med sin langbente trollunge, som kastet ølbollen etter far sin.

Dette skrives selvfølgelig ikke for å rose eller fremheve meg selv, men bare for å oppmuntre andre i bitre livskamper, og særlig for å øke motet hos disse som av edle beveggrunner har kastet seg inn i kampen for vanføre, vergeløse og ulykkelige blant mennesker, og blant dyrene, for det ville jo være bare hykleri å anvise andre en tornefull vei som jeg ikke har gått selv.

Den vakreste legende i den gamle egyptiske religionskultur er om oksen Apis, hvorom det heter at han var sønn til en jomfruelig kvige, som var blitt svanger ved en lynstråle fra himmelen. Etter min mening er det enten ved røster fra himmelen i sitt indre, eller ved lynstråler derfra, at våre store tenkere, idealister er blitt besvangret, så de har kunnet føde inn i verden så mange store og vakre reformer til menneskehetens lykke.

Til slutt en hilsen og en bønn til deg, Karen Botterud, at du ikke føler deg støtt over mine angrep på hykleriet, for jeg er overbevist om at du og likesinnede står så langt borte fra hyklernes lange front at du ikke kan rammes av mine veldige prosjektiler.

Jon Persen.
(Laagen, 18. februar 1936)

Svar til Jon Persen.

Takk for brev! Du må sikkert ha lese brevet mitt for fort. Det ser mest ut som du tek meg for løvetemjar, og det er ikkje mitt fag. Men eg kan ikkje få forsvare innlegget mitt når du ikkje dreg fram noko enkelt punkt i det. Likevel må eg svare, dersom «Laagen» gjev meg plass, fordi du nemner noko så ufyseleg som gassbomber.

Nå er eg ein avgjort motstandar av krig og alt som tilhører, deriblant bomber, fylgjeleg kan eg da heller ikkje sjølv bruke slikt, og heilt utenkjeleg mot mine eigne. Skulde likevel noko i brevet mitt ha virka annleis enn tenkt, pliktar eg sjølvsagt også å rykke ut med ambulansen etter bombardementet, (for å halde meg til stilen).

Såvidt eg forstår siste brevet ditt, er vi heilt samde, når eg ikkje tek med at ordenssansen din byr deg å setja meg på bås, så du kan få kalle meg «lesar». Kan det vera nokon hugnad å setja på meg eit slikt mark, må eg vel bøye meg for det, for alle som har lært bokstavene kan kallast det, men eg er mykje imot det. Eg meinte elles og klårla dette i førre brevet.

Vi har nå kome bort frå sjølve emnet vårt, vanføresaka, og inn på det uløyselege kristendomsforkynningsproblemet. Kan hende det ikkje er noko skade i å røre litt ved det. Du gjekk nokså hardt inn på folk som vanka på bedehus; eg kom da til å hugse på eingong eg var vitne til ein samtale mellom to gamle menn. Dei tykte vi var eit lykkeleg folk som gjekk fri krigen både i 1905 og sidan under verdsbranden. Og så sa den eine, ein kjærnekar av desse vi må ha respekt for: «Men vi må hugse på at rundt omkring på bedehusene knelte det menneskjer og bad om fred». For meg var dette ein ukjend tanke; men eg hadde kjensla av at for honom var det sanning, orsak og virkning, enkelt. Og eg måtte forsvare gubben og alle som har det på same måten som han, da eg såg dei i faresona. «Hykleriet» står i ei særklasse overalt, enda det kan ha ulike orsaker, ofte tilgjevelege, men det er og blir den store bøygen som ingen kan ta i og ingen kan slåst med. Når vi ser på resultatet av århundrers kristendomsforkynning, så går det ikkje fort å nå inn til sjølve kristendomen. Kanskje hender det så sjeldan at nokon makter det, at vi må vera glad for kvar gong det hender, og då blir det ein underordna ting kor det hender: i kyrkje og bedehus, eller i arbeidslivet på land og hav, i ungdomslivet og menneskelivet i det heile, i kunst og vitskap og skule o.s.v. Alt dette er sanningsperler, gudsgaver som blir brukt i den store samanhengen gudstenesta — når det er brukt som det skal, og det hender.

Tilslutt voner eg at vi vanføre står saman og hjelper kvarandre i arbeidet for denne saka vi har teke for oss; men det heller kjem nok ikkje til å gå fort.

Karen Botterud.

(Laagen, 29. februar 1936)

Noen sluttbemerkninger til Karen Botterud.

Av Jon Persen.

Ikke så å forstå at folk er blitt kjede av å lese våre skrifter i «Laagen», min gode Karen, nei, tvert imot. Men for å unngå gjentagelsens kjedelighet får vi avslutte, og det kan vi gjøre med heder og ære også. Begge vi to kan med adskillig større rett enn tyskerne rope, at vi har trukket oss seirende tilbake.

Det later til at du mener at det ikke finnes annet hykleri enn det religiøse å stå på vakt imot, men dette er en villfarelse. Nei, hykleriet griper inn i alle livets forhold: i religionen, i moralen, i politikken, og i forretningsverdenen eller i handelslivet er hykleri og uærlighet blitt så alminnelig at endog omtrent hele kredittsystemet har måttet oppheves.

Men mest av det religiøse er nå hykleriet i kjærligheten, eller i ekteskapet, det avskyeligste. Og at denne avskyelige samfunnssykdom er nokså alminnelig, særlig oppe på samfunnshøydene, beviser alle skilsmisser nå for tiden. Denne lettsindige råskapsmote har vel ikke nådd fra «Sodoma» til naturfolket i fjellbygdene ennå, men faren herfor er dog overhengende.

Men hvorledes vi vender eller snur det, er nå det religiøse hykleri grunnlaget for alt annet hykleri her i verden, likeså vel som at den ekte, uforfalskede kristendom er opphavet for alt det gode og nyttige som er innført her på kloden, med evig varighet.

Hvor rett hadde ikke Christopher Bruun da han i sin tid skrev i bladene at kristendommen er moralens rot. Han ble vel grundig gjendrevet av Bjørnstjerne Bjørnson, men han hadde like rett for det. For øvrig hadde de rett begge to fra hver sin synsvinkel.

Men du, Karen, du svever i en kjedelig villfarelse. Du uttaler nemlig at det ser nærmest ut som jeg tar deg som «løvetemjar», noe det aldri vil bli tale om.

Nei, men det eneste forsvarlige nå i skuddåret ville visstnok være at du bød meg din hånd, så jeg kunne få utrope deg som løvinnen av Vestfjellet ved siden av meg. Men i så tilfelle kom du ikke til å fungere som løvetemmer, men vi kom rimeligvis til å operere som Garibaldi og hans hustru, hvorom det heter at hun uforferdet red ved mannens side i slagets villeste tummel, og da han mistet henne ved et skipsforlis, sørget han like så dypt over sin Anita som jeg over min Bergine.

Men nå kan vi like så godt avslutte denne avisskrivningen. Du kommer ikke til å forstå meg til bunns allikevel; for det tør være sant det Peer Gynt sa til Anitra:

«Du som andre piger dømmer skorpen kun av store menn.»

Nå er det min mening at det er kjernen, og ikke skorpen og det ytre, vi får bedømme – både hos store og små menn, hos unge, pene jenter og hos oss selv også. Den store vismann Solon lærte vel at det bor en skjønn sjel i et skjønt legeme, men dette har ikke alltid vært tilfelle. Det beste bevis herfor er at den største filosof som har levd, Sokrates, var stygg, mens hans såkalte bedre halvdel, Xantippe, var en skjønnhet – men så var hun også verdens mest trollete kjerring.

At en slik vismann kan velge så uheldig, kommer nærmest av at kvinnen er en slags forundringspakke, som ingen vet hva inneholder før den er åpnet. Og da Xantippe åpnet seg for Sokrates, slo hun en bøtte vann over ham. Det var visstnok den gang han ble stående halvannen dag på samme sted og tenke, og at det var kvinnens sammensetning av godt og vondt som hele tiden opptok hans tanker, er en selvfølge.

Det er nemlig det jeg ivrer for – at vi alle skal være sanne og ærlige og ikke gi oss ut for noe annet og bedre enn vi virkelig er, noe du visstnok vil gi meg medhold i, også du, min gode Karen Botterud.

Imidlertid er det ikke så farlig med hvorledes det går hermed heller. Det vil i alle fall ikke ha noen innflytelse på verdensfreden. Men nå – omforladelse! Du tåler jo ikke høre om krig, men den kan nok komme allikevel, likegyldig hva du eller jeg mener.

Men det klokeste ville visstnok være at vi alle rettet oss etter en advarsel i en av Henrik Wergelands vakreste dikt om freden:

«Hold hjertet friskt og sjelen kvikk,
som om til krig alt trommen gikk;
thi freden er så gammel nu,
at den kan dø før jeg og du.» o.s.v.

Til slutt en hilsen og en takk til deg, Karen Botterud, for vår skriftveksling i «Laagen». Det var en velkommen avveksling for meg i ensformigheten her på gamlehjemmet. Og så ble det en glimrende anledning til å få fra meg mange store tanker som jeg har gått «drektig» med i lang tid.

Derfor – lev vel, og vel møtt på neste korsvei.

Jon Persen.
(*Laagen*, *16. mars 1936)*

Noen skildringer av hestens edelmodighet og godhjerthet.

Hvem er edlest, vi eller dyrene?

Av Jon Persen.

På dyrebeskyttelsesfesten nu forleden var omkvedet i folks tale til mig at jeg skulde skrive mer om dyrene. Dette er intet under heller, for vi får forutsette at denne store folkemasse, som fylte salen hovedsakelig bestod av dyrevenner. Forøvrig hadde jeg nylig i tre artikler skrevet om menneskets avskyeligste egenskap, hykleriet i sine variasjoner, og da kan det lett hende at enkelte er blitt støtt i samvittigheten.

Men dyrene hykler ikke, når katten frarøves, men så er kattepus så høflig og legger en slik smigrende takknemlighet for dagen, for mat og drikke og god oppvartning at han får bare venner av alle.

Men mine venner! La oss slå ut av tanker og sinn det avskyelige som kleber ved hyklerpakk og andre fantkrøter og la oss vende blikket mot det beste og edleste dyr Vår herre har gitt oss, hesten. Dette stolte dyr har nemlig en guddommelig egenskap, som få kjenner, nemlig medlidenhet med oss vanføre.

Første gang jeg blev var denne ophøiede egenskap hos hesten var år 1900, på Langsuen. Jeg gjætte dengang hingsten Kolbein med 50 hopper. Men det må jeg rentut si, at dette var den hyggeligste sommer av mitt gjæterliv mellem fjellene. Og så forbauset som jeg ofte blev over den kloklighet og forstand denne store familie med hingsten i spissen la for dagen. Jeg kom til å holde meget av disse firbente fruer med den flagrende manke, og deres nydelige småbarn føllene.

—

Når jeg nu tenker på det idylliske forhold mellem mor og barn og hvor glade disse var i føllene sine, kan jeg ikke annet enn bli forbauset over at det virkelig finnes så mange av nutidens kvinner — dette Vårherres største mesterverk som så mangen dikter har kalt dem — som nekter å føde barn til verden. Men hvad er disse bestemte til?

Jeg og disse mine firbente venninder kom til å holde av hinannen tess mer vi lærte å kjenne hverandre.

I mine tanker var disse ikke bare dyr, men høitstående damer, der var mødre til fedrelandsforsvarerne, tjenestehestene. Enkelte var endog kongemødre, der hadde satt fremragende premiehingster inn i verden, og hvad deres åndsevner og forstand angår later intet tilbake å ønske.

Det var denne sommer at jeg blev overbevist om at hesten forstår folks tale likeså godt som jeg og De, herr redaktør, forstår hinannen når vi tales ved på Deres kontor. Jeg har bestandig hatt så lett for å forelske mig i vakre jenter med langt, rikt hår, og nu gikk dette mitt svermeri over på hopper med lang, tykk hengeman. Når en opholder sig i Vestfjellets fagre rike, blir en så bedåret av all skjønnhet, som omgir en, at man får den sterkeste trang til å ha noen å elske som en kan bli gjenelsket av, og jeg skulde få mitt ønske opfylt.

Det var nemlig med to yngre hopper fra Hornemand i Stange. Begge hadde lang, tykk hengeman. Jeg kalte disse frøknene Hornemand, hvilket navn de også lydde. Den ene var borket, den annen brun. Det utvikledes efterhånden det beste vennskap mellom mig og disse to. Ofte flettet jeg deres lange man og topp og løste det om noen dager op igjen, så de kom til å se ut som opkrøllede jomfruer. Det bemærkes at dette skjedde før stordelen av våre kvinner sank så dypt i unatur at hvilken som helst ærbar avlshoppe kunne ha grunn til å bli fornærmet over sammenligningen. Selvfølgelig måtte jeg stelle disse mine venninner på beste måte. De fikk den havre som var igjen i posen etter hingsten, og så ble jeg ikke kjed av å klappe og rose dem for deres fagerhet.

Den vise Solon lærte at det bor en skjønn sjel i et skjønt legeme, noe jeg ofte har betvilt, særlig når det gjelder oss mennesker, men det må være anderledes med dyrene. Borka var meget vakker, med sin stolte reisning og lange, sorte man lignet hun Atlasløven.

Men hadde bare alle mennesker hatt en så edel, skjønn sjel som frøken Borka Hornemand, så hadde det ikke vært så farlig med oss vanføre. Hennes ånd burde fylle stortinget når hjelpen til oss vanføre blir behandlet, for jeg betviler at flertallet består av så edle, forstandige individer som en begavet avlshoppe.

Men det er intet under om Borka inntar en stor plass i min beundring og takknemlighet. Som bekjent er jeg vanfør i benene og blir så lett anstrengt ved å løpe i fjell og ulende. Så var det en dag det var verre hermed enn alminnelig. Gråtende la jeg hodet inntil Borkas fine hals og klaget min smerte og ulykke for henne, og blant annet sa jeg: Du som er så sterk i ryggen, kunde gjerne bære mig bort til hytten. Borka humret og begynte å gnage på mig med sine fine fløilslepper og så gjorde hun sig så lav i ryggen. Nu forstod jeg henne, hun vilde bære mig. Jeg tok nu denne min elskelige venninde i toppen og leide henne til en passe høi sten og så hoppet jeg op på hennes sterke rygg. For sikkerhets skyld satte jeg kroken på staven min over hoppens nese, så bar det avsted, efterfulgt av Bruna Hornemand.

Kommet til hytten steg jeg av, og så trakterte jeg mine venninder med salt og brød. Dette offer er hos mange folkeslag et symbol på underkastelse, og skulde det noensinne være grunn til å underkaste sig den evige majestet i takknemlighet over at han i sin visdom har foræret oss hesten, så var det vel nu. Da mine uforfalskede venninder hadde bevertet sig, og jeg hadde rost dem for deres medlidenhet og hjelpsomhet, gallopperte de tilbake til følget igjen, idet de danset på lengten og tvertim så deres lange man flagret i vinden.

Det er derfor intet under om jeg blev forelsket i disse unge jomfruer, som danset for mig med sitt lange utslagne hår.

Akk, tenkte jeg, om bare vi mennesker også oppfylte Vårherres bestemmelse med oss, så den sterke hjalp den svake og hjelpeløse, så kunde nok også vi hoppe og danse i livsgleden, akkurat som frøknene Hornemand.

Nu følte jeg mig glad og lykkelig, nu jeg hadde funnet forbindelseslinjen mellom menneskets og dyrenes sjel, og det i den grad at to av de vakreste hopper endog frivillig hadde tilbudt å bære mig om det skulde bli nødvendig. Når jeg om morgenen kom for å gi hingsten havre, ropte jeg: Hvor er frøknene mine? Da knegget de begge to og kom bort til mig.

Nu er det ikke å behandle hingsten som en skyssmerr. Det er bare å sette sig på en sten, åpne posen og la den forsyne sig. Men bestandig kom de omtalte hopper, med den lange manen og begynte å gnage på hingsten, der blev harm på sine plageånder og bet efter dem. Herved slapp den havren ut av kjeften, og nu var disse skøierfrøkner straks ferdig til å slikke den op igjen. Dette gjentok sig hele tiden under hingstens måltid. Jeg blev forbauset over disses list og kloktighet, og så klappet jeg dem og fortalte dem at de lignet en tobent skapning som heter kvinnen. Hun koketterer ikke hun heller, sa jeg, uten for å oppnå noe. Det er nemlig ikke så stor forskjell på mennesker og dyr, hr. redaktør, som mange innbiller sig. Men la oss ikke gjøre som enkelte fanatikere, der lovsynger det hulde kjønn, og glemmer bort mannen som er familiens overhode og som bevirker at kvinnen oppfyller Vårherres bestemmelse i verden.

Men vi kan ikke forlate hoppefølget på Langsuen av år 1900 uten å si noen anerkjennende ord om denne store families overhode, hingsten Kolbein. Jeg skal nevne bare et par trekk: Et stort hesteføll fra Brøttum hadde skåret sig i låret, som var hovnet op så det vanskelig kunde gå. Da hingsten blev var dette tvang han hoppen til å stå ved føllet sitt, og så gjorde han visiter dit, for å se om mor og barn.

Og så storartet klokt og forstandig som hingsten oppførte sig når det var født et nytt føll. Som alt hunkjønn var hoppene svært nysgjerrige, men hingsten tillot alle å få se på den nyfødte og få snuse på det. Når dette var besørget jog han hele følget ut, lot barselskonen ha fred og ro sammen med barnet sitt. Dette var noe helt annet det, enn slik som mange menn i nutiden bærer sig ad ved den slags anledninger, idet de averterer at barselsvisitter frabedes. Men hingsten han var så edel og forstandig han, at han ikke kunde nekte noen av sine fruer den glede å få vise frem sitt nyfødte barn til sine venninder.

Dette skrift er vel langt nok, men jeg kan dog ikke avslutte før jeg har uttalt som min overbevisning, at å være uvennlig og hårdhjertet mot dette det edleste og beste dyr Vårherre har forært oss, hesten, ikke bare er en forbrytelse, men endog en helligbrøde.

Det er derfor intet under om Henrik Wergeland trodde fullt og fast at hans trofaste hest Veslebrunen kom inn i himmelen. Denne stor-dikteren vår var ikke av disse åndelige krybbebitere som gjør himmelporten så trang at de bare såvidt kan få sprenge sig inn selv. Nei, Wergeland gjorde porten vid nok til at alle som har oppfylt sin bestemmelse i verden kunde få komme inn, og det gjør hesten.

Mer om dyrene, og særlig om hesten senere.

Jon Persen.

(Laagen, 19. mai 1936)

Jon Persen forteller om hvorfor kua ligger borte.

Der skal ryddes op i kuråkene. — Lortbuss i kuveiene må stelles på. — Seterbåsene er ofte vonde å ligge i. — Husk at kua er et ærbødig dyr! — Kalvene må oppdras til å lengte efter selskap med mennesker.

Ja, vel har jeg fått navnet «nautapostel», men jeg er da ingen trollmann for det. Det er nemlig ikke langt imellom at jeg får brev fra forskjellige bygder, fra gårdbrukere og budeier, om hvilke midler der bør benyttes for å få kua til å gå hjem til seteren av sig selv om kvelden. Ifjor fikk jeg anmodning fra en ringbygding om å sende ham en anvisning på et tryllemiddel med magisk kraft sterkt nok til å drive hjem kua om kvelden, noe jeg ikke kunne svare på, for det er slik nu som fordum at «en tåpe kan spørre mer enn ti vise kan besvare». Nu forleden dag fikk jeg et brev fra en kjerring i Skjåk. Hun opplyser mig om at seterreisen står for døren, at det er nødvendig å sende tryllemidlet snarest mulig. Hun mente at midlet kostet fire kroner. Men enten det var pr. ku eller hele bølingen, sa hun intet om.

Men akk dessverre. Jeg kjenner intet middel med så magisk kraft at det kan trylle bølingen hjem til seteren om kvelden, og som er i slik form at det kan sendes som pakke¬post.

For å stoppe disse idelige dumme brev til mig som «trollmann» akter jeg nu å sende en anvisning gjennem «Laagen» på tryllemidler der i århundrer har vist sig sterke nok til å drive kubølinger i rett tid tilbake til seteren om kvelden, nemlig kjærlighetens makt. Dette rummes best i disse mesterens ord*: «Hvad I ville at andre skal gjøre mot Eder, det gjør I og mot dem.»*

Vi får huske på at disse våre sukkende brødre i støvet, som Wergeland kaller dyrene, elsker og hater og føler sorg og glede, akkurat som vi.

Men jeg kjenner intet dyr med så sterk æresfølelse som kua, hun blir så lett fornærmet. Men på den annen side er intet dyr så lett å kjæle opp til å bli glad i oss som kua, og hennes trofaste kjærlighet til sine venner er rent rørende, og slik som hun sørger når hun må flytte fra disse. Mens jeg en tid fungerte som kvegvokter på jernbanen, var det ofte at jeg la merke til at gamle kuer stod og gråt så tårene trillet ned ad kinnene deres. Jeg blev så rørt av medlidenhet, at jeg gråt jeg også. Det burde være ulovlig å sende gamle kuer bort fra gården levende.

Men la oss vende tilbake til seterlivet igjen. At bølingen begynner å ligge borte, skjer som regel av krenket æresfølelse. Om f.eks. budeien ikke passer på å ta imot kubølingen med salt, klapp, ros og kjærtegn straks den kommer til seteren, og binder den inn med det samme, blir kua så fornærmet at hun setter lenger og lenger ut på kvelden før hun kommer til seteren, og til slutt ligger hun borte. Det gjelder derfor om at våre budeier behandler dette elskelige, nyttige dyr med den sterke æresfølelse på en varsom måte.

Men det behøver ikke alltid å være bare budeiens skyld at kua legger seg borte om natten, det er så mange forhold her, som spiller inn. Et lortdam eller en sump i nærheten av seteren, som må passeres og som dyrene gruer seg for å vasse gjennom, eller annet ulende kan være nok til at kua taper motet og legger seg, og har de lagt seg, er det ikke så lett å reise seg opp igjen. En annen slem omstendighet er at en stor del av besetningen er omlagt fra vårbære til haustbære, og her befinner sig de eldste og særlig bjellekua. Disse dyr er selvfølgelig stambente, tungvinte og ubekvemme til å komme frem i allslags ulende. Det er derfor nu blitt mer nødvendig enn før at det blir ryddet op i kuråkene i seterhavnen, så disse tungvinte dyr kan komme frem på en rimelig måte. Sumper bør grøftes, så de tørres ut, steiner brytes bort fra kuråket, og brattlendte bør veier eller stier anlegges i svinger. Blev bare dette gjort, vilde det ha den beste innflydelse på bølingens hjemkomst til seteren om kvelden.

Men, mine venner! Det er ikke nok for våre sommergjester å ha fine spaserveier heller. Det kommer meget an på bekvemmeligheten innendørs også. Det er særlig båsene i seterfjøsene jeg her mener. Som bekjent er disse gulvet med planker, og etter årrek¬kers forløp blir disse slitte ved den megen tråkking og soping, så kvistknukene blir stående op høie og hårde. Det er også en annen omstendighet som tiden har ført med sig. Dølaféet har nemlig tiltatt meget i størrelse og særlig i lengden i de senere år, uten at seterbåsene har vokset med. Særlig i gamle fjøs er disse blitt altfor korte, og når kua må ligge på et hardt knudret bås¬gulv der oveni¬kjøpet er for kort, så hun må henge baken utover enden på bås¬gulvet, så er det intet under at hun foretrekker å ligge på bakken borte i marken.

Det er vel enkelte gårdbrukere som lar kalvene gå i en havn for sig selv den første sommer, uten menneskelig omgang. Dette er det samme som å fabrikere borteliggere. Men heldigvis er disse dumhetens apostler, som behandler sine kalver på den måte i så forsvinnende mindretall at de ikke behøver å komme i betraktning her.

Mine venner, budeier og gårdbrukere, hør mig her! Hvis dere fra barndommen av oppdrar deres storfe til å lenges hjem til kvelden, og rydder opp i kuråkene i seterhavnen, hvis båsene blir gjort jevne, lange og bekvemme å ligge i, og tilslutt hvis budeien behandler dette vårt elskelige og nyttige dyr kua med den samme aktelse og ærbødighet som hotellverter klokelig behandler sine sommergjester, er jeg overbevist om at kuas lengsel efter seter og budeie vil bli så sterk at det ikke oftere skal bli nødvendig å skrive til vestfjellets gamle Løve efter tryllemidler.

Jon Persen.

(Laagen, 18. juni 1936)

Åpent brev til den overkloke kontrollassistent i anledning Kronion og hans avkom.

Av Jon Persen

Det gikk nå som i fjor på den store oksesamling at «Kronion» ble seierherre. Stolt over oksens mange seire gikk jeg med storkar-sleng på staven bort til Brumoen. Da traff jeg kontrollassistenten i Svatsum, og selvfølgelig uttalte jeg min stolthet og glede over at Kronion nå hadde vunnet flere seire enn selveste Napoleon.

– Kronion er bare en dårlig okse, den burde komme bort fra kvegavlen jo før, dess bedre, sa han.
– Hvorfor det? spurte jeg.
– Jo, på gården N. har oksen fem døtre, kviger som har kalvet, og ingen av disse melker stort over fem kilo i døgnet, svarte han.

Det kan visstnok være noe i dette, for siden forrige kasteperiode der på gården – for ca. 12 år siden – har denne besetningen vist seg som den dårligst melkende i hele bygden. For et par år siden beklaget mannen seg endog for meg over at de beste kuene der, som var igjen etter forrige kasteperiode, ikke melket over 1500 kg i året. Og da er det ikke å vente at en okse med en gang kan omskape en så dårlig melkende besetning til høytmelkende. Det pleier jo å gå 2–3 ledd før en kasteherjet besetning når opp i normal avdrått.

Hvor rett hadde ikke Jahren da Kronion fikk bevaringspremie. Han ble så begeistret over oksens høye avlsdrått-avstamning. Og så sa han:
«Denne oksen bør ikke selges ut av distriktet.»
– Er det anledning til å leie bort oksen til et okseslag? spurte jeg.
– Jo da, svarte han. Men da får du se å få oksen inn i bra besetning, ellers kunne det hende at oksen ikke kom til sin rett.

Dette kunne jeg nok tenkt meg jeg også, men jeg kunne ikke ane at en kontrollassistent kunne ha noen interesse av å rakke ned en av bygdens mest fremragende og berømte okser på en så ufor skammet måte som han her har gjort.

Men så får vi trøste oss med at Kronion og jeg ligner hverandre på en måte som har vakt respekt. Vi har nemlig begge vår styrke i framenden. Dette har vist seg både når Kronion har kjempet med andre okser, og når jeg har kommet i avisfeide med overkloke dumrianer. Våre motstandere har da lidt ynkelige nederlag.

Det er imidlertid med stolthet og glede at jeg overtar hvervet som Kronions advokat eller forsvarer. Dette kan jeg med trygghet, idet oksen har så mange forsvarsvidner blant sine døtre utenom nevnte gård. Jeg skal nevne bare tre som jeg kjenner personlig til:

– På Masovn har nylig en kvige, datter av Kronion, kalvet, som har et stort, vakkert jur og som melker mer enn kviger i alminnelighet pleier å melke straks etter første kalv.
– Det samme er tilfellet på Midtenget.
– Og på Brænden har en 2-årig datter av Kronion kalvet som melker over det en alminnelig voksen ku pleier å melke.

Nevnte steder er vel bare småbruk, men det er da toppmålet av dumhet hvis noen mener at Kronion tilhører arbeiderpartiet, og at han er så fanatisk partisk at han avler gode melkekuer bare med arbeiderens kuer og bare fantkrøtter med storgårdenes. Hadde det vært tilfellet, så kunne hvem som helst hatt grunn til å forlange oksen fjernet bort fra kvegavlen.

Det er vel mange som sier at det ikke er nødvendig å verdige en assistent så mye som å skrive om ham i avisen. Heri kan de visstnok ha rett, men ettersom jeg har kjøpt oksen i dyre dommer utelukkende for muligens å forbedre melkeevnen hos kua her i bygden, kan jeg ikke bare bære over med det.

For øvrig er mange av kontrollassistentenes viktige rase blitt så overkloke og viktige, at det ikke skulle være for tidlig om nebbet på disse værhaner ble skrudd ned igjen, så disse ikke kom til å gale for høyt.

Jon Persen
(*Laagen*, *9. juli 1936)*

Åpent brev til stortingsmann Erling Bjørnson.

Av Jon Persen

Først vil jeg få lov å gratulere deg med nominasjonen. Jeg akter også å stemme på deg ved valget i høst, og det bør alle vettuge av arbeiderklassen, og særlig de vanføre, gjøre.

Men det er nå særlig ditt mandige, reale arbeid i Stortinget for de blinde og oss vanføre som har vakt min beundring og takknemlighet.

Imidlertid, hr. Bjørnson, hvordan går det med denne vanførehjelpen som du har vært med på å få igjennom, og som vi vanføre har gledet oss til? Har regjeringens politiske gryte kokt over, så all vanførehjelpen har gått ned i asken?

I *Nationen* for en tid siden så jeg at justitiarius Wilhelm Eid hadde skrevet om de i 1936 utgitte lover, og der nevnes også hjelpen til de vanføre. Har jeg ikke misforstått, så er vi vanføre som har oppholdt oss på et gamlehjem i 3 måneder, utelukket fra å få denne hjelpen. Og så måtte det søkes om den, det måtte til attester fra forskjellige autoriteter. Alt dette er en uhyrlighet.

For det første er det en skrikende urettferdighet både mot den vanføre og vedkommende kommune at vi i vår ulykke er blitt nødt til å la oss innlegge på et gamlehjem, for disse såkalte hjem er jo ingen paradiser. Nei, tvert imot. Det er nemlig mange av oss som har fått følelsen av at vi har tapt vår menneskeverd siden vi tok inn på gamlehjemmet, og da skulle jeg mene at ulykken og ærekrenkelsen føles stor nok, selv om vi ikke også må tåle den forhånelse det ligger i at vi ikke kan få den hjelp som de andre vanføre.

Og så skulle søknader og attester være helt overflødige, for man behøver da ikke hele Salomos visdom for å bli vår herre hvem som er vanfør eller ikke. Og hva det økonomiske angår, har man jo skatteligningen å rette seg etter.

Den eneste unnskyldende omstendighet som er til stede her, som dumhetens apostler – de som er kommet før og sterke inn i verden – kan påberope seg, er at disse kan være unnskyldt for å forstå hvilke harde kamper og lidelser en vanfør må gjennomgå for å kunne forsørge seg selv.

Jeg for min del har gjetet både hester, fe og sau, og det enda hvert skritt har smertet meg. Og ved siden av dette har jeg også gravd opp noe over 22 mål åker stående på knærne, og for øvrig – for å forsørge meg selv – arbeidet alt jeg har kunnet uten å ense lidelser og smerter. Dette er selvsagt intet å skryte av, da mange vanføre har kjempet enda hardere enn jeg for ikke å falle andre til byrde.

Når æresfølelsen i oss vanføre er så sterk, så kan du skjønne, hr. stortingsmann Erling Bjørnson, at det må krenke oss dypt hvis det er sant hva hr. Eid skriver – at vi som er innlagt på et gamlehjem, er utelukket fra å få vanførehjelp. Det må uunngåelig føles av oss som et mindreverdighetstempel.

Men hva vanførehjelpen angår, kan det kanskje være det samme for meg, idet jeg er i den alder at jeg kan få alderstrygd – bare ikke den også blir borteliminert på en eller annen måte.

Ettersom du, hr. Bjørnson, har arvet mange av din store fars gode egenskaper – særlig rettferdighetsfølelse og sannhetsglød – er jeg herved så fri å utrope deg til «folketribun» eller talsmann på det kommende Storting for oss vanføre og for våre gamle, utslitte arbeidere.

Det er intet under at jeg har stor tiltro og aktelse for navnet Bjørnson. Din store far har jo en gang hjulpet meg med å få vasket vekk en skamplett fra vårt fedreland. Det var for over 40 år siden at jeg kastet meg inn i kampen for å få en 100 år gammel enke etter en veteran fra 1814 bort fra fattigkassen i Kvam. Jeg skrev da til budsjettkomiteens formann i Stortinget og ba ham sette frem forslag om en passende pensjon til gamle Beret. Så skjedde også. Det ble bevilget henne 200 kr i året så lenge hun levde.

Men nå tok kvamværene fra henne fattighjelpen, og hun – som hadde en datter på 80 år å forsørge. Berets stilling ble altså heller verre enn bedre, og min harme kjente ingen grenser. Jeg skrev i forskjellige blader om saken, men uten resultat.

Da var det, hr. Erling Bjørnson, at jeg skrev til din store far, dikterkongen Bjørnstjerne Bjørnson, som den gang var i Roma, og forela ham saken. Vesleblakken har altså gått seg oppgitt i uforet, det gjelder derfor om at Storbrunen fra Aulestad spennes for. Og Storbrunen tok lasset. Det vil si at B.B. skrev et opprop både i *Verdens Gang* og i andre aviser og henstilte til Norges kvinner at de burde legge sammen og forsørge sin eldste søster her i landet.

Lillehammer tok hensyn hertil, dannet en forening der forpliktet seg til å yte 200 kroner i året til Beret så lenge hun levde. Jeg følte meg nå stolt og glad, hr. Erling Bjørnson, over at den siste gjenlevende av de «gråtende mødre» fra 1814 og hennes gamle datter ikke lenger behøvde å gråte for føden.

Jeg håper at «Storbrunens» sønn fra Aulestad også tar kraftige tak på det kommende Storting for oss vanføre og for de utslitte gamle.

Jon Persen
(*Laagen, 9. september 1936)*

Folkets røst

Hr. Jon Persen.

Jaså da, hr. Persen, De vil stemme på Erling Bjørnson til stortingsmann nu ved kommende valg. Jeg leste forleden dag i «Laagen» et åpent brev, som De skriver til Erling Bjørnson – et meget imponerende brev forresten – hvori De gjør ham Deres uforbeholdne tilsagn om å gi ham Deres stemme nu ved høstens stortingsvalg. Dette må da antagelig bli til stor oppmuntring for hele bondepartiet, og især må vel Erling selv bli gledestrålende ved Deres forhåndsmeddelelse om Deres verdifulle bistand. Så er han da formodentlig sikker på å få iallfall én stemme.

Det er vel ingen tvil om at dette i høy grad vil stimulere hr. Bjørnson til å virke som talsmann for den sak som De omtaler og som også jeg – såfremt jeg hadde anledning dertil og forøvrig var i besiddelse av de nødvendige betingelser – vilde virke for, hvad jeg kunde til sakens fremme. I så måte er jeg fullt ut enig med Dem, hr. Persen. Saken er i og for sig påkrevet og rettferdig, og fortjener å få en gunstig avgjørelse.

Imidlertid synes jeg De er litt for flott med alle de svulmende lovord og de høittravende betegnelser, som De bruker både om Erling selv og hans far, som De betegner med «Deres store far», «dikterkongen» og «storbrunen fra Aulestad».

Jeg har imidlertid ingen anelse om hvorvidt hr. Bjørnson setter synderlig pris på disse betegnelser eller om han i det hele tatt vil føle nogen større begeistring over å bære navnet «Storbrunens sønn fra Aulestad».

Det er mulig kanskje, at disse høitidelige titler vil komme til å få en gagnlig innflytelse på behandlingen av den sak, som De forfekter, men det er også mulig at hr. Bjørnson, likesom vi andre, vil komme til å synes, at litt mindre av den slags kunne ha vært nok.

Vi vet alle, at passende krydderier på maten gjør den mere velsmakende, men for meget av det slags bevirker det motsatte.

Jeg vil derfor henstille til Dem hr. Persen, at De næste gang De vil servere oss en lignende rett, ikke må krydre den fullt så meget.

R.

(Gudbrandsdølen, 17. september 1936)

Trilling-jubileum i V. Gausdal.

Trillingparet i V. Gausdal – Kristian, Rønnaug og **Jon Persen** – fyller idag 73 år.

Dette jubileet tør vel være nokså enestående i det ganske land, men **Jon Persen** opplyser at den store festen skal utsettes til 75-årsdagen 1938. Til gjengjeld skal det da festes så det spørres i 7 prestegjeld – minst.

Foreløbig gratulerer vi med 73-årsdagen.

(Laagen, 31. oktober 1936).

„Svartper" ble borte i Vestfjellet i sommer.

I tørre somrer er det størst fare for at dyrene går sig ned i «holdippiler», sier Jon Persen.

Naut-apostelen Jon Persen var innom oss igår og samtalen kom da også inn på fellesdriftene i sommer. Den 7 år gamle 2. pr.-oksen «Svartper» som tilhører Øverbygdens feavlslag, blev borte fra driften i Gausdal vestfjell, og Persen kan fortelle at feavlslaget nu krever erstatning av driftstyret. Assuransen kan man nemlig ikke få når ikke oksen finnes igjen. Men driftene kan heller ikke påta sig noen slags assuranseforpliktelser for storfe, det ville fare for vidt, sier Persen.

Han regner det for mest sannsynlig at oksen har gått sig ned i en myr eller i en «holdippil». De kan gå sig ned så man ikke ser spor efter dem mer. Alle de andre som var med i driften var i god behold.

— Er ikke dyrene som regel flinke til å passe sig for blautmyrer og slikt?

— Gamle okser er nok flinke til å passe sig, men det er farligst i tørre somrer. Det vokser grønn storr i kanten på «holdippiler» og de hender at de våger sig for langt ut for å få tak i den og så stuper uti.

(Laagen, 26. november 1936)

Da ørnen røvet Maria Stuart.

Femtiårs minne fra Vestfjellet.

Av Jon Persen

For en tid siden var det skrevet en artikkel i *Laagen* med overskriften: «Bør ørnen fredes», og så oppfordres hvem som helst til å uttale seg om spørsmålet.

Nå er det vel bare vi gjeterne, og særlig sauegjetere, som kan ha noe kjennskap til ørnens meritter mellom våre fjell. Jeg har gjettet sauedrifter i mange år, men det er bare én eneste gang at ørnen har tatt et lam fra meg. Det var nemlig i 1886.

Jeg lå da på Grytlien med en sauedrift på 250 stykker, hvoriblant det var et fire uker gammelt søyelam. Hun var så lys og blid i ansiktet at jeg kalte henne «Maria Stuart», og at hun var av adel viste seg best på hennes lange spel, som rakk like til klauvene. Ofte, når sauedriften hadde lagt seg på fjellvidda og yrtet, lokket jeg på «Maria Stuart», og hun kom da og la seg ved siden av meg og slikket mine hender og mitt ansikt. Jeg ble meget glad i vesla mi.

Den tid var det mye bjørn i Vestfjellet, så jeg måtte følge sauedriften til fots for å verne dem mot denne fryktelige røverhøvding. Luren måtte flittig brukes, dels som hyrdefløyte når dyrene mine kom for langt bort fra meg og det ble nødvendig å blåse dem tilbake, dels som krigsbasun når bjørnen var i nærheten.

Når jeg holdt slik fryktelig styr og leven både med luren og kjeften, følte jeg meg trygg for overfall på mine kjære undersåtter. Det bemerkes at dette skjedde lenge før luftkrigen kom i bruk, så jeg kunne ikke ane noen fare fra den kanten – men jeg skulle bli var noe helt annet.

Det var en vakker dag i midten av juli. Vi befant oss da i Hanslislettet på vestsiden av Revåfjellet, bortover mot Revåen. Det hadde regnet fra morgenen av, og de siste store dråper blinket i solen. Det var da liksom at hyrdeguden smilte til gjetergutten sin med tårer i øynene. Gjøkens galen hørtes gjennom elvesus og fossedur, sauedriften lå og yrret mens «Maria Stuart» sto og diet moren sin og dillet med spelen. Alt var så rasende vakkert og åndet bare fred og ingen fare.

Da ble jeg med ett var en skygge som fór frem og tilbake på en eiendommelig måte. Jeg la meg på ryggen og stirret opp i luften. Da fikk jeg se en stor fugl oppe mellom de lyse skyene. Den kom dalende nedover i korrekt rekkeform, og best det var skjøt den ned som en pil, grep «Maria Stuart» i klørne og fløy bortover mot Suluhøen med henne.

Hele sauedriften reiste seg i forskrekkelse. Den ulykkelige mor sprang bortover mot Revåen, idet hun hoppet til værs og skrek ende over seg. Jeg løp etter så fort jeg kunne, jeg også, men det siste jeg så av den fortvilte moren var at hun hvirvledes rundt i en foss.

Nå hadde jeg da mistet det kjæreste jeg hadde på Grytlien, vesle «Maria Stuart». Det er merkelig, hr. redaktør, hvor glad en kan bli i et dyr. Tapet av dette elskelige, rene lam voldte meg vel sorg, men det som gjorde meg mest opprørt til sinns, var dog tanken på at dyrenes moderkjærlighet er sterkere enn døden – mens det finnes ikke så få kvinner her i landet som endog har drept sine småbarn.

Hva fredning av ørn angår, kan jeg uttale som min overbevisning, bygget på erfaring, at ørn er et svært lite farlig rovdyr i sammenligning med bjørnen – som jo også er fredet. Som bevis herfor kan berettes at bjørnen nevnte sommer slo i hjel hele åtte sauer på én eneste natt.

Etter dette overfallet måtte jeg holde nattvakt over min «hjord», akkurat som Betlehems hyrder.

Det var selvfølgelig hardt for meg i min vanførhet å løpe med sauen om dagen og vokte den mot bjørnen om natten. Jeg lå da ute med øksen på den ene siden og luren på den andre. Men heldigvis strøk udyret vekk når jeg blåste alarm i luren. Men tross alt er dog gjeterlivet den skjønneste perioden i min livshistorie.

Jeg har gjettet allslags husdyr som havner i våre fjell om sommeren, men de stolteste og mest respektable er dog hester og okser. Ved siden av sau har jeg også gjettet geit. Dette kvikke, morsomme dyr var det ingen vanskelighet med oppe på fjellvidden, men hjemme i bygden er disse firbente kommunister meget brysomme, idet de ikke respekterer grenser, gjerder eller andres eiendom – og så misunnelige og hatefulle mot hverandre innbyrdes.

Jeg kjenner intet dyr så godt skikket til å innlemmes i det norske arbeiderparti med Tranmæl i spissen som geita. Men hva dyrene som helhet angår, så har de dyder og feil i større og mindre grad – som vi mennesker.

Jon Persen
(Laagen, 31. mars 1937)

Seterreis og lurlåt på Maihaugen.

*Nautapostelen Jon Persen vil besørge lokking og andre lyder. — Men han vil ha med sig en hårfager budeie***.**

Under jubileumsfestlighetene på Maihaugen ved St.-Hans-tider, skal det nye seteranlegget også innvies, og det blir da arrangert en seterreise med bøling og budeie og gjætergutter og alt som hører til. Jon Persen forteller oss at han er bedt om å ta med sig luren og være med — han er jo fagmann når det gjelder naut og gjætere og budeier. Han må i tilfelle kjøre foran og lokke med luren, sier han, og han kan også påta sig å besørge rautingen og brølingen og saubræk og geitmekring på denne sin gammeldagse saxofon.

Men det som bekymrer ham mest er om det vil lykkes å finne en fager og frodig jente med langt hår til å være budeie. For selv om jentene gjerne vil være hårfagre, har de allerfleste klippet vekk det meste av håret. Skulde han i luren tolke sitt hjertes mening om dette bedrøvelige faktum, ville det uten tvil bli en øredøvende og hjerteskjærende konsert.

(Laagen, 21.mai 1937)

De store og de små eller barnas paradis.

Av Jon Persen

Alle vi voksne som ikke har tapt gudebildet, og har den sterkeste lengsel etter skjønnhet, uskyld og renhet, tar så gjerne et småbarn på fanget, og det er da så lett for oss å si:

«Stakkar du som liten er.» Men den lille har adskillig større grunn til å si: «Stakkar du som stor er», for før de små får ett for meget av kunnskapens tre, vandrer de i det skjønneste paradis.

Men for at vi voksne kan få kikke inn i dette, gjelder den store Mesterens ord enn noensinne: *«Uten at I omvender eder og blir som barn, kan I ikke komme der inn»*, det vil si inn i barnas paradis. Da gjelder det å kaste vekk all stormannsgalskap og gjøre oss så små at vi kan sette oss inn i barnas tanke- og sjeleliv, men det er ikke alle som har evne til det.

Jeg for min del må rent ut si at hadde jeg ikke dyrene og barneflokkene å glede meg ved, ville livet blitt uutholdelig for meg i vanførhet og fattigdom. Men så er det så heldig, herr redaktør, at barnas paradis ikke er avhengig av gull, sølv eller andre verdigjenstander. Nei, de gleder seg over bare noen stener – herpå kan fortelles mange eksempler, men jeg nevner bare ett.

I hele 20 år fór jeg over Gausdalsbygdene og tegnet opp dyr for fellesdriftene. Dette er den skjønneste periode i min saga. Jeg hadde da adgang til fjøsene og mottok hyllest av mine firbente venner, like fra bjellekua og storkoksen til kalvene, lam og killinger – og selvfølgelig fulgte barneflokken med. Disse fortalte meg hva kuene het og mye annet interessant.

Så var det en dag på vårparten at det begynte å bli bar mark ved sørveggen at jeg kom til en stor gård i en av Gausdalsbygdene. Da jeg og barna var ferdige i fjøset, og jeg hadde vært inne og fortalt noen eventyr, ba mine små venner meg følge bak veggen og se på steinkuene deres – og selvfølgelig fulgte jeg med. Det var en hel bøling, og alle hadde navn. En stor langaktig steinku var oksen og het Morian. Jeg måtte fortelle mange historier om oksen som hadde vært med i driftene mine i mange år og kastet overende mange av storoksene, ja, at den endog hadde stanget med storoksen til Bjørnson på Aulestad oppe i Brumokveen – og vunnet. De små klappet sammen hendene og jublet.

Men hvilken skrikende motsetning mellom store og små. Da jeg kom inn igjen, klaget både konen og mannen over tidens pinaktighet – så en nesten kunne tro at de var ferdige til å komme på fattigkassen når som helst. Og disse som ikke bare var velstående, men forholdsvis rike til gårdbrukere å være, og endå jamret de seg, mens deres barn gledet seg så bare over noen steinkuer. Akk, om bare vi voksne kunne lære av småbarna våre å glede oss over det lille vi har, så ville megen misnøye og jammer forstumme.

Ofte kom jeg tidlig på kvelden til gårder med mange barn. Slike gårder valgte jeg helst til natteherberge. Jeg fikk det nå travelt med å spikke trehester og andre leker til barna. Det hendte da ofte at en av disse små slo armene om halsen min og sa:
«Du er lekker, du, Jon Persen. Når jeg blir stor og du blir liten, skal jeg gjøre leker til deg, jeg også.»

Innholdet av disse ord er så sanne at de ikke bør betraktes bare som barneprat; for det er en uigjendrivelig sannhet at de fleste av oss som små er voksne, når barna blir større, er blitt små og ubehjelpelige – at vi må ha hjelp for å få på og av oss klærne. Hvor rett har ikke Jørgen Moe i et dikt om en liten gutt hvis mor var død, hvor begynnelsen lyder:
«Hva ord der ofte ligger på de søte barnemunne!
Ja, enfold kan dog høyest nå og aller dypest bunne!»

Nå er det vel ofte tilfelle at de små, når de blir voksne, ikke alltid holder sitt løfte til de store – når disse er blitt små igjen og ubehjelpelige. Dette er særlig tilfelle mellom foreldre og barn.

Imidlertid har mange, særlig jenter, holdt sine løfter til meg. I kraft av omvekslingens lov er mange av disse blitt kjerringer på de forskjellige gårder, og er utgitt igjen i nye utgaver – i småbarn. Og disse lykkelige mødre har ikke glemt sin barndoms venn. Jeg har hatt mang en hyggelig dag sammen med disse fornøyde barneflokker, som har en så slående likhet med foreldrene da disse var små.

Men det er ikke bare i Gausdal at dette har vært tilfelle – noe lignende har også funnet sted på Lillehammer. De somrene jeg ikke har fungert som gjeter i Vestfjellet, har jeg oppholdt meg delvis på Jørstadmoen og Lillehammer. Jeg er aldri i denne by om sommeren uten å være omgitt av større og mindre barneflokker. En kunne nesten tro at det var selveste Henrik Wergeland eller Asbjørnsen som var ute på vandring.

(*Laagen, 24. august 1937)*

Reinsku fra Valdres arrestert i Vestfjellet.

Nå skal den selges som hittegods.

Det har hendt noe oppe i Svatsum, forteller Jon Persen i telefonen. En dag Hans Masovn drev på seterløkka inne på Grytlien, kom det en ung reinsku ned fra fjellet. Kua var meget medgjørlig og fulgte etter ham innpå løkka, da han hadde vært ute for å stifte nærmere bekjentskap med den.

Der gikk det en dags tid, og så satte han grime på den og leide den med seg til Brumoen, hvor den nå går og venter på å bli solgt som hittegods.

Kua var forsynt både med øremerke og navneplate, noe som beviser at den er hjemmehørende i Valdres. Samtidig har man da fått et levende bevis på at Valdres-reinen beiter i Gausdal Vestfjell — noe den ikke har lov til.

(Laagen, 1. september 1937)
(*Denne notisen ble også gjengitt i Vestopland*)

Fredkolla fra Vestfjellet

Store begivenheter på Grytlien og Brumoen.

Av Jon Persen

Det heter i Norges kongesagaer at to av disse storkarer var blitt uvenner og at krig var nær ved å bryte ut mellom dem. Men så sluttedes fred på den måten at den mest uforskammede fikk datteren til motstanderen til kone. Hun brød seg selvfølgelig ikke om ham, men bøyde

seg allikevel for vilkårene – for fredens skyld. Men så fikk hun også det vakreste navn en kvinne kan oppnå i denne verden – hun ble kalt Fredkolla.

Det berettes nå om krig og stridigheter både mellom nasjoner og mellom forskjellige partier verden rundt, men en fredkolle har ennå ikke trådt frem. Det er for øvrig også i høy grad tvilsomt om det finnes noen fredkoller blant de tobentes hulde kjønn nå for tiden. Men det finnes allikevel en fredkolla her i landet – selv om det bare er blant dyrene i Vestfjellets fagre rike.

For å være sannheten så nær som mulig, kan denne historien fortelles slik:

Som bekjent har Valdres et tamreinselskap med flere hundre dyr, som har spredt seg utover nabobygdenes fjell – til stor skade for husdyrene. Også Vestfjellet ble hjemsøkt av større og mindre flokker. Dette har bevirket at ingen sommer har våre oksedrifter vært så urolige og vanskelige å holde styr på. Husdyrene tåler nemlig ikke lukten av reinen, hvor denne nylig har havnet seg.

Harmen i de bygder som hadde fått sine havneganger ødelagt av reinen, vokste seg større og større, og i flere bygder besluttet man at enkelte dyr burde nedskytes for å få bevis på hvem eieren var. Dette var også tilfellet i Vestre Gausdal.

Men dette skulle ikke bli nødvendig. For det begav seg i de samme dager at Hans den yngre fra Brumoen var med og slo en seterløkke på Grytlien. Da ble han en vakker dag var at det kom en ung, vakker reinku gående fra Vetafjellet ned mot seteren. Men det merkeligste, syntes han, var at dyret bestandig holdt seg bent for ham – på hin side gjerdet og så nær ham som mulig. Hans sønn, som er en stor dyrevenn, ble så begeistret for denne vakre skapningen at han gikk ut til den, og da fulgte reinkua ham inn på løkken hvor den gikk om natten. Om morgenen la han på reinkua en grime og leide den med seg ned til Brumoen, og satte den inn i en stor binge i fjøset.

Brumoen er i de siste årene blitt dyrenes store defilé. Der samles oksedriftene, saudriftene og hoppefølget til Nordbua. Alle disse overnatter i Brumokvea. Men det er nok ikke bare kjærligheten til dyrene og interessen for disse som har gjort at jeg har valgt Brumoen til mitt hovedkvarter under min virksomhet med dyrene – men også at svatsingene er de gjestfrieste og hyggeligste folk jeg kjenner. Dette gjelder særlig på Brumoen. Jeg har sengeklær der, og så ligger jeg i en feltseng. Om sommeren ligger jeg på låven, om vinteren tar bestefar Gammel-Hans sengen inn i stuen til seg. Jeg kjenner ingen jeg setter så høyt som gamlingen på Brumoen.

Da jeg forleden lørdag kom opp på Brumoen, var reinkua nettopp ankommet og stod i fjøset. Jeg ba Gammel-Hans sette sengen min bort i fjøset, i Kronion-båsen. Jeg ville så gjerne dele værelse med fremmeddamen fra Vestfjellet. Så ble også gjort, og jeg sov godt i fjøset. Det hendte visstnok at bjellekua «Grådon» reiste seg og forårsaket en lyd som når Revåa gjør isråk, men jeg sovnet da igjen.

Imidlertid har jeg grunn til å ha den største aktelse for «Grådon». Hun er nå kommet i et slags svogerskap med meg: Under oksesamlingen i sommer kjempet min store slektning «Kronion» så hardt for å beholde kongeverdigheten, at han ble så anløpen at han ikke orket

å gå lenger enn bare et lite stykke opp i Sønstegårdlien. Utpå dagen kom Brumokuene oppover, og «Grådon» ble da formelt med kong Kronion den første – eller store – av Vestfjellet, drotten over drotter tilhope, som det heter i *Odysseen*.

Men det kan dog ikke sies om dette som ved Napoleons bryllup – at fem dronninger bar den nye keiserinnens slep. Det var jo ingen til å holde i «Grådon»s hale under høytideligheten.

Det er nå den aller beste utsikt til at det vil hende noe gledelig på Brumoen i siste halvdel av mars. Og det skulle glede meg om «Kronion» kunne skaffe disse bra folk en påskjønnelse for det bryderi de har hatt med ham og meg. Det ville da som alltid bekrefte seg at en god gjerning fører belønningen med seg, likegyldig om det er mot mennesker eller mot dyrene.

Det første jeg gjorde da jeg stod opp om morgenen, var å gå inn i bingen til reinkua. Men hvor bedårende vakker var ikke denne Vestfjellets friske datter! Hun la seg kjælent inn til meg, og jeg slo armene om hennes hals og takket for den storartede handling hun hadde utført – så storartet og oppofrende, sa jeg, at vi mennesker kunne ha grunn til å skamme oss.

Flere jegerutdannede menn stod alt ferdige til å gå inn i Vestfjellet for å nedskyte noen reinsdyr, så eierforholdene kunne bli klargjort. Da var det du forlot kamerater, slekt og venner, gikk nedpå Grytlien og frivillig lot deg ta til fange. De nødvendige bevisene har du i øremerket og i metallplaten med eierens navn.

Men min kjære valkyrje og skjoldmøy fra Vestfjellet, sa jeg: Du har ved din stolte handling og oppofrelse forebygget at Vestfjellet ble utskjemt ved utgytelsen av uskyldig blod. Derfor vil jeg nå gi deg et så vakkert navn at det ikke har vært brukt mer enn én eneste gang før her i landet – nemlig i sagatiden. Du skal heretter hete Fredkolla, selv om du har horn.

Jeg ønsket av ganske hjerte, i mitt stille sinn, at alle kvinner i verden var fredkoller. Da – og ikke før – vil kloden bli beboelig for oss mennesker.

Men jeg ble brått revet ut av disse høytflyvende tanker, idet Ragna kom med melkekoppene og begynte å melke kuene sine. Hun er et så edelt, godt menneske, hun også, at jeg ikke vet hvem jeg skal sette høyest – Fredkolla eller Ragna Brumoen.

Jon Persen
(*Laagen*, *13. september 1937)*

Blyantrisp om reinsku og politikere.

Nautapostelen Jon Persen skrev nylig om «Fredkolla fra Vestfjellet» – reinskua som kom ned til Gryttlien seter og frivillig lot sig ta til fange av Hans den yngre fra Brumoen som senere kjøpte den.

Persen var svært begeistret for «damen» og hadde også delt værelse med henne en natt. Men da vi kort etter traff ham igjen, var han tynget av sorg og medfølelse med det arme dyr.

Grunnen var et rykte han hadde hørt om at «Fredkolla» skulde være solgt til «Dagningen»s redaktør for 45 sølvpenger. Han syntes Fredkolla var et for vakkert og fredelig dyr til å havne i den røde leir og eventuelt bli brukt til valgagitasjon ved årets kommunevalg.

Vi kan dog trøste Jon Persen med at ryktet ikke talte sant. Fredkolla er nok solgt, sies det, men vedkommende politiker som skulde ha kjøpt den, kjenner ikke noe til dette. Han har vel også andre ting å tenke på nu foran valget. En reinsdyrstek ville vel heller ikke strekke til til de mange velgere som har begynt å komme etter med at de fete valgløftene der i gården i virkeligheten er mager kost.

Det er forresten interessant å se de nye valglistene som kommer, særlig i norddalen. Kjente karer som ordfører Dahle i Heidal og ordfører Næprud i Sell finnes ikke på årets lister. I Heidal er det Ole O. Hjellett som ventes på ordførerplassen, og i Sell er det Kr. O. Lien som kommer igjen etter å ha tilbragt siste periode med å dirigere skolmestrene. Næprud vilde ikke mer, og den gamle traver i kommunalpolitikken i Sell – Janson – er også blitt borte fra listen. Kanskje dukker han frem igjen på en ekstraliste for å gjøre Lien rangen stridig.

Kr. Mo i Vågå blev ikke ordførerkandidat han heller, han kom i det hele ikke med på listen. Kanskje skal han reserveres til stortingsvalget, eller også er det konkurransen med «de frie velgere» og Herskedal som har skremt han vekk.

Var de to karene blitt sittende ved siden av hinannen i herredsstyret, kunde der nok blitt behov for en «fredkollle» både tidt og ofte.

Sisko.

(Laagen, 16. september 1937)

Valgbetraktninger efterpå eller hvem skal bære bjellen.

Av Jon Persen

Nå er da valget over denne gang også, men jeg kom ikke til å stemme denne gangen. Jeg kan nemlig ikke gå i trapper, og vårt velvise valgstyre tok ikke det ringeste hensyn til oss som har fått vår legemsfeil i nedre enden – mens de som har fått en slik feil i øvre enden, at de ikke burde hatt stemmerett, kan passere både trapper og lange avstander. Imidlertid lar den slags legemsfeil seg ikke kontrollere.

Ved siste stortingsvalg stemte jeg i Svatsum, og tenkte å gjøre det nå også. Derfor ble min venn Blakken forspent, så bar det av gårde. Han var nokså kvikk, gjorde et kast med hodet og slengte halve toppen bak venstre øret, og så nokså energisk ut. Dette overbeviste meg om at hesten er så frisinnet at han minst måtte tilhøre det radikale folkeparti.

Men, tenkte jeg, hvis bare Blakken hadde hatt stemmerett, så hadde han slett ikke stemt med det såkalte arbeiderparti, skjønt han er en av bygdens flinkeste arbeidere. Det vil si, hvis han bare kunne lukte Moskva, Stalin og Tranmæl bak stemmeseddelen – dertil er Blakken for klok og patriotisk.

Men det kunne nok hende at vår godmodige Blakken kunne være troskyldig nok til at de unge guttene på gården – som ikke er mer opplyste enn hesten – kunne få innbille ham at arbeiderpartiet ikke har det ringeste med bolsjevisme, kommunisme, å bestille.

På bilstasjonen steg jeg opp ved en chaufførs hjelp, og i mitt stille sinn var jeg takknemlig for at bilselskapet har så hjelpsomme og flinke skyssgutter, at jeg følte meg like trygg som når jeg kjørte med Blakken.

Å la rødkollstutene med Moskva-fargen få min stemme – selv om disse har påsvidd dølamerket på krysset – var ikke tale om, og på de to andre listene var det for mange «ungnaut».

Men disse betraktningene over stemmegivningen viste seg å være helt unødvendige.

Da jeg kom til nedre Svatsum valglokale, steg jeg av, og nå hadde jeg bare storstokken å skreve over. Men nå fortalte O. Kirkebø meg at det ikke var anledning til å stemme ved kommunevalg uten i eget valgsogn. Punktum.

Riktig nok ble jeg avskåret fra å stemme denne gangen, men etterpå viser det seg at resultatet ble akkurat det samme – med eller uten min stemme.

Men nå har de forskjellige kommuner igjen det viktigste: å velge ordfører.

Fra mitt lange gjeterliv har jeg i rikt monn fått erfare hvilken betydning det har for hele sommeren, hva slags krøtter vi setter bjellen på. Det ble jeg var i 1896, på Grytlien. Jeg lå der den gang med en saudrift på 250 dyr. Det var da med en stor vedde med romersk nese, lang, bred spel, sne-hvit i ullen, og så opptrådte han myndigere og mer overlegent enn noen annen sau. Han blåste i nesen, trampet i marken og gjorde alle slags fakter med framføttene. Både hele saudriften og jeg måtte tro at dette var en stor begavelse, og så var jeg dum nok til å sette bjellen på ham.

Det gikk så noenlunde fra først av, men da han ble stuevarm, som det heter, ble jeg var noe annet. En vakker dag breket og skrek han høyere enn alminnelig. Så tok han spranget foran driften nordover Revåfjellet – og jeg etter.

Da jeg nådde igjen driften, hadde bjellesauen, Storbelus, som jeg kalte ham, narret hele flokken med seg ut på en hengemyr. Dette så forferdelig ut. Å gå ut på myren og jage dyrene vekk var livsfarlig, i det at myren allerede hadde begynt å synke – mange av sauene stod i vann til knærne. Og å lokke nyttet ikke – de stod bare og så på meg og blåste i nesen.

Det var nå ikke så godt å vite hva jeg skulle gripe til. Jeg kjente fortvilelsens kalde firben krabbe nedover min rygg.

Da gikk det med ett opp for meg at demagoger, eller folkeførere, bestandig er levebrødspolitikere.

Jeg tok da opp av skreppen noe flatbrød og lokket på Storbelus, som kom til meg og forsynte seg – men han skrek hele tiden etter meg og mer flatbrød – mens hele driften etter hvert fulgte sin tapre fører ut av myren og var reddet.

Nøyaktig noe slikt har hendt både her i Vestre Gausdal og i mange andre kommuner landet rundt: av lettsindige førere er de blitt narret ut på en økonomisk hengemyr.

Og når den store gjetergutten, staten, kommer med sitt flatbrød for å lokke dumheten frempå det tørre igjen, roper bestandig dens førere høyt etter større og større bidrag, skjønt det er disse karene som har forvoldt ulykken – og har æren for intet, men juling enn brød.

Men slik er nåtidens verden, mine barn.

Jon Persen
(Laagen, 10. november 1937)

De ville okser i Vestfjellet

Eller dyrenes mentalitet

Av Jon Persen

Hele tiden siden jeg begynte å skrive i bladene, har jeg forsøkt å påvise at vi mennesker har den største innflytelse på dyrenes ferd og sinnsbeskaffenhet – eller vel rettere sagt: deres mentalitet.

Dette bevises best av våre kubølinger på setrene i sommertiden. Er gårdbrukeren en sommer så uheldig å få en budeie som er dum nok til å behandle kuene bare som firbente trekrakker, blir dyrene så fornærmet at de begynner å ligge borte om natten.

Men så har det ofte hendt at samme gårdbruker neste sommer får leid en klok, dyrevennlig jente som behandler sine firbente venner med all ærbødighet og aktelse. Da blir samme bølingen med ett forvandlet – som ved et trylleslag! Nå høres kuas lengselsfulle raut etter budeien og seteren tidlig på kvelden. Og når bølingen kommer frem, foregår de vennskapeligste scener mellom vertinnen og hennes sommergjester.

Først tar hun med seg salt ut på stylen, så kjører hun en hel neve inn i kjeften på bjellekua, så farer hun gjennom hele bølingen med salt, ros og kjærtegn – og nevner alle ved navn.

Dette idylliske forholdet mellom bølingen og budeien eier en slik høy romantikk og skjønn poesi at selv våre største diktere er blitt begeistret – og særlig Henrik Wergeland.

Noe av det vakreste denne store dikteren har skrevet, er *Ragne hallingjentens avskjedssang* til hjemmet sitt, hvor hun tar farvel med hver enkelt – både stort og smått i bølingen sin.

Særlig rørende er slutten, hvor dikteren skildrer Ragnes sorg, engstelse og frykt for at kjæresten skulle narre henne som alle de andre. Da får hun plutselig se ham avspeilet i øynene til Bloma, som hun satt og melket.

Å ja, hr. redaktør – Ragne var nok ikke den eneste som har fått se det kjæreste de svermet for, avspeilet i dyrenes trofaste øyne.

Men la oss vende tilbake til teksten – eller overskriften.

Jeg kjenner intet dyr så ærekjært som kua, og dette gjelder kanskje i like høy grad oksen. Det skal ikke mye til før disse stolte dyr blir enten sinte eller folkesky – det siste er nå tilfellet på Fron.

Det ble nemlig nylig berettet i *Lillehammerbladet* at fem okser fra Frons oksedrift i Vestfjellet var blitt så ville og folkesky at de var vanskelige å fange inn – og at to av disse rimeligvis må skytes hvis man kunne komme dem nær nok.

Dette er et meget alvorlig tilfelle – men det behøver ikke utelukkende å være gjeterens skyld heller. Nei, det stikker nok dypere.

Lokalkjente folk fortalte meg for et par år siden at fegjetere fra Fron var meget dårlig lønnet, og at de også måtte holde seg selv med salt! Når gjeteren skulle leve så han orket noe, ble det intet til overs til salt til dyrene. Og resultatet ser vi nå.

Det er nemlig praktisk talt umulig å holde dyrene tillitsfulle, tamme og kjære uten salt.

Her i Gausdal har det vært fellesdrift i over 33 år – men det har ennå ikke hendt at noen okse er blitt vill eller folkesky. Men så har vi hele tiden hatt flinke, dyrevennlige gjeterne, og så har driftsstyrene selv holdt rikelig med salt og bragt det ut på feplassene.

Det samme må nå gjøres på Fron også, skal oksedriften kunne bli vellykket.

Den slags vanrøkt – at en oksedrift blir forsømt med salt og kjærtegn – er ikke lenger gjenstand for offentlig påtale, men det kan allikevel føre til dyrplageri, i det enkelte dyr kan komme til å sulte og fryse i hjel i fjellet.

Det er nemlig jeg som har fått i stand fellesdriftene også oppe på Fron, og derfor føler jeg ansvar for dette mitt smertensbarn.

Derfor er det jeg nå anmoder *Lillehammer–Gudbrandsdalens Dyrebeskyttelsesforening* om at den henstiller til dyrevernet i Fronsbygdene, at det blir sørget for at deres oksedrift får den nødvendige vennlige omgang og forpleining med salt.

Det er vel så som så å finne sin tid i kampen for vergeløse – både blant mennesker og dyr. Og aller verst er det også, når det gjelder så gjennomsiktige forhold som fellesdrifter og gamlehjem.

Men det måtte være feigt å gi opp allikevel, selv om jeg skulle komme til å bære den gode hyrdes tornekrone.

Imidlertid kan dette bli av lang varighet, da jeg nå snart faller for aldersgrensen – etter naturens lov og vår Vårherre selv.

Men nå melder seg et viktig spørsmål, hr. redaktør!

«Hvem skal bli din etterfølger?» spurte Aleksanders generaler, når deres store fører lå på sitt siste.

«Den verdigste», svarte han.

Og den som skal bli min etterfølger, må også anse det som sin største ære å ta vare på de vergeløses sak – blant mennesker og blant dyr.

Akk, gid at han kunne bli heldigere enn jeg – i den retning.

Jon Persen
(*Laagen*, *11. desember 1937)*

De gamle guder, helgener, funksjonærismen og dyrevernet

Av Jon Persen

Som bekjent har de forskjellige hedenske folkeslag en masse guder – nær sagt en gud for hver egenskap og virksomhet blant folket. Slik var det også her i landet i hedningetiden. Og da Kvitekrist overtok de gamle guders plass, var det bare én Gud – og det skulle være nok også, når vi bare dyrket ham i ånd og sannhet.

Gudsdyrkelsen var i lengre tid meget enkel, hvilket den også bør være. Men så fant paven på å kanonisere til helgener – med jomfru Maria i spissen – avdøde som hadde ord for å ha levd et rent og hederlig liv her i verden. Det varte ikke lenge før det var flere helgener enn det før var guder.

Men nå er vi da her i landet vokst fra både åsadyrkelsen og katolisismen. Men nå er det blitt verre med dyrkbare personer og vesener enn noensinne.

«Tidens guder er dens menn», har det vært sagt – men aldri har det vært så mange av den slags guder som nå. Jeg har ikke oversikt over hvor mange nye stillinger og tillitshverv som er opprettet i de forskjellige kommuner, og alle disse skal ha sin formann, eller overgud.

Disse nye guddommene skulle da vel være både nyttige og nødvendige også – for så vidt som de er påbudt av loven.

Men én guddom som er nødvendigere enn alt annet, og som skal være innført i de forskjellige kommuner, men ennå ikke er kommet i funksjon – særlig her i bygda – det er dyrevernet.

Og her – hvor det foregår så mye dyretrafikk høst og vår!

Nå velges ofte kvinner til dyrevern. Nå vel – disse skulle da være dyrevennlige nok. Men de er ikke skikket allikevel, ettersom deres plass hovedsakelig burde være ved arnen og i barneflokken.

Og her har moren en utmerket anledning til å virke i dyrevennlig retning. Det første barna omgås er katten. Det hender ofte at de små tar pus i halen, løfter ham opp så han skriker – og dette synes de er morsomt. Moren har da en glimrende anledning til å fortelle barna sine at det ikke er for moro skyld pus skriker, men fordi det gjør vondt – akkurat som om man skulle løfte veslejenta eller veslegutten opp etter ørene.

Ingen har slik anledning til å innprente de små gode egenskaper – som fremtidens dyrevern – som moren.

Men i realiteten er hun ikke skikket, allikevel. For når det gjelder å svinge Tors hammer, blir Frøya for veik.

Nei, til dyrevern bør det helst være en mann med ben i nesen, og som er utstyrt med politimerke. Han burde stå opp under oksesamlingen og påse at klauvene er ordentlig beskårne, og at hornspissene er kuttet av. Og så bør han følge driften til fjells, og melde og få mulktert alle som slår dyrene med harde staver eller staurer, hvilket er straffbart etter den nye lov.

Det har vel blitt bedre med dette i det senere, men det forekommer da av og til.

Hittil er det bare jeg som har fungert som dyrevern her i bygda – og det både muntlig og skriftlig.

Det som føltes mest nødvendig, var å få innlagt vann i de viktigste samlingskveer – idet jeg ynkedes inderlig over disse stakkars dyr, som kom vandrende etter de støvete veiene i solsteken.

Og jeg er også her seirende.

I Ulvenkveen har Vårherre selv lagt inn vann – lenge før fellesdrifter ble unnfanget hos meg – idet en arm av elven går gjennom kveen. Ære være ham for det!

Og i fjor høst ble det innlagt rennende vann i Brumokveen. Før måtte vi nøye oss med en pumpe fra elven, og den var som oftest i ustand når den skulle brukes.

Nå er det bare Segalstadkveen som mangler vann.

Denne kveen er nå den viktigste også, for så vidt at den er i så allsidig bruk. Der samles saudriften, oksedriften og hesteføIgene som skal til fjells. Og så er den
også utstillingsplass for utvalgsskuer.

Det skulle absolutt ha vært lagt inn rennende vann i denne kveen, som er så nødvendig for bygdens heste- og feavl. Derfor henstiller jeg til dyrevernet i Østre Gausdal at det griper saken kraftig an – og ikke gir seg før det er innlagt rennende vann i Segalstadkveen.

Og så er det noe annet også:

Det er ikke nok at dyrevernet tar seg av klauver og horn – men det må også få tatt ringen ut av nesen på oksene.

Det har nemlig vist seg hele tiden, i alle våre oksedrifter, at disse ringstutene ikke har vært i så godt hold om høsten som okser uten ring.

Det er for øvrig hovedsakelig bare Mjøsbygdene som setter dette forbannede torturredskapet i nesen på sine stolteste og vakreste dyr. Og det blir ikke slutt på det heller – før det blir lov at den som setter ring i nesen på oksen sin, bør gå med ring i nesen selv.

Dette er også i harmoni med den gode hyrdes formaning til oss:

«Hva du vil at andre skal gjøre mot deg, det skal du gjøre mot dem.»

Og dette gjelder også forholdet til dyrene.

Jon Persen
(*Laagen*, *11. februar 1938)*

Trillinger blant folk og dyr

Av Jon Persen

Jeg har gått og innbilt meg at jeg er eneste trilling her på gården, men nå er dette ikke lenger tilfelle.

Forleden dag hadde sveiser Harald Hansen sluppet ut sauene, og jaget dem opp i bakken ovenfor huset jeg bor i. Jeg la da merke til at det var flere lam enn voksne sauer.
– Det må være mange tvillinger i den flokken, sa jeg.
– Ja da, sa han. Og så er det trillinger også.

Han fortalte meg da følgende: Den trettende april nedkom bjellesøya med trillinger – tre alminnelig store, velutviklede veddelam.
– Den ene må da vel koppes opp da? spurte jeg.
– Neida, sa han. Det gikk nemlig så heldig – eller vel rettere sagt uheldig – at en annen søye samtidig la seg i barselseng og fikk et dødt lam. Jeg tok da den ene trilling og la bort til

henne, og den begynte straks å patte henne. Og det så ut til at hun antok trillinglammet som sitt eget barn.

Det følger med megen skjønnhet og poesi i å stelle dyrene, sa han – noe som ikke var fremmed for meg.

Harald Hansen er så stolt av dyrene sine og glad i dem, at selv om han har vært organisert, har det ikke nyttet verken for Moskva eller Folkets Hus å nekte ham å komme inn i fjøset og stelle disse firbente vennene sine. Dette ville fagforeningen vel ha betraktet som lovbrudd.

Men så er det sant som Ibsen uttaler i *Peer Gynt*:

«Men det er ett som byder over loven,
så visst som Glittertindens blanke tjeld
har sky med tinderad foroven.»

Ja, hr. redaktør! Hvis bare den gammeldagse ærlighet og trofasthet – som var like urokkelig som fjellene våre – vendte tilbake, ville kjærligheten til dyrene blant våre budeier og sveisere stige like høyt over den kalde tåke fra Moskva som Glittertindens blanke tjeld over skydekket i Jotunheimen. Og da ville atter Norge bli beboelig for oss nordmenn.

Men la oss vende tilbake til trillingfødslene igjen.

Det er så underlig – både med mennesker og dyr – at det av og til viser seg at enkelte av dem ennå har gudsbilledet i seg, så de tar morløse barn til seg og ammer dem opp. Den ulykkelige mor som fikk det døde barnet, antok altså det ene trillinglammet som sitt eget – og har vært mor for det.

Noe lignende hendte også i det Herrens år 1863, da vi Gausdalstrillinger våget oss inn i denne bakvendte verden. Det bodde da en eldre jente hos oss, som hadde en liten datter hun holdt på å venne fra brystet. Hun antok seg da min trillingsøster Rønnaug – og ammet henne opp.

Når en fattig kvinne, som ikke har noe annet å leve av enn sitt arbeid, antar seg et annet barns barn ved siden av sitt eget – da er det så storartet vakkert gjort at det må sies å ha noe guddommelig ved seg.

Men det er ikke bare noen mennesker som har beholdt gudsbilledet i seg – det er nokså alminnelig også blant dyrene.

Herpå har vi mange eksempler – men jeg skal nevne bare ett, for plassens skyld:

For en del år siden hadde John Holen i Østre Gausdal med seg to hopper og en hingst til Vestfjellet – og begge hoppene hadde føll. Utpå høsten ble den ene hoppa ulykkelig ved sin død, og mer redd siden av sitt eget. Den gjenlevende hoppa antok seg det morløse føllet og ammer det som sitt eget.

Da Holen fikk underretning om tragedien, la han straks inn i fjellet – og han fikk tårer i øynene da han fikk se den kjærlige hoppa med et føll pattende på hver side.

Å ja, det kan nok hvem som helst bli rørt til tårer over at det finnes så mange andre enn Faraos datter, som ynkes inderlig over ulykkelige småbarn og tar seg av dem – og at dette er tilfelle like gjerne blant dyrene som blant oss mennesker.

Men akk, dessverre! Det er så mange som ikke kjenner dyrenes edelmodighet og klokskap, og hvordan de oppfyller sin bestemmelse i verden.

Det går for eksempel ikke an å sette så høyt disse gifte kvinner som er så overkultiverte at de unndrar seg å sette barn inn i verden – som bjellesøya her på Gamlehjemmet. Det kan bli den største fare for folk og fedreland.

Det viser seg nemlig at da de store verdensriker i oldtiden ikke var i stand til å knuse det romerske verdensriket, måtte riket etter hvert gå under – da kvinnene ble så unaturlige at de undro seg å føde barn.

Dette beviser at kvinnene er den veldigste stormakt, og det både i godt og i ondt.

Derfor: lenge leve bjellesøya på Vestre Gausdals gamlehjem!
Og ned med humbug, hykleri, Moskva-hedenskap og all annen unatur!

Jon Persen
(*Laagen*, *6. juni 1938)*

(Dette var siste innlegget Jon Persen skrev i avisene, han døde på Gamlehjemmet i Vestre Gausdal den 12. juni 1938).

Mennesker jeg møtte - Hestegjeteren fra Vestfjellet

*Redaktør Jul Sundsvik**,** som i høst forlot Moss Avis etter 50 års innsats i norsk presse, var i årene før han kom til Moss pressemann i Lillehammer. Særlig 20-årenes Lillehammer og Gudbrandsdalen kjenner Sundsvik som få andre, og det var da byen og dalen ble krydret av mange interessante og opprinnelige mennesker. Redaktør Sundsvik kom lett i kontakt med dem, og han har lovet å skrive en artikkelserie for oss om noen av dem han traff, og som ga ham inntrykk, som han senere har beholdt.*
I denne artikkelen hedres her Sundsvik den legendariske hestegjeter Jon Persens minne.

Det er ca. 35 år siden jeg forlot Lillehammer.
Selv de som er et halvt hundre år i dag, var jo de gangene krypende da, så det kan jo hende at det jeg erindrer kan være nokså nytt for mange i byen og dalen. Derfor har jeg innvilget redaksjonens anmodning om å fortelle om noen av de markante personlighetene jeg møtte i byen og dalen, og om hendelser.

Jeg hadde jo ikke sittet så lenge på krakken som redaksjonssekretær i Gudbrandsdølen før redaktøren tok en meget tiltrengt ferie. Under den kunne det vel hende at jeg møtte menn og situasjoner noe forkjært, fordi jeg hadde for lite kjennskap til personer og forhold. Det hendte vel den dag da kom en mann trampende inn gjennom gården og det ytre kontoret. Vi hadde kontorene i 2. etasje i hjørnegården mot veien fra folkehøgskolen til jernbanen. Trykkeri og ekspedisjon var i 1. etasje. Mannen – som kom støttende seg på to krykker – hadde klumpfot på begge bena. På ryggen hadde han en ransel, av dem vi brukte på skolen i gamle dager, kanskje var den av noe større format. Mannens ansikt var værbitt og merkelig levende, så jeg ble sittende å se på ham. Han misforstod det.

«Du er ny her, ser jeg,» sa han, «du glaner på hestehovene mine. Jeg fikk dem slik da jeg ble født, det var vanskelig å få meg inn i verden,» sa han. «Men jeg har tross disse benene utført ting som kanskje du ikke ville greie, enda du ser både velskapt og sterk ut!»

Jeg skyndte meg å forklare ham at det var ikke benene jeg hadde sett på, det var det karakteristiske ansiktet hans.
Jeg vet ikke om han helt ut forstod å vurdere honnøren, han sa: «Misunner du meg kanskje bartene mine og mitt tykke, krøllete hår? Det siste har du ikke så veldig mye av enda så ung du er; og barter kan du vel ikke ha i disse tider da mennene skal se ut som en barnerumpe i ansiktet ...».

Han spurte hvem jeg var, det burde han gjort før han overhodet vekslet ord med meg, sa han. Da han hadde fått vite hvem jeg var og at hans gamle venn, redaktør Filseth, var bortreist, ble han meget fortenkt. Han hadde et skrift med seg, det var alltid betegnelsen på de produkter han skrev, men det hadde neppe jeg mulighet for å vurdere.

Han fikk heller komme igjen, sa han, heftet skreppen på ryggen, fikk den flate, noe krøllete hatten på lokkene, fikk fatt i krykkene og stampet ut igjen.

Noe senere kom han igjen, da var redaktør Filseth på kontoret. Han trakk frem den gode kurvstolen til Jon Persen, og da han vel var anbragt der, trakk han opp sitt «skrift». Det var en rekke folioark med klar og stor håndskrift. Så leste han opp for redaktøren hva han hadde skrevet. Hans mektige stemme runget gjennom hele bygningen, jeg fikk vite hvordan det artet seg når Jon Persen kom med et «skrift», de andre i bygningen visste det nok fra før. Redaktør Filseth presenterte meg og forsikret at Jon Persen kunne være trygg hos meg, og etter det ble jeg akseptert. Men så lenge redaktør Filseth satt på redaktørkrakken, var det bare ham som skulle høre og motta «skriftet». Redaktør Filseth var jo også det rene arsenal av forståelse, medfølelse og vennlighet overfor alle, ikke minst overfor dem livet hadde vært sparsomt med på enkelte vis. Og han hadde sterk sans for alle «talenter», uten å bli heftet av hvem vedkommende var og hvordan hun eller han var — hvis de fylte visse primære krav til livsførsel. Redaktøren hadde hurtig skjønt at Jon Persen var en meget begavet mann, en original mann med stor egenverdi også her, og han gjorde hva han kunne for å hjelpe Jon Persen til å få tatt i bruk sine evner, og å utvikle dem.

Jon Persen var altså fra Gausdal, han gjette hester eller okser i Vestfjellet sommers tid den gang, såvidt jeg skjønte. Hans skrifter handlet som regel om studier av disse dyr, om egenskaper og adferdsmønster. Han satte opp sine iakttagelser som et speil for mennesker, og fant store likhetstrekk mellom dem og dyrene. Når han skrev om det, kunne han være

herlig: Ikke så sjelden sammenlignet han oksedriften og Stortinget og fant ikke så få «ensartede vesener og handlinger» under den vurdering.

Under små kår vokste Jon Persen opp til en tett og bredvoksen kar, men han var ikke høy. Seig var han som tykke enerkvister. Hår og barter var praktfulle buskas, han var meget stolt av begge deler. Når han snakket, var det som ordene var hugget ut av selve Vestfjellet og lyden var som en brølende foss. Om hans oppvekst vet jeg ikke så meget. Men en dag var han så gammel at han ville gifte seg. Han kastet sine øyne på en gårdbrukerdatter fra Fåberg, ble det fortalt meg. Jeg møtte hans kone, en forsagt og stillfarende kvinne, full av troskap i det hun fikk å stelle med. Var talentene ikke så mange, så ble de utnyttet. Så hun var sannelig stor nok. Han hadde jord og hus til henne da presten hadde viet dem. De reiste hjem til seg selv da. Gode venner hadde hjulpet ham til litt jord og han hadde fått bygget seg et hus, ikke stort, meget enkelt i alle deler, men nok til å ramme om lykken for de to, en lykke som lå i at de la sinn til sinn, stod sammen om arbeidet, stod sammen som én i alt som hendte dem. Det vokste visst ikke stort på jorden deres da de overtok den, men den ble dyrket opp så det kunne bli mat til en ku. Jon Persen gikk på kne når han ryddet den og, gående på kne ryddet han og jordet sin til kulturjord gjennom årene ialt 20 mål. Han hadde så evig rett ved vårt første møte da han sa, at jeg nok neppe kunne utføre det han hadde gjort, selv om jeg ikke hadde noe legemlig handicap.

Han fortalte selv i et «skrift» om den dagen han giftet seg. De to var blitt viet, noe bryllup var det ikke mulig å ha. Etter vielsen tok de hjem til «Jonsborg», som han kalte det nye hjemmet. Han fikk straks av seg stasen, tok hverdagshabitten på og gikk ut for å dyrke jord. Hun fulgte etter og ville være med i arbeidet. «Nei,» sa han, «du skal være Pallas Athene som skuer ned på krigerne. Stå på den steinen der!» Hun ville ikke være noen narr, sa hun, hun ville hjelpe ham. Og så ble hun Anita Garibaldi som fulgte sin mann i slaget. Skulle det være noen feil i den «historiske sammenheng», så går det på Jon Persen. Jeg gjengir saken som han ga den. Han fikk jo mange bøker i Gudbrandsdølen, det var historiske bøker og biografier han ville ha. Han var ikke interessert i hjerteverk og alle de biologiske mørkekammerfilosofier. Han husket hva han leste, det var alt utmerket ordnet i hans hjernes arkiv. Det kom nesten stikkende frem av seg selv når han hadde bruk for det, når han belyste skarpt med prosa eller poesi det han behandlet i sitt «skrift».

Som sagt brukte han mentalitet og adferdsmønster i okseflokken som speil når han skrev om Stortinget. Særlig var det kommunistene han skrev om. I flokken av okser var det en stor kjøttstut, trang i nøtta, dårlig avlsdyr, avkommet ble som regel av mindreverdig kvalitet. Men den buldret og bær seg i flokken, den var uelskverdig mot de andre oksene og aldri fikk den mat nok. Oksen kalte han StorBælus**,** og det var politiske førere som burde ha samme navnet, skrev han. Det var grovt skyts, men ondskapsfullt var det ikke, bare fullt av et robust humør. At hans påpekninger iblant var generende riktige, var jo ikke hans skyld.

Han var da heller ikke elsket av kommunistene. Forholdene var jo noe annerledes den gang enn nå, med mere skarpe gjerder mellom partiene og lett å få en stake i livet for den som ville hoppe over og speide hos motparten. Helt inn i privatlivet gikk de politiske gjerder iblant, så hvis det gjaldt de mest ytterliggående politiske synspunkter.
Da Jon Persen hadde geburtsdag et år, kom det følgebrev på pakke. Etter at pakken var hentet åpnet han den i Bergines nærvær, nysgjerrige som unger var de begge. Da en hel del

papirer var viklet av, åpenbarte innholdet seg å være en dødt lèmen, og en lapp med en sårende hilsen til fødselsdagen. Bergine begynte å gråte, at folk kunne være så ondskapsfulle. «Gråt ikke du,» sa Jon, «du skal heller være stolt. Kommunistene klarer ikke å få knekken på meg, og nå har de ofret av sin egen familie til sine guder for å få seier,» sa Jon.

Jeg har versjonen fra ham selv. Han skrev om det også.

Når han gjette hopper i Vestfjellet, kunne han i lange tider sitte på en sten og betrakte dem. Da la han ranselen over knærne og brukte den til skrivepult, og skrev rolig og håndfast med sine store bokstaver på det lange folioarket hva han tenkte. Det ble til betraktninger om kvinnen … Om hennes fagre hår og om hennes mentalitet.
Noe innviklet er den jo riktignok, men såre prisverdig i alle deler, fremholdt han. Det var fornøyelig lesning når han hadde «skriftet».

"Når avisen hadde bragt et par-tre artikler av ham, fikk han honorar. Det var ikke stort, men en flaske «ildvann» kostet jo ikke så meget den gang. Han fikk med seg en kamerat, kanskje to, så gikk de opp til Mesnaelven ett sted og parkerte seg i skogen. Han fant alltid en vakker plett, han påstod at han gikk til steder Collett hadde malt ..., et sted hvor han kunne se når «Gausdalsskaret flammet opp i solnedgangens ild», som Ingv. Bjølvin skrev i sin hyggelige Lillehammervise. Den synger dere vel ofte der oppe! En slik flaske var en stor ting. sa Jon, den satte tanker og følelser i sving, syner myldret frem. De var egenartede, forstod vi, det gjaldt å finne ord og vendinger som kunne drapere skabelonen riktig. Man kunne flykte fra den grå hverdag og gå fra eventyr til eventyr. Sa Jon, — jeg tar ikke noe standpunkt til hans lovprisning. Hans feller dro hjem når flasken var tom, men Jon Persen redte seg natteleie i Guds natur, under løvrike trær, og sovnet til elvens sus."

"Vårherres senger er utmerkede for alle slags ben, sa Jon.
Det hente at barn fant ham i skogen. De var meget varsomme til å begynne med, han så så knoklet og knuvelt ut på alle vis, klærne var krøllete og fulle av barnåler og mose, han var ubarbert, lokkene var meget uryddige og fulle av saker fra skogbunnen.
De lurte på om det var en eventyrfigur de hadde for seg. Tryggere ble de ikke med det samme han tok til å snakke, men ventet de litt, hørte de en underlig mild klang i den sterke stemmen, og hans øyne så vennlig på dem. Det gikk fra ham ut en atmosfære som de følte var fylt av vennlighet. Det gikk ikke lenge før de satt rundt ham og hørte ham fortelle eventyr.
Han diktet det meste selv, det var alt sammen fantastisk nok, men også så uendelig vakkert. Han tok tilfanget fra Vårherres natur, den han elsket og så så mye stort og vidunderlig i. Da de kom hjem og fortalte om den rare karen i skogen kunne det hende at en mor sendte dem tilbake med vafler, smørbrød og kaffe. Da ble det alle tiders gjestebud ved elven.

Den største opplevelsen hadde vel Jon Persen i 1927, da Lillehammer feiret sine 100 år. Under festen der St. Hans kveld fikk han blåse på lur. Vi tok bilde av ham, han var veldig glad i det, bartene var så aldeles praktfulle, keiser Wilhelm ville blitt grønn av misunnelse om han hadde sett dem. Krøllene hadde han latt vokse, det var et praktfullt bedd. Da han nærmet seg 60 år — det var en hel måned til — ringte han meg opp.
Om jeg husket begivenheten? Åjo, det kunne han være sikker på. Du skal vel skrive en nekrolog? sa han. Det var ikke alle ordene han var på hatt med! Vi får vente med det, sa jeg, og bemerkningen hadde dobbelt betydning, den henspillet både på den måneden som var

igjen til dagen og på at han jo ennå var spill levende.
Jeg skulle vel sende noe til Norsk Telegrambyrå, sa han. Vi fikk se på det, svarte jeg. Kunne jeg ikke sette inn noen linjer straks og så skrive mere nærmere dagen? Det måtte atskillig diplomati for å forklare ham at det fikk nøye seg med en gangs omtale av dagen — på forhånd i hvert fall.
Du skal vel ha en klisjé? sa han. Han sa det som det står skrevet her. Joda, det skulle vi. Kan du ikke ta den hvor jeg blåser på lur, der har jeg så flotte barter, sa han. Han fikk den.

Det har hendt at folk har ringt opp om sin egen fødselsdag og bedt om omtale, de har endogtil antydet hva der burde stå av vurderinger. Det var ikke så helt fritt for lysmaling — Den slags henvendelser ga alltid en flau smak. Jon Persens henvendelse gjorde ikke det, ikke mer enn om det hadde vært et barn som hadde bedt om omtale: I den sak var han et barn, et godt barn.

Jon Persen satte sine talenter ut på rente, så langt han hadde mulighet for det. De oppgaver han mente var hans, tok han opp i troskap og røktet i troskap, med innsats av de evner han hadde. Hans adferdsmønster kunne kanskje støte en og annen iblant, men har en mann såpass evner og intelligens og skal bruke det, og ingen har lært ham noe mønster, så kan det ikke bli så særlig «sirlig». Det viktigste krav til oss alle fylte han: hans sinn var uten ondskap overfor noe levende.

Jeg siterer Ibsen: **«Den mann står ei som krøpling for sin Gud.»**"

(Gudbrandsdølen, 23. desember 1965)